

هەلەى زىرەك بەهەزارە

www.igra.ahlamotada.com
منتدى إقرأ الثقافي

گەورەترین هەلەسیاسییه کان لەمێژوودا

ئیمپراتۆریه تههکانی روخاند....شارستانییه تههکانی وێرانکرد

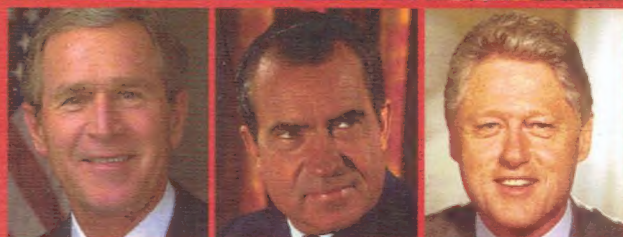

چارەنوسی گەلانی لەناوێرد....سامانی گەلانی بەهەدەردا

نوسینی: مه جدى کامل
وه رگیرانی: دلسوز عومەر

2016

هەلەى زىرەك بە ھەزارە!!

مجدى كامل نوسىنى:

وەرگىرانى لەعەرەبىيەو: دىئۆز عومەر

چاپى يەكەم

۲۰۱۶

له‌بلا وگراوه‌کانی خانە‌ی چاپ و په‌خشی رینما

زن‌جیره (٥٥٧)

ناسنامە‌ی کتێب

- ناوی کتێب: هەڵە‌ی زیرە‌ک به‌ هەزاره‌!!
- نویسنی: مجد‌ی کامل
- بابە‌ت: هەڵە‌ی سیاسییە‌کان
- وه‌رگیرانی: دڵسۆز عومەر
- به‌رگ: فواد که‌ولۆسی
- شوێنی چاپ: چاپه‌مه‌نی گه‌نج
- ساڵی چاپ: ٢٠١٦
- نۆیه‌تی چاپ: چاپی یه‌که‌م
- تیراژ: ١٠٠٠ دانه

له‌به‌ریوه‌به‌رایه‌تی گشتی کتێبخانه‌ گشتییە‌کان ژماره‌ سپاردن: (1213) ی ساڵی ٢٠١٥ ی پێدراوه‌.

ناونیشان:

سلێمانی — بازاری سلێمانی — به‌رامبەر بازاری خه‌فاف.

ژماره‌ی مۆبایل: (٠٧٧٠١٥٧٤٢٩٣), (٠٧٣٠١١٩١٨٤٧)

پېرست

- پېشه‌کی نوسەر..... ۷
- به دانایی و ژیرانه، یان به نازایه‌تی و بویری..... ۷
- 1- هیتلەر... ناپلیون... ژهنه‌پاللی زستان..... ۱۱
- 2- جۆنسۆن... نکسۆن و هه‌له‌یه‌کی مه‌زن به‌ناوی جه‌نگی فیتنام..... ۴۹
- 3- هه‌له‌که‌ی هیرۆهیتۆ..... ۷۹
- جنتۆکه‌ی ئاماده‌کرد، به‌لام شکستی هیتا له به‌کاره‌یتانیدا!!..... ۷۹
- 4- گیفارا..... بمکوژهو له‌من ئه‌فسانه‌یه‌ک دروستبکه!!..... ۱۱۱
- 5- حاییم بارلیف..... وانه له ماجینتۆوه فیرنه‌بوو!!..... ۱۲۳
- 6- بۆریس یلتسن... ئیمپراتۆریه‌ته‌که‌ی تیکشکاند و کلپله‌کانی جیهانی راده‌ستی
ئه‌مریکیه‌کان کرد!!..... ۱۴۳
- 7- بیل کلینتۆن... که‌وتن دوا‌ی که‌وتن؟!..... ۱۶۱
- 8- هه‌لبژاردنی بوش وه‌ک سه‌رۆک هه‌له‌یه‌ک بوو که لیخۆش بوونی نیه بو
ئه‌مریکیه‌کان!!..... ۱۷۵
- 9- تۆنی بلیر... دوا‌ی دره‌وشانه‌ی ئه‌ستیره‌که‌ی..... ۲۱۵
- زبڵدانی میژووی هه‌لبژارد!!..... ۲۱۵
- 10- ئه‌نوه‌ر سادات..... ده‌رچوونی جنتۆکه‌که له گولۆدانه‌که‌دا!!..... ۲۲۹
- 11- شاو مارکۆس... ئه‌وه‌ی گره‌و له‌سه‌ر ئه‌مریکیه‌کان بکات ده‌یدۆرینیت!!... ۲۵۱
- 12- صدام حسین و داگیرکردنی کوه‌یت... حساباتی هه‌له‌و کۆتاییه‌کی
نه‌هامه‌تبار!!..... ۲۶۹
- 13- پۆسبیر... هیچ وانه‌یه‌ک فیرنه‌بوو..... ۳۰۳
- هه‌له‌یه‌کی کوشنده له سیداره‌یدا!!..... ۳۰۳

- 14- قاسم و به کر و للیندی..... ۳۱۷
- هه مان هه له و هه مان چاره نوس !! ۳۱۷
- 15- عباس و هه نیه..... ۳۳۹
- نه هامه تی گه پانه وهی دۆسیه که بۆ دواوه !! ۳۳۹
- 16- لویسی تۆهه م.... له خۆبایی بوون نهیینی نه هامه تیه که !! ۳۵۵
- 17- ئه بو عبدالله الاحمر.... له دهستدانی کورسی دهسته لات و کۆتای خهون ! ۳۶۷
- 18- شه جهره دوپ.... خواستی دهروونی کاتیك گه یشته دهسته لات !! ۳۸۹
- 19- زین العابدین بن علی .. کاره ساتی تیگه یشتن دواى به سه رچوونی کات !! ۳۹۹
- 20- نه فرینی به پشتا و پشتکردنی دهسته لات.... بزمارێك که موبارهك له تابووتی
خۆیدا !! ۴۱۵
- 21- قه زافی و خۆبه هیژکردنی به ده ره وه .. کاتیك جادوه که هه لده گه ریته وه به سه ر
جادووگه ره که دا !! ۴۳۳

ھەلەى زىرەك بە ھەزارە !!
گەورەترىن ھەلەى سىياسىيەكان لە مېژوودا

ئىمپىراتورىيەتەكانى روخاند.... شارستانىيەتەكانى ويرانکرد
چارەنوسى گەلانى لەناوبرد..... سامانى گەلانى
بەھەدەردا

پيشه‌كى نوسەر

هه‌لەى زيرەك بە هه‌زاره....ئەو قسەيه‌كى جەماوەريە....ليڤرەدا مەبەست لە (زيرەك) كەسێكى دانائو ژير و چاوكراو، كە سود لە ئەزمونەكانى پابردوو ئەوانى تر وەرده‌گرێت، بۆ چۆنیه‌تى وەرگرتنى بريارى پێويست لە ساتە‌وه‌ختى گونجاودا، بە دانایی و ژیرانه، يان بە ئازايەتى و بوێرى.

زيرەك ئەو كەسەيه كە باش كاروبارەكان هه‌ل‌ده‌سه‌نگینێت، و بە‌باشى هه‌لسوكه‌وتيان له‌گه‌ڵ ده‌كات، به‌بێ دهمارگرى و هه‌ل‌چون، يان به‌بێ هه‌ل و زيارده‌پۆى وشوێنكه‌وتنى هه‌ست و سۆزى. له‌گه‌ڵ وريای به‌ ليكه‌وته‌وه دهرهاويشته‌كانى هه‌موو ئەو بريارانه‌ى كە دهریان ده‌كات.

ليڤرەدا پێويسته زيرەك، زيرەك بێت له‌به‌ر ئەو‌ه‌ى بتوانێت جياوازی بكات —له‌كاتى وەرگرتنى بريارەكان له‌ چۆنیه‌تى هه‌لسوكه‌وتکردن، له‌گه‌ڵ ئەو كێشه‌ و دۆسيانه‌ى كە پووبه‌پۆى ده‌بنه‌وه، له‌ نێوان پاداشت و هه‌ل، له‌ نێوان لاواز و قه‌له‌و، له‌ نێوان پزگاركه‌رو ماندوكه‌ر، له‌ نێوان ئەو‌ه‌ى كە به‌رز و بڵندی له‌ خۆگرتوو و ئەو‌ه‌ى كە به‌ره‌وه خواره‌وه‌ى ده‌بات.

ئەگەر كەسى زيرەك، له‌ خه‌لكى گشتى و ئاسایى بێت، ئەو ئەو ليكه‌وته‌و دهرهاويشته‌نه‌ى كە له‌ دهرئەنجامى برياره‌كانى ده‌كه‌ونه‌وه له‌ سنوورێكى ديارى‌كراودا ده‌بن، به‌ شيوه‌يه‌ك خۆشه‌ختى و ئا‌په‌حه‌تیه‌كانى له‌ بازنه‌كانى ده‌ورووبه‌رى خۆيدا ده‌خولێنه‌وه. به‌لام ئەگەر هاتوو ئەو كەسە پۆستێكى بال‌اى سياسى يان سه‌ربازى به‌ده‌سته‌وه بێت، ئەو برياره‌كانى كارى‌گه‌ريان ده‌بێت، له‌سه‌ر ده‌يان بگره‌ سه‌دان ملیۆن

مرۆڤ، له هاوڵاتیانی ولاته‌که‌ی خۆی و گهلانی ده‌وری و، بگره‌ هه‌موو جیهانی‌ش، به‌ گشتی نه‌گه‌ر سه‌رکرده‌که‌یان فه‌رمانه‌وایه‌تی ده‌وله‌تیکی گه‌وره‌ بێت، خو نه‌گه‌ر هاتوو سه‌رکرده‌ی ولاتیکی بچوکی‌ش بێت، نه‌وه‌ هه‌ر به‌ هه‌نگاوه‌ خراپه‌کانی، جه‌نگێک به‌رپا ده‌کات، یان قه‌یرانیکی نیۆده‌وله‌تی دروستده‌کات.

هه‌له‌ی زیره‌ک له‌ جیهانی سیاسیدا، زۆرینه‌ی جار باجه‌که‌ی ئابرووچونیکی سیاسی سه‌رشۆپکه‌ر، یان تێکشکانیکی گه‌وره‌ی سه‌ربازی، یان جه‌نگیکی جیهانی یان هه‌ریمی به‌دوای خۆیدا ده‌هێنێت، که‌ دوا‌جار ده‌بیته‌ هۆی وێرانکردن و تێکدانی ولاته‌که‌ی و له‌ ناوچوونی خۆشی.

هه‌له‌ی زیره‌ک گه‌وره‌یه‌، نه‌گه‌ر گه‌وره‌ش بوو نه‌وه‌ پێپه‌وی میژوو ده‌گۆڕێت و ئیمپراتۆریه‌ته‌کان ده‌پوختنێت و سامانی ولاتان به‌هه‌ده‌ر ده‌دات و سه‌رکه‌وتن و ده‌ستکه‌ته‌کانی گهلان له‌ناو ده‌بات.

هه‌له‌ی زیره‌ک نه‌گه‌ر که‌سیکی سیاسی بیکات، ده‌بیته‌ هۆی نه‌وه‌ی که‌ سه‌رجه‌م نه‌و نازناوانه‌ی که‌ گهل پێش چۆک‌دادانی و پوخانی لێی ناوه‌ لێی دا‌بمالرێت، و له‌ شوێن نه‌و نازناوانه‌، نازناوی نوێی سوک و پێسوکه‌ر به‌سه‌ریدا به‌سه‌پێنرێت. کاره‌که‌ش له‌و ئاسته‌دا ناوه‌ستێت، له‌ لاپه‌ره‌کانی میژوودا زۆرمان بێنیوه‌، که‌ زۆریک له‌و گه‌سانه‌ی که‌ تووشی نه‌و هه‌له‌ مه‌زنه‌ بوون، گیانی خۆیان له‌ پای نه‌جامدانی نه‌و هه‌له‌یه‌ دا‌ناوه‌، وه‌ک باجێک بۆ هه‌له‌ مه‌زنه‌که‌ی.

له‌ جیهانی سیاسه‌تدا، میژوو زۆرنه‌مونه‌ی له‌و جۆره‌مان پێشکه‌ش ده‌کات، له‌سه‌ر نه‌و هه‌له‌ گه‌ورانه‌ی که‌ سه‌رۆک و فه‌رمانده‌ و سه‌رکرده‌ سیاسی و سه‌ربازیه‌کان نه‌جامیانداون، که‌ هه‌ندیکیان گه‌یشته‌وه‌ته‌ ئاستی هه‌له‌ی مه‌زن، به‌هۆی پێداگری نه‌وان له‌سه‌ر هه‌له‌کانیان، له‌ کاتی پووخان، یان هه‌لچون و شیت بوون، یان هه‌له‌شه‌ی و تێکچوونیان، که‌ دوا‌جار بۆته‌ هۆی پودانی کاره‌ساتێک، که‌ نه‌ گه‌له‌که‌ی خۆیان و نه‌ هه‌موو گهلانی دونه‌یاش پێشتر شتی له‌و جۆره‌یان به‌ خۆیانوه‌ نه‌دیوه‌. خراپه‌تر له‌و هه‌له‌یه‌ش نه‌وه‌ی که‌ هه‌ندیک له‌و هه‌لانه‌ له‌گه‌ل خۆیان گۆڕینی پێپه‌وی میژوویان

لەيدەكە ویتەو، بەرەو پېگەيەكى خراپ، كە زۆرىنەى جار سەرەتايەكە بۆ دەستپېكردى سەردەمىكى نوئ، كە بە ھۆيەو ە مرقايەتى زۆرىك لە سامان و داھىتان و دەستكەوتەكاتە بە دەستھاتوۋەكانى لە دەستدەدات، دەيان بگرە سەدان سال مرقايەتى بەرەو دواو دەباتەو !!

خوینەرى خۆشەويست، لەم كىتەبەدا ئاشنا دەبىت، بە زۆرتىن ئەو ھەلە مېژوويانەى كە لە جىھانى سىياسەتدا ئەنجامدراون، لەلایەن كەسانى سىياسىيەو، ئەو كەسانەى كە ھىچ بىريان لىنە كرىدۆتەتەو تا بە سەرىدا نەكەوتوون، لە پوانگەى تىپوانىنيان بۆ شارەزاي و ئەزموون و وانەى مېژووى، لە ەرگرتنى ئەزموون لە ھەلەكانى ئەوانەى پېش خۇيان.

بۆ نمونە لەم كىتەبەدا ئەو ھەلەنە بەرچەستەكراون كە ھەريەكە لە ئىمپراتورى ەفرەئسى (ناپليۆن بۇناپۇرت) و سەركردەى ئەلمانى (ئەدۆلف ھىتلەر) و، ئىمپراتورى ژاپۇنى (ھىرو ھىتۆ)، و ھەر دوو سەركردەى ئەمىرىكى (لېندۆن جۇنسۆن) و (رىچارد نېكسۆن)، ئەنجامياندراون، لە پېش ئەوانىشەو ئەو ھەلەنەى كە ھەريەكە لە شارنى مىصر (شەجەرە دور) و، پادشاى ەفرەئسا (لوىسى تۆيەم) و كۆتا پادشاى موسلمانەكانى غرناثە (عبدالله بن بنى الاحمر) ئەنجامياندراون.

ھەروەھا لەم كىتەبەدا ئەو ھەلە گەورانە دەبىنين كە گەلان ئەنجامياندراون، ەك ئەو ھەلە گەورەيەى كە گەلى ئەمىرىكى ئەنجاميدا بە ھەلېژاردنى (جۆرج بوشى كوپ) بە سەركى ئەمىرىكا. يان ئەو لادانە گەورەيەيى كە زۆرىنەى سەركردەكانى شۆرش لە جىھانى سېھەمدا كرىيان، بە بەكارھىتەنى ئەوەى كە پىي دەگوتىت شەرىعەتى شۆرشگىپى بە خراپترىن شىۋە، بۆ گرتنى كرىنى مانەوەيان لەسەر كورسى دەستەلاتى ولاتەكانيان بۆ ھەتا ھەتايە.

ھەروەھا نمونەى سەركردەيەكى تىرى ەك سەركى عىراق (صدام حسىن)، كە بە بىپارە ھەلەكانى ەك داگىركردنى ولاتى كوەيتى دراوسىتى، تىكدان و وېرانكردن و مردنى بە دواى خۇيدا ھىنا، بۆ گەلى عىراق و گەلانى دراوسىتى، و گىيانى خۆى لە باجى ئەو ھەلەيەدا لە دەستدا، لەم كىتەبەدا باس دەكەين. ئەمە جگە لەوەى باس لەو ھەلە گەورانە

دەكەين كە سەر كرده كان بەرامبەر بە خۆيان ئەنجاميانداوه، بە بەجێهێشتنى چاره نوسى خۆيان لە دەستى هەندىك كەسى ناپاكى دەوربەرى خۆيان، و پێدانى پۆستى گرنگ و هەستىار بەو كەسانە، كە دواجا بوو تە ھۆى ئەو ھى ئەو كەسانە لە دژيان ھەلگە پێننەو و لە ناويان بەرن و لە سێدارەيان بەن، وەك سەرۆكى ولاتى چيللى سيلفادۆر لىندى و، ھەردوو سەرۆكى عێراقى عبدالكریم قاسم و ئەحمەد حسن بەكر.

ھەروەھا لەم كەتیبەدا نمونەى ئەو سەر كردانە باس دەكەين، كە گرەويان لەسەر ھاوپەيمانى ئەمرىكەكان كردووە، لە جياتى ئەو ھى گرەو لەسەر گەلەكانى خۆيان بكەن. بۆ ئەم كارەشيان باجێكى گەورەيانداوه، بەلام دواى ئەو ھى كە كار لەكار ترازاو، ئىنجا تىگەيشتوون كە ئەو ھى گرەو لەسەر ئەمرىكەكان، يان ھەر ولاتێكى ترى دەرەكى بكات بۆ گرەنتى كردنى مانەو و درێژەدان بە دەستەلاتەكەى دەیدۆپىنیت، لە نمونەى ئەوانەش محمد پەزەى شای ئىران و سەرۆكى فليپپى فرىناندۆ ماركوس. ھەروەھا ئەو ھەلانەى كە دوو سەرۆكى ترى ولاتانى عەرەبى ئەنجامياندا ئەنوەر سادات سەرۆكى مىصر و حبيب بورقىبەى سەرۆكى تونس. وە ئەو ھەلانەى كە ھەر دوو سەر كردهى بزووتنەو ھى نىشتىمانى فەلەستىنى سەرۆكى بزووتنەو ھى فتح محمود عباس و سەرۆكى حكومەتەكەى حماس ئىسماعيل ھەنە ئەنجامياندا، بە چوونە نێو ململانێ و پێكدادان و جەنگ لەسەر دەستەلات، لە جياتى ھەولەكانى بۆ دروست كردنى دەولەتى سەربەخۆى فەلەستىنى و بەرەنگاربوونەو ھى ئىسرائىل.

ھەموو ئەو كەساياتىانەى نێو ئەم كەتیبە ھەلگى نازناوى زىرەكن، بەلام بە ئەنجامدانى يەك ھەلەى گەورە، ھەموو ئەو ھى كە ھەيان بوو لە دەستيانداوه، يان ھەموو ئەو شتەى لە مێژوو ناويانگ كە ھەيان بوو سەریانەتەو.

مجدى حسين كامل

1-هیتلەر... ناپلیۆن... ژەنەرالی زستان

وتەيەكى بەناوبانگ ھەيە دەلئيت: (ئەوھى ھەلەكانى مېژوو شارەزانەبېت، دووبارەيان دەكاتەوھ) ناپليۆن، دواتریش ھيتلەر پاستيەتى ئەم وتەيەيان سەلماند.

كاتيک ناپليۆن لە سالى (۱۸۱۲) ز لەبەردەم دەروازەكانى شارى (مۆسكۆ) دا وەستا، ئيتەر لەويۆە يەكەم شۆكى راستەقىنە پاىەكانى سيستەمى ئيمپراتوريەتەكەى ھەژاند. دواى زياتر لە سەدەيەكيش ھيتلەر بە ھەمان شيوە لەبەردەم دەروازەكانى مۆسكۆدا وەستايەوھ، وەك ئەوھى كە ھيچ وانەيەك لە ناپليۆنەوھ فيژنەبوو بېت.

لەمانگى ديسەمبەرى سالى (۱۹۴۱) ز كارەكانى سوپاى ئەلمانى لە پوسيا كۆتايان ھات بە ھۆى ئازايەتى پوسەكان و دواتریش ژەنەپالى زستان.

كۆتاي ھەردوو سەركردەى نيوەولەتى ناپليۆن و ھيتلەر وەك يەك و ھاوبەش بوو. ھەردووكان بە خىرايەكى سەرسۆپھيتەر ئەوروپايان داگيرکرد، بەھۆى تەكنيكي سەربازى نوئ و ريکخستەنە سەربازيە نوئكانيانەوھ.

ھەردووكان پېپەھى داگيرکردن و جەنگە سەركەوتووھەكانيان بەردەوام بوو تا گەياندينە سەركەشى و لە خۆباى بوون و بېريارى داگيرکردنى پوسياياندا. ئيتەر ليرەوھ سەرەتاكانى كۆتاي خۆيانيان نوسىەوھ.

ئەوروپا كيشوھريكى بچوكە، دەكرىت سوپايەكى سەركەوتوو تۆكمە بە خىراى داگيرى بكات، لە بەرامبەردا پووبەرى پوسيا زياترە لە پووبەرى ھەرسى كشوھرى ئەفريقا و ئەوروپا و ئوستوراليا، لە چوارچيۆھى ژينگەيەكى وشكانى كە ھيچ تاييەتمەنديەكى نوئ و ھاوچەرخى تيدا نەبېت، پووبەريكى گەورەى لەو شيوەيە پيويستى بە سوپايەكى زۆر و زەبەلاح و ريکخراو تواناى لۆجستى مەزن ھەيە.

سەرەپای ھۆکاری ئەو پووبەرە ئۆردە پوسیا (ژەنەپالی زستانیش) ھەبە کە سوپای داگیرکەرەن ھەراساندەکات و پوسیا دەپاریژیت، بەرێگەبەکی سروشتی و بەبی ھیچ تیچونتیکی ئابووری.

کاتیك سەرکردە پەرەنسی ناپلیۆن سالی (۱۸۱۲) ز بپاری داگیرکردنی پووسیایدا، خاوەنی بەھێزترین و باشترین سوپای ئەوروپا بوو.

لە سەرەتادا بە ئاسانی سنورەکانی پوسیا بەزاند، وەك ھەریەكە لە ھیتلەر دواي (۱۲۹) سال و پێشتریش لە سالی (۱۷۰۹) ز کردیان. پووسەکان قولا ی جوگرافی ولاتەکانیان قۆستەووە پاشەکشەیان کرد لە بەردەم سوپای فەرەنسیدا و بەرەنگاریان نەبوونەو.

کاتیك ناپلیۆن چوو ە مۆسکو تەنھا یەك مەوۆفیشی لی نەماوو (حکومت ھاولاتیانی گواست بوویەو بە سیرپای سارد) بۆیە تێکشکاو بپاریدا بگەرێتەو بۆ فەرەنسا، سەرماي زستانیش لە کاتی گەرانیوەیدا ھێندە تر تێکی شکاند (پلەکانی گەرما دابەزی بوون بۆ چل پلە ی ژێر سفری سەدی) بۆیە ئۆرینە ی سوپاکە ی لە سەرماو برساندان مردن. لە کۆی (۶۰۰) شەش سەد ھەزار سەرباز سەرماي پووسیا (۵۵۰) پێنج سەد و پەنجا ھەزار سەربازی لەناو برد، بەبی ئەو ی ئەو سوپایە ھیچ جۆرە جەنگی پاستەقینە ببینن.

ئەو زیانێك بوو کە ناپلیۆن نە ی توانی بە ھیچ شتووەك قەرە بووی بکاتەو، و ھۆکاریکیش بوو بۆ کۆتای ھاتنی. ئەو چیرۆکە کە ی ناپلیۆن بوو لە گەل پووسەکان، یان ھەلە گەرە کە ی بوو یان بلێن ھەلە کوشندە کە ی بوو.

سالی (۱۸۰۰) ز ناپلیۆن بوویە ژەنەپالیکی گەنج و بە شارەزاییە جەنگیەکانی پیاوانی ئەوروپای سەرسام کرد. ناپلیۆن لە دورگە ی (کۆرسیکا) لە دایک بوو، لە نیو تێکشکێنەرەکانی شۆرش فەرەنسیدا گەشە ی کردو و بوو بە دەستەڵاتی فەرەنسا، کاتیکیش تەمەنی گەشتە (۳۵) سال بوو بە ئیمپراتۆری فەرەنسا.

سالى (۱۸۰۴) بۇزاردەيەك لە سوپاي پىمپراتورى لە پارس دەركەوتوو بە خىراي دەستى گرت بە سەر پووبەريكى زورى زەوى، كە ھىچ لايەننىك جگە لە ھەرەنسبەكان بۆي نەبوو دەستەلاتى بە سەردا ھەيئت.

ناپليۆن خاوەنى پەگ و پىشەيەكى ئاسنين بوو، بە تاكتىكى سەربازى ئازاو چاوەنەترس دەناسرايەو، خەونى بە ئىمپراتورىيەتيكى ئەوروپىيەو دەبينى كە ھى خۆي بىت و يەك حكومەت و دراو و ياساي شارستانی تىدا بىت و مافى ھاولاتى ئاساي بپارىزىت.

كاننىك خەونەكەي ھاتەدى، خىزانە شاھانەيىەكان و دەستەلاتە پشتاو پشتەكانى ھەلۆەشانەو. سالى (۱۸۰۷) پووسياو بەريتانيا تەنھا دوو تاكە ھىز بوون كە بەرگرى لە سەپاندنى دەستەلاتەكى ناپليۆن بكن بەسەر تەواوى ئەوروپادا، دواتر لە جەنگى (فريدلاند) روسياي تىك شكاند، دواي سەركەوتنەكەشى داواي وتوويژى ئاشتى كرد لەگەل (ئەسكەندەرى يەكەم) قەيسەرى پوسيا لە پىكەوتنامەي (تلىست)، بۆ ھاندانى ئەسكەندەرىش پەيكەريكى جوانى لەسەر پووبارى (ميمن) بۆ دروستكرد.

ناپليۆن دلتيا بوو لەوھى كە ئىمپراتورىيەتە نوپىەكەي پتيوستى بە ھاوپەيمانيكى بەھىز ھەيە. لە كاتى گفتوگۆكردنيدا لەگەل قەيسەرى روسيا (ئەسكەندەر) ھەستى بەوەكردبوو كە كەسيكى راستگويە.

ئەسكەندەر ئەرستۆكراتيكي كەشخەي تەمەن (سى) سالان بوو. لەگەل ئەوەشدا كەسيكى ديپلوماسى بى ھاوتابوو. بىروبوچوونە ليبراليەكەي كەردبوويە سەركردەيەكى نەتەوھى. ئەسكەندەر حكومى ئىمپراتورىيەتيكى بەرفراوانى دەكرد لە رۆژھەلات.

لەگەل پيشكەوتنى دانوستانەكاندا، بۆ ناپليۆن پوون بويەو كە دەيەويت چۆن ھاوكارى لە ئەسكەندەر وەريگريت، ئەگەر ھەرەنسائو پوسيا بچنە پال يەك ئەوكات بەريتانيا بە تەنھا خۆي وەك دوژمنى ھەرەنسا دەمىنيتەو، دوژمنىكى گۆشەگىرى تەواو. بەم شىوہيەش ناپليۆن دەتوانيت بەتەواوى دەست بەسەر ئەوروپادا بگريت.

ئەسكەندەر بەخیرای داواکاری ھاوپەیمانیەتەكەى پەد نەكردەو، بۆیە دواتر پێكەتنامەى ئاشتیان واژۆكرد، پێكەوتنامە لە نێوان دوو گەورەترین ئیمپراتۆرى جیهان. ھاوپەیمانیەتى نێوان ئەسكەندەر و ناپلیۆن بوو. ھۆى ھەلۆەشاندنەوہى سەرچەم مامەلە بازەرگانىەكانى نێوان رووسیاو بەرىتانيا، ئامانجیش لەمە ماىە پوچ كردنى ئابوورى بەرىتانيا بوو.

لە پاریس (جۆزىف) تیببىنى گۆرانی ھەلسوكەوتى ھاوسەرەكەى كردبوو، دواى چاوپێكەوتنى قەيسەرى پووسیا، ناپلیۆن دەویست زیاتر خۆى لە قەيسەر نزىك بكاتەو، بۆ پەرەپێدانى ھاوپەیمانیەتەكەشى ویستى ئەنجامدانى ھاوسەرگىرى ھەبوو. لە لایەكى تریشەو نەوہى كۆپى دەویست بۆ مانەو و بەردەوامیدان بە مانەوہى خیزانەكەى لە دەستەلاتدا، بەلام لە ھەمان كاتدا ناپلیۆن دەیزانى جۆزىفى خیزانى توانای ئەوہى نىە كە منداڵ بەئینیتە دنیاو، بەو شیوہیەش داواى ھاوسەرگىرى كرد لەگەڵ (ئان) خوشكە بچوكى ئەسكەندەرى قەيسەرى پوسیا.

ناپلیۆن ئامادە بوو قوریانى بدات بە ھاوسەرى و ھەركەسىكى تر لە پێناو ئایندەى فەرەنسا، بە (جۆزىفى) خیزانى گوت: شوپێتێك لە دلدا نىە بۆ سیاسەت، بەلكو تەنھا لە مێشكدایە، دواتر لە پۆژى (۱۵ كانونى یەكەمى سالى ۱۸۰۹) ز دواى چوار دە سال لە ژيانى ھاوسەرگىرى ئى جىابوو یەو.

بەلام داىكى ئەسكەندەر گومانى لەو ھەبوو، ناپلیۆنى و ھا دەبىنى كە كەسىكى سەرکەش و لەخۆبایى، بۆیە پێگەى نەدا كچەكەى ژيانى ھاوسەرگىرى لەگەڵ ئەنجامبدات، ئەمەش ناپلیۆنى توشى شۆك كرد.

دواى تێپەربوونى چوار مانگ بەسەر ئەمەدا ناپلیۆن ژيانى ھاوسەرگىرى لەگەڵ (مارى لویسى) كچى ئیمپراتۆرى نەمسا پێك ھىنا، بەرى ئەم ھاوسەرگىرىەش كۆپێك بوو بەناوى (فرانسوا جۆزىف) كە دەویست شوپێنگرەوہى باوكى بێت.

ھاوپەیمانى پووسى فەرەنسى سێ سال درێژەى كێشا، تا رووسیا توشى ماىە پوچ بوون ھات، ئەمەش ئەسكەندەرى ناچاركرد دەسبكاتەو بە بازەرگانى كردن لەگەڵ

دوژمنه كۆنه‌كه‌ی ناپلیۆن (به‌ریتانیا)، بۆیه ناپلیۆن هه‌ستی به ناپاکی كرد، هاوپییه‌تی و پاستگۆیی لای ئه‌و به واتای هه‌موو شتیك ده‌هات.

ناپلیۆن دوو دلّ بوو له‌ راگه‌یاندنی جه‌نگ له‌ دژی ئه‌سكه‌نده‌ر، پیشتەر هه‌ركه‌س و لایه‌نیك شه‌ری پووسیاى كرد بوو سه‌رنه‌كه‌وت بوو، ئایا ئه‌م سه‌ر ئه‌كه‌وی له‌ كاتیكدا ئه‌وان هه‌موویان شكستیان هینا بوو؟. له‌ هه‌مان كاتیشدا پیویستی به‌ هاوپه‌یمانه‌ی پووسیا هه‌بوو، بۆیه پیویستی به‌ سه‌ركه‌تنیكى یه‌كلاكه‌ره‌وه هه‌بوو تا ئه‌سكه‌نده‌ر ناچار به‌ دانوستانی ئاشتی بكات.

به‌و گه‌رم وگۆپه‌ی كه‌ ناپلیۆنی پیتاسرابوو ده‌ستیکرد به‌ دانانی پلانی هیتشه‌كه‌ی، له‌ یه‌ك كاتداو بێ وه‌ستان فه‌رمانی بۆ سێ وه‌زاره‌تی جیا ده‌ركرد، له‌ میشكى خۆیدا هه‌موو ئه‌و تیچونانه‌ی لیکدابوویه‌وه كه‌ پیویست بوون بۆ ده‌ست به‌سه‌ردا گرتنی ولاتیکی گه‌وره‌ی وه‌ك پووسیا.

ناپلیۆن بیرى له‌ هه‌موو ئه‌و ئه‌گه‌رانه‌ كردبووه‌وه كه‌ جه‌نگیكى گرنگ و چاره‌نوس سازى وه‌ك ئه‌و جه‌نگه‌ كه‌ پیویستیه‌تی، له‌ هه‌مانكاتدا دوو دلّ و به‌ گومانیش بوو له‌ كه‌ بچیته ژیریاری تیچوونی ئه‌و جه‌نگه‌وه.

له‌ مانگی (مایۆی ساڵی ۱۸۱۲) ز ناپلیۆن نیو ملیۆن سه‌ریازی ئاماده‌كرد، ته‌نها نیوه‌ی ئه‌م سه‌ربازاته‌ فه‌ره‌نسی بوون، ئه‌م سوپایه‌ یه‌كێك بوو له‌و سوپا زه‌به‌لاحانه‌ی كه‌ میژووی مرقایه‌تی به‌ خۆیه‌وه بینی بووی.

پاویژكاره‌كه‌ی ناپلیۆنی له‌وه ئاگاداركردبووه‌وه كه‌ داگیرکردنی ولاتی پووسیا سه‌ركه‌شیه‌كى مه‌ترسیداره‌، به‌لام پلانه‌كه‌ی ناپلیۆن ئاماده‌ بوو، دواچار خۆی له‌ هه‌موو ئه‌و گومان و دوو دلّیه‌ پزگارکرد كه‌ هه‌ی بوو له‌و باره‌یه‌وه و بیریاری یه‌كلاكه‌ره‌وه‌یدا. ... ئایا خۆی ترسناكترین ژه‌نه‌پالێ ئه‌وروپا نیه‌ ؟.

ناپلیۆن له‌ پێگه‌یدا بۆ پووسیا رایگه‌یاند : ده‌بینن كاممان یه‌كه‌م جار ماندوو ده‌بین، ئایا سوپاكه‌م ماندوو ده‌بێت له‌ سه‌ر حسابی پووسیا، یان قه‌یسەر له‌ خۆراك پێدانی سوپاكه‌م له‌ سه‌ر حسابی ده‌وله‌ته‌كه‌ی، ئه‌مه ته‌نها مه‌سه‌له‌ی كاته‌.

ناپليۆن كاتى پوسىيى داگيركرد وئىنەيك لە كىتېبى ژياننامەى پادشا(چارلى دەيەمى) فەيلەسوفى گەرەى فەرەنسى (فۇلتېرى) لەگەل خۆى ھەلگرت بوو. پېش سەدەيك ولە سالى (۱۷۰۹) ز (چارلن) پادشاى سوید لە جەنگى (باکورى گەرە) دا ھېرشى کردبوو سەر روسيا. چارلز بە ھەمان شىو سەربازەکانى بەجیھىشت لە کاتیکدا لە ناو جەرگەى روسيادا پېشەرەويان دەکرد، بە ھۆى دورى پېگەى پەيوەندى کردن و پالېشتى و ھاوکارى، کارگەيشتە پچپانى پەيوەندى لەگەل سوپا، چارلېش وەك ناپليۆن گېرى خوارد لە سەرماو سۆلەى زستان و بووھۆى لە دەستدانى ژمارەيكى زۆر لە سەربازەکانى. لە دوايیدا دواى جەنگىك كە سى پۆزى خاياند لە مانگى (يۆليۆى سالى ۱۷۰۹) ز نۆرىنەى سوپاى سویدی ناچار بوون خۆيان بدەن بەدەستەو، تەنھا پادشا خۆى و ھەزارو پېنج سەد كەس لە سەربازەکانى پزگاريان بوو لە كۆى حەقدە ھەزار سەرباز.

سالى (۱۸۱۲) ز ناپليۆن سوربوو لەسەر ئەو دلتيا بوو لەوھى كە ئەو ئەو ھەلەى دووبارەناکاتەو كە چارلز ئەنجامى دا بوو، بەلام ئەو تەنھا گریمانەيك بوو، وتەيكى بەناويانگ ھەيە كە لە سەرەتاي كىتېبەكەشدا ئاماژەمان پيدا دەلێت (ئەوھى ھەلەکانى مېژوو نەزانیت دووبارەيان دەکاتەو) ناپليۆن و ھیتلەريش راستیەتى ئەم وتەيان سەلماند.

لە (۱۴یونیۆ سالى ۱۸۱۲) ز ناپليۆن ھېرشەكەى بۆسەر رووسيا دەست پېکرد، لەو باوەرەدا بوو جەنگىكى خیرا دەبیت لەسەر سنورو ئەسكەندەر ناچارەكات بە بۆ بەستنى پېكەتنامەى ناشتى لەگەلیدا، دواچاریش پېش كۆتای ھاتنى وەرزى ھاوین دەگەرپیتەو و لاڤەكەى. بەلام یەكەکانى سوپاكەى ئەسكەندەر لەسەر سنور نەبوون، دابەش بوو بوون بەسەر دوو كۆمەلەداو كاريان لەسەر ھاوکارى و قوربانیدان دەکرد بۆ یەكترى لە پووبەپووبونەوھى ناپليۆن.

ژەنەرال (باركلى دیتولى) سەرکردەى سوپاى یەكەمى پوسيا بەرەو پۆژھەلات كشا تابگات بە ژەنەرال (بېليشن) سەرکردەى سوپاى دووھمى پوسيا. ناپليۆن بەخیرای

بەردەوام بوو لە ئارپاستەى پۆشتەنەكەى بۆ بەدەست ھىنانى سەرکەوتنىكى
يەكلاکەرەو، بەلام (دیتولى) ئەوێ پەنکەردەو بەرەنگارى بېتەو پە بەپە
فەرەنسىەکانى پاکیشاىە نىو قولای خاکی ولاتەکەو.

ناپلیۆن بە ھىچ شىوہەك پىشبینى ئەوێ نەکردبوو بەو شىوہە بچتە ناو قولای
خاکی پووسیاو، دواى چوار ھەفتە لە پۆشتن سوپاکەى ناپلیۆن دوو سەد میل لە
سنورەکانى پووسیا دورکەوت بووہو و وردە وردە پالېشتى و ھاوکارى ناپرەحت بوو
بوو.

يەكێك لە سەربازەکان لەو کاتەدا دەنوسیت و دەلێت: (ئیمە لە پاش خۆمانەو مالى
چۆل بەجیدەھێلین، باخ و بیستان گەلێك کە بەندى تالان و بپۆن، دەرئەنجامەکانى
جەنگ مەترسیدارن، بە تاییەتى کە بەو ھەموو سەربازە زۆرە وە کە دەستى پیکردووە)
سوپای فەرەنسا لەگەڵ ھەر ھەنگاوێكى کە بەرەو مۆسکۆ پىشپەرەوى دەکرد زیاتر لاواز
دەبوو، رووسەکان ئەو گوندانەیان دەسوتاند کە بە جیيان دەھىشت تا فەرەنسىەکان
نەیکەنە جیگەى پشودان و ھەوانەوێ خۆیان.

دواى ھەوت ھەفتە لە پۆشتن، ھىلاکى زیاتر لە (۱۰۰) سەد ھەزار سەربازى فەرەنسى
لە ناوێرد، دواچار سوپای رووسیا لە (سمولینسكى) کۆبووہو و خۆى ئامادەکرد بۆ
بەرەنگار بوونەوێ ناپلیۆن کە ماندوو بوونى پێگە دوورەکەیان شەکەتى کردبوون.

ئىستا ژمارەى سەربازەکانى ناپلیۆن بووہوہو بە (۱۶۵) ھەزار سەرباز دواى ئەوێ
ئەوانى تری لە پێگەدا بەجیھىشت بوو بۆ پاراستنى پێگەى گەیشتنى ھاوکارىەکان، لە
بەرامبەردا سوپای رووسیا (۱۰۰) سەد ھەزار سەرباز دەبوو، سەرەپای ئەوێش جەنگیكى
سەخت و قورس لە نىوانیاندا پویدا کە ماوہى (سى) پۆزى خایاند و بەبى ئەوێ ھىچ
لايەکیان دەستى بەسەر ئەوێ تردا زال بێت، یان بانگەشەى سەرکەتن بکات بەسەر ئەوێ
تریاندا.

روسەکان تیکشکان و بەرەو ئارپاستەى پۆژھەلات ھەلھاتن، دواتر لەکاتى پاشەکشەیاندا
پەپرەویان لە سیاسەتى زەوى سوتماگ کرد، ھەموو ئەو گوندو گەنجینەى خواردنانەى

دەكەوتنە سەر پێگەیان دەسوتاند، لە كاتی پاشەكشەیاندا پلانی برسێکردنی
فەرەنسێەكانیان دانابوو لە دواى خۆیانەوه.

بەردەوام ناپلیۆن هەستکردنی بە تێكشكان زیاد دەکرد كاتێك رووسەكان زیاتر بەرەو
پۆژەهەلات پاودەنا، زیاتر سوپاكەى دەكەوتە بە مەترسێەوه، بەلام لەهەمان كاتدا
گەپانەوهش بۆ پارێس تووشى مەترسێ زیاترى دەکرد.

دواچار مۆسكۆى تەنها دوو هەفته دوورى ماپوو، ئەسكەندەر واى دەبینى بە دەست
گرتن بەسەر مۆسكۆى پایتەختدا ئەسكەندەر ناچار دەكات ناشتى قبول بكات.

خوگرتنى ناپلیۆن بەسەرکەشیەوه واى لێکرد لە پۆشتەكەى بەردەوام بێت،
ئەسكەندەر لە مۆسكۆ وە پاشەكشەى كرد بۆ (سان بترسبۆرگ) بەمەش پووبەپووى
كارەساتێك بووبەوه و ئەم پاشەكشییە كاریگەرى لەسەر دل و دەرونى سوپا
ترسنۆكەكەى دروستکرد، لە كاتێكدا كە پێویست بوو بەرگرى لە مۆسكۆى پایتەخت
بكات بەلام نەى كرد. بۆیە بریارىك لە دەرئەنجامى ئەمەوه دەرچوو بە لابردنى ژەنەپال
(دیتولى) و شوینگرتنەوهى لەلایەن ژەنەپال (كوتوسوف) وه.

ژەنەپال (كوتوسوف) یەكێك بوو لەو كەسانەى كە ناپرەهەتیەكى نۆرى چەشت بوو، لە
جەنگاوهەرە پێشینەكان بوو تەمەنى زیاتر لە (٦٧) سال دەبوو، ئەم بە خیرای بریارى
وەستاندنى پاشەكشەیداو داواى لە سوپای رووسیکرد بە رەنگارى فەرەنسێەكان ببەوه.
گوندى (بردینۆ) ی هەلبژارد بۆ شوینی بەرگریکردن لە مۆسكۆى پایتەخت.

ئەوه ئەو هەلهبوو كە چاوهپێى ناپلیۆنى دەکرد و بە جەنگێكى سادەى دەزانى و
واى بۆ دەچوو كە دەرکێت بە ئاسانى سەرکەوتن تیا دا بە دەست بەتێرێت، بۆ
بەرزكرنەوهى مەعەنەویاتی خۆى وینایەكى بە كۆپەكەى دروستکردو بە پاسەوانەكەى
خۆى گوت: (ئەگەر ئێستا كۆپەكەم پێگەیشتوو بوايه، بێگومان ئەمۆ بۆ ئەو دەبوو).

لە پۆژى (٧ ديسەمبەرى سالى ١٨١٢) ز لە بەرزاییەكانى (برودینەر) هەموو ئەو
شتانەى بىنى كە لە كۆپەپانى جەنگەكاندا پوویان دەدا.

ژەنەپالەكانى زياتر لە (۱۲۰) ھەزار سەربازى باشيان لەلا بوو بۆ پووبەپووبونەوھى (۱۲۰) ھەزار سەربازى رووسى، ئەوھى ئىستا پۆيىست بوو لەسەر ھەمووان ئەوھى بوو كە ھەمووان كار بكەن بۆ سەرگەوتن.

كاتر مېتر شەشى بەرەبەيان تۆپ ھاوژەكانى فەرەنسا بە (۵۰۰) تۆپ ھاوژە دەستيانكرد بە بۆردوومانكردنى ھىزەكانى رووسيا، بەلام ئەوھى جىگەى سەرسورپمانى ناپليۆن بوو ئەوھى بوو كە رووسەكان زۆر بە توندى بەرپەرچى سەرچاوەى بۆردوومانەكەى فەرەنسىەكانيان دايەوھى، ھەركات فەرەنسىەكان دەيانويست رووسەكان ناچار بە پاشەكشى بگەن پووبەپووبى بەرپەرچى توندە رووسەكان دەبوونەوھى.

يەكێك لە سەربازەكان لەو بارەيەوھە دەلێت (گرمەى تۆپەكان و ھاوارى ھاوھەلە بريندارەكانم لە دەوروپەرم، ئەم ديمەنانە ھەمووى كارىگەرى زۆريان بە جێھيشت لەسەر دل و دەروونم).

لەگەڵ ئەمانى تاريكەكانى شەو، دەنگەكانى بەرەكانى جەنگ دەستيان پيڤەكردەوھى، جارى واهەبوو ھيۆردەبووبەوھى، جارى واش ھەبوو مردن بالى بەسەردا دەكيشا. يەكێك لە ئەفسەرەكان لەو بارەيەوھە دەلێت: (تەقەكردن و كوشتار لە گۆرەپانەكەدا ئالوگۆر دەكران بە شيۆھيەك گۆرەپانى (بروديتۆ) ى كردبووبەنمونەيەك بۆ ئەوھى ھيچ لايەكمان دەستەلاتى بەسەردا نەشكێت).

ناپليۆنىش دەربارەى ئەوجەنگە دەلێت: ئەم جەنگە تونترين جەنگێك بوو كە بەشداريم تيدا كردبێت، فەرەنسىەكان سەلمانديان كە شايسەتى سەرگەوتنن، رووسەكانيش سەلمانديان كە تێك ناشكێن).

فەرەنسىەكان توشى ترس و بيم بوون لە پێژەى ئەو زيانانەى كە توشيان بوو، ئەوان زياتر لە (۳۰) ھەزار سەربازيان لە دەستدا، ئەمە جگە لەو سى ھەزار سەربازە خۆبەخشنانەى كە لە بەرەكانى جەنگ خۆيان پادەگرت.

لە درەنگ شەويكى ھەمان شەو دا ناپليۆن جاريكى تر گوى بىستى كشانەوھى ھىزەكانى رووسيا بوو، رووسەكان بەبى ھيچ جۆرە بەرگريەك مۆسكۆي پايتەختيان بەجى

هېشت بوو، ئىتر لىرەو تەنھا ھەلىك كە بۇ ناپليۇن مابوويەو داگېركردنى. شارەكەو ناچار كوردنى ئەسكەندەر بوو بە پىكەتنامەى ئاشتى لەگەلدا.

دواى سى مانگ لە پىپۆشتنى لەشكرەكەى ناپليۇن نزيك بوويەو لە عەرشى ئىمپراتۆرىيەتى روسەكان، ئەو تەنھا (۷۵) ميل لەو عەرشەو دوور بوو، دانىشتوانى مۆسكۆ شارىيان بەجى هېشت بوو لە ترسو بىمىكى زۆردا.

لە پۆزى (۱۴) سىبته مەبرى ھەمان سالد ناپليۇن توانى كەنارەكانى مۆسكۆ بىيىنىت، لە بەردەمىدا گومەزە ئالتونىەكان و كۆشكە جوانەكان دەدرەوشانەو. بەلام پىشوانى كەران لە بەردەمىدا كۆنەبوونەو سلاوى ئىمپراتۆرىيەتيان بۇ نەكرد، ئەو ھەستى بە كۆشەگىرى و توپەى دەكرد كەس نەھاتە دەروازەكانى شار و داواكارى ئاشتىشى لە ئەسكەندەرەو پىنەگەيشت.

ناپليۇن دەستى گرت بەسەر (كرملنى) كۆشكى ئىمپراتۆرىيەتيدا، بە نىردراوئىكى تاييەندا داواكارى ئاشتى ئاراستەى ئەسكەندەر كردوو، ھەر لە كۆشكەكە مايەو و چاوەپىي وەلامى ئەسكەندەرى كرد.

لە شەوى يەكەمدا پاسەوانەكان ناپليۇنيان لە خەو ھەستاندو پىيان راگەياند كە ئاگر لە چەند شوپىنىكى مۆسكۆ بەر بوو، دواتر بۇ فەرەنسىەكان ئاشكرا بوو كە ھەلھاتوو ھەرووسىەكان دەرگاكانى بەندىخانەكانى مۆسكۆيان كردۆتەو ھەموو ئەو كەسانەيان بەرداوە كە لەوى زىندانى بوون و بەلىنى سوتاندنى شارى مۆسكۆيان لى وەرگرتوون. يەككە لە پياوانى ئار كوزىنەرەو لەو بارەيەو دەلىت: (ئىمە لەسەر زەويەكى سوتاو ژىر ئاسمانىكى گىرگرتوى نىوان دىوارە ئاگرىنەكاندا دەپۆشتىن).

ناپليۇن سەرسام بوو لە كارە، چۆن دەكرىت ھوسەكان بە دەستى خۆيان پايتەختەكەيان بسوتىنن، لەلایەكى تىرشەو ھىچ وەلامىكى لە قەيسەرەو بەدەست نەگەيشت، ناپليۇن تا ئەو كاتەش برىواى وابوو ھاوپەيمانى خۆى و قەيسەر ھەر ماو، بەلام لىرە بەدواو گومانى لە و بارەيەو بۇ دروست بوو.

ويستى لەو بارەيەو ە كارىك بىكات، بۆ ئەو مەبەستەش جارىكى تر نامەيەكى ئاۋمىدى نارد بۆ (بىرس بۆرگ)، بەلام لە راستىدا ئەسكەندەر مەيلى لەگەل ئاشتىدا نەبوو و بپواى وابوو سەرماي زىستان زياتر لەو ەي سەربازە رووسەكان دەيگەن فەرەنسىيەكان لە ناو دەبات، ئارامگرتن سەركەوتن بەدواي خۆيدا دەھىنيت.

ناپليۇن لەسەر لىۋارى دۆزەخىكدا بوو، و لە مۆسكۆ دانىشت بوو چاۋەپىي ى ەلامى ئەسكەندەرى دەکرد، و پۆژ بە پۆژىش ھاۋكارىيەكانى بە ئەستەمتر دەگەيشتن و جەتەو چەكدارە رووسىيەكان پۆژانە ھىرشىيان دەكردە ھىلەكانى گواستەنەو ەي فەرەنسىيەكان. ەرنى زىستان بەسەر رووسىيادا ھات و لەگەل خۇشىدا بارودۆخىكى ترستاكىشى ھەلگرت بوو، ناپليۇن دەيوست بەرەو بىرس بۆرگ بەپىي بگەيى، بەلام ژەنەپالە ھاۋكارەكانى ئامۆزاريان كرد ئەو كارە ئەنجام نەدات، چونكە دووريەكى ئىجگار زۆرى ھەيە.

لە پۆژى (۱۵) ئۆكتۆبەر بەفر شارى مۆسكۆي پايتەختى داگرت، ئيتىر بۆ ناپليۇن پوون بويەو ەكە چيتىر ناتواننيت چاۋەپىي ى ئاشتى لە ئەسكەندەر بىكات و پىويستە بەخىرا مۆسكۆ بەجىبەيلىت.

دواي پىنچ ھەفتە لە داگىركردنى رووسيا سوپاي فەرەنسا ناچار بوو بەبىي بەستنى پەيمانى ئاشتى شارى مۆسكۆ بەجىي بھىلئيت، كەلوپەل و پىداويستىيەكانيان باركردە نىو كاليسكەكانيان، يەككە لە سەربازەكان لەو كاتەدا دەنوسىت: (كارەكە دەستى پىكرد ەك ئەو ەي يەككە بىت لە سوپا كۆنەكان و كاليسكەكانى پىپىت لە دىل و دەسكەوتەكان).

سەرەتا ناپليۇن خۆي و سوپاكەي بەرەو باشورى پۆژئاوا بەپىكەوت كە زياتر گەرمتر بوو، بەلام رووسەكان بەرەو دواۋە پالىيان پىۋەنان بۆ ناۋچەي (برودىنۆ)، دواي جەند پۆژىك سوپاكە بەسەر ئەو جەستانەدا دەپۆشت كە پىشتىر لە ناۋچەكەدا كوژدابوون.

دواي ئەو ەكە سوپاكە سەھۆل بەندان دەورىدا، ناچارىبوو لە گۆپەپانەكانى چەنگ پاشەكشى بىكات، سوپاكە ھىچ شويىنكى شك نەدەبرد لەتاو سەرماي زىستانداكە پشوى

تیدا بدات، به فر زۆر به خیرای ده هاته خواره وه، سه ریازه فره نسیه کانیش هه ژار بوون له جل و بهرگ و پیلای گهرم و ناماده ی وه رزی زستان نه بوون، پله کانی گهرما گه یشتنه (۳۰) پله ی ژیر سفری سه دی و کار گیشه په ق بوونه وه ی سه ریازه کان.

ئا له و کاته دا ئیر کاتی ته سه کهنده ر بوو. .. سوپای رووسیا ده ستیکرد به هیرشکردن بۆ سه ر سوپاکه ی ناپلیۆن و به ته مای تۆله سه ندنه وه بوو له فره نسیه کان، شان به شانی ته مه ش سه رمای زستان پێگه کانی گه پانه وه ی فره نسیه کانی داخست بوو.

سه رما گه یشته ئیسه که کانی سه ریازه کانی ناپلیۆن، بۆیه سوپاکه ی ناپلیۆن به ره و پۆژئاوا به پێگه وت له پێگه یه که وه که به فری لی نه بیته دووری ئه و پێگه یه ش به (۱۵۰۰) میل دووری له پارسی پایته خته وه مه زنده ده کرا. یه کێک له سه ریازه کان له و پێگه یه دا ده نویست و ده لیت: (سه ریازه کان به دریزای پێگه که به ملاو به ولادا ده که وتن و، دواتر به یه کجاری ده که وتن و جوله یان لیده بپرا، هه ندیکیان قاجیان له پیلاره کانیان ده رده هیتا که یه که مجار سه ره له گه رابوون به لام دواچار به شین و په ش بوونه وه کوتای ده هات).

فهره نسیه کان وازیان له چه که کانیان ده هیتا و فریایان ده دایه که ناری پێگه که تا بووسه کان هه لینه گرنه وه و سودی لی نه بینن، له لایه کی تریشه وه ده سه که وته گران به هاکانی شاری مۆسکۆیان له نیو خه نده قه کاند ده شارده وه، له گه ل زیاتر به ره و پیش چوونی سه ریازه کان به ره و پۆژئاوا، سه ریازه فره نسیه کان ناچار بوون له برساندا گۆشتی ته سه په کانیان بخۆن.

لیره دا رووسه کان بریاراندا پێگه بگرن له پاشه کشه ی هیزه فره نسیه کان له پێگه ی رووباری (بریزینا) وه. رووسه کان بۆسه یه کیان دانا بۆ ناپلیۆن و له و بریایه دا بوون ده توانن ده ستگیری بکه ن، ئه و تاکه پرده یان پوخان که له سه ر رووباری (بریزینا) بوو، کاتیک ناپلیۆن گه یشته سه ر رووباره که پوویه زووی ته وژمیکێ ناوی به ستوو بوویه وه، و که وته ته له یه که وه که بۆی دانرا بوو.

ناپلیۆن هه موو ئه و به لگه نامه تاییه تیانه ی که پیتی بوون سوتاندنی، له ترسی ته وه ی نه وه که به دیلی بکه ویتته ده ست رووسه کان، کت و پر ناپلیۆن پلانیکی ئازایانه ی دارپشت

به‌ دروستکردنی پردێك له‌ سه‌ر پووباره‌كه‌ و په‌راندنه‌وه‌ی هه‌موو سه‌ربازه‌كانی. پیاوه‌ ئازاكانی نارد بۆ کارکردن له‌ پیتا و لادانی پێژه‌وی ئاوی رووباره‌كه‌، چوارسه‌ له‌ سه‌ربازه‌ نه‌بازیاره‌کانیشی نارد بۆ تێکدانی نزیکترین شه‌ و خانوای که له‌ رووباره‌كه‌وه‌ نزیکن به‌ مه‌به‌ستی به‌کار هێنانی دارو ته‌خته‌کانیان بۆ دروستکردنی پردیکی خێرا له‌ سه‌ر رووباره‌كه‌. شه‌وان هه‌رچه‌کیان له‌ توانادا هه‌بوو له‌ سه‌ر رووباره‌ به‌ستوه‌كه‌ کردیان بۆ بنیادنانی دوو پردی گه‌وره‌، توانیان بنیادیان بنێن و دوا‌ی (٢٤) کاتژمێر ژماره‌یه‌ك له‌ سه‌ربازه‌ ماندوو بووه‌كان توانیان له‌ رووباره‌كه‌ بپه‌رینه‌وه‌.

رووسه‌كان به‌ پلانه‌که‌یان زانی و ده‌ستیانکرد به‌ بۆرود و مانکردنی پرده‌كان، شه‌مه‌ش بووه‌هۆی شپه‌زه‌ بوونی فه‌ره‌نسیه‌كان و سه‌ربازه‌كان به‌هۆی په‌له‌کردنیان بۆ په‌رینه‌وه‌ ده‌كه‌وتن به‌ سه‌ر یه‌كتری‌دا، رووسه‌كان توانیان دوو جار شه‌م دوو پردی بپوختن به‌لام هه‌ر دوو جاره‌كه‌ له‌ لایه‌ن فه‌ره‌نسیه‌كانه‌وه‌ دروست کرانه‌وه‌، هه‌زاران له‌ سه‌ربازه‌كان ده‌كه‌تنه‌ نێو ئاوه‌كه‌وه‌ و ده‌خنكان، بۆ ماوه‌یه‌ك رووباری (بریزینا) به‌هۆی جه‌سته‌ی به‌ستووی سه‌ربازه‌ فه‌ره‌نسیه‌كانه‌وه‌ به‌سترا، سه‌ره‌پای شه‌م هه‌موو رووداوانه‌ دوا‌جار (٢٥) هه‌زار سه‌رباز پزگاریان بوو.

ناپلیۆن له‌ رووباری بریزینا په‌رپه‌وه‌ و رزگاری بوو له‌و ته‌له‌یه‌ی که پووسه‌كان بۆیان دانا بوو. به‌لام کێشه‌كان به‌وه‌ دوا‌ییان نه‌هات، هه‌وا له‌ پارێسه‌وه‌ گه‌یشت به‌ بوونی هه‌ولێ کوده‌تاو کۆتای هێنان به‌ ئیمپراتۆریه‌ته‌که‌ی. بۆیه‌ ناپلیۆن فه‌رمانیدا به‌ ژه‌نه‌پاله‌کانی سوپا‌که‌ی به‌خێرای به‌ره‌و پارێس به‌پێ بکه‌ون، ده‌ستیانکرد به‌و گه‌شته‌ی که دووریه‌که‌ی (٧٠٠) میل ده‌بوو. ناپلیۆن گرنگی نه‌وه‌ی ده‌زانی که پێتویسته‌چه‌ند زوویگاته‌ پارێس پێش نه‌وه‌ی هه‌والێ شه‌و شکسته‌ گه‌وره‌یه‌ی که تووشی هاتوه‌ به‌ هه‌موو شه‌روپادا بلاویبێته‌وه‌.

شه‌م کاره‌ چوار مانگی ته‌واوی پێتویست بوو بۆ شه‌وه‌ی شه‌و (٢٥) هه‌زار سه‌ربازه‌ له‌ رووسیاوه‌ بگه‌نه‌وه‌ پارێس. فه‌ره‌نسا زه‌ره‌رو زیانیکی زۆری به‌رکه‌وت له‌ سه‌ر شه‌و

بیروباوه پانهی ناپلیۆن که باوه پى وابوو ده توانیّت رووسیا داگیر بکات. بۆخۆشى دواتر له بارهیه وه ده لایّت (سهریان شۆپرکردم و، خۆشم سهرى خۆم شۆپرکرد).

هێرشه شکست خواردوو ده کهى سهر رووسیا سهره تاي کۆتاي هاتنى ناپلیۆن بوو، ئه و خه ونه ی که هه ی بوو بۆ ئه وه ی بېیته ئیمپراتۆری ئه وروپای یه کگرتوو له ناوچوو. ئه سکه نده ریش به راستگۆ هاوپێ ی دهرنه چوو هێرشیکرده سهر فهره نساو ئیمپراتۆریه ته که ی له ناویرد.

به ریتانیاو رووسیا جارێکی تر هێزه کانیان له گه لّ پاشماوه ی هێزه کانی تریان، کۆیانکردنه وه و له سالی (۱۸۱۵) ز له جهنگی (واترلۆ) دا هێزه کانی ناپلیۆنیا ن تیک شکاندو کۆتاییان به ده سته لاته که ی هینا و دوریان خسته وه بۆ دورگه ی (سانتا هیلانا) له باشوری زهریای ئه تله سی، تا کۆتای ته مه نی له وێ مایه وه و له سالی (۱۸۲۱) ز کۆچی دوا ی کرد.

ئێستاش باس له چیرۆکی هیتلر ده که ی ن له گه لّ رووسه کاندا که چۆن هه مان هه له ی ناپلیۆن دووباره ده کاته وه به پێگه ی هاوشیوه ی ئه و، کۆتایه که شی هه مان کۆتای ئه و ده بیّت!!!

به ئی... له سییته مبه ری سالی (۱۹۴۱) ز هیتلر هه مان هه له ی دووباره کرده وه، کاتیک له رووسیا هه لگه راپه وه و پریاری جهنگ و داگیرکردنی بیره نه وته کانی رووسیایدا. تا ئه وکاته ئه لمانیا خاوه نی گه و ره ترین هێزی جیهانی بوو. سهرکه وتوو بوو له چوونه نیو رووسیا به هێزیکی (۳) ملیۆن سهریازی.

ستالین سهر کرده ی رووسیا ده یزانی رووسیا توانای پووبه پووبوونه وه ی ئه لمانیای نیه، بۆیه بریاریدا فاکته ری پووبه ری رووسیا به کار به ییّنێ و چاوه پێ ی دا هاتنی وه رزی زستان بکات، هه روه ها په پره وی سیاسه تی پاشه کشی و زه وی سوتماگی کرد، هه رچه نده ئه لمانه کان گه یشتنه ده روازه کانی مۆسکو و ستالین گرا دیان بۆ ماوه ی (ده) مانگ

گەمارۇدا، بەلام سەرماو برسىيەتى سنورىكى بۇ دانان لەبەرەو پېش چوونيان بەرەو رۇژھەلات.

لەبەرەمبەردا رووسەكان كە لەگەل سەرمادا راھات بوون گواستیانەوہ بۇ پشت چپاكانى (ئۇپال) لەوئ كارگەى مەزنى دروستكردنى كەل وپەلى سەربازيان دامەزراند كە لە توانايدا ھەبوو مانگانە دوو ھەزار دەبابەو (۱۸۲۲) فرۆكەى جەنگى بەرھەم بھىنئ.

كاتىك وەرزى زستان داھات رووسەكان ھىرشە پىچەوانەكانيان دەست پىكرد، ئەوان پشت ئەستور بوون بە چەكى نوئ و سەربازەكانيان لە سىبىريا.

جار دواى جار رووسەكان بەرەو پېش دەچوون و زيانى زۆريان بە ئەلمانىەكان دەگەياند، بۆيە دواجار بپارياندا تا بەرلىنى پايتەخت راويان بنئ. ئەلمانەكان لە رووسيا كرانە دەرەوہ دواتر لە ئۇكرانيا و بەلتىق و دواى ئەمانەش رووسەكان توانيان پۆلۇنياو پۆمانياو ھەنگاريا و نەمساو پۆژھەلاتى ئەلمانياش داگير بكن.

پىشكەوتنى رووسەكان خىرا بوو، دەست گرتنيان بە سەر پۆژھەلاتى ئەوروپا ھۆكارىك بوو ھاوپەيمانەكان لە بەرەى رۇژئاوا ھىرشەكانيان بۇ سەر ئەلمانيا چپكەنەوہ و پەلەشى تىدا بكن (چرچل سەرۆك وەزيرانى بەرىتانيا ترسى لەوہ ھەبوو كە تەواوى ئەوروپا بكەوئتە ژىردەستەلاتى رووسيا).

سەرەراى ئەوہى ھاوپەيمانەكان ھەستيان بە بەشى خۆيانكردبوو لە سەرکەوتنەكاندا، بەلام رووسەكان لە پېش ھەمووانەوہ چوونە بەرلىن لە رۇژھەلاتەوہو بيناى (رايخشتاخ) يان بەسەر ھىتلەردا پوخاند.

لە سەدەى بىست گۆپانكارى زۆر لەسەر ئاستى جىھان رووياندا، (پادشا چارلز و ناپليۆن) بنەما گشتىەكانى كەش و ھەوايان دەزانى، بەلام شتەكەيان بە ژمارە نەدەزانى، لە بەرئەوہى لە سەردەمى ئەواندا ژمارەى پيوانەى لەو بارەيەوہ بەكار نەدەھيئرا و ئەوہى لەو بارەيەوہ ھەبوو و دەيانزانى ئەوہ بوو كە كەش و ھەوا لە زستاندا زۆر ساردە لەو ناوچەيەدا.

له بهرامبهردا هیتلەر به شیوهی زانستی بارودۆخی کهش وههواى دهزانی، بۆ خۆی بهشیکی زۆر پیشکهوتوی ههبوو بۆ زانینی بارودۆخی کهش و ههوا، بۆیه دهیتوانی زۆر بهباشی زانیاریه کهش و ههواپیهکان له وانهی پیش خۆی بهکار بهێنیت، بهلام نهوهی نهکرد؟؟؟.

هیتلەر واگومانی دهبرد که دهتوانیت له ماوهی یهك سالدا رووسیا داگیر بکات، بۆیه به هیچ شیوهیهك بیرى لهوه نهکردبوویهوه که سهربازهکانی به جل و بهرگی زستانه تهیارو ئاماده بکات، سهربازهکان تهنا جل و بهرگی هاوینهیان پۆشی بوو، واته نهو جل و بهرگی تهنا بۆ نهو ماوهیه له سال دوشیا که ماوهیهکی گهرمه. دواتر خراپتر لهوهی که نهوایه پویدات پویدا، چونکه له زستانی سالانی (۱۹۴۳، ۱۹۴۲، ۱۹۴۱) ز له رووسیا پلهکانی گهرما دابهزین بۆ (۴۵) پلهی ژیر سفری سهدی، له هاوینی ههمان نهو سالانهشدا بۆ (۴۰) پلهی سهدی بهرز بوونهوه، ئهلمانهکانیش لهگهڵ ئهم جۆره کهش و ههواپه دا پانههات بوون. بۆیه ژمارهیهکی زۆر گهرمه له سهربازه ئهلمانیهکان به هۆی بهرکهوتنیان به سهرمای زستان گیانیان له دهستدا. به پادهیهك ژمارههێ نهو سهربازه ئهلمانیانهی که به هۆی سهرماو گیانیان له دهستدا زۆر زیاتر بوو له ژمارههێ نهوانهی که به هۆی گوللهی سهربازهکان گیانیان له دهستدا.

لیتهدا دهوهرستین له سههرجهنگی (ستالین گراد) و بینهری گهرهترین ههلهی میژووی هیتلەر دهبین، که کهوتنی خیرا کردو دواتریش به خۆکوشتنیدا. دهبینین هیتلەر چۆن کهوته ههلهوه له ههلهسهنگاندنی ههندیک شتدا، وهك چوارچێوهی رووسیاو بههیزیان و توانی جهنگیان له هاویندا.

سالی (۱۹۴۱) ستالین و سهربازهکانی توانیان سود لهو سامانه زۆره، و کههرستهخواه وهربگرن و بهکاری بهێتن له بهرژهوهندی ولاتهکهیاندان، نهوان کاریاندهکرد لهسهردابینکردنی وزهه پتویست، ئهمه سههرپای بهردهوام بوون لهسهر سهرقالکردی ئهلمانهکان به جهنگیکی خویناویهوه.

جەنگى ستالېن گراد ئەو جەنگە بوو كەلەن ئىتوان ئەلمانىيان و ھاوپەيما ئەلمانىيان و يەككىتى سۆڧىيە تەدا پويىدا لە شارى (ستالېن گراد) كە ئەمپۇ بە (فولجو گراد) ناسراو، لە ئىتوان (يەككى مانكى ئوغستسى سالى ۱۹۴۲ تا دووى فەبرايرى سالى ۱۹۴۳) زوھك بە شىك لە جەنگە كەلگەن جەنگى جىيەنى دووھم. ئەم جەنگە دادەنرېت بە خالى وەرچەرخان لە جەنگى جىيەنى دووھم لە سەر ئاستى ئەوروپىدا. بەتوانىين بلېين ئەم جەنگە خويىناوى ترين جەنگە كە مۆڧايەتى بە خۆيەو بىنيويەتى، لە دەرئەنجامى ئەو پېژە زۆرى كوژدانى سەرياز كە ژمارەيان دەگەيشتە يەك مليون و نيو سەرياز.

شارى ستالېن گراد بەلای پاستى كەنارى رووبارى (فولگان) درېژدەبېتەو كە زياتر لە (۲۰) كم درېژەكەيەتى و گرنگىكى تايبەتى پيشەسازى ھەيە. ئەم ناوچەيە دادەنرېت بە زەويەكى فراوان كە زۆرىك لە زەوى شۆرەدارى تېدايەو بە درېژكراوۋى دەشتى ئەوروپى ھەژمار دەكرېت، كە بە دەولە مەندترين ناوچەي يەككىتى سۆڧىيەت دادەنرېت.

دەگە پېينەو بە باسكردنى لە جەنگەكە، دواي ئەوۋى ئەلمانەكان توانيان ژمارەيەكى زۆر لەو ھېزە روسيانە پال پېئو بېنېن بۆ دواو كە بەرگريان لە شارى (ستالېن گراد) دەكرد. پۆژى (۱۲ سېپتەمبەرى سالى ۱۹۴۲) چوونە نېئو شارەكەو، لەوئى خۆيان لە جەنگىكى قورسدا بېينەو، كە جەنگى كۆلان بە كۆلان و مال بە مال بوو، ئەلمانەكان بە سىروشتى خۆيان بەرگەي ئەويانگرت و جەنگىكى سەخت پويىدا و زەرەرو زيانىكى زۆر لە ھەردوولا كەوت.

لە پۆژى (۱۳ سېپتەمبەرى سالى ۱۹۴۲) سوپاي تانكى چواري ئەلمانى و ژمارەيەك لە سەريازە رۆمانەكان گەيشتنە سەر كەنارەكانى رووبارى (فولگا) لە باشورى شارەكە. بەلام نەيانتوانى دەست بەسەر شارەكەدا بگرن، سەرەپاي ھېرشە يەك لە دواي يەكەكانيان كە دەيانكرد بۆ گەيشتنىيان بە ناوچەي پيشەسازى لە باشورى شارەكە، بە ھۆي زۆرى و توندى بەرگرى سۆڧىيەتەكان لە ناوچەكە.

بەرگرى بەرامبەرى رووسيا :

بەرگرىکردن لە شارەكە يەكەمجار لەبەرەى باشورى پوژناواى شارەكەو دەستى پىكرى، سەركردايەتى بالاى سۆڤيەت بپياريدا بەلەناو بردنى بالى باشورى ھىزە ئەلمانىەكان، بە لەناوبردنى (ھەردوو سوپاى شەش و ھىزى مودەرەعەى چوار) موڤىر(جۇڭڤ) ھەردوو فەرىق(فاسىلىفسى و خورونوف) پاسپارد بە ھامامەنگى كردن دەربارەى جوولەى ئەسى بەرەى.

ھەروەھا زۆرتىن ھىزى چەكدار سۆڤيەتياڭ گواستەو بۆ ناوچەى (ستالين گراد) لە پىناو دەستەبەرکردنى سەرکەوتنىكى مەزن، لەگەڵ ديارىکردنى كاتى ھىرشەكە بە ووردى بەشئوھىەك ھاوسەنگ بىت لەگەڵ دابەزىنى ھاوپەيمانە رۆژئاوہىەكان لە مەغرىب و جەزائىر.

(كاترۇمىر ۷:۳۰) خولەكى پوژى (۳۰) ئۆكتۆبەر (۷۰۰۰) ھوت ھزار تۆپ ھاويژى رووسى دەستيانكرد بە بۆردوومانكردنى ھىزە ئەلمانىەكان لە ناوچەى ستالين گراد وەك دەسپىك بۆ دژە ھىرشى رووسەكان.

چەند يەكەىەكى سوپاى رووسيا لەسەرەتاوہ ھىرشيانكردە سەرکەرتى (۳) ى سوپاى پۆمانى، بەرەو پىش چوئىكى فراوان پويدا لە ھەردوو بەرەى (دوو،سى) لەسەر ھەردوو پردى (كلىتسيا و بولوشوى) سەرپوبارى (دون).

لەم كاتەدا ھەردوو فرقەى (۵،۶) و بەشىك لە ھەردوو فرقەى (۱۳،۱۴) سوپاى پۆمانى بە فەرماندەى (لاسكار) كۆبوونەوہ بەرگرىەكى باشيان لە دژە ھىرشى رووسىەكان كرد لە ھەموو بەرەكانەوہ. لەم كاتەدا بەشىك لە سوپاى ئەلمانى لە فەيلەقى (مودەرەعەى ۴۸) بەسەركردايەتى فەرىق(ھايم) بەرپىكەوتن بۆ پىگرتن لەو بەرەو پىش چوونەى سوپاى روسى، بەلام فەيلەقى ئاماژەپىكراو نەيتوانى ھىرشەكانى سوپاى رووسەكان تىك

بىشكىكىت، بەھۆى نەبوونى ھىزى پىئويست لە بەرامبەر ئەو ھىزشە بەردەوام و يەك لە دواى يەكانەى ھىزە رووسىيەكان.

لە (۲۰ئۆكتۆبەرى سالى ۱۹۴۲) ز رووسەكان دەستيانكرد بە شەپۆلى دووھى ھىزشە ھەلگەپاوەكانيان. سوپاى (۵۱) رووسى ھىزشى توندى كرده سەرسەنگەرەكانى فەيلەقى (۶) پۆمانى (كەلە چوارچىوھى كەرتى چوارى سوپاى مودەرەعەى ئەلمانى) بوون توانيان تەنھا لە ماوھى سى كاتژمىردا بەرەكەيان تىك بىشكىنن، شان بەشانى ئەمەش رووسەكان لەھەمان كاتدا ھىزشيان بىردە سەرفرقەى (۲۰) پۆمانى كە لە چوارچىوھى كەرتى فەيلەقى چوارى ئەلمانى بوو. بەمەش ھىزى پۆمانى تىك شكاو بوو ھۆى ئەوھى كەلن بکەوئتە نئو سوپاى مودەرەعەى چوار و بىيئە دوو بەشى لەيەك دابراو.

ئەم كەلنەش بوو ھۆى داپمانى بەرگريەكانى فەيلەقى شەشى پۆمانى، ئەم داپمانەش بوارى لەبەردەم سوپاى رووسيدا ئاوەلا كىرد بۆ پاوەدوونانى سوپاى شەشى ئەلمانى لەبەرەى باشور.

لە (۲۲ئۆكتۆبەرى سالى ۱۹۴۲) ھەردوو فەيلەقى مودەرەعەى چوار و بىيەست و شەشى رووسى دەستيانگىرد بەسەر بەرەى باشورى پۆژئاوا بە گەيشتى خىرايان بە پردى (دون) نزيك (كالاتش).

لە عەسرى پۆژى (۲۳ئۆكتۆبەرى سالى ۱۹۴۲) پىزەكانى پىشەوھى سوپا لە باشورى پۆژئاوا گەيشتن بە فەيلەقى چوارى رووسى لە رىكخستەنەكانى بەرەى ستالين گىراد و ئەوانەى لە باشورى رۆژھەلاتەو ھات بوون لەلاى (سوفيتسكى) بەپەيوەندى ئەم سوپايانەش رووسەكان توانيان گەمارۆى سوپاى شەشى ئەلمانى بدەن.

فەرماندەى گروپى سوپاى (ب) ئەلمانىا ھەستى بەوھى كە گەمارۆدانى سوپاى شەش و كەلن خستەنەئو ھەردوو سوپاى پۆمانى، پىئويستى بەو ھەيە لە پۆژئاواو بەرەيەكى نۆى بکاتەو، ئەمە جگە لەوھى پىئويستى بە گۆپانى فەرماندەكانى سوپا ھەيە، بۆيە عەقيد روكنى ئەلمانى (فینك) ى لە پۆستى سەروكى ئەركانى فەيلەقى مودەرەعەى (۵۷) گواستەو بۆ پۆستى سەروكى فەيلەقى (سى) ى پۆمانى، ھەروەھا

فەرمانى دەرکرد بۇ سوپاى (سى) ى رۇمانى كە بەھىچ شىۋەيەك ھىچ جۆرە جولەيەكى پاشەكشىنى ئەنجام نەداد.

بارودۇخەكە تارادەيەك جىگىرى بەخۇۋە بىنى لە كەرتى(ب) سوپاى ئەلمانى، دواى ئەۋەى كە سوپاى رووسى ھەموو فشارەكانى لەسەر سوپاى شەشى ئەلمانى چىركەدەۋە كە لە ستالىنگراد گەمارۇياندا بوون.

سوپاى شەشى ئەلمانى توشى زىيانىكە زۆر گەرە بوويەۋە، لە دەرئەنجامى ئەۋ جەنگەى كە تووشى ھات لە دەۋرۋىيەرى باكورى شارى (ستالين گراد)، ئەمەش بوۋە ھۆى دابەزىنى ۋرەى سەربازەكان، ئەمە سەرەپاى ئەۋەى كە زىستانى سالى (۱۹۴۲) زىستانىكى ئىجگار ساردوباراناۋى بوو.

لەم كاتەدا ھىتلەر فەرمانى زۆر توندى دەرکرد بۇ سوپاى شەشى ئەلمانى و پاىگە ياند پىۋىستە خۇپاگرىن تا كۇتا فېشەك و كۇتا سەرباز. ھەروەھا فەرمانىدا بە دامەزاندنى كۆمەلەى سوپاى(دون) لە(۲۷ئۆكتۇبەرى سالى۱۹۴۲) ز لە سوپاى شەشى كەمارۇدراۋ سوپاى مودەپەرەئەى چوار و پاشماۋەى ھەردوۋ سوپاى سى و چوارى رۇمانى لە ژىر فەرماندەى (ئەرىش فۇن مانشتاين) لەگەل ھىزەكانى سوپاى يازدە كەلە بەرەى ستالين گراد پىشپەويانكرد بوو. ناۋى ئەۋ بارەگايە گۇرا بە (بارەگايە كۆمەلەى سوپاى دون) و پاسپىردرا بە تىك شكاندنى گەمارۇكە، بەلام بەبى ئەۋەى ستالين گراد چۆل بىكرىت.

(فونامانشتاين) بەرەيەكى نوئى كەدەۋە، كە لە باشورى (ئىلىسا) ۋە دىژەبوۋىيەۋە تا باكورى (كوتلنىكوفو). سەرکردايەتى سۇقىيەت سورىۋو لەسەر ئەۋەى كەپىش ھەموو شىتەك ناپىت كەدە سەربازيەكانى ھەولتى تىك شكاندنى گەمارۇكە سەربىكەۋن، بۇ ئەم مەبەستەش (سوپاى پاسەۋانى دوو) بە سەرکردايەتى (مالىنوفسكى) و سوپاى (۵۱) بە سەرکردايەتى فەرىقى يەكەم (تروفانۋن) پاسپىردران.

(باۋلوس) بارودۇخى سوپا ھىلاكەكەى دەخاتە پوۋ پاش ئەۋ زىانە گەرەيەى كە بەرى كەۋت، و ھىۋاى ۋە ھابوۋ كە ھىتلەر پەزنامەندى دەرپىرپىت لەسەر پاشەكشى ى سوپاى شەشى ئەلمانى لە (ستالين گراد)، لە بروسكەيەكىدا كە لە شەۋى (۲۴/۲۳) ئۆكتۇبەرى

سالى ۱۹۴۲) ناردى بۇ ھيتلەر داواي ليكرد كە پىگەي بدات بە شكاندنى گەمارۆكە و دورچوون پيش ئەوھى كار لەكار بترازيت، بەتاييەتى گەمارۆكە پۆل لە داواي رۆژ قورسترو ناپرەحت تر دەبوو، بە سروسى خۆي بەرگريكردن لە ھەموو ئەو بەرانە دەبیتە ھۆي لاوازي بووني بەرگري سوپاكە، ئەمە جگە لەوھى سوپاكە لەو پۆژانەي داويدا زيانتيكى زۆريان بەركەوت بوو، بە شتوھەك تەواو لاوازي كوردبوون. لەم ھەلويستەشدا سەرۆكي ئەركانى ھيزى وشكانى فەريق(كورت زايىتسلر) پالپىشتى دەكرد.

لەسەرەتادا ھيتلەر لە ھەلويستى سوپاكەي تيگەيشت، پەزامەنديەكي سەرەتاي پيشاندا، بۇ ئەو مەبەستەش پرسىياري لە سەرۆكي ئەركانى سوپاي وشكانى كرد كە ئايا چەند دەكریت سوپاي شەشى گەمارۆدراو لە پىگەي ئاسمانىوھ يارمەتى بدریت. لەگەل ئەمەشدا فەرماندەي سوپاي ھەواي موشير(ھەرمان گورنگ) ئامادەي خۆي نیشان دابوو بە يارمەتيدانى يەكەكانى سوپاي شەشى گەمارۆدراو.

وھەلەمەكە بۇ سوپاي شەشى گەمارۆدراو باش نەبوو، لە بەرئەوھى پيداويستى پۆژانەي ئەو سوپايە زياتر لە (۷۵۰) تۆن كەل وپەل دەبوو بە ھەموو جۆرەكانىوھ، بەلام ھيزى ئاسمانى ئەلمانى بەلئىنى بە گواستەنەوي نيوھى ئەو پيداويستىانە دابوو، دواتر ھيزى ئاسمانى زياترى كرد بە (۵۰۰) تۆنى پۆژانە لە دەرئەنجامى گفتوگوكانى (۲۴ئۆكتۆبەرىسالى ۱۹۴۲) ز.

لەم كاتەدا ھيتلەر فەرمانى دەركرد بە پيويستى خۆپاگري سوپاي شەش لە ستالين گراد، سەرەپاي پەيامە وريا كەرەوھەكي فەريق(زايىتسلر) كە بە ھيتلەري پاگەياندبوو:(سەرۆك تۆ دەتەوييت پارىزگارى لە ستالين گراد بكەيت، بەلام بەم زوانە ستالين گراد و سوپاي شەشيش لە دەست دەدەيت.)

فەريقى يەكەم (باولوس) ھەوليدا جاريكى تر لە چوارچيۆھى ناوچە گەمارۆدراوھەكەدا ھيزەكانى پىكبختەوھ، ئەو ناوچەيەيى كە دريژيەكەي لە رۆژھەلاتەوھ تا پۆژئاوا زياتر لە (۴۰) كم دەبوو لە باشورىشەوھ تا باكور (۲۰) كم دريژى دەبوو، ئەم ناوچەيە بەس بوو بۇ

به ریوه بردنی جهنگه بهرگریه سه ریپیه کان، فروکه خانه ی (بیتمونک) ی هه لکه وتوو له ناوه پاستی ناوچه کهش پاریزراو بوو له بۆردوومانی هیژه کانی روسیا.

ئو هیژه ی که له و کاته دا له ناوچه که دا هه بوو هیژیکه تیکه ل بوو، له (٤) هه زار ئه لمانی و (١٢) هه زار ئیتالی. ئه م هیژه گه مارۆدرا بوون له باکور ی (میلیروفو)، ئه مانه توانیان له یه کیک له شه وه کاندایا به هاوکاری توپ هاویژه به توانا کانیان گه مارۆکه تیک بشکینن و دهریازیان بیت، دواتر به ریگه یه کی سه هۆل به نداندا پۆشتن به دریژای (٢٠) کم تا گه یشتنه هیله کانی تری سوپای ئه لمانی، له دهرئه نجامی برینی ئو ریگه سه هۆل به ندانهش له سه دا (ده) ی سه ریازه کانیان تیاچوون.

رووسه کان به هیژه کانی به ره ی باشوری پۆژئاواو به ره ی (فورنیش) شه پۆلی دووه می هیژشه کانیان ده ست پیکرد، له به ره ی سوپای هه شتی ئیتالی که پیکده هاتن له حه وت فرقه ی ئیتالی و فرقه یه کی ئه لمانی له که رتی (دونی ناوه پاست)، دوا ی دوو پۆژیش له شه رو کوشتار رووسه کان سه رکه وتنی مه زنیان به ده ست هیئا.

رووسه کان ئو که لیتنه یان فراوانتر کرد که له به ره ی سوپای هه شتی ئیتالی پویدا بوو، تا بووه یه که لیتنیکی فراوان به پاده یه ک فراوانیه که ی گه یشته زیاتر له (١٠٠) کم. ئه م کاره ساتهش بووه هۆی بیژاری و رق وقینی ژماره یه ک له سوپای (دون) ی ئه لمانی که له و هیژشه توندانه دا به رکه وت بوون که رووسه کان له ناوچه که دا ئه نجامیاندایا بوو بۆ دورخستنه وه ی یه که که کانی به ره ی (محوه) له ستالین گراد، وه ک پيشه کیه ک بۆ له ناو بردنی سوپای شه شی ئه لمانی. هه ر ئه م هیژشه ئامانجیکی تریشی به ده ست هیئا که بریتی بوو له له ناو بردنی بالی باشوری یه که ئه لمانیه کان، به گه یشتن به (رۆستوف) و گۆشه گیرکردنی پاشماوه ی تری هیژه ئه لمانیه کان له (قه فقان).

له شه وی چه ژنی له دایک بوون واته (٢٤/٢٥ ی دیسه مبه ری سالی ١٩٤٢) ز و ئو دوو رۆژه ی که به دوا ی ئو دوو پۆژه دا هاتن، یه که کانی به ره ی ستالین گرا دی سوڤیه تی هیژشه کانیان توندتر کرده وه له سه ر سوپای موده ره عه ی چواری ئه لمان و سوپای

چواری رۆمانی. له (٢٩ دیسه‌مبه‌ری ساڵی ١٩٤٢) ز فیه‌لقی موده‌ره‌عه‌ی حه‌وتی رووسی شاری (کوئلتنیکوف) ی داگیرکرد.

له‌و کاته‌دا موشر(فۆن مانشتاین) ناچار بوو هێرشی سوپای موده‌ره‌عه‌ی چوار پابگریت، که‌نیازی وه‌ها بوو بگاته‌ شاری ستالین گراد و په‌یوه‌ندی بکات به‌ سوپای شه‌شه‌وه‌. تا ئه‌و شکانه‌ی پێچاک بکات که‌ به‌سه‌ر به‌ره‌ی کۆمه‌له‌ی سوپاکاندا هات بوو. سوپای چواری موده‌ره‌عه‌ مایه‌وه‌ و جه‌نگی سێ فیه‌لقی رووسی ده‌کرد له‌ که‌رتی باشوردا، له‌ کاتی‌کدا سوپای (هولیدت) له‌ کۆمه‌له‌ی سپای(ب) جه‌نگی سێ سوپای تری ده‌کرد له‌ (تسیمیلیا).

به‌م شیوه‌یه‌ هه‌لۆیستی سوپای شه‌ش چووه‌ بواری بێ ئومێدیوه‌ له‌ ستالین گراد، دوا‌ی ئه‌و سه‌رکه‌وتنه‌ی که‌ سوپای رووسی به‌ده‌ستی هێنا له‌ دوورخستنه‌وه‌ی به‌ره‌ نوییه‌که‌ لێیه‌وه‌ به‌و ئه‌ندازه‌ دووریه‌ و ته‌یارکردنی خۆی به‌ چپی بۆ توندکردنه‌وه‌ی فشاره‌کان له‌سه‌ری به‌ شیوه‌یه‌کی پێکخراو.

فه‌رمانده‌ی بالای هێزه‌ ئه‌لمانیه‌کان گه‌یشته‌ ئه‌و باوه‌په‌یی که‌ سوپای شه‌شی ئه‌لمانی خۆی ناتوانی‌ت بگه‌رێته‌وه‌ ئه‌و ئاسته‌ی که‌ بتوانی‌ت به‌ کرده‌یه‌کی سه‌ربازی خۆی پزگار بکات. بۆیه‌ وای به‌باش زانی که‌ ئه‌و سوپا گه‌مارۆدراوه‌ له‌ کرده‌یه‌کی سه‌ربازی نوێدا له‌ به‌هاری ساڵی (١٩٤٣) پزگار بکری‌ت. به‌لام نه‌ده‌کرا له‌و بارودۆخ و که‌ش و هه‌وا سارده‌و که‌می چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نی و که‌ل و په‌له‌ سه‌ربازیه‌دا ئه‌و گه‌مارۆیه‌ درێژه‌ پێدري‌ت، به‌لام ده‌کرا فرۆکه‌کان پۆژانه‌ سێ گه‌شتی پۆژانه‌ ئه‌نجامبه‌دن بۆ ناوچه‌ گه‌مارۆدراوه‌که‌، به‌لام ئه‌م کاره‌ش له‌هه‌مان کاتدا به‌هۆی دورکه‌وتنه‌وه‌ی به‌ره‌ی ئه‌لمانی له‌ ستالین گراد ئه‌مه‌ی سنوردارکرد بوو، ئه‌مه‌ دوا‌ی ئه‌وه‌ی روسه‌کان به‌هۆی به‌رگریه‌ هه‌واپه‌یه‌کانیانه‌وه‌ که‌ دژی فرۆکه‌ ئه‌لمانیه‌کان ئه‌نجامیان ده‌دا بووه‌ هۆی ئه‌وه‌ی ئه‌لمانه‌کان له‌ مانگی (دیه‌سمبه‌ری ساڵی ١٩٤٢) ز یه‌که‌ی (٢٤٦) فرۆکه‌وانی له‌ده‌ست بده‌ن، له‌ کاتی گواستنه‌وه‌ی پێداویستییه‌کان بۆ ستالین گراد له‌لایه‌ن یه‌که‌ فرۆکه‌وانیه‌وه‌.

له (۸ ینایری سالی ۱۹۴۳) موشیر (روکوسوفسکی) ی. روسی داوای له فیریقی یه کهم (باولوس) ی ئه لمانی کرد خوی بدات به دهسته وه، به لام سه رکرده ئه لمانیه که ئه وه ی پهد کرده وه و به رده و امیدای به جهنگ. له سه ر ئه مه شی له (۹) یناییری هه مان سالدا هه والئیکی له به رلینه وه به دهست گه یشت به به رزکردنه وه ی پله سه ربازییه که ی بۆ (موشیر).

رووسه کان دهستیانکرد به هیرشه کوتاییه کانیا ن بۆ له ناوبردنی سوپای شه شی ئه لمانی له ستالین گراد له پۆژی (۲۰ ینایری سالی ۱۹۴۳) ز داوای ئه وه ی جهوت سوپای روسی گه مارۆیی شاره که یاندا له سی به ره وه (به ره ی ستالین گراد، به ره ی دون، به ره ی باشوری پۆژئاوا).

پیشتر له (۱۴ ینایری سالی ۱۹۴۳) ز سوپای بیست و یه کی روسی دهستی گرت بوو به سه ر فرۆکه خانه ی (بیتۆ منکووه) که گرنگترین بنکه ی ئاسمانی بوو که هیزه کانی سوپای شه شی ئه لمانی به کاری ده هینا، له پۆژی (۲۲) مانگی ینایری هه مان سالدا یشتا ئه لمانه کان فرۆکه خانه ی (گومر) یان له دهستدا، به م شیوه یه ش به ته واوی په یوه ندی هه وا ی ئه لمانه کان به ولاته که یانه وه پچڕینرا.

له پۆژی (۲۵ یناییری سالی ۱۹۴۳) ز رووسه کان توانیا ن که لێن بخه نه نێو یه که کانی به رگری سوپای شه شی ئه لمانی له ستالین گراد فه یله قی یازده ی هه مان سوپا. له (۳۱) هه مان پۆژو سالدا به شی زۆری سوپای شه شی ئه لمانی خویان دابهست هیزه کانی رووسیاه، و موشیر (باولوس) به لگه نامه ی خۆ به دهسته وه دانی سوپاکه ی واژوکرد بۆ موشیری سۆقیه تی (دوکوسوفسکی).

به لام فه یله قی یازده مایه وه و جهنگا به سه رکردایه تی فه ریق (شتیریکر) له که لاهه کانی باکوری شاری (لتوف)، به لام پێداویستیه کانی به رگریکردن و درێژه پێدانی جهنگه که یان زۆر لاواز بوون و دواچار له (۲ فه برایه ری سالی ۱۹۴۳) ز ئه وانیش خۆیاندا به دهسته وه.

له ژێر تاریکیه کانی جهنگی ستالین گراد، دیارده کانی هیزی هیتله ر شاردرانه وه و دیار نه مان و زیره که شه یتانیه کانی شکستیان هینا و کهوت، وه ک چۆن رودریک بریسویب

دەلئىت : (دەتوانىن بلىتىن جەنگى ستالېن گراد گەۋدەتەرىن جەنگە لە مېژوودا لە پەۋى ژمارەى بەشدارىكەران لە جەنگەكەدا، كە زىاتەر لە (۷) مىليۇن مەۋۇ بەشدارىان تېدا كەرد و لە پەۋبەرىك ئەنجامدا كە زىاتەر بوو لە پەۋبەرى زەۋى ۋالاتى فەرەنسا).

برىسوب دانەرى كىتېبى (مۆسكۆى ۱۹۴۱) ە بالۆيىزى بەرىتانىاش بوو لە مۆسكۆ، لە كاتى قۇناغى دەرگەۋتنى شوغىيەت لە شەستەكاندا، ماۋەى مانەۋەى لە روسىيا ماۋەىيەكى دىرېژ بوو، ئەو ژيانەى لەۋى بەسەرى بىردىبوو، ئەۋەش پەنگدانەۋەى ھەبوو لەسەر چۆنىەتى نوسىنى كىتېبەكەى، كە ۋىنەيەكى زىندەى شارى مۆسكۆ دەكىشىت لە بەردەم دوزمىنىكى دېندەدا.

كىتېبەكەى بىرسوب بە پېدا ھەلدانىكى جوانى شارى مۆسكۆ دەست پېدەكات، ئاماژە بە مېژوۋەكەى دەكات، گوندەكانى دەۋرەۋەرى و ۋەرزەكانى سالى بەشىكى گىرنگى لاپەرەكانى كىتېبەكەى داگىر كەردوۋە. لە ۋىكۆلىنەۋەيەدا نوسەر ئاماژە بەۋە دەكات كە جەنگى مۆسكۆ ماۋەى شەش مانگى خايلاندوۋە (لە سېنتەمبەرى ۱۹۴۱ تا ئۆكتەبەرى ۱۹۴۲) روسىيا زىاتەر لە ژمارەى ئەو سەربازە ئەمىرىكى و بەرىتانىانەى كە لە تەۋاۋى جەنگەكەدا كۆژان ھاۋالاتى و سەربازى لەدەستداۋە.

نوسەر بە پېچەۋانەى نۆرىنەى خەلكەۋە كەلەو بېۋايەدان جەنگى ستالېن گراد كە لەسالى (۱۹۴۲) ز پويدا لە بەرەكانى رۆژھەلات جەنگىكى يەكلاكەرەۋە بوو بېت، ئەم پېى ۋايە جەنگى مۆسكۆ يەكلاكەرەۋە بوو. جەنگى مۆسكۆ لە دەرەۋەى شارى مۆسكۆ پويداۋە، ھېزە ئەلمانىەكان لە ماۋەيەكى كەمدا توانيان بەشىكى نۆرى زەۋىە روسىيەكان داگىرىكەن، بەلام دواتر لە روۋبەروبوۋەيەكى سەربازى توندا تېك شكان.

كاتىك ھېرشى ئەلمانەكان دەستى پېكەرد، ستالېن بېيارگەلىكى ستراتىژى خۇكۆزى دەر كەرد لە ۋەفتانەى كە ھېرشەكەى تېدا ئەنجامدرا، كاتىك دەستەدەستە لە شەپكەرەكان خۇيان فېدەدايە بەردەم پېگەى ھېزە ئەلمانىەكان، كە يەك لە دۋاى يەك تېكىيان دەشكاندن.

سەرکەوتنى سوپاي سور يەكك بوو لە دەرئەنجامى ئەو جەنگە جاوہرپوان نەکراوانەى
کە لە جەنگى جىھانى دووھەمدا پوياندا. رووسيا لە زۆر رووھە ئامادەى ئەو نەبوو و
ھىزەکانى لە کەنارى ھەلۆھەشاندنەوھە تىک شکاندا بوون.

لە ھاوینى سالى (١٩٤١) سوپاي ئەلمانىا (٢٠٠) ميل بە ئاراستەى مۆسکۆ پيش کەوت
بوو، دواتر تەنھا لە سى ھەفتەو لە کوتاي ھەمان سالدا تەنھا (١٥) ميل لە
کۆشكى (کرملن) وە دووربوون، بەلام دواتر لەماوہى چەند پۆژيکى کەمدا
پاشەکشەيانکردو توشى تىک شکانيکى قورس بوون لە بەردەم ھىرشە خۆکۆژيەکانى
روسيەکاندا.

دواچار زيانەکانى ئەلمانەکان لە رووسيا بە لەدەستدانى (٥) مليون مۆڤ
دەخەملينريت. نوسەر لەو باوہرەدايە مۆسکۆ بەو شيوہى نەدەکەوتە بە مەترسيەو
ئەگەر ستالين بە گرنگيەو ئەو ئاگادارکردنەوانەى وەريگرتايە، کە باسيان لە ھىرشى
بەرفراوانى ئەلمانەکان دەکرد لە سەرەتاکانى ھاوینى سالى (١٩٤١) ز.

ستالين لەو باوہرەدا بوو کە بەھىج جۆريک ئەلمانەکان ھىرش ئەنجام نادەن، چونکە
بەريتانيەکان نەشکاوون و سەريان بۆ ھیتلەر شۆپنەکردووە.

پيش چەند کاتژميرىک لە دەست پيکردنى ھىرشى ئەلمانىەکان، ستالين لەو باوہرەدا
بوو کە ھىج جۆرە بەلگەونيشانەيەك نىە بۆ بوونى ئەگەرى ھىرشى ئەلمانىەکان، زياتر
لەوھش ھەرەشەشى لە ھەر ژەنەرالىک کردبوو کە واخۆى دەرېخات ئامادەکارى بۆ جەنگ
دەکات.

جەنگى مۆسکۆ ميژوويەكى سەربازى بەرجەستە دەکات کە بريسويت بە ميژووى
کۆمەلايەتى ديکيوميژتارى ناوى دەبات. نوسەر ليژەدا دەگەرپيتەو بۆ دروستکردنى
ويئەيەكى سايكۆلۆژى وشك، لەميانەى دەيان لەگەل رووسەکان و ئەو ياداوہرى و نامەو
پۆژنامانەى کەلەو کاتەدا نوسراون.

وا دەردەکەويت کە ئەم کتیبە کەمتر باس لە مەسەلە ستراتيجيەکان بکات، ئەمەش
بووہتە ھۆى ئەوہى کە ويئەيەكى زيندوى ئەو کەسايەتيانە بکيشيت کەلەو ماوہيەدا

ژياۋن. ھەروەھا ئەۋىستانەنى كەبەسەر مۇۋفە ئاسايىيەكاندا ھاتوون و ئەو پۇلەيان كەبىنىۋىيانە لە بەرگىرىكىردن لە پايتەختەكەيان. ئەمە سەرەپاي ئەو نوسىن و بەلگەنامە و چاپىكەۋىتتەنەنى كە ئەنجامى داۋن لەگەل ئەو كەسانەنى كە بەشدارى جەنگەكەيان كىردۈۋە لەۋى ژياۋن.

لە راستىدا ھۆكارەكانى پشت ھىرشى نازىيەكان بۇ سەر رووسىاۋ كىردەى پلان دانانەكەى پەگ و پىشەى تايىبەتى خۇى ھەيە، كە ھىتلەر بۇ خۇى ھەندىك لەو نەيىنەنە لە كىتەبى (خەباتى من) تۆمەردەكات، كە دادەنەيت بە بەرنامەى بىزۋىتتەۋەى فاشتى ئەلمانى. بۇ نەمۇنە دەلەيت: (ئەگەر مەسەلەكە زەۋى و خاكى كىشتوكالى بىت، ئەۋە بەشىۋەيەكى بەرۋاۋان بەرجەستەنەيت، ئەگەر لەسەر حسابى رووسىا نەبىت، بۇيە لەسەر رايخى سىتەم پىۋىستە سەرلەنۇى لەسەر ھەمان ئەو پىگەيە بىۋات كە ئەسپ سۈارە (تەۋتۈن) نەكان لەسەرى پۇشتوون).

نازىيەكان پلانە دۈژمنكارىيەكانىان بەرامبەر رووسەكان بەكار دەھىنا، بۇ دەست خىستىنى مەتەنەى قۇرخكارە ئەمىرىكى و بەرىتانىيەكان و دەستخىستىنى زىياترى ھاۋكارى ئەۋان. ھىتلەر لە كۆۋۈنەۋەيەكى تايىبەتى لەگەل كەسە نىزىكەكانى خۇيدا دەلەيت: (پىۋىستە لەسەرمان ئىمە يارى بە تۆپەكە بىكەن لەگەل سەرمەيەدارەكانداۋ، دەۋلەتانى پەيمانى فېرساى لە پىزى خۇمان بېيلىنەۋە بە بەزىكىردنەۋەى دروشمى دژە بەلشەفى، تاۋايان لىبەكىن بىۋا بەۋەبەكەن كە ئەلمانىاي نازى كۇتا قەلەى بەرگىرىكىردنە لە بەردەم لاقاۋى سۈردا، ئەمەش تاكە پىگەى دەرچۈنە لە ماۋەى مەترسى و دەرچۈن لە مەرجەكانى پىكەۋىتنامەى فېرسا و دوپارە خۇ پىچەك كىردنەۋە.)

ھىتلەر ئەۋ مەبەستەى كە ھەى بوو كارى لەسەردەكىد ھاتەدى، ھىكومەتەكانى ھەرىكە لە ۋىلايەتە يەكگىرتۈۋەكانى ئەمىرىكا و بەرتانىا و ۋەرنەسا نۇر بە خىزىرى دەستيانكىرد بە گەمەى سىياسى ھەلخەلەتتەنەر، ئەۋ دەۋلەتەنە بىۋايان ۋەھا بوو دەتۈۋان ئەلمانىا ھەل بىخەلتىنن و بەكارى بېيىنن بۇ بەرجەستەكىردنى ئامانجە تايىبەتەكانى

خویان، بېوايان و ابوو زور به ئاسانی ده توانن دیکتاتوریه تی فاشستی هه لېخه له تېنن و له خشته ی بهرن.

دیپلوماسه ئه لمانیه کان له پوژئاوا هه والی نه وه یاندا به حکومه ته که یان له بهرلین، که گوايا حکومه ته پوژئاوا ییه کان بېوايه کی ته وایان بۆ دروست بووه که ئه لمانیا دوژمنه که یانی له پوژه لات گوشه گیر کردووه و گه مارۆیداوه.

سه رکرده سه ربازه ئه مریکی و بهریتانیه کان دهستیانکرد به پیشکه شکردنی ئاموزگاریه دوستانه کانیا بۆ ئه دۆلف هیتلر و ئاماژه یان به وه لسوکه وته ده کرد که به پرپوهی ده کرد له کرده وه ده ستریتی کاره کانیدا، بۆ نمونه گه وره بهرپرسیانی بهریتانیا هانیاندا ده ست پیشخه ری بکات له داگیرکردنی (چیک و سلوفاکیا) دواتر نه مساو پوژندا و دواتریش به کیتی سوڤیه ت.

به رنامه که ی هیتلر بۆ ده سترتن به سه ر جیهاندا له سه ر بنه مای تیوری په گه ز بهرستی دارپژرا بوو که پقی له مړۆف ده بوویه وه، هه روه ها وینای له ناویردنی گه له کانی تری کرد بوویه وه له لایه ن گه لی ئه لمانیه وه (گه لی هه لېژیردراو) و مل پیکه چ کردن و به بهنده کردنیان. ئه لمانیه کان پلانیکی ته وایان دانا بوو بۆ مل پیکه چ کردنی گه لانی سوڤیه ت و سرپینه وه یان له میژوودا، ئه مه جگه له وه ی رقیشیان له فهره نسیه کاتن و ئه مریکیه کان و سه رجه م گه لانی پوژئاوا ده بوویه وه.

کاتیك نازییه کان دلتیا بوون له توانای سه ربازی خویان، ئه وه گرنتیه کی دانی بۆ به خیرای ده ست پیکردنی جهنگ و داگیرکاریه کانیا، هیتلر له و باره یه وه بۆ سه رکرده سه ربازییه کانی ده لیت : (ئه گه ر توانیتان هیرش ئه نجام به دن بیکه ن، چۆن موسولینی کردی، ئه و گفتوگو دانوسانی ئه نجام نه دا که چه ند مانگیك بخایه نیت و به هیواشی و پله به ندی خو ی ئاماده بکات، به لکو ئه و هه میشه وه ک چه خماخه ی غافلگیر له شه وی تاردا هه لسوکه وتی ده کرد).

ئه مریکیه کان و خزمه تکاره دلسۆزه کانیا ن له نازییه کان، کاریان له سه ر به کاره یانانی ناپاکه کان ده کرد، که ده زگای هه والگری ئه لمانی له ولاته کاندایا لوی ده کردنه وه ،

ھىتلەر ھىوايەكى زۆرى لەسەر ئەمانەھەلچنى بوو، زۆر دلى پىخۆش بوون، لەو بارەيەو ھەيگوت: (ئەوانە دەبنە دۆستمان و لەسەجەم ولاتانى دوزمانەو ھەستى ھاوکاريمان بۆ دريژدەكەن، ئيمە پىگەي دەست خستنى ئە جۆرە دۆستانە دەزانين. بەلام چەكمان برىتى دەبىت لە بلاوکردنەو ھى تىكدانى فەكرى و ناھاسەنگى دەرونى و ھەستى، بلاوکردنەو ھى ھەستى بەزىن و دلەراوگى.)

لە بىرکردنەو ھەكانىدا ھەمىشە پلانى بۆ جەنگى بروسكە ئاساوسەختەدا، لەو بارەيەو ھەيگوت: (فەرەنسەيەكان و پۆلندىەكان و نەمسايەكان و چىگك و سلوفاكىەكان لە ماو ھى چەند خولەكىكى كەما سەركردەكانيان لە دەست دەدەن، ھەك سوپايەك وان كە دەستەي ئەركانى جەنگى نەبىت، بەم شىو ھەك سەرجەم سەركردە سىياسىەكان لەناو دەبەم لەو پىگەيەداو تىك چوونىكى گشتى دروست دەكەم كە لە سنورەكانى باو ھەپدا بىت، بەلام لە ماو ھەيەكى دريژتردا پەيو ھەندى لەگەل ئەو كەسانەدا دروستدەكەم كە حكومەتى نوئى بنياد دەننن، ئەو حكومەتانەي كە لەگەل پىيازى مندا گونجاو بن.)

نازيەكان دروشمىيەكان بەرزكردەو ھى جى بەجىشيان كردناوى (جەنگى سەراپاي) يان (جەنگى گشتگر) بوو، ئەو جەنگەي كە پلانىان بۆدانابوو، تەنھا جەنگىك نەبوو بۆ دەستگرتن بەسەر جىھاندا، بەلكو خەريك بوو جىاوازي نەدەكرد لە نىوان پىشەكى و پاشەكى و سوپاوخەلكى سقىلدا.

لە كاتىكدا ئەلمانەكان بەخىراترين شىو ھە پەريان بە ئامېروكەل وپەلە سەربازىەكان دەدات، كەچى دەولەتەئەوروپىەكان تا ئەو كاتەش لە خەونى ئەو ھەدا دەژيان كە ئەو ولاتە بەكاربەتتەن بۆ جى بەجىكردنى مەرام و ئامانجەكانيان. ناكوكى ئىمپىريالىەكان زوو يان درەنگ دەتەقىنەو ھە، بۆ نمونە پۆژنامەي پارىزگارى بەرىتانى (زەي فورتنايتلى رىقيو) لە سالى (۱۹۳۳) دەنوسىت (ئەلمانىا لەم پۆژانەدا بوو ھەتە بەھىزترين دەولەت لە ئەوروپا لەپروى ئابورىەو ھە، ئەو خاوەنى باشترين پىشەسازى كەل وپەلەكانە، لەسەر پىگەي ئەو ھەشە كە ھەموو جىھان بە كەل وپەلە پىشەسازىە ھەزانەكانى داگىر بكات. ئەو كى بركى كەرىكى سەرسەخت و مەترسىدارى ئابورىە نەك لەسەر ئاستى ئەوروپاي

ناوه‌پاست به تهنه‌ها، به‌لکو له‌سەر ئاستی هه‌موو ده‌وله‌تانی ئه‌وروپا به‌گشتی به‌ی ئه‌جیاوازی، به‌تای به‌تیه‌له‌سەر کێپێکی که‌ره سه‌ره‌کیه‌کی به‌ریئانیای مه‌زن. (

ده‌نگی خاوه‌ن عه‌قل و بیروبو‌چوونه په‌سه‌نده‌کان له سه‌ر ئاستی ئه‌مریکا و لاتانی ئه‌وروپی نه‌یان توانی ئه‌و ده‌نگه پێک‌خراوانه له‌ت بکه‌ن یان کێیان بکه‌نه‌وه که له ده‌سته‌لانداری به‌رتانی ئه‌مریکیه‌وه ده‌رده‌چوون بۆ بنیادانی په‌یوه‌ندیه‌کی باش له‌گه‌ڵ ئه‌لمانیایی هیتله‌زیدا.

گومانی تیدا نیه که به‌هیچ شیوه‌یه‌ک حه‌قی ئیمپریاله ئه‌لمانیه‌کان نیه که گومان بکه‌ن له‌وه‌ی که قۆرخکاره ئه‌مریکی و ئه‌وروپیه‌کان هه‌ستی سۆزو موقافانه‌یان تیدا بێت.

دوای کوده‌تای فاشستی له ئه‌لمانیای په‌یوه‌ندیه ئابوریه‌کانی قۆرخکاره ئه‌مریکی و ئه‌وروپیه‌کان له‌گه‌ڵ ئه‌لمانه‌کاندا له فراوان بوون و به‌ره‌و پێش چووندا بوو.

ئیمپریاله ئه‌لمانه‌کان ئه‌وپه‌رپی هه‌ولی خۆیان خست گه‌پ بۆ په‌ره‌پێدانی وزه‌و هێزی سه‌ربازی ئه‌لمانیای فاشستی و زیندوکردنه‌وه‌ی دامه‌زراوه سه‌ربازییه زه‌به‌لاحه‌کانی.

به‌رژه‌وه‌ندخوازه‌کانی ئه‌مریکا له ئه‌لمانیای سه‌رقاڵ بوون به به‌ره‌مه‌پێدانی چه‌ک و که‌ل و په‌له سه‌ربازییه‌کان، له‌و کاته‌دا لافاوێک له چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نی له ئه‌مریکاوه دزه‌یان‌کرده‌ ئێو ئه‌لمانیای. کۆمپانیای ئه‌مریکیه‌کان توانیان په‌زامه‌ندی حه‌کومه‌تی ولاته‌که‌یان به‌ده‌سته‌به‌ێنن، بۆ فرۆشتنی داهێنه‌کانیان به‌ نازییه‌کان، به‌پێگه‌دانیان به‌ دیزاینکردنی نوێ ترین جۆری چه‌ک و بزوینه‌ری فرۆکه‌و فرۆکه‌ی جه‌نگی و ئامیژی لاسکی و پێشه‌سازییه‌کانی. هه‌روه‌ها نیشانه‌کانی بازرگانی و بواره‌کانی داهێنه‌یان دابینکرد بۆ ئه‌لمانییه‌کان به‌مه‌به‌ستی پێشه‌سازی لاسکی و پۆنی پێشه‌سازی و ته‌قه‌مه‌نی نوێیه‌کان، ئه‌مه جگه له‌وه‌ی یارمه‌تیاندا له پێک‌خستنی به‌ره‌مه‌پێدانی کانه‌زای (ئه‌له‌منیۆم و مه‌گنیزیۆم و بریلیۆن) چه‌ندین ماده‌ی تری ستراتیژی گرنگ.

به‌رتانیه‌کانیش هه‌موو هه‌ولێکی خۆیان خسته گه‌پ بۆ ئه‌وه‌ی به‌هه‌مان شیوه‌ی ئه‌مریکیه‌کان په‌یوه‌ندیه‌کانیان له‌گه‌ڵ ئه‌لمانییه‌کاندا پێک‌بخه‌ن، گرنگترین و مه‌ترسیدارترین

ھەنگاوتىك كەلەو بارەيەو ھەوېشتيان بەستنى پىكەوتنامە بوو لەگەل ئەلمانىەكاندا لەسالى (۱۹۳۵) ز.

ئەم پىكەوتنە پىشپىل كوردنىكى ئاشكرا و تەواي پەيماننامەي فېرسارى بوو، كاتىك پىكەدرا بە ئەلمانىەكان بە بنىادنەو ھەي كەشتى گەلەكانيان بە شىو ھەك كە ژمارەيەكى زۆر ژۆردەريايى لە خۆبگريت، بە دەق لە پىكەوتنامەكەدا ھات بوو بەريتانىەكان ھەموو يارمەتيەكى داراي و ئابوورى و زانستى و تەكنىكى پىشكەش بە ئەلمانىەكان دەكەن بە مەبەستى ھىنانەدى ئەو ئامانجە. ھەرنەسپەكانىش پۆلى تايبەتى خويان بينى لە دووبارە بنىادنەو ھەي ھىزى دەريايى ئەلمانى.

لەلایەكى تىرشەو، سەرەپاي ئەم ھەموو ھاوکارىانە ھەرانگە ھۆكمىەكانى بەريتانىاو ھەرنسا ھەموو ھاوکارىەك و كارئاسانىەكيان بۆ ئەم مەبەستە پىشكەش دەكرد، ئامانجىش لە ھەموو ئەم ھاوکارىانە گۆشەگىركردنى يەكيتى سۆفیت بوو لەسەر شاتۆرى نيو دەولەتى.

لەو دەمەدا ھىزى يەكيتى سۆفیت بە تەنھا بوو، تاكە دەولەت بوو لەسەر ئاستى جىھان كە سىستەمىكى سۆسپالىستى ھەبىت، بۆيە سەرەپاي ئەو پالپشتىەي كە دەولەتە دۆستەكانى پىشكەشيان دەكرد بەس نەبوو بۆ پوچەل كوردنەو ھەي پىلانگىرپە سەربازىەكانى دەولەتە ئىمپىريالىەكان و دەستدرىژى كەرەكان. بۆيە يەكيتى سۆفیت پىشنيارى دروستكردنى بەرەيەكى يەكگرتووى كە پىك ھات بىت لە ھۆكمەت و گەلە جىاوازەكان، بەبى ئەو ھەي جەنگىكى تىرى جىھانى لىبەكەوتنەو.

بەلام دەولەتە دەست درىژى كەرەكان زۆر بەترسەو ھەلامى ئەم پىشنيارەياندايەو، ھىچ جۆرە ھەولتيكيشيان نەداكە ئەو نيازەيان بشارنەو، لەو بارەيەو ھە ھۆكمەتەكەي ھىتلەر پايگەيان ئەو بىرۆكەيە پەسەند ناكات و لە دژى ھەموو رىكەتنىكى ھاوکارىكردنى دوولايەنەيە كە دژى دەولەتەكانى تربىت، راشىگەيان ئەو بىرۆكەيە لە نىتە دوژمنكارىەكەيەو دژى ئاسايشى گشتىەو قبول كراو نى، ئەم ھەلوپستى

هیتلریش چاوه پوانکراو بوو له مهر ئه و پیشنیاره ی سؤقیه تیه کان. له لایه کی تریشه وه بهریتانیه کان و ئه مریکیه کانیش له دژی وه ستانه وه به هه مان شیوه ی ئه لمانیا.

سیرجۆن سیمۆن وه زیری بهریتانی بۆ کاروباری دهره وه له مانگی مایسی سالی (۱۹۳۵) ز سهردانی هیتلهری له بهرلین کردوو بهرهمی سهردانه کهشی دروستکردنی بهرهمیه کی ئه لمانی بهریتانی بوو. له کاتی گه پانه وهیدا (جۆن) پاپۆرتیکی پیشکesh کرد، تیایدا ئه وه ی شیکرده وه که پازیه له بیروبوچوونه کانی هیتلهر وله بارهمیه وه گووتی: (هیتلهر پووینی کرده وه به شیوه یه که گومان هه لئاگریت که ئه لمانیا ئاماده ی تیدا نیه بۆ واژۆکردنی په یمانیکی پۆشه لاتی، که به دهقه کانی ئه لمانیا بههستیته وه به هاوکاری دوو لایه نی، به تاییه تی ئه لمانیا ئاماده ی تیدا نیه بۆ بهستنی په یمانی هاوکاری له گه ل رووسیادا.)

هیتلهر له بۆنه یه کی تردا جهخت له سهر ناره حه تی دیاریکردنی لایه نی دهستدریژیکه ر دهکاته وه له ههر کیشه یه کدا وپرسیار له و بارهمیه وه دهکات و دهلیت: ئه گه ر هاتوو لایه نه کانی تریش پیکه وتننامه یه کی له و شیوه یه یان واژۆکرد، واته پیکه وتننامه ی هاوکاری هاوبهشیان واژۆکرد چی؟ ههر خۆشی وه لām ده داته وه و دهلیت: بۆیه ئه م بیروکه یه له ئه وپه پی مهترسیدایه، ئه گه ر بیت و سه رگریت و بکه ویتته بواری جی به جیکردنه وه.

سه ره پای فشاره هاوبه شه کانی ئه لمانیا و بهریتانیا و ئه مریکا و ده ولته ئه وروپیه کانی تر، له سه ر په دکردنه وه ی پیشنیاره که ی سؤقیه ت له بواری ئاسایشدا، به لām فشاری خه لکی له سه ر هه ردوو ده ولته ی قهره نسی و چیک و سلۆفاکی ناچاریکردن به بهستنی په یمانی هاوکاری هاوبهش له گه ل یه کیتی سؤقیه ت له سالی (۱۹۳۵) ز. به لām دواتر ئه و دوو ده ولته وازیان له پابه ندیه کانیان هینا به رامبه ر ئه و په یمانه وه ک کاریک بۆ پیکرتن له دهست درژی نازیه کان بۆ سهریان.

یه کیتی سؤقیه ت هه ولتکی ئیجگار ژۆریدا بۆ ئه وه ی پیکخوا ی کۆمه لای گه لان بگاته ئه و باوه په ی که پۆلی پاریزه ری گشتی ببینیت له ناشتیدا و پئی وشوینی توند بگریته بهر دژی ولاتانی دهستدریژیکه ر که به شیوه یه کی کرداره ی دهستیان پیکرد بوو، به لām

ئەو ھەلەي سەريان نەگرتتو بە ھەوادا چوون، چونكە ھەردوو حەكۇمەتى فەرەنسى و بەرىتانى پۇلى يەكەمىيان دەگىپرا لە كۆمەلەي گەلاندە و خەرىكى رېگە خۆشكردن بوون بۆ ولاتە داگىرەكەرەكان.

ھەر ئەمە بوو ھۆي ئەو ھى كە كۆمەلەي گەلەن پېشنىارەكانى يەككىتى سۆفەت پەد بىكانتەو، كۆمەلەي گەلەن بە درىژاى ئەو ماوۋىيە بەدەستى خۆي خۆي توشى بى دەستەلەتى و خاوبوونەو كەرد، وەك ھاندانىك بۆ ولاتە داگىرەكەرەكان، ھەر ئەمەش بوو ھۆي مردنىكى حەتمى ئەو رېكخراو ەئودەولەتە.

لەلەيەكى تىرەشەو بارودۇخەكە وەھا بوو كەنەدەكرا چىنى كرىكاران يەكبگرن، سەركردە پاسترەو ەكانى پارتە سۆسىال دىموكراتەكان لە ولاتە سەرمایەدارەكاندا سەرجەمى بىزوتنە كرىكارىەكانىيان لىك ھەلەو ەشاند بووۋەو، و ھەموو پىداگىرىەكانى سۆفەتەيان پەد دەكردەو ە لە سەردوستكردنى كارى ھاوۋەش لە دژى دروست بوونى جەنگ، ئەمانە ھەموو لەكاتىكدا كە كرىكاران بۆ خۆيان سورىبوون لەسەر داواكارى يەكگرتن.

ئەو ھاوكارىيەي كە كۆمەلە كرىكارىەكان پېشكەشەيەنكرد بە كۆمارى ئىسپانىا، نەموونىەك بۆ ھاو سۆزى و ھاوكارى پىرۇلىتارى كرىكارى لەسەر ئاستى جىھاندا. نىشتەمان پەرەرەكان لە (۵۴) ولاتەو ە لە شوەيەكان و سۆشەيالىستەكان و ئەندامانى پارتە بورجوازيەكان و سەربەخۆكان شان بەشانى يەكترى دەجەنگان لە دژى ھىزە فاشىستىەكان لە كۆرەپانەكانى ئىسپانىادا. ئەوان دەيان زانى ئەگەر لەدژى ئىتالىا و ئەلمانىاى فاشىستى بەجەنگن ئەو ەك ئەو ە وایە بەرگى لە ولاتەكەيان بىكەن لە دژى ئىمپىرىالىزىمى داگىركارى جىھانى.

گەلى سۆفەتەي تەباو ھاوكار بوو لەكەل ئامانجە ئاشتەيەكاندا و ھاوكارى پېشكەش بە گەلانى حەبەشە و ئىسپانىا و چىن دەكرد. خەباتى سۆفەتەي كارىگەرى گەورەي نۆدەو ەلەتى بەجىھىشت، بەلام ھەولەكانى ھىچ شوئىتىكىان نەگرد جگە لەو دروشمانەي

که هیزه چه کداره کان و گه لی سوْقیه تی به رزبان ده کرده وه بۆ ئاماده باشی جهنگیکی ته و او بۆ به رگریکردن له له دوژمنکاریه کانی ئیمپریالیزمی جیهانی وه ستاندنی.

ناپلیۆن پۆناپۆرت ... هه‌لێ
 ته‌مه‌نی خۆی ته‌نجامدا
 به‌داگیرکردنی روسیا ... هیتلهریش
 هه‌مان هه‌لێ ته‌نجامداوه‌ و
 تووشی هه‌مان دۆپان بووه‌ و
 كه‌له‌گه‌ل خۆیدا تێكشكان و كۆتای
 خه‌ونه‌كانی هه‌لگرت بوو
 باجه‌كەشی كۆتایی هێنان به‌ ژيانى
 بوو

نه‌خشه‌كه‌ ئه‌و پێگه‌یه‌ پێشانداده‌ات
 كه‌ هه‌یزه‌كانی ناپلیۆن پیایدا تێپه‌ری
 تاگه‌یشه‌ موسكۆ ، پێش ئه‌وه‌ی تێك
 بشکێت ، به‌هۆی ژه‌نه‌رالی زستانه‌وه‌ !!

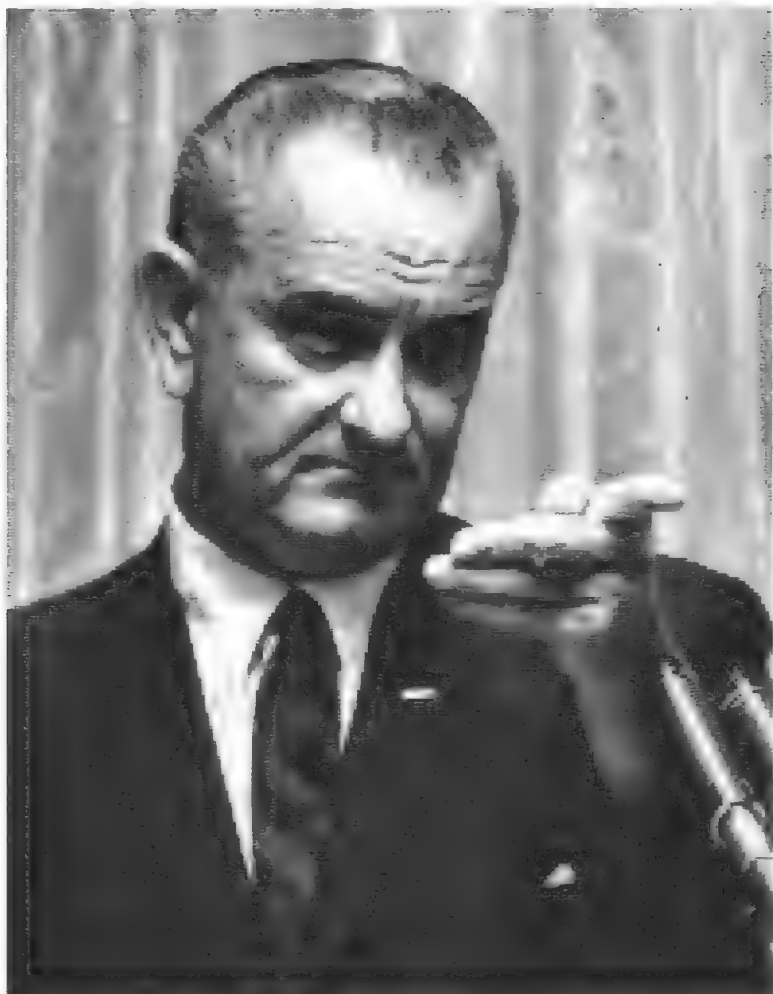

ناپلیۆن له گهڵ دهستهیهك له سهربازهكانی روسیا پیش دابه زینی ئه و سهرما و
سوڵه یه ی که جو له ی سوپا که ی تووشی ئیفلجی کردوو سهرباز و خهونه فراوان خوازیهکانی
له ناو برد!!!!

سهربازه کانه هیتله ر له پیزی دیلیدا , دوا ی ئه وه ی ژه نه پالی زستان قیگی شکاندن و
هیزی روسه کان که مارۆیان دان!!!

2- جونسون.. نکسون و هه ئه یه کی مه زن به ناوی جه نگی قییتنام

بەم نزيكانە سەرکەوتوو دەبين بە خۆپاگريمان لە ڤيٽنام، بۆ بيرخستنه‌وه‌ش ئيمه پيشتر ئەزموونمان هه‌يه، ئەمريکا پوڤتیک له پوڤان لاواز نه‌بووه، ئيمه ده‌زانين که به‌رده‌وام ده‌بين و دواچاريش به‌م نزيكانه سهرده‌که‌وين. ئەمه وتی سەرۆکی ئەمريکی کۆچ کردوو (ليندون جۆنسون) بوو له باره‌ی جهنگی ڤيٽنامه‌وه، که ئالای جهنگی هه‌لگرتوو به‌رده‌وام بوو له‌سه‌ری، تا دواچار به‌هۆيه‌وه ئەزمونه سياسيه‌که‌شی تیک شکا. دواي خۆشی قوناغیکی نوێ ده‌ستی پیکرد که به‌سه‌رده‌می (نيکسون) ناسراوه، که دواي چوار ساڵی تر له دريژه‌دان به جهنگ به شکستیکی مه‌زنه‌وه پاشه‌کشهی له‌و ولاته‌دا کرد.

ڤيٽناميه‌کان له (۳۰) مانگی ئەپريلي هه‌موو ساڵیکدا ئاهه‌نگ ده‌گيڤن له يادی ئازادکردنی ولاته‌که‌يان له داگیرکاری ئەمريکی و گه‌رانه‌وه‌ی ئازادی و سه‌روه‌ری خۆيان به‌سه‌ر زه‌ويه‌کانياندا، دواي ده‌رکردنی داگیرکەری ولاته‌که‌يان به خراپترین شيوه، به شيوه‌یه‌ک که به دواي خۆياندا کلکی شکست خواردوويان پاکيشا و سه‌ريان شوڤکرد به شيوه‌یه‌ک که تێپه‌رپوونی کات نه‌توانیت له ميژوودا بيکوژيٽيٽه‌وه.

له هه‌مان پوڤی هه‌موو ساڵیکيشدا ئەمريکيه‌کانيش يادی ناخۆشترین پوڤی خۆيان ده‌که‌نه‌وه له ميژووی ولاته‌که‌ياندا. يادی ئابوچون و پڤانی خوینی سه‌ربازه‌کانيان و نه‌مانی شان و شکۆ و ناوبانگی جيهانيان.

ئەمريکيه‌کان له‌گه‌ليشياندا هه‌موو جيهان ئەوه‌يان بيرناچيٽ که ولاتی ئەمريکا شکست و هاتنه‌ دواوه‌ی نه‌بوو تا بوويه ئەو هيزه کاریگه‌ره گه‌وره‌يه‌یی جيهان. دواي رزگارکردنی ئەوروپيه‌کان له به‌زين. کاتيک نازيه‌کان ته‌نگيان پيه‌ه‌لچنی بوون و له ژيڤ ره‌حه‌متی دۆزه‌خی نازيه‌کاندا بوون، له جهنگی جيهانی دووه‌مدا، ئەوکات که به‌شداریکرد له

جەنگە کەدا و چوو پال ھاوپەیمانه کان و جەنگە کە ی له سودی ئەوان کۆتای پێهێناو شکستی هێنا بە سەر نازیەکاندا.

پێچارد نیکسۆن دوو دل بوو لە بەکار هێنانی بۆمبێ ئەتۆمی لە جەنگە کە یاندا لە دژی فیتنامیەکان، ئەو لە سەر دەمی خۆیدا بە یەکیەک لە زیرە کترین کەسایەتییە سیاسییەکانی جیهان ئەژمار دەکرا، ئەو یەکیەک بوو لەو چەند کەسێ کە خواوەنی ھۆشیکێ سیاسی ئاست بەرز و کەم وێنە بوون، ھەروەھا خواوەن توانایەکی باش بوو لە بەرپۆوە بردن و بردنەوێ جەنگەکان بەبێ کوشنار، بەلام ئەوان زیرەکیەکانیان ھەڵی خەڵە تاندن و ھۆش و عەقڵی بردن و بپاریان دەردەکرد بەبێ هیچ جۆرە حسابیکێ دیارو ئاشکرا. تەنانەت توشی ھەڵەبوون لە ھەڵسەنگاندنی بارودۆخی سیاسی و سەربازی کەش و ھەوای دەورووبە ریشیان لە کاتی ئەنجامدانی سەرکەشیەکانیان.

ئەوان ھەستی شانازیکردن بە گەورەیی ھێزی سەربازی خۆیان لە ناوی بردن، ئەوان لە بەردەم ھاوکێشەی ھێزدا کەوتن، کە گرنکترین پەرگەزە لە پەرگەزەکانی ھەر جەنگێک کە بریتییە لە (لایەنی بە ئامانجکراو) یان (دوژمن).

دوژمن لێرەدا لایەنێک نیە کە بەتەنھا بەرەنگاری ببیتەو، بەلکۆ ئەو لایەنگرو دوستی بۆ زیاد دەبێت، ئەو دوستانەیی کە لە ئەنجامی تێکنەشکانی لایەنەکەووە سودمەند دەبن، ئەمە ئەو شتەیە کە کاتێک سەرکردەکانی پۆستی بەرپۆوە بردنی جەنگەکان وەردەگرن حسابی بۆ ناکەن، سەرەپای بیر تیزێ و زیرەکیان تێی دەپەڕێنن و ھەڵە ئەنجام دەدەن و دەچنە سەر پێگەی (ھەڵەیی مێژووی گەورە) کە نە گەلی ئەمریکی و نە گەلی فیتنام و نە جیھانیش بەگشتی لێیان خۆش نابێت، وەک چۆن دەلێن: (ھەڵەیی زیرەکیەک بە ھەزارە ؟).

بناغەیی کێشە کە ئەو بوو کە زۆرینەی ھەرە زۆری فیتنامیەکان دەیانویست پزگاریان بێت لە داگیرکاری بیانی، کە بە ھەرنسیەکان دەستیان پێکرد، کە زۆر بە درێندە فیتنامیەکانیان دەکوشت و ئەوانیش بەجەستەیان قوربانیان دەدا لە پێناوی پزگارکردنی ولاتەکەیان. لێرە ترسی ئەمریکیەکان دروست بوو، بۆ درێژبوونەوێ دەستەلاتی

شوعىيەكان بۆ پىركىرنەۋەى ئەو بۆشايىيەى كە دواى دەرچوونى فەرەنسىيەكان لە قىتنام دىتە ئاراۋە.

لە خۇبايى بوونى نىكسۆن بە دەستەلات و ھىزى سەربازىيى و ئابوورى ولاتەكەى، ئەمىرىكاي بىردە نىۋ قىتنام بۆ زالبوونى كاتولىكەكان مەسىحىيەكان بەسەر ئۆزىنەى گەلى بوزى و قەلاچۆكىردى شوعىيەكان و پالېشتى ھەلمەتەكانى بە گاۋرىكىردى بوزىيەكان.

ئەۋەى كە زىاتەر ھەلسەنگاندەكەى خراپىتركىرد، ئەۋە بوو كە ھاۋىيەمانە قىتنامىيەكانى ئەمىرىكەكان چىنىك بوون لە سەربازە گەندەلەكان، كە زىاتەر مەيلىيان بەلاى لوت بەرزى و قۇستەنەۋەى دەستەلات و پىشت ئەستورىيان بە ئەمىرىكەكان لە داپلۇساندىنى نەيارەكانىاندا دەچوون.

بۆيە شتىكى ئاساى بوو كە ئۆزىنەىيەكى ھەرە ئۆزى گەلى قىتنامى دوژمن و نەيارىيان بىت و رقىيان لىيان بىت. كە بەچاۋى خۇيان سادەى و پاكى بەرگىركاركاران و سەركىدەكەيانىيان دەبىنى بەناۋى(ھۆشمىنە) كە لە نىۋ ئەشكەوت و كوۋخەكاندا دەژىاۋ ژىانى سەخت و گرانى لەگەل شوپىنكەوتوۋەكانىدا دابەش كىردىبوو.

لە ھەمانكاتدا (چىن) پەخنى گىرد لە بوونى بىنكەيەكى تىرى ئەمىرىكەكان لەسەر سنورەكانى دواى تايوان و كۆرياي باشور. بۆيە (ماۋسى تۇنگ) بىرپارىدا بە دروستكىردى لەمپەر لە بەردەم پىلانى ئەمىرىكەكان بە ھەموو ئەو شتانەى كە لەبەردەستىدا ھەبوون. يەككىتى سۆقىيەتى پازىكىرد بەۋەى كە بەرژەۋەندىيەكانى لەناۋ دەچن بە ئەگەرى دروست بوونى مەترسىيەكانى ئەمىرىكەكان لە ناۋچەى (ھىندى چىنى) ۋەك تۆلەيەك لە بەرامبەر دانپىدانەنانى دەستەلات و شكۆى بەسەر ئەۋروپاي رۆژھەلات و بەرەنگار بوونەۋەى شوعىيەكان لە ئەۋروپاي پۇژئاۋا.

بەم شپۆەيە چانس لە بەرژەۋەندى قىتنامىيەكان ۋەرچەرخا بە دابىن بوونى ھاۋكارى و پالېشتى دەرەكى.

بە ويستى جەنگ و بەردەۋام بوون لەسەر بەرگىرى لە نىۋ پۆلەكانى گەلدا درىژترىن جەنگى پارتىزانىيان دەست پىكىرد. سەرەتاي تىۋەگلانى ئەمىرىكەكان بە ئۆنگاۋى

فیتنامی به ناردنی مه شق پیکره کان و پاوژکاره کان دهستی پیکرد، بۆ مه شق پیدانه وهی هیزه کانی سوپای فیتنامی باشور و پاهیتانیان له سه ره چه کی نوئی ئه مریکی. به لام دلی فیتنامیه کان هاوسۆزی پلانی ئه مریکیه کان نه بوو، بۆیه بریاریاندا خۆیان راسته وخۆ جهنگه که بکن، له گه ل به رز بوونه وهی زیاتره زهره روزیانه کانی ئه مریکیه کان تاده هات بۆردومانه وه حشیه کانیان چپتر ده کرده وه له سه ره شارو شاروچکه کان و هیله کانی یارمه تی و سوتاندنی دارستان و چهنگه له کان به چه کی کیمیای، که بووه هوی توش بوونی ژماره یه کی زۆری فیتنامیه کان به نه خۆشتی ترسناکی وه ک شپیه نه. فیتنامیه کانیان زۆر به درپدانه ده کوشت، که چی سه ره پای ئه وه ش ئه وان هه ره برگی ئه و بارودوخه یان ده گرت، هیله کانی یارمه تیدان له چین و رووسیاه درێزه یان هه بوو له پیناو مانه وهی ئه به رگریه دلیرانه یه، له گه ل به رده وامی جهنگه که دا ئه و هیله نه به پۆژ له لایه ن هیزه ئه مریکیه کانه وه بۆردومان ده کران به مه به ستی له ناو بردنی ئه و پردو خه نده قانه ی که له پیکه یانه وه هاوکاری ده گه یشته فیتنامیه کان، به لام به شه و له لایه ن فیتنامیه کانه وه چاک ده کرانه وه.

چین ده رگای خۆبه خشی نه ئینی کرده وه بۆ په یوه ندیکردن به به رگریکارانی فیتنامیه وه، له لایه کی تریشه وه سۆفیه تیه کان به نه ئینی موشه کی پیشکه وتو و فروکی کۆکردنه وهی زانیاری له جۆری (میک ۲۱) به سه رکردایه تی تیمی تایبه تی سۆفیه تی نارد ه فیتنام.

زیانه کانی که رتی فروکه وانی ئه مریکی به ره به ره به رز ده بوونه وه، فیتنامیه کان فروکه وانه به ندکراوه ئه مریکیه کانیان له نێو قه فه سی ئاژه لاند له شه قامه کاند ده گپرا، که فروکه کانیان له ده رنه نجامی بۆردومانی ئاسمانی فیتنامیه کان تیک شکا بوون، ئه مه ش گاریگه ری مه عنه وی قولی به جیه یشت.

له گه ل به رده وام بوون و زیاد بوونی زیانه مرۆپیه کان له نێو ریزه کانی سوپای ئه مریکیه کاند، ناره زایه تیه نێوخویه کانیش ده ستیان پیکرد له دژی جهنگ، له نێو گه نه کانی زانکۆکاندا ئه وانه ی که به زۆر بانگ ده کران بۆ خزمه تی سه ربازی، له لایه کی

تريشەۋە پۇژنامە ئەمىرىكىەكان دەستيانكرد بە بلاكردنەۋەى ھەۋالى تاۋان وقەسابخانەۋ بۆردومانكردنى ناۋچە مەدەنىەكان و لەناۋ بردنى گوندەكان لەلايەن سوپاي ئەمىرىكىەۋە لە فېتنام. بەم شېۋەيەش جەنگاۋەرە ئەمىرىكىەكان لە چاۋ ھاۋولاتيە ئەمىرىكىەكانيانەۋە بوونە بوكۇژ و خوڭن پۇژو تاۋان بار.

ھۆكارەكانى پاگەياندنى شوعىەكانىش لەسەرچەم ناۋچە جياۋازەكانى جىھاندا وئەى ئابروچوونەكانى ئەمىرىكىەكانيان بلاۋ دەكردەۋە. ئەمە جگە لەو بزوتنەۋە جەماۋەريانەى كە خۇپيشاندانى فراوانيان پىكدەخست دژى ئەمىركاۋ دەست تىۋەردانى لە كاروبارى ناوخۆى فېتنام. بەرپرسە ئەمىرىكىەكان لە ھەموو شوپىنىك. پوۋبەپروى خۇپيشاندەرە توۋرەكان دەبوونەۋە لە واشىنتۇن، تەنانت لە پارىس و لەندەن و ئەلمانىاش، شكۆى سوارچاكى و پىژى سوپاي ئەمىركا تىك شكاۋ، ئەۋروپىەكان گەيشتنە ئەۋ باۋەرەى كە ئەمىرىكىەكان بوونەتە پياۋ كۇژو تاۋان ئەنجامدەدەن لە فېتنام ۋەك ئەۋ تاۋانانەى كە ھىتلەرى ئەنجامىدان لە ئەۋروپا. بۆيە ئەمىرىكىەكان دەستيانكرد بە گەران بە دۋاي دەرچەيەكى سەربەرزاندە بۆ دەرچوون لەو گىژاۋە سەربازى و سياسى ۋئەدەبىيەى كە تىي كەۋت بوون، بە تاييەت سەرۆك (نىكسۇن) ھەلمەتى ھەلئارندنەكى لەسەر بەلئىنى گەپاندنەۋەى سەربازەكانى بۆ لاي كەس و كاريان و كۆتاي پىئەتئانى جەنگى فېتنام بە شىۋازى دىپلۇماسى دەست پىكرد.

فېتنامىەكان لەۋە تىگەيشت بوون كە مەسەلەى كشانەۋەى ئەمىرىكىەكان شتىكى خەتمىە، تەنھا پەيوەندى بەكاتەۋە ھەيە، ھاۋپەيمانەكانى ئەمىركاش لە فېتنام دەستيانكرد بوۋ بە خۇ ئامادەكردن بۆ قۇناغى دۋاي كشانەۋەى ئەمىرىكىەكان لە فېتنام. لە كاتىكدا ۋەزىرى نوئى دەرەۋەى ئەمىركا (ھىنرى كىسنجەر) دەستىكرد بە دانوسانەكانى لە پىئناۋ دەرچوونىكى شەرەف مەندانەۋ پارىژگارىكردن لە مانەۋەى حكومەتى فېتنامى باشۋر ئەگەرچى بۆ ماۋەيەكى كورتىش بىت. ھەرچەندە (فېتكۇنج) پىشۋازىكرد لە پۇشتنى ئەمىرىكىەكان بەلام پەدى كردهۋە ھىچ جۆرە بەلئىنىك بدات بۆ پاراستنى مانەۋەى پۇژمەكەى باشۋر.

له کاتیڤدا که دانوسانیانده کرد هیژده کانیسیا به ره و پیشه وه ده چوون و گه ماروی شاری (سایگون) یاندا، تاپوژی (۳۰ تهریلی سالی ۱۹۷۵) ز گه لی نه مریکی و هه موو جیهانیس به و دیمه نه به خه بهر هاتن، که گه وره یی و خۆبه زلزانی لایه نی سهریازی نه مریکی خسته نیو زه لکاو ی خه جالته باریه وه، کاتیڤ شه قامه کانه سایگون داپوشرابوون به جل و بهرگی نه و سهریازانه ی که فریتیان دابوون و له ترسا پایانکرد بوون له شوینه کانی خۆیان، دوا ی نه وهش خۆیان داپینی بوو له هه موو نه و نامازانه ی که پیشانی بدات نه وان سهریازی سوپای فیتنامی باشوون. له هه مان کاتدا فروکه نه مریکیه کان سهرقالتی گواستنه وه ی کارمه ندان و لایه نگرانی خۆیان بوون له بالوئیزخانه ی نه مریکا له سایگون.

له م کاته دا (فیتکونج) چاودیری بارودوخه که ی ده کرد به هیمنی و، هه لیکیدا به وانه ی که پایانده کرد تا به ئارامی راپکه ن، به لام نه وان هه ره له ژیرفشاریکی توندی ترس و توقان و شله ژاندا هه لسوکه وتیان ده کرد، که زال بوو به سه ره سه ته کانیاندا.

نه و پوژده پوژی لی ئاوانه بوو ده نگه ی نه م شکسته میژووویه پیشه کانی له نیو خۆبه گه وره زانی نی نه مریکیه کاندای جیگیر بوو، به دوا ی خۆیدا زنجیره یه که کاردانه وه ی کۆمه لایه تی و سیاسی هیئا و فیتنامیه کانی کرده تارماییڤ بۆ پاره دوونانی نه مریکیه کان تا نه مروشی له گه لدا بیت درپژه ی هه یه.

فیتنامیه کان (۳) ملیۆن که س و تیڤچوونی زۆرینه ی ئاوه دانیه کانیان کرده قوریانی سه رکه وتنه که یان، نه مریکیه کانیس له و سه رکه شیه یی که نه نجامیاندا (۵۸) هه زار سهریازیان له ده ستدا، که تانیسته ش لیکۆلینه وه و توژیینه وه ی جیاواز نه نجام ده دن بۆ دروستکردنی به هانه یه که بۆ شکسته که یان و جوانکردنی پووی خۆیان له سه ر ئاستی جیهان.

چه ند هۆکارێڤ هه بوون له پشت نه و شکسته سه رشوپکه ره ی نه مریکیه کان و سه رکرده کانیان، به تاییه ت سه روکی لوت به رزی نه مریکیه کان (نیکسون). له هه مان کاتدا چه ند هۆکاریکیش بۆ فیتنامیه کان ده سه ته بهر بوو بوون، که بۆ هیچ ململانییه کی تری له و

جۆره ده‌سته‌به‌ر نه‌بوو بوون، جیگه له جیهادی ئه‌فغانیه‌كان نه‌بیّت، كه ئه‌وانیش دواچار شكستیان به هیژێکی گه‌وره‌ی وه‌ك رووسه‌كان هیئا.

كه‌سانی شاره‌زای سه‌ریازی و ستراتیژی گرنه‌ترین هۆكاره‌كان ده‌گه‌پینه‌وه بۆ ئه‌مانه‌ی لای خواره‌وه :-

١- سه‌روشنی زه‌ویه‌كه:

چپی به‌رگی پوهه‌کی و دارستان و گژوگیا و پوویاره‌كان یارمه‌تیان ده‌دا له کارناسانیکردن بۆ هاتوچۆکردنی پیاوانی (فیتکۆنگ) له نیوان سه‌رجه‌م ناوچه جیاوازه‌کانی فیتنامدا. هه‌روه‌ها ئه‌مریکه‌کانی له‌وه ده‌سته‌وسان ده‌کرد كه زانیاری هه‌واییان هه‌بیّت و بۆردومانی پاسته‌وخۆی یه‌كه‌ جه‌نگ كه‌ره‌کانی فیتنامیه‌كان بکه‌ن. ئه‌مه‌ش سنوورێکی باشی دانا‌بوو بۆ پاده‌ی سه‌رکه‌وتن و کاریگه‌ری هیژی ئاسمانی ئه‌مریکی.

فیتنامیه‌كان وه‌ك تارماییك جوله‌یان ده‌کرد و به‌كت و پپی ده‌رده‌که‌وتن و هه‌رشه‌که‌یان ئه‌نجام ده‌داو دواتر له نیو جه‌نگه‌له‌کاندا خۆیان ده‌شارده‌وه، پيش ئه‌وه‌ی ئه‌مریکه‌كان سزایان به‌دن و تۆله‌یان لێبکه‌نه‌وه. به‌م شیوه‌یه‌ بنه‌مای كت و پپی له زۆربه‌ی جه‌نگی فیتنامیه‌کاندا بووه بنه‌مایه‌کی سه‌ره‌کی، كه به‌هۆیه‌وه توانیان زیانیکی ئیجگار زۆری گیانی به‌ ئه‌مریکه‌كان بگه‌یه‌زن.

٢- پێکی و دابینه‌کردنی پالپه‌شتی لۆجستی:-

هه‌ریه‌كه له یه‌کیته‌ی سوڤیه‌ت و چین وایان ده‌بینی كه گۆرانی به‌شێك له فیتنام بۆ کۆریای باشوری نوێ، مه‌ترسیه‌کی پاسته‌وخۆ دروست ده‌کات له‌سه‌ر دۆسته‌کانیان له ناوچه‌که‌داو، دواتریش سه‌رچاوه‌ی دوودلی و مه‌ترسی ده‌بیّت بۆ سه‌ر سه‌لامه‌تی زه‌ویه‌کانیان له مله‌لانیکانی داها‌توودا. بۆیه به‌گۆژمه‌ چه‌ك و خۆراک و شه‌مک و که‌ل و په‌لی سه‌ریازی و سوتنه‌نیان ده‌به‌خشیه هه‌زه‌كان (فینکۆنگ)، هه‌له‌کانی گه‌یاندنی

يارمەتیش بەبى ۋەستان لە كارا بوون تەنھا ئەو كاتانە نەبىت كە دەكەوتنە بە ھېرشى ئاسمانى ئەمريكەكان.

رووسەكان يارمەتى و پالېشتى راستەوخۆيان دەكرد، بەناردنى پايۆژكارو چەكى بەرگى ئاسمانى، لەلایەكى تىرشەو ھەفرۆكەوانە چىنەكان گەشتە ئەو ولاتە بۆ تەحەداكردنى ئىمپىريالىزم ئەمريكەكان لە ئاسمانى ئىتنامدا بە جۆرى فرۆكەى (مىگ ۱۷، ۱۵)، ھەرچەندە ئەمانە توشى بۆردوومانى چىرى ئەمريكەكان بوونەو ە و ئۆرىكيان تىك شكىنران، بەلام ئەوانەيان كە مابوونەو ە زەرەرو زيانىكى ئۆريان بە ئەمريكەكان گەياند.

ئىتنامىەكان ھىچ جۆرە خەرجىەكى ئەو چەك و تەقەمەنیاەيان نەدەدا كە بەكارىان دەھىئا، ھەموو ئەوانە بەشىو ەى بەخشش و يارمەتى بۆيان دەھات، رووسەكان بەبى سەلمىنەو ە ھەرچەك تەكنۆلۆژياو شتى نوئى يان ھەبوو پىشكەشى ئىتنامىەكانىان دەكرد، لە پىئاو ماندوكردنى ئەمريكەكاندا. ئەمە جگە لەو ەى پوويارى خۆبەخشە ئىتنامىەكان نەدەو ەستاو بەردەوام ھەبوو.

۳- ھاوسۆزى نۆدەولەتى :-

ئىتنام بەختداربوو بەو پومالە ھەوالیە بەرفراوانەى كە لەلایەن ھۆكارەكانى پاگەياندىنى شوەىەكان و سەرچەم ھاوپەیمانەكانىان لە رۆژھەلات و رۆژئاواو ئەمريكای لاتىنى دەكرا. ھۆكارەكانى پاگەياندىنى رۆژھەلات سەرکەوتووبوون لە باو ەپ پىھىئانى گەلانى جىهان بە راستى و دروستى خەباتى ئىتنامىەكان و مەرامە خراپەكانى ئەمريكەكان بۆ دەست بەسەرداكرتنى ئىتنام، كە سوپاكەى بەھىچ جۆرىك دەستى نەدەپاراست لە ئەنجامدانى تاوانى جەنگى و كارە ەحشى گەرايىەكانى، بە ئامانجى سەپاندنى وىستەكانى خۆى بەسەر ئەوانى تردا.

ئەو ویتانەى كە لە گۆرەپانى جەنگەو ە دەردەچون بەو ھەموو كارەساتەواناوەرۆكە كارىگەرەيانەو ە، لە نەھامەتى مۆيى و قورىانى بى تاوانەكان، گرنگترىن ھۆكارىك بوون

بەھىزكردنى ھاسۇزى نۆدەولەتى بەرامبەر خەباتگىپرە فېتنامىيەكان. ئەم تىگەيشتە نۆدەولەتەش كارگەرى ھەبوو لەسەر بەردەوامى بەرگىرى و زىاد بوونى خۆبەخشەكان. دواجار ھۆكارى گىرگى و يەكەم برىتى بوو لە پىداگىرى گەلى فېتنامى لەسەر بەرگىركردن بە چاوپۇشى لە زۆرى قوربانىيەكان.

بەلام دەريارەي ھۆكارەكانى شىكستى ئەمىرىكىيەكان، دەتوانىن بلىين لە سەرەتاي جەنگ و كۆتايىيەكەي و ئىستاش شىكستەكەي فېتنام (كە زۆرتىن و ئەوپەي سەرشۆپى سەربازى ئەمىرىكى بوو لە مېژووى ئەمىركادا) بوارىك بوو لىكۆلئىنەو و تويژىنەو و جياواز. كە بوو ھۆي سەرلە نوئى بنىادنەو و پەيكەرەي ھىزى سەربازى ئەمىرىكى و كارە لە پىشنىيەكانى، ھەرەھا ئەو بنەمايانەي كە پىويستە لە داھاتوودا جەنگەكانى لەسەر ئەجامىدات، گىرگىرتىيان بنەماي (واينېرچى) بوو كە ئەمىش لەسەر دوو بنەماي سەرەكى وەستاو: -

يەكەم برىتتە لە مەشق و پراھىتان لەكاتى ئاشتىدا.

دووەمىش برىتتە لە پوونى ئامانجى سياسى لەكاتى دروستكردنى جەنگ و كۆدەنگى ئەمىرىكىيەكان لەسەر ئەو و كە ئەو ئامانجە شاينى ھەلگىساندننى جەنگىكە بۆ دەستە بەركردنى.

به پى تىروانىنى سەركردە سەربازىيە ئەمىرىيەكان ئەمانى لاي خوارەو
گىرگىزىن ھۆكەرى شەكىستى ئەمىرىكا بوون لە جەنگى فېتنامدا :-

١- ھاوتە ئەبوونى بېيارە سىياسىيەكان لەگەل پېرەوى كرده مەيدانىيەكاندا :-

سەپاندنى بېيارە سىياسىيەكان لەلايەن ئەو سەركردانەوئەكە لە جەنگەكەو
تىوەگلابوون وەك ھەريەكە لە (دواين ئەيىن ھاوەر) جۆن كەنەدى، لىنسۆن جۆنسۆن،
رىچارد نىكسۆن) و دەست تىوەردانىيان لە ھەمواركردەوئە پلانەكان و پېرەوى كرده
سەربازىيەكان، وایانكرد كە سەركردە مەيدانىيەكان نەتوانن ئەو سەركەتنە بەدەست بھنن
كە لە لیواری بەدەست ھىتانیدا بوون، ھەرەھا ئەو كۆت و بەندانەى كە لە قۇناغە
كۆتايیەكاندا سەپینرا بەسەر بۆردومانى ئاسمانیدا، بوو ھۆى ئەوئە كە فېتنامیەكان
يارمەتیەكى ئىجگار ئۆریان پى بگات، كە دەكرا پېش ئەوئە بگەنە بەرەكانى جەنگ
لەناو بېرىن، ئەگە بەاتايە لە واشنتۆنەو ھەرمان دەرىجوايە.

بۆیە ئۆرەى سەركردە سەربازىيە گەرەكان سەركۆنەى ئەو دەست تىوەردانەكان
دەكرد لە پېرەوى ئۆپەراسیۆنەكاندا، ئەمە سەرەپای نەزانینی سەركردایەتى سىياسى بەو
مەترسیە سەربازىيەى كە سەربازە ئەمىرىيەكان لە گۆرەپانەكانى جەنگدا پووبەپووى
دەبوونەو.

پەنا بردنیاں بۆ ھۆكەرى سىياسى لە سەپاندنى كۆت و بەندى تىك شەكتنەر لە
بەكارھىنانى سەرجەم ھىزى لەبەردەستدا بوو لە پېناو تىكشكاندنى وەرەو مەعنەویەتى
فېتنامیەكان لە سالى (١٩٧٠) ز ئۆر جىگەى گەشبینى بوو بۆ یەكلاكردەوئە جەنگەكە
لە ماوئەى دوو سالد، بەلام ئەگەر ئاراستەى كەش و ھەواى سىياسى نەگۆرپایە، بە ھۆكەرى
فشارى جەماوئەى خویندكاران و دواچار مل كەچكردن سىياسىيەكان بۆ ھەست و سۆزى
نەيارانى جەنگ.

2-سىستەمى سەربازگرتنى بە زۆر :-

زۆرىنى ھەرە زۆرى ئەو سەربازە ئەمىرىكىيەنى كە لە قىتنام بوون، لە سەربازە خۇبەخشەكان نەبوون، تەنانت لە پىشەگەرە سەربازىيەكانىش نەبوون، بەلكو پىكەدەھاتن لەو گەنج و خويندەكارانى كە لەلایەن سەركردايەتى ھىزە چەكدارەكانەو بە زۆر بانگ كرا بوون بۇ خزمەتى سەربازى. بۆيە ئەوانە بە زۆر پىكخرا بوون لە نىو ھىزە چەكدارەكاندا، نەك بە پالئەرىكى نىشتمانىيەو چووين، ئەوان پاهىنانيان بە خىرا تەواو دەكردو، دەنىران بۇ بەرەكانى جەنگ لە پىناو پرکردنەوہى پىداويستىيەكانى ھىزە جەنگ كەرەكانى لە مەيدانەكانى جەنگ لە قىتنام.

قورەكە زياتر خەست بوويەو، كاتىك زۆرىنى ئەو سەربازانە برۇايان بە ھۆكارەكانى جەنگەكەو پەوا بوونى نەبوو، تا لە پىناويدا قورىانى بە جەستەى خۇيان بدەن، كورپانى بەرپرس و دەولەمەندەكان خۇيان دەدزىوہ لە چوونيان بۇ قىتنام، بە خۇبەخشىنيان بە پىزەكانى پاسەوانى سنورى لە نىوخۆى ولاتەكەياندا، وەك چۆن (جۆرج بۆشى) باوك كردى، يان پايانندەكرد بۇ دەزەوہى ولات، بەھەر پىگەيەكى خۆدزىنەوہ بىت، وەك چۆن سەرۆك(بىل كلينتۆن) كردى، كە ھەموو ماوہى جەنگەكەى لە بەرىتانيا بە ماوہى خويندەنەوہ بەسەربرد.

زۆرىنى ئەو كەسانەى كە دەچوونە قىتنام بۇ جەنگ ئەزموون و شارەزايان نەبوو، ئازايەتيان لە دەست دابوو، و ئامادەى قورىانيان نەبوون، بەلام جەنگ نەدە وەستاو خۆى دەسەپاند بەسەرياندا و ناچارىدەكردن بە خىراى خۇيان لەگەلیدا بگونجىتن.

۳- گورانی ئامانجه کانی جهنگ له گه‌ل تیپه‌پوونی کات :

کاتیک ئه‌مریکه‌کان له جهنگه‌که‌وه تیوه‌گلان، ئامانجیان یارمه‌تیدانی سوپای فیتنامی باشور بوو له دژی دوژمنه باکوریه‌کانیان. به‌م شیوه‌یه له‌سه‌ره‌تادا ته‌نها پرچه‌ککردن و پاهینان و کاری پاوێژکاری بوو. کاتیک بۆ پاوێژکاره ئه‌مریکه‌کان ئاشکرا بوو که هاوپه‌یمانه‌کانیان ناتوانن ئامانجه‌کان به‌یینه‌دی، هه‌ندیک سه‌ربازیان داواکرد له ولاته‌که‌یان بۆ مه‌به‌ستی یارمه‌تیدانیان له کاتی گه‌رانه‌و پشکنینه‌کاندا، واته گه‌ران به‌ دوا‌ی هیزی دوژمن و له‌ ناوێردنیان به‌ هیز به‌ ئامانجی لاوازکردنیان و کردنیان به‌ پاروی فیتنامیه‌ باشوریه‌کان.

له‌گه‌ل شکستی ئه‌م هه‌نگاوه‌شیاندا ئه‌مریکه‌کان خۆیان هه‌ستان به‌ سه‌رکردایه‌تی کردنی هیزی هاوپه‌یمانه‌کانیان له‌ کرده سه‌ربازیه‌کاندا، دواتریش به‌مه‌ نه‌وه‌ستانه‌وه و دوا‌ی هیزی ئه‌مریکیان کرد بۆ جی به‌جیکردنی ئامانجه‌که‌یان به‌ پاسته‌وخۆی. ئیتر لیڤه‌وه به‌ خیرای خزانه‌ نیو جهنگه‌که‌وه، و هیچ که‌سی‌کیش زاتی ئه‌وه‌ی نه‌ده‌کرد که پرسیاره‌ گرنگه‌که‌ بکات که‌ بۆچی هاتوون؟ ئایا هاتوون یارمه‌تی باشوریه‌کان بده‌ن؟ یان هاتوون بچنه‌ جهنگه‌که‌وه له‌ جیاتی ئه‌وان؟

۴- کاریگه‌ری پاگه‌یاندنیکی تیکشکینه‌ر له‌سه‌ر مه‌عنه‌ویات :-

له‌سه‌ر ئه‌مه‌ کۆده‌نگیه‌که‌ هه‌یه، نه‌ک ته‌نها له‌نیو سه‌رکرده‌کاندا، به‌لکو له‌نیو سه‌ربازه‌کانیشدا، به‌وه‌ی کاتیک په‌یامنیڤه‌ ئه‌مریکه‌کان له‌ گوڤار و پۆژنامه‌کاندا وینه‌کانیان بلۆده‌کرده‌وه و له‌ ڕیگه‌ی شاشه‌کانی ته‌له‌فزیۆنه‌وه شه‌وانه‌ له‌ هه‌موو ماله‌کاندا نه‌هامه‌تیه‌کان و ئابو‌چوونه‌کانی هیزی‌کانی ئه‌مریکه‌کانیان به‌خش ده‌کرد، هه‌مووانی توشی شوک و پاچله‌کین کرد و داوایان له‌ سیاسیه‌کانکرد به‌ وه‌ستانی جهنگ و گه‌رانه‌وه‌ی پۆله‌کانیان و پزگارکردنیان له‌ مردنی شوینه‌ نادیاره‌کانی فیتنام، یان بوونیان

بە پىياو كۆژ و خويىن پېژۇ تاوانبار، كە ھىچ كەسنىڭ لە ئەمىرىكىەكان ئامادەى مردن نەبوو لەو پېئناوەدا. ھەروەھا پاگەياندىنى ئەمىرىكى وەھەى كردبوو لە وانەى كە لەجەنگى فېتنام دەگەرپانەو ە پېژۇ شكۆيان لەدەست بەدن، بە پېچەوانەى ئەو سەربازانەى كە لە جەنگەكانى تىرى ئەمىرىكاو ە رابوونەو.

ھاولاتيان نمونەيان لەو قەسابخانەو دەست درېژيانە دەبىنى كە ھەندىك يەكەى سەربازى ئەمىرىكى ئەنجامياندا بوو لە فېتنام. كە ھەموو ئەو سنورانەيان بە زاند بووكە ھەست و سۆزى مۆقى قبولى دەكات. تەنانت لەو ەش تېپەپى بوو كە لە جەنگە خويىناو يەكاندا پوودەدات.

بۆيە ھەندىك لەو سەربازە ئەمىرىكانەى كە لە جەنگى فېتنام گەرپابوونەو پوويەپووى تف لىكردن و سوكايتى بوونەو ە نازناوى (بوكوژى مندالائيان) لىئران، لەلايەن كەجەكانى زانكۆكانەو، بۆيە لەو كاتەدا ھىچ كەسنىكى سىياسى كە چاوى لە داھاتوو بوايە زاتى ئەو ە نەدەكرد كە باس لە پشتگىرى كردن لە جەنگ و درېژەپيدانى بكات.

دەربارەى دەرتەنجامەكانى جەنگى فېتنام دەتوانىن بلىين بوو ەو ە ئەو ەى كە سنورە سىياسىيەكانى ولاتى (چىن) زياتر بچەسپىتى، لە ھەمان كاتدا زيانەكانى جەنگ و ئابرووچونەكان زۆر بوون، ئەمە سەرەراى پوودانى زياترى سەرەكشى سەربازى و پەرەسەندى سىياسى.

ھەردوو جەمسەرى جەنگى سارد يەكپىتى سۆفەت و ويلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمىركاش گەيشتنە ئەو باو ەپەى كە لە ئايندەدا پىويستە لەكاتى پوودانى گرتەكاندا ھاوپەيمانەكانيان بۆ خويان جەنگەكانيان ئەنجام بەدن، ئەمە سەرەراى ئەو ەى كە جىھان بەشپو ەيەكى زۆر سەرسوپھىنەر پزگارى بوو لە خزانى بۆ نىو دۆزەخى جەنگىكى تىرى جىھانى بە ەو ەى جەنگى فېتنامەو.

لىرەدا سوربوونىكى دوولايەتە ھەبوو لەسەر دووركەوتنەو ە پىكدادان و بەرەو پىشبردنى لىك تىگەيشتنەكان. بەم شپو ەيەش قۇناغىكى نوئ لە پەيوەندىە نۆدەولتپەكان دەستى پىكرد كە بەسەردەمى ئومىدەكان ناسرا. ھەردوولا بە پىتى

تیگه یشتنیان برپاریاندا، که ریگه نه دهن به هاوپه یمانه کانیان رایانکیشنه نیو پیکدادانی راسته وخوی سهریازیوه. ئەمەش لە دەرئەنجامی سەردانی گەورە بەرپرسیانی هەردوولا هاتە ئاراوه. هەریەکەیان لە لای خۆیەوه کۆت و بەندی دادەنا لە سەرپرچەك کردنی هاوپه یمانه کانی، بە شتوێهێک که هاوسەنگی هیز لە جیهاندا پارێزراو بێت و شتی کت وپپی وپسکەر پوونەدات.

فیتنامیش وەک نمونە یەک مایه وه بۆ گەل و نەتەوه بچوکه کان، لە بەر دەر وامی خەبات و بەرگری لە پرە دکردنەوهی دەستەلاتی بیانی و داگیرکەرەکان.

لەگەڵ ئەواو بوونی گەپانەوهی هیزه ئەمریکیه کان بۆ نیشتمانەکهیان، کیشە کۆمەلایەتیەکان زۆر وکەلەکه بوون و هیزه کانی ش سۆپاس و پێزانینیان ئاراستە نەکرا بەرامبەر بە و پۆلە ی که لە جەنگەدا گێرا بوویان.

لە سەر ئاستی میژوویش دەرئەنجامەکانی تیکشکانی جەنگی فیتنام، شکستێک بوون لە پێرەوی دروستکردن و بنیادنانی ئیمپراتۆریەتی ئەمریکی جیهانی.

ئەم هەموو شکست و پوداوانە لە سەر سەرکردەکانی 'قەیرانەکه' تۆمارکران، (ئەیزنھاوەر) ئەمریکای برده نیو ململانێتیکانی جەنگی سارد و پێشپێکی ی خۆ پرچەك کردن بە ئاراستە ی بە دەست هینانی چەکی کۆکۆز، ئەمە جگە لەوهی سۆپاکە ی هاویشته نیو جەنگی فیتنامەوه.

(لیندۆن جۆنسۆن) ییش گە یاندیه کارەساتەکهو، (پێچارد نکسۆن) ییش لە دەرئەنجامی دان نەنانی بە شکستەکه دا گە یاندیه نەهامەتیە گەورەکه و تیکشکانە سەر شۆپکەرەکه.

ئەوان بە سەرکەشیەکانیان لە فیتنام هۆکارێک بوون تا بگەنە (دەلاقە کوشتنەکه) که لە پیکهاتەکانی ئاسایشه نەتەوهی بە (گری ی فیتنام) ناسراوه. کورتیه که ی بریتیه لەوهی که کاتیێک سەربازی ئەمریکی لە دەرەوهی ولات توشی جەنگ دەبێت، وری خۆی لە دەست دەدات و هەلدی و شکستەهینێ لە بەردەم ئەو جەنگاوەرانی که لە پیزه کانی بزوتنەوه پزگاری خوازه کانی ولاتاندا دەجەنگن.

سەرکردە سەربازىيەكان و بېريارانى بواري ستراتېژىيەت لە ويلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمريكا بېريارياندا دان بە بوونی ئەو (دەلاقەكوشندەيەدا) بنين لە پېڭھاتەي ئاسايشى نەتەوہى ئەمريكيدا، كە برىتيە لە دەلاقەي لاوازي مەعنەويەت. بۆيە ستراتېژىيەتى سەربازى ئەمريكى دواي ئەمە بەوہ ناسرا كە دووركەوتەوہ لە بەرپاكردى جەنگى مەيدانى لەگەڵ دوزمندا، پيش ئەوہى كە ھىزى بنەپەتى دوزمناى لە پېڭەي ھىزى ئاسمانى و موشەكە دورھاوئىزەكانىيەوہ لەناو ببات، بە پشت بەستن بە مانگە دەستكردەكان بۆ ئاسانكارى سەركردايەتى و زال بوون بەسەر بارودۆخەكەدا. ئەمە ھۆكاريك بوو بۆ گرتنى تىكشكاندى ھىزى بنەپەتى دوزمەن لەلايەك، لەلايەكى تریشەوہ ھۆكاريك بوو بۆ پەرەپيئدانى سىستەمى چەكى پيشكەوتو و پشت بەستن بە سەرکەوتنى تەكنۆلۆژى بەسەر دوزمندا.

لەو چوارچىوہيەدا يەكئەك لە گرنگترين بنەماكانى بنيادنەوہى ھىزى چەكدارى ئەمريكى برىتى بوو لە گرتنى دەلاقەي مەعنەويەت بە داھىنانى تەكنۆلۆژى. كە لەو باوہپەدا بوون ئاميرىكى بى گيان جيگەي مرقۇ دەگرىتەوہ لە جى بەجىكردى فەرمانەكانى تىكشكاندى دوزمەن.

ئەم جۆرە لە جەنگ بەوہ جيا دەكرىتەوہ، كە غافل گىرو خىرايە و چەند پۆژىك يان نزىكەي دوو ھەفتە دەخايەنيت، ئەو ماوہيەش پېڭەنادات بە دوزمەن كە سەرلە نوئى خۆي پېك بخاتەوہ و چارەسەرى ئەو زيانە زۆرەنە بكات كە لە ئەنجامى ئەو بۆردومانە چەرەوہ توشى دەبن. بۆيە ئىتر لىرەوہ جەنگە ميدانىيەكە دەست پيئەكەت و كورت دەبيتەوہ لەسەر پاشماوہى ھىزە تىكشكاوہكانى دوزمەن، بەم شىوہيەش گرىي شىتنام دەكرىتەوہ و ساپيژ دەبيت.

بىرۆكەي (جەنگى ھەواي چر) بۆخۆي ستراتېژىكى تەواو جياوازە لە بەكارھىنانى ھىزى ئاسمانى بۆ لاوازكردى دوزمەن پيش پيكدادانى راستەوخۆ لەگەلدا، لەبەر ئەوہى لەو جۆرە كاتانەدا ھىزى ئاسمانى تەنھا ھىزى دوزمەن لاواز دەكات، نەك ھىزە بنەپەتيەكەي

له ناو بیات. له چوارچینه ی نه م جوړه ستراتیژیانه دا څهنگه که به هوی هیزه کانی به رگری و پیاوړه و توپ و. ... هند په کلاي ده بیته وه.

په رچه کړدای نه مریکه کان به رامبه ر شکسته که یان له فیتنام به په ژاره و ره شبینی به رامبه ر به داهاتو ناسرا، و ته کانی (هنری کیسنجه ری) وه زیری دهره وه ی نه وکاته ی نه مریکا، پرېوون له تالی و ناو میډی و ناماژه کړدن به گه پانه وه بۆ (سیاسه تی گوشه گیری)، نه م قسانه ش له کتیبی (نه مریکی و نه وروپیه گه وره کان) پشتر استکراوه ته وه.

نیداره ی سهرۆکی نه مریکی کوچ کړدو (پۆنالډ ریگان) دواي نزیکه ی شه ش سال له شکستی فیتنام، له سالی (۱۹۸۱) بۆ گه شه سندنډی باری دهرونی و سپړنه وه ی گری ی فیتنام ویستی چه ند کړده یه کی سهریازی خو نواندنډی له ولاته بچوکه کانی وه ک (گرانادا و په نه ما) نه نجام بدات، که سهرکه وتن تیا یاندا شتیکی حه تمی و مسوگه ره. دواتر ده ست بکات به دانانی پلان بۆ جه نگیکی سهره کی و بیرۆکه ی (جه نگی ناسمان چر) ی نیدا تاقیبکاته وه.

په گه زی په کلاکه ره وه له م جوړه پلانه دا بریتیه له: گره تنی سهرکه وتنی په ها به سهر دوژمن و له ناو برندن هیزه بنه په تیه که ی پیش ده ست پی کړدنډی جه نگی پاسته وخو له گه لیدا.

کیسنجه ر وه زیری دهره وه ی نه وکاته ی نه مریکا، سهرۆکی ولاته که ی له مه ترسی پاشه کشی له فیتنام ناگادار ده کاته وه له نوسینیکیدا که بۆی ده نیریت له پوژی (۱۰ سیبته مبه ری سالی ۱۹۶۹) ده لیت: (به ریز سهرۆک تو ده زانیت، که نه مریکه کان زوډ حه زیان له پاقله ی سودانیه، ههرکات له فیتنام پاشه کشه مان کړد سهریاز دواي سهریاز، نه وه وه ک نه وه وایه دانه دواي دانه پاقله ی سودانیان پیشکه ش بکه ین، که هه تا زیاتریان بده ینی داواي زیاترمان لی ده که ن). کیسنجه ر وه ک چو ن نیکسو نی له مه ترسی کشانه وه له فیتنام ناگادار کړده وه، به هه مان شیوه ش (بوش و جیگره) که ی ناگادار کړده وه له هه لای پاشه کشی. نه و له سالی (۲۰۰۷) ز سهردانی کو شکی سپی

كردوو و پئەنەيك لە ووتارەى كە بۆ سەرۆك نىكسۆنى نوسى بوو دا بە يەكئەك لە يارىدەدەرەكانى سەرۆك بوش و ئاگادارىكردووە لەوەى ھەلى قىتنام لە عىراقدا دووبارە نەكاتووە.

ھەندىك لە توپزەران وايدەبينن كە ئەو ھەناگونجىت و ناكرىت بۆ ئەمەريكايەك كە لەسەر توندو تىزى و تىرۆر جەنگ دامەزراوە، و ھىزى خۆى بە خوين و سەپاندنى بپيارەكانى بە ھىزكردووە، لە ميانەى دروستكردنى جەنگ و داگيركردنى زەوى ئەوانى ترو تالانكردنى سەرھوت و سامانىيان و دەست گرتنى بەسەر جىھاندا. ئەمە لە سەردەمى سەرۆك (ئەبراھام لىكۆن) كە باكوور و باشورى بە زەبرى تەنگ يەك خست، تا سەردەمى (بۆش) ى كۆپ درىژەى كىشا كە عىراقى داگيركرد بە بۆ ھىچ پوكەشىكى ياساى يان شەرى يان نۆدەولەتى.

لە كاتى لە داىك بوونى ويلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمەريكاو ستراتىژىيەى ئەمەريكى لەسەر دوو پتووەرى بنەرەتى وەستاو :

يەكەم: خۆگىل كردن لە پابردوو بەسەر جەم پيشينەكانىو و خۆداپراندن لە مۆزو، جىبابوونەو لەسەر جەم سەرگوزشتەكانى. وەك ھەولدانىك بەدواى جوگرافىايەكى فراوانتردا، ئەم لىكداپرانەش لە ميانەى خۆگىل كردن دەبىت لە ھەر باس و خواستى كەرم كە پەيوەندى پابردوو مۆزوو ھەبىت.

دووەم: پتووەرەكانى قازانچ و زيان: ئەم پتووەرانە لەلايەن ئازانسى ھەوالگى ناوەندى ئەمەريكىو پشنگىرى ئەكرىن. تا ئەمەريكا ببىتە بە ھىزترىن دەولەت لەسەر ئاستى جىھانداو دەستى بەسەر مال و سامان و ويستى گەلندا بپوات.

لە سالى (١٩٩٢) ز لەسەردەمى سەرۆك (بىل كلينتون) دا بەلگەنامەيەكى نەئىنى گرنگ ئاشكرا بوو كە تيايدا ھاتووە (پتويستە لەسەر ويلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمەريكا زۆر بە جدى كاريكات، تا دلنيا بىت لەوەى ھىچ ھىزىكى پكەبرى يان دۆستى، لە ھىچ شوپىنىكى جىھاندا دروست نابىت كە ھىزو تواناى ھاوسەنگى ھىزو تواناى ويلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمەريكا بىت).

له پیوهری یه که مدا ویلايه ته یه کگرتووه کانی ئەمریکا ههولێ چاو پۆشی له میژووی میراتی شارستانی ههتی گه لان و خۆگێلکردن له میژووه دهدات و ههولێ سه پاندنی جورێکی پۆشنیری نوێ دهدات، که داپراو بیته له گیانی میژووی. بۆ ئەمهش پشت ده به ستهیت به هۆکار و دروشم به قۆستنه وهی سۆزی مرقی بۆ ئازادی و دیموکراسی و وه به رهیتانی کیشه و نه هه متهیه کانی له ستهم و ژۆرداری، بۆ تیپه پاندنی یان سه پاندنی پۆشنیری به که وه لآمده ره وهی ههست و سۆزه کانی بیته.

پیوهری دووه بریتیه له و ستراتیژی ته ئەمریکی بهی که سازش دهکات له هه موو شتی، ته نانهت شکۆی سه ربازیش له به ردهم پیوهری قازانج و زهره ردا.

له قیتنام سه رۆک (ریچارد نیکسون) فه رمانیدا به پاشه کشی ی هیزه کان ولاته که ی له قیتنامی باشور، دوا ی ئەوهی زیانیکی گه ره یان به رکهوت له هی رشی به ناوبانگی (تیت) له نیو جهرگه ی (سایگون) ی پایته ختی قیتنامی باشور.

له سه ردهمی سه رۆک (پۆنالد ریگان) ییدا هیزی ماریتزی ئەمریکی له ولاتی لوبنان پاشه کشه یانکرد، کاتی که ژۆرینه یان له یه که ته قینه وه دا کوژان.

هه مان شتی ش پوویدا یه وه له سه ردهمی (بیل کلینتون) کاتی که ژه نه رال (محمد عیدی) له گه مارۆیه کی نه ییدا له (مه قادیشو) ی پایته ختی سۆمال توانی ژۆرینه ی ماریتزه ئەمریکی کان له ناو بیات. دوا ی ئەوهی سه ربازه ئەمریکیه کانی کوشت ده ستیکرد به سه ر برینیان و له نیو سوکایه تی کی ژۆریدا له گۆره پانه کانی مه قادیشو ی پایته خت وه که توپ شه قیان له سه ری سه ربازه ئەمریکیه کان هه لده دا.

لیره وه ویلايه ته یه کگرتووه کانی ئەمریکا چوه نیو زنجیره یه که له جهنگ و کوشتاره وه. بۆ هه موو جهنگی کش که ئەجامی ده دا بیانوی بۆ ده هی نایه وه و به رگی کی پاگه یانندن و لۆجستی بۆ دروست ده کرد و پهنگی جهنگه که ی پیده کرد.

هه موو جهنگی که تایبه ته مندی خۆی هه یه، که جیاوازه یان په یوه مندی به هه ندپکی تریان وه هه یه، له مه بهست و ئامانج و تهکنیک و پلانه جهنگیه کانه وه چه ندیه تی و چۆنیه تی وه. ئەمانهش هه موو پشت ده بهستن به و ئامازانه ی که پسپۆره سه ربازیه کان و

پاۋىژكارە تايىبەتەكان ئامادەي دەكەن، ئەم كەسە تايىبەتمەندانەش لەلايەن سەركرەدە بالاكانى نىۋ كۆشكى سېپەۋە ھەلدەبۇزىردىن، ئەمە سەرەپاي ئەو پلان و بىرورپايانەي كە گەرە بەرپرسانى ئازانسى ھەوالگىرى ناۋەندى ئەمريكىيەۋە لەو بارەيەۋە دەيدەن. لەۋانەش:-

۱- زۆرىنەي ئەو جەنگانەي كە ويلايەتە يەكگرتۋەكانى ئەمريكا بەشدارى تېدا كىردۈۋە، جەنگانىك بوون كە لە ژىر ئەو جۆرە پېشەكياۋەدا بوون كە ئاماژەمان پېدان. لە ھەردوۋ جەنگى جىھانى يەكەم و دوۋەمدا ئەو دەۋلەتە مەزىنە پەلەي نەكرد لە چۈنە نىۋ جەنگەكەۋە، ۋەك چۆن مېژوۋ نوسان باسىدەكەن، كە ئەو پەلەي نەكردۈۋە چاۋەپىي دەرتەنجامەكانى جەنگەكەي كىردۈۋە تا بەگۈيرەي پېۋەرى قازانچ و زيان ھەلىبەسەنگىنېت.

ۋەك چۆن ھەندىك لە مېژوۋنوسان لەۋ باۋەپەدان، كە كاتىك سالى (۱۹۴۱) چۈۋە نىۋ جەنگى جىھانى دوۋەمەۋە، لە پېناۋ دابەشكردى زيان و قازانچ بوو لەگەل ھاۋپەيمانەكاندا، ۋەبەرھىنانى ئەو سەرەكەۋتە بوو لە پېناۋ بەرژەۋەندى دەستەلاتى و دەست پۈيشتۋى خۆي بە كەمترىن زيان، دۋاي دەرەكەۋتنى ئاسۋكانى سەرەكەۋتن لە جەنگەدا.

ئەۋەي ئەم جەنگەي ئەمريكا لە جەنگەكانى تىرى جىيادەكەتەۋە، بەكار ھېتەنى چەكى ئەتۈمى و وېرانكردى شارى (ھېرۇشيمەي) ژاپۋنى بوو. شىكەرەو سەربازىيەكان لەۋ باۋەپەدان كە ويلايەتە يەكگرتۋەكانى ئەمريكا دەيتۋانى بە چەكى كلاسيكىش سەرەكەۋتن بەدەست بەيىنېت لەۋ جەنگەدا، بەلام ئەۋەي نەكرد پەناي بىردە بەر چەكى ئەتۈمى لە پېناۋ ترساندى جىھان بەگشتى و يەكېتى سۈڧىيەت بە تايىبەتى، كە ۋەك ھېژىكى مەزن دەرەكەۋت بوو لە بەردەم فراۋان خۋازىيەكانى ئەمريكادا.

۲- بە درېژاي زياتر لە نىۋ سەدە ويلايەتە يەكگرتۋەكان ئەمريكا، مومارەسەي جەنگ و توندو تىژى دەكرد بە راستەۋخۇ يان ناراستەۋخۇ. بۇ نمۈنە لە ئەفغانستان لە

كاتى داگىركىنى ئۇ ولاتى لەلايەن رووسەكانەو، ئەمىرىكا ئەوانەى پىچەك كىرد كە ئىستا بە توندىرەو ناويان دەبات، لە پىناو دزايەتى كىردى يەككىتى سۆفەت، كە دواجار بوو ھۆى شىكىستى رووسەكان وەرگىرتى دەستەلات لە ئەفغانىستان لەلايەن (تالىبان) ھو. دواتر جادوۋەكە بەسەر جادوۋگەرەكەدا ھەلگەپايەو، ئەفغانىستان بوو بە نمونەيەك بۇ بى سەرۋەرى كارەكانى ئەمىرىكا، بە شىۋەيەك كە توندو تىژى و كوشتار و ئاشوب تا ئىستاش بالى بەسەر ئۇ ولاتەدا كىشاو، ئەمىرىكا تا ئىستا لە دژى ھاۋپەيمانە كلاسىكەكەى دەجەنگىت، لە ژىر دروشمى بەرەنگارىبوونەو ھى تىرۋو بلاۋكردنەو ھى ئازادى و دىموكراسى، دواى دانانى حكومەتتىكى دۆست و لايەنگىرى خۇى ۋەك چۆن پىشتر لە فېتنام كىردى.

۳- لە سەردەمى سەۋك (ھارى ترومان) ئەمىرىكا سى جەنگى وىرانكەرى پەرىپاكر لەگەل ھەرىكە لە كۆرىا و ژاپۆن و ئىران، ھەر سى جەنگەكەش بەسەركىدايەتى ژەنەپالى ئەمىرىكى پى ئەستور(قان فلىت) بوون. لە سەردەمى سەۋك (چۆن كەنەدى) ىش ئەمىرىكا لە (دورگەى بەرازەكان) لە دژى كوبا جەنگىكى تى ھەلگىساندا، كە خەرىك بوو سەر بىكىشىت بۇ دوست بوونى جەنگىكى ئەتۆمى لەگەل يەككىتى سۆفەتدا.

لەلايەكى تىشەو ھەمان فشارى سەربازى دژى فېتنام بەكار ھىناو دواجار سەرى كىشا بۇ جەنگى فېتنام. بە خويىندەنەو ھەكى خىراى تۆمارى سەۋكى ئەمىرىكى (لېندۆ جونىسۆن) بۆمان دەردەكەۋىت كە جەنگى فېتنامى گەيانە كۆتاي و بە دەستى ئەنقەست ھىرشىكرە سەز فېتنامى باكور. جۆنسۆن دادەنرېت بە ئەندازىارى جەنگى پۆژھەلاتى ناوہپاست لە سالى (۱۹۶۷) ز كاتىك دەۋلەتەكەى سەركىدايەى ئۇ جولاۋەو كىرد لە جەنگى دژى ەرەب و بەرھەلستكارى فراوانخوۋازىەكانى زايۇنىزىمى، لە ھەلىكىدا بۇ لەبار بردن و شىكىست پىھىنانى فراوان بوونى شۆپشى پىزگارىخوۋازى نەتەو ھى بەسەركىدايەتى (جمال عبدالناصر).

پىچارد نىكسۇنىش دەستى درىژ بوو لە فراوانکردنى چوارچىۋەى جەنگى فېتنام و گەياندى بە ھەرىكە لە ولاتانى (لاوس و كەمبۇدىا). لە سەردەمى ئەم سەرۆكەدا، كاتىك (ھەرى كىسەنجەر) ۋەزىرى دەرەۋەى بوو ئەمىرىكا خەرىكى جەنگ كەردن بوو لە ئەفرىقا ۋە ئەمىرىكاى لاتىنى لە ھەلىكىدا بۆ رووخاندنى حكومەتى شەرىى ولاتى (چىلى). ھەر ئەم ۋەزىرە دەرەۋەىە جەنگى سالى (۱۹۷۲) ز لە دژى عەرەب بە پىۋەدەبرد.

پىشۋەستانى جەنگەكە سەرۆك ئەنۋەر سادات نامەىەكى بۆ دەنئىرىت و دەنوسىت:(من دەتوانم جەنگى ئىسرائىل بكەم، بەلام ناتوانم جەنگى وىلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمىرىكا بكەم).

كاتىكىش (جۆرج بۆشى باوك) بوۋىە سەرۆكى وىلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمىرىكا، لە ژىر دروشمى ئازادى (كويت) دا جەنگى دوۋەمى كەنداۋى ھەلگىساند.

۴- جۆرج بۆشى كوپ، پوخاندنى پزىمەكى (صدام حسين) ى كەردە ئامانچ، لە ژىر بىانۋى بوۋى چەكى كۆمەل كۆز، و توانىشى كۆنگرىسى ئەمىرىكى پازى بكات بە بىانۋە بەتالەكەى. ھىزە سەريازىەكانى ناردە عىراق لە ژىر ناۋنىشانى ئازادكەردنى عىراق و بلاۋكەردنەۋەى ئازادى و دىموكراسى. بەلام لە پاستىدا وشك و تەپى پىكەۋە سوتاند و، تا ئىستاش بە بەردەۋامى بە زەۋى و گەلىۋە دەنالىنىت لە ژىر زۆردارى داگىرەردا (ئەمە كاتىك نوسراۋە كە ھىزەكانى ئەمىرىكا لە عىراقدا نەكشاپوۋنەۋە -ۋەرگىر-).

ۋا دەرەكەۋىت كە بۆش وىستىبىتى بە تەنھا خۆى تۆلە لە صدام بكاتەۋە بۆ ئەۋ مەبەستەش ھەۋلى پازىكەردنى نەتەۋە يەكگرتوۋەكانى دا تا ئەۋ ھەۋلە تايىبەتەى پى دا بپۆشى، بەلام شكستى ھىناۋ، عىراقى داگىرەرد، سەرەپاى دژايەتى كەردنى ھەندىك لە ھاۋپەيمانەكانى. ئىستا ئەۋ جەنگە فتىلەكانى ئازاۋەىەكى تائىفى داگىساندوۋە و خاپوركەردنى ژىرخانى ئابورى لىكەۋتۆتەۋە. ئەمىرىكاش لە ھەۋلى دۆزىنەۋەى پىگەىەكە كە بەھۆىەۋە پارىزگارى لە ئابروچۈۋەنەكەى بكات. ، لە ميانەى پىشنىارى ھەلئىزاردنى دىموكراسى و بەرزەۋەندى نىشتمانى دان نان بە ھەندىك ھەلى داگىرەردن و گۆپانى

هەندیک یەكەى ستراتىژی ئەمریکى و جى گۆڤكى پىكرىنى ژمارەيەك سەرکردەى سەربازى مەيدانى و زيادکردنى مارىنىزى ئەمریکى لەسەر خاکی عێراق، ئەمە ھەمووی لە کەشیکى خراپى گەندەلێ دارای و ئیدارى بەربالۆدا لە عێراق.

تا ئیستاش بە بەردەوامى ئەمریکا ھەولێ شارەدەوى راستى زیانە گیانى و داراییەکانى ئەو جەنگەدەدات، دواى ئەوى پەنگدانەوى ھەبوو لەسەر جیاوازیەکانى نیو کۆمەلگەى ئەمریکى و، دەست پىكرىنى فشارەکانى پارتى دیموکراتى بۆ سەر جۆرج بۆش لە پیناوشکشانەوى خێرای ھێزەکای ئەمریکى لە عێراق.

ئەوى کە جینگەى سەرئەو ئەو ئامارەکردنەى بە کۆتای ھاتنى ماوى سەرۆکایەتى بۆش و دەرچوون لە کێشەى عێراق، ھەك چۆن ئەمریکەکان باسیدەکەن، ھېچ نە جگە لە قەیرانىكى خەنگینەر نەبێت کە بوونی ھێزى بیانى لە عێراقدا پادەمالێت و، ئەمریکەکانیش ھەك ئازارشیکیێک بەکارى دەھێنن بۆ ھەلمزینی توپەى گەلى ئەمریکى و ھێورکردنەوى ئۆپۆزسیۆنى عێراقى.

٥- ستراتىژیەتى کودەتا ناوخۆیەکان :-

ویلايەتە یەكگرتووەکانى ئەمریکا ھەك یەكێك لە ھۆکارەکانى سەپاندنى دەستەلاتى پەناى بردووەتە بەر ئەنجامدانى کودەتا ناوخۆیەکانى ولاتان، بۆ لابردنى ئەو حکومەتانەى کە پازى نەدەبوون بە داگیرکاری و، شوێنى مەرام و ستراتىژەکانى ئەمریکەکان نەدەکەوتن و کەسانى نیشتمان پەرور سەرکردایەتیا نەکردن کە شوێنکەوتن و بالادەستى ئیمپریالیزمى جیھانىیان پەد دەکردەو.

تا لە پێگەى ئەم کودەتایانەو ئەم جۆرە کەسانە لایبات و کە سانێك لە شوێن ئەوان دابنێ کە خۆشەویستى و گۆڤاپەلێان بۆ ئەمریکەکان تێدا بێت، ھەك ئەوى لە ولاتى (گواتیمالا) پویدا بە پوختاندنى حکومەتەکەى (ئەربیتن) و، ئەوى لە ئێران پویدا بە لادانى حکومەتەکەى (مصدق).

ھەندىك لە شىكەرەوھە سىياسىيەكان سەرۆكى ئەمىرىكى (ئەيزن ھاوەر) بە خاوەنى تىۋرى كودەتا ناوخۆيىيەكان دەزانن، بۆيە لەسەردەمى ۋەزىرەكەى دەرەوھەيدا (ھنرى كىسنىجەر) چەند كودەتايەكى ناوخۆى لە ئەفرىقا ۋە ئەمىرىكاى لاتىنى بەپۆھە بردوۋە. پىش پوخلاندنى پزىمەكەى (صدام) ىش ئەمىرىكا پلانى ھەبوۋە بۇ پوخلاندنى ھكۈمەتەكەى (صدام ھسەين) ىش.

٦- ستراتىژىيەتى كۈشتىن ۋە تىۋرى تايىيەتى :-

ستراتىژىيەتى ئەمىرىكا پەناى بىردە بەر زىجىرەيەك لە تىۋرى تايىيەتى سەركىردەى ولاتان ۋە نىشتىمان پەرۋەرە ديارەكان، لە پىتتاۋ پزگار بوون لە دوزمنايەتياۋ، ۋەك تىۋركردنى ژمارەيەك نىشتىمان پەرۋەرى ديار لە سەر ئاستى جىيەن، ئەو جۆرە كەسانەى كە باۋەپيان بە بىنەماۋ پەرسىيەكانى ئازادى ۋە پزگارىخۋازى ۋە شۆپشگىپى ھەبوۋ. ئىسرائىلىيەكانىش ئەۋەيان لە ئەمىرىكىەكانەۋە ۋەرگرت، ۋە پىشتيان بە لەناۋ بىردنى جەستەى بەست ۋەك پزىگەيەك بۇ سەپاندنى بىريارەكانيان ۋە بالادەستى خۇيان.

مىژوۋ پىمان دەلەت كە سەرۆكى ئەمىرىكى (جۆن كەنەدى) فەرمانىكردوۋە بە دەستگىركردنى سەرۆك كۆمارى فەيتنامى باشور ۋە كۈشتىنى لە سالى (۱۹۶۳) ز ھەرۋەھا سەرۆكى ئەمىرىكى (پىچارد نىكسۇن) فەرمانىداۋە بە كۈشتىنى (لەندى) سەرۆكى شەرى ولاتى (چىللى) لە ئەمىرىكاى لاتىنى. بەلگەنامەى نەيتى ھەيە كە شىكەرەوھە سىياسىيەكان ئاشكراى دەكەن ئازانسى ھەۋالگى ناۋەندى ئەمىرىكى، پلانى ھەبوۋە بۇ تىۋركردنى (جمال عبالناصر) بە فەرمانى پاستەۋخۆى سەرۆكى ئەمىرىكى (ئەيزن ھاوەر) لە بەر بوونى بە كەسىكى جەماۋەرى نىشتىمانى پزگارىخۋاز.

ھەندىك لە مىژوونوسان لەۋ بارەيەۋە دەلەتن: ھەر لە سالى (۱۹۷۴) ز ياساى ئەمىرىكى دەستەلاتىداۋە بە سەرۆكى ولات بۇ تىۋركردنى ھەر سەرۆكى ولاتىك، يان ھەر كەسىكى نىشتىمان پەرۋەر لە جىيەندا، ئەگەر لەسەرى ساغ بوۋيەۋە كە دوزمنايەتى ئىمپىريالىزىمى

جيهانى دهكات، يان بۇخۇى ھەلگىرى ھەستىكى نىشتىمانى و شۆپشگىپى و پىزگارى خوازىيە.

جگە لە سەرۆكى ئەمىرىكى (جېرالډ فۆرد) كە وازى لە و پىرۆگرامە تىرۆرىسىيە ھىنا، بە پشت بەستىن بە چەند ھۆكاريكى تىرى تىرۆرىستى، كە ھەمان ئە و شتانەى كە ستراتىژىيەتى ئەمىرىكى دەيوست دەى ھىنايەدى، ئىتر ھەموو سەرۆكەكانى تر كە چوونە كۆشكى سىپى ئە و سىياسەتەيان پەپرەوى دەكرە، لە پىگەى تىرۆرى لە ناوېردنى جەستەيىو، بە پشت بەستىن بە بىرو بۆچون و زانىارىيەكانى دەزگاي ھەوالگىرى ئەمىرىكى، يان بە گۆيزەى پىشھاتە نوئى يەكانى سەر گۆرەپانەكە، كە پىئوسىتيان بە بەكارھىنانى پىگەيەكى تر ھەبوو بىت، بەلام بە مەرجىك ھەمان ئەنجامى بەدەست ھىنا بىت. بەكورتى ھەرچۆنىك بىت كۆدەنگىيەكى ئەمىرىكى ھەيە لەسەر تىرۆرى جەستەى.

كۆتا زنجىرە لە زنجىرەكانى تىرۆرى تايبەت كە كۆتاش نىيە، ئەو ەبوو كە ھۆگۇ چافىزى سەرۆكى فەنزويلا باسى لىو ە كرد لە پىگەى ئازانسى ھەوالى (ئەشىق شىتت پرىس)، بەو ەى كە دەزگاي ھەوالگىرى ئەمىرىكى (سى، ئاى، ئەى) پلانىان بۆ داناو ە بۆ تىرۆركردنى. ھەولى تىرۆركردنەكە و دانانى (جۆن نىگرو پۆنتى) بە جىگىرى ەزىرى دەرەو ەى ئەمىريكا (كۆندۆ لىزا پارس) كە پىشتر لە پۆستى بەرئو ەبەرى ئاسايشى نەتەو ەى ئەمىرىكى كارى كرد بوو، بەيەكەو ە گرېدراون.

فەنزويلا (نىگرو پۆنتى) بەو ە تاوانبار دەكرە كاتىك لە سالى (۱۹۸۵-۱۹۸۱) بالۆيزى ولاتەكەى بوو لە (ھىندۆراس) پۆلى سەرەكى ھەبوو ەو ە جەنگەى كە ھىزەكانى (كۆنترال) بەرھەلستكار لە دژى حكومەتە چەپرەو ەكەى (ساندستىين) بەرپايانكرە.

شتراتىژىيەتى ئەمىرىكى ھەمىشە پەناى دەبردە بەر پوپۆشكردى پاكەياندن، لە چوارچىو ەكدا كە ھاكارو ھەماھەنگ بىت لەگەل جۆلەى ئازانسى ھەوالگىرى ئەمىرىكى، ەك ھەوللىك بۆ دروستكردى جۆرىك لە پۆشنىبىرى و بىروپا كە بيانوبدات بە جەنگ و داگىركارى.

به‌لام له‌پاستیدا هه‌میشه ئه‌م جۆره هه‌ولانه‌ی ئه‌مریکا به‌ خێرا ئاشکرا ده‌بوون و بوون ده‌بوونه‌وه بۆ پای گشتی. بۆ نمونه سه‌رۆکی ئه‌مریکی (جۆنسۆن) پاساوی هێرشکره سه‌ر فیتنامی به‌ بوونی به‌لگه‌یه‌ك دایه‌وه، که گوايا ده‌ستدریژی کراوه‌ته سه‌ر گه‌شتی که‌لی ئه‌مریکی له‌ که‌نداوی (تونکین) به‌لام دواتر کۆنگرێس ئه‌مریکاخۆی دانی به‌ ناپاستی ئه‌و به‌لگه‌یه‌دانا.

جۆرج بۆشی باوکیش له‌ دواين پۆژه‌کانی ده‌سته‌لاتیدا، فه‌رمانی به‌ داگیرکردنی که‌ناراوه‌کانی صۆمال دا و به‌بێ جه‌نگ داگیرکرد، به‌ بیانوی یارمه‌تیدانی مرقی.

ئه‌مریکا له‌ جه‌نگی یه‌که‌می جیهانییدا به‌ بیانوی ئازادی و، له‌ دووه‌میشدا به‌ بیانوی به‌ره‌نگاربونه‌وه‌ی نازیته به‌شداریکرد له‌ جه‌نگه‌که‌دا کرد. له‌ کۆریاش ئه‌مریکه‌کان جه‌نگیان له‌ ژێرنالای نه‌ته‌وه یه‌کگرتوه‌کاندا ده‌کرد، دواچاریش عێراقی داگیرکرد به‌ بیانوی بوونی چه‌کی کۆمه‌ل‌کۆژ، که‌ کۆنگرێسی ئه‌مریکا بۆخۆی ئه‌وه‌ی به‌درو‌خسته‌وه، به‌لام دوا‌ی ئه‌وه‌ی کارله‌کار تراز. به‌ بازدانیک که‌ (بۆش) کردی به‌ بێ مۆله‌تی نه‌ته‌وه‌یه‌کگرتوه‌کان و ناپه‌زایه‌تی ژماره‌یه‌ك له‌ هاوپه‌یمانه‌کانی. له‌ پووی میژوویه‌وه ئه‌وه سه‌لمینرا که‌ ئه‌و زانیاریه هه‌والگریانه‌ی بۆش پشتی پێ به‌ستن له‌ داگیرکردنی عێراقدا، پات و دروست نه‌ بوون و له‌سه‌ر بنه‌مایه‌کی سیاسی و تۆله‌ سینهره هه‌لچنرابوون.

ده‌گه‌ڕینه‌وه بۆ جه‌نگی سارد له‌ سه‌رده‌می سه‌رۆکی ئه‌مریکی (هاری ترومان) و پێش ئه‌و جه‌نگه که‌ له‌نیوان سالانی (١٩٤٥-١٩٥٩) ز زیاتر چڕبویه‌وه. واته‌ دوا‌ی جه‌نگی جیهانی دووهم، له‌ ده‌رئه‌نجامی بوونی دوو هی‌زی گه‌وره، که‌ مملانی یان بوو له‌ بواری ستراتیژیته و ده‌سته‌لات و به‌رژه‌وه‌ندی و دیدگای سیاسی.

پێده‌چیت ئه‌م جه‌نگه جاریکی تر سه‌ره‌له‌بداوه، له‌ چوارچێوه‌ی ئه‌و بیرو گومانانه‌ی که‌ قه‌لغانی موشه‌کی به‌رگری وروژاندویه‌تی، که‌ ئه‌مریکا به‌ نیازی جیگیرکردنیته‌ی له‌ پۆژه‌لاتی ئه‌وروپا، له‌به‌ر ئه‌وه له‌به‌رده‌م به‌ره‌له‌ستیه‌کی توندی روسیادایه، ئه‌مه سه‌ره‌پای ئه‌و لیدوانانه‌ی که‌ سه‌رۆکی ئه‌مریکی (بۆش) و وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ی (پایس)

داویانه دهرباره ی سه روکی رووسی (پۆتین) و نهو سیاسه تانه ی که گرتویه تیه بهر، به وه ی گوا یا له دیموکراسیه ت لایداوه و دهسته لاتی رووسی به ره و دیکتاتۆریه ت ههنگاوی ناوه . له وانه یه نهو که پانه بۆ جهنگی سارد، دهروازه یه ک بیّت بۆ که یاندنی ورچی سپی به ناواکه رمه کان و ده رکه وتنی له سه ر گۆرپه پانه که، وه ک هیزیکی هاوسه نگ بۆ هیزی ویلایه ته یه کگرتووه کانی نه مریکا .

به م شیوه یه ویلایه ته یه کگرتووه کانی نه مریکا له هه ولی تاکرپه ویدایه له جیهانداو خه ریکی دروستکرنی ئازاوه و توندوتیژی و دابه شکردنی ولاته کانه به سه ر چه ند ولاتیکی بچوکی دژ به یه کداو، سه پاندنی کۆت و به ندی زیاتره به سه ر ئازادیه کاندایه ژێر دروشمی دیموکراسیدا . بۆ مانه وه ی جیپی ی خۆی له ده ست به سه ردا گرتنی میمبه ری نه ته وه یه کگرتووه کان و نه نجومه نی ئاسایشی نیۆده ولته تی، له پیناوه گه مارۆدانی نهو ده وله تانه ی که دژی دهسته لات و سه رداریه تی نه مریکین به سه ر جیهاندا .

کیندی به‌سیاسه‌ته
هه‌له‌کانی پێگه‌ی جه‌نگی
گرته‌به‌ر , نه‌یده‌زانی به‌وه‌ی
که‌ده‌یکات ده‌بیته‌هۆی
ئه‌وه‌ی که‌ وولاته‌که‌ی تیوه
بگلینیت

کیندی له‌گه‌ڵ جێگره‌که‌ی
جو‌نسۆن , که‌دوای تیرۆرکردنی
ده‌سه‌لائی وه‌رگرت و
ئه‌مه‌ریکه‌کانی ناردە فیتنام
له‌ خراپترین و مه‌ترسیدارترین
بریاره‌کانی له‌ میژووی وولاته‌که‌ی
و جیهاندا !!

دیل کراوه نه مریکویه کان له فیتنام ، که خراپترین تیکشکانی سهربازی و گه وره ترین
هیز له میژوودا نیشاندهدات ، نه وهش باجی هه له کانی نیکسۆن بوو بۆ به ده ست هینانی
سهرکه وتن ، به لام بوو به کاره سات !!!

نیکسۆن له سهر نه خشه پلانی کشانه وهی هیزه کانی له فیتنام ده خاته پوو ، دواى
داننانى به شکست و تیکشکاندا !!!

3-هه‌ته‌كه‌ی هه‌وه‌یتۆ....

جنۆكه‌كه‌ی ئاماده‌كرد، به‌لام شكستی هه‌نا نه‌ به‌كارهه‌نانیدا!!

كاتېك دوژمنه كات هه ولېدا لايه نېكي به مېز به لاي خویدا پاكېشیت، بۆ ئه وهی بچیته پالی له جهنگه كادا له دژی تو، ئه وه پئویسته له سهرت ئه وه بگوریت بهی ئه وهی بیوروزینیت، ئه گه رنا پالنه ریکي پیشكهش دهكیت كه بچیته جهنگیکي ویرانه ره وه له گه لئا، ئه گه ر ئه وه شت ئه نجامدا ئه وه (هه له ی ته مه نت) ئه نجامدا وه !!

ستراتیژدارپژهرانی ئه مریکا، پیش پوداوه کانی (۱۱ سیپته مبه ر) ی سالی ۲۰۰۱ ز واشنتون و نیویورک، میژوی ئه مریکایان دابه شده کرد به سهر پیش پوداوی (بیرل هاربر) و دواي پوداوه كه. هیرشه خۆكۆزیه کانی ژاپۆنیه کان بۆ سهر كه شتی گه لی ئه مریکي له (بیرل هاربر) داده نریت بۆ پیشه كیهك نهك تهتها بۆ ئه وهی ئه مریکا بچیته نیو جهنگی جیهانی دووهم و بۆمبی ئه تۆمی به کار بهینیت له شاریکي ژاپۆنی، به لكو ئه وه سهره تایهك بوو بۆ سهرله نوی دارشته وهو به رهه م هیئانه وهی جیهان له سهر پئوه ری به رژه وه ندیه کان و دهسته لاتی ئه مریکا.

دواي پۆژیک له (سیپشه ممه ی رهش) ی ئه مریکي (کیسنجه ر) له پۆژنامه ی واشنتون پۆستدا نوسی: (پئویسته له سهر ویلایه ته یه کگرتوه کانی ئه مریکا په له بکات، تا ئه و پۆژه بکاته دهسته پیکي دهست پیکردنی دهسته لاتی ئه مریکي وهك چۆن له دواي (بیرل هاربر) پویدا).

له راستیدا لیدانی بهنده ری (بیرل هاربر) یه کیکه له گه وره ترین هه له میژویه کان، كه دونهای گۆری، ئه گه ر ئیمپراتۆری ژاپۆن عه قلی له دهسته نادابایه و، پۆژمه که ی برپاریکی کاره سات باری له و شیویه نه دابایه و ئه وه له یه ی نه کردایه، ئه وه دیاری له ناو چوونی خۆی و دهوله ته هاوپه یمانه کانی له به ره ی میحوه ر پیشكهش به نه یاره کانی نه ده کرد، تا جهنگ به و شیویه کۆتای پی بیت و خۆی و هاوپه یمانه کانی توشی ئه و شکسته سهرشۆپکه ره بن.

كاتىك دوژمنه كەت ھەولیدا لایەننىكى بەھىز بەلای خۇیدا پاكىشیت، بۇ ئەوھى بچیتە پالى لە جەنگە كەدا لە دژى تۆ، ئەوھ پىوئىستە لەسەرت ئەوھ بگۆریت بەبى ئەوھى بیورۆئىنیت، ئەگەرنا پالئەرىكى پىشكەش دەكەیت كە بچیتە جەنگىكى ویرانكەرەوھ لەگەلتا، ئەگەر ئەوھشت ئەنجامدا ئەوھ (ھەلەى تەمەنت) ئەنجامداوھ !!

ستراتیژداپژەرانی ئەمریکا، پىش پوداوەكانى (۱۱ سیبته مەبر) ى سالى ۲۰۰۱ز واشنتۆن و نیویۆرك، میژووی ئەمریکایان دابەش دەکرد بەسەر پىش پوداوی (بیرل ھاربر) و دواى پوداوەكە. ھىرشە خۆكۆژیەكانى ژاپۆنیەكان بۆ سەر كەشتى گەلى ئەمرىكى لە (بیرل ھاربر) دادەنریت بۆ پىشەكەك نەك تەتھا بۆ ئەوھى ئەمریکا بچیتە نیو جەنگى جیھانى دووھ و بۆمبى ئەتۆمى بەكار بەئینیت لە شارىكى ژاپۆنى، بەلكو ئەوھ سەرەتایەك بوو بۆ سەرلەنوئى دارشتنەوھو بەرھەم ھێنانەوھى جیھان لەسەر پىئوھرى بەرژەوھەندیەكان و دەستەلاتى ئەمریکا.

دواى پۆژىك لە (سىشەمەى پەش) ى ئەمرىكى (كىسەنجەر) لە پۆژنامەى واشنتۆن پۆستدا نوسی: (پىوئىستە لەسەر ویلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمریکا پەلە بكات، تا ئەو پۆژە بكاتە دەستپىكى دەست پىكردنى دەستەلاتى ئەمرىكى وەك چۆن لە دواى (بیرل ھاربر) پویدا).

لە راستیدا لیدانى بەندەرى (بیرل ھاربر) یە كىكە لە گەورەترین ھەلە میژوویەكان، كە دونیای گۆرپى، ئەگەر ئىمپراتۆرى ژاپۆن عەقلى لە دەستەدایابەو، پۆژمەكەى برپارىكى كارەسات بارى لەو شىئوھە نەدایابە و ئەو ھەلەيەى نەكردایە، ئەوھ دیارى لەناو چوونى خۆى و دەولەتە ھاوپەیمانەكانى لە بەرەى میحوەر پىشكەش بە نەیارەكانى نەدەكرد، تا جەنگ بەو شىئوھە كۆتای پى بیت و خۆى و ھاوپەیمانەكانى توشى ئەو شكستە سەرشۆپكەرە بن.

پیش ئه وهی باس له ورده کاریه کانی هیژشی کاره ساتباری سهر (بیرل هاریر) بکهین، له سهر بارودۆخی پیش هیژشه که ده وهستین، له سهر ئه وه پێ هه لخلیسکانانهی ئه وه پووبه پوو بوونه وه خویناویهی نیوان ویلایه ته یه کگرتووه کانی ئه مریکا و ژاپۆن، که به لیدانی دووهم بۆمبێ ئه تۆمی و خۆبه دهسته وه دان و سهرشۆپرکردنی ئیمپراتۆریه ته که ی کۆتای هات وه ک نرخی ئه وه له گه وه ره یه یی که ئه نجامیدا !!

له سیبته مبه ری سالی (۱۹۴۰) ز ژاپۆن له گه ل هه ریبه که له ئه لمانیا و ئیتالیا ریکه وتننامه ی واژۆکرد، که به پێی ئه و ریکه تننامه هه ریبه که یان سه رجه م یارمه تیه سه ربازی و سیاسی و ئابوریه کانی پیشکه شی ئه وی تر ده کات، ئه گه ره ده وه لته یکی به شدار نه بوو له جهنگی ئه وروپی یان ململانی ی چینی ژاپۆنی هیژش بکاته سه ره ره لایه کیان. مه به سستی سه ره کی له م ریکه تننامه، ئاگادار کردنه وه ی ئه مریکا بوو له ئه گه ری یارمه تیدانی ده وه لته پۆژئاواییه کان. له هه مانکاتدا ئه و ریکه تننامه یه که له گه ل ئه لمانیا دا واژۆی کرد بوو، ئه وه ی پێویست نه کرد بوو له سه ره ژاپۆن، که هاوکاری ئه لمانیا بکات له کاتی کدا ئه گه ره هیژش بکاته سه ره یه کیتی سۆفییه ت.

له ئه پرلی سالی (۱۹۴۱) ز ژاپۆن و روسه کان ریکه تننامه یه کیان واژۆکرد، که به پێی ریکه وتننه که ده بوایه هه ریبه که یان بی لایه ن بێت ئه گه ره ده وه لته یکیان چوه جهنگی تره وه دژی هه ره ولاتیکی تر. به م شیوه یه ژاپۆن ناچار نه بوو ده سستی یارمه تی پاسته وخۆ درێژیکات بۆ ئه لمانیا له کرده سه ربازیه کانی که له مانگی یۆنیۆی سالی (۱۹۴۱) ز ده سستی پێکرد بوون. له گه ل ئه وه شدا دوا ی شه ش مانگ له و به رواره، یارمه تی نا پاسته وخۆی پیشکه ش به ئه لمانه کان کرد کاتیک هیژشه کانی بۆ سه ره مولکه کانی به ریتانی و ئه مریکه کان له زه ربای هادی ده ست پێکرد و سه رقائی کردن له وه ی که ده سستی یارمه تی کاریگه ره بۆ یه کیتی سۆفییه ت درێژیکه ن.

له پاستیدا ته ماع و فراوانخوازیه کانی ژاپۆنیه کان زیاتر بوو له کاتی هه لگیرسانی جهنگ له ئه وروپا، که وتنی هۆلندا و فه ره نسا و هیلاک بوونی به ریتانیا له گۆره پانه کانی ئه وروپا و

ھەزرى دەرياي سىپى ناوھراست، ھانى ژاپۇنىيەكانىدا تا دەستيان لەسەر مولكەكانى ھەرەنسىيەكان و ھۆلەندىيەكان و ئىتالىيەكان دابىئەت لە زەرياي ھىمندا.

لە مانگى يۇنيۇي سالى (۱۹۴۰) ز ھۆكۈمەتى ژاپۇنى كارىدەكرد لەسەر بەدەست ھىنانى مافى تاييەت لە نىمچە دورگەي ھىندى چىنى ھۆكۈمەتەكەي (فىشى) ناچاركرد كە بىنكەي ئاسمانى بداتى لە (تونكىن). چاۋچىنۇكى ژاپۇنىيەكان لەو ئاستەشدا نەوھستار ژمارەيەك لە ھىزەكانى لە زەويەكانى ھىندى چىنى و دابەزاند دەستىكرد بە جۆلەكردن بە ئاراستەي (بۆرما) و مولكەكانى ھۆلەندىيەكان لە ئەندۇنسىياو بىنكەي دەريايى بەرىتانى لە سەنگا فورە.

ئەو جىمجولەي ھىزەكانى ژاپۇنى بوو ھۆي بىزاركردنى ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكا، كە ھەر لەسالى (۱۹۳۱) ز بەريەرەكانى ي تەماعەكانى ژاپۇنىيەكانى دەكرد، دەستىكرد بە يارمەتيدانى ئەوھى لە توانايدا ھەبوو بۆ ھۆكۈمەتەكەي (تشانج كاي شيك) لە (چىن)، بە تاييەتى كاتىك پوويەپووي دوزىمنكارى ژاپۇنىيەكان بوويەوھ لە سالى (۱۹۳۷) ز.

بەلام دوو دل بوو لە ھەلگرتنى ھەنگاۋى كاريگەر بۆ يارمەتيدانى ھاۋپەيمانە پۇژئاۋاييەكانى، بە شىۋەيەك كە وەلامى پىشنىارەكانى ھۆكۈمەتى بەرىتانىيائى نەدايەوھ بۆ ناردنى كەشتى گەلى ئەمريكى بۆ سەنگافورە تەنھا پىنگەي فشارى بەكار ھىنا، وەك پىچراندنى پەيوەندى بازىرگانى لەگەل ژاپۇن و بلۇك كردنى دارايەكانى لە ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكا.

ئەم سىياسەتە ھىچ جۆرە لەمپەرىكى بۆ بىپيارى ژاپۇنىيەكان دانەنا لە جى بەجىكردنى پىلانەكەيان كە دايان نابوو بۆ دەرکردنى ئەوروپىيەكان لە پۇژھەلاى دور.

پەيوەندىيە دىپلۇماسىيەكانى نىۋان ھەردوو ھۆكۈمەتى ئەمريكى و ژاپۇنى تا سەرەتاكانى سالە (۱۹۴۱) درىژەيان ھەبوو، بەلام لە پاستىدا دانوسانىكى نەزۇكى بى سەرھەم بوو، و ھەردوولا متمانەيان بەيەكتر نەبوو بەرژەوھەندىيەكانىيان بە درىژاي ھىلەكە لە دژى يەكتر بوون.

ویلايه ته يه كگرتووه كانى ئەمريكا پىداگريبوو لەسەر گەپانەوهى سياسەتى دەرگای كراوه له (چين) و گەپانەوهى كاروبار له پۆژههلاتى دوور بۆ ئەو هەلۆیستەى كه پيش كارەساتى سالى (۱۹۳۶) له ناوچهكه دا هەبووه، ژاپۆنيه كانیش سوربوون لەسەر فراوانخوازيه كانیان له ناوچهكه دا.

له مانگی مارسى سالى (۱۹۴۱) ز سەرۆكى ئەمريكى پۆزفیلد به بالۆیى ژاپۆنى پاگەياندبوو كه سەرۆك وهزیرانى ژاپۆن ناردبووى بۆ گەيشتن به تىگەيشتنىكى هاوبەش له نیوان هەردوو دەوله تدا (ههستان به هەر دوژمن كاریهكى نوێ وا له ئەمريكا دهكات بچیتته جەنگهكهوه له دژی ژاپۆن)

ئەم هەپەشهیه هیچ جۆره دەنگدانەوهیهكى لای ژاپۆنيه كان دروست نەکرد، به پێى تىگەيشتنى هەلەى خۆیان ئەوهیان به هەلیكى باش دەزانى بۆ ئەوهى به تاكڕهوى خۆیان كاریكه ن له پۆژههلاتى دوور دا، به لām ئەم بپیارهیان بەرگرى له وه نەکرد كه شاندى ژاپۆنى بەردەوام نەبیت له گفتوگۆكانى له واشنتۆن، به مەبەستى لابردنى له مەپەرەكانى ئەگەرى پێكدادانى هەردوو دەوله تهكه. به لām دواچار نەگەيشته مانگی ئۆكتۆبەر ژاپۆنيه كان هەموو ناوچه كانى هندی چینیان هەل لوشى واتە دەستیان بەسەردا گرت.

له كاتێكدا هیشتا شاندى ژاپۆنى له دانوستاندا بوون له گەل ئەمريكیه كان، كتوپر له یهكێكه له به یانیه كانى سالى (۱۹۴۱) كه شتى گەله فرۆكه هەلگره كانى ئەمريكا له بنكهى مەزنى دەریای (بیرل هاریس) له دوورگەى (هاواى) به دەنگى بۆردومانى هیرشى ژاپۆنيه كان خەبەریان بوویهوه.

ژاپۆنيه كان گەيشتبوونه ئەو باوهڕه ی كه پەگەزو بنەماى كت وپرو خیرا گرنگترین بنەماى هیرشکردن، هەروها ستراتیژیەتى ژاپۆنيه كان لەسەر بنەماى پوتاندنەوهى ئەمريكیه كان له چەك بنیادنرا بوو، ئامانجى پلانه كەشیان تەماعى پەكخستنى هیزه كانى ئەمريكا بوو له دورگەى هاواى داگیرکردنى باشورى پۆژههلاتى ئاسیا بوو.

هێرشه وێرانكهری فرۆكه به‌ریتانیه‌كان بۆ سه‌ر كه‌شتی گه‌لی ئیتالیه‌كان له‌ به‌نده‌ری (تاران‌تۆ) هانده‌رو سروشیکی باش بوو تا ژاپۆنیه‌كانیش بێر له‌ هێرشكردنه‌ سه‌ر به‌نده‌ری (بیرل هاریر) بکه‌نه‌وه، به‌ سالتیک دوا‌ی ئه‌و هێرشه‌.

سه‌رکه‌وتن له‌ لێدانی یه‌که‌می هێرشه‌كاندا به‌ کارێکی ئیجگار گ‌رنگ ئه‌ژمار ده‌کریت. لێره‌دا متمانه‌ی ئه‌دمیرالی ژاپۆنی (یاماموتو) چه‌سپا له‌ باره‌ی هێرشه‌که‌یه‌وه، دوا‌ی جی‌ به‌جێکردنی هێرشه‌کانی فرۆکه‌ هه‌لگره‌کانی به‌ریتانیه‌وه بۆ سه‌ر ئیتالیه‌كان، به‌ ته‌نها خۆیان له‌ بۆردوومانکردنی به‌نده‌ری (تاران‌تۆ). بۆیه‌ له‌ سالی پێشتردا لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی وردی ئه‌نجامدا بوو له‌ سه‌ر به‌نده‌ری تاران‌تۆی ئیتالی.

یاماموتو گه‌یشته ئه‌و باوه‌ڕه‌ی که‌ پێویسته‌ پێش ئه‌وه‌ی ده‌ست بگریت به‌ سه‌ر باشوری پۆژه‌لا‌تی ئاسیا، پێویسته‌ كه‌شتی گه‌لی ئه‌مریکی له‌ (بیرل هاریر) له‌ ناویه‌ریت، بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ خۆی و سه‌رکرده‌کانی تری كه‌شتی گه‌له‌که‌ی چه‌ند مانگیگ به‌ نه‌هینی پاهیتانیان کرد له‌ سه‌ر بنکه‌یه‌کی دوره‌ ده‌تی ژاپۆنی وه‌ك ئاماده‌کاری هێرشه‌که‌یان بۆ سه‌ر بنکه‌ی (بیرل هاریر) ئه‌مریکی.

سه‌رکرده‌ ژاپۆنیه‌که‌ پلانی دا‌پشت بوو بۆ ده‌ست به‌ سه‌زداکرتنی نه‌وت و گواستنه‌وه‌ی خیرای بۆ ژاپۆن، به‌لام مه‌ترسی گه‌وره‌ به‌ نسبه‌ت ئه‌وانه‌وه‌ بریتی بوو له‌ كه‌شتی گه‌لی ئه‌مریکی، ئه‌و كه‌شتی گه‌له‌ش له‌ کوی بوو؟ له‌ بیرل هاریر بوو. لێره‌دا پالنه‌ری سه‌ره‌کی له‌ بیرل هاریر بریتی بوو هه‌ولێ له‌ ناو‌بردنی كه‌شتی گه‌لی ئه‌مریکی بۆ پاراستنی. گه‌نجینه‌كان نه‌وت به‌ی هێچ جو‌ره‌ حسابیک بۆ له‌ مه‌په‌ره‌کانی به‌رده‌می.

یاماموتو د‌ل‌تیا بوو له‌ فرۆکه‌کانی هه‌لگری موشه‌کی تۆرید، که‌ به‌تایبه‌ت دروستکرا بوون بۆ ئه‌وه‌ی له‌ ئاوی ته‌نکدا به‌هاو‌یژرین و به‌ته‌قنه‌وه، ژاپۆنیه‌كان راسته‌وخۆ پاهات بوون له‌ گه‌ل ده‌ریاو که‌ش و هه‌وا‌ی ساردا، كه‌شتی گه‌لی ئه‌دمیرال (ناگومو) سو‌دی‌ان له‌و په‌رده‌یه‌ وه‌رگرت که‌ ته‌م و مژو، باران بۆی دروست کردبوون و ژێر ده‌ریاییه‌ ژاپۆنیه‌کانیش له‌ ژێر ئاوه‌که‌وه‌ ده‌پۆشتن و پاسه‌وانی كه‌شتی گه‌له‌که‌یان ده‌کرد.

له دیسه مبهری سالی (۱۹۴۱) ز که شتی گه لی ژاپونی به هیژو خیرایه کی نۆره وه به رهو پۆژه لات کشا، سهر کرده ی که شتی گه له که نه دمیرال (ناگومو) له پی پۆشتنیدا پشتی به و ده ریاپانه ده به ست که دوری ده خستنه وه له چاودیری که شتی و فرۆکه بیانیه کان. نه م که شتی گه له زه به لاهه جیاوازیه کی پیشه ی هه بوو له گه ل سهرجه م که شتی گه له کانی تری پیشووی خۆی، به وه ی که له ناوه راستی نه م که شتی گه له دا شه ش فرۆکه هه لگر ده پۆشتن که (۲۶۰) فرۆکه ی جه نگیان هه لگرت بوو.

توانای نه م که شتی گه له به شیوه یه کی گشتی و شان به شانی هیژیکی نۆری فرۆکه کانی توانایه کی وه های پی به خشی بوو که له میژووی هیژی ده ریاپیدا وینه ی نه بوو. سهر کرده ژاپونیه کان توشی سهرلی شیواوی بوو بوون، ئیمپراتۆری وولات فه رمائی جی به جیکردنی هیژشه که ی پیدای بوون، به وه ی که به و هیژه شه پرکه ره ده توان میژوویه کی نوئ بۆ ولاته که یان بنوسنه وه. به به ده ست هیئانی سهرکه وتنیکی گه وره ده ستخستنی ناویانگیکی فراوان، به جی به جیکردنیشی ده نگدانه وه یه کی گه وره ی ده بیت. بۆیه له ماوه ی دوو کاتژمیردا فرۆکه کان له سهر پشتی فرۆکه هه لگره کانه وه ده رده چن به هاوسه نگیه کی نۆره وه له زه ریای هیمندا کاره که جی به جیده که ن، وه ک چۆن له میانه ی نه و ململانی درێژه ی که به درێژای هه زاران میل درێژه ی کیشا له زه ریادا، فرۆکه هه لگره کان به سهر به رزی لی ده رچوون و هیچ لایه نیک نهیده توانی خۆی بدات له ململانی کردن له گه لیان.

تیگه یشتنی جی به جیکردنی لیدانیکی ئاسمانی گشتگیر که له که شتیبه کانه وه ده ربجیت تا نه و کاته ش شتیکی نوئ بوو.

نه دمیرال (ناگومو) به هیچ شیوه یه که له و باوه رده نه بوو، که هیژشیکی له و جۆره ده رنه نجامه کانی به کرده ی بچه سپین. سهرپای نه وش که که شتی گه له که ناماده بوو، به لام له تواناشیدا نه بوو هیژشه که رابگریته نه ها به فه رماتیکی نه بیت که له لایه ن ئیمپراتۆره وه بۆ نه دمیرال (یاماموتو) نه بیت، که گه ل و ئیمپراتۆی ژاپونی به که سیکی

زیره‌ك و دانایان داده‌نا له میژووی ولاته‌كه‌یاند و له هه‌مان كاتدا یه‌ك‌كیش بوو له سه‌ركرده ده‌گمه‌نه‌كانی جیهان له‌و كاته‌دا.

ئهو ستراتیژی‌یه‌ته‌ی كه ئهم هی‌رشه‌ی له‌سه‌ر بنیادنرا بوو تا پاده‌یه‌کی زۆر دانراوی (یاماموتو) بوو، كه له‌و باوه‌رده‌دا بوو دژمنی سه‌ره‌کی ژاپۆن ویلایه‌ته‌یه‌ك‌گرتووه‌كانی ئەمریکایه‌. پایه‌ بنه‌رته‌یه‌كانی ئهو ستراتیژی‌یه‌ته‌ له‌سه‌ر وه‌شاندنی گورژی‌کی کاریگه‌ر وه‌ستا بوو بۆ سه‌ر بنکه‌ی هی‌زی ئاسمانی ئەمریکی له‌ (بیرل هاریس) له‌ زه‌ریایی هی‌من. کۆکردنه‌وه‌ی ته‌واوی هی‌زی ئاسمانی و فرو‌که‌ هه‌لگره‌كانی ژاپۆنی بۆ ئهو کرده‌یه‌ به‌ ته‌نها، كه‌ تاقی‌کردنه‌وه‌یه‌کی وردی له‌سه‌ر کرابوو له‌ میانه‌ی پاهێنانی‌کی چروپ‌پ‌ری پیشوترا.

یاماموتو له‌و باوه‌رده‌دا بوو كه‌ تاكه‌ هه‌لی سه‌رکه‌وتن له‌به‌رده‌م ژاپۆنیه‌كاندا له‌ جه‌نگه‌كانی دواترا بریتییه‌ له‌وه‌ی كه‌ یه‌كه‌مجار هی‌رش بکات، ئهو سوربوو له‌سه‌ر وه‌شاندنی زنجیره‌یه‌ك هی‌رش خیرا له‌ دژی چه‌ند یه‌كه‌یه‌ك له‌ ئاماچه‌ دیاریکراوه‌كان، ئومیدی وابوو تا‌ئهو كاته‌ی ئەمریکه‌كان هی‌زه‌کانیان بنیاد ده‌نێنه‌وه‌، ژاپۆن بپی‌ته‌ ئیمپراتۆریه‌تی‌کی ده‌ریایی مه‌زن و هی‌زه‌ بلاوه‌ بووه‌كانی له‌ دورگه‌كانی زه‌ریای هی‌مندا بپاری‌ژێت.

ئهو‌ه‌ی كه‌ زیاتر (یاماموتو) ی نیگه‌ران کردبوو، ئهو‌ه‌ بوو كه‌ ده‌ترسا له‌وه‌ی كه‌ سه‌رجه‌م كه‌شتیه‌كانی كه‌شتی گه‌لی ئەمریکی له‌ به‌نده‌ری (بیرل هاریس) دا نه‌بن، یاماموتو ئهو‌ه‌ی ده‌زانی كه‌ بۆ ئهو‌ کاره‌ پێش هه‌موو شتی‌ك پێویسته‌ كه‌شتیه‌ فرو‌که‌ هه‌لگره‌كانی ئەمریکا تی‌ك بشکێنێت له‌ به‌نده‌ره‌كه‌دا.

له‌ پۆ‌ژی (٦ دیسه‌مبه‌ری سا‌لی ١٩٤١) ز دانوسانه‌كان له‌ نیوان هه‌ردوو ده‌وله‌دا شکستیان هێنا، تۆکیۆ نامه‌یه‌کی دوردری‌ژی نارد بۆ بالۆی‌زخانه‌ی ولاته‌که‌ی له‌ واشنتۆن و پای سپارد به‌ پیشکه‌شکردنی نامه‌که‌، كه‌ کۆتاییه‌که‌ی به‌ راگه‌یاندنی جه‌نگ له‌ دژی ئەمریکا کۆتای هات بوو، دواتر له‌ کاتژمێر یه‌کی پۆ‌ژی دواترا جه‌نگه‌که‌ ده‌ستی پێکرد،

سەرچەم ھێزە دەریایەکانی ژاپۆن دەیان زانی کە جەنگ لەبەر دەرگایەو لە ئان و ساتیدایە.

یاماموتو لە بروسکە یەکیدای بۆ کەشتی گەلی ژاپۆنی دەلێت: (چارەنوسی ئیمپراتۆریەت، بەستراوەتەو بەو کارەو، بۆیە پێویستە کەس چروکی نەکات لە قوربانیدان بە خۆی لەو پێناویدا)

لە ۷ مانگی دیسەمبەری ھەمان سالدا، ژاپۆنیەکان ھێرشەکانیان لە زەریای ھیمن شان بەشانی ھێرشێکی تریان لە باشوری پۆژھەلاتی ئاسیا لە بەندەری (بیرل ھاریر) لە دورگەی ھاوای دەست پێکرد. لەو کاتەدا (۳۵۰) فرۆکەی ژاپۆنی سەر کەشتی ھەلگرە ژاپۆنیەکان لە نزیک باکوری دورگەی ھاوای ھێرشیانکردە سەر بنکەی ئەمریکی بیرل ھاریر، ئەمە لە بەرەبەیانیکێ زووی ئەو پۆژھەدا، لەو پۆژھەدا ئاستی بینین و کەش و ھەوا زۆر نمونەیی بوو، فرۆکەوانە ژاپۆنیەکان وا ھەستیاندەکرد کە دۆژمنەکانیان لە کاتی بێ ئاگایدا گرتوون، ئەو شەش شتیکی کت و پێی تەواو بوو بۆ ئەوان.

بە دەنگێک کە لە دەنگی ھەورە بروکە دەچوو کەشتی گەورەیی جەنگی (ئەبیرزونا) تەقیەو، دواي ئەوێ کەوتە بەر ھێرشێ فرۆکە جەنگیەکانی ژاپۆنیەکان، و لە بەشەکانی تری سەکۆی بەندەرە کە دابڕێنرا، ئەو شەش سەرەتای شتە چاوەپوان نەکراوە کە بوو.

تۆپ ھاویژە ژاپۆنیەکان وێستگەی (کانۆھی) ئاسمانی ھێزە دەریایەکانی ئەمریکایان بۆردوومانکرد، و تۆپخانەکان و ژمارەپەک فرۆکەی جەنگیش کێلگەی (بیلون) یشیان بۆردوومان کرد.

یەکنێک لە ئەفسەرە ئەمریکیەکان کە لەو کاتەدا لە کێلگەی بیلوز بوو بەم شێوە پوداوەکەمان بۆ دەگێڕێتەو دەلێت: (ئەفسەر بووم لە بەشی پەییوەندیەکان، لە ھەرمانگە چاودێری (۸۶) لە کێلگەی بیلوزی ھەلکەوتوو لەلای دورگەی (با)، لە ھەوتی دیسەمبەر کاتژمێر ھەوت و نیوی بەیانی، ھەموو ئەو کەسانە کە لە ناوھەندێ ئەفسەرە پەبەنەکان بوون، بەدەنگی فرۆکەپەکی تێک شکاو بەخەبەر ھاتنەو، فرۆکەپەکی لە

جۆرى (ب.۱۷) لە كۆتاي قادرمەكاندا تىك شكا بوو، ترس و بيمىكى نۆرى لە نىو دلى گروپى كاردا خستەو ھاواريان دەكرد ھىرش كراوھتە سەرمان، كاتىك قسەمان لەگەل گروپى كاردا دەكرد؟ ،تووشى بۆردوومانى فرۆكە ژاپۆنيەكان دەيووينەو، كە بە بەرزايەكې ئىجگار نزم بەسەر ئاسمانى ناوچەكەدا دەسورپانەو، بە شىوھىەك كە دەم و چاوى فرۆكەوانەكاننام دەبينى و بە شوين ئەو كەسانەدا دەسورپانەو كە خۆيان شارەدبووھە لە ترسى بۆردوومانەكە. بىرم دى بازمدەداو پامدەكرد لە ژىر ئەو كەپرانەى كە دروستكرابوون بۆ بەپۆھەبردنى كرده سەربازيەكان.)

كاترئمىر ھەوت و پەنجاو ھەشت خولەك فرۆكە ژاپۆنيەكان گەيشتنە (بىرل ھاربر)، ئىتر لىرەو ھىچ كەس گومانى لە كۆتاي ھاتنى ژاپۆنيەكان نەدەكرد.

بۆردوومانى ژاپۆنيەكان بەردەوام بوو لەسەر دامەزراوھ سەربازيەكان و ھىرشىكى بەرفراوانيانكرده سەر دوورگەكە. ژاپۆنيەكان تەنھا بە ھىرشكردنەسەر پىنگە سەربازيەكان نەوستانەو، بەلكو پووشيانكرده ئامانچە مەدەنيەكان و ھىرشيشيان كرده سەرئەوانىش.

خاتونىكى ئەمريكى يادەوھەريەكانى خۆى لەسەرەتاي ھىرشەكە بۆ سەر بەندەرى بىرل ھاربر دەگىرپىتەوھە دەلئيت: (ھاتنى زنجىرەى فرۆكەكان يەك لەدواى يەك شتىكى سەيرو نامۆ نەبوو، ئىمە لە دامەزراوھەكى سەربازيدا دەژياین، لەگەل ئەوھشدا ھەستمان بە شتىكى جياواز دەكرد، لە بەرئەوھى دىوارى خانووەكانمان دەلەريەوھ بە ھۆى تەقىنەوھى بۆردوومانى ژاپۆنيەكانەوھ)

ھەركەسىك كە تواناى ھەلگرتنى چەكى ھەبوو بە پەلەو شپىزەى چەكى ھەلدەگرت بۆ پووبەپووبوونەوھ، بارىكى شلەژان و دوودلى بالى كىشا بوو بەسەر بارودۆخەكەدا، ئەمريكىەكان ھەولياندەدا لەوھ تىبگەن كەچى پوودەدات.

كاترئمىر ھەشت و پىنج خولەكى سەر لەبەيانى توپ ھاويژەكانى كەشتى جەنگى (نىفادا) دەستيانكرده بە بۆردومانكردن فرۆكە تۆربىدەكان و كەشتىە چاككەرەوھەكانى وەستاو لە نزيك ئەريزونا بە ھەمان شىوھ. كەشتى جەنگى گەورەى كالىفۆرنيا

موشه کیکى گه وده ی بهرکه وت، فرۆکه ژاپۆنیه کانیش له بهرزایه کی زۆره وه دهستیانکرد به بۆردوومانکردنی کهشتیه جهنگیه کان، له گه ل ئه وه شدا بهرگري ئه مریکيه کان له م کاته دا ریکخراو کاریگه ر نه بوو.

له نێوان ئامانجه ئاسانه کاندای کهشتی (تۆکلا هۆما) لاواز بوو، له و کاته دا کهشتی تۆکلا هۆما به زیاتر له (ده) موشه ک پیکراو، بووه هۆی کون بوونی، له کاتی کدا که شەوی پیشوو دەرچە و پەنجەرەکانی به کراووه ی به جی هیلرا بوون و ئاو چووه نێو کهشتیه که وه. له کاتژمێر ههشت و چوارده خوله کی سه رله به یانی کهشتی تۆکلا هۆما هه لگه پایه وه نێو بهنده ره که و (٤٠٠) کهس تیایدا گیریان خوارد. له م کاته دا یاریده ده رێکی تۆپ هاوێژه کان به ناوی (لیۆن کولب) فه رمانیدا به چۆلکردنی کهشتیه که، چونکه له و باوه رده دا بوو که کهشتیه که ژیرئاو ده که ویت.

له سه روی ئاگرو بلیسه ی تیک شکانه که وه، فرۆکه وانیکى ژاپۆنى به ناوی (تایسوکى مارویاما) ته مه ن (١٩) سالان چاودێرى ئه و تیکشانه ی ده کرد که بۆمه کانى کردبوویان و ده یگوت: (ئه و بۆمه م پیکا که کهشتی تۆکلا هۆما ده ی وه شانده، به وه ش یه که م کارى سه رشانه ئه نجامدا، زۆر دلخۆشم به پیکانى کهشتیه که و نێمه به بى گومان جهنگه که ده به ینه وه).

به درێژای شه و هه و له نائۆمیده کان به رده وام بوون بۆ پزگارکردنی ئه وانه ی گیریانخواردبوو له نێو کهشتی تۆکلا هۆما ی ئاوه ژووبوودا.

یه کێک له ده ریاوانه ئه مریکيه کان پوودا وه کانى ئه و هێرشه مان به م شیوه یه بۆ ده گیرێته وه : (کاتیک یه که م کۆمه له موشه ک کیشایان به دوو کهشتیه که دا له حه وتی دیسه مبه ردا، پرسیار له وه ده کرا که چی پووده دات؟ دوا ی پوودانى ته قینه وه ی دووه م و سییه م به رپرسیک هاته ژووری په یوه نديه کان و پى ی گوتین: هه موو که سیک شوینی خۆی بگریت له کهشتیه که دا، دوژمن هێرشى کردۆته سه رمان، له و کاته دا به خۆم گوت دوژمن کێیه ؟)

ھەموو ئامانچە سەربازىيەكان بەركەوت بوون، ئەمىرىكىيەكان سەرچەم ئامىرەكانى بەرگىرىكىردىنيان بەكار ھىنا، بەلام بە ئەندازەى ھىزى ھىرشەكە نەبوو.

كاترۇمىر ھەشت و ھەشت خولەكى سەر لە بەيانى پادىۋى ناۋچەى (كاي ج. ئىم. بى) بەخشى موزىكى خۆى پاگرت و بانگەوازى بۆ ھەموو سەربازەكان كرد تا بگەپتەو ھە سەر خزمەتى سەربازى خۆيان. فرۆكە ژاپۇنىيەكانىش لە بەرزى دە ھەزار پى ۋە بۆمبەكانيان فېرى دەدايە خوارەو، ئەو بۆمبەنەى كە قەلغانى بەرگريان تىپەپاندبوو.

يەككە لە فرۆكەكان پاستەوخۆ كەشتى جەنگى ئەريزوناي بۆردوومانكرد، لە كاترۇمىر ھەشت و دە خولەكى سەر لە بەيان، گەنجىنەى پىشەو ھى جەخانەى سەر كەشتى ئەريزونا تەقىيەو ۋە ئاگرىكى مەزنى دروستكرد، لە ماو ھى كەمتر لە (۹) خولەكدا ئەو كەشتىيە گەورەيە ژىر ئاو كەوت.

يەككە لەوانەى كە تەقىنەو ھى كەشتى ئەريزوناي بينيو ھەم شىۋەيە ئەو دىمەنانەمان بۆ دەگىرپتەو ھە (لە بەرزايەكى ئىچكار نۆرەو ھە بۆمبەكانم دەبينى دەبارىنە سەر ئەريزونا، ئەريزونام بينى دەتەقىيەو ھە و كۆپەى ئاگرو دوكلەكەى (۵۰۰-۶۰۰) پى بە ھەوادا بەرز دەبوويەو ھە، ئەو نۆر ترسناك بوو، يەككە لەو كاتەدا پرسىياري لىكردم دەترسى؟ ۋە لام دايەو ھە ئەلى بەبى گومان دەترسم، كەس ھەيە نەترسىت؟

يو ئىس ئىس ئۆكلا ھۆما گۆپا بە ئامانجىكى ئاسان، يەككە لە سەربازە ئەمىرىكىيەكان لە ھىرشەدا دەلەيت: (لەو كاتەدا ھەستم بەو ھە كرد كە نۆر نزيك لە مردن، ويستم بچمە كۆگاگەم لە ژىرەمىنەكەدا بۆ دەرھىنانى كەل و پەلەكانم لەوى دواى ئەو ھى كە فەرمانمان پىكرا بە چۆل كەردنى كەشتىيەكە، لە نىو ئەو كەل و پەلانەدا ئەو ئەنگوستىلەيەى ھەبوو كە كرى بووم بۆ ھاوسەرەكەم، ئەو ئەو شتە بووم كە پالى پىۋە دەنام بە ئاراستەى پاكرديم)

شەپۆلى يەكەمى ھىرشى كت و پىرى ژاپۇنىيەكان سەرەكەتنىكى گالتەجايى بە دەست ھىنا بەسەر دوژمن و توشى شلەژانىكى خىراى كردن.

له کاترمیر هشت و په نجا خولهك، شه پۆلى دووه مى فروكه ژاپونيه كان نزيك بوونه وه له باكوړه وه، پلانى هيرشه كهش ليدانى بنكه ي سهر يازى نه مريكيه كان بوو، نهو بنكانه ي كه له دورگه كه دا بلاوه يان پيكره بوو. به فروكه جهنگ كه ره كان و توپ هاويزه كان.

له کاترمیر هشت و په نجاو چوار خولهك، هيرشى دووه م دهستى پيكره، (۷۸) توپى بهر په رچده ره وه، كه شتیه كه يان له بيرل هاربر بوردوومانكرد و (۵۴) توپى دورهاويزيش ويستگه ئاسمانيه كانى سر به هيزى دهرياييان بوردوومان كرد، (۲۶) فروكه ي جهنگ كه ريش له سر ئاسمانى بندهره كه پاريزگاريان له گرهنى زال بوون به سر ئاسمانى ناوچه كه دا دهكرد، شه پۆلى دووه مى هيرشه كه ئاژاوه يه كى خرابى نايه وه و نه مريكيه كان ته قه يان له هershتيك دهكرد كه له ئاسمانى ناوچه كه بجولايه ته وه.

فروكه جهنگيه كان له به يانى نهو پوژده دا هردوو شه پۆلى هيرشه كانيان نه جامدا، يه كه ميان له كاترمير پينچ بو هشتى به يانى، دووه ميان له كاترمير هشت و چل خولهكى به يانى نه جامدران، دواى هردوو هيرشه كه كاترمير (ده) ي هه مان پوژ هه موو شتيك ته واو بوو.

نهو هيرشه كت و پره سر كه وتننكى گهره ي به دهست هينا و پلانه كه شيان، هه روه ها سر كه وتننكى سهرتاسه رى به دهست هينا و سرجه م نهو پيشبينيانه ي كه گردبوويان به دهست هاتن.

ژاپونيه كان توانيان به پلانىكى به هيزى چاونه ترسانه، پزگاريان بيت له به شيكى زورى نهو هيزه دهرياي و ئاسمانيانه ي كه نه مريكا له پوژه لانتى دور موليدا بوون.

توپ بهر په رچده ره وه كان و فروكه جهنگ كه ره كان و نهو فزوكانه ي كه هه لگرى توپيده كان بوون، هه موويان توانيان (بيرل هابر) بگوپن به توپه ليه ك له ناگرو كپه ربده نه دامه زراوه سهر يازيه كان، توپ و توپيده ژاپونيه كان كه شتیه جهنگيه نه مريكيه كانيان گوپى به پارچه يه ك ناگر، له دهر نه نجامى نهو ته قينه وانى كه به سهر ياندا هينا. له و كاته دا كه سانى سفيل رايانده كرد تا گيانى خويان پزگاريكه ن،

ھېچىش لە بەردەم سوپاى ئەمىرىكىدا نەما بوو تەنھا بەرپەرچ دانەو ەيەك نەبىت كە خالىى بىت لە ھەر پلاننىكى رىكخراوى تۆكمە.

ھەركات فرۆكە جەنگ كەرەكان دواى بۆردوومانكردنىان دەگەرپانەو ە سەر پىشتى فرۆكە ھەلگەرەكان، لە دواى خۆيانەو ە وىرانەيەكيان بەجىدەھىشت كە وىنەو ھاوتاي نەبوو.

زىانى گەرەى ھىزى دەرياي ئەمىرىكى برىتى بوو لە سى كەشتى گەرەى جەنگى لە نىو ئەوانەشدا ھەردوو كەشتى جەنگى (كالىفۆرنىا و نىفادا) شەش كەشتى ترى جەنگى و پىنچ ژىرئاوى و سەدو چل فرۆكە، زىانە جەستەيەكانىش برىتى بوون لە (٤٤٧٥) كوزراو برىندارو ونبوو لە سەربازو كەسانى سقىل. ئەمە سەرەپاي ئەو ەى كە دانىشتوانى دورگەى ھاواى لە حالەتىكى خراپى ترس و بىمدا دەژيان.

يەككە لەوانەى كە لەو كاتەدا لەوى بوو دەلەيت : (قەد پۆژىك لە پۆژان بىرمان لەو ە نەكردبو ەو كە بەھىزترىن بىكەمان كە زۆرىنەى كەشتىەكانى كەشتى گەلەكەمانى لە خۆگرت بوو بەو شىو ەيە بۆردوومان بكرىت، لەو باو ەپەدا نەبووم كە ئەفسەرە ئەمىرىكەكان بىريان لەو ە كرىبىتەو ە، كە ژاپونىەكان پۆژىك لە پۆژان لە نزىكەو ە بەو شىو ەيە ئەو ھىرشە ئەنجامبەدن.)

ئەو ھىرشە ھەستكردن بە ترس و دلەپاوكىى بەدواى خۆيدا ھىنا، جوولەى سوپاى ئەمىرىكى توشى ئىفلىجى و پەكخستن كرد، ھىچ ھەلىك نەمابوو بۆ پزگاركردى دەست بەسەردا گرتنى دورگەى ھاواى، بۆيە دەست بەسەردا گرتنى بووبوويە شتىكى جەتمى. يەككە لە سەربازە ئەمىرىكەكان بارودۆخى دواى ھىرشى ژاپونىەكان دەگىرتەو ەو دەلەيت : (ئىمە دواتر لەو پۆژەدا زانىمان كە ھىزى زەمىنى ژاپونىى دابەزىونەتە ناو بىرل ھارىر).

دواى تىپەپىوونى چوار كاتژمىر بەسەر ھىرشەكەدا، ئاگر لە دورگەكە بەرپوو دوكلەى رەش ئاسمانى ناوچەكەى گرت و پەيوەندىەكان لەگەل وشكانىدا پچران بە شىو ەيەك گەيشتنى فرىاگوزارى شتىكى موستەحىل بوو.

ھىرشى ژاپونىەكان كت وپرو وىرانكەرو بروسكە ئاسابوو، ترس سەرپا ناوچەكەى داگرت بوو، لە ترسى دەست بەسەرداگرتنى ناوچەكە لەلايەن ژاپونىەكانەو ە، بە

شیوهیهك كه جورىك له حاله تی شیتی و دوودلی دروستكردبوو، دورگه كه توشی ویرانهیهكى تهواو بوو بوو.

سهركردهی ژاپۆنی (فوشیدا) له سهر پشتهی كه شتی فرۆكه هه لگري ولاتهكه ی سوربوو له سهر دهست پيكردهی شه پۆلی سیهه می هيرشهكه یان. له كاتژمير يهك و نیوی نیوه پۆ ئه دمیral (ناگومۆ) بپاریدا به هه لوه شانده وهی هيرشهكه و پاشه كشی ی كه شتی گه لی ژاپۆنی. يهكێك له ئه مریكه یك له و باره یه وه ده لیت : (ئه وان له توانایاندا هه بوو بۆردومانی چه وزی وشك بکه ن، له مپهر دروست بکه ن بۆ تۆژه نکرده وهی كه شتی هه نگیه زیان لیکه وتوو هه كان، ئه گه ر بۆردوومانی ده روازه كانی چه وزی وشکیان بکرده یی، ئه وه ئه ندازه ی زیانه كان تۆر له وه زیاتر ده بوون)

وا ده رده كه ویت كه ئه دمیral (ناگومۆ) بۆیه هيرشی شه پۆلی سیهه می هه لوه شانده وه، له بهر ئه وهی دلتیا نه بووه له شوینی ته وای كه شتی فرۆكه هه لگه ئه مریكه یه كان، له گه ل ئه وه شدا هیزه كانی سهر كه وتنیکی گه وریان به دهست هیتا بوو له هه ردوو شه پۆله یه كه م و دووه مدا و، ترس له وه نه ما بوو كه ئه گه ر شه پۆلی سیهه م ئه نجام بدات شكسته یه نیت. به م شیوه یه هيرشی سهر بیرل هاریز كه شتی گه لی ئه مریکی له زه ریایی هیتندا توشی ئیفلجی كرد.

دوای ئه م هيرشه ش هیزی ده ریایی ژاپۆنی توانی دوو كه شتی گه وری به ریتانی ژیرناو بخات له به روازی (۱۰ دیسه مبه ری سالی ۱۹۴۱) ز. دوای مانگیك له م هيرشه ش هیزه ژاپۆنیه كان توانیان نیمچه دورگه ی (ملانق) داگیربکه ن و دهست به سهر (سه نگافوره) دا بگرن له (۱۵ فبرایه ری ۱۹۴۲) دوای خۆبه دهسته وه دانی هیزه كانی كه زیاتر له شهست هه زار سه ریا ز ده بوون، له هه مانكاتدا ژاپۆنیه كان (بۆرما) یان داگیرکردوو پاکیانکرده وه له هیزه هاوبه شه كانی به ریتانی چینی و پیگه ی سهره کی بۆرمایان داخست كه هاوبه یمانه كان یارمه تیان پێدا ده نارد بۆ چین، له بۆرما حكومه تیکی سهر به ژاپۆنیان دروستكرد.

لە ناوھەراستی مانگی فەبراير كەشتى گەلى ژاپۇنى لە دەرياي (جاوھ) ھىژىكى ھاوپەيمانەكانى تىك شكەند، كە پىكدەھات لە (۵) كەشتى گەورەى جەنگى و شەش كەشتى تىرى جەنگى تىرى ويرانكەر، بەو شىۋەيەش پىگەكرايەوھە بۆ داگىركردنى ھەموو دورگەى ھندى پۆژھەلاتى ھۆلەندى، دواى ئەمەش ھىژە ژاپۇنىەكان توانيان ئەمريكيەكان لە دورگەى فليپين دەريەكەن دواى خۆبەدەستەوھەدانى ھىژە پارىزگارەكانى. بەم شىۋەيەش ئىتر بەرھەنگار بوونەوھى ھاوپەيمانەكان لە ناوچەى پۆژھەلاتى دور لە دىژى ژاپۇنىەكان بوو بە شتىكى ھەتمى، و پىشېبىنى ئەوھەياندەكرد كە داگىركردنى دواتريان ئوستراليا بىت.

لە و كاتەدا ھەلىكى زۆر باش بوو بۆ ژاپۇنىەكان، بە تىپوانىن لە و سەر كەوتنە دەريايەى كە لە زەرياي ھىمەن و دەريايەكانى پۆژھەلاتى ئاسيا بە دەستيان ھىتا بوو، بەدەستگرتن بەسەر مولك و مالى ئەمريكى و ھۆلەندىەكان. ھۆنگ كۆنگىش لە كۆتايىەكان ديسەمبەرى سالى (۱۹۴۱) ز خۆى دابەدەستەوھە، دورگەكانى ھندى رۆژھەلاتى ھۆلەندىش لە مانگى مارسى سالى (۱۹۴۲) ز. دواتريش ژاپۇنىەكان (مەلاتق)يان گەمارۆدا كاتىك دەستيانگرت بەسەر كوالالمپور چوونە نىو (جوھور)، ئىتر ھىژە بەرىتانىەكانى ناچار كرد لە مانگى ينايرى ھەمان سالىدا (ملايىق) بەجى ھەيلىن.

ژاپۇنىەكان بە شوپىن ئەو ئامادەكارىەدا دەپۆشتن بۆ دەست پىكرردنى ئەو جەنگە، ئەگەر جەنگى ئەلمانى سۆفەتى بە قازانجى ئەلمانەكان بشكايەتەوھە. ئەلمانىا پىگەى خۆى ھەلېژارد بە ھىرشكردنە سەر رووس، بەلام جياوازيە ئىمپىريالىزمىەكان لە نىوان ئەو ژاپۇندا، واى لە ژاپۇن كرد ئەو پىگە بگريتە بەر كە بەرژەوھەندىە تايبەتەكانى خۆى تىدا دەبىنيتەوھە. ھەرچەندە بەشدارى جەنگەكەشى نەكرد، بەلام تەماعە داگىركەرانەكانى پووسىيائى ناچار كرد كە ژمارەيەكى زۆر سەريازى لە سىبىريا كۆبكاتەوھە، بۆ پووبەپووبوونەوھى ھەر مەملانەيەكى پووسى ژاپۇنى، بە تايبەتى كاتىك ژاپۇن ژمارەيەكى ئىجگار زۆر لە ھىژەكانى لەسەر سنور بلاوھ پىكردبوو.

له (۲۵) نۆفەمبەری سالى ۱۹۴۱) ز جاريكى تر پىكە وتىننامەى پىشە كىشكردى شوعىت واژوكرايه وه، لـــــــ نىـــــــ وان هەريەكـــــــ لـــــــ (ئەلمانىا، ئىتالىا، ئىسپانىا، فلهندا، كرواتىا، دانىمارك، پۇمانىا، بولگارىا، ژاپۇن) و ئىسە و حكومەتانەى كە بە كرى گرتەى خۆى بوون وەك مەنشورىا و حكومەتەكەى (وايخ شىسنىج پى) لە چىنى داگىركراو. ئەوەى كە پوونە لەم پەيمانەدا دەرەكە وتنى كوتلەيەكى سەربازىيە لە دژى كوتلەى سۆفەيتى ئەنگلۇ ئەمريكى.

لېرەو ئەمريكا چوو نىو جەنگىكەو كە ئامادە نەبوو بە شدارى تىدا بكات، وەلامى خويىناوى ترين هيرشى دايەو لە مېژوویدا لە پىش پووداوەكانى (۱۱ سىبتهمبەر) بە هيرشىكى شەيتانى ئەتۆمى بۆ سەر ژاپۇن، كە وىنەى نەبوو لە گەرەتيرىن قەسابخانەى مرويى و كارەساتى ژىنگەى لە هەموو مېژوویدا.

بەم شىوہە ئىمپراتورى ژاپۇنى (هېروھىتۆ) و سەرکردە سەربازىيەكانى هەلەيەكى گەرەيان ئەنجامدا بە لىدانى (بېرل ھارىر). ژاپۇنيەكان لە هەلسەنگاندنى ئەمريكەكاندا بەهەلەدا چوون، وا گومانىان كرد كە سەرەكەوتنەكانىان بى ئومىدى لە دلى ئەمريكەكاندا دروستكردوو، بەلام لە راستىدا هيزەكانى ئەمريكا هەناسەو ھۆشيارىان بۆ گەرەپايەو بە شىوہەيك كە پەرچەكردارى سياسى ئەمريكەكان خىرابوو، جەنگى دژى بەرەى محوەر پاگەياند دواى گفتوگريەكى كورتى كۆنگرېس، بە پالېستىيەكى تەواوى گەلى ئەمريكەو. بەلام لە راستىدا كاردانەو سەربازىيەكانى خىرا نەبوون، تا دواى دوو مانگ هيزە دەريايىيەكانى ئەمريكا كردهيەكى هەلگەرەپانەو هەيان ئەنجامدا بۆ سەر ژاپۇنيەكان و يەكە ھاوبەشەكان دەست پىشخەريانكرد لە لەناوبردىن هيزەكانى ژاپۇن لە ھەردوو دورگەى (مارشال و جليبر) و (۲۴) شوباتيش تۆپ ئەمريكەكان بۆردوومانى دورگەى (ويك) يانكرد.

لە (۴) مارس بۆردومانىكى ترى ئەمريكەكان بۆ سەر دورگەى (ماركۆس) ئەنجامدراكە (۱۵۰۰) كم لە تۆكىۆى پايتەختەو دوربوو، لە (۱۰) ى مارس فرۆكە ئەمريكەكان كە لەسەر كەشتىيە فرۆكە هەلگرەكان دەفپين بۆردوومانى بىنكە

ژاپۇنىيەكانىياندەكرد لە (لائى و سلامۇدا) لە غىنىيائى نوپىش كەشتىيەكى بچوكى تىكشكىنەرى مينيان ژيترئاوخست، دوائى ئەمەش كەشتىيەكى تريشيان ژيترئاوخست.

ئەمريكيەكان گەرانەو ە بۇ ئەنجامدانى كرده يەكى كت و پرى تر لە دژى ژاپۇنىيەكان، ئەويش بە ئەنجامدانى ھيرشى راستەوخۆ بۆسەر خودى ژاپۇن خۆى. لە (۱۸) ئەپريل بۇ يەكە مجار ھەردو كەشتى فېۆكە ھەلگىرى ئەمريكى (ئەنترابراين) ەورنىت) بەرەو ئەو ناوچانە كىشان كە تەنھا (۱۰۰۰) كم لە تۆكئۆي پايتەختەو ە دوربويون. ئەو بۆردوومان تەنھا كرده يەكى سادەبوو كە بەيى دوو دلى و گومان ئەنجامدرايوو، بەلام لە ھەمان كاتدا توانائى ھونەرى ئەمريكيەكانى دەرخت لە بەردەوام بويون لەسەر خەبات و تىكۆشان تا سەر كەوتن. ئەم بۆردوومانە توانى وا لە ئەمريكيەكان بكات كە متمانە بەخۆ بوونيان بۇ بگەپتەو ە و ترش و بيميش لە دلى ژاپۇنىيەكاندا دروست بكات.

بۆردوومان و ھيرشەكان بەردەوام بويون بە شىوھى بەردەوام، بەلام ئەوانە بەس نەبوون. ويستى تۆلە سەندەو ە دوائى ليدانى بيرل ھاربر زال بوو بەسەر گەل و سەر كىردايەتى ئەمريكيە، دواتر كە قەسابخانەى ھيرۆشىماو ناكازاكىيان لە ژاپۇن ئەنجامدا لەژيتر بيانووى بيرل ھاربردا بوو.

پلانەكەى سەرۆكى ئەمريكى (پۆزفيلد) بە پلەبەندى بەشىكى زۆرى ھيزە دەريايىيەكانى لە قولائى زەريايى ھيئندا لە ناوېرد، بە ئەنجامدانى تاقىكردنەو ەى ئەتۆمى لەسەرى ژاپۇنى ناچار كىرد پاشەكشە بكات لە جەنگ لە پال ھيتلەردا، بەم شىوھىيەش ژاپۇن شكست ھيئاو ھيتلەريش ھاوپەيمانئىكى باش و بنەپەتى لەدەستدا.

سەرۆكى ئەمريكى (پۆزفيلد) پيش كاتى ديارىكراو بۇ ليدانى كەشتى گەلى ژاپۇنى كۆچى دواي كىرد، بەلام جيگىرەكەى (ھارى ترومان) توندتريو لەسەر تۆلە سەندەو ەى لەو ەى پيش خۆى و بۇ ساتىكىش دوو دل نەبوو لە بەكارھيئنانى بژاردەى ئەتۆمى، بۇ نمونە لە دوائى پودانى قەسابخانەى ھيرۆشىما لە يەككە لە قسەكانىدا دەلالت: (ئيمە تۆلەى ئەمريكامان جى بەجىكرد، كە چاوەروانىيەكەى دريژەى كيشا لە بيرل ھاربر)

سەرەپاي وەحشىيەتى ئەو كارەساتە، بۇ ساتىكىش دوو دلّ نەبوو لە دووبارەكردنەوہى و دواى چوار پۆژ شارى (ناكازاكى) ىشى بە دوو بۆمبى ئەتۆمى بۆردوومانكرد، كە بووہ هۆى پوودانى كاوكارىيەكى فراوان و كوژدانى سەدان ەزار كەسى ژاپۆنى لەو شارە.

دواى ترساندنى ژاپۆن بە ويرانكردنى زياتر، لە كۆنگرەى ھاوپەيمانەكان ناسراو بە (كۆنگرەى بۆتسدام) ئيمپراتۆرى ژاپۆن(هیرۆ ھیتو) حكومەتى ولاتەكەى ھاندا بۇ خۆبەدەستەوہدان و دواچارلە (۱۴) ئوغستس حكومەتى ژاپۆن پەزامەندى دەرپىر لەسەر كۆتاي پېتېناتنى جەنگ بەو ھۆيەشەوہ ژمارەيك لە سەر كرده سەربازيەكانى ژاپۆن خۆيان كوشت. لە دەرئەنجامى ئەو ھەلۆيستەوہ لە (۲ ديسەمبەرى ۱۹۴۵) ز ھیرۆ ھیتو بەياننامەى فەرمى خۆبەدەستەوہدانى واژۆكرد لەسەر كەشتى جەنگى ئەمريكى (ميسور) ى لە كەنداوى تۆكيۆ، لەگەل ئامادەبوونى نوينەرانى دەولەتە سەر كەوتووەكان. ھاوپەيمانەكانىش لە پۆژى (۲) سېتتەمبەرى ھەمان سالدا سەر كەوتنيان بەسەر ژاپۆنيەكاندا پاگەياند و بەو شۆوہيەش جەنگى جياھانى دووہم كۆتاي ھات.

كۆنگرەى (بۆتسدام) لە نيوان ھەريەكە لە (ھارى ترومان) سەرۆكى ئەمريكاو (وينستۆن چرچل) سەرۆك وەزيرانى بەريتانياو (جۆزېف ستالېن) سەرۆكى رووسيا بەسترا. ئەو ھش كۆتا كۆبوونەوہ بوو كە لە نيوان ئەو سى سەر كردهيدا ئەنجامدرا لە ميانەى جەنگى جياھانى دووہمدا، ئەو كۆنگرەيە لە (بۆتسدام) نزىك پايتەختى ئەلمانيا (بەرلېن) ئەنجامدرا لە (۱۷ يوليۆ تا ۲ ئوغستسى سالى ۱۹۴۵) ز.

پێكەوتنامەكانى پېشتەر ئەلمانياى دابەشكردبوو بەسەر دوو ناوچەى داگيركراوى بەريتانى فەرەنسى سۆفەتى ئەمريكى، بەلام ئەندامانى ئەم كۆنگرەيە پێككەوتن لەسەر ئەوہى كە لەو ھدوا وەك يەك ولات مامەلە لەگەل بەشە جياوازەكانى ئەلمانيدا بكن.

ئەوہى كە پەيوەندى بە لايەنى ئابوريەوہ ھەيە، يەكيتى سۆفەت سى يەكى كەشتيە ئەلمانىيەكان و ھەندىك كەل و پەلى پيشەسازى بۆخۆى ھەلگرت وەك قەرەبوويەك بۇ ئەو

زىيانانەى كە لەكاتى جەنگە كەدا لىتى كەوت بوو. لەلايەكى ترەو ھەندامانى كۆنگرەكە پىكەوتن لەسەر داداگايكردنى سەر كەردە ئەلمانىەكان بە تۆمەتى ئەنجامدانى جەنگ. ھەندامانى كۆنگرەكە لە بۆتسدام خۆيان لە زانىارىيەكانى سەرۆكى ئەمىرىكى (ھارى ترومان) گىل كەرد، لە ھەوالى سەر كەوتنى يەكەم تاقىكردنەو ھى بۆمبى ئەتۆمى، ئەمەش بوو ھۆى دەرچوونى بەياننامەى بۆتسدام، كە ھەرپەشەى لە ناوېردنى ژاپونىەكان دەكەرد، ئەگەر جەنگەكەى لەدژى ھاوپەيمانىان پانەگرىت و بەبى مەرج خۆى نەدات بەدەستەو ھە.

بەم شىو ھە (ھىرۆ ھىتۆ) پىاوى بە ھىزى ژاپون لە جەنگى جىھانى دوو ھەم خۆيدا بەدەست ئەمىرىكىەكانەو ھە، ھەر خۆگرتنىكى تى ئەم پىاو ھۆى ژاپونىە لەبەرەمبەر ئەمىرىكىەكانەو ھە توشى ھىزى زىاتى بۆمبى ئەتۆمى دەكەرد لە دواى ھىزىشەكانى ھەردوو شارى (ھىرۆشىما و ناكازاكى).

بەم شىو ھەش ھىزى ژاپونىەكان بۆ سەر بەندەرى (بىرل ھارېر) كارىگەرى زۆرى سىياسى و سەربازى لە دواى خۆى بەجى ھىشت، كە بوو ھۆى گۆپانى گەورە لە سىياسەتى وىلايەتە يەكگرتوو ھەكانى ئەمىرىكا و كەردىە لاىەنىك لە جەنگى جىھانى دوو ھەمدا، ھەر ھەما بوو ھۆى پىداچوونەو ھەكى ورد لە ئاستى ئەداى ھىزە چەكدارەكانى ئەمىرىكا. ئەمىرىكا ئەو بارودۆخەى بەسەخت ئەژماركەرد، بەلام لە ھەمانكاتدا بەسود بوو بۆ دەست پىكردنى نوئ كەردنەو ھى ئامىزە سەربازىەكانى و، سەرلەنوئ بىيادنانەو ھى جەخانە سەربازىەكانى بە شىو ھەك گونجاو بىت لەگەل بارودۆخى سىياسى و سەربازى نوئ لەسەر ئاستى گۆرەپانى جىھان.

لەگەل ئەو ھەشدا ئەو ھىزىشە بۆ سەر بىكەى زەبەلاخى ئەمىرىكى ژمارەيەك وانەى سودبەخشى بە دواى خۆيدا ھىنا، كە تانىستاش بە بەردەوامى لە ژمارەيەك ئەكادىمىياو پەيمانگەى تايبەتمەندى سەربازى وەك وانە دەخوئىرئىت و سودى لىو ھەردەگىرئىت.

لە پۆزى (۱۵ ئوگستسى سالى ۱۹۴۵) ز ئىمپراتورى پىشووئى ژاپون (ھىرۆھىتۆ) خۆبەدەستەو ھەدانى ولاتەكەى پاگەياند، بەو پى يەش سەرۆكى ئەمىرىكى (ھارى ترومان)

سەرکردەى بالايى ھاوپەيمانهكانى ژەنەرالى (ماك ئارسەر) ى وەك حاكىمى سەربازى لەو ولاتە پاگەياندا.

لە سالى (١٩٤٦) ز پەرلەمانى ژاپونى دەستورى نووى ى ولاتەكەى پەسەند كرد، كە بە پى ى ئەو دەستورە ژاپون گۇرا بە ولاتىكى ديموكراسى لە چەكدامالراو. لە گرنگترين ئەو كارانەى كە دەستور بپيارى لەسەردا دوورخستەوہى ئيمپراتۆر بوو لە دەستەلاتى سياسى و دانى ئەو دەستەلاتە بوو بە حكومەتتىكى ھەلبژێراو لەلايەن پەرلەمانەوہ.

تا ئىستاش پۆزى (٦ ئوغستسى سالى ١٩٤٥) ئەو پۆزەى كە ئەمريكەكان بە بۆمبى ئەتۆمى ھىرشيانكرە سەر ژاپون و ژاپونىش خۆى دابەدەستەوہ، پرسىارى گەورەى لەسەرە، كە ئايا ژاپون پيش بەكارھىنانى بۆمبى ئەتۆمى ئامادەى خۆبەدەستەوہدان بوو؟ يان ئايا بژاردەى تر ھەبوو لەبەردەم ئەمريكەكاندا بۆ خۆبەدەستەوہدانى ژاپونىەكان، بەبى بەكارھىنانى بۆمبى ئەتۆمى، يان ھەرخويان سوريوون لەسەر تۆلە سەندنەوہى بىرل ھاربىر؟

لە راستيدا لە سالى (١٩٤٦) ز وەزارەتى بەرگرى ئەمريكا راپۆرتتىكى ئامادە كردوہ بە ناوئيشانى (ھەولەكانى ژاپون بۆ كۆتاي ھىنان بە جەنگ) ئەو راپۆرتە كە لەسالى (١٩٩٥) بلاكوبويەوہ، و دان بەوہدا دەتت ژاپون ئامادەى خۆ بەدەستەوہدان بوو پيش ھىرشە ئەتۆمىەكانى سەر ھەردوو شارى (ھىروشىما و ناكازاكى) لە ديسەمبەرى سالى (١٩٤٥) ز، تەنانتە پيش ئەوہى ئەو دوو بۆمبە ئەتۆمىەبى بەرىكەوى، يان پيش ئەوہى رووسيا بچتە جەنگەكەوہ، يان پيش ئەوہى ھەرەشەى داگرکردنى سەربازى لىيكەن. ئەى كەواتە بۆچى سەرۆكى ئەمريكى (ھارى ترومان) پىداگرى كردوہ لەسەر بۆردوومانكردى (ھىروشىما و ناكازاكى) بە بۆمبى ئەتۆمى. ئەو كات وىلايەتە يەكگرتوہەكانى ئەمريكا توانى بووى ئاماژە نەئىيەكانى تايبەت بە ژاپونىەكان ئاشكرا بكات، لە (١٢ يوليوى سالى ١٩٤٥) ز يەككە لەو نامانە ئاشكراكرە كە باسى بپيارى ئيمپراتۆر دەكرد لە دەست تىوہردانى راستەوخۆى خۆى بۆ كۆتاي ھىنان بە جەنگ.

ژاپۇن زانى بوى كە دىكتاتورى رووسيا (ستالين) بېيارىداۋە بېچىتە جەنگەكەۋە لە دىژى ژاپۇن لە دواى سى مانگ لە خۆبەدەستەۋەدانى ئەلمانەكان لە (۸ ئايارى سالى ۱۹۴۵)ز، ھەرواش دەرچوو لە ھەشتى مانگى ئوغستسى ھەمان سالدا جەنگى پاگەياند، ئەۋە بەتەنھا بەس بوو بۇ كۆتاي ھاتنى جەنگ و خۆبەدەستەۋەدانى ژاپۇنيەكان لە بەردەم سى دەۋلەتى گەۋرەى ۋەك ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكا و بەرىتانىاۋ يەككىتى سۆڧيەت، بە تاييەتى دواى خۆبەدەستەۋەدانى ئەلمانەكان.

بەلام ترومان سەرۆكى ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكا حساباتى تى ھەبوو، ترومان ئەۋەندە پېۋىستى بە بۆمبى ئەتۆمى نەبوو بۇ مل پىكەچكردنى ژاپۇنيەكان، ئەۋەندەى كە پېۋىست پى بوو بۇ تۆلە سەندەنەۋەى بېرل ھاربر و ترساندى سۆڧيەتيەكان.

يەكەم ئەزمونى سەرەكەۋتوۋى بەكارھىنانى بۆمبى ئەتۆمى لە (۱۶ يوليۋى سالى ۱۹۵۴) ز تاقىكرايەۋە، لە پۇژى دواتر ترومان سەرۆكى ئەمريكا لە (بۆتسدام) لەگەل ھەريەكە لە (ستالين و چرچل) كۆبويەۋە.

(ئەلن بروك) سەرۆكى ئەركانى سوپاي بەرىتانى لە ياداشتەكانى خۇيدا بۆمان دەگىرپىتەۋە دەلئيت : (چرچل سەرسام بوو بەۋ دەنگە بەرزەۋ ھەلۋىستە دەستدرىژى كارانەى سەرۆكى ئەمريكى. ترومان سەرۆك ستالينى دەۋرۋژاند و داۋاكارى موستەحىلى ئاراستەدەكرد، چرچل لەۋ گۇرپانكارىيەى ھەلۋىستى دانوسانى ترومان تى نەگەيشت، تا پۇژى دواتر كاتىك زانى ئەمريكا ئەزمونى بۆمبى ئەتۆمى بەسەرەكەۋتوۋى تاقىكردۆتەۋە) دىكىۋمىننە ئەمريكەكان ئەۋە ئاشكرا دەكەن كە ۋەزىرى دەرەۋەى ئەمريكا ئەۋە كات بە سەرۆك ترومانى پاگەياندەۋە : (بۆمبى ئەتۆمى ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكاي خستوۋەتە ھەلۋىستىكى بە ھىزەۋە، بە شىۋەيەك كە دەتوانىت خۇى مەرجهكان بنوسىتەۋە بۇ كۆتاي پىھىنانى جەنگ)

زاناي ئەتۆمى ئەمريكى (لى زىلارد) لە ياداشتەكانىدا كە بەناۋىشانى (مىژۋى تاييەتيم بۇ بۆمبى ئەتۆمى) (بلاۋى كردوۋنەتەۋە بۆمان دەگىرپىتەۋە و دەلئيت: (ۋەزىرى دەرەۋە بىرنز لەگەلە كۆشكى سېى كۆبويەۋە، لەۋ كۆبويەۋەيەدا ۋەزىر باسى ئەۋەى بۇ

نەکردم که بەکارهێنانی بۆمبى ئەتۆى دژى شارە ژاپۆنیەکان پێویست بوو بێت بۆ بردنەوهى جەنگە، بەلکو جەختى لەسەر ئەوێ کردەوێ که خواوەنداریه تیمان بۆ چەکی ئەتۆمى و دەرخیستنى کاریگەرێهەکانى وا لە یەکیى سۆفیهت دەکات که زیاتر گوتراپه لمان بێت لە کیشوهرى ئەوروپادا)

لەو کاتەدا کەنالى (سى. ئىن. ئىن) نەبوو، بەلام لەگەڵ ئەوێشدا پاگەیاندىان لە ئاستىکى فراواند بەکارهێنا، بۆ پارێزکردنى پای گشتى ئەمریکى بەوێ که بەکارهێنانى بۆمبى ئەتۆمى پێویست بوو بۆ خێرا کۆتای پێ هێنانى جەنگ.

لە مانگی مارسى سالى (١٩٤٥) ز ئەمریکیهکان بۆمبیان وەك باران داباراند بەسەر تۆکیۆى پایتەختى ژاپۆن و بوو هۆى کوژدانى (٨٥) هەزار هاوالانى ژاپۆنى، ئەم بۆردومانە وای لە ئیمپراتۆر (هیرۆ هیتۆ) کرد که پەزنامەندى دەرپەرێت لەسەر تەماشاکردنى مەرجهکانى خۆبەدەستهوێدان، لەگەڵ ئەوێشدا ئەمریکیهکان بۆمبى یەكەمیان بەکارهێناو دواى سێ پۆزیش لەو بۆمبى دووهمیان بەکارهێنا، لە پۆزى شەشەمیدا ئیمپراتۆر (هیرۆ هیتۆ) ناچار بوو بەبێ هیچ جۆرە مەرجێك خۆبەدەستهوێدانى ولاتەكەى راپگەیهێت.

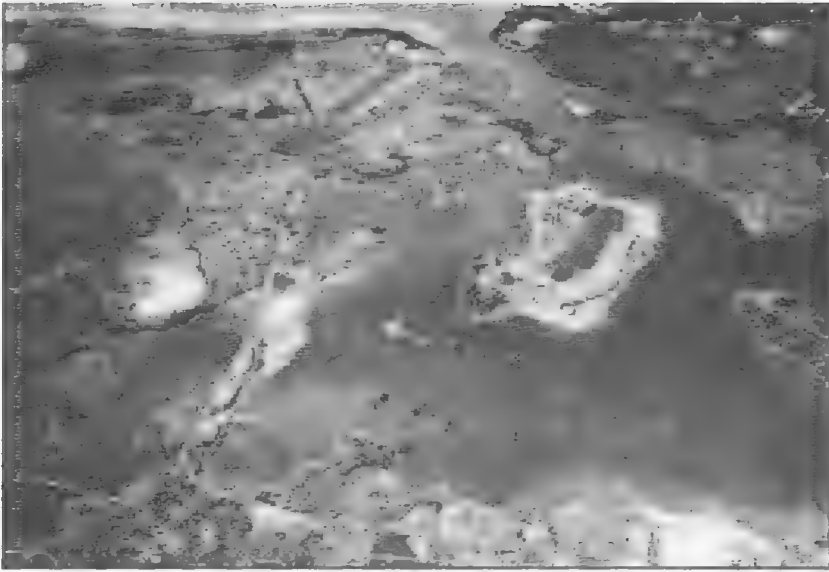
بەکارهێنانى بۆمبى ئەتۆمى بۆ خۆبەدەستهوێدانى ژاپۆن شتىکى پێویست نەبوو، بەلام ئامرازێك بوو بۆ خۆبەدەستهوێدانى سەرشۆپکەرى ژاپۆنیەکان. لە لایەكى تریشەوێ هەلۆیستى ئەمریکیهکانى بەهێزکرد لە دانوسانەکانى لەگەڵ یەکیى سۆفیهتدا، لەسەر دابەشکردنى ئەو شتەئەوێ که لەدواى جەنگەوێ بەجێ ماوون لە جیهاندا.

لە مانگی ئوگستى سالى (٢٠٠٥) ز واتە دواى شەست سال لە لێدانى ولاتەكەى بە دوو بۆمبى ئەتۆم و پاگەیاندى خۆبەدەستهوێدان و تێکشانی لەلایەن باوکیه وێ (هیرۆ هیتۆ) ئیمپراتۆر (ئەکیهیتۆ) لە یادى ئەو کارەساتەدا بەلێنیدا بە نەگەرانهوێ ژاپۆن بۆ جەنگێکى ترى لەو شێوێه.

ئىمپىراتۇر و (مېشىكۆي) ى ھاۋسەرى بەشداريانكرد لە ئاھەنگىك كە لە ھۆلى
شارەۋانى تۆكىۋ رېكخراپو، لەو ئاھەنگەدا زەنگى ياداشنامەي خۆبەدەستەۋەدان و
ژاپۇن و كۆتاي جەنگى لىدا. ..

ئەكىھىتۇ دواي باۋكى ھىرۇ ھىتۇ بوو بە ئىمپىراتۇرى ژاپۇن واتە لە سالى (۱۹۸۹)،
بەلام لە پاستىدا لە سالى (۱۹۹۰) ز بەتەۋاۋى دەستەلاتى ۋەرگرت. حكومت لە نيوەپۇي
يادەۋەرى ئەو تاۋانەدا داۋاي لە ھاۋلاتيانىكرد بەيى دەنگى سلاۋ بۇ قورىانيان ئەو جەنگە
بىئىرن. ھەر لەو پۇژەدا پېۋرەسنى فەرمىش بۇ ۋەزىرەكانى حكومت رېكخرا و لەبەردەم
ئىمپىراتۇردا بەلئىنى پارىزگارى ھەمىشەبىيان لە ئاشتى دوپات كىردەۋە.

لە ھەمان كاتدا سەرۆك ۋەزىرانى ژاپۇنى ئەو كات (جۇن شىرۇ كىزۇمى) پۇزشى
ولاتەكەي ھىنايەۋە بۇ ئەو ولاتانەي كە لەكاتى جەنگى جىھانى دوۋەمدا كەوت بوۋنە بەر
ھىرش و داگىركارى ولاتەكەي، گوۋتى ژاپۇن بە ھىچ شىۋەيەك ئەو (ۋانە نارەحەتانەي
(جەنگ لە بىر ناكات. گوۋتىشى : (ولاتەكەي ھۆكارىك بوو بۇ ئەو زىان و ئازارە زۆرانەي
كە گەلانى زۆرىك لە ولاتان بەريان كەوت، بە تايىبەتى ولاتە دراۋسى ئاسىيايىھەكانمان لە
كاتى جەنگ و داگىركارىھەكاندا) ئەۋەشى بۇ زىاد كىردوۋ گوۋتى: (ئىمە زۆر بە سنگ
فراۋانىيەۋە ئەو پاستىيە مېژۋىيە قبول دەكەين و سەر لەنۇي ئەو كارىگەريانە لەسەر دل و
دەروونمان دوۋبارە دەكەينەۋە و داۋاي لىيوردن دەكەين و سەرەخۇشى خۇمان لە
قورىانيانى ناۋەۋە و دەرەۋەي ولات دەكەين)

بنکهای بیرل هاربر پیش می‌رشته که...

بهوشیویه دیمه‌نه که دهستی پیکرد دای می‌رشته که

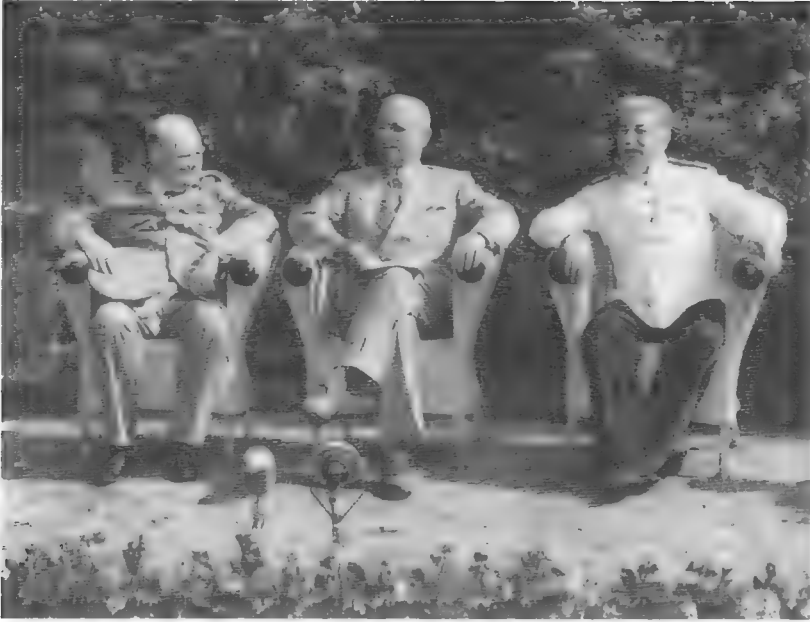
ئاگر به‌ربوه که‌شتی گه‌لی نه‌مه‌ریکی دوا‌ی هێرش‌ی ژاپۆنیه‌کان

ئەوە وینەى ئاسمانى ھىرۆشمايە ، دواى ئەنجامدانى ھىرشى شەيتانى بەبۆمبى
ناوہكى!!

تاكه رزگار بوى بۆمبى ھىرۆ شىما ، باس لەكارەساتەكە دەكات پيش مردنى

كونگره‌ى بۆتسدام : له‌چه‌په‌وه‌ نىستۆن چرچىل، هارى ثرومان، جۆزىف ستالىن

به‌كۆك له‌دانىشتنه‌كانى كونگره‌كه

ژه‌نارالّ ماك ئارثغر به‌لگه‌نامه‌ی خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دان واژۆ ده‌كاته‌

هه‌یۆه‌یتۆ له‌گه‌ڵ ژه‌نه‌پاڵی ئه‌مه‌ریکی مارک ئارثغر حاکمی سه‌ربازی ژاپۆن دوا‌ی واژۆ
کردنی به‌لگه‌نامه‌ی خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دان

INSTRUMENT OF SURRENDER

 We, acting by command of and in behalf of the Emperor of Japan, the Japanese Government and the Japanese Imperial General Headquarters, hereby accept the provisions set forth in the declaration issued by the heads of the Governments of the United States, China and Great Britain on 25 July 1945, at Potsdam, and subsequently adhered to by the Union of Soviet Socialist Republics, which four powers are hereafter referred to as the Allied Powers.

We hereby proclaim the unconditional surrender to the Allied Powers of the Japanese Imperial General Headquarters and of all Japanese armed forces and all armed forces under Japanese control wherever situated.

We hereby command all Japanese forces wherever situated and the Japanese people to cease hostilities forthwith, to preserve and save from damage all ships, aircraft, and military and civil property and to comply with all requirements which may be imposed by the Supreme Commander for the Allied Powers or by agencies of the Japanese Government at his direction.

We hereby command the Japanese Imperial General Headquarters to issue at once orders to the Commanders of all Japanese forces and all forces under Japanese control wherever situated to surrender unconditionally themselves and all forces under their control.

We hereby command all civil, military and naval officials to obey and enforce all proclamations, orders and directives deemed by the Supreme Commander for the Allied Powers to be proper to effectuate this surrender and issued by him or under his authority and we direct all such officials to remain at their posts and to continue to perform their non-combatant duties unless specifically relieved by him or under his authority.

We hereby undertake for the Emperor, the Japanese Government and their successors to carry out the provisions of the Potsdam Declaration in good faith, and to issue whatever orders and take whatever action may be required by the Supreme Commander for the Allied Powers or by any other designated representative of the Allied Powers for the purpose of giving effect to that Declaration.

We hereby command the Japanese Imperial Government and the Japanese Imperial General Headquarters at once to liberate all allied prisoners of war and civilian internees now under Japanese control and to provide for their protection, care, maintenance and immediate transportation to places so directed.

The authority of the Emperor and the Japanese Government to rule the state shall be subject to the Supreme Commander for the Allied Powers who will take such steps as he deems proper to effectuate these terms of surrender.

بہ لگہ نامہ ی خوبہ دہستہ وہ دانی ژاپون

4-گیشارا..... بمکوژەو ئەمن ئەفسانەیکە دروستیکە!!

له يەككە له پۆژەکانی مانگی ئۆکتۆبەری سالی (۱۹۶۷) ز جەستە یەکی تیکچوویان خستەنتو گۆپێکی بەکۆمەڵەو، بکۆژەکان هیوایان دەخواست کەس پێگەی نەکەوێتە سەر ئەو گۆرە نادیارە. ئەوان بپوایان وابوو بە تێک شکاندنی ئەو پیاو، ئەفسانە کەشی تێک دەشکێنن، بەلام لە راستیدا بەهەڵدا چوو بوون.

سالی (۱۹۶۸) ز گەنجان توپەبوون و هاتنە سەر شەقامەکان و، پایانگەیاندا ئەوان دەتوانن کوتای بەجەنگ یهێنن و شیوەو دیمەنی دنیا بگۆڕن، ئەو گەنجە شۆرپشگێرە دوای مردنی بوو شەهیدێک بۆ دۆژەکانیان، بوو نیشانەو هێمایەک بۆ خەون و حەزەکانی ملیۆنەھا خەڵک. ئەوانە ی کە بە دەستیانەو لە دلێشیاندا وێنەکانی ئەویان هەلگرت بوو.

دوای زیاتر لە چل سال لە تیرۆرکردنی تا ئیستاش جەنگەکانی ئەو پیاو (سەرخرە ی هەژاران و سەرکردە خەبات گێڕەکانیان و نیشانە ی یاخی بوون لە دژی وەحشیەت و ستم و داگیرکاری) بەردەوامە لە دژی ئەمریکەکان، بە پێچەوانەشەو جەنگی ئیمپریالیزمەکان لە دژی ئەویش بەردەوامە.

ئەگەر کات بگەرێتەو بە ئەمریکەکان، پێداگریان لەسەر ئەو تاوانەیان نەدەکردو (گیفارا)یان تیرۆرنەدەکرد، دوای ئەوەی لە گەڵ تێپەرپوونی کات ئەو تاوانە گیفارای گۆپی و کردیە هێماو ئەفسانە یەکی مێژووی و شۆرپشگێرێکی نۆدەوڵەتی کە پێرەوی مێژووی گۆپی.

له دوای مردنی گەلانی کیشوهری ئەمریکای لاتینی توانیان داگیرکەرە ئەمریکەکان لە خاکی ولاتەکانیان دەریکەن.

نەرنستۆ جیڤارا دلا سیرنا..ناسراو بە جی گیڤارا یان(جی) شۆپشگێڕێکی کوویی بەرەگەز نەرزەنتینی و ھاوپی ی کاسترۆ بوو. ..دادەنرێت بە بەناویانگترین شۆپشگێڕی ھەلکەوتوو لە مێژوودا!!! کۆلیژی پزیشکی لە زانکۆی (بۆینس ئایرس)خوێندوو و سالی(۱۹۵۳) تیایدا دەرچوو. توشی تەنگە نەفەسی بوو و خزمەتی سەربازی نەکردوو. لە کۆتا سالی خوێندنی لە کۆلیژی پزیشکی لەگەڵ ھاوپی یەکیدا گەشتیکی بە ماترپسکیل کردوو بەنیۆ کیشووری ئەمریکای باشورد.ئەو گەشتە کەسایەتی ئەوی بنیادناو و ھەستی بە یەکگرتویی ئەمریکای باشور و ئەو ستەمە زۆری ئیمپریالیزمی جیھانی کردوو لەسەر جوتیارە ھەزارەکان. دواترپووی کردۆتەولاتی (گواتیمالا)،کە لەو کاتەدا سەرۆکەکی سەرکردایەتی حکومەتییکی چەپرەوی جەماوەری دەکرد، لە میانە ی چاکسازیەکانی بە تاییەتی لە چاکسازیەکانی لەپووی زەوی و کشتوکالەو، گۆرا بە شۆپشگێڕێکی سۆشیالیستی. دواتر لە سالی (۱۹۵۴) ز ئەو حکومەتە ی گواتیمالایا بە ھزی کودەتایەکی سەربازیو ھە پوختنراکە لەلایەن ئازانسى ھەوالگری ناوھندی ئەمریکەو ھە پالپشتی دەکرا.

سالی (۱۹۵۵)ز گیڤارا لە ولاتی پیرۆ چاوی کەوتوو، بە کچە تیکۆشەریکی چەپرە بەناوی (ھیلدا ئەکۆستا)و ژیا نی ھاوسەرگیری لەگەڵیدا پیکھیتناو و بەرھەمی ئەو ھاوسەرگیریە منداڵێک بوو، ئیتەر لەو کاتەو ھیلدا بۆ یەکەمجار ھەندیک شتی سەرەتای مارکس و لینین و تروتسکی و ماوتسی تونگی خوێندۆتەو.

جیڤارا دواتر گەشتی کرد بەرەو مەکسیک، دوا ی ئەو ھى بالۆیزخانە ی نەرجەنتین ئاگاداریکردو ھە کە ئەو داواکراو ھە لەلایەن دەزگای ھەوالگری ناوھندی ئەمریکەو ھە. لەوی چاوی کەوت بە (رائول کاسترۆ) ی برا ی (فیدل کاسترۆ) سەرۆکی کوبا کە جۆی ئەو ھاوپی یانە ی کە لەگەڵیدا بوون دورخا بوونو ھە بۆ ئەو ولاتە و لەوی خۆیان ئامادە دەکرد بۆ شۆپش و چاوەپی ی بەریوونی (فیدل کاسترۆ) یان دەکرد لە زیندان.

کاتیک فیدل کاسترۆ لە زیندان بەریو جیڤارا بریاریدا پەيوەندی بکات بە شۆپشی کوباو ھە.فیدل کاسترۆ وایدەبینی کە لە داھاتوودا زۆر پیۆیستیان بەو پیاو ھەبێت.

له سالێ (١٩٥٩) ز پیاوانی جه‌نگی پارتیزانی به سه‌رکردایه‌تی (فیدل کاسترو) هافانای پایته‌ختیان بری و حکومه‌ته دیکتاتۆریه سه‌ریازییه‌که‌ی (لقولجنسیو باتیستا) یان پوخاند، ئه‌وه سه‌ره‌پای پرچه‌ککردنی حکومه‌ته‌که‌ی باتیستا له‌لایه‌ن ویلایه‌ته یه‌گگرتوه‌کانی ئه‌مریکاو و یارمه‌تیدانی باتیستا به کرێ گرتنه‌کانی (سی. ئای. ئه‌ی) ئه‌مریکی له‌ نیو ئه‌ندامانی جه‌نگاوه‌ره پارتیزانه‌کانی کاسترودا.

شۆرشگیره‌ کوبیه‌کان له‌سه‌ر پشتی به‌له‌مێك چوونه‌ کوبا، ئه‌وان ژماره‌یان ته‌نها (٨٠) که‌س ده‌بوو، دواتر ته‌نها (١٠) که‌سیان ئی ده‌رچوون له‌ نیو ئه‌و (ده‌) که‌سه‌شدا کاسترو و براکه‌ی راڤول و چیفاری تیاوو، به‌لام ئه‌و هێرشه‌ شکست خواردوو، زۆریک له‌ لایه‌نگری بۆ دروستکردن، به‌ تاییه‌تی له‌ ناوچه‌ گوندنشینه‌کاندا. له‌لایه‌کی تره‌وه‌ بووه‌ هۆی مانه‌وه‌ی ئه‌و کۆمه‌له‌یه‌یی که‌ جه‌نگی پارتیزانیان ده‌کرد له‌ ماوه‌ی دوو سالێ پیشووتردا له‌ ناوچه‌که‌دا، که‌ له‌ ده‌رنه‌نجامی جه‌نگه‌کانیان نیوه‌ی ئه‌ندامه‌کانیان له‌ده‌ستداوو.

وتاره‌که‌ی کاسترو هۆکاریوو بۆ مانگرتنی گشتی، به‌هۆی پلانه‌که‌ی چیفاراش به‌ دابه‌زین له‌ چیاکان به‌ ئاراسته‌ی پایته‌ختی کوبا (هافانا) شۆرشگیران توانیان له‌ مانگی ینایه‌ری سالێ (١٩٥٩) ز بچنه‌ نیو پایته‌ختی ولات به‌ سێسه‌د شۆرشگیره‌وه، ئیتر له‌و کاته‌ به‌دواوه‌ توانیان سه‌رده‌مێکی نوێ ده‌ست پێبکهن و حکومه‌ته دیکتاتۆره‌که‌ی (باتیستا) بروخێنن.

له‌و کاته‌دا چیفارا نازناوه‌ (جی) ئه‌رجه‌نتینی وه‌رگرت و له‌گه‌ڵ هاوسه‌ری دووه‌میدا به‌ ناوی (ئه‌لیدا مارش) ژیا‌نی هاوسه‌رگیری پێکه‌ێناو چوار مندالێ ئی بوو، ئه‌مه‌ دوا‌ی جیا‌بوونه‌وه‌ی له‌ ژنی یه‌که‌می.

چیفارا وه‌ك سه‌رکرده‌و جه‌نگاوه‌ریکی زۆر ئازا که‌ له‌ مردن سل نه‌کاته‌وه‌، به‌ خێرا ده‌رکه‌وت و له‌ کاتی قه‌یرانه‌کاندا زۆر به‌ باشی هه‌لسوکه‌وتی ده‌کرد، چیفارا ته‌نها پزیشکیک نه‌بوو، به‌لکو بوویه سه‌رکرده‌یه‌ك به‌ پله‌ی (عقید) هاوبه‌شی شیدل کاسترو‌ی کرد له‌ سه‌رکردایه‌تی شۆرشدا. کاسترو سه‌ره‌رشتی ستراتیژییه‌تی جه‌نگه‌کانی ده‌کرد و چیفاراش پلانی داده‌ناو سه‌ره‌رشتی جه‌نگه‌کانی ده‌کرد.

دواتر له پاش نازاد كړدى ولات ياسايه ك له كوبا دەرچوو، كه به پيى نهو ياسايه
 په گه زنامه و مافى هاوالتى بوونى ته واوى ددهايه ههركه سيك كه به پلهى (عقيد) له گهل
 شوپشگيراندا جهنگا بيت له كاتى شوپشدا، نهو مەرجهش له كه سدا نه بوو ته نها (جيفارا)
 نه بيت، به و پييش مافى ته واوى هاوالتى بوونى كوبي درا به جيفارا.

بويه وهك به ريوه بهرى بانكى ناوه ندى و سه رپه رشتياري دادگاى كړدى دوزمناى
 شوپش و بنيادنانه وهى دهولت ديارى كرا، له و ماوه يه يى كه شوپش شوعى بوونى خوى
 پانه گه يانده بوو، به لام كاتيك شوپش به ته واوى جلهوى كاره كانى گرته دهست به تاييه تى
 سوپا، شوپشگيران حكومتى كى شوعيان دروست كړدو و جيفارا له و حكومه تدا بووه
 وه زيرى پيشه سازى و نوينه رى كوبا له دهره وه و ته بيژى حكومه ت كه له نه ته وه
 به كگرتووه كان، دواتر سهردانى هه ريه كه له چين و يه كيتى سؤفيه تى كړد، هه رچه نده
 جياوازي هه بوو له گهل سؤفيه تدا به هوى كشانده وهى مووشه كه به رگريه كانى له كوبا،
 دواى نه وهى نه مريكا واژوى له سهر پيكه و تنامه يه ك كړد بوو به نه نجامنه دانى دهستدرىژى.
 بو سهر كوبا.

دواى جينگير بوونى حكومه تى شوپشگيرى نوى به سهر كړدايه تى فيدل كاسترو له كوبا،
 جيفارا نه م پوستانه لى خواره وهى به ريوه دهره د: بالويزى نيردراو بو دهسته
 نيوده ولته تيه گوره كان، ريكخه رى ميليشيا كان، به ريوه بهرى بانكى ناوه ندى، به رپرسى
 پلاندانان و وه زيرى پيشه سازى.

له ميانه نهو پوستانه نه كه وه ريگرتن جيفارا به هه موو هيزو توانا يه وه به رهنگارى
 دهستيوه ردانى نه مريكه كان ده بوويه وه، له و چوارچيوه يه دا به پيكه و تن له گهل كاسترو
 برپارى خوما ليكړدى سهرجه م به رژه وه نديه كانى دهولته تدا، نه مريكاش گه ماروكانى
 بو سهر كوبا توندتر كړده وه، نه م كارى نه مريكاش بووه هوى نه وهى كه كوبا هه گاو
 به هه نكاو له يه كيتى سؤفيه ت نزيك بيتته وه و يارمه تى و پالپشتى خوى بو بزوتنه وه
 پزگار يخوازه كانى هه ريه كه له ولاتانى چيللى و فيتنام و جه زائير پابه يه نى.

جىقارا ھەللىدا بۇ دروستىكىدى كۆمەلەيەكى پارتىزانى لە ولاتى (كۆنگۇ) بۇ بەرەنگارىبونەۋەى داگىركەران، بەلام لەگەل ئەۋەشدا بىرۈچۈنەكەى پەنگدانەۋەىكى فراۋانى لاي ھەندىك لەسەركىدەكان لى نەكەۋتەۋە، بەلام جىقارا سۈرۈۋە لەسەر ھەلۋىستەكەى و بە پۇشىنى جىل ۋەرىگى دەۋلەمەندانە فەكرەى خۇى داپۇشى و دەستىكىد بە گەشتە درىژەكەى، لە ولاتىكەۋە بۇ ولاتىكى ترو لە ناپەحەتى و نەھامەتىكەۋە بۇ ناپەحەتى و نەھامەتىكەى تر.

جىقارا بەسەركىدايەتى (۱۲۵) شۇپشگىپى كۈۋى چۈۋە كىشۈەرى ئەفرىقا، بۇ يارمەتىدانى شۇپشگىپە ئازادىخۈۋەكان، بەلام ئەزمۈۋى ئەفرىقى شەكستى ھىنا لەبەر چەند ھۆكارىك، لەۋانە نەۋۋى ھاۋكارى لە نىۋان سەركىدەى شۇپشگىپە ئەفرىقەكان و جىاۋازى كەش و ھەۋاۋ زماۋ. دواتر لەيەكك لە نەخۇشخانەكانى شارى (براگ) خەۋىترا بۇ ۋەرىگىنى چارەسەر، لەۋى كاسترۇ بۇخۇى سەردانىكىد و دۋاى لىكىد كە بگەپتەۋە كۇبا، بەلام مايەۋە لەۋىۋە پۇشتە (كۆمارى كۆنگۈى دىموكرات) بۇ جەنگان لە پال سەركىدەى شۇپشگىپى كۆنگۈى (باترىس لومومبا) ى، بەلام دواتر لە (پۇلىفيا) دەرەكەۋتۈۋ لەۋى سەركىدايەتى شۇپشكى نۋى ى كىد. لەۋ ماۋەيەدا ھىچ جۇرە بەلگەنامەيەك تۆمارنەكراۋە، جگە لەۋ نامانە نەبىت كە بۇ كاسترۇى ناردۈۋە، كە تا پۇژە كۆتايىيەكانى تەمەنى پەيۋەندى لەگەل نەچراندو پەيۋەندىان بەردەۋام بوو.

پۇژەى گىقارا دروستىكىدى بىزۈتنەۋەى چەكدارى پۇلىفە نەۋۋە، بەلكو ئامادەكارى بوو بۇ رىكخستىنى پىزى بىزۈتنەۋە پىزگارىخۈۋەكانى كىشۈەرى ئەمىركاى لاتىنى، بۇ پۈۋەپۈۋۈنەۋەى مەرامى ئەمىركىەكان لە بىردن و تالانكىدى سەروەت و سامانى گەلانى كىشۈەرى ئەمىركاى لاتىنى.

لەسەرەتاي سالى (۱۹۶۷) ز گىقارا خۇى و بىست جەنگاۋەرەكەى بە تەنھا بىنىيەۋە لە پۈۋەپۈۋۈنەۋەى جەند يەكەيەكى سۈپاى پىچەككراۋ بە بە سەپەرشتى (سى. ئاى. ئەى) ئەمىركى لە (بەراى پۇلىفياى كەمەرى). جىقارا دەۋىست ھەندىك كات

بکۆڤیت بۆ کۆکردنهوهی هینو کارکردن له پیناو کۆکردنهوهی جوتیاران و هیندییه سورەکان له دەوری خۆی، بەلام ناچاربوو جەنگەکه پیشوا دەستی پێبکات.

جیقارا بەسەرکردایەتی کۆمەڵێک شۆرشگێڕ شۆرشێ ئه‌نجامدا له پیناو جی بەجێکردنی ئامانجەکانی. هەر له‌و ماوه‌یه‌شدا واته له (٧ تۆقه‌مبەری ساڵی ١٩٦٦ تا ٧ ئۆکتۆبەری ساڵی ١٩٦٧) زیاداشتەکانی پۆژانە‌ی جەنگەکانی دەنوسیه‌وه.

له پۆژی (٨ ئۆکتۆبەری ساڵی ١٩٦٧) زه‌ه‌والێکی ناخۆش و وێرانکەر بلا‌بوویه‌وه به‌ پاگەیانندی کۆژانی جیقارا له‌ولاتی پۆلیفیا له‌ جەنگێکی سه‌ختی خۆی و هاوڕێ پالە‌وانه‌کانیدا له‌ دژی هێزه‌ پۆلیفیه‌کان، ئه‌و هێزانه‌ی که پێچه‌کرا‌بوون له‌ لایه‌ن مارینزه‌ ئه‌مریکیه‌کانه‌وه.

به‌ درێژای ئه‌و تۆ مانگە‌ی شۆرشێ پۆلیفی به‌سەرکردایەتی جیقارا نه‌یان توانی بوو زāl بن به‌سەریاندا و شۆرش درێژه‌ی کیشا تا کوشتنی جیقارا. به‌ پلانه‌ زیره‌که‌کانی جیقارا هه‌زاران سه‌ریازی ئه‌مریکی و پۆلیفیان له‌ ناوێرد و ده‌ستیانگرت به‌سه‌ر پووبه‌ریکی فراوان له‌ جەنگه‌له‌کان و ده‌چوونه‌ نێو ئه‌و گوندانه‌ی که له‌ جەنگه‌له‌کانه‌وه‌ نزیک بوون، بۆیه‌ تا ده‌هات ژماره‌ی شۆرشگێڕان زیادی ده‌کرد. ئه‌و شاره‌زایه‌کی ته‌واوی له‌ جەنگدا هه‌بوو، ده‌یزانی که‌ی هێرش ده‌کات و که‌ی پاشه‌کشی ده‌کات و ده‌نگی تفعه‌نگه‌کان بێده‌نگ ده‌کات، به‌لام ئه‌وه‌ی که به‌ خه‌یالی جیقارادا نه‌ده‌هات ئه‌وه‌ بوو که‌ نزیکترین هاوڕێ‌ی کۆنی ناپاکی له‌گه‌ڵ بکات. ناپاکی نزیکترین هاوڕێ‌کان شتیکی نوێ نیه‌ له‌ مێژوودا، بۆیه‌ کوشتنی ئه‌میش شتیکی نامۆ و ده‌گه‌من نیه‌ له‌ مێژوودا. قیسه‌ری پۆما سالانی پیش زایین له‌ لایه‌ن نزیکترین که‌سیه‌وه‌ کۆژا و کۆتا قسه‌کانیشی چوونه‌ مێژووه‌ وه‌، کاتی‌ک پیش ئه‌وه‌ی به‌ریت به‌ بکۆژه‌که‌ی گووت: (ته‌نانه‌ت تۆش ئه‌ی بروتس)!!

جیقارا له‌ ولاتی پۆلیفیا کۆژا له‌ کاتی هه‌وله‌کانی بۆ پێک‌هه‌ستنی شۆرشێک له‌ دژی حکومه‌تی ئه‌و ولاته‌، کرده‌ی ده‌ستگیرکردنی به‌ هه‌ماهه‌نگی پوو له‌گه‌ڵ ده‌زگای هه‌والگری ئه‌مریکی. دوا‌ی کرده‌ی تیرۆرکردنی قه‌یرانه‌ی سهریه‌له‌دا، که به‌قه‌یرانی (وته‌کانی گیقارا) ناسرا، واته‌ زیاداشتەکانی، دوا‌ی ئه‌وه‌ی بکۆژه‌کانی و سه‌رکرده‌

ئەمریکەکان کردیانە ئەفسانەیه‌ك له جیهاندا، به شیوه‌یه‌ك كه تا ئێستاشی له‌گه‌ڵدا بێت باجه‌كه‌ی ده‌ده‌ن.

ئێستا زۆرینه‌ی پزێمه‌كانی حکومرانی له ولاتانی کیشوهری ئەمریکای لاتینی په‌یره‌وی فه‌لسه‌فه‌و به‌رنامه‌و تیگه‌یشتنه‌کانی گیفارا ده‌که‌ن، به‌لکو سه‌ره‌پای مردنیشی دوا‌ی چه‌ندین سال، پالنه‌ریکی باشه‌ بۆ سه‌رکرده‌ی ئەو سیستهم و پزێمانه‌ی ئەمریکای لاتینی تاده‌نگی خۆیان به‌په‌روه‌ی سته‌م و زۆرداری ئەمریکیدا به‌رز بکه‌نه‌وه‌.

یاداشته‌کانی ئەم پیاوه‌ دوا‌ی پینچ سال له‌ کوشتنی بلاوکرا‌نه‌وه‌، دوا‌ی ئەمه‌ بوویه نیشانه‌یه‌ك له‌ نیشانه‌کانی شو‌پشگێری له‌ دژی سته‌م و نادادی

فلیکس رودری جیس سیخوپی پێشوو له‌ ده‌زگای هه‌والگری ئەمریکی (سی.ئای.ئێ) وێنه‌ی له‌ سیداره‌کانی گیفارای بلاوکرده‌وه‌، ئەو وێنه‌یه‌ کۆتا ساته‌کانی ژیا‌نی ئەو شو‌پشگێره‌ ئه‌رژهنه‌تینه‌ نیشانه‌دات پێش له‌ سیداره‌دانی له‌ (لاهیگه‌یرا) له‌ دارستانی (فالی گراندی) له‌ پۆلیفیا له‌ (٩ ئۆکتۆبه‌ری سا‌لی ١٩٦٧) ز. وێنه‌که‌ چۆنه‌تی ده‌سگیرکردنی گیفاراو دانی به‌زه‌ویدا نیشانه‌دات. له‌ وێنه‌که‌دا واده‌رده‌که‌وێت که‌چاوه‌کانی نیمچه‌داخراون و ده‌م وچاوی ئاوساوه‌و شو‌ینه‌که‌ خو‌یناوی بووه‌ به‌ پژاندی خو‌ینی ئەو. ئەو وێنه‌یه‌ هه‌موو ئەو ئاماژه‌و قسانه‌ی کۆتا پێه‌ینا که‌ له‌مه‌ر کوژرانی ئەو هه‌بوون له‌و جه‌نگه‌ی که‌ له‌گه‌ڵ پۆلیفیه‌کاندا کردی. دوا‌ی چه‌ند مانگێک له‌ کوژرانی ئەم نوسه‌ره‌ په‌رده‌ی له‌سه‌ر ئەوه‌ لادا‌و ئەوه‌ی ئاشکرا کرد که‌ په‌نجه‌کانی گیفارا بپا‌ون بۆ ئەنجامدانی کاری تو‌یکاری بۆ ناسینه‌وه‌ی.

چیڕۆکی ده‌ستگیرکردن و کوشتنی گیفارا ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ بۆ ئەو کاته‌ی که‌ دووان له‌ شو‌پشگێره‌کان ده‌ستگیرکران و له‌ ژێرئه‌شکه‌نجیه‌کی زۆردا دانیان به‌وه‌دانا که‌ گیفارا سه‌رکرده‌ی شو‌پشه‌که‌یان، ئیتر لی‌ره به‌دواوه‌ پاوه‌دوونانی تاکه‌ که‌سیک ده‌ستی پێکرد. سی. ئای.ئێ. ئەمریکی به‌ درێژای شالاوه‌که‌ی که‌ له‌ سه‌روی هه‌وله‌کانی سوپای پۆلیفیه‌وه‌ بوون، به‌ هه‌زاران سه‌ربازی بلاوه‌ پێکرد بۆ پشکنینی ناوچه‌ سه‌خته‌کان وگه‌پان به‌دوا‌ی چل که‌سی لاوازو برسی.

له پۆزی (۸ ئۆکتۆبەری ساڵی ۱۹۷۶ ز له یەكێك له باخچه تەنگەکانی پۆلیفیا هێزەکانی سوپای پۆلیفی که پێکدههاتن له (۱۵۰۰)ز سەرباز هێرشیانکردە سەر کۆمەڵەکەی گیفارا که پێکدههاتن له (۱۶)کەس، گیفاراو هاوڕێکانی شەش کاتژمێری تەواو شەپیانکرد، ئەو شەتیکی دەگمەن بوو پوویدا له شەپری پارتیزانیدا له ناوچەیەکی بەردەلانی سەختدا، بە شێوەیەك که تەنانت پەيوەندی نێوانیان بوو بوو شەتیکی نێمچە حەتمی.

گیفارا بەردەوام بوو له جەنگ، تەنانت دواى کۆژانی سەرچەم ئەندامانی کۆمەڵەکەی، سەرەپای برینداپوونی قاچی بەسەختی و له دەستدانی تەنگەکەی دواى شکانی مەخزەنی دەمانچەکەی، ئەو شەپ بوو هۆی ئەوێ که بە زیندووی بکەوێتە دەستیان و بە دیلی بگرن و بیگوێژنەووە بۆ گوندی (لاهیجیرا). پاش دەستگیرکردنەکەی بیست و چوار کاتژمێر بە زیندووی هێشتیانەووە، بەلام پەدی کردەووە که تەنانت یەك وشەش لەگەڵ ئەو کەسانەى دەستگیریانکردووە قسەبکات.

له قوتابخانەى گوندەکەدا، ئەفسەری ریزکردن (مارىو تیران) پێنمای هەردوو ئەفسەرەکەى خۆى بە ناوی (میجیل ئەیوروا) و (ئەندریس سیلینش) ی جیّ بە جیّکرد بە تەقەکردن له گیفارا.

مارىو بە دوو دڵیەووە دەستیکرد بە کارەکەى، لەو کاتەدا گیفارا پێى گوت: تەقە بکە مەترسە، تۆ بە سانایی تەننا کەسێک دەکوژى، لەم کاتەدا کەمێک گەپایەووە دواو، بەلام دواتر پاش ئەوێ هەردوو ئەفسەرەکە فرمانەکەیان دووبارە کردەووە دەستیکرد بە جیّ بە جیّکردنی فرمانەکەو له خوار کەمەریەووە له سەرەووە بۆ خوارەووە دایە بەردەستپێژی گوللە، ئەو پوون بوویەووە ئەو فرمانە بۆ ئەو بوو کە فیشەك بەر سەری یان دلی نەکەوێت و ماوێ گیانەلای درێژتر بێتەووە. دواتر چاودێری سەرخۆش لەلای چەپیەووە بە دەمانچەکەى خۆى تەقەى لێکردو کوتای بە ژيانى هێنا.

دەستەلاندارینى پۇلىقى ئۈۋەيان پەدكردەۋە كە جەستەكەي پادەستى براكەي
بەكەنەۋە، تەنەت پازى نەبۇن كەس شوپىنى گۆرەكەشى بزانىت، تا نەبىتە نزرگەيەك بۇ
شۆپشگىپانى ھەموو جىھان.

**+ لە گرنگىرەن ئەر ووتە نەمرانەي گىقاراكە تائىستاش سەرگىردەكانى ولاتانى
ئەمرىكاي لاتىنى دەيلىنەۋە:**

— مەست بە ئازار دەكەم لە پوخسارمدا، كاتىك ھەر زللەيەك بەر ستم لىكراۋىك
دەكەۋىت لەم جىھانەدا. لە ھەر شوپىنىك ستم ھەبىت ئۈۋە نىشتىمانى مە.

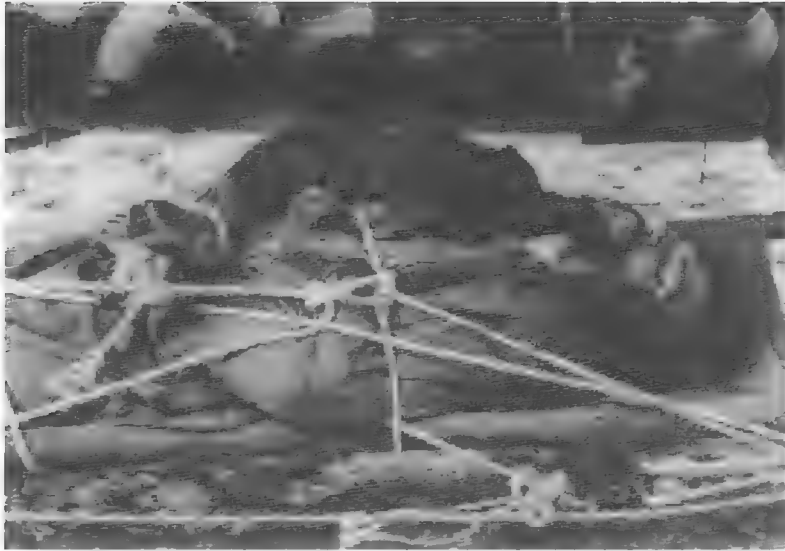
— شۆپش بە ھىزە ۋەك پۇلا، سۈرە ۋەك سكل، ماۋەيە ۋەك دار بەپوۋ، قولە ۋەك
خۆشەۋىشتى شىتەنەي ئىمە بۇ نىشتىمان.

— ئەۋەندە لام گرنگ نىە كە لە كۆي ۋەكەي دەمرم، بە ئەندازەي گرنگى مانەۋەي
نىشتىمان.

— شۆپشگىپان دىنبايان پىركرد لە ھاۋار، تا جىھان بە قورساي خۆي لەسەر جەستەي
ھەزاران نەخەۋىت.

— بىگومان پىگەكە زۆر تارىك ۋە پەشە، ئەگەر مەن ۋە تۆ نەسوتىن ئەي كى پىگەكە
پووناك بكانەۋە.

بەم شىۋەيە دۋاي زىاتر لە چل سال لە تىرۆركردنى، تا ئىستاش جەنگى
گىقاراكە (سەرخەرى ھەزاران ۋە سەرگىردە ۋە شەھىدەكانىيان، نىشانە ۋە ھىما بۇ ياخى بوۋن لە
دۇي ۋە حىشەتەي ستم ۋە زۆردارى) بەردەۋامە لە دۇي ئەمرىكەكان، جەنگى
ئىمپىريالىزىمىش لە دۇي گىقاراكە (گىقاراي ۋىنە ۋە ھىما ۋە پۇشناي شۆپش) بەردەۋامە.

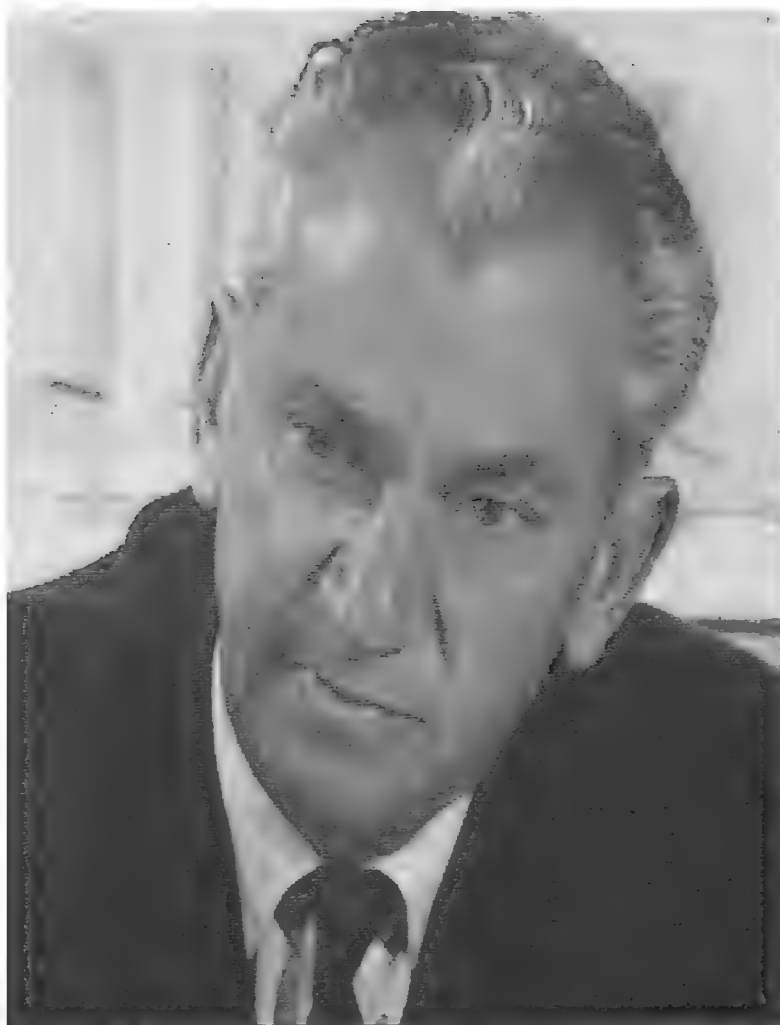

بەو شىۋە يە جەستەى تىكۆشەرى شۆپش گىفارا دۆزىايەو ۋە ۋە پىاۋە رۆشت، بەلام
ئەفسانەكەى مايەو ۋە تا ئەمەرىيىكەكان باجى ئەنجامدانى ۋە تاوانە نەخۋازاۋەيان
بدەن، تا رۆزگارى ئەمپۆشمان .

گىفارا بوۋەتە ووشەى نەيتىنى بۆ ھەر كەسنىك بىيەۋىت ۋلاتەكەى رزگار بكات لە
ھەيمەنە و دەسلەلتى ئەمەرىكا

5-حاييم بارليف..... وانه له ماجينووه فيرنه بوو!!

پۆڭگاریك كه گەردەلۈۈلى شەپوخراپەى ھىتلەر ئەوروپاى گرت بوۋەو ھىزەكانى بە ئاراستەى سنورەكانى ژىردەستەلاتى فەرەنسا دەكشان، لەو پۆژەدا فەرەنسا بەرەستەكەى بنیادنا، لە كاتىكدا كە ناچارنەكراپو بە زۆر بىكات، ناۋى بەرەستەكەشيان بە ناۋى ۋەزىرى بەرگرى ئەۋكاتەى ۋلاتەكەيان (ماجىنۆ) ۋە ناۋنرا، ھەموو خەۋنەكانى فەرەنسا لە پشت ھىللى بەرگرى ماجىنۆ ۋە مۆليانداۋ چەند پۆژو مانگىك بگرە چەند سالىكىش زۆرىك لە توانا لۆجىستىەكان ۋە سەرچاۋەكانى ھىزيان لەسەردامەزئاند.

بەلام كات ھەموو شتىكى لەگەل خۆى پامالى ۋە سەرچەم بەرەستەكانى ماجىنۆى فېرېدايە نىو مۆزەخانەكانى مېژوۋەو، كاتىك ئەلمانەكان گەمارۆى فەرەنساياندا لە بەرەى بەلجىكا ۋە ھۆلنداۋ بە تىپەربوون لە پوۋيارى (ۋار)بەرەو پارىس، بەمەش توانيان پىچرانىكى تەۋاۋ دروست بگەن لە نىۋان سوپاى فەرەنسادا. بەم شىۋەيەش لە فەرەنسا نىزىكەى سى مىليۇن مۆۋ بوۋنە قورىانى لە كوزراۋ برىندارو دىل كراۋ، مىليۇنەھا ھاۋلاتىش توشى پەنابەرى ۋە دەرەدەرى ۋە مال ۋىرانى بوۋن.

لەۋانەيە ۋانەكەى ماجىنۆ ئەۋانەيە بوۋىت كە ئىسرائىلىيەكان لىيەۋە فېرنەبوۋ بن، لە پىش ھەمووشيانەۋە (حايىم بارلىيف) كە ۋاگومانى دەبرد ئەۋ ھىللەى كە بەناۋى خۆيەۋە بنیادى نابو ھىللىكى پۆلايىنەۋ ناكىرىت كە بېزىنرىت. ئەمە لە نىۋ ھات ۋ ھاۋارىكى بانگەشەى پاگەياندىنا، لەمەپ تىگەياندىنى ئەۋەى ئەگەر مىسىرىەكان ھەۋلى ھىرشكردنە سەر ئەۋ ھىللەبدەن ۋانەيەكيان پىدەدرىت كە بېريان نەچىتەۋە، بەلام ۋەك چۆن ھىللەكەى ماجىنۆ تىكشىكىنرا بە ھەمانى شىۋەش ھىللەكەى (حايىم)ىش تىكشكا.

له راستیدا نه ماجینۆ و نه بارلیف له وانهکانی میژوو هیچ فێرنه بوون. پۆم و نه غریقیه کۆنهکان له دێر زهمانهوه گرنگیهکی زۆریان به قهلاو دیواره خۆپاریزیهکان داوه و چهکیکی زۆریشیان به کارهێناوه بۆ لێدانی ئه و قهلايان. دیواری چین له به ناویانگترین هێلهکانی خۆپاراستنه له میژووی کۆندا، که درێژهکهی (۲۲۴۰) کم و به رزیهکشی (۵) م ده بێت، به لām له گهڵ ئه وهشدا نهی توانی چین بپاریزیت له داگیرکاری و پهلاماری ولاتانی داگیرکه.

هر دوو هێلی (ماجینۆ)ی فهره نسی و (بارلیف) ی ئیسرا ئیلی له سه ر بنه مای بیروباوه پێکی کۆنی سه ربازی بنیادنران، که ده لێت هێلی به رگری جیگیر ئامرازێکی نمونه ییه بۆ پارێزگاریکردن له سنوری ولات و هێرشه ده رهکیهکان به بێ زانی گه و ره ی گیانی، به رگری له دوژمن ده کات، ته نانه ت له وه ی که بیر له هێرش کردنیش بکاته وه .

لێره دا ئه و دوو هێله شروقه ده که ی، که پشتیان به و فه لسه فه یه به ستووه وله هه مان کاتیشدا شکستیان هێنا له به رده م ستراتیژی ته گه راپاوه کاندا.

دوای کۆتای هاتنی جهنگی جیهانی یه که م، فهره نسا پشتی به ستراتیژی ته تیکی به رگری نیگه تیف به ست به دامه زاندنی هێلی (ماجینۆ) که به نمونه یه که له هێله خۆپاریزیهکانی به رگری جیگیر داده نریت، له پوانگه ی ئه و باوه په ی که سه رکرده سه ربازیهکان هه یان بوو به توانای ئه و هێله بۆ وه ستاندنی هێرش هێزه ئه لمانیهکان و ماندو کردنیان، دوا جایش کار ئاسانیکردن بۆ هێرش هه لگه راپاوه له ناو بردنیان.

ئه وه ی جیگه ی باسکردنه له کاتی جهنگی جیهانی دووه مدا، هه ندیک بیروباوه یی سه ربازی ده رکه و تن له نۆو ده وله ته گه و ره کاندا، بۆ نمونه عه قیدیکی رووسی وای ده بینێ که ئامانج له دروستکردنی به ریه سه تهکان ناچارکردنی هێزی هێرش به ره که له یه که شوینی دیاریکراوه هێرش بکات، به وه ش ده توانریت به رپه رچ بدریته وه له ناو بپریت. فهره نسا پشتی به تیۆریکی به رگری ده به ست که بنیادنرا بوو له سه ر به ریه سه ته جیگیرهکان، بۆ ئه وه ی سه ربازهکان بپاریزیت. ئه لمانهکانیش باوه ریان به جهنگی کت

ۋېر ھەبوو لە چوارچىۋەى ستراتىژىيە تېكى ھىرش بىردن كە پىشتى بە دووانەى فرۆكەو ھىزى دەريايى دەبەست، بە شىۋەيەك كە پەيوەندىيەكى توند لە نىۋانىاندا ھەيىت.

بە نىسبەت ھۆكارەكانى بنىادنانى ھىلى ماجىنۆ، دەبىنن دواى سالى (۱۹۱۸) ز سەرگەوتنى فەرەنسا لە جەنگى جىھانى يەكەمدا، دەستىكرد بە لىكۆلېنەو ۋە بۆ دورخستەنەو ھى فەرەنسا لە دوژمنكارىيەكى چاۋە پروانكراۋ، بە تايىبەتى لە سنورى باكورى پۆژھەلات لەگەل ئەلمانىا، بە ديارىكراۋى لە ھەردوو ناۋچەى (ئەلزاس و لۆرېن). دواى لىكۆلېنەو ۋە لە ستراتىژىيەتى ئەلمانى كەلەسەر تىۋرى جەنگى كت ۋېر بنىادنراۋو، لە دەرئەنجامى كارىگەرى پژانى ئەو خويىنەى كە فەرەنسا لە نىۋان سالانى (۱۹۱۴-۱۹۱۸) ز بە خۆيەو ۋە بىنىي، بوو ھۆى دروست بوونى ھەستىارىيەك لە نىۋاى گىشتى فەرەنسىدا بەرامبەر لە دەستدانى مليۆنەھا ھاۋالاتى.

دواى پېرېوونى بېروھۆشى سەركەزدە فەرەنسىيەكان بە ھەندىك بېروپۆچوونى ناشاز لە كەمى لە دايك بوون لە فەرەنسا و نەبوونى ھاۋسەنگىيەك لە نىۋان ژمارەى ھاۋلاتيانى فەرەنسى و ئەلمانى.

ۋەزىرى بەرگى فەرەنسى (ماجىنۆ ۱۸۷۷-۱۹۳۲) ز پەلەمانى فەرەنسى پازىكرد بە بىرۆكەى بنىادنانى ھىلىكى بەرەست كە نەبەزىنرېت، بۆ قەرەبووكردەنەو ھى كەمى ھىزى مړۋىي و پاراستنى گيانى ھەزارەھا سەربازى فەرەنسى، ئەمە سەرەپاى پېدانى ھەلىك لەبەردەم ھىزەكانى فەرەنسادا لە كاتى پوودانى ھەر ھىرشىك بۆ ۋەرگرتنى پېوشوۋىنى پېويست لە بەردەم ھىرشى ئەلمانىيەكاندا.

ئەنجومەنى پېرانى فەرەنسى دەنگى لەسەر (ياساى ماجىنۆ) داۋ (۲،۹) مىليار فرەنگى فەرەنسى بۆ تەرخانكرد. بۆ پتەۋكردنى بەرەستەكان كە بەدرىژاى سنورى ئەلمانى و ئىتالى بنىادنراۋو لە نىۋان سالانى (۱۹۲۹-۱۹۴۰) ز، بەم شىۋەيەش بەشىكى زۆرى بودجەى بەرگى فەرەنسى بۆ بنىادنانى بەرەستەكان بە درىژاى سنورەكان تەرخانكرا. بە تايىبەتى بۆ بەرەنگاربوونەو ھى ئەلمانەكان، كە لە باكورەو ۋە لە سويسرا درىژدەبوۋى ۋە بۆ باشور لە دەريايى سېي ناۋەپاست.

فهره نسیه کان هیوایه کی زږدیان له سهر ئو هیله هه لچنی بوو و بږویان وابوو که ژماره یه کی زږد له ئه لمانه کان دروینه ده کات. له و باوه پره دابوون ئو کارهش ده وه ستیت له کاتی سنوری به یه که وه گریدانی فرقه ی پیاده ی ئه لمانی به فرقه ی پیاده ی فهره نسیه وه.

هرچی ده بابو و فرۆکه کان، سهرکردایه تی فهره نسی وای ده بیینی که ئه وانه شتگه لیکی ناوه ندین، لیژده دا ئه وان بیریان له وه نه کرده وه و پلانیان بۆ دانه پشت، له کاتی که پتویست بوو ئه وه بکه ن، ئه گهر هیله کهش نه به زینرایه. ئامانجی سهره کی بنیادنانی ئه وه هیله به جی هینانی به رگریکردن بوو له سنوره کانی فهره نسا به که مترین قه باره ی هیز به هاوکاری له نیوان هیزی پیاده و توپ هاوژو پره گزه کانی زانیاری.

+ به نسبته قه لابه ندیه کانی هیله که خۆی ده بیینیته وه له :

گونجای له کاتی دروستکردنی قولله کاندا، به شیوه یه ک توانای به رکه وتنی راسته و خۆی هه بیته و نه پوخت. تا ئاستیک که ئه ستوری دیواری کۆنکریتی که ی بگاته سی مه ترونیو، به و شیوه یهش ده توانیت له یه ک کاتدا سی گولله توپ وه رگریته له گه ل سود وه رگرتن. له ده ره ئه نجامه کانی (ده سته که وته کانی) چاله که ی، به شیوه یه ک که ئه ستوری که ی له سه روی چال و سه نگه ره کانه وه (۲۰) م که متر نه بیته.

+ هه روه ها گونجای له کاتی هه لبژاردنی شوینی قولله و قه لابه ندیه کاندا، بۆ سود وه رگرتنی ته واه له سروشتی زه وی، ئه مهش ده بیته په یدابوونی بواریکی زږد باش بۆ چاو دیری و ته قه کردن، ئه مه له گه ل سود وه رگرتن له به ریه سته سروشتیه کان، تا بیته به رگریکاریکی باش بۆ ده بابه کان و سه رپه رشتی ناوچه کانی جهنگی ده بابه کانی دوژمن بکات.

له سهر قولله سه ربازیه کان تاوه ری زری پۆشیان دروستکرد. بۆ چه کی په شاشه کان، هه موو قولله یه کی سه ربازی خه نده قیک و مۆلیده یه کی کاره بااییان تیدا دانا بوو، که ده وه درابوو به ته لی درکای وهیلی ئاسنی شه مه نده فهر. له پال قولله کان و

قه‌ل‌به‌ندیه‌كاندا كۆڭاو شویتنی حه‌وانه‌وه بۆ هیزه كاركه‌ره‌كان و خزمه‌تگوزاره‌كان دروستكرايیون. ئه‌مه‌جگه‌ له‌ له‌ گۆڤه‌پانی پاهیتانی سه‌ربازی و تۆپی په‌یوه‌ندی له‌ نیتو خنده‌قه‌كاندا بۆ به‌ستنه‌وه‌ی به‌شه‌كاني قه‌ل‌به‌ندیه‌كه‌ و هه‌لگرتنی سوته‌مه‌نی و ئاو خواردنی پیتویست بۆ ماوه‌ی سی مانگ.

گونجایی له‌ کاتی پرچه‌كکردنی خاله‌كاني هیل‌كه‌، به‌ شیوه‌یه‌ك كه‌ چه‌كه‌كان هاوتابن له‌گه‌ل‌ ئه‌و ئامانجانه‌ی كه‌ له‌ پیتاویا دروستكراون، ئه‌مه‌ له‌گه‌ل‌ توانای هه‌لبژاردن له‌ قه‌ل‌او سه‌نگه‌ره‌كاندا.

گرنگترین چه‌كێك كه‌ هه‌بوو چه‌كی (رابیل) بوو كه‌ له‌ یه‌ك خوله‌كدا (٥٠٠) فیشه‌كی ده‌ته‌قاند به‌ دوری (٢٤٠٠) م، هه‌روه‌ها چه‌كی دژه‌ ده‌بابه‌ له‌ ئه‌ندازه‌ی (٢٧،٤٧) میلیمتركه‌ دوریه‌كه‌یان (٨٠٠) م مه‌تری ده‌پێی، ئه‌مه‌ سه‌ره‌پای چه‌كی هاوه‌ن و هاوتز له‌ جۆرو ئه‌ندازه‌ی جیاواز.

هیل‌كه‌ به‌ شیوه‌یه‌كی گالته‌جاری تێكشكا، له‌ کاتی ده‌ستپێکردنی جه‌نگی جیهانی دووهم، فه‌ره‌نسا به‌ پاده‌یه‌كی گه‌وره‌ ئاماده‌ی پووبه‌پووبوونه‌وه‌ی ئه‌لمانیا بوو، ئه‌و خاوه‌نی هیزو جبه‌خانه‌و هیل‌ی ماجینۆ بوو بۆ پاراستنی ولاته‌كه‌ی به‌ دریزای سنوره‌كاني له‌گه‌ل‌ ئه‌لمانیا، به‌لام گیانی شه‌ركردنیان له‌ ده‌ستداوو، كه‌ هه‌ر له‌ سالی (١٩١٤) ز هه‌موو لایه‌كی پرکردبوو. ته‌نها به‌وه‌ پازی بوون له‌ پشت هیل‌كه‌وه‌ بمیننه‌وه‌، به‌ شیوه‌یه‌ك بریایان به‌ هیل‌ی به‌رگه‌یه‌كه‌یان هه‌بوو تا پاده‌ی بیروباوه‌پی ئایینی، ئه‌و هیل‌ی كه‌ به‌ تواناترین و زیره‌كترین سه‌ركرده‌كاني فه‌ره‌نسا دروستیان كردبوو.

له‌ (١٧ یونیۆی سالی ١٩٤٠) ز هیزه‌كاني ئه‌لمانیا توانیان سنوره‌كاني فه‌ره‌نسا به‌زینن و بچنه‌ نیتو خاکی فه‌ره‌نساوه‌، دوا‌ی ئه‌وه‌ی فرقه‌ی (بانز)ی ئه‌لمانی توانی هیل‌ی به‌رگری له‌ هیل‌ی ماجینۆ دوربخاته‌وه‌ و ئاراسته‌ی هیزشه‌كه‌ی به‌ره‌و باکوری پۆژئاوا بگۆریت. هیزه‌كاني ئه‌لمانیا ئه‌وه‌یان ده‌زانی ئه‌و هیل‌ه‌ تا سنوره‌كاني به‌لجیکا و ده‌ریایی باکور درێژده‌بیته‌وه‌ و توانای ئه‌وه‌شی نیه‌ به‌ تواناكاني خۆی خۆی پابگریت و بمینیتنه‌وه‌.

سوپای فەرهنسی به ته‌واوی تیکشکا و خۆیاندای به‌ده‌ست هیزه‌کانی ئەلمانیاوه له نیوه شه‌وی (٢٥ یونیۆی سالی ١٩٤٠) ز جگه له هیزه‌کانی هیللی ماجینۆ نه‌بیٲ که خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دانیان په‌دکرده‌وه تا کۆتای ئەو مانگه ، به‌لام دواچار خۆیاندای به‌ده‌سته‌وه، دواتریش ده‌رکه‌وت که خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دانیان به‌هۆی فشاری ئەلمانه‌کانه‌وه نه‌بوو، به‌لکو به‌هۆی ئەو ئاگادارکردنه‌وه‌یه‌وه بووه که حکومه‌تی فەرهنسی بۆخۆی داوای لیکردون.

شکستی فەرهنسیه‌کان ده‌رئه‌نجامی‌کی حه‌تمی بوو، بۆ سوپایه‌ک که په‌یره‌وی ستراتیژییه‌تیک بکات بنیادنرا‌بیٲ له‌سه‌ر جه‌نگ له‌گۆره‌پانیکی جیگیردا، له‌به‌رده‌م سوپایه‌کدا که په‌یره‌وی هۆکاری میکانیکی نوی بکات، و بنیادنرا‌ویٲ له‌سه‌ر هاوکاری و هه‌ماهه‌نگی توندی نێوان فرۆکه‌و ده‌بابه‌کان. ئەمه‌ سه‌ره‌پای ئەوه‌ی که هیللی ماجینۆ به‌دریژای سنوری فەرهنسی درێژنه‌بووبوو‌یه‌وه، و له‌سنوری به‌لجیکادا وه‌ستابوو و حکومه‌تی ئەو ولاته‌ ئەوه‌ی په‌دکردبۆوه له‌باکوره‌وه به‌ئاراسته‌ی زه‌ویه‌کانی درێژیکریته‌وه، ئەوه‌ش بووه‌ هۆی ئەوه‌ی که (هیتلەر) له‌و ئاراسته‌و شوینه‌وه ده‌ستی خۆی بوه‌شینی.

قه‌لابه‌ندیه‌کانی هیللی هیزه‌ فەرهنسیه‌کان نه‌یانده‌توانی پره‌نسیپی هیواشکردنه‌وه‌ی جوڵه‌و توانای هیرش بردن که‌م بکه‌نه‌وه، وه‌ک چۆن خۆیان پانه‌گرت له‌به‌رده‌م هیرشی ئاسمانی ئەلمانه‌کاندا.

ئەلمانه‌کان سه‌رکه‌وتووبوون له‌خیرای و هیزی بۆردوومانکردن، ئەوان دوو سوپایان هه‌بوو، هیزی پیاده‌و تۆپ هاو‌یژ هیزی ده‌بابه‌و فرۆکه‌وانی، هه‌ردووکیان له‌چارچێوه‌ی یه‌ک پلانی یه‌ک‌گرتوودا کاریانده‌کرد، که‌ناسرابوو به‌خیرای بلا‌بوونه‌وه له‌هه‌ستان به‌جوڵه‌ی راپیچ کردن و گه‌مارۆدان. به‌و شیوه‌یه‌ش توانیان قوربانی بدن به‌قه‌لابه‌ندیه‌کانی هیللی ماجینۆ. له‌زه‌ویه‌کراوه‌کاندا جوڵه‌یانده‌کرد و هیزه‌کانی موده‌په‌عه‌و پیاده‌خیراییان ده‌به‌خشیه‌ ئەو جوڵه‌یه‌، به‌هاوکاری چه‌کی پێشکه‌وتووی ئەلمانی.

ھىزەكانى ئەلمانى چوونە فەرەنساوھە لە ھەرگای باكورى رۆژھەلات، بەبى ئەوھى ھىلى ماجىنۆ ھىچ گرنكىھكى جەنگى ھەبىت، سەرەپای بوونى قەلابەندىھكى بەرگرى زۆر و تۆكمە.

شارەزاكان لە ھەلسەنگاندنى ئەو ھىلە بوونەتە دووبەشەوھە. پاي زۆرىنەيان وای دەبينى كە ئەوھە كارىكى شكست خواردووبووھە. لەبەر ئەوھى كە سەرکەوتوونەبوو لە دورخستەوھى فەرەنسا لە خراپترین تىكشكانى سەرشۆپكەر لە سالى (١٩٤٠)ز.

ھەندىكى ترىان وای دەبينن كە ئەو ھىلە ھۆكارى سەرھكى تىكشكانەكە نەبوو، و ئەو ھىلە مەبەستى سەرھكى بنیادنانەكەى ھىتاوھتەدى، كە برىتى بووھە لە وەستاندى ھەر ھىرشىكى ئەلمانى چاوھپوانكراو لە بەرھى پۆژھەلاتەوھە.

سوپای فەرەنسى توانى جولە بكات و بلاو ببىتەوھە و توانى زۆر بە باشى ئەو ھىلە بەكاربھىننىت بۆ قەرەبوو كردنەوھى كەمى ھىزى مړووى فەرەنسى. بەلكو ھۆكارى سەرھكى شكستەكە دەگەپىتەوھە بۆ پەپرەوكردنى ھىلى ماجىنۆ بۆ بەرگرى جىگىر و پەپرەونەكردنى سەركردە فەرەنسىھەكان بۆ شىوازى جەنگى نوێ لە جەنگى دەبابەو فروكەكان.

لە سالى (١٩٤٤)ز ھىلەكە بووبە شوینەوارىك، دواى ئەوھى ئەلمانەكان دیاریانكرد و بەكاریانھىنا وەك كۆگا. لە پەنجاكان و شەستەكاندا ھەندىك شوپىنى ئەو ھىلە نۆژەن كرانەوھە تا ژەنەپال(دىگول)دەستەلاتى لە فەرەنسا وەرگرت و پشتى بە ھىزى ناوھكى بەست لە پاراستنى فەرەنسادا.

بە نسبەت ھىلى بارلىیف:

ھەموو وەردبوونەوھىھىكى ئىسرائىلەكان دواى شكستەكەى سالى(١٩٦٧)ز وەستا بوو لەسەر نەھىشتنى ھەر برىننىك كە پووبدات لە ھىلەكانى پىشەوھى بەرگرىكردن، لەبەرئەوھى ئەگەر ئەوھە پووبدات ئەوھە بەماناى شكستى تىورى ئاسايشى ئىسرائىلى دىت كە لە سەر سنورەكان بنیادنراوھە. لىرەوھە ئىسرائىل دەستىكرد بە بەھىزكردنى ھىلى

بەرگری ئارام و بەهێزو جیگیر بەرامبەر تۆکەندی سوئس، وەك جی بەجێکردنی تیۆری هێڵی بەرگری جیگیر.

(حاییم بارلیف) سەرۆکی ئێرکانی سوپای ئیسرائیل، پشتگیری بېرۆکی بنیادنانی ئەو هێڵی کردوو، ھەربە ناوی خۆشیەو ناوی دەرکرد. ئامانج لە بنیادنانی هێڵی (بارلیف) بەتەنھا سەربازی نەبوو، بەلکو دەرۆنیش بوو، کاریگەریەکی قوڵی دەرۆنی ھەبوو لەسەر متمانە بە خۆبوونی ئیسرائیلیەکان، لەگەڵ ئەوەشدا بەرجەستەکەریکی کرداریش بوو لەسەر متمانە بە خۆبوون، بەو شیوەیەك کە گەشتە ئاستی جەنگی کوێرانە و خۆبەزلانییەکی ھەلخەلەتینەرانە، دواي ئەوێ دلتیابوونەو لە هێزو خۆپاریزی بەرگریەکانیان و توانایان لە تیکشکاندنی ھەر هێرشیکي میسری لە پێگی تۆکەندی سوئسەو، لە کاتیکی ھەستی میسریەکان بەرامبەر ئەو هێڵە تیکەلەیک بوو لە نێوان سەرشۆپکردن و مەیدانخوایدا.

هێڵی بارلیف بە ھێزترین هێڵی بەرگری بوو لە میژووی نویدا، لە تۆکەندی سوئسەو دەستی پێدەکرد تا قولای (۱۲) کم لەناو نیمچەدورگەي سینا، بە درێژای کەناری پۆژھەلاتی تۆکەندەکە. هێڵەکە لە دوو هێڵ پیکھات بوو، کە پیکدەھاتن لە پێداویستییە ئەندازەییەکان و گۆرەپانی وەستانی دەبابەو تۆپەکان و یەدەکی مودەرەو یەکەکانی تۆپە میکانیکیەکان، بە درێژای (۱۷۰) کم بە درێژای تۆکەندی سوئس.

ئیسرائیل دواي سالی (۱۹۷۶) ز هێڵی بارلیفی بنیادنا، لەسەر پێشنیاری (حاییم بارلیف) ی سەرۆکی ئێرکانی سوپای ئیسرائیلی، دواي جەنگی سالی (۱۹۷۶) ز لە پێناو دلتیابوونی سوپای ئیسرائیل لە بەرەي نیمچەدورگەي سیناوە.

هێڵی بالیف (۲۲) شوێنی بەرگریکردن و (۲۶) قەلابەندی لەخۆ دەگرت، بیناکانی پارێزراو بوون بە چیمەنتۆو پارچەي کۆنکریتی گەورەو سگەي ئاسنین بە شیوەیەك کە دەیان پاراست لە ھەر کاریکی بۆردوومانکردن. ھەر قوللەیک یان نوکتەيەکیش (۲۶) کونی لە خۆدەگرت بۆ پەشاشەکان و (۲۴) سەنگەریش بۆ سەربازەکان، ئەمە

سهره‌پای ژماره‌یه‌ك كونی تایبته به چه‌کی دژه تانك و پارکی وه‌ستانی ده‌بابه‌و دانانی چه‌کی هاوه‌ن و (١٥) پیزی ته‌لی دپ‌كاوی و گیلگه‌ی مین.

هر خالێکی قه‌ل‌به‌ند پێکده‌هات له دامه‌زراوه‌یه‌کی ئه‌ندازه‌ی ئالۆز، که ئه‌ویش له چه‌ند چینیکی ناوه‌وه‌سه‌ره‌وه‌ی زه‌وی پێکده‌هات و پوویه‌ره‌که‌ی به‌گشتی (٤٠٠٠)م چوارگۆشه‌ ده‌بوو. هر خالێکی ژماره‌یه‌ك له سه‌نگه‌رو کونی تێدابوو، هر قولله‌یه‌کیش چه‌ند کراوه‌یه‌کی له‌خۆ ده‌گرت بۆ چه‌کی ده‌بابه‌و تۆپه‌هاوێژه‌کان ، ئه‌م قوللانه‌ش هه‌ندیکیان به‌هه‌ندیکی تریان‌وه‌ به‌خه‌نده‌قی ژێرزه‌مینیی به‌سترا‌بوونه‌وه‌.

هه‌موو خالێک ته‌واوی پێداویستیه‌کانی بۆ دا‌بین‌کرا‌بوو، به‌شیوه‌یه‌ك بتوانیت که به‌رگری بازنه‌یی بکات، له‌ حاله‌تی شکستی هه‌ربه‌شێک له‌ به‌شه‌کانی تری هه‌یله‌که‌.

هه‌رشوینێک ده‌یتوانی په‌یوه‌ندی به‌ شوینێکی تره‌وه‌ بکات به‌ ئامیری سلکی و لاسلکی، ئه‌مه‌ سه‌ره‌پای په‌یوه‌ندی کردن به‌ سه‌رکرده‌ ناوچه‌یه‌یه‌که‌نه‌وه‌ له‌گه‌ڵ په‌یوه‌ست به‌ هه‌یلى ته‌له‌فونی مه‌ده‌نی ئیسرا‌ئیلی، تا سه‌ربازه‌کان بتوانن له‌ هه‌یلى به‌رگری بارلیفه‌وه‌ په‌یوه‌ندی به‌ خه‌زانه‌کانیان بکه‌نه‌وه‌ له‌ ماله‌وه‌.

هه‌یلى بارلیف به‌ به‌رزیه‌کی گه‌وره‌ جیا‌ده‌کرایه‌وه‌ تا ئاستی (٢٠-٢٢)م به‌ گۆشه‌ی (٤٥) له‌ سه‌ر پووی تۆکه‌نده‌که‌. ئه‌مه‌ جگه‌ له‌ (٢٠)خالێ قه‌ل‌به‌ند که‌ ناسرا‌بوون به‌ قولله‌ به‌ دوری نزیکه‌ی (١٠-١٢)کم له‌ په‌کتره‌وه‌ و هه‌رخالێکی (١٥) سه‌ربازی له‌خۆده‌گرت، ئه‌مانه‌ به‌رپرسیا‌بوون له‌ ئاگادارکردنه‌وه‌ له‌ هر هه‌ولێکی په‌پینه‌وه‌ له‌ تۆکه‌نده‌که‌ و ته‌قه‌کردن له‌و هه‌یله‌ی که‌ هه‌ولێ په‌پینه‌وه‌که‌ ده‌دات. ئه‌مه‌ جگه‌ له‌وه‌ی له‌ هر بنکه‌یه‌کدا بۆری پڕ له‌ گازی سوتینه‌ر هه‌بوو که‌ به‌ درێژای که‌ناری تۆکه‌نده‌که‌ جێگیرکرا‌بوون، بۆ ئه‌گه‌ری پوودانی هر هه‌ولێکی په‌پینه‌وه‌ تا له‌ پێگه‌ی ناپاله‌مه‌وه‌ گرپان تێبه‌ردریت و به‌رگری له‌هاتنی هه‌یله‌ میسریه‌کان بکه‌ن.

به‌لام پێش ئه‌وه‌ی هه‌یله‌ هه‌یله‌ میسریه‌کان به‌په‌رنه‌وه‌، کيسه‌له‌ ده‌ریاییه‌کان که‌ پێکده‌هاتن له‌ هه‌یله‌ی ده‌ریایی تایبته‌، ده‌می سه‌رجه‌م ئه‌و بۆریانه‌یان به‌ست وه‌ك پێشه‌کیه‌ك بۆ ده‌ست پێکردنی هه‌رشه‌کانیان و په‌پینه‌وه‌یان له‌ پوژی دواتردا.

ئیسرائیلیه كان ماوهیه کی دریز گرنکیان به و هیله داو، له و باوه په دابوون که په پینه وه له و هیله شتیکی موسته حیل و ده توانیت سوپای میسری له ناو ببریت نه گره وولی هر جوره په پینه وده یک بدات له و هیله له پیگه ی تۆکه ندی سویسه وه، نه مه جگه له وهی که بانگه شهی نه وه یانده کرد که نه م هیله زور له و هیله ی که فهره نسیه کان بنیادیان نابوو له جهنگی جیهانی دووهدا به هیتره .

سوپای میسری له پوځی (٦ ټوکتوبه ری سالی ١٩٧٢) ز توانی له تۆکه ندی سویس بپه پینه وه و نه و به ربه سته خولی که دروستکراوو له هشت شوینه وه کون بکات و سی ملیون مەتر موکه عەب خول لابه ریت له پیگه ی به کارهیتانی ترومپای ناوی په ستان بهرز، نه م ترومپایانه پیشترو و ه زاره تی کشتوکال کپی بوونی بۆ مه به سته ی به کارهیتانی سیاسی و سه ر بازی .

دواتر توانیان ده ست به سه ر زورینه ی خاله کانی قه لابه ندیه که دا بگرن به که مترین زیانی مریی که ده گه یشته (٤٤) که س، ئیسرائیلیه کانیش له به رامبه ردا (١٢٦) کوژراو (١٦١) دیلیان لیگیرا، هیچ خالیکی قه لابه ندیه که خوی پانه گرت جگه له یه ک دانە یان نه بیئت به ناوی (بۆدابیست) له نه و په پی باکوری بۆرسه عید .

تیچونی هیلی بارلیف له و کاته دا (٥٠٠) ملیون دۆلار بوو، بنیادنانه که شی به چند قوناغیکدا تیپه پیی بوو، تا کوتای هات به گزپانی قه لابه ندیه کان به دامه زراوه یه کی نه ندازه ی ته یار به سه رجه م هۆکاره کانی ژیان و مانه وه و جهنگ کردن. شوینی هه لکه وته ی هیلی قه لابه ندیه که بلاوو بوو یونه وه به دریزای هیلی به رگری که زیاترله (١١٠) کم ده بوو، له سه روی تۆکه ندی سویسه وه دریزده بوو یه وه تا که ناره کانی ده ریایی ناوه پاست. شوینی به رگریه کان زیاتر له (٢٢) شوین ده بوون، که زیاتر له (٣٠) خالی

قه‌ل‌به‌ندیان له‌خۆده‌گرت و زال بوون بۆ به‌رگری کردن له پێش و دواوه بۆ پوما‌ل‌کردنی هه‌موو ئه‌و شوێنا‌نه‌ی که شیاو‌بوون بۆ په‌پینه‌وه و پێگه‌یان ده‌دا به پێش‌که‌وتنی هێزه‌کان له بیابانی سینا، له مه‌ودا‌کانی نێوان ئه‌و خال‌انه‌شدا گۆرپه‌پانی ده‌بابه‌کانی لێ بوو که زیاتر له (٣٠٠) گۆرپه‌پانی پارک کردن مه‌زنده ده‌کران.

هه‌ردامه‌ زراوه‌یه‌کی ئه‌ندازه‌یی زیاتر له نه‌ه‌می‌کی له‌خۆده‌گرت، یه‌که‌میان له ژێره‌ویه‌وه ده‌ستی پێده‌کرد تا سه‌روی به‌ربه‌سته خۆله‌یه‌که له‌سه‌ره‌وه. بینا‌کان پارێزراو‌بوون به چیمه‌نتۆ و پارچه‌ی کۆن‌کرتی، یان به سه‌کی ئاسنین و پم‌ل و خۆل، به شیوه‌یه‌که که خۆپارێزی ته‌واوی تێدا په‌چاو‌کرا‌بوو له به‌رام‌به‌ر به‌رکه‌وتنی راسته‌وخۆی تۆپی تۆپ هاوێژه‌کان و بۆمبێ فرۆکه‌کان، جگه له‌مه‌ش گه‌نجینه‌ی سوته‌مه‌نی و که‌ره‌سته‌ی گرگرتوو و چه‌وزی نا‌پالمی تێدا‌بوو به شیوه‌یه‌که پالیده‌نا به سوته‌مه‌نی‌که‌وه له میانه‌ی بۆریه تایبه‌تیه‌کان بۆ که‌ناری ئاوی تۆکه‌ندی سوێس، به گرگرتنیشی که‌نا‌له‌کی ده‌گۆری به که‌نا‌لێک له بلێسه‌و ئاگرو به خێرای پله‌ی گه‌رمی ده‌گه‌یاند (٧٠٠) پله‌ی سه‌دی.

ئهمه جگه له‌وه‌ی هه‌رخا‌لێک گه‌نجینه‌یه‌کی تێدا‌بوو که پێدا‌ویسته‌یه‌کانی دا‌بینده‌کرد. بینین له نێو هێله‌که‌دا له پێگه‌ی (جیروس‌کوبات) وه ئه‌نجام‌ده‌دا، وه‌ك ئه‌وانه‌ی که له نێو ژێرده‌ریا‌یه‌کاندا به‌کارده‌هێنرێن، که ده‌توانرێت به‌هۆیا‌نه‌وه به‌رگری‌یه‌کی بازنه‌ی بک‌رێت له سه‌رجه‌م لا‌کانه‌وه.

خا‌له‌کان به شیوه‌یه‌که پ‌رچه‌ک‌کرا‌بوون که ته‌نها یه‌ك خا‌لیان له توانا‌یدا هه‌بوو به‌رگری هێزێک بکات به ئه‌ندازه‌ی که‌تیه‌یه‌که بۆ ماوه‌ی یه‌ك هه‌فته، به شیوه‌یه‌که که خا‌له‌کانی هێله‌که زیاتر له (سی) خا‌ل ده‌بوون، واته به هه‌موویا‌نه‌وه له‌یه‌ك کاتدا توانای وه‌ستاندنێ هێرشێ زیاتر له (٣٠) که‌تیه‌ی پیا‌ده‌یان هه‌بوو. سه‌ره‌پای ئه‌مانه سه‌دان ده‌بابه‌ی

ئامادەباشى لىيىو تا بچنە سەنگەرەكانيان لە نىو بەربەستە خۆلاۋىيەكان، بە پىچەوانەى ئەوانەى لەناو قولايىدا ھەبوون لە يەدەكى مودەپەعەكان، ئەوانىش دەورەدرايوون بە تەل و بەربەستى دىركاۋى و كىلگەى مېنى چى، بە ھەمان شىۋەش لە ئاۋەكانى كەنارى پۇژھەلاتى نۆكەندەكەش جىگىركرايوون.

ئەو ھىلە بەتەواۋى پارىژبەندى بۆكرابوو، بە شىۋەيەك نۆكەندى سوتىسى خستىۋو ھەرىكى دەگمەنەو لە مېژوۋى سەربازىدا، بۆيە كىردەى بېرىنى(وەك بەشەك لە كىردەى ھەرىشى سەربازى سەر نۆكەندەكە) نەمۇنەيەكى شازو دەگمەن بوو لە شىۋازى شكاندىنى بەربەستە ئاۋى و قەلابەندىيەكان لە يەك كاتدا.

پۇژى (۶ ئۆكتەبىرى سالى ۱۹۷۲) ز ھات و پىكدادانى پاستەوخۆ پوۋبەروۋبوونەو ھە پويىدا بە دىژاۋى دىژبوونەو ھە بەرەكە، نەك لە نەزىك ھىلەكە بەلكو دۆژمەن بەتەواۋى دوركەتبوونەو لە ھىلەكە، شەكستەكە لەسەر دەستى ھىزەكانى پيادە ھاتە ئاراۋە بە پەلەى يەكەم، چونكە ئەوان قەلاكانيان پارىژدايوون لە بۆردوومانى تۆپە قورسەكان و چەكەكانى تر ئەمەش ھۆكارى يارمەتى دەريوۋ بۆيان.

سەرەتاي بۆردوومانەكە بە چوار ھەزار ھاۋەن و لىدانى ئاسمانى چىر بە نەزىكەى (۲۲۰)فروكەى جەنگى دەستى پىكرد.

دەستانى تەك شكاندى ھىلەى (بارلىف)لەناو ئاخنى خۇيدا مەلمانى بوو لە نىوان ئازايەتى بەرگىدا، ئازايەتى جەنگاۋەرى پووت و بەرگى تاۋەرو قەلابەندىيە دروستكراۋەكان، وەك پوۋبەروۋبوونەو ھە نىوان فەلسەفەى ھىلەى جولائى تىۋرى ھىلەى قەلابەندى جىگىر.

تیکشکانی هیلای بارلیف راستی ئه‌و وته‌یه‌یی ژهنه‌پال (یوفر)ی سه‌لماند که ده‌لێت:
(به‌رگری مه‌رچه‌نده پته‌و قه‌لابه‌ندیش بی‌ت وه‌ک هیلای بارلیف، به‌لام دواچار مه‌ر
ده‌که‌وێته به‌ر برین و وێرانکردن، مادام هیلای هیلش به‌ر خاوه‌نی هیلای زۆر و ریکخراو
بی‌ت، به‌ ئه‌ندازه‌یه‌ک که سه‌رکه‌تنی له‌ خۆگرت بی‌ت.)

ئه‌وه سه‌لمێنرا له‌ پلانه سه‌ربازیه‌کانی ئیسرائیلیه‌کان که بنیادنراوی هیلای جی‌گیری
قه‌لابه‌ندی بوون له‌ سه‌ر تۆکه‌ندی سوێس، پشتیان به‌ بیرۆکه‌ی ده‌روونی به‌ست بوو
له‌پۆی سه‌ربازیه‌وه و نه‌ گه‌رابوونه‌وه بۆ پرس و پاکردن به‌ که‌سانی ستراتیژی که له‌ کاتی
جه‌نگی جیهانی دووه‌مدا وه‌ریانگرت بوو.

دوای ئه‌و تیکشکانه گالته‌جاریه‌یی که به‌سه‌ر هیلکه‌دا هات، لێدوانی به‌رپرسه
ئیسرائیلیه‌کان به‌ته‌واوی پێچه‌وانه‌ی ئه‌و وتانایان بوو که پێش جه‌نگه‌که دابووین،
تۆمه‌ت و په‌نجه‌ درێژکردن بۆ یه‌کدی له‌ نێو سه‌رکرده ئیسرائیلیه‌کاندا زۆر بوو، مه‌ر
که‌سه ده‌یویست خۆی بی‌تاوان بکات لێ ی و بیانویه‌ک بدۆزێته‌وه بۆ ئه‌و شکسته‌ خێراو
کت و پڕه‌ی که به‌سه‌ر هیلای به‌رگریه‌که‌دا هات بوو.

بالیف ئه‌وه‌ی له‌ بیرکردبوو یان له‌بیری خۆی بردبۆوه که له‌ کاتی دوای ته‌واو بوونی
پڕۆژه‌که گوت بوو: (میسریه‌کان ئه‌و دۆزه‌خه نانس که به‌سه‌ریاندا ده‌که‌وێت، ئه‌ویش
به‌ته‌نها به‌ پێ خستنیان به‌ ده‌ره‌وه‌ی که‌ناری خۆڕئاوای تۆکه‌نده‌که)

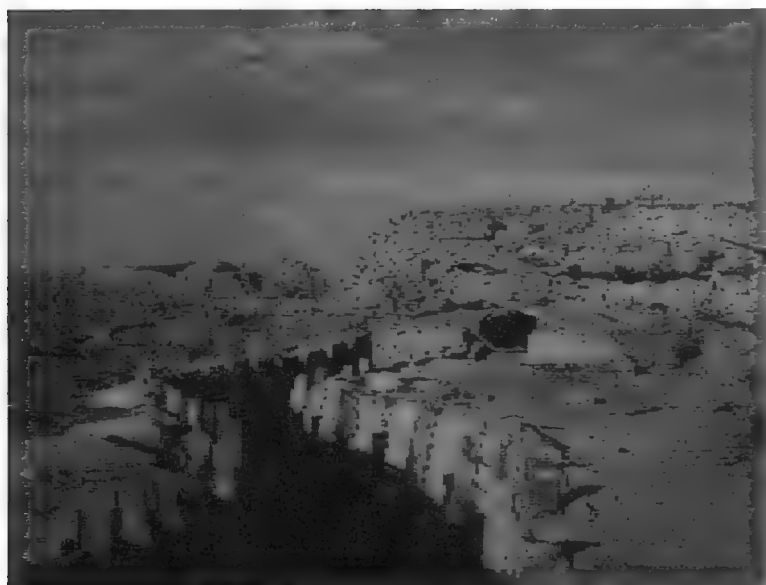
سه‌رۆک وه‌زیره‌که‌شیان ئه‌و قسانه‌ی خۆی له‌بیر کردبوو که پێش جه‌نگه‌که گوت
بوونی به‌وه‌ی : (مه‌ر بپرووچوونیک پێگا به‌ خۆی بدات له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌وه‌ی که هه‌یه له
قه‌لابه‌ندیه‌کاندا به‌ په‌رینه‌وه‌ی هیلزه میسریه‌کان له‌ که‌ناری پڕۆژه‌لانه‌وه بۆ تۆکه‌نده‌که،
ئه‌وه گالته‌و سوکایه‌تی به‌ ژیری و عه‌قل ده‌کات !!)

به و شیوهیه که پیشتر با سمانکرد هیلی (ماجینۆ) دوی نه وهی بوویه شوینه واریک
 نه لمانه کان وهک کزگایهک به کاریان ده هیئا، دوی نه وهش (دیگۆل) ده سته لاتی فره نسای
 وهرگرت، بوویه هیلیکی چۆل و هندیك خالی له زیادکردنیکی ئاشکرا دا فروشران و
 به شهکانی تریشی بوونه شوینی ژیان و هیلانهی قهله ره شهکان و هندیکیشی وهک
 شوینی گهشتیاری لیها و خه لکی بۆ ته ماشاگردنی سهردانیان ده کرد.

هه رچی هیلی (بارلیف) یش بوو بۆ هه تا هه تایی له سه ر پووی سه ر زه وی سپایه وه، نه و
 هیلهی که ئیسرائیل و اگومانی ده برد پووی میژوو ده گۆپیت، به لام چوو میژوه وه له
 ده روزهی شوینه واره میژویه کانه وه. پاشماوه تیکشکاوه کانی هیله کهش دوی نه وهی
 که وته ده ست میسریه کان، گۆرا بۆ مادهی خاوو به کاریان هیئا بۆ دروستکردنی بنکه و
 باره گا نوپکانیان. میسریه کان به شهش کاتژمیر تیکیان شکاند، له کاتی کدا که
 ئیسرائیلیه کان به شهش سال بنیادیا نا بوو.

مەلەي ماجىنۆ

مەلەي بارلىف

World's Greatest Underground Fortifications Guard France

Buried deep beneath hills are the impenetrable forts shown in the above drawing. Their entrance are provided by

Buried deep beneath hills are the impenetrable forts shown in the above drawing. Their entrance are provided by

INVISIBLE and quite beneath the rolling land and wooded terrain in Lorraine is a great underground fortification system, 200 miles long, guarding France's vital industrial area.

The forts, which cost 150 million dollars, are the greatest in the world and defy attack by gas, infantry, artillery, or air bombs. Living quarters, magazines, power stations and control stations are out of reach of all means of attack. (Buildings in the underground passages shut out both gas and invaders and armored ports at various points bring additional protection.)

Moisture Fan Beats Tropic Heat

NEW air conditioning fans, very low wattage, are being installed in every French government office in the tropics.

A drum filled with ice water or other liquid revolves inside the unit, throwing liquid out through short capillary tubes into blades of two fans turning at 4000 r.p.m. Large halls can be cooled and humidified in 10 min.

In this French air conditioning unit, the fan blades draw air through a drum of liquid water and expel it with cooled air.

German Rises Six Miles in Rocket

IN HISTORY'S first successful rocket flight, Otto Fischer, brother of the inventor of the rocket plane, was shot 32,000 feet into the air in a whirling 14-foot steel projectile.

With a blinding flash the rocket ship shot out of its steel framework and disappeared into the sky. It reappeared a few minutes later, dangling from a parachute, its pilot manœvering to land on the little island of Itzehoe in the Baltic Sea, where the flight started.

The pilot was quoted as saying, "I left the ground in a deafening roar and had consciousness for a moment. When I came to my senses the altimeter was registering at 32,000 feet. It began to drop rapidly. I pulled the parachute release ring."

34

Modern Mechanism

هیللی نەندریه ماجینۆ که ناوی خۆی هەلگرت بوو ، سەر دەستی قەلا بەرزە جیگرەکان
 بوو ، شکستی هێنا وەک چۆن هیللی بارلیف لەدوای خۆی شکستی هێنا لەبەر دەم
 ستراتیژیە سەربازیە گۆڕاوەکاندا

هێڵی حایم بارلیف سه‌رکه‌شی و له‌خۆبای بوونی خاوه‌نه‌که‌ی حایم بارلیف و هاوێی
 ئیسرائیلیه‌کانی چه‌سپاند ، دوا‌ی ئه‌وه‌ی که به‌شه‌ش ساڵ بنیادیان نا، میسرێه‌کان
 به‌شه‌ش کانترمێر تێکیان شکاند.

سەربازە ممیسریەکان هێڵی بەرگرییەکیان تێکشکاند و لەکەناڵەکە پەڕینه‌وه

سەربازە ئیسرائیلییەکان لەبەردەم ئه‌و کۆن و ده‌لاقانەی کە سوپای میسری کردیه هێڵه‌که
خۆیان پانه‌گرت و خۆیان دابه‌ده‌سته‌وه

6-بۆرىس يىلتىن... ئىمپراتورىيە تەكەي تېگىشكاند و كلىله كانى جيهانى

رادەستى نەمريكيه كان كرد!!

لە (۸ ديسەمبەرى سالى ۱۹۹۱) ز لە باخچەى (بيلوفين) لە نزيك (مينسك) سى سەرۆك لە كۆى پانزە سەرۆك كۆمار لە كۆمارەكانى يەككىتى سۆڧيەت كۆبونەو، بە سەركردايەتى بۆريس يلتسن سەرۆك كۆمارى روسيا، بۆ واژۆكردى بەلگەنامەى ھەلۆەشاننەوہى ئەو ھىزە مەزنەى كە تەمەنى گەيشتېوۋە (۷۴) سال، يەككىتى سۆڧيەت.

ئەو ساتە جياكەرەوہ بوو نەك تەنھا لە ميژووى ئەو يەككىتى يەيى كە سزای لە سىدارەدانى بۆ دەرچووبوو، بەلكو لە ميژووى جىھاندا بەگشتى، لە دەرئەنجامى نەمانى ھىزى دوو جەمسەرى و نەمانى ھاوسەنگى ھىز و دەرچوونى يەككىتى سۆڧيەت لە ھاوكىشەكەو بەجى ھىشتنى سەرى پەتەكە بۆ ئەمريكىەكان، تا ئەو پىيان خۆشە لەسەر ئاستى نۆدەولەتى بەبى ھىچ بەرپەست و مەرجىك ئەنجامى بدەن.

يەككىتى سۆڧيەت بە شىۋەيەكى فەرمى لە سالى (۱۹۱۷-۱۹۹۱) ز درىژەى كىشا. پاگەياندىنى كۆتاي ھاتنى بە شىۋەيەكى فەرمى ۋەك يەككىتەك يان دەولەتتىكى زلھىز پىشۋەختە ئامارەى پاستەوخۆ و ناپاستەوخۆى لى دەرگەوت بوو، سەرەتاكانى بە مردنى سەرۆك (ليونىد بريجنىف) لە سالى (۱۹۸۲) ز دەستيان پىكرى، پووداۋەكان خىرابوون دواى ئەوہى سەرۆك (مىخائىل گروڧاشۆف) دەستەلاى ولاتى ۋەرگرت لە سالى (۱۹۸۵) ز ھەولیدا چاكسازى بە پىگەيەكى ھەپەمەكى بكات، ئەو چاكسازيانە بەخىراى لىيان دەرگەوت كە زيانىكى زۆرتريان ھەيە لەوہى كە قازانچ و سوديان ھەيىت، ھەرچەندە دواترىش ئەوہى پەدكردەوہ كە تۆمەتبارىكرىت بە بەرپرسىارىەتى داپوخانى. ... ئەوہى كە ھەلەكەى ئەنجامدا سەرۆكى روسيا(بۆريس يلتسن) بوو، ئەو كاتىك ھات سوربوو لەسەر لەناوبردىنى ئەو دەولەتە بە خىراى، ئەويش بە ھەلگەپانەوہى لە (گروڧاشۆف).

دوای ئەوێ بەسەردا تێنەپەڕی زۆرینەى دانیشتوانى کۆمارەکانى بەکێتتى سۆڤیەتیی پێشوو، بە تاییبەت پووسەکان هەستیان بە قورسى و گەورەى ئەو تاوانە کرد کە سەرۆکى پووسى (یلتسن) ئەنجامى دا، بەدەرکردنى دەولەتەکەیان لە میژوودا دوای هەلۆەشانەنەوێ.

زۆرینەى شیکەرەوانى سیاسى پێککەوتوون لەسەر ئەوێ کە ئەوێ پویدا لەسەروى خەیاڵەوێ بوو، مەزنترین سەرۆکى ئەمریکى نەیدەتوانى ئەو کارەبکات کە سەرۆک یلتسن بۆى ئەنجامدا بوو، تا ئێستەش ئەمریکەکان باس لەو سەرۆکەى پووسیا دەکەن و دەلێن: (خزمەتى ژيانى) پێشکەش کردوون، لە کاتێکدا زۆرینەى چاودێرانى جیهان لەو باوەڕەدان ئەو (هەلۆى ژيان) ئەنجامداو، تەنانت هەندیک کەس بە گەورەترین هەلۆى سەدەى بیستەمى ئەژمار دەکەن.

بیریارى بەناویانگى رووسى دکتۆر زیکییف دەلێت: (سالەکان تێپەڕین و چەندین سال تێپەڕى بەسەر توێژینەوێهەیکى قول بۆ وەلامدانەوێ ئەو پرسیارەى کە دەلێت: کى بوو ولاتەکەى هەلۆەشانەنەوێ لەسەدەى بیستدا؟ هەولێ زۆردراوێ بۆ شروڤەکردنى ئەو حالەتە نامۆ نادیارە لە میژووی نزیکماندا و بیروبوچون و تیۆرى زۆر لەو بارەوێهە خراوەتە پوو، بەلام هیچ کام لەوانە لە ئاستى ئەو پووداوە مەزنەدا نەبوون. هیچ کەسێک بە شیوەیەکی دروست نەیتوانیوە ئەو لێکداتەوێ کە بۆچى ولاتەکەمان بە شیوەیەکی خێرا هەلۆەشایەوێ نەما. ئەو ولاتەى کە لە پووی بوژانەوێ و پێشکەوتندا گەیشتبووێ ئاستى دەولەتە مەزنەکان، وێ چۆن ئەو گەلە پالەوانە گۆرا بە گەلێکى برأوى کەرتکراوى جینگەى پێکەنین و قەشەجاری. کە (بیرەیک) گرنگترین حالەتى پیشەسازى و کشتوکالێ و ئابوری ولاتەکەى بێت.)

تەنانت ئەوێ کە یلتسن بۆى پۆشت لە لە ناوبردنى ئیمپراتۆریەتەکەدا بریتى بوو لە کردەى هەلۆەشانەنەوێ بۆ چاککردنى شتە خراپکراوەکان، ئەوانەى کە شیوعیەکان هۆکاربوون بۆیان. هەرچەندە ئەو کردەوێ بە شیوەیەکی بەرچاو دیکتاتۆریەتى حزبی

شىوعى ھەلۋە شاندىنە، بەلام ئەو ھەلۋە گىرگىرنىكى بى ئاگرېو، بۆيە يەككىتى سۆڧىەت لە دەرئەنجامى نەبوونى جېگرەو ھەلۋەكى گونجاودا مرد.

تەننەت زۆرىنەى پىسپۆرە ئەمرىكىەكان لەگەل تىپەپوونى كات و ئەو ھالەتە كارەساتبارەى كە دواى پوخانى يەككىتى سۆڧىەت لە نەو ھەلۋەكانى سەدەى پابردوودا بەسەر مۆڧايەتيدا ھات پرسىاردەكەن كە ئايا پوخانى يەككىتى سۆڧىەت بەخششېك بوو بۆ مۆڧايەتى يان نەھامەتەك بوو بۆ جىھان؟ تەننەت گەلى ئەمرىكاش بۆخۆى ھەمان پرسىاردەكات كە دواى ئەو ئىدارەى (بۆش) پاى كىشايە نىو جەنگەكانەو دواى دروست بوونى تاك جەمسەرى لە ئاستى جىھاندا. ئەو ئىدارە توندرەو ھەى كە خەونى دەبىنى بە دروستكردنى ئىمپراتۆرىيەتىكى جىھانىەو كە بنىادنراو بىت لەسەر ھىز، پۆشت و تا ئىستاشى لەگەلدا بىت نىوم بوو لە نىو ھەردو زۆنگاوى عىراق و ئەفغانىستان، تەننەت ئەو ھەى بەسە كە پىق و قىنى جىھان زىادى كردو ھەرامبەر ئەمرىكىەكان بەھۆى ئەو سىڧەتەيان كە بە بانگەشەكەرى مردن و تىكدان و ويرانكردن ناسراون.

لە ھەمان كاتداو تا ئىستاش بەردەوام زۆرىنەى زۆرى گەلى پووسى لە پىگەى ئەو پاپرسىانەو كە بەشىو ھەلۋەكى پىكخراو ئەنجامدارون لە دواى ھەلۋە شاندىنەو ھەى يەككىتى سۆڧىەت بەداخى بۆ ھەلۋە شاندىنەو ھەى يەككىتى يەكەيان، نەك لەبەر خۆشەوستان بۆ بۆ شىوعىەت، بەلكو لەبەر لەدەستدانى ئەو دەولەتەى كە خويان پىوگرت بوو و پىگەىكى ئارامىش بوو بۆ زىانىان.

لەگەل پەدكرنەو ھەلۋەكى تەواوى ئەو ھەى كە پۆژئاوا دەيلىت لە دارمانى يەككىتى سۆڧىەت كە (كارىك بوو دەرچوونى ئى نەبوو) بە ھۆى ئەو ھەلۋە كوشندەو مىراتيانەى كە ھەى بوو. رووسەكان خۆيان باو ھەپيان واىە كە سى ھۆكارى خودى يەككىتى سۆڧىەتى تەقاندۆتەو : يەكەم ئەو پىگەىبى كە گرۆباشوڧ گرتىەبەر بۆ چاكسازى سىياسى ئابورى. دوو ھەم مەملانى ى دەستەلات كە يلىتسەن يەككىتى سۆڧىەتى پى پوخاند لە پىناو پىزگارېوون لە گرۆباشوڧ. سىھەم پەيوەندى بەو بۆاردە بىرۆكراتەى يەككىتى سۆڧىەتەو ھەبوو كە

دەستيان بەسەر مولكیەتى گشتى يەككىتى سۆڧىيەتدا گرت بوو، ئەوان بەشەبەشكردىنى سەرۋەت و سامانى زۆرى دەۋلەتبان لە سالى (۱۹۹۱) ز پى باشتربوو لە بەرگرىكردن لىي. تا ئىستان زۆرىنى روسەكان دىسەمبەرى سالى (۱۹۹۱) ز بە كارەسات ناۋدەبەن لە پوانگى ئەو گووتەيەيى كە دەلەيت : (ھەركەسىك بەداخوۋە نەبەيت بۆ تىكشكانى يەككىتى سۆڧىيەت، كەسىكە دللى نە).

پسپۇراني سىياسى تەننەت ئەمريكىيەكانىش كۆكن لەسەر ئەۋەى كە ھەمىشە جىگرەۋە ھەبوۋە لە مېژوۋدا، بۆيە دووبارە دامەزراندنەۋەى يەككىتى سۆڧىيەت و چاككردىنى يەككىكە لەو جىگرەۋە لەدەست چۈۋانە ۋەك ھەلىك بۆ دىموكراتىزەكردىنى رووسيا و بنىادنانى بازارى نوئ، بە ھۆى ئامراز گەلىكەۋە كە پلەبەندى زياترى تىدا پەچاۋكرابەيت، ھەروەھا لە پىگەى كۆدەنگى كەمترىن ئازارو دروستكردىنى ناپەھەتى و كىشەكان، بەو شىۋەيەش زۆرتىن سودو كەمترىن تى چۈۋنى دەبەيت و زۆر باشترىشە لە ھەلۋەشانەنەۋە لە ناۋچوون !!

لە راستىدا ئەو پىگەيەيى كە يەككىتى سۆڧىيەتى بە كۆتا ھىنا، لە بارودۇخىكى كارەسات باردابوو و تىپوانىنىكى ھەلەش بوو بۆ داھاتوو، يەككىك لەو قسانەى كە لايەنگرانى يلىسن جەختيان لەسەر دەكرەۋە و بانگەشەيان بۆدەكرە ئەۋەبوو كە دەيانگوت : (ولات پزگار كە لە چارەنوسىكى خويىناۋى ۋەك يوگوسلاڧيا، بۆيە ھەلۋەشانەنەۋەى يەككىتى سۆڧىيەت با بە ئاشتى بېت). ئەو بەرگرىكردە لە يلىسن پىچەۋانەى واقع بوو، بۆيە بوۋە ھۆى پودانى جەنگى ئىتىنى و ئەھلى و مەملانى ي توندوتىزەكان سەراپاي ئاسىيائى ناۋەراست و قەوقازيان گرتەۋە و بوۋە ھۆى كوژدانى سەدان ھەزار ھاۋالاتى يەككىتى سۆڧىيەتى پىشوو و سەربىپىنى ژمارەيەكى زۆر لە دانىشتۋانى ناۋچەكە، كە تائىستانى لەگەلدا بېت ئەۋە بەردەۋامى ھەيە. كرىدى ھەلۋەشانەنەۋەكە لە پوانگەى بىرۋچۈۋنى رووسەكانەۋە كۆپا بە تاۋانىكى گەرە، وردە وردە باسكردن لە ناپاكى گەرە بە ئاشكرا دەرەكەوت لە نىۋ تۆمەتباركردىنى يەككى بە ناپاكى.

لە مانگى دىسەمبەرى سالى (۱۹۹۱)ز لە كاتىكدا كە يەككىتى سۆڧىەتيان
 ھەلۋەشاندىنە ھەم تىككىيان شكاند بە يەكجارى و پارچە پارچە بوو، بۇ يەكەمجار ياخى
 بونىكى سەربازى شكست خواردوو دژى گروڧباشۆف پوویدا، كە ۋەزىرەكان خۆيان پىئى
 ھەستا بوون لە ناۋەپاستى مۆسكۆى پايتەختدا، دوۋەمىش لە ۋە لە ناۋىردنى دەۋلەت
 خۆى بوو لە سەر دەستى يلتسن خۆى لە باخچەى (بىلوفىزە).

سەپەرەى ھەممو كىشە وگىرگرفتەكانى ئەو ۋلاتەش، بەلام تا ئىستا ھەر ۋەك
 دەۋلەتتىكى مەزنى ئەتۆمى ماۋەتە ھەم (۲۸۶)ملىون ھاولاتى تىدا دەژى، لەگەل ئەۋەشدا
 پاى زۆرىنەى خەلگى و تانەنەت ئەۋانەش كە ھاوسۆزى ھەنگاۋەكەى يلتسن بوون
 ھەنگاۋەكەى بە پىگەيەكى ناشەرى و نادىموكراسى لە قەلەم دەدەن.

يلتسن و ھاۋكارەكانى بەلنىياندا بىر كەردنە ۋە توندەكەيان بىر كەردنە ۋە يەكى جىاۋاز بىت،
 بەلام لە پاستىدا سۆڧىەتيان بە پىگەيەك پووخاند كە ھىچ شەرىەتتىكى جەماۋەرى و
 ياساى نەبوو. لە پاپرسىەكدا كە دواى (۷)مانگ ئەنجامدرا لە سەدا (۷۶) دەنگدەران لە
 بەرزە ۋەندى مانەۋەى يەككىتەكەدا دەنگياندا بوو.

پووسە دىموكراتىخۋازەكان دەيانگوت دەكرا يەككىتى سۆڧىەت بىمىننەتە ۋە، ئەگە
 شتەكەلىكى ۋەك بوونى پەرلەمانىكى ئازادى ھەلئىژدردراۋ دابەزىن لە دەستەلات و
 سەركەۋتن بۆى نەبۋايتە ھەپەشەيەكى پاستەقىنە، دواى ئەۋەى يلتسن بە خىراى بە
 زەبرى چەك پەرلەمانى رووسى پووخاند.

دەرھاۋىشتە ئابورىەكانى (بىلوفىزە)دواى دەرئەنجامەكانى ناشارىتە ۋە،
 ھەلۋەشاندىنە ۋەى يەككىتەك بەبى ھىچ قۇناغىكى ئامادەكارى بوو ھۆى تىكشكانى
 ئابورىى ۋلات لە سەر ئاستىكى بەرزى تەۋاۋ كارى، ئەمە سەرەپاى تىكشكانى قەۋارەى
 دەۋلەت خۆى.

بىپارەكانى (بىلوفىزە)ھۆكارىكى گەۋرەبوون بۇ دارمانى بەرھەم لە ھەرىمەكانى
 يەككىتى سۆڧىەتدا، سەرئەنجام بەرھەم گەشتە نىۋەى ئەۋەندەى پىشوو بە درىژاى
 سالانى نەۋەدەكان، ئەۋەش پۆلى خۆى ھەبوو لە پەيداۋونى ھەژارىەكى بەكۆمەلى

فراوان و سەرھەلدانى نەخۇشى كۆمەلەيى، كە تائىستاش بە شىكەن لە ژيانى پۇژانەي خەلگى روسيا و بۇ ئابورى ناسەكانىش ئەوانە راستىيەكى گەرەن.

چىنى دەستپۇشتوو و بۇاردەي يەككىتى سۆفەت، لە ژۇر سەرکردايەتى يلتسەن دەستيانگرت بەسەر ژۇرىك لە سەررەت و سامان و داراي دەولەتدا، كە لە ياسا ئايدۆلۇژياي ئەو ولەتدا چەند دەيەيەك جىگەي كرابۆو بە ناوي (مولكداريەتى ھەموو گەل)بەبى ھىچ بايەخپىدان و گويدانىك بە رىوشوئى دادپەرەرانەو پاي گشتى.

ئەو چىنە بۇاردەيە كە ئامازەمان پىكرد كاري بۇ پارىژگارىكردن لە بارودۇخى دەست رىوشتووي خۆي و دەولەمەندكردنى خۆي دەكرد، ئەوان دەيانويست مولگە بەبەھاكانى دەولەت لە نيوان خۇياندا دابەشەكەن، بەبى بەشدارىي پىكردنى ھەر دەستەيەكى ياسادانان، يان ھەر دەستەيەكى تر كە نوئىنەرايەتى كۆمەلگە بكات.

ئەو ئامانجە يەكەمجار تاييەت بوو بە خۇيان لە ميانەي (بەشەشەينەي خۆي) پاشان دواي سالى (۱۹۹۱)ز لە كۆشكى (كرملين)لە ميانەي پۇرپەسمىكدا بە فەرمى ئەوئەي دەرکرد. بەلام وەك دەرئەنجامىك بۇ ئەو، ھەر لەسەرەتاو بەشەشەينە مەشروعيەتى خۆي لە دەستدا لە بەرچاوي ياساوكەلدا.

ئەوكات ئاسان بوو كە پىشېبىنى دەرئەنجامە سياسى و ئابورىيەكانى ئەو پووداوە بكرىت لە دواتردا....خاوەن مولگە نوپكان ترسيان لە سامانەكانيان ھەبوو كە بەرپەيەكى نا مەشروع دەستيان خستبوو، تەنانت ترسيان لە ژيانى خۇشيان ھەبوو، بۇيە بېريارباندا لە سەرروي ھەمووشيانەو يلتسەن كە بە پىچەوانەي پۇرپەوئەي ديموكراسى و پەرلەمانى ھەلپۇزىدراوئە ھەنگاو بنىن، ئەو پۇرپەوئەي كە سەرۆكى پىشوو (گروباشوف) گرتبوويە بەر.

ئەو دەستە بۇاردەيە ھەوليان دەدا جۇرىك لە پۇتتى سياسى (باوكى) دروست بكن لە جياتى ديموكراسى و ھەلپۇزدن، وەك ئامرازىك بۇ خزمەت كردن و پاراستنى سامانەكانيان. لىرەو (فلاديمىر پۇتەن)يان ھەلپۇزد (وەك كەسى ئامادەكرداوي دەزگاي

ھەوالگىرى يەككىتى سۆڧىھەتى پېشوو، بۆ جېگەگرتنەۋەي سەۋرك يلتىسن دىۋاي تېك چوۋنى تەندروستى لە سالى ۱۹۹۹ز).

لەبەر ھەمان ھۆكارئەو بۆاردەيە دۇنيا نەبوون لەگەل تېپەپېۋونى كاتدا پارىزگارى لەو سەرۋەت و سامانە نۆرەيان بىكرېت، بۆيە نۆر گرنگيان بە ۋەبەرھىنانى ناوخۆيى نەدەداۋ سامانەكانيان بىردە دەرەۋەي ۋلات، لە دەرئەنجامى ئەمەشدا لە سەدا ھەشتاي ۋەبەرھىنان لە ئابۋورى رووسىادا لە نەۋەدەكانى سەدەي پابىردودا كەمى كرد، ئەمەش ۋاي كرد كە ۋلات بەرەو دواكەتنىكى راستەقىنەي ھەنگاۋ ھەلېنىت.

بە تەماشاكردنى ئەو بارودۆخە ناھەموارە كە ھاتە ئاراۋە، پىرسىارىك دروست دەبېت كە دەلېت: بۆچى نۆرىك لە خەلكى ھەلەلەيان لېدەدا بۆ پوخانى يەككىتى سۆڧىھەت، لە ژىر بيانۋى دەسپېكردنى چوون بەرەو دېموكراسى و سەرمايەدارى و بازارى ئازاد؟ ۋەلامەكەي لەسەر زارى بېرىارۋەيەلسۋفېكى پووسىەۋە ۋەردەگرين كە دەلېت: ئەو كارە پەيۋەندى بە رووسىاۋە ھەيە، پەرچەكردارى ئەو كەسانە كە ۋەك سەرخۆش وان، لەسەر بنەماي ئايدۆلۇزايى دژە شىۋەيەت و ئەفسانەي گەشېينى بنىادنراۋە، نەك بنىادنرايېت لەسەر راستىھەكى سەردەم يان مېژۋى. ئەوان لە ھەول وپېشېركېدابوون بۆ پوخانى يەككىتى سۆڧىھەت و بەرەو لاي شىۋەيەت چوون، بەلام لە راستىدا رووسىايان پېكا.

بەم شىۋەيە يەككىتى سۆڧىھەت لەسەر دەستى يلتىسن ھەرەسى ھېنا، بەبى ھېچ ياسايەك و ھەلېژاردنىكى نەتەۋەيى و پاپرسىەكى نىشتمانى كە پېرۆزىاي لە ھەرەسەكە بىكات.

ئەۋەي كە تاييەتە بە يلتىسن، تەنانەت نۆرىنەي ئەو سەركردانەي كە دروستكەرى پوداۋەكانن پېۋىستيان بە پالېشتى و لايەنگرى ھەيە بۆ جى بەجېكردنى پوداۋە مېژۋىەكان.

يلتىسن سالى (۱۹۹۱)ز يەككىتى سۆڧىھەتى ھەلۋەشاندەۋە بە ھاۋكارى ھاۋپەيمانىيەتەك كە بەرژەۋەندى تاييەتى ھەبوو لەو ھەلۋەشاندەنەۋەيدا، سەرجمى ئەو كۆمەلە و گروپانەي ناۋ ھاۋپەيمانىيەتەكە ناۋى خۇيان نابوو (دېموكراتى خوازو چاكسانى خوان).

به لām زۆرینه ی ئه و پۆشنه بیره خاوه ن جه ماوه رانه ی که لایه نگر ی یلتسن بوون پۆلی پیشه نگیان ده بینی له حکومه ته که ی یلتسن دا له دوا ی پوخانی یه کیتی سۆفیه ت، ئه وان هه ره له خۆوه نه بوو بوونه هاوپی ی گه شته که ی یلتسن و له پاستیشدا دیموکراتخوازیکی راسته قینه ش نه بوون .

له کۆتایی هه شتاکانی سه ده ی پابردوو پیداکریانده کرد له سه ر ئابووری بازاپی ئازاد و خاوه نداریه تی تاییه ت و گه وه و وایان به باش ده زانی به سیاسه تی (مشته کۆله ی ئاسنین) بسه پیئرتیت به سه ر کۆمه لگای رووسیدا. له ده ره نه نجامدا توپه ی به کۆمه لی به دوا ی خۆیدا هینا، له و جۆره بارانه شدا پیداو یستی وه رگرتنی هه نگاو بیرکردنه وه ی نادیموکراسیانه ده بیته شتیکی پیویست. نمونه شیان وه ک ئه و گروپه ی که به دوا ی مولکداریه تی تاییه تیدا ویل بوون، ئه و رۆشنه بیره ی که له دامه زراوه ی یاسادانانی هه لبژێردراوی نوێ رووسیدا ده بینران سه رسام بوون به ژه نه پال (ئوگستۆ بینوشیه) که به شیوه یه کی درپدانه گۆرانکاریه ئابووریه کان به سه ر (چیلیدا) سه پاند، به یلتسن یان ده گوت وازی لی به یئن بابیته دیکتاتور، کاتیک یلتسن سالی (۱۹۹۳) ز ده بابه کانی به کاره ینا بۆ پووخاندنی په رله مانی هه لبژێردراوه رووسیا ئه وان له گه ل ویلایه ته یه کگرتوه کانی ئه مریکا و هۆکاره کانی پاگه یاندن چه پله یان بۆ لێده دا.

تا ئیستاش به رده وام جیگره وه کانی ئابووری و کۆمه لایه تی له رووسیا دوا ی سالی (۱۹۹۱) ز هه ن، به رده وام له به رده میاندا خه بات و بریاری چاره نووساز هه یه، هه یج هۆکاریک له و هۆکارانه ی که یارمه تی رووخانی یه کیتی سۆفیه تیاندایه ی ئه وه نده نین که تیک نه شکین، یان سروشتیکی حه تمیان هه بیته، به لکو ته نانه ت مه سه له ی دیموکراسی و بازاپی ئازادیش له نیو ئه و هۆکارانه دان، ته نانه ت هه موو ئاروزوو ئاواته سه رسه خته کانی ده سته لات و کوده تا سیاسیه کان و چاوچنۆکی بژارده کان و بیره توندپه وه کان و ئه و هه سته کردنه بلاوه ی به نه بوونی په وای و ناپاکی هه موویان له چوارچێوه ی ئه و هۆکارانه دان، هه موو ئه و هۆکارانه که ئاماژه مان پیدان به رده وامن له بینینی پۆلی خۆیان له دوا ی سالی (۱۹۹۱) ز.

به‌لام تاوانبار لیږده‌دا (یلتسن) ه به‌پاده‌یه‌ک که تۆمه‌تبارکردنی لای رووسه‌کان گه‌یشته
 نه‌وه‌ی که به (کری گرتی نه‌مړیکه‌کان) ناوی بیه‌ن له پای نه‌وه‌ی که ئیمپراتوریه‌تیکی
 مه‌زنی پوخاند به به‌رژه‌وه‌ندی نه‌مړیکه‌کان.

پای گشتی جیهان نه‌وه‌ی بینی که ویلایه‌ته به‌کگرتوه‌کانی نه‌مړیکا له دواي پووخانی
 به‌کیتی سوڤیه‌ت چۆن هه‌لسوک‌وت ده‌کرد له جیهاندا، عیراقی داگیرکرد به بی هیچ
 جوړه مۆله‌ت و پڼگه‌پیداننکی نه‌نجومه‌نی ئاسایشی نیوده‌ولتی، به‌لکو سوکایه‌تی و
 گالته‌شی ده‌کرد به‌و ده‌وله‌تانه‌ی که دژی بوون له داگیرکردنی عیراقدا، له ده‌وله‌ته
 هاوپه‌یمان‌ه‌کانی وه‌ک فهره‌نساو نه‌لمانیا، وه‌زیری به‌رگری نه‌و کاته‌ی ویلایه‌ته
 به‌کگرتوه‌کانی نه‌مړیکا (دۆنالډ رامسفیلډ) وه‌ک گالته‌پیکردننکی ئاشکرا به‌و ولاتانه به
 (نه‌وروپای کۆن) ناوی بردن.

بینیمان که نه‌مړیکا چۆن هه‌لسوک‌وتی له‌گه‌ل زیندان‌یانی (نه‌یو غریب و گوانتانامۆ)
 ده‌کرد و به‌ندی ده‌کردن به‌بی نه‌وه‌ی دادگایه‌کی دادپه‌روه‌رانه‌یان بکات، به‌لکو له‌وه‌ش
 زیاتر به خراپ‌ترین جوړه‌کانی نه‌شکه‌نجه‌دان نه‌شکه‌نجه‌ی ده‌دان.

نه‌گه‌ر له‌لایه‌کی تریشه‌وه‌ باس له کۆمه‌له‌ی ولاتانی بیلایه‌ن بکه‌ین که له دیسه‌مبه‌ری
 سالی (۱۹۶۱ز) له (به‌له‌گراډ) دامه‌زرا، گرنگ‌ترین سه‌رکرده‌کانی نه‌و کاته‌شی بریتی بوون
 له (جه‌واهر لال نه‌ه‌رو) له (هند)، (سوکارنۆ) له (ئینده‌نوسیا)، (جمال عبدالناصر)
 له (میسر)، (کوامی نکروما) له (غانا)، (سیکوتوری) له (غینیا)، (جوړزیف بروز تیتۆ) له
 (یوگوسلافیا) به‌و شیوازه له‌گه‌شه‌کردندا بوو تا ژماره‌ی نه‌ندامه‌کانی گه‌یشته (۱۱۰)
 ولاتی نه‌ندام. نه‌و کۆمه‌له‌یه پۆلنکی کاریگه‌ری هه‌بوو له‌سه‌ر شاتۆی جیهانی و
 موماره‌سه‌ی بی لایه‌نیه‌کی باشی ده‌کرد، نه‌وه‌ش به‌واتای نه‌وه‌ی پراو بیروبوچونی
 تاییه‌تی خۆی هه‌بوو له‌سه‌ر نه‌و شتانه‌ی که له‌سه‌ر ئاستی جیهاندا ده‌گوزهران، نه‌و دژی
 جه‌نگی فیتنام و داگیرکردنی نه‌فغانستان بوو، هه‌ردوو جه‌مه‌سه‌ره‌که‌ش نه‌مړیکا و
 رووسیاش په‌یوه‌ندیه‌کی باشیان له‌گه‌لیدا هه‌بوو، به‌لام نیستا له سایه‌یی تاک
 جه‌مه‌سهریدا، نه‌و کۆمه‌له‌یه هیچ جوړه پۆلنکی نه‌ماوه، به‌لکو هه‌ر نه‌سله‌ن بوونیشی

نەماو، لە ساھەى سىياسەتەكانى ئەمريكا،وھەك چۆن (بوشى كۆپ) لە كاتى جەنگەكاندا
پايگەياندا (ئەوھى لەگەلمان نەبىت دژمانە)!!

دواى ھەرەسھىتەكانى يەككىتى سۆڧىەت، وىلايەتە يەكگرتوھەكانى ئەمريكا ئايىنى پىرۆزى
ئىسلامى بە دوژمن ناساند و سەرۆك بۆش باسى لە جەنگى خاچ پەرسى دەكرد و پاپاى
فاتىكانىش ھىرشىكردە سەر ئىسلام و جەختى لەسەر ئەوھە كردەوھە كە ئايىنى ئىسلام
ھىچى بۆ سەر شارستانىەتى مۆڧايەتى زىادنەكردوھە، تەنھا توندوتىژى و تىكدان
نەبىت. پۆژنامە پۆژناواییەكان ھىرشىيانكردە سەر پىڧەمبەرى خودا (د.خ) سوکاىەتیان
پىكرد، ھەموو ئەمانە تەنھا لەبەر ئەوھەبوو كە ئەوان بپوايان وابوو دواى ھەرەسھىتەكانى
يەككىتى سۆڧىەت، ئايىنى ئىسلام گونجاوھە بۆ پىشكەشكردنى جىگەرەوھەكى باش و
نموونەى بۆ جىهان.

ھەرەسھىتەكانى يەككىتى سۆڧىەت، بە يەكەم پپۆژە دادەنریت بۆ ھەلۆھشاندنەوھى ئەو
دەولەتانەى كە لەسەر بنەماى ئىتتى دروست بوو بوون لە سەردەمى نویدا. دواى ئەوھى
پپۆژەى ھەلۆھشاندنەوھى يۆگوسلاڧيا جى بەجىكرا بۆ چەند دەولەتێكى بچوكى جىاواز،
دواتر جىاكردنەوھى كۆسۆڧۆ لە سربىيا. بە شىۆەيەك نەخشەى جۇگرافى ئەوروپاى كۆن
گۆپا دواى داپشتەنەوھى نەخشەى سىياسى نوێ بۆ ئەوروپا.

لە دەرئەنجامەكانى ترى ئەو كارە دەستگرتنى ئەمريكا بوو بەسەر جىهانداو نزىك
بوونەوھى بوو لە سنورەكانى رووسىا دوژمنە كلاسېكېكەى رۆژئاوا. ھاتنى بەرەو
رۆژھەلات بە راستەوخۆى بۆ سنورەكانى رووسىا، بە پپۆژەوھە بوو بۆ ھەلۆھشاندنەوھى
دەولەتەكانى تر، لەوانەش رووسىا، ھانى بزوتنەوھە نەتەوھىيەكانى دەدا لە ناوچەى
قەفقاز بۆ جىابوونەوھە لە يەككىتى رووسىا و دامەزراندنى دەولەتى سەربەخۆى خۆيان.

ئەوھى كە شاھىنى باسە سەرۆكى پىشووى رووسى (مىخائىل گرۆباشوڧ)
بەرپرسىارىەتى تەواى خۆى لە ھەلۆھشاندنەوھى يەككىتى سۆڧىەت پەدكردەوھە و
پايگەياندا ئەوھە پەد دەكەمەوھە كە دەگوزەرىت و يلتسن تەواى بەرپرسىارىەتەكە
ھەلەدەگریت.

ئهمه‌ی خواره‌وه‌ش ده‌قی وتاره‌كه‌ی گڕۆباشۆفه‌ كه‌ دوا‌ی هه‌ره‌سه‌ه‌ینانی یه‌كێتی سۆفیه‌ بلای كرده‌وه‌ (نێواره‌ی پۆژی (٢٦) دیسه‌مبه‌ری هه‌موو سالێك میژووی فهرمی هه‌ره‌سه‌ه‌ینانی یه‌كێتی سۆفیه‌ته‌. له‌ هۆكاره‌كانی پاگه‌یانندی بیانیه‌وه‌ ژماره‌یه‌كی زۆر پرسیا په‌یوه‌ست به‌و پووداوه‌ میژوویه‌ ئاراسته‌ كراون، به‌ شیوه‌یه‌ك بیه‌رپه‌تی ئه‌و پرسیارانه‌ په‌یوه‌ستن به‌ سێ بابته‌وه‌: دوا‌ی ده‌ سال له‌ هه‌ره‌سه‌ه‌ینانی ئه‌و یه‌كێتییه‌ ئه‌و پووداوه‌ چۆن هه‌ڵده‌سه‌نگیتم؟ ئایا هه‌لۆیستی من چیه‌ ده‌ریاره‌ی قوناغی ئه‌م ده‌ ساله‌ی دوا‌ی له‌ میژووی رووسیای نویدا، كاتێك یلتسن له‌ ده‌سته‌لاتدا بووه‌؟ ئایا هه‌ڵسه‌نگاندنه‌كانی من چیه‌ بۆ چالاكیه‌كانی سه‌رۆکی ئیستای رووسی (فلادیمیر پۆتن)؟ ده‌لێم: من هه‌لۆیستی په‌خه‌ گرانه‌م هه‌بوو ده‌ریاره‌ی هه‌ره‌سی یه‌كێتی سۆفیه‌ته‌.

له‌ سالێ (١٩٩١)ز له‌ كاتی ده‌سه‌پێكردنی پویه‌پووبوونه‌وه‌ی جه‌نگه‌كه‌، پڕۆژه‌یه‌كی چاكسازێ نوێ له‌داك بوو، بۆ داڕشتنه‌وه‌ی سۆفیه‌ته‌ له‌سه‌ر بانه‌مای ده‌وله‌تی فیدراڵی. من هه‌میشه‌ جه‌ختم له‌سه‌ر ئه‌وه‌ كردۆته‌وه‌ كه‌ به‌شدار نه‌بووم له‌ تێكشكانی یه‌كێتی سۆفیه‌ته‌دا.

من بۆخۆم خاوه‌نی بیرۆكه‌ی پاپرسی یه‌كێتیم كه‌ له‌ (١٧ مارس سالێ ١٩٩١)ز ئه‌نجامدرا و هاولاتیان وه‌لامی ئه‌و پرسیاره‌یان دایه‌وه‌: ئایا بروتان به‌ پتووستی پارێزگاریكردن له‌ یه‌كێتی كۆماره‌كانی سۆفیه‌ته‌ هه‌یه‌، وه‌ك یه‌كه‌یه‌كی چاكسازێ بۆ كۆماره‌ سه‌ربه‌خۆ و چاكسازه‌كان، كه‌ تیایدا گرنتی ته‌واوی ماف و ئازادیه‌كانی مرۆفی تیدا كرابێت. له‌ ده‌رئه‌نجامدا له‌ سه‌دا هه‌فتاو شه‌شه‌ و پۆینت چوار له‌ وانه‌ی كه‌ به‌شدارێ پاپرسیه‌كه‌یانكردبوو، ده‌نگیان به‌ مانه‌وه‌وه‌ پارێزگاریكردن له‌ یه‌كێتییه‌كه‌ داوو. سه‌ره‌پای ویست و ئیراده‌ی گه‌ل به‌لام ئه‌و ده‌وله‌ته‌ مه‌زنه‌ هه‌لوه‌شیئرایه‌وه‌.

ئه‌و شیوازه‌ی هه‌ره‌سه‌ه‌ینان و شكسته‌ گه‌وره‌یه‌، كۆماره‌كانی پێشوو یه‌كێتی سۆفیه‌تی توشی بارودۆخێکی ناهاه‌موارو گران كرد و ماوه‌یه‌كی درێژ پێیانوه‌ نالاند پێش ئه‌وه‌ی بتوانن لێ ده‌ربازبن.

ئایا دەکرا یەکییتی سۆفیهت پزگار بکریت؟ ئەو کیشانە ی که لەو دەولەتەدا که ئەکە بوو بوون و زۆر بوون و چارەسەریشیان بۆ نەدۆزرا بوویەو، یەکییتی کۆن هەموو توانان و وزەکانی کۆتای پێهێنابوو، یان بلێن سەرجهمی بەکار هێنا بوو. لەوانە یە یەکییتی سۆفیهت بەو شیوازە ماوەیەک بەردەوامی هەبوا، بەلام لە پاستیدا دۆخەکە پێویستی بە گۆپان هەبوو.

پێگەی بە هێزو پاست لە پلە یی که مەدا بریتیه لە بەرژەوێندی گەل، ئەوەش پێویستە لە پێگەی چاکسازی و لامەرکەزیەتەو ئەنجامبدریت، ئەکە لە پێگەی جوداخوای و پەرت پەرت بوون، لێرەشەو ئەمادە یەک دروست دەبیت بۆ پەیماننامە یەکی نوێ ی یەکییتی. بە هۆی سیاسەتی (بريسترویکا) هاوالاتی سۆفیهت ئازادی و سەربەستی بە دەست دەهێنیت و سەرەتاکانی بانگەشە ی دیموکراسی و چاکسازی بازاری ئابووری دەست پێدەکات، بەو هۆیەشەو لە دوایدا دەتوانین جەنگی سارد لەناو بەرین.

ئەو ئەشکرایە که بەهۆی جەنگی ساردهو ئەمریکاو یەکییتی سۆفیهت نزیکە ی (۱۰) تریلیۆن دۆلاریان لە بواری پێشپێکی ی خۆ پێچەککردندا بە خەرجدا، لە هەمان کاتدا ئێمە لە یەکییتی سۆفیهت نەمان توانی پێداویستیه سەرەتای و ئاساییەکانی هاوالاتیانی خۆمان داوین بکەین، ئەو تا پادە یەکی ئیجگار زۆر نەنگی بوو بۆمان که لە فرۆشگاکانی ولاتدا سابوونی و هەویری ددان شۆڕین دەست نەدەکەوتن. دەبینین تەنها پێژە ی (۱۰٪- ۹) پێشەسازی ولات کاری لە بەرەهەمێنانی شەمەکە سەرەکیەکانی ژياندا دەکرد، که لە هەمان کاتدا دەکرا هەموو ئەو دوو دلی و کورت هێنانە لە بازارە بەکاربەرێەکاندا نەهێلریت بەوێ که وەبەرھێنان پووبکاتە بەرەهەمێنانی کالای پێویستی پۆژانە ی گەل، لە باتی ئەوێ پووبکەنە ئامانجە بەرگریەکانی ولات. دەکرا (۱۰-۱۵) ئەو خەرجیه بەرگریانە وەبەرگیرێنەو بەدرێننەو بە بازارەکانی بەکاربەر لە بوارەکانی شتومەکی بەکاربەردا، بۆ پێکدەنەوێ پێداویستیه بنەرەتی و سەرەکیەکان، بەلام ئێمە لەوێدا سەرکەوتوو نەبووین.

ئىمە دەمانوئىست دەستەلاتى پارتى شىوعى سۆڧىەتى بەكاربەئىنن لە پىئانو بەرجەستەکردنى پىرەوى (بروئىستروكيا) لە ژيان و ئاماژە دىموكراسىيەكان لە ژيانى پارتايەتيدا. ھەلەمانكرە لە چاكسازى يەكئىتەكەدا، بەلكو دواكەوتىن، كەس لە جىھاندا نادۆزىنەو جگە لە ژمارەيەكى زۆر كەم نەبىت كە باوەرپان وابىت يەكئىتى سۆڧىەت خۆى بەدەستى خۆى كۆتاي بە خۆى ھىئابىت.

كاتىك پىرسىارم لە خۆم دەكرە :ئايا بەراستى بە تەنھا من پىوئىستىم بە يەكئىتى سۆڧىەت ھەيە ؟ ئەمە ناچارى كردم كە زۆر بىرىكەمەو، بەلام بۆچى ولات ھەموو بى دەنگە ؟ من لەو باوەرپەدام دامەزراندنى پەيوەندى دەولەتە سەربەخۆكان فىلە. ئەوان سەركەوتوو بوون لە بەلگەنامەى دامەزراندنى ئەو پەيوەندىيەى كە دامەزرابوو لەسەر پارىزگارىكرەن لە بوارى ئابوورى و دراوى ھاويەش و سىستەمى بانكى ھاويەش و ھىزى چەكدارى يەكگرتوو و پىكەوتن لەسەر سىياسەتى دەرەو.

لاى كەسە ئاساييەكان ئەوانەى كە تىكەلى سىياسەت نەبوون، ئەوانەشويىن كەوتە دەبن، چونكە ولات پارىزگارىيان لىدەكات، بەلام بژاردەى سىياسى حساباتى تايبەتى خۆيان ھەيە، ئەو پوونە كە پەيوەندى دەولەتە سەربەخۆكان وەك سىستەمىك ناشىت بۆ ژيان. بەلام سەركردايەتى رووسيا بىرى لەو كەردەو كە بەھەر جۆرىك بىت بارودۆخەكە لە رووسيا تىك نەجىت، لەبەر ئەوەى ھاولاتيان بە كەردەو و بەدەست ئەنقەست ھەليان خەلەتاندون لە ميانەى ئەو پىچ و پەنا رامباريەدا، واتە دامەزراندنى پەيوەندى دەولەتە سەربەخۆكان.

سەردەمى يىلتىسن :

رووسيا پۇڭى (۱۲ دىسەمبەرى سالى ۱۹۹۱) ز سەربەخۇ بوونى خۇى راگە ياند. پرسىيار دەكرىت لە چى سەربەخۇ بوو؟ لە خودى خۇى؟! يان لە رووسىاي گەورە؟! من بەشدارى لە جەژنەكانى سەربەخۇى. روسيا ناكەم، ئەو پۇژە بە نىسبەت منەو نە ئاھەنگە ونە پۇڭى خۇشى و شادى.

لە كاتى ئاھەنگەكانى يادى دە سالى دامەزاندنى پەيوەندى دەولەتە سەربەخۇكان، كە لەم دواییەدا لە كۆشكى (كرملین) پىڭخرايوو، سەركردەكانى دەولەتە سەربەخۇكان بىستىيان كە يىلتىسن بانگەيشت كراوہ بۆ ئامادەبوون لە كۆبوونەوہ كە ياند. سەروكى كازاغستان(نور سولتان) بە توندى پرسىيارىكردوہ بۆچى يىلتىسن ئامادەيە؟ لەو باوہ پرەدام زۆرىنەى سەركردەكانى ولاتانى سەربەخۇ بە ھەمان شىوہ پرسىياريان لە بانگەيشتكردنى كەسىڭدا كردوہ كە رووسىاي تىڭ شكاندوہ و دواترىش كارى كردوہ بۆ تىڭشكاندننى پەيوەندى ولاتانى سەربەخۇ.

لە پاستىدا زۆرىڭ لە ھاولاتيانى يەكىتى سۆڧىەت لە يەكەى نىشتەجى بوونى ھاوبەشدا پىكەوہ دەژيان كە لە (۵) نھۆم پىڭدەھاتن و بە (گروڭباشوڧەكان) ناسرابوون وەك ئاماژەيەك بە بنيادنەرەكەيان سەروك(گروڭباشوڧ)، بە كورتى دەتوانىن بلىين ماوہى فەرمانپرەوايەتى يىلتىسن برىتى بوو لە ماوہى شكىستى ولات.

بە چاويكى رەخنە گرانەوہ دەرئەنجامەكانى ئەم دە سالى داوايىم ھەلسەنگاند دواى ھەرەسەيتنانى يەكىتى سۆڧىەت. من خوشحالم بەوہى كە سەرەپاي تىڭشكانى زانست و پۇشنىبرى و فىركارى و ئابوورى تەنانەت تىڭشكانى ژيانى مروفىش لە سەردەمى.

يىلتىسندا، بەلام رووسيا توانىويەتى بە پادەيەكى زۆر باش پارىزگارى لە توانا ەقلىەكانى بىكات و لە پىشەوہى ئەو دەولەتانەوہ بىت لەسەر ئاستى جىھاندا، ئەمە جگە لەوہى كە توانىويەتى پارىزگارى لە سامانە سىروشتىە زەبەلاحەكى بىكات سەرەپاي بە تالانبردى پىژەيەكى زۆر لىي.

لەوہش گىرنگىر دانىشتوانى تا ئىستاش بە زىندوى دەژىن بەرگى دەكەن وئامادەن بۆ ئەنجامدانى ھەركارىك كە پىويست بىكات و بەردەوامن لەسەر ژيانى خويان و خەرىكى خويندن. ئەمە جگە لە دەرگەتنى چىنىك لە پىاوانى كار كە بەكردەوہ گىنگى بە ئازادى و دىموكراسى بازار دەدەن.

رووسيا ئىستا لەگەل سەركردايەتيە داناو دورىنەكەيدا (مەبەستم سەركە پۆتىنە) خاوەنى ھەلىكى زۆر باشە بۆ دەرچوون لە شتە كەلەكە بووہكانى سەرى.

دەريارەى سەركە فلادىمىرپۆتىن :

بە گىرنگىەوہ چاودىرى كارەكانى سەركە فلادىمىرپۆتىن دەكەم و ھىوايەكى گەورەم ھەلچنىوہ كە بتوانىت رووسيا دەرېكات لەو قەيرانەى كە تىي كەوتووہ. ئەو سەركردەيەكى پىگەيشتووہ دلكارە، لە سەرەتاي چالاكەكانىدا پەيپەوى لە سىاسەتلىكى ژىرانە و زىرەكى دەكرد لەسەر ئاستى گۆرەپانى نۆدەولەتيدا، ئەوہش بە شىوہيەكى تايبەت پەيوەست بوو بە دامەزراندنى ھىلىكى پەيوەندى نوى بۆ پەيوەندى ھاوبەش لەگەل دەولەتانى دەورەيوە ئەورەپاي پۆژئاواو ويلايەتە يەكگرتووہكانى ئەمريكا.

ئەو شتیکی ئاشکراو پوونە کە جولان بەرەو پیشەوە لە ڕێگەی نەهیشتنی جیاوازی و ناکۆکی گەشەکردووەکان دەبیّت (کە ژمارەشیان کەم نیە) لە گەڵ ویلایەتە یەكگرتووەکانی ئەمریکا، بەلام ئایا جیاوازیەکانی نێوان ئەوروپا و ئەمریکا کێشە و لەمپەر بو پێدەوی تەواوکاری دروست ناکەن؟

7- بیل کلینتون... که‌وتن د‌ای که‌وتن ؟ !

هه‌لەى زىرەك بە هەزارە.... لێرەدا كە سەرۆكى ئەمريكى كلينتون نازناوى زىرەكى
وهرگرتوو تەنها لەبەر ئەوە نە كە سەرۆكى ويلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمريكا
گەرەتيرين ولاى جيهان بوو، بەلكو لەبەر ئەوەى لەو سەركرده كەمانە يە لە ميژووى
ئەمريكادا كە توانيوەيەتى گەشەسەندنێكى ئابوورى بەرفراوان لە ئەمريكادا بەيئيتە
ئاراوەو ئەمريكا بباتە نۆ سەردەميكى خۆشگوزەرانى كە لەوەوپيش شتى واى بەخۆوە
نەبيينيوە.

ئەو هەلە گەرەيەيى كە سەرۆكى ئەمريكى تىي كەوت، ئەوەى لە بير كرد يان لە بيرى
خۆى بردهووە كە دەلێن:گرنگترين شتيك كە بۆ كەسى سياسى هەبيت بە تايبەتى لە
پۆژئاوا ئەوەيە كە دەلێت: (هەموو شتيك دەكرێت كە پوويادات، تەنها ئابووجونى
سيكسى نەبيت، هەر كەسيك توشى نەفرينى ئەوە بوو بە هيچ شيوەيەك لى پاك
نابيتەو). هەرچەندە سەركرده سياسيهكان بە شيوەيەكى ئاساى توشى ئابووجونە
سيكسيهكان نابن، بە هۆى سوربوونى خۆيان بۆ قوربانيدان. ئەوەى كە زياتر توشى ئەم
جۆرە كارانە دەبن پىزى دووهمن لە بەرپرەكان لە وەزيرەكان وخوارترين لەوان واتە
ياريدەدەرەكانيان.

كلينتون تيوەنەگالو لە دروستكردى پەيوەندى نا مەشروع لەگەل رايئەرهكەى
كۆشكى سىي، كە راستەوخۆ كارەكانى لەگەل هەلدەسوواند لە كۆشكى سىي كە كچ و
هاوسەرەكەشى لەگەلدا دەژيان، تا ببیتە ئابووجەنيكى خراپ و بە كەوتنێكى گەرە
بيخات لە لوتكەى سەرگەوتنى كارەكانيدا؟ !

مونیکا سامويل لوينسكى وەك رايئەر كاريدەكرد لە كۆشكى سىي لە ئەوەدەكانى
سەدەى رابردوو، كاتيک تيوەگلا لە ئابووجونە سيكسيهكەيدا لەگەل سەرۆكى ئەمريكى

كلىنتون كە بە (ئابۇچونەكەي مۇنىكا) لە جىھاندا ناسرا و تىشكىكى نۆرى پاگە ياندن و سىياسەتى چوۋە سەر.

ئەو لە دايك بوۋى (۲۳ يۇلىۋى سالى ۱۹۷۲) ز شارى (سانفرانسىسكو) يەلە باشورى كاليفورنىاي پۇژئاۋاي لوس ئەنجلوس و لە فرلى هيلز گەرە بوۋە. باۋكى لە سلفادور لە دايك بوۋە، بەلام لەو خىزانە جوۋلەكە ئەلمانانە بوۋ كە كۆچى كىردىبوۋ بۇ ئەمىرىكا و دايكىشى لە جوۋلەكە رووسىيەكانە. سەرەتا لە كۆلىۋى (سانت مۇنىكا) دواتر لە كۆلىۋى (لويس ئەندەر كلارك) لە بورتلاند لە ويلايەتە ئەريگۇنيا لە سالى (۱۹۹۵) ز خويىندويەتى، دواتر گواستىيەۋە بۇ واشىنتون لەو كاتەي كە لە كۆشكى سېى كارىدەست كەوت لە كاتى سەرۋكايەتى كلىنتون. پەيوەندى نادروستى ماۋەكورتى دروستىرد لەگەل سەرۋكى ئەمىرىكى كلىنتوندا، كە دواتر ئەو بابەتە لە ھەۋال و دۆسىەكانى لىكۆلىنەۋە دا بە (ئابۇچونەكەي مۇنىكا) ناسرا.

لىندا تىرىپ ھاورى نىزىكى مۇنىكا كە (۲۴) سال لە مۇنىكا تەمەنى زياتر بوۋ، ھەستا بوۋ بە تۆماركىردى نەيىنى پەيوەندىيە تەلەقۇنىەكانى نىۋان مۇنىكاۋ سەرۋك، كە وردەكارى پەيوەندىيەكەي مۇنىكاۋ كلىنتونى تىدا تۆماركراۋو. ئەو بابەتە راستەۋخۇ بلاۋنەبوۋىيەۋە، تا دۋاي ئەۋەي كە مۇنىكا شاھىدى درۆيدا لە كىشەي (بۇلا جونز) كە ئەۋەي پەدىكرەۋە كە ھىچ جۆرە پەيوەندىيەك لە نىۋان خۆي و كلىنتوندا ھەبوۋ بىت، مۇنىكا ھەۋلىدا (لىندا) ش پازى بىكات بە شاھىدى درۆ لە ھەمان كىشەدا، بەلام لىندا پازى نەبوۋ، تۆمارە دەنگىيەكانى پىشكەش بە پراۋىژكارى سەرپەخۇ (كىنىس ستار) كىردن، ئەۋەش يارمەتىدا لە بەردەۋامىدان بە لىكۆلىنەۋەكانى لە كىشەي ئابۇچونەكەي (ۋايت واتر) دا. ستار لىكۆلىنەۋەكانى فراۋانتر كىرد بە شىۋەيەك كە ھەريەكە لە مۇنىكاۋ كلىنتون و كەسانى پەيوەندىدار بەۋ كىشەيەۋە گىرتەۋە، ۋەك ھەۋلىك بۇ ئاشىركا كىردى راستىيەكانى پەيوەندىدار بە كىشەي (بۇلا جونز).

ئەۋەي كە جىگەي سەرسۇرمانە ئەو پىروپاگەندانەبوۋن كە باسپان لەۋە دەكرىد كە لىندا تىرىپ ھەندىك زانىارى تىرى دزە پىكرىدوۋە بۇ پۇژنامەكان كە گوايا (جنىفر فىتز

جیرالد) په یوه نډی سینکسی سۆزداری له گه ل سهرۆکی پیشووی نه مریکی (جورج بۆشی باوکدا) هه بووه، به لām له راستیدا هه مو ئه و پرپیاگه ندانه په د کرانه وه، به وه وه صفکران که سه رایان قسه ی هه لته سترای ته واون.

مۆنىكا دانىيا بە بوونى پەيوەندى' لەگەڵ كلىنتۆن لە نوسىنگەى بەيزاوى و ژورە پاشكوكان لە كەرتى پوژئاوا، ئەم دانپىدانانەش بە فەرمى لە پاپۆرتەكەى (ستا)دا تۆماركران، كە دواتر بوونە ھۆى دادگاىكردى سەوركى پيشووى ئەمريكى بىل كلىنتۆن بە تۆمەتى لەمپەر دروستكردن بۆ ريتەروى دادبەرەوى و شاھىدى درۆ.

کلینتون پېښتر تۆمەتباربوو بە چەندین پەيوەندی نادروست، لە گرنگترینیان پەيوەندی لەگەڵ گۆرانی بیژنی پېښوی لای خۆی لە ویلايەتی ئەركانیسکا (جنیفر فلورن) ھەروەھا ئەو پەيوەندیەتی تری لەگەڵ ھەرمانبەریکی تری لای خۆی لە ویلايەتی ئەركانیسکا بە ناوی (بولا جونز) لە ژوریکدا لە ھۆتیلی (لیتل رۆک)، کانتیک کہ کلینتون حاکمی ویلايەتی ئەركانیسکا بوو، لە دواییدا مەسەلەیی مۆنیکاشی ھاتە سەر کانتیک پارێزەیی بولا جونز ھەولێ دەستخستنی بەلگەیی لایەلای دەدا لەسەر پاستیەکانی روداوھە.

دواتر کلینتۆن لەکاتی دادگایی کردنەکدا ئەوەی پەد کردووە گە پەییوەندیکی تەواوی هەبوو بێت لەگەڵ مۆنیکا. بەلام دواي فشارەکانی ستاری لیکۆڵەر بەوەی که به جەلهکانی مۆنیکاوه (سپێرمی) کلینتۆنی دۆزیی بوویهوه، کلینتۆن له پۆژی (۱۷ ئوگستسی ساڵی ۱۹۹۸)ز دانییەوه دانا که درۆی کردووه لەگەڵ گەلی ئەمریکی و پەییوەندی نادروستی هەبووه لەگەڵ مۆنیکا، بەلام نکۆلی لەوه کرد که شاهیدی درۆی دابێت، چونکه پەییوەندیەکی بە گوێرەي وتەي خۆي پەییوەندیکی تەواو نەبووه ؟ !

هیلاری له یاداشته کانیدا که له ژیرنانونیشانی (میژووی ژیاڼی) بلاوی کردنه وه، بۆمان ده گیریته وه که هاوسهره که ی کلینتون راستیه کانی له مه پ په یوه نډیه که ی له که ل مۆنیکا بۆ ماوه ی حهوت مانگ لى شاردوته وه، تا ئه و کاته ی که ئابوچوونه که ی له سالى (۱۹۹۸) زیووته سهر دېرى ژۆرینه ی ژۆرى روژنامه کانی ئه مریکا. هیلاری له کتبه که یدا

دهلئیت: بیلّ جهختی له سەر ئهوه کردۆتهوه که به پاستی سه رسامی مۆنیکا بووه، ئهوه کچه گهنجهی که له ویلایهتی کالیفۆرنیاوه هات و داوای یارمهتیکرد بۆ دۆزینهوهی ههلیکی کارێک. باس لهوه دهکات که چهندین جار قسهی له گهڵ کردووه، به لām له هه مان کاتدا جهخت له سەر ئهوه دهکاتهوه که کێشه کهی زیاد له پادهی خۆی گه وره کراوه.

سیناتۆر هیلاری ئاماژه به وه دهکات که ئهوه له هاوینی داهاتوودا به پاستی شته کهی زانیووه، پێش تهنها دوو پۆژ له شاهیدیدانه که هاوسهره کهی دای له سویندخواردنه کهیدا له بهردهم دهستهی تۆمهتبارکردنه که، که له سەر داوای داواکاری گشتی سه ره بخۆ (کینیس ستار) پێکخرابوو. هیلاری ئاماژه به وه دات که هاوسهره کهی به یانی پۆژی (۱۵ ئوگستس) له خه وه ستاوه و بۆ یه که مجار پێی گوتووه: (بارودۆخه که زۆر له وه مه ترسیدارتره که ئێمه بیرى لێده کهینه وه).

هیلاری به رده وام ده بیّت و ده لئیت: (ئه وه ده یزانی ده بیّت بجیّت شاهیدیه کهی بدات، ئه وه په یوه ندییه کی گهرم وگورپی بنیادنا بوو که له شوینی خۆیدا نه بوو، به منی ده گروت ئه وهی له نێوانیاندا پویداوه خێراو دیاریکراو بووه).

هیلاری به رده وام ده بیّت و ده لئیت: (من خه ریک بوو هه ناسه م بۆ نه دریت، ده ستمکرد به گریان و هات و هاوار، ده ته ویت چی بلئیت؟ بۆچی درۆت له گه لّ کردم؟ له گه لّ تێپه پبوونی کاتدا تا ده هات زیاتر توپه ده بووم، ئه وه لێره دا وه ستاو وه لāmی دایه وه و گوتی: من به داخه وه م، به پاستی به داخه وه م، من هه و لّمده دا پارێزگاری له تۆو تشیلسی کچمان بکه م.

له و ماوه یه دا گرنگترین دوو بپاری قورس له ژانی هیلاریدا بریتی بوون له: مانه وهی وه ک هاوسهری کلینتۆن و خۆپالۆتنی بۆ ئه نجومه نی پیران له ویلایهتی (نیویۆرک).

ھىلارى يەك مىليۇن دانەى لە ياداڭشتەكانى بلار كىردەۋە، كە باسنى ئو ھەشت سالەى تەمەنى دەكرد كە لە كۆشكى سىپى بەسەرى بىردىۋە لە ماۋەى سەرۋىكايتى ھاۋسەرەكەيدا، كە بە ھۆيەۋە ھەشت مىليۇن دۆلارى ئەمىرىكى دەستكەۋت. ئو ھەجگە لە فروشتىنى مافى بلوكىردنەۋەى كىتەپكە لە (۱۶) ۋلاتى ئەۋروپى و ئاسىيائى و ئەمىرىكائى لاتىنى، ھۆكارى ئەمەش ئاشكرىكردنى نەتەپكەكانى پەيۋەندىدار بە سەرۋىكەۋە ھەبوۋ، دواى بلابوۋنەۋەى ئابۋوچوۋنەكەى لەگەل مۆنىكاڭا.

ھىلارى لە كىتەپكەيدا دەلەيت :ئىمە لەسەر پىگەى گەپانەۋە بوۋىن بۆ واشنتۇن لە دۆخىكى نۆى لە جەنگىكى سىياسى كە كۆتائى نەبوۋ، دواى ئەۋەى كە بىرپارم نەدا، كە ئايا جەنگىم لە پىناۋ ھاۋسەرۋى ژيانى ھاۋسەرىيەتىمدا دواى پىۋدانى بلابوۋنەۋەى پەيۋەندىكەكان، يان ئاشتى لە نىۋان ئەندامانى خىزانەكەمدا. لەگەل ئەۋەشدا ھەستەم بە بىدادى و ئائومىدى دەكرد بەرامبەر بىل، چەندىن كاتۇمىر بە تەنھا مامەۋە تا خودى خۆم پارى بىكەم كە ئەۋم خۆش ئەۋى، بەلام نەمتوانى ھەلى بىخەلەتتىم، ئەگەر تۋانىمان يان پىۋىست بوۋ دىرژە بە ژيان ھاۋسەرىيەتىمان بدەين، لە پاستىدا پىشېبىنى كىردن بۆ ژيانى پۆۋانە ئاسانترە لە پىشېبىنى كىردن بۆ داھاتۋر. بەلام سورىۋوم لەسەر جەنگ كىردن لە پىناۋ سەرۋىكەكەم، پىۋىست بوۋ لەسەرم كە بەسەر ھەستەكانمدا زالبم و جەخت بىكەمەۋە لەسەر ئەۋەى كە پىۋىستە چى لەگەل خودى خۆمدا بىكەم، بە پشت بەستىن بە ۋەلامدانەۋەى ئەركە تايىبەتى و گىشتىيەكانم بۆ گەنجىنەى ھەستە دژ بەيەكەكانم، كە ئەۋەش پىۋىستى بە بىركىردنەۋەۋە ھەلسەنگاندنى جىاۋاز ھەيە.

بىل زياتر لە بىست سال ھاۋسەرۋى ھاۋپىى باشم بوۋ، ھاۋپەشى خۆشى و ناخۆشىيەكانم بوۋ، باۋكىكى خۆشەۋىشت بوۋ بۆ كچەكەمان، بۆيە ھەستە كەسىيەكانم و

بیروباوهره سیاسیه کانم له دوو بهرهی هاوډژدابوون، وهك ئه وهی كه هاوسهرم بوو چه زم ده كرد له گهردنی بدهم، به لام ئه و ته نها هاوسهری من نه بوو بهلكو سه روكیشم بوو.

له و باوه په دا بووم كه بیل سه ره پای هه موو شتیك، سه ركردایه تی نه مریكاو هه موو جیهان دهكات به پښگهیهك كه تائیسش به هره به رداره به پالپشتی من. به چاوپووشی له هه رچیهك كه پویداوه، له و باوه په دانیم كه هیچ كه سیك شایسته ی ئه و هه لسوكه و ته تونده بیت كه ئه و تووشی بوو كه سوکایه تی به تاییه تمه ندیه کانی و تاییه تمه ندی مۆنیکاو خیزانه كه شمان کرا، به پښگهیهکی سته مکارانه كه هیچ بیانویهك هه لئاگریت.

له و باوه په دام ئه وهی كه هاوسهره كه م كردی هه له بوو له پووی ئه خلاقیه وه، وهك ئه وهی كه دروی له گه ل من كردو گه لی نه مریكای هه لڅه له تاند، به لام ده زانم ئه وهی كه كردی ناپاکی نه بوو به رامبه ر نیشتمان.

هه موو ئه و شتانه ی كه له ده رنه نجامی لیكۆلینه وه كه وه بۆم ده ركه و تن، گه یاندمیه ئه و باوه په ی كه هیچ بیانویهك نه بووه بۆ تۆمه تبار كردنی (بیل). ئه گه ر پیاوانی وهك ستارو هاوپه یمانه کانی نه بوونایه كه توانیان ده ستور پشتگوێ بخه ن و ده سته لات خراپ به كار به یئن بۆ هۆكاری ئایدۆلۆژیا و پق و قینیان كۆتای به یئن به خستنی سه روك بیل، من له نیشتمانه كه م ده ترسیم. سه روكایه تی بیل و دامه زراوه ی سه روكایه تی و سه لامه تی ده ستور له تای ته رازوودایه، من ده زانم ئه وهی كه كراوه و گوتراوه له چه ند پووی داهاتوودا كاریگه ری ده بیت، نهك ته نها له سه ر ئاینده ی بیل یان ئاینده ی من بهلكو له سه ر ئاینده ی هه موو نه مریكا.

هه رچی ده رباره ی په یوه ندی ژیا نی هاوسه ریمان هه یه، ئه ویش له تای ته رازوودایه، دلنیاش نیم له وهی كه كام تای ته رازوه كه ده جولیته وه، یان پتویسته بجولیته وه.

ئىستىنا زۆر بە ئاسانى دەكرېت ۋەلامى پىرسىيارەكەى ھىلارى بدىرېتەۋە، بەلام لە راستىدا ئەۋ ۋەلامە ھەر بەپىرسىيارى دەمىنېتەۋە، نەك تەنھا بۇ ھىلارى بە تەنھا! بە لگو پىرسىيارى زۆرىك لە خەلكىە لە سەرتاسەرى جىھاندا، بە تايىبەتى كە ئابروچوونى ھاۋسەرەكەى لەگەل مۇنىكا گەيشتە ئەۋپەرى خۇى. سەرەپاى ئەۋەى كە پىرسىيارگەلىكى زۆر ھاتنە ئاراۋە پەيوەست بە ھىلارى ۋ ھاۋسەرەكەى كەسى يەكەم لە ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمىرىكا!!

ئەگەر بگەپىنەۋە بۇ لاي مۇنىكا، ئەۋە دەبىنېن سەرەپاى دەروچوونى كلېنتون لە كۆشكى سېى بە چەند سالىك، بەلام ئەۋكاتەۋ تا ئىستاش ھەر لە ژىر تېشىكى كامىراۋ نوسىنە پۇژنامەۋانىەكاندايە ۋ ھەرچىەك وردوۋ درشت لەۋ پوۋىدات تۆمارى دەكەن ۋ بالوى دەكەنەۋە.

مۇنىكا دواى ئابروچوونەكەى لەگەل كلېنتون چوۋە، لەندەن ۋ لە زانكۆى لەندەن بىروانامەى ماستەرى بەدەست ھىنا.

لوېنسكى جارىكى تر چوۋەۋە ناۋمىژوۋ، دواى ئابروچوونە بەناۋيانگەكەى، لە ميانەى خستىنە پوۋى وردەكارى ئابروچوونەكەى لە نوسىنگەى سەۋكايەتى كلېنتون، شان بەشانى خستىنەپوۋى ئابروچوونى سەۋكەكانى ترى پىشۋوى ئەمىرىكا، ۋەك ئابروچوونەكەى (ۋترجىت).

لە سالى (۲۰۰۸)ز (تشىلىسى) كچى پالتىۋراۋى دىموكراتەكان لە ھەلېژاردنە بەرايەكانى سەۋكايەتى ئەمىرىكا (ھىلارى كلېنتون) پوۋىپوۋى چەندىن پىرسىيار بوۋىۋە لە ميانەى بەشدارىكردنى لە ھەلمەتەكانى بانگەشەى ھەلېژاردنەكانى دايكىدا، ئەۋ پوۋىپوۋى پىرسىيارگەلىك بوۋىۋە كە جىگەى خۇشى ۋ شادى نەبوون بۇ ئەۋ.

له میانهی به شداریکردنیدا له هه‌لمه‌تی بانگه‌شه‌کردن بۆ دایکیدا له زانکۆی(بتلر) له ویلایه‌تی(ئهندیان)یه کۆک له ئاماده‌بووان که ته‌مه‌نی زیاتر له (٢٨) سال ده‌بوو، پرسپاری له (تشیلسی) کرد ده‌رباره‌ی پاهینه‌ره‌که کۆشکی سپی (مۆنیکا) که ئایا ئه‌و ئابرووچونه کاریگه‌ری هه‌بووه له‌سه‌ر ناویانگی دایکی، تشیلسی وا ده‌رکه‌وت که ئه‌و پرسپاره کت وپه‌ر سه‌رسامی کردبێت، به‌لام وه‌لامی دایه‌وه‌و گوتی:(واو..له‌ پاستیدا تو یه‌که‌م که‌سیت که ئه‌و پرسپاره‌م لێده‌که‌یت له میانه‌ی ئه‌و حه‌فتا زانکۆیه‌یی که من سه‌ردانم کردوون، دلنیا‌نیم، به‌لام له‌و باوه‌ره‌دانیم که ئه‌وه کاری تو بێت) دوا‌ی ئه‌مه پاسته‌وخۆ ئاماده‌بووان هات وهاواری خۆشیان لێبه‌رزبووه‌یه‌وه بۆ ئه‌و وه‌لامه‌ی که دایه‌وه. به پای پێکخه‌رانی کۆبوونه‌وه‌که پتویست بوو که ئه‌وه کۆتا پرسپار بێت ده‌رباره‌ی ئه‌و پووداوه، به‌لام تشیلسی به‌یاریدا پرسپاری تر بکات و گوتی : (له‌و باوه‌ره‌دانیم که پتویست بێت ئه‌وه پرسپاری کۆتای بێت)

له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا هه‌ر له‌سه‌ره‌تای گه‌نجیه‌تی خۆیه‌وه پووبه‌پووی پووجی و ناپاستیه‌کانی ژیا‌نی گشتی بوویه‌وه، تشیلسی ده‌ینالاند به‌ده‌ست پوما‌لێکی نوێ ی ده‌زگا‌کانی پاگه‌یانده‌وه، له دوا‌ی ئه‌وه‌ی پۆلێکی به‌رچاوی بی‌نی له هه‌لمه‌تی بانگه‌شه‌ی هه‌لبژاردنه‌کانی دایکیدا له ته‌مه‌نێکی وه‌ها بچوکدا.

جاریکی تر ئابرووچونه‌که‌ی مۆنیکا گه‌رايه‌وه ناو کایه‌یی پاگه‌یاندن، دوا‌ی ئه‌وه‌ی که خشته‌ی کاته‌کانی کۆشکی سپی ئه‌وه‌یان ده‌رخست که به‌لایه‌نی که‌مه‌وه (هیلاری) حه‌وت جار له کۆشکی سپی بووه له‌و کاته‌نه‌ی که کلینتۆنی هاوسه‌ری چاوپێکه‌وتنی سۆزداری هه‌بووه له‌گه‌ڵ مۆنیکا‌دا.

مۇنىكا لە سالى (۲۰۰۵) ز دواي پودانى ئابپوچوونەكەي لەگەل لەگەل سەرۆكى پيشووي ئەمريكا (كلينتون) دووبارە ھەولە دەستخستەوہى كاريدا لە كۆشكى سىپى، واتە لەگەل سەرۆك (جۆرج بۇشى) كوپ، ئەمە دواي بەدەست ھىنانى بېوانامەي ديپلوم لە بوارى زانستى ئابوريدا لە زانكۆي لەندەن كە يەكئەكە لە گرنگترين كۆليژەكانى ولاتى بەريتانيا. لەو بارەيەوہ پۆژنامەي (لوفيگاربۇ) فەرەنسى لەسەر زارى بريكارەكەي مۇنىكاوہ ئەوہى گواستەوہ كە مۇنىكاى تەمەن (۳۲) سال سوربووہ لەسەر داواكردنى ئەو كارە لە كۆشكى سىپى !!

کلینتون و مۆنیکا دوای تەقینەوهی ئابێرو چۆنەکە، بوونە جیگەی قسە و باسی
رۆژنامه‌کان لێره‌دا لەسەر بەرگی گۆفاری (تایم) ی ئەمریکی دەرەکه‌وت

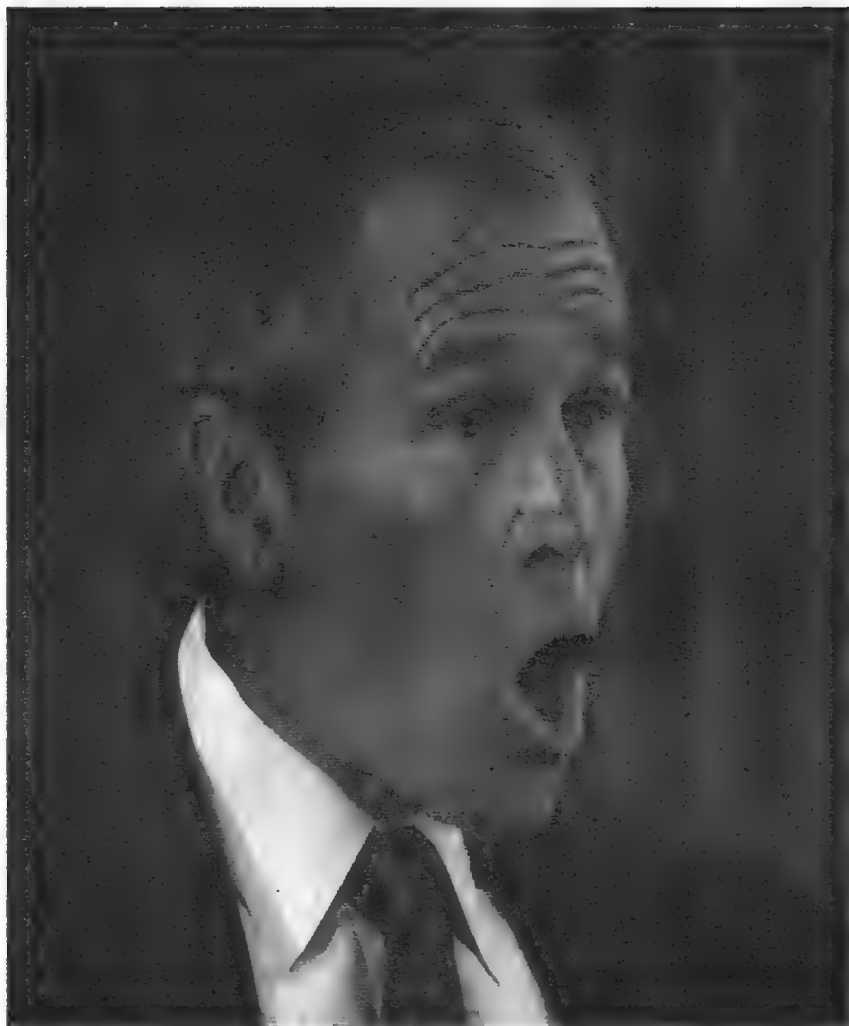
بوونه بابەتییکی دەوله‌مه‌ند و وورژینه‌ر, بۆ وینه‌کێشان و کاریکاتیرسته‌کانی جیهان

تارمايى كلىنتون و مۇنىكا بىو بەشتىك و هيلارى راونا، تەنانەت ھەلمەتى
 ھەلبۇزاردنە كانى سالى (۲۰۰۸) ز بۇ سەرکەۋتن بەكارتى پالاۋتنى پارتى دىموكرات،
 تانويىنە رايەتى ئەو پارتە بكات لە ھەلبۇزاردنە سەرۆكايەتتەكەى ئەمەرىكا ، دواجار كۆتايى
 ھات شىكست ھىنانى لە بەردەم باراك ئوبامادا .

8- ھەلۋاردنى بوش ۋەك سەرۆك ھەلۋىيەك بوو كە لىخۇش بوونى نىيە بۇ

نەمىكىيەكان!!

گەورەترین کارەساتىڭ كە توشى ئەمىرىكا بوو بە درىژاى تەۋارى مېژوۋى ئەو ۋىلاتە،
برىتى بوو لەۋەى كە ئەمىرىكىەكان كەۋتنە تەلەى ھەلېژاردنى بوشەۋە و كرديانە سەرۋكى
ۋىلاتەكەيان، سەرۋكىكى توندېرە و شىت و نەزان و ھەلگىرى بىرۋېچوۋنى شەيتانى و
توندېرە و گىلانە و ھەندىك جارىش تىك چوو.

لە گرنگىرە بىرۋېچوۋنەكانى ئەو پىاۋە، ئەۋە بوو دەىگوت مەملانىتى چاكە و خراپە
بەردەۋامى ھەيە ۋەئە مەملانىتيە بىرۋېچوۋنەكانى ئەمىرىكا دىاريدەكات، بۆيە لەسەرمان
پىۋىستە بە پىڭەپىدەنى خوداى ھەستىن بە لابرەنى ھىزى شەپ لە جىھاندا، بە پىشانەدانى
ئەۋەى كە گوايا خۇى نۆينەرايەتى ھىزى چاكە دەكات لە جىھاندا.

جرىنوۋلە پىرسىار دەكات و دەلەيت: (كى ئەو پىڭە پىدەنە خودايەيى پىۋىخشىۋە،
ئايا دەكرەت ئەو ھات ۋەاۋارەى خۇى بە پاست بزانىن، كە گوايا خودا داۋاى لىكرەۋە
جىھان پىزگار بكات، كە لە كاتى بانگەشەى خۇ پالاۋتنەگەيدا جەند جارىك ئەۋەى
دوۋبارە كرەۋەيەۋە: مەن بانگەۋازىكم بىستۋە، كە لەۋ باۋەرەدام خودا دەيەۋىت خۇم
كاندەيد بكم بۇ سەرۋكايەتى؟ !.

ئەۋە بىرىارى گەۋرەى ئەمىرىكى ۋا دەلەيت لە كىتەبە بەناۋيانگەكەيدا بەناۋى (مىراتى
ناسۋرى: چۇن بىرۋېچوۋنەكانى بوش لەسەر مەملانىتى چاكە و خراپە سەرۋكايەتەكەى
لەناۋىرد) كە لە سالى (۲۰۰۷) زىلاۋكرايەۋە و كەنالى بەناۋيانگى (فۇكس نىۋى) ئەمىرىكى
بە باشتىرەن كىتەب لەسەر خراپەترەن سەرۋك ۋەصفى دەكات، لە ھەمان كاتدا ۋەصفى
دانەرەكەى دەكات كە ئەو كارەى ئەو تەنھا نوسىنى كىتەبىك نى، بەلكو كارىكى
نىشتەمانىە كە جلىن كرەۋىيەتى.

ئەۋەى كە تايەتە بە شىكارى بۋارى ئايىنى جۇرچ بۇش و كارىگەرىە
كارەساتبارەكانى لە سەر ئىستەۋ ئاينەدى ئەمىرىكا و ھەلەكان دەربارەى تىۋوانىنى

ئەمىرىكىەكان دەربارەى ئەوەى كە چاۋەپى دەكەن لە سەرۆكىكى دىكتاتور، برىتيە لە شاردنەوەى نەپنى ئايىنە مەسىحىەكەيان و داپۆشىنى بە سروسىتىكى تەوراتى درۆينە و راكىشانىيان لەگەل خۆى بۆ چالەكە !!

دانەرى كىتبەكە ئاماژە بەو دەكات كە بوش بەدەست تىكچوونى عەقلىەو نالاندووەتى و ھەلگىرى مىراتىكى ئايىنى توندپەو بوو ھەى ئەو نەبوو كە پۆستىكى گەرەى ۋەك پۆستى سەرۆكايەتى پىيدىرەت. بۆيە پەناى بردۆتە بەر خۆدانە پال سروسىتىكى ئايىنى لە ھەلمەتى بانگەشەى ھەلپژاردنەكەيدا، بۆ پەواج پىدانى خۆى ۋەك ئامرازىك كە يارمەتى خوداى لەگەل بىت و مەسىحىەكى پرچەك بىت بە بىرپۆچوونى تەوراتى.

لە راستىدا جىرىنود ئەو راستىەى نە شاردۆتەو لە كىتبەكى خۆيدا كە دەلەت:جۆرج بۆشى كۆپ ۋەك ھەموو دىكتاتورىك كە مېژوو بە خۆيەو بىنىيوەتى خۆى ناساند بەوەى كە ئەو سەرکردەى يەكەمە، نىردراۋىكە كە يارمەتى خوداى ۋەزدەگرەت، پزگارگەرۋ دلسۆزە، ئاسمان ناردووەتى بۆ ئەوەى مرقايەتى لە سەرچەم خراپەكارى پاك بكا تەو، بەلام راستىەكەى ئەو بوو كە كە مېژوو سەلماندى بەوەى كە ئەو بۆ خۆى خراپەكاربوو. ئەو ھەمان ئەو بانگەشەبوو كە ۋەختى خۆى ھىتلەر دەيكرد بۆ پاساۋدانەوەى ئەو كاولكارىەى كە لە جىھاندا نابوۋىەو لە ژىرناۋنىشانى پزگاركرىدىدا. ..

جۆرج بۆشى كۆپ دروشمى (ئەمىركاى گەشاۋەى) بەرزكرىدبوۋە لە كاتى بانگەشەى ھەلپژاردنەكاندا، دواى سەرکەوتنىشى ۋەك پالپوراۋى پارتى كۆمارى بۆ سەرۆكايەتى ئەمىركا فەلسەفەى (سۆزى پارىزگارى) پەپرەوى كرد.

بۆش دروشم و فەلسەفەكەى ۋەھا لىكدايەو كە ھەردووكيان پىدانى ھەلىكە بە ھەر ھاۋلاتىەكى ئەمىركى بۆ بەدەستەينانى ئەوپەرى دلىنابى، دەۋلەت ھەۋلدەدات بۆ باشكرىدى گوزەرانىيان بە كەمكرىدەوەى باجەكان و دابىنكرىدى بىمەى كۆمەلايەتى و خزمەتگوزارى تەندروسىتى و خويىندن بۆ ھەموۋان. .. بەلام سەرەپاى ھەموو ئەو بەلىنانە

ھاۋالاڭيانى ئەمىرىكى شىكىستىيان ھېنا لە دەرئەنجامى ئەۋ شتەي كە بەدەست ئەۋ دوو چەمكەۋە چەشتىيان !!

لېرەدا شىتېكى نامۇ نىيە كە (۱۱۱) مېژونوس لە بەناۋيانگىترىن مېژونوسەكانى ئەمىرىكا ھاۋاپېن لەسەر ئەۋەي كە سەرۆك بوش لە خراپىترىن سەرۆكەكانى سەدەي (۲۱) بوۋە و يەككە بوۋە لەۋ خراپىترىن سەرۆكەكانى كە مېژوۋى مۇقايەتى بە خۇيەۋە بېنيويەتى. بۇيە ھەر جۆرە گومانىك لەسەر ئەۋ ھۆكمدانە پەد دەكرىتەۋە، بەۋ پىيەيى لە نىۋان ئەۋ مېژونوسانەي كە ئامازەمان پىدان، ژمارەيەكى زۆريان لەۋ مېژونوسە دانسقىۋ ھەرەباشانەي ئەمىرىكا خۇيى. بۇ سەلماندنى پاستىيەتى ئەۋە تەنھا ئەۋە بەسە كە ئەۋ لايەنەي كە پاپرسى كىدوۋە لەۋ بارەيەۋە نە ئىسلاميەۋ نە رووسىيەۋ نە غەرەبەۋ نە خەلگى ئەمىرىكاي لاتىنيشە، بەلكو دەرگاىەكى ئەمىرىكا خۇيەتى بە ناۋى : (پىكخراۋى پاي گشتى جىھان، سەربە زانكۆ مىرىلاندى ئەمىرىكى) كە ناسراۋە بە بىلايەنى و پوۋنى لە ئەنجامدانى پاپرسى و ۋەرگىرتنى بىرۋپاكان ئەمە سەرەپاي شوناسەكەشى كە شوناسىكى ئەمىرىكە.

ھەرۋەھا پۇژنامەي (ۋاشىنتون پۇستى) ئەمىرىكى دەرئەنجامى پاپرسىيەكى خىستەپرو كە لە مانگى (يونىۋى سالى ۲۰۰۸) ز ئەنجامى دابوۋ، لە دەرئەنجامدە پىي پاپرسىيەكە بۇي دەرگەۋت بوۋ، كە سەرۆك بوش خراپىترىن سەرۆككە بوۋە بە دىژاۋى مېژوۋى ويلايەتە يەكگىرتوۋەكانى ئەمىرىكا. پۇژنامەكە ئامازە بە ناۋەپۇكى ئەۋ ھەۋلەچىرۋ بەردەۋامانەي سەرۆك بوش و گەرە پاپۋىژكارەكانى دەدات، بۇ پەنا بىردنە بەر (پىۋانەۋ بەراۋردكارى مېژوۋى) بۇ جوانكردنى ۋىنەي پاستىيەتى چەسپاۋى ھەلۋىستە سىياسىيەكان، كە لەماۋەي ھەردوۋ خولى سەرۆكايەتەكەيدا لە كۆشكى سىي گىرتوۋىيەتەبەر.

پۇژنامەكە ئەۋەشى بۇ زىاد دەكات و دەنوسىت: كاتىك لەۋ پۇژانەدا بوش پوۋى كىردە كۆشكى سىي ئەۋە كۆتايىيەكەي بوۋ، ئەۋ بە شىۋەيەكى زۆر زىاد ھەۋلىدەدا بۇ ھەلپۇزاردنى پوۋداۋى مېژوۋى، بە ئامانجى گىفتوگۇ قسە لەسەر كىردن، بەۋەي كە لەداۋيدا مېژوۋ بۇخۇي پاكانەي بۇدەكات، لە بەرامبەر ئەۋ ھەلە مېژوۋيانەي كە گەيشت بوۋنە

ئاستى (ھەلەى مەزن)كە دەتوانىن بەۋە پىئاسەيان بىكەين كە شورەيەك و نەنگىيەكى گەرە بوون، لە ۋەلە گىرنگانەش ۋەك دەرجوون لە دەستورى ئەمىرىكى و سىخوپىكىردن بەسەر گەلەكەيەۋە، دواى ئەۋەى ئەمىرىكا گۆپى بە دەۋلەتتىكى پۆلىسى، ھەرۋەھا لە ھەلەكانى تىرى پەرىپاكردىنى ھەردوو جەنگى عىراق و ئەفغانىستان و جەنگى خوڧن لەبەر پۆيى ۋى دژە تىرۆر و ھەلۆيىستەكانى دەربارەى بازىرگانى جىھانى و پىس بوونى ژىنگى و سەرچەم ھەلەكانى تىرىشى.

ھەرۋەھا پۇژنامەكە ئامازە بەۋە دەكات، كە لەماۋەى ئەۋ سالاۋدا بە شىۋەيەكى سەرنج پاكىش و پىۋانەى مېژوۋى گوتار و چاپىكەۋتنە مېژوۋىيەكانى زىيارد كىردوۋە، ئىتر ئەۋ گوتارانە بىت كە لەبەردەم سەركىردە بىيانىيەكاندا خويىندىتتەيەۋە، يان لە ميانەى قىسەكردىنى بىت لەبەردەم كىركارە فەرمانبەرەكاندا لە يەككە لە كەنارەكانى شارى سانت لويىسى ئەمىرىكى.

ئامازەش بەۋ سەردانەى دەكات كە بۆ ئەۋروپا ئەنجامىداۋە لەۋ سالاۋداۋ دوو گوتارى لە (بەرلېن و پارىس)خويىندوۋەتەۋە بە بۆنەى يادى شەست سالاۋى پىلانى (مارشال)كە ئەمىرىكا پاش جەنگى جىھانى دوۋەم داينا بۆ يارمەتىدانى بىنيادنەۋەى ئەۋروپا. پۇژنامەكە لە بەختى پەشى سەركە بوشدا جەخت لەسەر ئەۋە دەكاتەۋە، كە زۆرىك لە مېژوۋىنوسان گەيشت بوۋنە دەرئەنجامىكى يەكلاكارەۋە كە تەۋاۋ پىچەۋانەى ھەلەكانى سەركە خۇى و پراۋىژكارەكانى بوۋ بەۋەى كە سەركە يەككە بۆۋە لە خراپىترىن سەركەكان.

پۇژنامەكە ئەۋەش ئاشكرادەكات كە بوش لە سەرەتاي ماۋەى سەركەيەتتەكەيدا، ھىچ گىرنگىيەكە بەۋ گومانانە نەداۋە كە دەربارەى مىراتى سەركەيەتتەكەى ھەبۋە لە ماۋەيەكى دىرېژخايەندا، كاتىك پەيامنىرى بەناۋىبانگى پۇژنامەكە پۇژنامەى (ۋاشىنتون پۇست)(پۇپ ۋودرد)لە مانگى دىسەمبەرى سالى ۲۰۰۳ز پىرسىياري لىدەكات و دەلئىت :مېژوۋ چۆن بىپارت لەسەر دەدات، لەسەر جەنگەكەت لە عىراقدا؟لە ۋەلامدا دەلئىت :مېژوۋ. . . نازانم كاتىك دەبىت ھەموۋان مردوون.

مىژونوس (دۆگلاس برىنگلى) لە زانكۆي (رايس) دەلەيت: تاكە شىتەك كە سەرۆك بوش بە سەرۆك ھارى ترومان دەبەستەتەو، ئەو ھەيە كە ھەردووكيان كاتەك لە كۆشكى سىي دەرچوون بە كەمترىن پىژەي پالپشتى جەماوهرى بۆ سىياسەتەكانيان دەرچوون.

بەم شىوھەيە ئەو پاپرسىيەي كە لە بىست ولاتى جياوازي جىھاندا ئەنجامدرا دەرکەوت كە پىژەي (٦٠٪) بەشداربووانى پاپرسىيەكە باوھەريان بە بووش نەبوو، بە ھۆي يەكلای كردنەوھي ئەو گفتوگريانەي كە لە نىوان مىژوونوسە ئەمريكيەكاندا ھەبوو، بەو شىوھەيش وەك چۆن (جىم لوب) دەلەيت: كۆدەنگيەكي جىھاني دروست بوو لەسەر بېوانە بوون بە سەرۆك بوش، بەو شىوھەيش سەرۆك وىتەيەكي ناشىرىنى بۆ خۆي و ولاتەكەشي كىشا. جىم لوب ئەوھەشي بۆ زياد دەكات و دەلەيت: نەبووني متمانە بە بوش بوو ھۆي دروست بووني بۆشايەك لە سەرکردايەتيدا لەسەر ئاستى جىھاندا. ئەم پاپرسىيە لەلایەن پاپرسىيەكي ترەوھە جەختى لەسەر كراوھەتەو، كە ناوھەندى (بىۆ) لە (٢٤) ولاتى جياوازي جىھاندا ئەنجامى داو، تيايدا دەرکەوت بوو كە زوانىنيكى نىگەتيفانە ھەبووھە رەمبەر بوش بە تايبەتي لە پۆژئاواي ئەوروپا و ئەمريكاي لاتىنى و پۆژھەلاتى ناوھەپاست. لەلایەكي تىریشەوھە ئەو پاپرسىيە دژ بەيەكيەكي دروستكرد بۆ ئەوانەي كە گرنگي بە ھەلپژاردنەكانى ئەمريكا دەدن، بە واتاي ئەوھە كە خەلكى متمانەي بە ديموكراسىيەتي ئەمريكا نەما.

بە كۆي دەنگي مىژوونوسان بوش سەرکردايەتي ئەمريكا و ھاوپەيمانەكانى كردوھە لە كارەساتى جەنگي عىراق و ئەفغانستاندا، جەنگي عىراق ئەمريكاي پاكىشايشە نىو وىرانكارىيەكەوھە بە شىوھەيەك لەلایەنى دەرووني سەريازە ئەمريكيەكان پوخاو و متمانە بەخۆبوونيان لەدەستدا و بوو ھۆي ئەوھەي كە گەليش متمانەيان پىتەكات، لە توانا جەنگيەكانياندا و سەريازەكانى كردە تاوانبارى جەنگ بە وىرانكردى شارەكان بە بۆردوومانكردنى مووشەكە دورھاو پىژەكانى سوپاي ئەمريكا. ئەوان بۆمبى ھەلۆھەشتەريان بەكاردەھيئا، بەلام وەك جەنگكەري مەيدانى خۆپاگرەنبوون لەبەردەم ھىزي لاوازي

بەرگري عىراقيدا. ...كه خاوهن عه قلىكى دامينه رىبون و پىداگرىبون له سەر ئازادکردنى ولاته كه يان.

مىژونوسان به كۆى دهنگ پىككه وتوون له سەر ئه وهى كه سه رۆك بوش ئه مريكاي تووشى شكستىكى مىژوى كردۆته وه، ئه و تموحى هه بوو بۆ بنيادنانى ئىمپراتۆريه تىكى جيهانى ئه مريكى كه زال بىت به سەر هه موو گه لاند و ده ست به سەر نه وتى پۆژه لاتی ناوه پاست و سامانى گه لاند بگریت. به و ته ماحه ی كه هه ی بوو سیسته مى كۆمارى و ديموكراسى و ئازاديه كانى گه لى ئه مريكى و شكۆمه نديه كه ی له ده ستداو بووه هۆى دارپوخانى ئابورى جيهانى به شىوه يه ك كه نرخى خواردن به ئاستىكى شىتانه به رزبوويه وه، تا گه يشته ئاستى ئه وهى كه خه لكى له سەر كولێره يه ك وه شه پېين، نه خۆشيه كانىش زياديان كرد تا گه يشته ئه وهى كه خه لكى له سەر شه قامه كان گيان له ده ست بدن به بى خزمه تگوزارى ته ندروستى و چاره سه رو ده رمانى پىويست، زيندانى نه ينى له سه رجه م ولاتانى دونيادا كرانه وه و شكۆمه ندى و مافه كانى مرۆفیان تىدا پيشيل كران. ئه مريكا بۆخۆشى ئه و وینه يه یى كه هه ی بوو بۆ به رگريکردن له مافه كانى مرۆف له ده ستيدا و له چاو گه لانى دونيادا كۆرا به تاوانبارى جهنگ.

هه روه ها مىژوو نوسان كۆكن له سەر ئه وهى كه گه لانى دونيا رقيان له و سه رۆك ولاتانه ده بوويه وه كه شوينكه وته ی سياسه ته كانى ئه مريكا بوون و فه رمانه كانى بوشيان جى به جیده كرد، ئه وان ئه مريكا يارمه تى ده دان له سته م و گه نده لیه كانيان، تا گه يشته ئه وهى كه لانى ئه و ولاتانه هه م رقيان له سه رۆكه كانى خۆيان بىت هه م رقيشان له ئه مريكا بىته وه به هۆى ئه و پالېشتیه ی ئه مريكا بۆ سته م و گه نده لیه كانيان.

گه ره ترين زيانك كه به ر ئه مريكا كه وت بریتى بوو له وهى كه ئه مريكا له ولاتىكى ديموكراتى به رىگريكار له مافه كانى مرۆفه وه بوش كۆپى به ولاتىكى دوژمنكارو خوين پۆژ خوينى عىراقیه كان و نه فغانه كان و فه له ستينيه كان به پشتگيرى كردنى تاوانى ئيسرائيليه كان به رامبه ر فه له ستينيه كان و پارێزگارێکردن له جوله كه كان له هه ر مه سه له يه كدا.

ده‌رباره‌ی جه‌نگی عێراق ئه‌وه‌بوو پێش ماوه‌یه‌ك به‌ر له‌ده‌ست پێكردنی جه‌نگه‌كه‌ له‌ مانگه (مارسی سالی ۲۰۰۳) ز ژماره‌یه‌کی زۆر له‌ سیاسه‌تمه‌داره‌ دياره‌كانی ئه‌مریکا ده‌نگیان به‌رز کرده‌وه و له‌ دژی بیڕۆکه‌ی ئه‌و جه‌نگه‌ وه‌ستانه‌وه، له‌ نێو ئه‌وانه‌شدا (برنت سکوکروفت) راویژکاری ئاسایشی نه‌ته‌وه‌ی ئه‌مریکی له‌سه‌رده‌می جورج بوشی باوکدا.

سکو کروف‌ت تیپوانینه‌کانی خۆی له‌ پۆژی (۱۵ ئه‌یلولی سالی ۲۰۰۲) ز له‌ پۆژنامه‌ی (ول ستریت جۆرنال) ی ئه‌مریکیدا بلاکړده‌وه له‌ گوتاریکدا به‌ناو‌نیشانی (هێرش نه‌که‌یته‌ سه‌ر صدام حسین). له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی کروف‌ت له‌ نزیکه‌کانی سه‌رۆکی (۴۱) مینی ئه‌مریکا بوو ئه‌و گوتاره‌ تا راده‌یه‌کی زۆر چوارچێوه‌یه‌کی فراوانی هه‌بوو، وه‌ك ده‌لێن تا ڕێگه‌ی به‌یه‌ك گه‌یاندنی باوک بوو که هه‌ستی به‌ دوو دلی زۆر ده‌کرد به‌رامبه‌ر به‌ کوپه‌که‌ی، ئه‌و کوپه‌ی که هۆگری جه‌نگ بوو، به‌لام ئه‌و کوپه‌ به‌رپه‌رچی (سکوکروفت) ی دایه‌وه، نه‌ك به‌وه‌ی که له‌ شوێنی مامیدا بێت، به‌لکو له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی جێگره‌وه‌یه‌کی لایه‌نگری باوکی بوو و پێی گوت: سکوکروفت بووه‌ته‌ بێزارکه‌ر کاتیك که به‌ته‌مه‌ندا چوو.

جاکوب واینزبرگ دانه‌ری کتییی (نه‌هامه‌تیه‌کانی بوش) له‌و بڕوايه‌دايه‌ که بوش جیهانی بر‌دۆته‌ نێو سیاسه‌تی نه‌ته‌وه‌په‌رستیه‌وه و بووه‌ته‌ دیزاینه‌ری ئه‌و سیاسه‌ته‌، به‌ پێچه‌وانه‌ی باوکیه‌وه‌ که به‌ سه‌رۆکی لاوز داده‌نرێت له‌ کاتیکدا که صدام حسینی له‌ سه‌ر کورسی ده‌ستلآت هێشته‌وه له‌ کاتی جه‌نگی داگیرکردنی کویت و، هه‌لۆیستیکی دیاریکراوی نه‌بووه‌ به‌رامبه‌ر چین و شانازیشی به‌ سه‌رکه‌وتنی ئه‌مریکاوه‌ نکر‌دوو له‌ جه‌نگی ساردا.

نووسه‌ری ئه‌م کتیبه‌ ده‌لێت: هه‌ندیک شیکه‌ره‌وه‌ی تایبه‌ت به‌ میژوو بڕوایان وایه‌ که هه‌موو کۆمه‌لگاکان ده‌توانن به‌ دیموکراتیزه‌ بکړن کاتیك که ئازاد ده‌بن له‌ ناره‌حه‌تی و ترس و زۆرداری، بۆیه‌ سه‌رۆک بوش و پارێزگاره‌ نوێکان باس له‌ زۆریك له‌و نمونه‌ میژوویانه‌ ده‌که‌ن، به‌لام له‌ راستیدا ئه‌وان جه‌خت له‌ سه‌ر پێوه‌ریك یان نمونه‌یه‌کی هه‌له‌ ده‌که‌نه‌وه و په‌خشیده‌که‌ن به‌ سه‌ر هه‌موو نمونه‌کانی تردا، وه‌ك سه‌رکه‌تنی

بنیادنامه‌ی ژاپون و ئه‌لمانیا و ناردنی دیموکراسیەت بۆیان پاش جه‌نگی جیهانی دووهم، هه‌روه‌ها نمونە‌ی ئەو شوێشانە‌ی که له ئەوروپای پۆژەه‌لاتیدا به‌ریابوون له سالی (١٩٨٩)ز.

به‌لام له پاستیدا بوش و پارێزگاره نوێکانی هاوێی هیچیان ده‌رباره‌ی عێراق نه‌ده‌زانی، سی له‌و پانابه‌ره عێراقیانه‌ی تاراوکه تووشی شوک و خوڕپه هاتن کاتی‌ک له‌سه‌ره‌تاکانی جه‌نگی عێراقدا له سالی (٢٠٠٣)ز چاویان به‌سه‌رۆک بوش که‌وت تا زانیاریان لێ‌وه‌ریگری‌ت ده‌رباره‌ی عێراق، کاتی‌ک که بینیان بوش سه‌رۆکی ئەمریکا هیچ جیاوازیه‌کی نیتوان سونه‌وشیعه نازانی‌ت. بۆیه پرسیار ده‌کات و ده‌لێت: سه‌رۆک بوش و ئەو پارێزگارانه چۆن له‌وه تیده‌گه‌ن که لادانی صدامی دیکتاتۆر له‌خودی خۆیدا واتای به‌هێزکردنی ئێرانە؟

نووسەر وه‌لام‌ده‌داته‌وه‌و ده‌لێت: باوه‌ریان به‌بوونی جی به‌جێکردنی کردە‌ی گۆرانی دیموکراسی و په‌دکره‌وه‌یان پێداگری راستیه تایبه‌تمه‌ندیه‌کان به‌پاگرتنی هاوسه‌نگی هێزه‌کان له‌سیاسه‌تی ده‌ره‌کیدای لێ‌کردن که چاویان کوێر بی‌ت له‌وه‌ی که هه‌یه به‌پوونی ببینن، نووسەر ئاماژه‌ش به‌وه ده‌کات که (برنت سکوکروفت) ئەو کات هۆشدارێ دابوو به‌لام گۆیکانی سه‌رۆک بوش که‌پوون ه‌ نه‌ی بیست بوو.

دوای پینچ سال له‌سه‌ره‌تاکانی ده‌ستپێکردنی جه‌نگی عێراق تا ئێستا زۆر شت نازانین، که چۆن؟ بۆچی؟ که‌ی؟ ئاماده‌بوو له‌وه‌رگرتنی یه‌کێک له‌گرن‌گترین به‌لکو خراپ‌ترین بریاره‌کان له‌میژووی هاوچه‌رخ‌ی ئەمریکادا. هه‌روه‌ها ئەوه‌ش نازانین ئەو جه‌نگه‌ چ په‌یوه‌ندیه‌کی هه‌یه به‌په‌یوه‌ندی ئالۆزی نیتوان باوک و کوڕ که هه‌ردووکیان جه‌نگیان له‌دژی صدام حسین به‌پاکردبوو.

هه‌روه‌ها به‌هیچ شێوه‌یه‌ک ئەوه‌ش نازانین که بوش تا چ پاده‌یه‌ک هه‌ستی به‌پێچه‌وانه‌ی باوکی کردوه له‌کاتی‌کدا که بوش خۆی به‌خواه‌نی بریار ده‌زانی به‌پێچه‌وانه‌ی باوکیه‌وه که دوو دل و به‌وریابوو له‌کاتی وه‌رگرتنی بریاره‌کاندا و برپای به‌سیاسه‌تی هاوکاری نیتوان ده‌وله‌تان هه‌بوو.

كتىبى (نەھامەتەكانى بوش) ھەولتىكى دىلكارانەيە بۇ شىكرىدەنەۋەى ئەو دراما خىزانە نا ئاسايىيە، ئەم كىتەپە لەلەيەكەۋە پىشتى بەستوۋە بە شىكرىدەنەۋەى ئەو راپۇرتانەى كە بلاۋكرائونەتەۋە، لەلەيەكى تىرىشەۋە پىشتى بەو كارە گونجاۋانە بەستوۋە كە شايەنى تىببىنى كردىن.

مىژۋى تايىبەتى بوش و پەيۋەندى بە خىزانەكەيەۋە و باۋەرە تايىبەتەكەى و خىزانە جىگرەۋەكەى لە كۆشكى سىپى. نوسەر (وايز برگ) ھەموو ئەمانەى كورت كرېۋتەۋە لەۋەى برپارى جەنگى عىراق يە كىكە لە ھەزو ئارەزۋە تايىبەتەكانى بوش و پاككرىدەنەۋەى خىزانەكەى و بەرگرىكرىدن لىتى، ھەروەھا لەلەيەكى تىرىشەۋە سەرەكەۋتتە بەسەر باۋكىدا لە پىگەى بەدەست ھىنانى كارىك كە باۋكى كاتى خۆى تەۋاۋى نەكرىدېۋو، كاتىك پىگەى دابوۋ صدام حسين لە دەستەلاۋدا بىمىنەتەۋە لە دۋاى كۆتاي ھاتنى جەنگى كەندۋاى يەكەم، لەۋانەشە ئەۋەش شىتىكى گەنجاۋ بىت كە پەيۋەندى نىۋان باۋك و كوپ و كارلىك كرىنيان لەسەر يەكدى پۇلتىكى كارىگەرى ھەبوۋ بىت لە كرىدەى دروستكرىدى برپاردا، بەلام زۆرىك لە خەلكى لەدەرەۋەى خىزانى بوش ھەبوۋن كە يارمەتى و پالېشتى خۇيان بۇ جەنگى عىراق دەرېرى بوۋ، لەسەر بىنەماى ئەو زانىارىيانەى كە گوايا پۇتتەكەى صدام حسين جىگەى ھەپەشەيە. يەككىك لەۋانە ناۋى خۆى نابوۋ ھەلۋى لىپراۋەكان، ئەۋانە لەيەنگرى جەنگ بوۋن و لەو باۋەرەدابوۋن لە پاش جەنگى عىراق تا رادەيەكى زۆر شوئىنكى ئارام و ھىمىن دروستدەبىت.

نوسەر لە باۋەرەدابوۋ كە لە نىۋو ئەو ھۆكارانەى كە پاللى بە سەرۆك بوشەۋە ناۋە بۇ ھىرشكرىدە سەر عىراق، ئەو ھەزە بوۋ كە ھەى بوۋ بۇ تۆلە سەندەنەۋە لە بەرامبەر ھەۋلى تىرۋكرىدى باۋكى، لە پىش چەند سالتىك لە كاتى سەردانىكرىدىدا بۇ ولاتى (كويت)، بەلام لە راستىدا ئەۋە ھۆكارى سەرەكى نەبوۋ، چۈنكە ھىچ بەلگەيەك نەبوۋ بۇ تىۋەگلانى عىراق لەو پىلانە، يان بوۋنى پىلاننىكى عىراقى بۇ تىرۋكرىدەكە، سوپاى ئەمريكىش ھىچ جۆرە بەلگەنامەيەكى لە دەزگاكانى سىخوپى و ھەۋالگرى عىراقى دەست نەكەۋت پاش داگىركرىدى عىراق لەسەر ئەو بابەتە.

کتیبی (نه‌هامه‌تیه‌کانی بوش) له راستیدا بریتیتیه له پیشاندانی وینه‌یه‌کی ناشیرینی سه‌رۆک و ماوه‌ی سه‌رۆکایه‌تیه‌که‌ی، به پشت به‌ستن به کرده‌ی شیکاری ده‌روونی. (واین زبرگ) ده‌لێت: بپاری جه‌نگ و داگیرکردنی عێراق بپاریکی هه‌له‌بوو، به چاو پۆشی له‌وه‌ی که ئه‌و ده‌وله‌ته‌ چی لێدیت له ئاینده‌دا.

نوسه‌ر ده‌لێت: ئه‌وه‌ی که په‌یوه‌ندی به‌و سه‌رکێشیه‌ کاره‌ساتباره‌وه هه‌یه بۆ چوونه ناو عێراق بریتیه له چه‌سپاندنی راستی و دروستی بپاره‌کانی باوکی، به تایبه‌تی ئه‌و بپارانه‌ی که له نیوان سالانی (۱۹۹۰-۱۹۹۱) ز ده‌ریکردوون، به تایبه‌تی ناچارکردنی صدام حسین به کێشانه‌وه‌ی هیژه‌کانی له کویت و لانه‌بردنی له‌سه‌ر ده‌سته‌لات، له ترسی ته‌قینه‌وه‌ی ململانی ده‌سته‌لات له نیوان کوردو شیعه و سونه‌کاندا، به‌لام به‌راستی ئه‌وه هه‌ر پویدا له پاش داگیرکردنی عێراق له سالێ (۲۰۰۳) ز.

هه‌له‌ی گه‌ره‌ی بوش له یه‌که‌م ساتی ده‌ستپێکردنی جه‌نگی عێراق و وێرانکردن و خۆه‌لکێشانی به‌سه‌ر له‌نوێ بنیادنانه‌وه‌ی کۆمه‌لگه‌ی عێراقی به گوێره‌ی تیروانیی ئه‌مریکی بۆ ژیان ده‌ست پێده‌کات، ئه‌و نه‌هامه‌تیانه به کۆتا هاتنی ماوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی خۆی کۆتاییان نایه‌ت، به‌لکو ده‌گوازینه‌وه بۆ دوا‌ی خۆی و له وێشه‌وه بۆ دوا‌ی ئه‌و له دوا‌ی ئه‌ویشه‌وه بۆ ئه‌وی تر، تا هه‌ره‌سه‌هتانی خودی ئه‌مریکا خۆی، وه‌ک چۆن مه‌غوله‌کان هه‌ره‌سیان هێنا کاتی‌ک سالێ (۱۲۵۸) ز بغدادیان وێرانکردو داگیریانکرد، دوا‌ی سه‌د سال نه‌یان توانی خانمی شاره‌کانی جیهان بنیادبنێنه‌وه.

میژوو ئه‌وه تۆمار ده‌کات و ده‌ینوسیته‌وه که ئیداره‌ی بوش و پارێزگاره نوێکان، له ماوه‌ی هه‌شت سالدا سه‌رکه‌وتوو بوون له گۆراندنی ئه‌مریکادا به ئیمپراتۆریه‌تی ترس و بلاوکردنه‌وه‌ی ترس و بیم له نیو پیزی هاوڵاتیانی ئه‌مریکیدا و پارێزکردنی ژماره‌یه‌کی هه‌ره زۆریان به‌ درۆ، که گوا‌یا جه‌نگ له دژی تیروۆر جه‌نگێکه به‌سه‌ر ئه‌مریکادا سه‌پێنراوه و هه‌ره‌شه له ئاسایش و شیوازی ژیا‌نیان ده‌کات، بۆیه پێویسته تا کۆتای به‌ج‌ه‌نگین، سه‌رکه‌وتنیش تیا‌یدا ده‌کریت به‌ده‌ست به‌ئینریت، به‌لام پێویستی به قوربانیدانی جه‌سته‌ی هه‌یه.

مىژوو ئەو دەنوسىتەو ھەلەي سەزۆكىكى لوت بەرز بوو، ئەو لووت بەرزىەشى يەككە لە پوو ھەلەي سەزۆكىكى خۆي و دەستەكەشى، ئەو خۆبەگەرەزانىنەي ئەو پارىزگارە نوپكان واپلىكردن كە بەھەلەدا بچن لە ئاستى پاستىيە مىژوويەكان و پىكھاتەي گەلانى عىراق.

ھەروەھا مىژوو ئەو دەنوسىتەو ھەلەي سەزۆك بوش پۆلكى پىسى گىرا لە تىكدانى ئارامىي و ھىمنى ناوچەي پۆزەلەئى ناوھەلەي، كە ھىچ كامىك لە پىشىنەكانى خۆي ئەو پۆلەيان نەگىراپوو. ئىدارەكەي شوپنەوارىكى پوخىنەري زۆر كاريگەري بەجىھىشت، كە چارەسەركردنى چەند دەيەيىك تىكۆشان و ئارەق پىشتن و قورىانى دانى دەوئىت. ماوھى ھەلەي فەرمانپەرەيەتيەكەي كابوس و نەھامەتيەك بوو بۆ ناوچەكە، ناوچەكەي نەقەمكرد لە دەريايەك لە خويىن و فرمىسك و تىكدان و ويرانكردن بەناوي پىزگاركردن جىھان و پەلەكردنەوھى ئازادى و دىموكراسى.

مىژوو ئەوھى تۆماركرد و بۆ جىھان ئاشكرابوو دواي جەنگى عىراق و داگىركردنى، كە بوش چۆن يەككە لە خراپەترىن بىرپارەكانى لە مىژووي ھاوچەرخى ئەمريكا داو، وەچۆن پاي ئەمريكاو پاي گشتى جىھانى ھەلەلەتاندو بە ھەلگىرسانى جەنگى عىراق بە بانگەشەي درۆينە لەسەر بنەماي زانىارى ھەلگىرى ساختە.

مىژوو بە ئارەزاي و ناخەزى و بىزارىەو چەندىن لاپەرەي درۆيى نوسىوھتەو لە ئابروچوون و ئابروچونەكانى ئەشكەنجەدانى زىندانىەكانى ئەبوغرىب و گوانتانامو، ئەو تاوانانەي كە ئىدارەكەي بوش ئەنجامىدان گيان و عەقل و شكوى بنەماو پەرەنسىيەكانى ئەمريكاى لە ناوېرد، ئەو پەرەنسىيەنەي كە دەولەمەند بوو پىتيان و لەسەريان دامەزرابوو.

مىژوو تاوانى كوشتنى مليۆنىك ھاوالاتى عىراقى و ھەلەھاتنى چوار مليۆنى ترو پىنج مليۆن مىندالى بى سەرپەرشت و سى مليۆن بىوھژن و پفاندن و دەستبەسەركردنى ھەزاران مىندال و ژن و پىرو لاو و بردنيان بۆ زىندانەكان بەبى ھىچ جۆرە تۆمەت و دادگاىكردنەك لەسەر ئەمريكاىكان تۆمار دەكات. ئەمە جگە لە تىرۆركردنى (۵۵۰۰) زاناو بىريارى عىراقى، كە دواچار بوو ھۆي دەرەكەوتنى ژمارەيەكى زۆر لە كەسانى ھەلپەرست

و تەماع خوازی نوێ لە ولاتدا، کە سەتەم و گەندەلی و جەورو سەتەمیان نایەو و بوو هۆی پاکیشانی هەزاران لاوی ئەمریکی بۆ عێراق و نەو و کوشتارو شیواندنی هەزاران لە پۆلەکانی گەلی عێراق، ئەمانە هەموو وایانکرد کە بوش و دارودەستەکی شایانی ئەوەی کە نازناوی تاوانباری جەنگیان لێ بنریت.

میژوو ئەوەی تۆمارکرد کە ئەمریکا لە جەنگی هەپەمەکید (٣) ترلیۆن دۆلاری بە هەرداوە، لە کاتیکیدا ئەو پێژە لە داھات بەس بوو بۆ ئەوەی کە جیھان بگۆریت بە گۆرەپانیکی ئارام و هێمن و برسێتی و نەخۆشی پێ لە نابەریت و نرخێ خوار دەمەنی پێکەمبەریتەو و قوتابخانە و نەخۆشخانە پێ بنیادبنریت لە ئەفریقا و پۆشنبیری لێبوردە پێدروستبکریت و دل و دەرونی جیھانی پێکەمەندکیش بکریت بۆ خۆشەویستی ئەمریکا و پەرەنسپەکانی.

میژوو ئەوەی تۆمارکردووە کە پالانەری سەرەکی داگیرکردنی عێراق بریتی بوو لە نەوت و ئاسایشی ئیسرائیل، وەک چۆن بەرپرسیکی بالای ئەمریکی بەناوی (کرین فیسباگ) وەزیری خەزینە پێشووی ئەمریکی جەختی لەسەر دەکاتەو.

میژوو بە سوکی و پسوایەو کردەو هێزەکانی ئەمریکا تۆماردەکات لە پارێزگاریکردن لە وەزارەتی نەوتی عێراق و بە جێھێشتنی مۆزەخانە نیشتمانی عێراق بۆ تالانکردن دزو جەردەو داخ لە دلەکان و بە ناڕەوا وێرانکردنی شوینەواری عێراق و بە دەست ئەنقەست بردنی دەبابەکان بەسەر شوینەوارەکاندا و گۆرانی شوینەواری حەوت هەزار سالی شارستانیەتی مرقایەتی بە خۆل، ئەو شوینەوارە کە دادەنریت بە یەکیک لە گەنجینە و میراتەکانی مرقایەتی و سەرەتاگانی چیرۆکی دەستپێکردنی شارستانی ژیانی مرقایەتیمان بۆ دەگێریتەو.

میژوو ئەو سەرۆکە بەو پێناسە دەکات کە سەرکەش و لە خۆبای بوو تا پادەو هەستریا، وە هۆگریو بە پشتی خۆینی بیتاوانەکان تا پادەو سەرخۆشی.

میژوو ئەو دەنوسیتەو، کە دەبیت ئەو پۆژیک لە بەردەم ئیفلجی منداڵە فەلەستینیەکان و جەستە ی ئن و پیرەکانیان پابووستیت، هەروەها لە بەردەم کەلاوەی

خانووہ پوخاۋەكانيان كە دەبابەكانى ئىسرائىل وڭرانى كىروون بوەستىت، لە پاى ئەۋەى كە پىرۆزىباى و دەست خۆشى لىدەكىدن بەرامبەر ئەو كارانەى كە ئەنجامياندەداۋ ھانى دەدان كە بەردەوام بن لەسەرى، بەبى گۆيدانە ھىچ جۆرە پىزىك بۆ ئەو خوينەى كە لە جەستەى فەلەستىنىەكان دەچۆرا.

مىژوو بەبى باكى ئەۋەى تۆماركىدوۋە، كە سەرۆك بوش كەسىكى لوت بەرز بوۋە و پەدى كىرەتوۋە دان بە ھەلەكانىدا بنىت، پقى لەۋە بوۋەتوۋە كە پەخنەى لىبىگىرەت و نكولى لەۋە كىدوۋە كە گۆى بۆ ھەۋالى خراپ بگىرەت، ھەروەھا ئەۋەى پەد كىرەتوۋە كە ئامۆزگارى كەس ۋەرىگىرەت و، ترسى ھەبوۋە لە بىروپۆچوون و پاى شارەزا سىياسىەكان. دەتوانىن بلىن كە زىاتر بەلاى كەسىكى ساۋىلكەدا دەشكايەۋە، بە پادەيەك كە پقى لە پوۋبەپوۋىنەۋەى پاستىەكان بوو، ھەموو ئەم تايىبەتمەندىە خراپانەى كە ئامازەكان پىدان (روبرت دراىپر) لە كىتپى (ناكۆكىەكانى سەرۆك) باسىان لىۋەدەكات.

مىژوو ئەۋەى تۆماركىدوۋە كە سەرۆك بوش كەسىكى شكست خواردوۋ بوۋە، بۆ جەخت كىرەنەۋە لەسەر پاستىەتى ئەمەش (زىگىنىو برجنىسكى) پراۋىژكارى ئاسايشى نەتەۋەى ئەمرىكى لەسەردەمى سەرۆك (جىمى كارتەر) ئامازەى (ئىفف) پىداۋە لە حكومكىرەندا، واتە كەۋتوو لە ئەزمونەكاندا يان شكست خواردوۋ، وشەى شكست خواردوۋش لە زۆرتىن ئەو وشە ناپرەحت و بىزاركەرانەىە لە فەرھەنگى ئەمرىكىدا بەكار دىت.

مىژوو ئەۋەى تۆماركىدوۋە ۋەك (برجنىسكى) ئامازەى پىدەكات كە ئەمرىكا ھەلى سەركىدايەتى جىھانى لەدەستداۋە، لە سەردەمى فەرمانپەرۋايەتى بوشدا، ئەمە جگە لەۋەى لە ئەگەرى خراپەربوۋنى بارىدۆخى عىراق و ھىزىكىرەنە سەر ئىزان و فراۋان بوۋنى بازىنەى جەنگەكە لە پۆژھەلاتى ناۋەپاستدا لە ۋانەيە تەمەنى ۋىلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمرىكا ۋەك سەركىدەى جىھان زۆر كورت بىت و سەركەۋتنى سەربازى ئەمرىكى و خەيالەكانى واشنتۆن لە فراۋانكىرنى دەستەلاتى، بە شكستى لە جەنگى عىراقدا سەرچەمىان تىكدەشكىن.

ههروه‌ها برجنیسیکی جهخت له‌سه‌ر ئه‌وه ده‌کاته‌وه که جهنگی عیراق کاره‌ساتیکی (جیۆپۆلیتیکی) بوو که بوو‌ته هۆی وروژاندنی ههستی داگیرکاری له جیهاندا له دژی ئه‌مریکاو خاکیکی به‌پیتی‌شی دروستکرد بۆ پاکیشانی زیاتری تیۆریستان، و ههستی دژایه‌تی کردنی ئه‌مریکای کردۆته ئامانجی هاوبه‌ش له نیوان زۆرینه‌ی گه‌لانی جیهاندا.

میژوو باس له‌وه ده‌کات که چۆن بوش جاریکی تر که سایه‌تی سه‌رکه‌شی هیتله‌ری به‌رجه‌سته کردۆته‌وه، وه‌ک ئه‌وه‌ی که پراویژکاری سه‌رۆکی پیشووی ئه‌مریکی (ریچارد نیکسون) به‌ ناوی (جون دیت) له کتێبه‌ به‌ناویانگه‌که‌یدا به‌ ناوی (پاریزگار هان بی‌ ویزدانن) بوش به‌ هیتله‌ر ده‌چوینیت و جیگره‌که‌شی (دیک جینی) به‌ موسۆلینی دیکتاتۆری ئیتالیا ده‌چوینیت.

چۆن دیت له کتێبه‌که‌یدا که له‌پاستیدا به‌لگه‌نامه‌یه‌کی ته‌واوه، جهخت له‌سه‌ر ئه‌وه ده‌کاته‌وه که بوشی کوپ زۆر به‌ توندی هه‌ولێ ئه‌وه‌ی داوه که ئه‌مریکا به‌ شیوه‌یه‌کی ته‌واو بگۆرپه‌سه‌ر شیوه‌ی ئه‌لمانای نازی سه‌رده‌می هیتله‌ر و ئیتالای فاشی سه‌رده‌می موسۆلینی. چۆن دیت له کتێبه‌که‌یدا جهخت له‌سه‌ر باوه‌پوونی خۆی ده‌کاته‌وه که بوش و پاریزگار نوێکان له‌سه‌روی هه‌موویانه‌وه جیگره‌که‌ی (دیک جینی) و له‌ گه‌لێشیاندا ژماره‌یه‌ک توندپه‌و له‌ پارتی کۆماری ئه‌مریکی، ده‌یانویست ولات به‌هه‌مان ئه‌و پێگه‌دا به‌رن که وه‌ختی خۆی هیتله‌رو موسۆلینی ئه‌لمانیاو ئیتالایان برد و دوو دژی‌می دیکتاتۆری نازی و فاشستیان دروستکرد.

نوسه‌ر ئاماژه‌ به‌وه ده‌کات که ئه‌وه‌ی مه‌ترسیه‌که‌ی زیاتر کرد ئه‌وه بوو که پێژه‌ی (۲۳٪) کۆماریه‌کان و له‌گه‌ڵ نزیکه‌ی (۲۵٪) توندپه‌وه‌کان له‌سه‌رجه‌م ئاراسته‌ جیاوازه‌کان له‌ ئه‌مریکا چاویان داخست بوو به‌ شوین بوش و پاریزگار هان هه‌وه ده‌چوون، ئه‌وانه‌ی که تۆمه‌تبار ده‌کران به‌ وێرانکردنی ویلایه‌ته‌ یه‌کگرتوه‌کانی ئه‌مریکا.

نوسه‌ر باس له‌ به‌راوردی ئه‌و باره‌ ده‌رونیه‌ ده‌کات که به‌سه‌ر ئه‌لمانه‌کاندا هات بوو پاش جهنگی جیهانی یه‌که‌م و ئه‌و چه‌زو ئاره‌زه‌یان بۆ شۆرش و وه‌لامدانه‌وه‌ی، یان پاش

ئهو شکست و سه‌رشۆپیه‌یی که لایه‌نی سه‌رکه‌وتووی جه‌نگه‌که به‌سه‌ریدا سه‌پاندبوون، به‌ هه‌مان ئه‌وباره ده‌روونییه‌یی که به‌سه‌ر گه‌لی ئه‌مریکیدا هات بوو پاش پوداوه‌کانی (١١سیپته‌مبه‌ری) ئه‌مریکا.

دیت له‌ کتێبه‌که‌یدا ده‌نوسیت وه‌ك چۆن وه‌ختی خۆی پارتی نازی به‌ سه‌رکردایه‌تی هیتلەر، ئه‌لمانایای برده‌ نیۆ ئه‌و باره‌ ده‌رونیه‌وه به‌ زیره‌کی خۆی، و دوا‌ی به‌کاری هینا بۆ تا‌کره‌وی له‌ ده‌سته‌لاتدا و ده‌سته‌لاتیکێ دیکتاتۆرا‌نه‌ی دامه‌زراند پیش ئه‌وه‌ی جیهان بباته‌ نیۆ جه‌نگی جیهانی دووه‌مه‌وه، بوش و پارێزگاره‌ نوێکانیش هه‌مان کاریانکرد و خه‌ریکه‌ جیهان به‌ره‌وه جه‌نگی جیهانی سی‌هه‌م په‌لکش بکه‌ن.

دیت هوشیاری ده‌دات و ده‌لێت: پارێزگاره‌ نوێکان له‌سه‌رو هه‌مووشیا‌نه‌وه بوشی دیکتاتۆر، وه‌ك چۆن وه‌ختی خۆی نازیه‌کان و هیتلەر کردیان، ئه‌مانیش کۆمه‌لگه‌یان پڕکردو و کردیا‌نه کۆمه‌لگه‌یه‌کی سه‌ربازی له‌ پێناو قبو‌لکردنی پڕۆژه‌ سه‌ربازیه‌کانیان و ده‌ستگرتنیا‌ن به‌سه‌ر جیهاندا، به‌ پا‌ده‌یه‌ك تا بگاته‌ ئاستی ئه‌وه‌ی پێگه‌یان پێد‌ریت بۆمبێ ئه‌تۆمی به‌کاربه‌ێتن.

دیت ده‌لێت: ئه‌وه‌ی که ستالین له‌ یه‌کێتی سۆفییه‌دا کردی بوش له‌ئه‌مریکا ده‌یکات، پارتی کۆماری گۆپی به‌وه‌ی که پارتی شیوعی ده‌یکرد له‌ پووسیا، پارێزگاره‌ نوێکان له‌سه‌ر یه‌کێک له‌ دوو هینله‌که‌ی شیوعیه‌ت ده‌پۆن، به‌ مانای ئه‌وه‌ی ده‌بینین پارتی کۆماری وه‌ك چۆن شیوعیه‌ت ئایدۆلۆژیای هه‌یه ئه‌میش ئایدۆلۆژیایی فه‌رمی هه‌یه، که ده‌سته‌ بژێری فه‌رمانپه‌وا باوه‌ریان پێی هه‌یه و پا‌یه‌ سه‌ره‌که‌یه‌کانی سیاسه‌تی ده‌وله‌تی له‌ ناوه‌وه‌ ده‌ره‌وه‌ له‌سه‌ر دا‌پۆژاوه‌، که بریتیه‌ له‌ چوارچێوه‌یه‌کی فه‌کری ته‌واو، و مه‌به‌ست و ئاما‌نجه‌ کۆتاییه‌کانی کۆمه‌لگه‌ دیاری ده‌کات و شیکار بۆ واقه‌ی کۆمه‌لایه‌تی ده‌کات و پ‌سپۆریه‌کانی تێکه‌لی سه‌رجه‌م پ‌سپۆریه‌کانی ده‌سته‌و وه‌زاره‌ت و ئازانه‌سه‌کانی ده‌وله‌ت بوون.

دیت جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه‌ ده‌کاته‌وه، که ئه‌گه‌ر پارێزگاره‌ نوێکان پێدا‌گرین له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که هینزی سه‌ربازی نه‌ك دیپلۆماسی یا‌ن دا‌په‌روه‌ری یا‌ن شه‌ریه‌تی نیۆده‌وله‌تی

تاكه ئامرازى بنه پەتە بۆ پووبەپووبوونەوہى جەنگ و تیرۆر، ئەوا بەھەڵدا چوون و ئەو کارە بە پێچەوانە دەشکێتەوہ، بەلکو ھۆکارێکی سەرەکی دەبێت بۆ ھەرەسھێنانی ھەموو ئەو شتانەى کە لەسەرەتای دروست بوونیەوہ بنیادی ناوێ.

دیت دەلێت: ئەوہ وا دەکات لە پارێزگارە نوێکان کە مارشە سەربازىەکان و سیاسەتى جوانکردن و قۆستەوہى جەنگى دژە تیرۆر جیاوازی ئایینی بوہستێنن، لە بەر ئەوہى دەبنە ھۆى دروست بوونی گروپی تیرۆرستى نوێ وەك دەرئەنجامێک بۆ سیاسەتەکانیان. دیت لە کتێبەکەیدا ئەو گوتارە سیاسى و ئایینەى پارێزگارە نوێکان شروڤە دەکات کە بووہتە ھۆى ھەڵخەڵەتاندى ھاوڵاتیانى ئەمریکى (وەك چۆن کاتى خۆى ھیتلەر دارودەستەکەى لەگەڵ گەلى ئەلمانیا دا کردیان) و یارمەتیدان دەست بەسەر ھۆکارەکانى پاگەیاندا بگرن و خۆیان تێدا بچێنن بە پشت بەستن بە زمانى بەرژەوہندى ھاوبەش لەگەڵ خاوەن و بەپرسانى ئەو دەزگایانە.

دیت ئاماژە بەو لێکۆلینەوہ دەکات کە جەخت لەسەر چۆنیەتى سەرکەوتنى پارێزگارە نوێکان دەکاتەوہ بە سەر تەواوى گروپەکانى تردا لە ئامادەکردنى ستراتیژیەکاندا، ئەوہش لە ھەموو شتێکدا یارمەتى دەدان لە بلاوکردنەوہى زانیاریەکان بە ئاراستەى پای گشتى و ھۆکارەکانى پاگەیاندا کە کاریگەریان ھەبوو لەسەر بپارەکانى کۆنگرەسى ئەمریکى.

لێکۆلینەوہیەك کە (کۆمەڵەى چاودێرى ھۆکارەکانى پاگەیاندى ئەمریکى) بلۆى کردۆتەوہ، ئاماژە بەوہ دەکات کە زیاتر لە نیوہى ئەو زانیاریانەى کە ھۆکارەکانى پاگەیاندا بلۆیان کردۆتەوہ، لە بەرھەمەکانى ئەو گروپە بێرەندانە بوون کە سەربە پارێزگارە نوێکان بوون، بە شیوہیەك کە کارگەریان زۆر بە خیرای دەرکەوت لە ماوہى فەرمانرەوایەتى جۆرج بوشدا. گروپەکانى بێرەندە پاسترەوہکانیش سویدیان لەو پالپشتیە و یارمەتیەى دامەزراوہ و دەوڵەمەندە پارێزگارە نوێکان وەرگرت کە لەم سالانانەى دوایدا پێشکەشیان دەکردن.

دەت دەئەت: ئىستا دەيان دامەزراو ھەن كە پارىزگارە نوپكان بەرپوھى دەبەن و كارىان برىتتە لە دانانى پلانى سىياسى، ئەوان بە پىژەيەكى چرو زۆر بونيان ھەيە لە ھۆكارەكانى راگەياندن، لەلايەكى تىرشەو ھە ئەو دامەزراوانە بوونەتە ناوھەندىك بۆ مل پىكە چكردى بىرپارى سەركردەكان و پاويژكارە سىياسىيەكانيان.

لە كىتەبىكى تردا بەناوئىشانى (تاكپەھى لە دەستەلاتدا) نوسەرو زاناو مېژوونوسى سىياسى (جىمس ماجرىجور بىرن) جەخت لەسەر ئەو دەكاتەو كە سەركە بوش خراپترىن دىكتاتور بوو لە ماوھى ئەم پەنجا سەلەى دايدا.

لەم كىتەبدا (بىرن) ھەولەدات بىرپەتە دياردەيەك كەناو لىئاو (ستەم وزۆردارى دەستەلات) لە ئەمريكا بدۆزىتەو كە پىشەى خۆى لەو سەردەمەدا لە كەسايەتى جۆرج بوشدا نامىش دەكات، كاتىك كە ھاوالاتيان و ئەندامانى پارتەكەى و نوپتەرانى گەلى لە كۆنگرەسى ئەمريكى لە چاو خۆيەو گۆپى بە فەرمانبەريان (بەندە) كە جەلەى كارى خويان بە ھۆى ھەلباردنەو داوھە دەست ئەو، ئىتر ھەرچەك دەكات بۆ پەواو ھەلا، بەبى ئەوھى مافى تانە يان پەخەگرتىيان ھەبىت.

بىرن دەئەت: ماوھى فەرمانپەرەيەتى بۆش چەندىن كارەساتى بەخۆيەو بىنى لەوانەش كارەساتى عىراق و ئابروچوونى ئەشكەنجەدانى زىندانىەكان و سىخوپى كردن بەسەر ھاوالاتيانى ئەمريكىيەو بە بيانوى پاراستىيان لە تىرۆر، كە بوو ھۆى دروست بوونى قەيرانىك لە ديموكراسىيەتى ئەمريكىدا. بىرن ھۆى دروست بوونى ئەو قەيرانە بە سەركايەتى ئىمپىريالىزمى بوش بەو پىئاسە دەكات كە خۆى لەگەشە سەندىكى سىروشتى سەركردەكانى ئەمريكا دەبىنەتەو لە ماوھى ئەم سەدەيەى دايدا، كە ھىلىكى جياكەرەو دروست دەكات لە نىوان سەركردە بە پىزو باشەكانى ھەك پۆزفەلە سەركە بىست و شەشەمىنى ئەمريكا كە خەلاتى تۆبلى ئاشتى ھەرگرت لەسەر ئەو پۆلە نىوھەند گىرەيى كە گىرەي لە كۆتاي ھىنان بە جەنگى نىوان رووسىاو ژاپۆن لە سالى (١٩٠٥)ز، ھەروھە تۆماس جىفرسۆن و چەند سەركردەيەكى ترى باشى ئەمريكا بە

گوڤړه ی قسه ی نوسه، و سه رکړده خراپ و ده سته لات خوازه کانی وهک (پېچارد نیکسون و بیل کلینتون و جورج بوش)

بیرن دواى نه وهى نه هامه تیه کانی فرمانږه وایه تی بوشی خسته پوو، گه یشته نه وهى که تاماژه به وه بکات که له به ختی خراپی نه مریکا بوو که وته ته له که وه، کاتیک نمونه ی نه و جوړه سه روکانه ی به خووه بینى که به تاکړه وهى هوکمیان ده کرد و بپیار گه لیکی کاره ساتباریاندا، که نه مریکه کان له ماوه یه کی دوور مه ودا دا نرخیکى گه وړه ی ده دن. له و باره ی وه ده لیت: ده وله تیکى گه وړه ی وهک نه مریکا و گه لیکی مه زنى وهک گه لی نه مریکا شایسته ی سه رکړده ی زور له جورج بوشی دیکتاتور باشتړ بوون.

زانای به ناوبانگی دهروونی نه مریکى (فرانک) ده رباره ی بوش له کتیبیکى تر دا به ناو نیشانی (له سه ته ختی شیکارى دهروونی) ده لیت: (نه گه ر یه کیک له نه خو شه کانم له به رده ممدا چنه د شتیک دوو یاره بکاته وه و چنه د شتیکى تر نه نجامبدات، نه گه ر به وئ بزانه بچی واده کات، نه و کات دوو دلیم زیاد ده بیت که بوم ده رکوت که نه و خووی گرتووه به به کاره یتانی چنه د وشه یه که مانا راستیه که یان ده شارپته وه و و کاریگه ریان له سه که سایه تی نه و به جی هیشتووه ناوه پوکی کاره کانی خو ی پى په رده پو شده کات، نه و کات پرسیاریکم بو دروست ده بیت له توانای نه و له سه ده رککردنى راستیه کان به شپوه یه کی گشتی، به لآم له راستیدا نه و یه کیک له نه خو شه کانم نیه، به لکو نه و سه روکه که مه)

فرانک له کتیبه که یدا ژياننامه ی تاییه تی بوشمان بو ده گږپټه وه و (پرو فایلیکی سایکولوژی) بو دروست ده کات، که بنیاد نراوه له سه کومه لیک ورده کارى و ده رهاو یشته و زانیاری و تیبینی. هرله سه رته تى مندالیه وه نه و په یوه ندیه خراپه ی که له گه ل دایک و باوکیدا ه ی بووه، تاماوه ی هرزه کارى و چه قاوه سوى که تا ته مه نى چل سالى خایاندوه، کاتیک دوو یاره له دایک ده بیتته وه له سه ده ستنى موژده ده ریکی نوسولى به ناوی (بیلی گراهام) و خوگرتنى به مه ی خواردنه وه وازلیده هیئت، که کاریگه ریه کی نیجگار زوری کرد بووه سه ر میانږه وى له هه لسوکه وته کانی.

فرانک له نه‌نجامی لیکۆلینه‌وه‌که‌یدا ده‌گاته‌ ئه‌و ده‌رئه‌نجامه‌ی که‌ بوش به‌ شیوه‌یه‌ک ته‌ماشای دونیای کردووه‌ که‌ گویا وێران‌کراوه‌ له‌ پێش‌تردا له‌ ده‌رئه‌نجامی ده‌سته‌لاتی ئه‌وانه‌ی که‌ پێش‌ خۆی ده‌سته‌لاتیان هه‌بووه‌، له‌ نێو ئه‌وانه‌شدا باوکی خۆی، ئه‌و تیروانینه‌ی بووه‌ هۆی له‌ دایک بوونی هیژنکی وێران‌کەر تیایدا که‌ هه‌میشه‌ به‌ شوێن سه‌لماندنی خۆیدا بگه‌ڕیت.

میژوی تایبه‌تی بوش گه‌یشه‌ ده‌رئه‌نجامی ئه‌وه‌ی که‌ خاوه‌نی مه‌یدان‌خوازیه‌کی ده‌روونی به‌رزو شاراوو و بنه‌په‌تی بوو، ئه‌و مه‌یدان‌خوازیانه‌ی که‌ له‌ هه‌لسوکۆتی گشتیدا پێگه‌یه‌ک بوون بۆ چاره‌سه‌رکردنی ترسه‌کان، ئه‌و نه‌ده‌گه‌پایه‌وه‌ بۆ ئه‌وه‌ی که‌ بزانی‌ت چۆن پێده‌که‌نێ، یان پێده‌کات، یان قسه‌ ده‌کات، به‌به‌رده‌وامی به‌ ئاراسته‌ی ئازاردان و چه‌وسانه‌وه‌ی ئه‌وانی تردا ده‌پۆشت، ئیتر له‌ پێگه‌ی نوکته‌بازی یان ده‌رخستنی هاوسۆزیه‌کی درۆین و دروست‌کراوه‌ بیت !!

له‌ راستیدا بوش زیاتر به‌لای نکۆلی کردندا ده‌شکایه‌وه‌، که‌وای لیک‌دبوو چه‌زی به‌ خۆده‌رخستن بیت و پێویستی به‌ پێک‌خستنی کاروباری ده‌ره‌وه‌ی بیت به‌ پێگه‌یه‌کی ئاسان، که‌ ئه‌وه‌ش تاکه‌ وه‌لام‌ده‌ره‌وه‌ی بوو بۆ ئه‌و شه‌پۆله‌ ترسانه‌ی که‌ له‌ ناخه‌وه‌ به‌گیران هێنابوو، و نا‌په‌ه‌تی و خه‌فه‌تیان کردبوو به‌ هه‌ستێکی تۆله‌سێنه‌ر له‌لای. بۆیه‌ ناوه‌وه‌یی خۆی په‌د ده‌کرده‌وه‌و خۆی دابوو به‌ ده‌سته‌ ده‌ره‌وه‌ی، و په‌نای ده‌برده‌ به‌ر پێک‌خستنی درۆین بۆ ده‌رکردنی دوو دڵه‌که‌ی، به‌ شیوه‌یه‌ک پێیمێکی سه‌مه‌کار شوینی مه‌ی خواردنه‌وه‌که‌ی گرتبۆوه‌ له‌ هی‌ورکردنه‌وه‌ی په‌رچه‌کردارو هه‌لچونه‌کانیدا.

پێش ئه‌وه‌ی بوش سالی (٢٠٠٨)ز کۆشکی سپی به‌جێبه‌یلتیت شاره‌زایانی سیاسی ماوه‌ی فه‌رمان‌په‌رهبه‌تیه‌کاره‌ساتباره‌که‌یان هه‌لسه‌نگاند و، کامانه‌ن ئه‌و هه‌له‌ سه‌ره‌کی و بنه‌په‌تیانه‌ی که‌ بوونه‌ هۆی شکستی ئیداره‌که‌ی بوش؟

بۆ وه‌لام‌دانه‌ی ئه‌م په‌رسپاره‌ سی‌کتیبه‌ له‌ هه‌مان ساڵدا له‌ ئه‌مریکا بلاق‌کرانه‌وه‌، واته‌له‌ سالی (٢٠٠٨)ز، که‌ ئه‌و هه‌لانه‌یان تیدا تۆمار‌کرا‌بوو بوش و ئیداره‌که‌ی له‌ ماوه‌ی چه‌وت سالی ده‌سته‌لاته‌که‌یدا نه‌نجامیاندا‌بوو.

فرید کابلان له کتیبه که یدا به ناوی (باوه پداره خه وینه کان) ده لیت: چۆن هه ندیک فکره ی گه وره ئه مریکایان هه ژاند).

شکستی بوش له خویندنه وه ی هه له ی بوو بۆ هه ریه که پوودای کوتای هاتنی جهنگی سارد له سالی (۱۹۸۹) ز هیرشه کانی (۱۱ سیپته مبه ری سالی ۲۰۰۱) ز، ئه وانه هه له ی بنه پته ی بوون له پیره وی ئیداره ی ئیستای ئه مریکیدا، به پیچه وانه ی زۆرینه ی کتیب و ئه ده بیاتی ئه مریکیه وه ئه م نوسه ر جهخت له سه ر ئه وه ده کاته وه که ئه م دوو پوداوه، یارمه تی شان و شکۆ و دهسته لاتی ئه مریکایان نه داوه و هیزی ئه مریکایان زیاد نه کردووه، به لکو به پیچه وانه وه لاوازیان کردووه.

کابلان قسه کانی ته واو ده کات و جهخت له سه ر ئه وه ده کاته وه که پووداوه کانی (۱۱ سیپته مبه ر) هه موو شتیکیان نه گوپی وه ک جۆن ئیداره ی بوش ئه وه ی چه سپاند، وه ک چۆن بینیمان په رچه کردای ئیداره ی ئه مریکی ئه و کات ئه وه ی به سه ردا زال بوو؟، له گه ل ئاراسته ی به ره و دروستکردنی سیاسه تیک که پشت ئه ستوریت به سه رکه وتنی ئه مریکی، به لام له راستیدا ئه وه ئه مریکای زیاتر لاواز کرد.

کابلان ئاماژه به وه ده کات که په رچه کرداری زال به سه ر ئه و رووداوه دا هی پارێزگاره نوێکان بوو، و لیکدانه وه ی رووداوه کانی (۱۱ سیپته مبه ریان) بۆ خوێان قۆرخ کردبوو، ئه و لیکدانه وه ش به ئاراسته یه کدا پێگه ی گرت بوو که له گه ل ئه و باره میزاجی و ده روونییه ی سه روکدا یه ک بگریته وه.

کابلان کتیبه کی کوتای پێده هینیت به په خنه گرتن له وه ی که ناوی ده نیت (ئه جیندای ئازادی) ئه و ده لیت: ئه و ئه جیندایه ساده و ساویلکه یه که له عێراق و ئه فغانستاندا ده ستی داوه تی و تا ئیستاش نه ی توانیوه لیی ده ربجیت، ئه و ئه جیندایه گرنگی نه داوه به وورده کاری ئه وه نده ی گرنگه داوه به فکره ی گه وره. به پرسانی جی به جیکردنی ئه و ئه جیندایه ده سه وسانن له گرنگیدان به ووردی ورده کاریه کانی جهنگه کان له پۆشه لاتی ناوه پاستدا، ده سه وسانن له تیگه یشتنی پاستی پووداوه کانی ناوچه که و تیگه یشتنی چۆنیه تی جی به جیکردنی ئازادی تیتیدا.

كابلان قسه له‌سەر ئه‌و نه‌جێندایه ده‌كاته و ده‌لێت: ئه‌و پێكراوی ساویلکه‌ی بوو، كاتێك بوش له‌ باوه‌رپه‌دابوو كه‌ لادانی دیکتاتۆریه‌ت له‌ عێراقدا ئازادی به‌ دوا‌ی خۆیدا ده‌هێنێت. بوش و هاو‌پێكانی به‌و دلّ پاکی و ساویلکه‌یی به‌هاو به‌رژه‌وه‌نده‌یكانی ئه‌مریکایان تێكشكاند.

كابلان ده‌سكهو‌تی ئه‌و حه‌وت ساڵه‌ی بوش (ا ئه‌و كاته‌ی كه‌ ئه‌م كتیبه‌ی نوسیوه‌) وه‌رگێژ. كورت ده‌كاته‌وه‌ له‌ دوو پاستی بنه‌رپه‌تیدا: دروست بوونی په‌وتیكی پارێزگاری نوێ ی ده‌سته‌لا‌تدار و سیاسه‌تیكی به‌رژه‌وه‌ندخوازی نا ئه‌خلاقی. به‌ سه‌رسوپرمانه‌وه‌ پرسیا‌ده‌كاته: ئایا ده‌كرێت ویلایه‌ته‌ یه‌كگرتووه‌كانی ئه‌مریکا له‌سه‌ده‌ی بیست و یه‌كدا له‌ ژێر سی‌به‌ری ئه‌و دوو پاستیه‌ ره‌شه‌دا هه‌لسوكه‌وت بكات؟ !

نوسه‌ر (یعقوب هیلبرۆن) له‌ كتیبه‌ی (ئه‌وان واده‌زان له‌سه‌ر پاستین) ئاماژه‌ به‌وه ده‌كاته كه‌ هۆكاری سه‌ره‌كی له‌ پشت شكستی ئیداره‌ی بوشه‌وه‌ بریتی یه‌ له‌و عه‌قلیه‌ته‌ یه‌هودیه‌یی كه‌ پارێزگاره‌ نوێكان هه‌یانه‌، ئه‌وانه‌ كه‌هه‌ر له‌سه‌ره‌تای وه‌رگرتنی ده‌سته‌لا‌ت له‌لایه‌ن بوشه‌وه‌ له‌ ساڵی (٢٠٠٠) زوه‌ په‌یمانیا‌ن له‌گه‌ڵیدا هه‌بووه‌.

نوسه‌ر تیشك ده‌خاته سه‌ر ئه‌زموونی كۆچكه‌ره‌ جوله‌كه‌كان بۆ ویلایه‌ته‌ یه‌كگرتووه‌كانی ئه‌مریکا و گه‌شه‌سهندنیا‌ن له‌ كه‌ش و هه‌وایه‌كی كه‌مینه‌یدا.

له‌سه‌ره‌تا‌دا (هیلبرۆن) جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه‌ ده‌كاته‌وه‌ كه‌ با‌لی پارێزگاره‌ نوێكان، نوێنه‌رایه‌تی ئایدۆلۆژیا‌یه‌ك یا‌ن په‌رچه‌كرداری بی ئومێدی چه‌پرپه‌وه‌كانی ئه‌مریکا ناكه‌ن، به‌لكو نوێنه‌رایه‌تی عه‌قلیه‌تی یه‌هودیه‌ت ده‌كه‌ن (كه‌ له‌ لایه‌ن پسی‌پۆرا‌ن و شاره‌ایانی كۆچه‌ره‌ جوله‌كه‌كانی ئه‌مریکا و هۆلۆكۆست و په‌وتی تێكۆشانی سه‌ده‌ی بیست دژه‌ دیکتاتۆریه‌ت دروستكران).

هیلبرۆن وای ده‌بینێت كه‌ جوله‌كه‌ كۆچه‌ره‌كان له‌ ویلایه‌ته‌ یه‌كگرتووه‌كانی ئه‌مریکا له‌ ژێر فشارو چه‌وسانه‌وه‌ی ئه‌مریکیه‌ سپی پێسته‌كاندا (ئه‌نگلۆساکسونه‌كان) دا ده‌ژیا‌ن. ده‌یا‌ن نا‌لاند به‌ده‌ست ئه‌و بارودۆخه‌ی كه‌ هه‌یا‌ن بوو، وه‌ك كه‌مینه‌یه‌ك له‌ده‌ره‌وه‌ی

كۆمەلگەى ئەمىرىكى، ئەمەش واى لىكردن كە بىرۈياۋەپى يەھۇدىيەت لە جياتى ئايدۇلۇڭزىيائى دىموكراسىيە ۋەرىگىرنى ۋە بىكەنە تەۋەرى بىنەپەرتى فەكرەكەيان.

ھىلېرۇن ئامازە بە پېرۇگراممى تلمۇدى دەكات كە (لىۋىشتراۋس)لە پۇلەى كۆچەرە جۈلەكەكانى سەدەى بىستى ئەمىرىكا دايناۋە، باس لە چۆنىەتى دابەزاندى ئەۋ پېرۇگراممە بەسەر دەقە ئايىنىيە جىياۋازىيەكاندا دەكات. ھەرۈەھا باس لە نەۋەى دوۋەمى پارىژگارە نوپكان دەكات، كە چىرۇكى پالەۋانىيەتيە مېژۋىيەكانى ۋىلايەتيە يەكگرتۈۋەكانى ئەمىرىكا ئىسرائىلىيان كۆرپۈۋە بە چىرۇكى پوۋداۋى مېژۋىيە يەھۇدى، بېروايان ۋايە كە ئەۋان ئەۋ كەمىنە چەكدارەن كە دەكرىت بەپاستى مېژۋىيە بگۇپن، خۇيان بە شىۋەى پېڭفەمبەر دەچۈپنن، لە كەمى ژمارە ۋە پەيامەكەياندا كە گىسانەۋەى ئاشتى ھەمىشەيىيە.

ئەگەرچى پارىژگارە نوپكان لە شەستەكانى سەدەى پابردودا، كورت ھەلھات بوون لە پارتى دىموكراتى ئەمىرىكىدا، بەلام لە ھەفتاكان ۋە ھەشتاكانى ھەمان سەدەدا بەرەۋ پارتى كۆمارى ئاراستەيان كۆپى، دۋاى لە دەستدانى ھىۋايان بە پارتى دىموكراتى، ئەۋىش ئەۋكاتەى كە پارتەكە لە پېرۇژە ناۋچەيىيەكاندا بە ئاشكرا شەكستى ھېنا.

ئەگەر لە دەيەيى كۆتا لە جەنگى سارد ھاۋپەيىمانى نىۋان پارىژگارە نوپكان ۋە ئىدارەى سەرۇك (رېگان) ى بەخۆۋە بىنى تا دەرچۈۋى لە كۆشكى سېى، ئەۋە قۇناغى دۋاى پوۋداۋەكانى (۱۱ سېپتەمبەر) ھاۋپەيىمانىيەتى نىۋان پارىژگارە ۋاقىيەكانى ۋەك (دىك چىنى ۋە دۇنالد رامسفيلد) ۋە پارىژگارە مىسالىيەكانى بە خۆۋە بىنى.

لە كىتېبى (ترادىڭزىيائى بوش)ى(يەقۇب ۋايزىپرگ) گرىمانەى سەرەكى بىرىتيە لە گەپانەۋەى شەكستى بوش بۇ پەيۋەندى قەيراناۋى بە باۋكىيەۋە، كە زىياتر پىشتى دەبەست بە براكەى (جىب) لە پوانگەى سەرگەۋتۈۋى پىرۇسەى خۈپندى ئەۋەۋە بەسەر بوشدا. شەكستى بوش لە پىرۇسەى خۈپندى ۋە ژياننامەى زانستى، ھۆكارىك بوۋە بۇ ئەۋەى باۋكى مەتەنەى لى بىسەنئەۋە، ئەۋەش ۋاىكرد كە گىرئىيەكى دەرۋىنى بۇ بوش دروست بكات. (جار فىنگل) خۇى نادات بەدەست ئەم گرىمانە شەكسپىرى ۋە فرۆيدىيەۋە

جەخت لەسەر ئەو دەکاتەوێ کە (وایزبیرگ) لێتات و زیرەك نەبووێ لە پەوی ئەکادیمیەوێ بۆ دەڕکردنی ئەو گریمانەوێ.

وايزيبرگ تراديژيائي بوش دابه‌شده‌کات به‌سەر سێ به‌شدا :به‌شی يه‌که‌می خۆی ده‌بينیته‌وه له مەملانێ ی بوش تا ته‌مه‌نی چل سالی تانه‌و کاته‌ی ده‌بیته وه‌ک باوکی. به‌شی دووه‌می خۆیده‌بینیته‌وه له گه‌وره‌بوونی سه‌رکه‌وتنه‌کانی به‌ دريژای ئه‌و پانه‌ سه‌له‌ی دواي، دواي نه‌وه‌ی که زانی له باوکی جياوازه. به‌شی سێهه‌م و کۆتايیشی خۆی ده‌بينیته‌وه له گه‌پان به‌دواي بېروباوه‌پدا، که کاروباری نۆوده‌وله‌تی پێ لێکداته‌وه و شيكاري پێ بکات.

گرنگی پیدانی (جیب) به سەر بوشدا له لایەن باوکیه وه، وهك میراتگری خێزانه سیاسیه که یان، هۆکاری سهرهکی و پاستهخۆ بوو بۆ ئاراستهکردنی بوش به رهو دروستکردنی سهرکه و تنهکانی به پێگهی تایبهتی خۆی، به شیوهیهك که لایهنگری بۆ لقی خێزانی بوش نه بێت و لایهنگری زیاتری خێزانی (ووکر) بکات -ئهو خێزانه بوو که زیاتر بوش لایهنگری بۆیان هه بوو- وهك چۆن (وايز بیرگ) ئاماژهی پێدهکات.

ئەگەر خىزانى بوشى پېرۇستانتى مەزھەب و بىنەپەتتىكى ئىنگلىزى ناسراوين بە سنگ فراوانى و پەلەبەندى لە پۆست و کارە گىشتىەکاندا، ئەو لە بەرامبەردا خىزانى ووکرى کاتۆلىكى مەزھەبى سەر بە ویلايەتى میریلاندى ئەمىرىكى، ناسراون بە دەولەمەندىكى نوئى نارهسەن و خوشەويست سەرىنى لە ھەلسوگەوتدا.

نۆدینه‌ی بېپاره‌کانی بوش کاریگرېوون به لقی خېزانې ووکر، کاریگری ته‌واوی باپیری (بیرت ووکر) به پوونی به که‌سایه‌تیه‌وه دیاریوو وه‌ک چۆن نوسه‌ر ئاماژه‌ی یډده‌کات.

ئەو پەرچە کردارەکانی گیلانەبوون، بېیارەکانی بە متمانە یەکی پادە بەدەر دروستدەکران، بەبێ هیچ جۆرە پلانیکی پێگە یشتوو باش، هەموو هەلسوکە و تەکانی بۆ ماوەی بوون و بوش لە سەریان دەپوشت لەو خیزانەدا، بە پلە یەك کە خودی خۆی هەستا بە دروستکردنی خیزانێکی نوێ کە لە گەڵ پتوهرەکانی خیزانی ووکەر گونجاو بێت.

نوسەر شکستی بوش دەگە پښتتەوه بۆ ئو پەيوەنديه قەيراناويهی که له گەل باوکیدا هەي بووه، هەروەها بۆ پښگەي ئاينداري تاييه تي خۆي که بوش ئاييني کردبووه به شیک له ئيداره دانی سياسته تەکانی، يان ئامرازیکي جياکاری بۆ به کارهێنانی سياسي. به هەرحال سەرە پای پەسەندکردنی (جارقینکل) بۆ ئو شیکاریه، به لām وای دەبینیت ئو بهس نیه، له بەر ئو هەي بپیاره سەرۆکایهتیه کان له پښگەي پەيوەنديه کی دینامیکی نێوان کوپی سەرۆک و باوکەوه دیاریده کرین، به شێوهیه ک که پووبه ری سیاسه تی ناوچه ی و نێوده ولە تی جیاوازیه کی راسته قینه بیان هەیه.

بهو شێوهیه هەمووان پرایان له سەر ئو هیه هەرچهنده جیاوازن له سەر هۆکاره کان، به لām سەرجه میان کۆکن له سەر مهترسی لیکه و تهکانی هەلبژاردنی بوش له لایه ن ئه مریکيه کانه وه.

بوشی خراپه کار و، بلیمه تهکانی شه پی ده ست و پەيوەنده کۆی، هەمیشه هه ولێ هه لخه له تانندی هاو لاتیانی ئه مریکی و جیهانیان داوه، به تاييه تی ئه وانه ی که به ئامانجیان گرت بوون، وه ک عه رهب و موسلمان ه کان، به لām هەموو جارێک شکستیان هێناوه، به پاده یه ک که به پرپسه ئه مریکيه کان ئه وانه ی که بوش هانای بۆ بردوون بۆ چاککردنی وێنه ی خۆی و ولاته کە ی هەموو به هه وادا چوون، له بەر ئو هەي زۆرینه یان ده ستیان له کاره کە یان هه لگرت، هەرچهنده به ئاشکرا ئه و ه یان پانه ده گه یاند که سیاسه تی سەرۆکه کە یان ده سه ته به ری لێدانی هه ر جۆره هه ولێکه بۆ چاککردنه وه ی وێنه ی ئه مریکا له جیهاندا.

پیش جهنگی عێراق و ئه فغانستان، شێوه کانی ستراتیژیه تی ئه مریکی به دیارکه وتن بۆ هه لخه له تانندی پاگه یاندن له دوو پووه وه :یه که میان مه ده نی، دووه میشیان سه ربازی، ئه م دوو ستراتیژیه ته به شێوه یه کی سه ره کی ئاراسته ی جیهانی ئیسلامی و دوا ی جیهان به گشتی ده کرا، ئه مه سه ره پای پووی سیته می (ده ره وه ی) ئو ستراتیژیه ته که پەيوەندي به دروستکردنی فشاری هه مه لایه نه وه هه بوو له سەر هۆکاره کانی پاگه یاندن و

ئیدارەى ئەمىرىكى چەند گرى بەستىكى لەگەل ژمارەيەك كۆمپانىيەى بوارى پاگەياندىندا بەستووه، بۇ دوستكردىنى ھەلمەتتىكى پاگەياندىن، لەو دەستەو كۆمپانىيە (بل بوتىنجر كومىو نىكىشىن) كە بىنكە سەرەكەكەى لە شارى لەندەنى پايتەختى بەرىتانيە، ھەروەھا (بىتس بان جالف) سەر بە گروپى (دەبليو،بى، بى) و (بالوتش ئاند ھو) كە بىنكەكەى لە بغدادى پايتەختى عىراقە.

(مارك ترنبول) لە كۆمپانىيەى (بل بوتىنجر كومىو نىكىشىن) بۇ ئازانسى ھەوالى پۆيتەرز دەلئىت: (ئامانچ لە ھەموو ئەوانە برىتتە لەوھى كە خەلكى بگەنە ئەو باوھەپەى، كە بە فعلى دىموكراسى دوست بوو). ھەروەھا دەلئىت: ئاراستەكردىنى ئەو پەيامە بە شىوھەك دامەزراو كە دوورە بانگەشەى راستەخۆى ئەمىرىكىوھ. ئەو ھەلمەتە بە ئىدارەو بودجەى تايبەتى ئەمىرىكى بەزىوھ دەچوو، بۇ دەزگاكانى پاگەياندىن و برەوپیدانى چەمك و سیاسەتەكانى واشنتۆن، لە پىگەى زنجیرەيەك لە گۆڤارو پۆژنامەوھ كە لەلایەن ئىدارەى ئەمىرىكىوھ راستەوخۆ پشتگىرى دەكران، وەك گۆڤارى (ھای)، و رادیۆى (سەوا)، ئەمە جگە لە دامەزrandنى كەنالى ئاسمانى (الحره) شان بەشانى گۆڤار و پۆژنامەكانى تر، ئەمە سەرەپاى ميواندارىكردىنى پۆژنامە نوس و پاگەياندىكارە عەرەبەكان لە بەرنامەكانى پاهىتانی ئەمىرىكىەكاندا.

ئەم ھەلمەتەش بۇ جارى دووھم شكستى ھىتا، بە بەلگەى ئەوھى كە زاناو پسپۆرى پروپاگەندەى ئەمىرىكى (شارلوت بىرن) بۇ جارى دووھم دەست لە كاركىشانەوھى خۆى پىشكەش كرد لە پۆستەكەيدا، دواى ئەوھى لە پۆستى يەكەمى وازى ھىتا لە لیژنەى (چاكردىنى وینەى ئەمىرىكا) لە (مانگى مایۆى سالى ۲۰۰۴) ز لەبەر ئەوھى ھىچى دەست نەدەكەوت كە بەرگرى پىبكات لە ولاتەكەى، لە بەرامبەر ئەو تۆمەتانەى كە ئاراستەى دەكران.

ھەرچى دەربارەى لایەنى سەربازى پلانەكە ھەيە لە ستراتىژىيەتى ئەمىرىكىەكاندا، ئەوھ وەزارەتى بەرگرى (پىنئاگون) سەرپەرستى راستەوخۆى دەكرد، كە ناپەرەحتەيكى زیاترى لەسەر شان بوو، وەك برەودان بە دنیا بىنى تاكرەوھى ئەمىرىكى _ كە بابەتى بوونى خۆى

له‌ده‌ستدا بوو. بۆ هه‌لمه‌ته سه‌ربازیه‌کانی ئەمریکا، له‌ میانە‌ی په‌یامنێره پۆژئاوایه‌کانه‌وه، ئەوانه‌ی که هاوڕێیه‌تی هێزه‌ داگیرکه‌ره‌کانیان ده‌کرد، شانبه‌شانی هه‌ڵه‌تاندنی بواره‌کانی پاگه‌یاندن له‌ پێگه‌ی به‌که‌یه‌کی تایبه‌ته‌وه که پنتاگۆن جۆی پێکی هه‌تتا بوو، دواتر له‌ ساڵی (٢٠٠٢) هه‌لێ وه‌شاندە‌وه، کاتی‌ک کاره‌کانی توشی ئابرووچوون هاتن، بۆیه پنتاگۆن له‌ و کاته‌دا نوسینگه‌ی کاریگه‌ری ستراتیژی داخست، دوا‌ی ئەوه‌ی که په‌خه‌گران له‌ وه‌زاره‌تی به‌رگری، تۆمه‌تباریانکرد به‌وه‌ی که نوسینگه‌یه‌کی دامه‌زاندووه بۆ بلاوکه‌نه‌وه‌ی درۆ له‌سه‌رتاسه‌ری جیهاندا، به‌ بیانووی هه‌ڵه‌تاندنی دوزمنانی ویلایه‌ته‌یه‌که‌گرتووه‌کانی ئەمریکا.

به‌شی دووه‌می پلانه‌که‌ی پنتاگۆن بنیادنا‌بوو له‌سه‌ر پرۆپاگه‌نده‌ی ته‌له‌فزیۆنی وپاره‌دارکردنی که‌ناڵه‌ ئاسمانیه‌ عێراقیه‌کان. وه‌ك نمونه‌یه‌که‌ی خه‌یرا بۆ به‌ره‌و پێدانی، به‌ کوژمه‌ی (٨٠٥) ملیۆن دۆلار به‌مه‌به‌ستی یارمه‌تیدان له‌ پارێکردنی عێراقیه‌کان به‌ دروستی بپاری ئەمریکی بۆ بپاردانی دیموکراسی له‌ عێراقدا و نه‌بوونی ئاره‌زوویان بۆ مانه‌وه‌ له‌ عێراق و داگیرکردنی، وه‌ك چۆن به‌رگریکارانی عێراقی ده‌یانگوت. ئەمه‌ سه‌ره‌پای جه‌خت کردنه‌وه‌ له‌سه‌ر (پاگه‌یاندنی جه‌نگ) و کورت هه‌له‌یتانی به‌ ته‌نها کارکردن له‌ ده‌ره‌یتانی هه‌واله‌کان له‌ ناوچه‌ی کرده‌ سه‌ربازیه‌کاندا (وه‌ك ناوچه‌ی فه‌لوجه) له‌ سه‌رچاوه‌ سه‌ربازیه‌ ئەمریکیه‌کانه‌وه، و پێگه‌ نه‌دان به‌ چاودێری سه‌ربازی و به‌دواداچوونی تایبه‌تی که‌ناڵه‌کان بۆ راستیه‌تی بلاوکه‌راوه‌ سه‌ربازیه‌کان، وه‌ك پاگه‌یاندنی به‌ده‌سته‌یتانی پێشکه‌وتنی سه‌ربازی خه‌یرا له‌سه‌ر زه‌وی و سه‌رکه‌وتنی گرتنی شاره‌کان له‌ و کاتانه‌ی که ده‌سته‌یشیان به‌سه‌ردا نه‌گرت بوو، به‌ ئامانجی ماندوکردنی دوزمن و وێرانکردنی گیانی مه‌عنه‌ویه‌تی به‌رگریکاران، ئەم ستراتیژیه‌ته‌ که ئاماژه‌مان پێدا له‌ جه‌نگی داگیرکردنی عێراقدا تاقیکرایه‌وه‌ و سه‌رکه‌وتنی به‌ده‌ست هه‌تتا و عێراقی پێداگیرکرا، به‌لام دواتر هه‌مان ستراتیژیه‌ت له‌گه‌ڵ به‌رگریکاراندا تاقیکرایه‌وه‌ به‌لام ئەمجاره‌یان شکستی هه‌تتا.

به‌شی سێهه‌می ئەم ستراتیژیه‌ته‌، له‌سه‌ر شارده‌نه‌وه‌ی پاگه‌یاندنی عه‌ره‌بی بنیادنا‌بوو، نه‌گه‌ر به‌ شیوه‌یه‌کی گشتی پلانی پاگه‌یاندنی ئەمریکی بنیادنا‌روی به‌ره‌وپێدان و بانگه‌شه‌

بوو بیت بۆ داگیرکاری، ئه وه پوویه کی تری ئه و پلانه بریتی بوو له گه مارۆخستنه سهر پاگه یاندنی عه ره بی، که پاستیه کانی ده خسته پو، و وینه ی پیشیلکاریه کانی ئه مریکای له عیراق و گوانتانامۆ و شوینه کانی تر بلاوده کرده وه، ئه وه ش به شیویه کی ئاشکرا له هیرشکردنه سهر که نالی جهزیره ی قه ته ری به دیارکه وت له چند بۆنه یه کدا، دواتر داخستنی نوسینگه کانی و هیرشکردنه سهری له ئه فغانستان و عیراق، ههروه ها هه په شه کردن له چند که نالیکی تری پاگه یاندن به ئاشکرا له لایه ن سه رکرده سه ربازیه ئه مریکیه کانه وه.

هیچ به لگه یه ک بۆ شکستی ئه مریکیه کان به هه موو ئه و توانا پاگه یاندنه و داراییه وه که هه یان بوو بۆ سه پی کردنه وه ی پووی ناشیرینی بوش و ئیداره که ی له جیهاندا، ئه وه نده ی ئه و بزماره ی یاریده دهری وه زیری دهره وه ی ئه مریکا (کارین هیوز) نه بوو که دای له تابووتی ئه و دیبلۆماسیه ته گشتیه یی که کاری چاککردنی وینه ی ئه مریکا بوو له جیهاندا، به ده ست له کارکێشانه وه ی له پۆسته که ی، که بووه هۆی شله ژان و په ریشان بوونی کۆشکی سه پی، دوا ی ئه وه ی دوو به رپرسی تری ئه مریکی پیشتر له هه مان پۆست ده ستیان له کارکێشابوو یه وه.

خاتوو کارین هیوز به پێوه ری مانه وه سه یه م بوو له به هیزیدا، له پۆسته کهیدا نزیکه ی (۲۵) مانگ مایه وه له و کاته وه که ئه و پۆسته ی وه رگرت بوو له سالی (۲۰۰۵) ز، بۆیه ئه و پاله وانی ئه و پۆسته نه فریناویه بوو، به نه فرینه کانی کوشتاره کانی جهنگ و داگیرکاریه عه نته ریه کانی ئه مریکا که سه رۆک بوش ولاته که ی تێوه گلاندبوو، که دواجار بوو بوویه هۆی دروست بوونی بق لیبۆونه وه ی جیهان به گشتی و عه ره ب و موسلمانه کان به تایبه تی که قوربانی ده ستی جهنگ و داگیرکاریه کانی بوون.

پیش خاتوو هیوز دوو که سی تر ئه و پۆسته یان به پێوه برد بوو، یه که میان خاتوو (شارلوت بیرن) ناویکی دیار له جیهانی پرپیاگه نده و پاگه یاندندا، که ماوه ی مانه وه ی له پۆسته کهیدا زیاتر له (۱۸) مانگی نه خایاند له دوا ی قوناغی (۱۱ سیپته مبه س). دووه میان

بریتی بوو له خاتوو (مارجریت تاتویلر) بالۆیزی پێشجوی ئەمریکا له هه‌غریب، ئەمیش ته‌نها (٦) مانگ له‌و پۆسته هه‌ستیاره‌دا مایه‌وه.

جیاوازی نێوان ئەم سێ که‌سایه‌تیه بریتی بوو له‌وه‌ی که ئەو دووانه‌ی پێشوو به‌ ئاشکرا ئەوه‌یان راگه‌یانده‌بوو که هۆکاری ده‌ست له‌کارکێشانه‌وه‌یان بریتی بووه له‌ شکستی هه‌وله‌کانیان بۆ جوانکردنی وێنه‌ی ئەمریکا له‌به‌رده‌م جیهانی عه‌ره‌بی و ئیسلامیدا، به‌ هۆی لایه‌نگری کوێرانه‌ی ئەمریکا بۆ ئیسرائیل و به‌رده‌وامی دوژمنکاری ئەمریکا بۆ عه‌ره‌ب و موسلمانان.

به‌لام هیوز هێچی به‌ شیوه‌یه‌کی فهرمی پانه‌گه‌یانده‌ و پرژاگرکردن و خه‌جالت باری بۆ ئیداره‌که‌ی بوش و وه‌زیره‌که‌ی ده‌ره‌وه‌ی به‌جێ هێشت، به‌تاییه‌تی دوا‌ی ده‌ستله‌کارکێشانه‌وه‌ی ژماره‌یه‌ك به‌رپرسی ئیداره‌که‌ی، به‌ شیوه‌ی دراماتیکی یه‌ك له‌ دوا‌ی یه‌ك، وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ش هێچی نه‌دۆزیه‌وه له‌و باره‌یه‌وه که بیلایته‌ ته‌نها ئەوه نه‌بیته‌ که رایگه‌یانده‌ هۆکاری خه‌یزانی له‌ پشت ده‌ستله‌کارکێشانه‌وه‌که‌ی (هیوزه) وه‌ بووه. ئەو کاره پێویستی به‌ لیۆردبوونه‌وه‌یه‌کی گه‌وره نیه تا وێنه‌که پوون ببێته‌وه، بۆیه هه‌ریه‌کێك له‌و سێ خاتوونه به‌رپرسانه یه‌کێك له‌ کاره‌ساته‌کانی ئیداره‌که‌ی بوش له‌ ئەستۆ ده‌گرن :

یه‌که‌میان خاتوو (شارلوت) هه‌لێ گه‌وره‌ی هه‌ول‌دان بۆ چاککردنی وێنه‌ی ولاته‌که‌ی پاش پووداوه‌کانی (١١ سێپته‌مبه‌ر) و پووداوه‌کانی ئه‌فغانستان له‌ ئەستۆ ده‌گرێت. دووه‌میش خاتوو (تاتویلر) هه‌لێ به‌رگریکردن له‌ سیاسه‌ته‌ دوژمنکاریه‌کانی ئیداره‌ی ئەمریکی له‌ دژی جیهانی ئیسلامی و جه‌نگی عێراق له‌ ئەستۆ ده‌گرێت. هه‌رچی خاتوو (هیوز) یه‌شه‌ سه‌رجه‌م هه‌له‌و که‌م و کورتیه‌کانی ئیداره‌ی ئەمریکی له‌ ئەستۆ ده‌گرێت، له‌و تاوانانه‌ی که له‌و ماوه‌یه‌دا له‌ گوانتانامۆ و ئەبو غریب و شوینه‌کانی تریش ئه‌نجامدران. بۆیه ئەسته‌مه پێشبینی ئەوه‌ بکه‌یت که هه‌ریه‌پرستیکی تری ئەمریکی ئەو پۆسته وه‌رگریته‌ و خۆی بسوتی‌نێته‌ له‌ کۆتا سالی ماوه‌ی فرمانه‌په‌وايه‌تیه‌که‌ی بوش، بۆیه له‌وانه‌یه ئەو سالی که‌ ماوه ئەو پۆسته به‌ ته‌الی بمی‌نێته‌وه !

له راستیدا هیوز به پۆلی خۆی داستانی تۆمارکرد، به هۆی ئه هۆکارانهی که بوونه هۆی دهستله کارکیژانه وهی ئه دوو بهرپرسهی تری ئه مریکی له و پۆسته، به هۆی مهسهلهی لایهنگری ئه مریکا بۆ ئیسرائیل، که بووه هۆی ئه وهی جیهانی عهرهبی و ئیسلامی متمانهیان به دادپهروهی ئه مریکا نه مینێ، ئه مه سه ره پای هه لگشانی ده مارگیری ئه مریکی به رامبه ره ره ب و موسلمانه کان.

هه رچه نده (هیوز) پڕۆژه یه کی نوێ ی پێشنیارکرد، به لام ئه ویش ساخته و قه لب بوو بۆ چاککردنی وینه ی ولاته که ی، پڕۆژه که ی بریتی بوو له پاکێشانی گه نج و پۆشنیرو پاگه یانداکارانی عهر ب به لای سیاسه تی ئه مریکا دا، له چوارچێوه ی ئه وهی که پێیان ده گووت پڕۆگرامی گۆرینه وهی فێرکاری و پۆشنیبری، به ئامانجی پاکێشانی مامۆستایان و پۆژنامه وانان و گه نجه سه رکرده کان و هه مو ئه وانه ی که توانای کاریگری دروستکردنیان هه بووله سه ر ده ورووبه ریان، هه روه ها هه ستان به چاککردن و ئاسانکاری پێدانی (فیزا) و رازیکردنی گه نجه کان به وهی که ئه مریکا ده یه ویت بچن له وێ بخوینن، به مه رامی سپینه وهی مێشکی ئه و ده سه تبه ژێره و به کارهێنانیان وه ک سه ره تایه ک بۆ پێگه ی سه پاندنی پۆشنیبری ئه مریکی نوێ. که کاریگری کرده ی له سه ر ده ستریزیه کانی ئه مریکه کان هه بوو له ئه فغانستان و عێراق و هاندانی ده ستریزێ و داگیرکاریه کانی جووله که کان له فه له ستین.

به لام له راستیدا ئه و پڕۆژه یه ش شکستی هێنا، نه ک ته نها به قسه ی ئیمه به لکو راپرسیه کی پای ئه مریکی په یوه ندار به چاککردنی وینه ی ولاته که یان له سه ر ئاستی جیهان جه خت له سه ر شکستی ئه و پڕۆژه یه ده کاته وه.

به شیوه یه ک راپرسیه کی ناوه ندی (بیو) ده رباره ی جه ماوه ر بوونی بوش، ده ریده خات که پێژه ی بێزاری له سیاسه ته کانی ویلایه ته یه کگرتوه کانی ئه مریکا گه یشتۆته پێژه ی (%۷۵) له سه ر ئاستی جیهاندا له سه ره تای ئه و سا له وه، که واته به رزیوونه وهی به پێژه ی (%۷) دوا ی وه رگرتنی ئه و پۆسته له لایه ن خاتوو (هیوز) ه. ئه وه ش جه خت له سه ر شکستی هه وله کانی ئه و ده کاته وه بۆ چاککردنی وینه ی ولاته که ی له به رچاوی گه لانی

جىھاندا، سەرەپاي چەندىن سەردانى بۆ ناوچەكەو دامەزاندنى نوسىنگەى راگە ياندن لە (دوبەى ولەندەن) بۆ پەيوەندى كردن بە راگە ياندنى عەرەبى و گرەيدانى چاوپىكەوتن لەگەل لاوان و پۆشنىبىرانى عەرەبى لە ژمارەيك ولاتى عەرەبىدا.

ئەو پوونە كە ئەم خاتوونە زياتر لەوانەى پيش خۆى شكست خواردوو بوو، ھەريەكە لە (شارلوت) و (تاتويلر) نۆرتەر لەگەل خودى خوياندا راستگۆ بوون، كاتىك ھەولياندا بۆ چاككردنى و پەنەى ئەمريكا لە ناوخۆدا لە پىگەى دواندى لايەنى ناوخۆى ولات، بە ھەولدان بۆ راگرتنى ھاوسەنگى بەتايبەتى دۆسيەى عەرەبى (فەلەستىن)، و ھەستاندى لايەنگرى كوێرانەى دەولەتى (عەبرى) جولەكە و لەبەرچاوكرتنى بەرژەوەندى ئەمريكى لە ھەلسوكەتى لەگەل جىھانى عەرەبى، كە بوو بوو ھۆى دامركانەوھى حكومەتەكان و پىق لىببونەوھى لاوان و پۆشنىبىران لە ئەمريكا، كاتىك ئەم دوانە بەردەوامى لايەنگرى كوێرانەى ئىدارەى بوشيان بىنى بۆ دەولەتى ئىسرائىل دەستيان لە كاركىشايەو، بە تايبەتى كاتىك زانيان ئىدارەكە پرە لە پارىزگارە نوێكان، ئەوانەى كە لايەنگرى فكرەى ھەيۆنى تەوراتىن، ھەروەھا پرە لەوانەى كە لايەنگرى لۆبى ھەيۆنىن.

بەلام ھىوز بە پىچەوانەوھە يارى بە كارتىكى ھەلە دەكرد، كاتىك كە ھەولى گۆرپىن و ئابلوقەدانى عەقلىيەتى عەرەب و مۇسلمانانى دەدا لە پىگەى فكرەى شالۆى پۆشنىبىرى نوئ ئەمريكى، بە راكىشانى گەنجان ولاوان پۆشنىبىرو و راگە ياندكاران بۆ ئەمريكاو ھەولدان بۆ شتەوھى مېشكىيان بە پۆشنىبىرى ئەمريكى، ئەمە سەرەپاي ھەولى جى بەجىكردنى ئەو ھەلمەتە لەسەر زەوى دەولەتە عەرەبى و ئىسلامىيەكان لە پىگەى كۆنگرەو كۆنفرانسەكانەوھە لەگەل گەنجان و پۆشنىبىراندە. ھەك چۆن لە ولاتانى مىسرو توركيياو سەئۇدىيە دەيكرد، بە پشت بەستن و ھاوكارى كەسانى بە پرەچەلەك عەرەبى ھەك (دېنا بول حبيب) بە پرەچەلەك عەرەبى مىسرى. ئەوھى كە شكستەكەى چەند بارەكردەوھە برىتى بوو لەوھى كە ئەو وھەا ھەلسوكەوتى دەكرد كە داواكراو لای ئەو

بريتيه له گۆپىنى ويىنەكە له عەقلىيەتى عەرەب و موسلمانەکاندا، نەك گۆپىنى ويىنەكە له خودى ئەمريکا خۆيدا.

کتىبى (کۆندا ليزا راپس و دامەزراندنى شەرىعەتى بوش) پۆژنامەنوس له پۆژنامەى (واشنتون پۆست) (گلين کسلر)، شان بەشانی شکستەکە ئاماژە بە (هيوڤ) (خۆشى دەکات، لەبەر ئەو دەلەيت: کارەکانى وەك کارەکانى زۆرەك لەوانەبوو کە بوش لەگەڵ خۆى له تکساسەو هينابوونى کە خالى بوون له پىسپۆى و شارەزاي.

ئەو نەزانی خۆى دەرخواست بە ئەندازەى کارىگەرى نەزانی ئەمريکى بۆ دۆسيەى فەلەستين لەسەر ويىنەى ئەمريکا له شەقامى عەرەبيدا، و تەکانى وەك چۆن پۆژنامەنوسەکە دەلەيت: (نەزانانە بوون و کارىگەريان نەبوو لەسەر دۆسيەى فەلەستين له شەقامى عەرەبيدا، کاتىک سەردانى پۆژەلەتتى ناوەرپاستى دەکرد). کە بوونە هۆى وروژاندنى خۆپاريزى و تىيىنى له نيو ئەرکانى ئيدارەى ئەمريکيدا.

لەوانەيه لەبەر ئەو بوو بىت کە لەم دوايەدا راپگەياندى ئەمريکى گرنكى بە دۆسيەى فەلەستيندا و، بوش باسى له چارەسەرکردنى ئەو دۆسيەيه دەکرد، واش دەردەکووت کە کۆنگرەى (ئەنا بوليس) بە شىک بوو بىت لەو گرنكى پيدانە.

لەوانەيه راپستى لەمەسەلەى دەستلەکارکيشانەو (هيوڤ) ئەو بىت کە خۆى له ديمانەيهكى تەلەفزيۆنيدا کە لەم دوايانەدا لەگەلیدا ئەنجامدرا خستيه پوو کە دەلەيت: چاککردنى ويىنەى ئەمريکا له جيهاندا تەحەدەيهكى ماوه دريژبوو، پتيويست بە چەند سالىک هەبوو بۆ جى بەجىکردنى.

جەنگى عيراقيش دۆسيەى دووهم کە عەرەب و موسلمانەکاندا وروژانديان له کاتى چاپيکەوتن لەگەلیدا، دۆسيەى دووهميش کە ئاماژەمان پيدا. برىتى بوو له دۆسيەى مەملانى ئى فەلەستين - ئيسرائىلى.

هەرەها له چاپيکەوتنەکەدا ئەو شاشکرا دەکات کە پيش دوو سال ئامۆژگارى سەرۆک بوش و وەزىرى دەرەو (رايس) کردووه، بە پتيويستى دۆزينەو (چارەسەرەك

بۇ ئۇە مەملەنئىيە لە پىتتاو چاككردنى يان جوانكردنى وىنەى ئەمريكا لەسەر ئاستى جىھاندا.

ئەگەر بەمانەوېت لە بارەى گرنكى ئۇە پۆستەوہ قسەبەكەين واتە پۆستى دىيلۇماسىيەتى گشتى ئۇە پۆستە ئاماژە بەوہ بەكەين، كە ھەركەسىك سەرپەرشتى ئۇە پۆستە بىكات، ئۇە سەرپەرشتى سى نوسىنگە دەكات لە وەزارەتى دەرەوہ، كە ژمارەى فەرمان بەران تىيائانات دەگاتە (۸۶۰) فەرمانبەرى پىاو ژن، ئۇە نوسىنگانەش گرى بەستى دەرەكىان ھەيە لەگەل (۱۴۰) لايەندا، لە چوارچىوہى دابەشكردنى پۆل و كارەكاندا بەسەر لايەنەكانى دەرەوہى حكومەتدا، ئەم فەرمانگەيەش لەكاتى دروستكردنىدا لە سالى (۲۰۰۲) (۳۰) راپۆرتى دەربارەى دىيلۇماسىيەتى گشتى بۇ ولاتەكەى ئامادە كردوہ.

بەلام لە راستىدا كىشەكە بە دانپىدانانى ناوەندى توپىنەوہى ئەمريكى كە يارمەتى پىشكەش بە (ھيون)دەكرد، بريتى لە ھۆكارى يەكەم كە پۆلى سەرەكى ھەيە لە تىكدانى وىنەى ئەمريكا لە جىھانى ئىسلامىدا، كەخۇى دەپىنئىتەوہ لە پالېشتىيە ستمەكارەكانى ئىدارەى ئەمريكى بۇ داگىركارىەكانى ئىسرائىل.

بەپىى ئۇە لىكۆلىنەوہيە كە گروپى (چارنى بۇ لىكۆلىنەوہ) لە مانگە (مايۆى سالى ۲۰۰۲) ئەنجامىداوہ، ئۇە دەرەخات كە ھەركەسىك كە بەرپرسىياريەتى ئۇە دۆسيەى وەرگرت بىت، دانى بەوہدا ناوہ كە پەيوەندى و يارمەتىەكانى ئەمريكا نامۆ و جىگەى سەرسوپمانن بۇ (تل ئەبىب)، تەنانەت ئەگەر لەسەر حسابى بەرژەوہندىەكانى ئەمريكاش بىت، بۆيە ئۇە گرنكترىن ھۆكارە بۇ ئۇەى موسلمانان رقىان لە ئەمريكا بىتەوہ.

يەكەم كەس كە پاش پووداوہكانى (۱۱ سىبىتەمبەر)ئۇە پۆستەى وەرگرت (شارل بىرن)بوو، دواتر دەستى لە پۆستەكەى كىشايەوہو، پەخنەى لە لايەنگراى ئىدارەى ئەمريكى گرت و بۇ ئىسرائىل گوتى:ئۇە نەپنىيە وىنەى ئەمريكى تىكداو تىكى شكان لە جىھانى ئىسلامىدا.

دووەم كەس كە ئۇە پۆستەى وەرگرت (مارجرىت تاتىلر) بوو بەھەمان تىكەل بوونى ھەلسوكەوتى ئىدارەى ئەمريكىيەوہ لەگەل ەرەب و موسلمانان و ئىسرائىلدا دەى نالاند.

هەرچی سێهەم کەس بوو کە ئەو پۆستەى وەرگرت، لە کاتى توندترین ئابڕوچوونەکان و سوکایەتى کردن بە قورئانى پیرۆز و بوو، لە گرتووخانەکانى گوانتای نامۆ و تاوانەکانى ئەبو غریب و شوینەکانى دیکە. ئەو دانى بەوەدانا کە ناشیرین بوونى وێنەى ئەمریکا لە جیهانى ئیسلامیدا، تەنها بە ھۆى دۆزیەى فەلەستینەووە نەبوو، بەلکە بەشیکیشى بە ھۆى کاریگەرى جەنگى عێراقیشەووە بوو، کە وێنەى ئەمریکای لە چاوى عەرەب و موسڵمانەکاندا تێک شکاندوو.

کاتێک پۆژنامەى (واشتنۆن پۆست) وردەکاریەکانى دەستلەکار کێشانەووەى یەكەم بەرپرسى ئەمریکى (شارلوت بیرزى) لە (۷مارسى سالى ۲۰۰۳) بلۆکردەووە دواى شکستھێنانى لە کارەکیدە بۆ چاککردنى وێنەى ئەمریکا لە ولاتانى جیهانى ئیسلامیدا، دەنوسیت: دەستلەکارکێشانەووەکە چاوەپوان کراو بوو بە ھۆى پالېشتى پەھای ئەمریکا بۆ ئیسرائیل و ھەرەشەکانى بۆ لێدانى عێراق. پۆژنامەکە ئەو شەمان بۆ دەگوێزێتەووە کە شارلوت بۆخۆى دانى بەوەدا ناو و گوتوویەتى: ھەولەکەم بۆ بەرگریکردن لە سیاسەت گەلێکى پەسەند نەکراو لە جیهانى عەرەبى وەك ئەو وەھا بوو کە فیلێک بخەیتە نێو قوتوێکى بچووکەو، لەبەر ئەوەى وێنەى ئەمریکا لای گەلانى دۇنيا زۆر لەو ناشیرین ترە کە ئەمریکەکان بیری لێدەکەونەو.

ھەر وەھا دەلێت: کارەکە گەشتبوو ئەو ئاستەى کە ئەمریکا چاودابخات لە بەرامبەر قەسابخانەکانى ئیسرائیل لە بەرامبەر فەلەستینەکان و ھەرەشەى ئەمریکا لە فەلەستینەکان.

کارین ھیوز باسى ئەو دیدارەنى خۆى دەکات لەگەڵ ئەو خوێندکارە کوپ و کچانەى میسر و سعودیە و تورکیا ئەنجامى داو، کاتێک کە چوو بۆ چاککردنى وێنەى ولاتەکەى لە ولاتانە لە بەروارى (۲۳-۲۸ سێتەمبەرى سالى ۲۰۰۵)ز، لە دیدارەدا بە کچانى سعودیەى گوت بوو: ئێوە بەختەورن بە پابەندیتان، ئێوە بەزۆر پێتان نەکراو، وەك ئەوەى کە راگەیاندى ئەمریکى گەورەى دەکات. مەن جەلەکە لای ئێوە پێبوو بە ھۆى

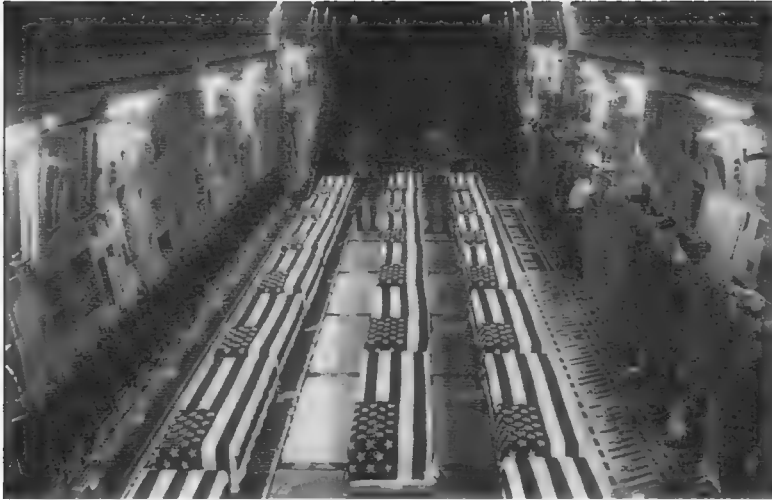
ئهو قسانه‌ی كه له‌سه‌ر ئیوه ده‌كړین، وه‌ك ئه‌وه‌ی كه ئیوه هیچ مافینكتان نه‌بیت، به‌هوی ئه‌وه‌ی كه پښه‌تان پښادریټ شو‌فیری بكن و ده‌نگ بدن.

هه‌روه‌ها قوتابیان قه‌تابخانه‌ی ناوه‌ندی میسری كه زه‌ماله‌ی خویندنیان له‌ زانكوی ئه‌مریكی له‌ قاهره وه‌رگرت بوو و ژماره‌یان (٥٤) خویندكاری كوپ و كچ ده‌بوو، هیچ كامیان چاكه‌ی سیاسه‌تی ئه‌مریكی و هیوز و هاوړی به‌ په‌چه‌له‌ك میسریه‌كه‌یان نه‌ده‌گوت، سه‌ره‌پای ئهو هه‌وله‌ی كوتای به‌ گوتار و گه‌پان به‌دوای جوانكردنی وینه‌ی ئه‌مریكا، به‌و جوړه‌ گوتانه‌ی كه ده‌یگوت: حه‌زم له‌ خواردنی (ملوفیه) به‌ (پوه‌كیكه‌ لیده‌نریت) و گه‌لامیوی میسریه. سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ش گوی بیستی په‌خنه‌ی توند ده‌بوویه‌وه، له‌سه‌ر سیاسه‌ته‌كانی ولاته‌كه‌ی له‌به‌رامبه‌ر فه‌له‌ستین و عیراق و ئیران و ئه‌فغانستان و ئهو تو‌ماره‌ په‌شانه‌ی ئه‌مریكه‌كان له‌ ئه‌شه‌كه‌نجه‌دانی گیراوانی گرتووخانه‌ی گوانتا نامۆ و ئه‌بو غریبی عیراقی هه‌یان بوو.

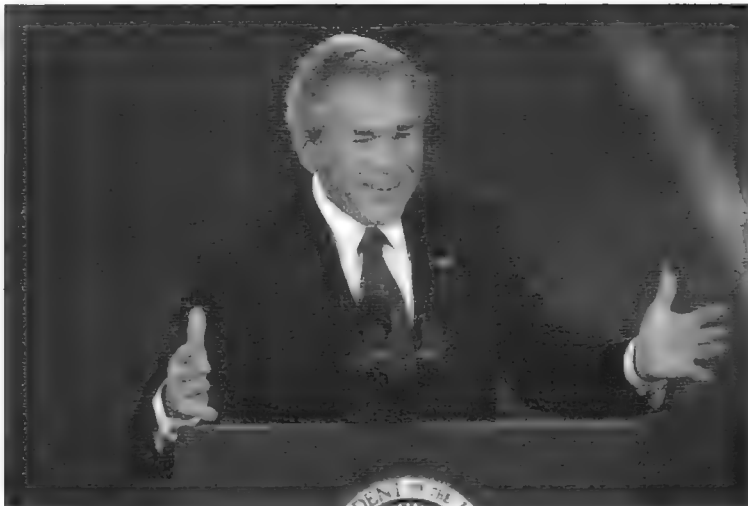
هیوز به‌ده‌ست له‌كاركیشه‌وه‌ی شكستی هینا له‌وه‌ی كه له‌ یه‌كه‌م پۆزی ده‌ست به‌كابوونیدا ناوی لی‌ نابوو (جه‌نگی می‌شك و ده‌كان)، ئه‌وه‌ی سه‌لماند كه شكستی ئه‌مریكه‌كان دري‌ژخایه‌نه. ئهو توانایانه‌ی بۆ لادانی ئهو لایه‌نگریه‌یی بۆ ئیسرائیل هه‌یه، یان ئهو بیركردنه‌وانه‌ی كه پاريز‌گاره‌ نو‌یكان هه‌یانه، كارانیكن كه پتویستیان به‌ گۆرانی كرده‌ی هه‌یه له‌ عه‌قلی ده‌سته‌لانداری ئه‌مریكاو و به‌رگریکردن له‌ ده‌سته‌لاتی به‌ هیزی لۆبی سه‌هیونی له‌وی.

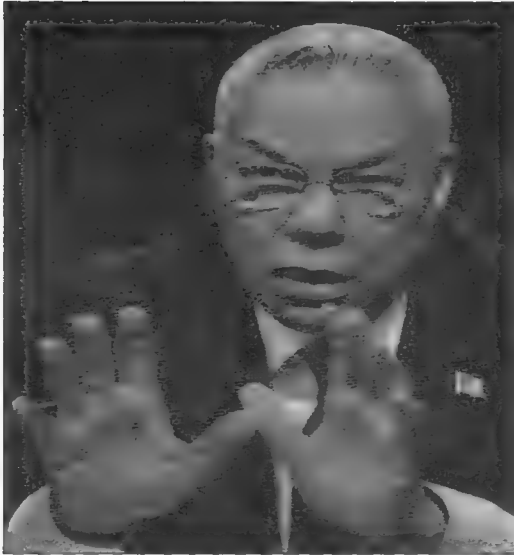
خۇپىشاندانى ئەمەرىكى لەبەردەم كۆشكى سېى ،دەك ناپەزائىتەك بەرامبەر جەنگە
بى ۋەھاكانى بوش و رزئى خويئى رۆلەكانيان و بەھدەردانى پارە و باجەكانيان.

تەرمی کۆژراوه ئەمەریکیەکان لەعێراق ، لەکاتی گەشتیان بە واشنتۆن ...ئەو
دیمەنێکی دووبارە بوو بوو ، هەر لەسەرەتاکانی داگیرکردنی ئەفغانستان و پاشان
عێراق ، ئەو دوو جەنگە کە بوش بەرپای کردن بەخەیاڵی دروستکردنی ئیمپراتۆرییەکی
جیهانی !!

بوش دەمامکەکەیی لێ کەوت،سەرەپایی هەموو هەولەکانی بۆ ساخته کردنی راستیەکان
و پاسا و دانەوێ تاوانەکانی کە بەرامبەر ئەمەریکیەکان و جیهانی ئەنجامیدان !!

کۆلن پاول دواي دهست له کار
کیشانهوهی دان ده نیت به پوچی
پاساوه کانی بوش و ئیداره کە ی بۆ
جەنگی عێراق و ده لیت: کە ئەو
هەلۆکانی کۆشکی سپی چەند جارێک
هەولێ ئەو جەنگیان داوه هەر له کاتی
گەشتنیاں به کۆشکی سپی !!

کارین هیوز یاریده ده ری
وه زیری دهره وهی ئەمهریکا
که دهستی کیشایه وه له
پۆسته کە ی له بهرامبەر ناپه زایی
هەلۆه شاندنه وهی هەولەکانی بۆ
چاکردنی وێنە ی ئەمهریکا له
جیهاندا , به هۆی بهردهوامی
له سه ر سیاسه ته کانی , به تایبەت
سیاسه ته دوژمنکارییه کانی
بهرامبەر به عه ره ب و
موسلمانه کان , که بۆته هۆی

زیادبوونی رق لیبوونه وهی جیهان له وولاته کە ی !!

9-تۆنى بليىر... دواى درموشانهى نه ستيرهكهى

زبلداني ميژووى هه ئبزاردا!!

له ولاته ديموكراسيه كونه كاندا، ده كرېت يان ده شپت گه له كانيان له سر كرده سياسي كانيان خوښ بن، له هندی شتدا كه ئاره زووی هه به بېكات، تنها شتيك نه بيت كه بریتیه له (درو)، به تايبه تی نه گهر دروکه ی له و جوړه بیت كه بېته هوی پړانی خوین و به هه دهر دانی سه روه ت و سامانی ولات. ...

ئو هه له گه وره یه یی كه تونی بلیری سه روك وه زیرانی پیشووی به ریتانیا نه جامیدا، له ماوه ی فرمانه په وایه تی خویدا بریتی بوو له شاردنه وه ی عه قلی ها ولاتیانی ولاته که ی و پښه دان به خوی كه درو یه ك بكات، درو یه کی كوشنده كه له گه ل خویدا پړانی خوین و به هه دهر دانی سامانی هه لگرت بوو، نه وه ی كه جیگه ی سه رسوپمان بوو، نه وه بوو كه وهك نه وه ی پاستی گوت بیت و دروی نه كرده بیت به رگری لیده كرده تا خوی كرده تاوان بارو جیگه ی گالته جاپی له هه مان كاتدا. كار ه كه كوتای هات به وه ی كه نه و درو یه فرییدایه زبلدانی میژوو، وهك چوڼ به ریتانیه كان خویان نامارژه ی پیده كهن.

بلیر نازناوی (سیاسی زیرهك) و (سه ركرده ی گه وره ی کریكاران) ی هه لگرت بوو، كه توانی پارتی کریكارانی به ریتانی بگه پښتته وه سه ر ده ست لآت، دوا ی نه وه ی ماوه یه کی دریژ لی ی بیبه ش بوو بوو، له کی پرکییه کی میژووی له گه ل پارتی پاریزگارانی به ریتانیا. بلیز هه لیکی باشی بو هه لکه وت بوو تا ناوی وهك نه ستیره یه ك بگه شپته وه و شوینیک بوخوی داگیر بكات له نیو سه ركرده سیاسیه نه مره كانی ولاته كه یدا، به لام په دی كرده وه و نه و هه له ی له ده ستدا، به نه جامدانی هه له یه کی میژووی گه وره، وهك جی به جی كرده نیک بو نه و ته یه یی كه ده لیت: هه له ی زیره كیک به هه زاره.

كاتیک (گوردن) هه والی پیدام له پوشتنی بو عیراق، پرسیمار لیکرد دهریاره ی زانیاری بارودخی عیراق هیچ ده زانی؟، وه لای دایه وه نه خیر، من نازانم ته نانه ت له عیراقدا چی

ههیه؟ نه مانه قسهی دایکی به کێك لهو سه ریاژه به ریتانیانه ن که له عێراقدا کوژراون له پێناو جهنگێکدا که بنیادنراوی درۆ بوو وهك چۆن ئه و دایکه ده لێت.

له کاتێکدا (روژ جنتل) و چهندین دایکی تری خێزانی سه ریاژه به ریتانیه کان له عێراق، داوایان له سه رۆک وه زیرانی ئه و کاتهی به ریتانیاکرد، به کردنه وهی لیکۆلینه وه به کی سه ربه خۆ له بهردهم دادگادا، به لام له بهرامبهردا بلیژ پێداگری ده کرد له سه ر پێویستی جهنگه که و پایگه یاند ئه گه ر ناچار بکریت بۆ جاری دووه میس ده یکاته وه، بلیژ پایگه یاند: من داوای لێبوردن ناکه م بۆ لادانی صدام.... ههروه ها داوای لێبوردن ناکه م بۆ جهنگه که..... ئه وه بریارێکی پاست و گونجاو بووه ئه و کاته و ئیستاش... پێویست بوو له پێناو ئاسایشی ناوچه که و جیهان !!

روژ جنتل ئافره تێکی به ریتانی بوو ته حه دای تۆنی بلیژی سه رۆک وه زیرانی به ریتانیای له گه ردنی خۆی دانابوو، به هۆی بریاری به شداریکردنی له جهنگه که دا، ئه و جهنگه ی که وهك ئه و ده یگوت که سه راپای بنیادنراوی درۆ بوو.

له و کاته وه (روژ) (گۆردنی) کوپی له جهنگی عێراقدا له ده ستدا، نه گه پایه وه بۆ ژووره تایبه تیه که ی، وهك شوپێنێك بۆ یادگاری سه رده می مندالی ئه و دایکایه تی خۆی، به لکو کردیه باره گایه کی سه ره کی هه لمه تی ئه و خێزانه به ریتانیانه ی که دژی جهنگ بوون، له میانه ی پێداگری ئه و خێزانه له سه ر ئه وه ی که بلیژ به رپرسیاریه تی مردنی پۆله کانیان له ئه ستۆ ده گریت، ئه مه جگه له داواکاریه کانی پاکانه کردنی ئه و هۆکارانه ی که بانگه شه یان بۆ ده کات بۆ به شداریکردنی به ریتانی له جهنگه که دا.

روژ ده یگوت: به خۆشه ویستی ده مێنینه وه، به هۆی درۆکانی بلیژه وه ده رباره ی بوونی چه کی کۆکۆژ، که به هیچ شیوه یه ک بوونی نه بوو، ئه و پۆله کانی به کوشتداین، بۆیه پێویسته به و ئاسانه نه پوات.

گۆردن له مانگی (یونیوی سالی ٢٠٠٤) ز کوژرا، کاتێک بۆمبێکی چێنراو له ته نیشت ریگه یه که وه له شاری (به صره) ی باشوری عێراق ته قیه وه، به کوژانیشی بووه یه کێك له و سه ریاژه نه ی که له جهنگی عێراقدا گیانیان له ده ستدا، له کاتی ده ست پێکردنی

جه‌نگه‌که‌وه له به‌هاری سالی (٢٠٠٣) ز یه‌وه، ئه‌و مرد که هه‌شتا ته‌مه‌نی (١٩) به‌هاری تی‌نه‌په‌پاند بوو.

روز جن‌تل ده‌لێت: مَن له‌و باوه‌په‌دا نیم، که هه‌رکام له‌و مندالانه‌ی که په‌یوه‌ندیان به سوپاوه کردووه ئاگاداری بارودۆخی خرابی عێراق بن، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی کاتی‌ک پرسیارم له (گوردن) ی کوپم کرد که تۆ ده‌چیت بۆ عێراق تا چه‌ند ئاگاداری بارودۆخی خرابی عێراق هه‌یت؟ وه‌ک هه‌ر که‌سی‌کی تری مندال ده‌سته‌کانی پاوه‌شاندو گووتی: نازانم، به‌لکو ته‌نانه‌ت نازانم چی له‌ عێراقیشدا هه‌یه.

روز ده‌لێت: پۆژێک له‌ پۆژه‌کانی ئه‌و سالی که کوپه‌که‌مانی تیدا کوژرا که هه‌ینی بوو (گوردن) په‌یوه‌ندی پێوه‌کردین و پێی پاگه‌یان‌دین که گولله‌کان به‌سه‌رو ئه‌ملو ئه‌ولایدا تیده‌په‌پن، هه‌ر له‌و ته‌له‌فۆنه‌دا داوی له‌ باوکی کرد که ئه‌و هه‌واله‌ به‌ مَن نه‌گه‌یه‌نیت، تا هه‌ست به‌ ترس و په‌ژاره‌ نه‌که‌م. دواتر له‌ پۆژی دووشه‌مه‌ هه‌مان هه‌فته‌دا، کاتی‌ک ته‌ماشای ته‌له‌فزیۆنمان ده‌کرد، بینیمان که یه‌کێک له‌سه‌ربازه‌ به‌ریتانیه‌کان به‌ کوژراوی وینه‌که‌ی له‌ ته‌له‌فزیۆنه‌کانه‌وه‌ پیشان‌ده‌دریت، جه‌سته‌ی سه‌ربازه‌ کوژراوه‌که‌مان بینی له‌سه‌ر زه‌وی که‌وت بوو، به‌لام نه‌ده‌ناسرایه‌وه‌ له‌به‌رئه‌وه‌ی سه‌ری خه‌لتانی خوین بوو بوو، دواتر بۆمان ده‌رکه‌وت که ئه‌و سه‌ربازه‌ به‌ریتانییه‌ی که جه‌سته‌که‌ی له‌سه‌ر زه‌وی و که‌وت بوو، ئه‌وه (گوردن) ی کوپمان بوو.

دایکی سه‌ربازیکی تر ده‌لێت: ژماره‌یه‌کی زۆر له‌ گه‌نجه‌کان گیانیان له‌ده‌ستدا، به‌بێ به‌رامبه‌ر، که بووه‌ هۆی ئه‌وه‌ی ئه‌و ژماره‌ خه‌یزانه‌ بۆ هه‌تا هه‌تایه‌ ژایانیان گۆپانی به‌سه‌ردا بیت، مَن نامه‌وێت یه‌کێک بم له‌ خه‌یزانانه‌ی که ته‌قه‌ له‌ ده‌رگیان بدریت و پێیان بوتريت که ئیتر کوپه‌که‌تان ناگه‌ریته‌وه‌. کاتی‌ک (بیتر) ی کوپم په‌یوه‌ندی به‌ سوپاوه کرد، مَن شانازیم پێوه‌ ده‌کرد و زانیاریشم هه‌بوو له‌سه‌ر به‌پاره‌که‌ی خۆم، به‌وه‌ی که له‌ ئاینده‌دا بانگه‌یشتی جه‌نگ ده‌کریت، به‌لام به‌ ساناییه‌کی باشتر پازی ده‌بووم به‌و کاره‌ ئه‌گه‌ر جه‌نگه‌که‌ له‌ پێناو به‌رگریکردن بوایه‌ له‌ ولاته‌که‌مان، نه‌ک له‌ پێناو داگیرکردنی ولاتیکی تر. مَن له‌و باوه‌په‌دام که ئه‌وه هه‌ستی زۆری‌ک له‌و خه‌یزانانه‌یه‌ که پۆله‌کانیان له‌

به ره‌کانی جه‌نگن له عیراق، ئه‌وه جه‌نگی ئیمه‌ نیه که به‌هۆیه‌وه ژماره‌یه‌کی زۆر خه‌لمان له ده‌ستدا، به‌لکۆ ئه‌وه جه‌نگی بلیژ و بوشه.

دایکیکی تر ئه‌م وته‌یه بۆ زیاد ده‌کات و ده‌لێت: نامه‌یه‌کم نارد بۆ تۆنی بلیژ و تیایدا پرسیم: بۆچی تیۆت گلاندین له شتیێک که په‌یوه‌ندی به‌ ئیمه‌وه نیه؟ بۆچی جه‌نگی عیراق کرد؟ عیراقیه‌کان چه‌کی کۆکۆژیان نیه. به‌لام وه‌ک هه‌موو جاره‌کانی تر وه‌لامی نامه‌که‌ی نه‌دامه‌وه.

بروس جۆرج ئه‌ندامی په‌رله‌مانی به‌ریتانیا ده‌لێت: بریاری بلیژ بۆ چوونی بۆ جه‌نگ به‌ ساخته‌کردنی راستیه‌کان درۆیه‌کی گه‌وره‌بوو، به‌وه‌ی که عیراق چه‌کی کۆکۆژی هه‌یه و، ئه‌گه‌ری هه‌یه به‌و چه‌که هێرشمان بکاته سه‌ر ئه‌گه‌ر بیه‌وێت له ماوه‌ی (٤٥) خوله‌کدا، ئه‌وه ئه‌و هه‌له‌یه بوو که کردی و جه‌ماوه‌ری بلیژی نه‌هێشت و خسته‌یه زیل‌دانی میژووه‌وه. ئه‌وه هه‌لوێستی خێزانی سه‌ریازه‌کان بوو، ئه‌و سه‌ریازانه‌ی که جه‌نگه‌که‌یان ده‌کردو به‌پێوه‌یان ده‌بزدله عیراقدا، جه‌نگێک که تاکه که‌سیکی بێ عه‌قلی وه‌ک (بلیژ) ده‌یه‌یست، وه‌ک وه‌لام‌دانه‌وه‌ی که‌سیکی تری بێ عه‌قل به‌ناوی جۆرج بوش (سه‌رۆکی ویلایه‌ته‌یه‌کگرتووه‌کانی ئه‌مریکا).

لێره‌دا گه‌واهیده‌ریکی گرنگ هه‌یه، ئه‌وه‌ی له جه‌ماوه‌ر بوون و نازناو شه‌ره‌فی بلیژ هه‌یه تیکی ده‌شکێنێت و کۆتای دێت به‌ ناچارکردنی ده‌سته‌له‌کارکێشانه‌وه‌ی و پا‌کردنی له ئاب‌و‌و‌چوونه‌که‌ی جه‌نگ، تا کار گه‌یشه‌ ئه‌وه‌ی لای پارتیه‌که‌ی خۆشی (پارتی کرێکارانی به‌ریتانیا) که خۆی سه‌رکردایه‌تی ده‌کرد نه‌ویستراو‌بێت و پێی پابگه‌یه‌نن که سه‌رکرده‌یه‌کی نوێ دیاریده‌که‌ن بۆ پارتیه‌که‌، تا به‌هۆی ئه‌وه‌وه قورسای پارتیه‌که‌یان لای ده‌نگده‌رانی به‌ریتانی له‌ده‌سته‌نه‌ن.

ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی پێشه‌وه هه‌لوێستی خێزانی سه‌ریازه‌ به‌ریتانیه‌کان بێت، ئه‌وه گه‌واهیدانی (کلیر شورت) وه‌زیری حکومه‌ته‌که‌ی بلیژخۆی له‌و په‌ری مه‌ترسیدا بوو، به‌ شیوه‌یه‌ک که پۆژنامه‌کان بلیژیان به‌ (درۆزی گه‌وره‌) و (دوو پوو) و (بکوژی سه‌ریازه‌کان) ناو ده‌برد، داتریش سه‌ره‌تای داواکاریه‌ جه‌ماوه‌ریه‌کان بۆ ده‌رکردنی له‌ده‌سته‌لاتدا ده‌ستی پێکرد.

تۆنى بلىر سەرۆكى حكومتى پارتى كرىكارانى بەرىتانيا، ھاوپەيمانى لەگەل پاسترەوہ توندېرەوہكانى ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكا ھەلېژارد بەسەركردايەتى (جۆرج بوش) بۆئەنجامدانى جەنگى عىراق.

بەوہش ھاولاتيانى بەرىتانيا باجىكى زۆرياندا، پېش ئەوہى بتوان سزاي بدەن بەدەركردنى لە دەستەلات و فېردانى بۆ ناو زىلدانى مېژوو، نەك بۆ تۆمارى پياوہ گەرەكانى مېژوۋى بەرىتانيا، ئەگەر ئەو ھەلە مېژوۋىيەشى نەكردايە، ئەوہ ناۋى بە نەمرى دەمايەوہ، ئەو نازناۋەى كە پېش جەنگ بەدەستى ھېنا بوو لە پېژو جەماوہر بوون و پلەو پايدا بەردەوامى دەبوو! !

كارىگەرەكانى ئەو جەنگە كارەسات باربوون، بەنسبەت ناويانگ و كەسايەتى ئەو، و سياسەتى دەرەكى بەرىتانيا و پەيوەست بوونى بە ئەوروپا و ئاشتى و ئارامى لە پۆژھەلانى ناوہ پاستدا. لەسەرۋى ھەموو ئەوانەشەوہ ئەو سزا درېژەيە كە گەلانى عىراق دەيكېشن، وە ئەو ھەزاران كەسەى كە لەوېدا مردون، لەگەل ئەو دەولەتەى كە بەش بەش بووہو لە لىۋارى ھەرەس ھېناندايە. ئەمە جگە لە تورەبوونى عەرەب و موسلمانەكان لەبەرامبەر سياسەتەكانى ھەردوو دەولەتى بەرىتانيا و ويلايەتە يەكگرتوۋەكان ئەمريكا، تا ئاستىك كە ھەموو جېھان كەوتۆتە مەترسيەوہ.

بەلگەى باشتەر لە ھەلۋىستى (رۆبن كوك) وەزىرى دەرەوہى بەرىتانيا باشتەر دەست ناكەوېت لەو بارەيەوہ، كە دەستى لە پۆستەكەى كېشايەوہ لە حكومەتەكى بلىردا لە بەرۋارى (مانگى مارسى سالى ۲۰۰۳) ز لەبەر دژايەتى كردن و نەيارى بۆ جەنگى عىراق . لە گوتارىكيدا لە پۆژنامەى (گاردیان) رۆبن كوك جەنگى عىراق بەوہ وەصف دەكات كە ھەلەيەك بووہ مەترسيەكەى لە جەنگى (سويس) (وہك ئاماژەيەك بۆ دوژمنكارى سى قولى شكست خواردو بۆ سەر ميسر لە سالى ۱۹۵۶) كەمتر نەبوو، كە بووہ ھۆى ئەوہى (ئەنتۆنى ئيدن) پۆستى سەرۆك وەزىرانى بەرىتانيا لەدەست بدات.

سەرەپای هەموو ئەمانەش هەلیکی کۆتای هەبوو دواى جەنگ، بە داننان بە هەڵەکه‌یداو هەڵۆه‌شانه‌وه‌ی په‌یوه‌ست بوونی به‌ سیاسه‌تى کاره‌ساتبارى ئەمریکاوه‌ له‌ پۆژه‌ه‌لاتى ناوه‌راستدا وه‌ك پێویستی هەنوکه‌ی. به‌لام بلیژ نه‌وه‌شى نه‌کرد!!

له‌ ئەنجومه‌نى لۆرده‌كان، لۆرد(ولاس) ناسراو به‌ پروفیسۆر(وليام ولاس له‌ زانكۆی له‌نده‌ن بۆ زانسته‌ى ئابوری) وته‌بیژ به‌ناوی پارته‌ى ئازادىخوازو دیموکراته‌كانه‌ پارته‌كه‌ی (بلیژ) خۆی به‌توندی هێرشیکرده‌ سەر بلیژ، له‌ گوتاریکیدا له‌ ژێرناوینیشانی (هه‌ره‌سه‌پێنانى سیاسه‌تى ده‌ره‌وه‌ی به‌ریتانیا). لۆرد ئەو گوتاره‌ی بلیژ وه‌بیر ده‌هێنێته‌وه‌ كه‌ له‌كاتى وه‌رگرتنى پۆسته‌كه‌ی له‌ سالى (١٩٩٧)ز خۆیندیه‌وه‌ و تیايدا گوت بووی: ئاماڤى سیاسه‌تى ده‌ره‌وه‌ی به‌ریتانیا بریتیه‌ له‌وه‌ی كه‌ له‌ ئەوروپا به‌هێز بێت و، له‌ هه‌مان كاتدا له‌گه‌ڵ ئەمریکاش به‌هێز بێت، به‌بێ ئەوه‌ی هیچ هەلبژاردیه‌ك هه‌بێت له‌ نێوان ئەو دوو کاره‌دا (ئێمه‌ پردين له‌ نێوان ئەمریکاو ئەوروپا) لۆرد قسه‌ له‌سەر ئەوه‌ ده‌كات و ده‌لێت:ئێستا ئەو پرده‌ له‌ هه‌ردوو لاوه‌ تێکشکاوه‌، ناشتوانرێت دووباره‌ بنیادبنرێته‌وه‌). ئەوه‌شى بۆ زیاد ده‌كات و ده‌لێت:پێویسته‌ له‌سەر مان ئەوه‌ بزاین و دان به‌وه‌دا بنێین، كه‌ ئەوه‌ خۆبه‌ده‌سته‌وه‌ دانه‌ كه‌ سیاسه‌تى ده‌ره‌كی به‌ریتانیای له‌سەر بنیادنراوه‌، بۆیه‌ له‌ماوه‌ی (چل)سالى پابردوودا هه‌ره‌سى هێناوه‌. وه‌هه‌رچى ئەو پرۆپاگه‌نده‌ هەبوو، كه‌ باسى له‌ ده‌سته‌لاتى تاییه‌تى به‌ریتانیا ده‌کرد له‌ واشنتۆن، سه‌لمێنرا كه‌ هیچ بنه‌مايه‌كی نه‌ی.

ولاس جه‌خت له‌سەر ئەوه‌ ده‌كات‌وه‌ كه‌ هه‌نگاوى یه‌كه‌م بۆ دووباره‌ بنیادنانه‌وه‌ی سیاسه‌تى ده‌ره‌كی به‌ریتانیا بریتیه‌: له‌وه‌ی كه‌ په‌یوه‌ندى تاییه‌تى به‌ ئەمریکاوه‌ به‌ مردوو بزاین. هه‌نگاوى دووه‌میش بریتیه‌: له‌ دووباره‌ بنیادنانه‌وه‌ی په‌یوه‌ندیه‌كان له‌گه‌ڵ هاوبه‌شه‌ سه‌ره‌كه‌كانى به‌ریتانیا له‌ ئەوروپا و كیشانى ئەجیندای یه‌كێتى ئەوروپا. هه‌نگاوى سێهه‌میش بریتیه‌ له‌وه‌ی كه‌ پای گشتى به‌ریتانیا بگه‌یه‌نینه‌ ئەو برۆایه‌یى كه‌ یه‌كگرتن له‌گه‌ڵ ئەوروپا له‌ به‌رژه‌وه‌ندى به‌ریتانیایه‌، وه‌ هاوكاریكردن له‌گه‌ڵ حكوومه‌ته‌

ئەوروپىيەكانى تردا پېئويستىيەكى بىنەرەتتە بۇ دەستەلاتى بەرىتانيا لە سياسەتى نۆدەولەتيدا.

لەگەل ئەوئەشدا ولاس پەژارەى خۇى دەردەبېتت لەو بارەيەوئە، لەبەرئەوئەى پاستگۇى بەرىتانيا لاي ھاويەشە ئەوروپىيەكانى لە بارىكدايە كە بىيادنانەوئەى ناپرەحتە. و ئەستەمە، دواى ئەوئەى كە بلىر تىكى شكاند بە ھاويەشىكردن لەگەل بوشدا..ولاس گوتارەكەى بەوئە كۆتاي پىدەھىننىت و دەللىت:بلىر شياوى خۇى لەدەستدا، كە پىنگەى دەدا دەنگدەرى بەرىتاني پازى بكات لە نۆوان بەردەوام بوون لە پەيوەندى تاييەت بە ويلايەتە يەكگرتوئەكانى ئەمريكاو گەرافەوئە بۇ ھاويەشە بەھىزەكانى لە ئەوروپا دانەيەكيان ھەلېزىرئى. بە دەستە واژەيەكى تر بەرىتانيا پچراوئە لەسەر پردىك ناتوانىت بە ھىچ لايەكدا بېوات، لەبەر ئەوئەى بلىر سەركرديايەتى سياسەتى دەرەكى ولاتەكەى كردوئە بەرەو پىنگەيەكى داخراو.

بۆين كوك لە گوتارىكيدا كە لە پۆژنامەى گاردىيان نوسىويەتى جەختى كردۆتەوئە لەسەر درۆكردىنى بلىروئەبوونى ھىچ جۆرە بناغەيەكى شەرىى بۇ ھىرشكردنە سەر عىراق، بەوئەى كە بەرىتانيا پاساوى چوئە نۆو جەنگى بەوئە دەدايەوئە كە گوايا عىراق پابەند نەبوئە بە داماللىنى چەكى كۆكۆزەوئە، بەلام لە راستيدا عىراق بە تەواوى پابەندى خۇى سالماند بوو بە بەلگەى دەرئەنجامى گەپان بەدواى چەكە كۆكۆزەكانى، بەوئەش ھەر جۆرە شەرىەتتىكى بۇ جەنگ و داگىركردنى عىرق پوچەلكردەوئە !!

بلىر سەركرديايەتى پارتى كرىكارانى بەرىتانياى لە سالى (۱۹۹۴)ز وەرگرت، پاش مردنى سەرۆكەكەى (جۆن سىمىس)تا ئەو كاتەى بوو بە سەرۆك وەزىرانى بەرىتانيا ھەر تيايدا مايەوئە. ئەو كەسايەتتە لە ھاوئەى فەرمانپەرەوايەتى خولى يەكەم و دوئەميدا، زياتر گرنگى بە مەسەلە ناوخويىيەكان دەدا و بوارەكانى ئابورى و كۆمەلايەتى گرنگى زۆريان وەرگرت بوو، بەوئەش سەرکەوتوو بوو لە ھەلخەلەتاندنى گەلى بەرىتاني تا جارىكى تر، بۇ جارى سىھەم لەسەر يەك پۇستى سەرۆك وەزىرانى بەرىتانيا بەدەست بەيىنئەتەوئە.

بلیژ له ماوهی خولی سیپه می سه رۆکایه تیه که دا، به ته وای چاره نویسی به ریتانیای بهسته وه به ئەمریکاو جورج بۆشی سه رۆکیه وه. وهک کوێر پالپشتی سیاسه تی سه ربازی نیوده وه له تی کرد و له گه ل بوش تیوه گلا له دۆسیه کانی ئەفغانستان و عێراق و صومال و چه ندين دۆسیه یی تر که خزمه تی به رژه وه هندیه کانی ئەمریکایان ده کرد، له سه ر حسابی به رژه وه هندی کۆمه لگهی نیوده وه له تی و هاوپه یمانه ئەوروپیه کانی به ریتانیا !!

سه ره رای ده رچوونی ملیۆنان به ریتانی له دژی جهنگه که، به لام ئەو پرایگه یاند بریاریداوه به شداری له جهنگه که دا بکات و له گه ل بوشدا بجیته جهنگه که وه، بۆیه سه ربازه کانی نارده باشوری عێراق و پایسپاردن به کاریک له سه ر حسابی ئەمریکا.

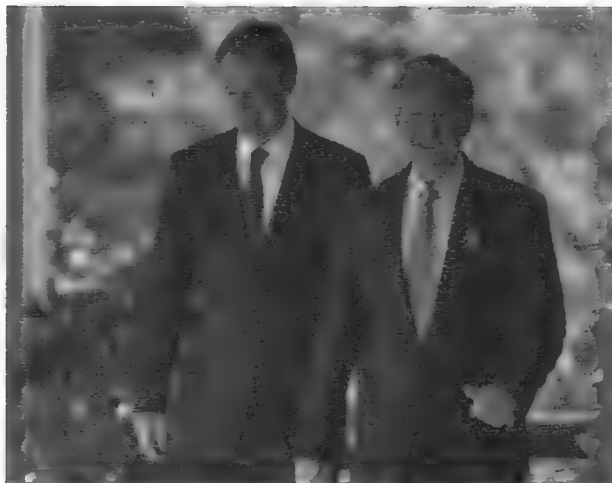
بلیژ وای پێشبینی ده کرد، که ئەو کاره سه ربازیه له عێراقدا ئاسان ده بێت و به خیرای عێراق ده که وێته ژێرچاودێری هێزه سه رکه وتوو هه کانه وه، به م پێیه ش ده سته که وته ئابوریه که ی گه وره ده بێت. حساباته کانی بلیژ به هه مان شیوه ی بوش بوون، که گوا یا هه ردوو ده وه له ته که هه ندیک قوریانی ده دن به رامبه ر نه وتیک که هه رگیز وشک نابیت.

کاتیک هاوکی شه که گۆرا، دواتر بۆ تۆنی بلیژ روون بوویه وه که مه سه له که وه ها نیه که خۆی و هاوپه یمانه که ی (بوش) پێشبینیان بۆ کرد بوو، بۆیه بریاریدا پێش ته واکردنی کاره که ی وازه ییت و ده سته کار بکیشیته وه، ئەوه ش بۆ پاراستنی خۆی بوو بۆ لپێچینه وه ی یاسای له ئاینده دا، دوا ی ئاشکرا بوونی ژماره راستیه کانی زیانی سوپای ئەمریکا و به ریتانیا له عێراق و سه ره تا کانی ده رکه وتنی ده سترژی مه ترسیداری هه ردوو سوپای به ریتانی و ئەمریکی به رامبه ر هاو لاتیانی سقیلی عێراقی.

تۆنی بلیژ یاسای خۆیندوو له به ریتانیا و کاری پارێزه رایه تی کردوو له نیوان سالانی (۱۹۷۶-۱۹۸۳) ز، به لام ئەو پۆژه ی بریاری تیکشکانی ئەفغانستان و عێراقیدا، و ئەو پۆژه ی بریاری هاوپه یمانی چه کی به ریتانی و ئەمریکی و ئاراسته کردنی هه ردوو چه که که درا به ئاراسته ی جوگرافیایی ولاتانی ئیسلامی، وهک هه ولێک بۆ دووباره دارپشته وه ی له سه ر بنه مای خه ونی ئیمپراتۆریه تی به ریتانیای کۆن، هه یج جۆره بنه مایه کی یاسای په یڕه و په چا و نه کردوو ه.

تۆنى بلىر بەتەۋاىى شىكىستى خوارد لەپووى ناوخۆيىيەۋە، بە شىۋەيەك لە ناوبانگ و پلەۋپايەكەى لەكەداربوو،كە پۆزنامە بەرىتانىيەكان بە شۈيىنكەۋتوۋى تەۋاىى جۆرچ بوش يان لەقەلەم دەدا،ئەمەش بوو ھۆى دابەزىنى جەماۋەر بوونى تا ئاستىكى زۆر نزم، لە پووى دەرەكىشەۋە سوپاكەى لە عىراقدا شىكىست لە دواى شىكىست توۋشى دەبوو لەسەر دەستى بەرگرىكارە عىراقىيەكان بە ھەردوو بالى سونى و شىيەيەۋە .

لە پووى كارى سىياسىيەۋە بارى لاربوو (چارە پەش)بوو، دوركەۋتەۋە لە بازنىي بربارى سىياسى و سەربازەكانىشى تا ئىستاشى لەگەلدا يىت ئەكوژىن و برىندار دەبن (تا ئەۋكاتەى كىتەبەكە نوسراۋە)ۋەرگىي.

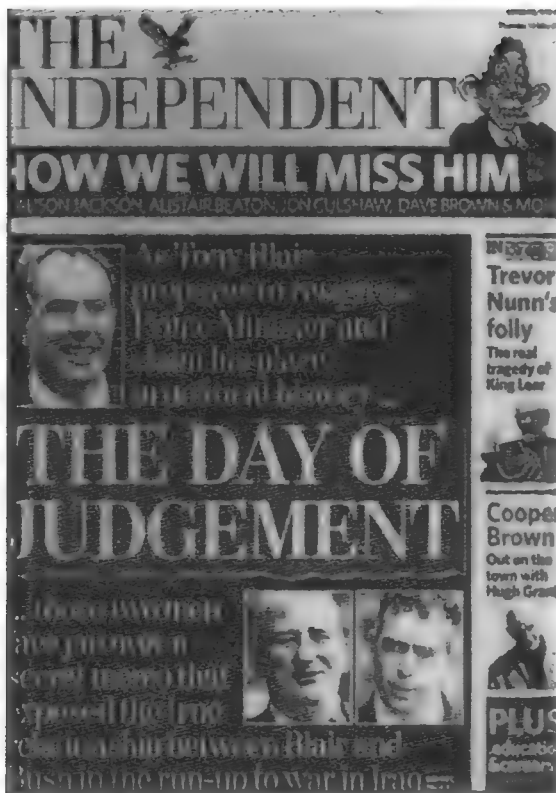
بلىر سوارى ئۆتۈمبىلەكەى
بوش بوو ، لەبەردەم چاۋى
گەلەكەى و جىهانىشدا شكا !!

رۆژنامەكانى بەرىتانيا بەو
شىۋەيە وئەنەيان دەككېشا وەك
پىاۋى ئەمەرىكا كەبوش لەژىر
ئالامى ولانەكەى دايناپىت !!

کلیر شورت سوکایه‌تی به‌بلێر کرد ،
وه‌ک چۆن له‌سه‌ر به‌رگی گۆشاری
(میره‌ن) ده‌رده‌که‌وێت !!

مه‌والی ده‌ست له‌کارکێشانه‌وه‌ی
 بلیزر رۆژنامه‌ی ئیندی پێندنتی
 به‌ریتانی بلاوی ده‌کاته‌وه‌ له‌سه‌ر
 به‌رگه‌که‌ی له‌ژێر ناوێشانی (رۆژی
 لیپرسینه‌وه) !!

بلیزر له‌ ده‌سه‌لاتیک ده‌رچوو که به‌داخ
 نه‌بوو بۆ !!

10- نه نومر سادات..... دهر چوونی جنوکه که نه گولودانه که دایا

لە بەیانی پۆزی (۱۵ یولیۆی سالی ۲۰۰۳) ز پۆژنامەى (الشرق الاوسط) لە لاپەرەى
یەكەمیدا چاپیکەتنیكى لەگەڵ (كرم زەدى) سەرۆكى ئەنجومەنى شورای كۆمەلى
ئىسلامى مىسرى بلۆكردبوویەو كە لە زیندانى (عەقەب) لەگەڵیدا سازدرا بوو، لە
چاپیکەوتنەدا كرم زەدى شتىكى كت وپرو لە ناكاوى وروژاند بەوەى كە گووت بووى
ئەنوەر سادات بە شەهیدى مرد لە جەنگى ئاشویدا!!

زەدى گوتى: ئەگەر بكرايە كات بگەرايەتە دواو بەشداریم نەدەكرد لە كوشتنیدا،ئەو
لیدوانەش دواى چەند سالىك لە دەستپیشخەرى وەستاندى توندوتیژی هات كە
سەركرەدایەتى كۆمەلى ئىسلامى پايگەیاندا بوو، و پالپشت كرابوو بە زنجیرەيەكى چوار
كتیبي كە پايان گەياندا بوو چوونەتەو بە هەلەكانى خۆياندا كە لە پابردودا
ئەنجامیانداو، بە هۆى هەلە تیگەيشتنیان بۆ چەمكى (جیهاد).

هەندىك پيشوازيەكى گەرمیان لە پەشیمان بوونەو هەكەیان كردو، هەندىكى تریش بە
گومان بوون لە راستگۆى نیهتیان، بەلام بەبى گومان كۆمەلى ئىسلامى بەو دەست
پیشخەریەى خۆى خستەو بەزەنى تیشك خستە سەر دواى (۲۲) سال لە ئەنجامدانى
یەكێك لە گرنگترین تاوانەكانى تیرۆركردن لە ناوچەكەدا و یەكەم جۆر لە میژووى
دەستەلاتداریەتى مىسرىدا... تاوانى تیرۆركردنى سەرۆكى مىسرى ئەنوەر سادات.

سەرەپای دنیایمان لە ناشرینی تاوانەكەو ناشرینی كوشتنەكەى و وەحشیەتى
دیمنەكە و مانەوەى پوداوى سەكۆكە وەك گەواهیەك لەسەر كۆتاییەكى نەهامەتبار، كە
سەرۆكىكى لە قەبارەى ساداتدا كردە ئامانج، كە دەستكەوتەكانى بە تاییەتى
سەرکەوتنەكەى (ئۆكتۆبەرى سالی ۱۹۷۳ز) سەرچەم تیپینی و تۆمەتەكانى ماوەى
فەرمانرەوايەتیەكەى دادەپۆشى، بۆ ئەوەى وەك گرنگترین كەسێك لە دەستەلاتى

میسریدا بمینیتته وه... سهره پای دلتیایمان له سهر ئه و راستیه، به لام ئه و راستیه سادات نابوریت له بهرپرسیاریه تی خوی له وهی که له سهر کورسیه که یان سه کۆکه پوویدا!!
 هه له که ی سادات گهره بوو، له بهر ئه وهی ده یویست لایه نگرانی جمال عبدالناصر و شیوعیه کان له ناو بهریت، که سییشی باشتر له ئیخوانه کان بۆ ئه و کاره نه دۆزیه وه، به لام هه له سه نگاندنه که ی باش نه پێکا، که دواتر ژیا نی خوی له سهر ئه و هه له یه دانا، که نه ده کرا سه روکیکی زیره ک و چاوکرا وه وریایی وه ک ئه نوهر ساداتی تی بکه ویت.

به ئی هه له که ی سادات گهره بوو، هه له که ی بریتی بوو له به ستنی هاو په یمانی له گه ل ئیخوان موسلمین، له بهر ئه وهی وا پیشبینی ده کرد که ده توانیت هیز به هیز له ناو بهریت، بۆیه ههریه که له ئیخوانه کان و ناصریه کان و چه په کان ریککه وتن و ههر تیمه یان کاری خوی وه رگرت، به پیتی توانای خوی بۆ له ناو بردنی.... ناصریه کان به تیرۆرکردنی مه عنه وی له پۆژنامه و ده زگاکانی راگه یاندندا که له و بواره دا ده ستیکی بالایان هه بوو، ئیخوانه کانیش له ریکه ی کۆمه له توندپه وه کانه وه، که له پشت په رده کانه وهی ئیداره ی پیلان گێپه کانیان ده دان.

سادات خاوه نی پاله وانیه تیه کی جه ماوه ری بوو، ئه و به زمانیکی ساده و سانا قسه ی ده کرد که هه موو که سیکی ساده ی سهر شه قام لیی تی بگات، به گیانیکی گهره ی خیزانیه وه ده ژیا بۆیه هه میشه حه زی ده کرد به وه وه ناو بهریت، به لکو هه میشه حه زی ده کرد جلوه به رگی لادی ی بیوشیت، کاتی که ده چوو بۆ زیدی خوی له گوندی (میت ابو الکوم) له پارێزگای (مه نوفیه) بۆ ئه وهی خه لکه که وا هه سه بکه ن که تانیستاش به کیکه له وان.

بۆیه به هه یچ شیوه به ک پیشبینی ئه وهی نه ده کرد، که به کیک له ئه ندامانی خیزانه ی که هه رچه نده پله ی یاخی بوون و په که ی بگاته هه رچی ده ست درێژیکات بۆ کوشتنی، ته تانه ت وا ته ماشای گروپه ئیسلامیه توندپه وه کانی نه ده کرد له نمونه ی کۆمه لی ئیسلامی که (تیگه یشتوو نین بۆ دیدگا کان له کاره کاند) به و شیوه یه ش وا هه له سوکو تی له گه ل نه ده کردن که ئه وان دۆژمن و بیر له کوشتنی ده که نه وه.

كت وپر دهم وچاویکی تری ئیخوان موسلمین و هاویه شه‌کانی تری ده‌رکه‌وت، له پۆژی بووداوی سه‌کۆکه‌دا، که بووه هۆی بوونه قوربانی سه‌رۆک سادات، که پاداشته‌که‌ی مردن بوو له‌سه‌ر ده‌ستی یه‌کێک که خۆی له زیندان ئازادی کردبوو، ئه‌وه مه‌له‌ گه‌وره‌که‌ی سادات بوو.

سادات چیرۆکیکی سه‌رکه‌وتنی درامی هه‌یه، پیاویک که خاوه‌نی که سایه‌تیه‌کی کاریزمی زۆر زیره‌ك بوو، که دواتر بوویه هۆی هه‌لسه‌نگاندنێکی دژ به‌یه‌کی ئیجگار زۆر. لای هه‌ندێک پالنه‌وانی تیپه‌پاندن و شه‌هیدی ئاشتی، له کاتێکدا هه‌ندیکی تر به دیکتاتور و گه‌نده‌ل و ناپاک و به‌پیاوه بیگانه‌کان ده‌ی بینن. به‌لام له پاستیدا جه‌ماوه‌ر بوونی سادات له ماوه‌ی فه‌رمان په‌واهه‌تیدا هیلێکی جیاکه‌ره‌وه ده‌کیشیت له نێوانه‌دا.

سادات دوا‌ی چه‌ند سالێک له وه‌رگرتنی پۆستی سه‌رۆکایه‌تی میسر، توانی خه‌ونیکی گه‌وره بۆ گه‌له‌کی به‌یئیته‌ دی، ئه‌وه‌ش شه‌رعه‌تی دا به فه‌رمان په‌واهه‌تیه‌که‌ی و شوینی تاییه‌تی بۆ کرده‌وه له دلی میسریه‌کاندا، ئه‌و خاوه‌ن برپاری جه‌نگی (ئۆکتۆبه‌ر) و فه‌رمانده‌ی بالای هیزه‌ چه‌کاره‌کانی میسر بوو، که یه‌که‌م سه‌رکه‌وتنی به‌ده‌ست هینا له میژووی مملانی ی عه‌ره‌ب-ئیسرائیلدا.

له‌و کاته‌ی که سادات سه‌رکرده‌یه‌کی سه‌رکه‌وتو بوو، و له ئه‌وپه‌ری لوتکه‌ی هیزیدا بوو، پزێمه‌ سیاسیه‌که‌ی پایه‌کانی خۆی له ده‌سته‌لانددا چه‌سپاند بوو، له‌و لوتکه‌یه‌وه ریشه‌کانی قه‌یرانه‌که ده‌ستیان پێک‌کرد.

ده‌ستیان پێک‌کرد کاتێک سادات له‌و باوه‌په‌دا بوو، که ده‌توانیت به کارتیکی ئایینی یاری بکات له جه‌نگه‌که‌یدا له به‌رامبه‌ر ناصریه‌کان و شیوعیه‌کان، بۆیه ده‌زگای ئاسایشی میسری ده‌ستیکرد به پالېشتی په‌وتی ئایینی و دا‌بین کردنی ئازادی بۆیان به شیوه‌یه‌ک که پێشتر ئه‌وه‌یان به خۆوه نه‌بیینی بوو. سادات نازناوی (سه‌رۆکی بروداران) و دروشمی (ده‌وله‌تی زانست و باوه‌په‌ی) پراگه‌یاند.

هه‌ندێک وای ده‌بینن که سه‌رۆک سادات ویستویه‌تی به‌و شیوه‌ نوێ یه‌ خۆی وه‌ك (وه‌لی الامر)ی موسلمانان پیشان بدات، که دوا‌ی خوداو پێغه‌مبه‌ری خودا پتویسته

گوپراپه له بکريت، به و پتيهش ده توانيت هاوپه يمانيه تي زورينه ي موسلمانانې ميسر به ده سته پنييت بۇ پڙيمه کي.

له سهره تاي هفتاگاندا سرؤك جمال عبدالناصر كؤچي دوايكردوو، سرؤك نه نوهر سادات جيگه ي گرتوه، په رچه كړداي نسكوي (يونيو سالي ۱۹۶۷ز) هيج جوره گوپانكاريه كي له كومه لگه ي ميسريدا دروست نه كړد، به لابردي يان كوپيني بيروباوه پو فكر و به اكان، كه له ماوه ي نه و دوو دهيه يي دوايدا زال بوون به سر كومه لگه ي ميسريدا.

سادات به شيويه كي كتوپر ده سته لاتي وهرگرت، به يي نه وه ي هيج جوره پيخستننكي له ناو ده سته لاتدا ه پييت، بويه ده ستيكرد به نازاد كړدنې ئيخوانه كان له زيندانه كانې ميسر، و نازاديه كي ته واوي كار كړنې به ناشكراي پيدان، گرنگرين نه و شوپنانهش كه ديمه نې نه و گوپانكاريانه يان به خوره بيني بريتي بوون له زانكوكاني ميسر.

بۇ سره كه وتني پلانه كه شي سهره تا سادات، دوان له پياوه كانې خوي پاسپارد بۇ بوژانه وه و زيندو كړدنه وه ي چالاكيه كانې كومه له كه... خواليجوش بوو (محمد عوسمان ئيسماعيل) له پاريزگاي (نيسيوت)، (د. محمد جمعه) له پاريزگاي (تهنتا)، دواتر ده ستيكرد به نازاد كړدنېان له گرتووخانه كان و، نازناوي (سهر كرده ي باوه پداران) ي له خوينه.

كارگه يشته نه وه ي كه به ريز (مهري) نه مينداري ليزنه ي ناوه ندي به كي تي سؤسياليسي له سهره تاي هفتاگاندا داواي پؤستي پاريزگاري نيسيوت بكات بۇ (محمد عوسمان اسماعيل)، و داواي ليكرد قوتا بيانې كومه لي ئيسلامي ته يار بكات به چه كي سپي (چه قو و خنجر)، محمد عوسمان هواله كه به درؤ ناخاته وه و زه مبيله كي پرده كات له چه كي سپي و دابه شيد ه كات به سر قوتا بياندا له بينايه يي به كي تي سؤسياليسي له نيسيوت.

محمد عوسمان، ھەر جۆرە كۆبۈنە ۋە يەككى بە جېدە ھېشت، ئەگەر گىرگىش بوۋايە، لە كاتى ئاگا دار كىرەنە ۋە ى (ناصح ابراهيم) ى ئەمىرى كۆمەلى ئىسلامى لە (ئەسىوت) ئەگەر بىويستايە يان داۋاي چاۋپىكە ۋە تىنى لە گەلدا بىكردايە. واگومانى دەبرد كە دەۋلەت جىۋكە يەككى ئامادە كىردۈۋە ۋە دەتوانىت ھەلسۈكە ۋە تى پىۋە بىكات و بىجولئىنىت، بۆيە بە تەۋارى فەرمانى بە سەر قوتابىيانى زانكۆى ئەسىوت دەكرد، و دواترىش ئەۋە سەرچەمى زانكۆكانى تىرى ناۋچەى (صعيد) ى گىرەۋە. ئەمە جگە لەۋەى كە حكومى بە سەر چالاكى خويندكارىدا دەكرد، بە شىۋە يەك كە ھەندىك جار پىرۋسەى خويندنى پەك دەخست و پىگەى نەدەدا بە ئاسايى بوۋنەۋەى تا داۋاكارىەكانىان جى بەجى نەكرايە، بە شىۋە يەش پىكخستنى چەكدارى گىرۋە ئىسلامىەكان گەپايەۋە، ئەۋ پىكخستنى كە جمال عبد الناصر لە بەرىەك ھەلىۋە شاندىۋە ۋە لە ناۋى برد.

لەۋ كاتەشدا ھەمان ئەۋ قىسانە دەبىسترا، كە ئىستا ھەندىك رۆشنىرۋ دەيكەن، بەۋەى كە ئەۋ توندېرەۋانە ھەقى خۆيانە بەرپەرچى توندوتىزىەكانى دەزگاكانى ئاسايش و حكومت بدەنەۋە، ئەۋ خويندكارانە ھەست بە ستم دەكەن، ئەۋەش دەرپىنىكى پاستەقىنەيە بەرامبەر ئەۋ ستمە، ئەۋان پۆلەى ئەم ولاتەن نەك پۆلەى كۆمەلى ئىخوان موسلىمىن، ئەۋان لە سەرخۆ ۋ ھىمىنن و زىانە خرۆش نىن، لەبەر ئەۋەى توند و تىزى لە ئەدەبىياتى ئىخوانىدا نىە، ئەۋ كەسانە داھىتەر بوون لە ھىتەنەۋەى بىيانۋى درۆين بۆ بەرگىركىرەن لە ئىخوانەكان، بە گومانى ئەۋەى كە ئەۋان لە ئايندەيەككى نىزىكدا لە دەستەلات دەبن ۋ ئەمانىش بەۋ كارەيان دەستى ھاۋكارىيان بۆ درىژ دەكردن.

لە پىۋى بالى خىلەكى كۆمەلەكەۋە گىرگىتەن كەسە دىيارەكانى ئەۋ كاتەى كارو چالاكى خويندكارى بىرىتى بوون لە (كرم زەدى، ناجى ابراهيم، عاصم عبدالماجد، عاصم دربالە، فواد الدوالىبى، تلعت فواد قاسم، حمدى عبدالرحمن، صلاح ھاشم، اسامە ھافىز) ئەمانى توانىان دەستبىگىن بە سەر كۆمەلەيەككى ئاينىدا، كە بە ئامازەكانى دەزگاكانى دەۋلەت و پەزەمەندى ئەۋ كارى دەكرد، ۋ بىگۆپن بۆ (كۆمەلى ئىسلامى).

له میانه‌ی کاره‌کانیاندا، کاریان له کهش و هه‌وایه‌کی ڕێگه‌پیداویدا ده‌کرد بۆ بلاوکردنه‌وه‌ی بانگه‌وازی ئیسلامی نه‌ه‌یشتنی په‌وتی شیوعیه‌ت، ئیتر به‌ زۆر بووایه‌ یان به‌ خواستی ئه‌و که‌سانه‌ی که‌ وازیان لێده‌ه‌یتا. له‌گه‌ڵ گه‌وره‌بوونی ده‌سته‌لاتی (کۆمه‌ڵه‌ی خوێندکارانی ئیسلام) ی، ده‌ستیانکرد به‌ گۆڕینی ئه‌و که‌ش و هه‌وایه‌یی که‌ له‌ زانکۆکان و که‌مپی زانکۆکاندا هه‌بوو، سه‌رۆکی زانکۆکانیش په‌زنامه‌ندان نیشاندا له‌سه‌ر ب‌پیاره‌کانی ئه‌و کۆمه‌ڵه‌ی خوێندکاریه‌وه‌، و ده‌ستیانکرد به‌ جیاکردنه‌وه‌ی خوێندکاره‌ کۆپ و که‌چه‌کان له‌ هۆڵ و شوێنه‌کانی خوێندندا و قه‌ده‌غه‌کردنی تیکه‌ڵ بوونیان، ته‌نانه‌ت له‌ شوێنه‌ گه‌شتیه‌کانی زانکۆکانیشدا.

بۆ زیادکردن و فراوانکردنی بازنه‌ی ده‌سته‌لاتیان، سه‌ربازگه‌و چادری ئیسلامیان ده‌کرده‌وه‌ له‌ پشوه‌کان و پشوه‌ وه‌رزیه‌کاندا، کرم زه‌دی له‌ زانکۆ و شوێنه‌ جیاوازه‌کانی زانکۆکاندا گووتاری ده‌خوێنده‌وه‌و هه‌ماسه‌تی قوتابییانی به‌رز ده‌کرده‌وه‌، دوا‌ی ئه‌مه‌ له‌ ده‌وری سه‌رکرده‌کانی کۆمه‌ڵه‌ی ئیسلامی کۆبوونه‌وه‌و کاریگه‌ریه‌کی ئیجگار زۆریان له‌سه‌ر دانا.

کاتێک هه‌وله‌کانی ئیخوان موسلمین ئاشکرا بوون بۆ ده‌ستگرتن به‌سه‌ر سه‌رکرده‌کانی جولانه‌وه‌ خوێندکاریه‌کاندا له‌ نێو کۆمه‌ڵه‌ی ئیسلامی له‌ زانکۆکانی میسردا، کرم زه‌دی ده‌ست پێشخه‌ریه‌کی کرد بۆ به‌ پێڕۆزکردنی سه‌رکرده‌کانی، به‌ پشت به‌ستن به‌ دوو که‌سی جیهادی له‌ پێش هه‌مووشیانوه‌ ئه‌ندازیار (محمد عبالسلام فرج) خاوه‌نی کتێبی (الفريضة الغائبة) و موقه‌ده‌می هه‌والگری (عبد زمر).

گرنگترین بنه‌ماکانی جیاوازی په‌وتی کۆمه‌ڵه‌ی ئیسلامی و کۆمه‌ڵه‌ی ئیخوان موسلمین بریتی بوو له‌ خواست و ئاره‌زووی شۆڕشگێڕیان بۆ به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی ده‌سته‌لاتی میسری به‌ هۆکاری ئه‌وه‌ی که‌ گوا‌یا شه‌ریعه‌تی له‌ده‌ستداوه‌.

کرم زه‌دی ئه‌وه‌ی به‌ ئاره‌حه‌ت و ئه‌سته‌م نه‌ده‌زانی که‌ هاوه‌له‌کانی پازی بکات به‌ دروستکردنی رێکخه‌ستێکی نوێ له‌ (صعید) که‌ سه‌ریه‌خۆ و جیاواز بێت له‌ کۆمه‌ڵه‌ی ئیخوان موسلمین. فکهره‌که‌شی له‌ زۆر سه‌رچاوه‌و کتێبی جیاوازه‌وه‌ وه‌رگرت له‌

گرنگترینیان (تفسیری ابن کسیر، العقیده التناوی، معاریج القبول ی حافز بن الحکمی، نیل الاوتانی شه‌وکانی، ریا‌ز الصالحین ی نه‌وه‌وی) نه‌و سه‌رچاوانه فکری سه‌له‌فی نه‌ویان تی‌که‌ل کردبوو به فکری سید (قوتب) که‌له پژی‌می فه‌رمان‌په‌وایه‌تی میسر هه‌لگه‌پابویه‌وه به نه‌زان وه‌صفی کردبوو. نه‌مه سه‌ره‌پای کتیبی (فه‌ریزه‌ت الغائبه) ی عبالسلام فرج.

نه‌و تی‌که‌له‌یه، گرنگترین بنه‌ماکانی نه‌و فکریه پی‌کده‌هینا که کۆمه‌لی ئیسلامی میسری له‌سه‌ر دامه‌زرا له (صعید) میسری، کۆمه‌له‌که هه‌ستا به تکفیرکردنی نه‌نوه‌ر سادات به تۆمه‌تی نه‌وه‌ی که حوکم به فه‌رمانی خودای ناکات (لا یحکم بما انزل الله)، که گوا‌ی نه‌و کفری گه‌وره‌ی کردوو به‌پی‌ی نه‌و جیا‌کارییه‌ی که ده‌یان‌کرد له‌نیوان کفر و ستم و فسقی گه‌ورده‌ا که بکه‌ره‌که‌ی له تۆمه‌تی ئیسلامی ده‌رده‌کات، له کاتی‌کدا که کفر و ستم و فسقی بچوک وه‌ک نه‌نجامدانی سه‌رپی‌چی و تاوان بکه‌ره‌که‌ی له بازنه‌ی ئیسلام ده‌رناکات، نه‌وان بانگه‌شه‌ی جیا‌کردنه‌وه‌ی ئاین له سیاسه‌تیان به پووت‌کردنه‌وه‌ی ئیسلام ده‌زانی له پووحی پاسته‌قینه‌ی خۆی و گو‌پینی به وینه‌یه‌کی ک‌رچ و کالی بی‌گیان.

نه‌و کات نه‌و ری‌کخسته‌ن نو‌ی یه‌ بۆ به‌رده‌وامدان به‌چالاکیه‌کانی ده‌ستیکرد به‌پاک‌یشانی نه‌ندامی نو‌ی، هه‌روه‌ک چۆن ده‌ستی برد بۆ ری‌گه‌ی جیا‌وازتر بۆ پاره‌دارکردنی خۆی، وه‌ک کردنه‌وه‌ی بازاری خیری بۆ فروشتنی کالا و کتیبی پ‌پو‌گرامی خو‌یندن و ئایینی و جل و به‌رگی ئیسلامی بۆ قوتابیه‌ کچه‌کان، پ‌پ‌کردنه‌وه‌ی پاره‌دارکردنه‌که گه‌شه‌ی کرد له‌سه‌ر بنه‌مای نه‌و فه‌توایه‌ی که مولک و مالی مه‌سیحیه‌کانی حه‌لال کرد. یه‌که‌م کرده‌ی سه‌ریازی نه‌و ری‌کخراوه‌ش له‌و بواره‌دا بریتی بوو له ده‌ستگرتن به‌سه‌ر ژماره‌یه‌ک دوکانی زی‌فروشی مه‌سیحیه‌کاندا له شاری (نجع جمادی) له (صعید) میسر بردنی زی‌رو پاره‌کانیان.

نه‌و کرده‌یه (علی شریف) سه‌رکردایه‌تی کرد، که توانیان ده‌ست به‌سه‌ر دوو دوکانی زی‌فروشیدا بگرن له‌ سالی (١٩٨٠) ز دوا‌ی نه‌وه‌ی که نه‌وه‌ی کوزا کوزراو نه‌وه‌ی پ‌زگاری

و بوو پزگاری بوو، یه که م ده سته کوت که نه و کومه له یه ده سته کوت بریتی بوو له (۴) هه زار جونه بهی میسری و پینچ کیلو نیو ئالتون، وهک دیاریه کیش بۆ سه رکه وتنه که ی، که سیکى تر به ناوی (نبیل المغریی) هه سته به نه جامدانی کرده یه کی تری له و جۆره، به هیرشکردنه سه ر دوکانیکى تری زیرفرۆشی مه سیحیه کان له ناوچه ی (شبر الخیمه) له قه یلولیه.

له سه ره تای سالی (۱۹۷۷) سادات نه نجومه نی یه کیتی قوتابیانی میسری بانگ کرد، تا له گه لیاندا تاوتوی پوداوه کانی راپه رینی جه ماوه ری ناسراو به (راپه رینی حه رامیه) و شروقه ی بۆچوونی خۆی بکات ده رباره ی بنیادنانه وه ی میسر، له و کاته دا (عبالسلام ابو الفتوح) خویندکاری کۆلیژی پزشکی و سه رۆکی لقی یه کیتی قوتابیانی زانکۆی قاهره، هه ستایه وه زۆر به پوونی و ئازایانه و حه مماسی گه نجان وه پوویه پووی سادات بوویه وه و پرسپاریی لیکردو گووتی: جه نابت ئازارمان ده دهیت، به وته ی ده ولته ی زانست و باوه ر و، ده ولته ی دیموکراسی، که چی هیزه کانی ئاسایشی ناوه ندیمان تیه رده دهیت تا ئازارمان بده ن وه یرش بکه نه سه رمان، له به رامبه ر ده رچوونمان له خۆپیشاندا نیکى هیمنانه دا بۆ ده ربهرینی نا په زایه تیمان له سوکایه تیکردن به (شیخی غزالی)، ابو الفتوح دریزه به قسه کانی ده دات و ده لیت: سه رۆک نه وانه ی له ده ورت کۆبوونه ته وه دوو پوون، له و کاته دا سادات لیى توپه بوو داوای لیکرد که بیده نگ بیت، به لام ابو الفتوح په دی کرده وه و قسه کانی خۆی ته واکرد.

ابو الفتوح نه و شاهیدیه مان بۆ ده گیریتته وه داوای تیه په رپوونی (۳۰) سال، کاتیک نه ندامی مه کته بی ئیرشادی کۆمه لی ئیخوان موسلمین بوو ده لیت: هه یج که سیک پیش سه رۆک سادات چاوی به قوتابیان نه که وتوو به و شیوه یه و گوئى له نا په زایه تی نه وان نه گرتوو، وه که سیش داوای نه و نه و نه زمونه دووباره ناکاته وه.

جیاوازیه کی زۆر توند دروست بوو له نیوان نه و کۆمه له یه و سه رۆک نه نوهر سادات، له سه ره له ئۆیستی دزایه تیکردنی ئیخوان به رامبه ر واژۆکردنی پیکه وتنامه ی ناشتی (کامپ دیقده).

لە نەدوھى فەكرى ئىسلامى كە لە شارى ئىسماعىلىيە مىسر رىكخزا بوو لە مانگى (اغستسى سالى ۱۹۷۹)ز و (عمر تلىماسان)ى مورشىدى گشتى ئىخوان موسلىمىنىش لەوئى ئامادەبوو، لەو كۆنگرەيەدا سادات كۆمەلئىك تۆمەتى دايە پال ئىخوان موسلىمىن،لەوانەش تۆمەتبارىكردن بە دوژمنانى نىشتەمان و تىكەدەرانى ولات، عمر تلىماسانى بەرامبەر سادات وەستايەو و گوتەيەكى بەناوبانگى ئاراستە كرديو كووتى:(ئەگەر ھەركەسىكى تر جگە لە تۆئەو تۆمەتانەى ئاراستە بكرىدينايە، سكالامان لەسەر تۆمار دەكرد؟ ،بەلام تۆئەو محمد ئەى ئەنوەر ئەى سادات خاوەنيانى، بۆيە من سكالائى خۆم لائى دەستەلاتدارى دەستەلاتدارەكان و دادپەرورەى دادپەرورەكان دەكەم، بەراستى ئازارتداين ئەى پياو).

لەو ماوہيەدا سادات بەشئىك لە بالانصە جەماوہريەكەى لە دەستدا،دوائى ئەوہى پڑم زنجيرەيەك برپارو،پۆشوپۆنى تاييەتى گرتە بەر، كە بوونە ھۆى دروست بوونى جۆرە بارئىكى تىكچوو لەسەر جەم بوارەكاندا، كە دواجار بوونە ھۆى دروست بوونى جۆرئىك لە تۆپە بوون لە پڑمەكەى سادات. ئەو تۆپە بوونە چەندىن ھۆكارى جياوازى ھەبوون، كە جياواز بوون بە ئەندازەى فەكرەو ئامانجەكانى ھەرلایەنىك لە لايەنە تۆپەكان....ھەندىك لەبەر سەردانىكردى بوو بۆ شارى قدس و واژوكردى پڑكەوتنامەى ئاشتى بوو لەگەل ئىسرائىل. ھەندىكى تر لەبەر دەركردى چەند ياسايەك بوو لە دژى ئازادىەكان و بنەماكانى ديموكراسى. ھەندىكى تر لەبەر دارمانى بارودۆخى ژيانى ئابورى چينەكانى خوارەو بوو، كە لە دەرئەنجامى جئ بەجىكردى سياستى ھەرپەكى كرانەوہى ئابورىوہ دروست بوو بوو، ھەرۋەھا دەولەمەند بونئىكى گەندەلانەى نامەشروعى ئەوانەى كە لە دەورى دەستەلات كۆبوو بوونەوہ، لە ژىر سىبەرى گەندەلئى ئىدارى و نەبوونى دەزگائى چاودىرى. ئەمە جگە لە برپارى لايردى پالېشتى شەكى بنەپەتى كە بوو ھۆى تەقىنەوہى خۆپيشاندانەكانى سالى (۱۹۷۷)ز، ھەرۋەھا تىكچوونى پەيوەندى نئوان سادات و پياوانى كەنىسەى مىسرى و گرگرتنى فتنەو ئازاۋەى تائيفى، بە دروست بوونى

پوودای توندوتیژی له ناوچهی (زاویه الحمرا) که بووه هۆی ئه وهی شه قامی گشتی میسری تیبینی بۆ دروست بێت له سه ر پۆیمه که ی سادات.

گروپه ئیسلامیه کان هه موو ئه مانه یان به رهه م هینا، بۆ وروژاندنی گه نه کهان، به تایبه تی له ناوچه و گه ره که هه ژارنشینه کاندای درۆی سادات و توانیان ژماره یه کی زۆریان له ده وری خۆیان کۆیکه نه وه.

له کاتی ده رچوونی ئیخوانه کان له سه ره تای هه فتاکانی سه ده ی پابردوو له زیندانه کان، گه یشتنه ئه و باوه رهی که گۆره پانی سیاسی وه ک چۆن ئه زموونی حزبیان وینه ی کیشاوه گونجاو نیه بۆیان، بیناکردن له سه ری وه ک ئه وه وایه بینا له سه ر پملی بیابان بکه یه ت، بۆیه سه له مینه وه یان زیادی کرد، وه ک میراتیکی میژووی قورس له نه بوونی متمانه و گومان له نیه تی پۆیمی سیاسی ولات له به رامبهریان، پووبه پووبونه وه له گه لیان هه ر دیت به بی گومان، بۆیه بریایان وابوو پۆیکه ستنیکی تۆکه تاکه چاره سه ره بۆ هاتنی به ره نگاریبونه وه ی ئه و ئه گه زه.

ئیخوان له هه فتاکاندا ده ستیکرد به بنیادنانی پۆیکه ستنیکی هه ره می پته و له ده ره وه ی ده سه لاتنی ده ولت و چاودیری ده زگا و دامه زراوه جیاوازه کانی ده ولت، به ئیعتباری ئه وه ی که ئه و پۆیکه ستنه به هیزو پته وه، تاکه گرنتی پاسته قینه یه بۆ مانه وه ی کۆمه له که، که کاتی خۆی پۆیمه کی جمال عبدالناصر بریاریکی ئیداری ده رکردبوو به هه لوه شانده وه و قه دهغه کردنی له کۆتاییه کانی سالی (۱۹۵۴) ز، شتیکی واش له ئارادا نه بوو که سه رۆک سادات هه یچ مه شروعه تیکی یاسای بۆ بگه رینیتته وه، سه ره پای پۆیکه پیدان و شه رعه تی کاری کرداری که درابوو به سه رکرده کانی کۆمه له که.

ئه و په یامه گه یشته کۆمه له که کاتیک سه رکرده که ی (عمر تلماسان) ی داوه ی له سادات کرد که کۆمه له که بخاته چوارچۆیه کی یاساییه وه، به لام وه لامی دایه وه به وه ی که داوای کارکردنی کۆمه لایه تی پیشکه ش بکه.

ئه و ستراتیژی ته ده ستیکرد به دووباره بنیادنانه وه ی پۆیکه ستنه کان، و ئه و کاره شه له لایه ن ئه ندامانی سه رکرده یه وه به پۆیه ده برا و ئه ندامانی له سه ر په روه رده ده کرا

لەسەر سىستەمىكى تايىبەتى نەپنى كۆمەلەكە كە پېش شۆرش ھەبوو. گرنگىزىن ئەو مامۇستايانەى برىتى بوون لە (مستەفا مەشھور، ئەحمەد ملت، حوسنى عبدالباقى، كمال سەنانىرى، ئەحمەد حوسنىن،) سەرچەمىيان بوونە ئەندامى نوسىنگەى پابەر يان (ئەنجومەنى حوكمى كۆمەلەكە) پېش ئەو ھىچكامىيان كۆچى دواى بىكات، ئىستا ھىچكامىيان لە ژياندا نەماون تەنھا ئەو ھى كۆتاي نەبىت كە بەدەست نەخۇشەو ھە نالەنەت.

ئەو ستراتىژىيە بەرھەمىكى باشى ھەبوو، دەيەيى ھەفتاكان تەواو نەبوو، ئەو كۆمەلەيە بوويە بەھىزىزىن پېكخراوى ئايىنى لە مىسردا، دواى قوتدانى زۆرىنەى پېكخراو ھىسلامىيەكانى تر، لە گرنگىزىن ئەو گروپانەش كۆمەلى ئىسلامى لە زانكۆكانى مىسر، كە پېكخراوىكى خويىندىكارى ئىسلامى بوو زۆر بەخىراى پەرەى سەند بوو، ئەمە دواى ئەو ھى كە سەركرەدەكانى كۆمەلەكە سەركرەوتو بوون لە پازىكرەنى ئەنجومەنى دەستەلانداننى كۆمەلى ئىسلامى كە (عبدالمنعم ابو الفتوح) سەركرەدەىتى دەكرە بە يەكگرتن لەگەلىان، يان چوونە پالىان.

ئەو پەرەسەندە فراوانەو پېشپىكى ى خىراى بنىادنانى پېكخراو ھەكە، سەركرەدەكانى ئىخوانى توشى لەخۇباى بوون كە، بەو ھى كە باشتر وايە بۆ پىگەى پېكخراو ھەكە دەست پان نەكرىتەو لە پىژىم تا پىگەى كاركرەنى ياساى بداتى، نەك لەبەر ئەو ھى كە باو ھەپيان بە پەدكرەنەو ھى تەواوى ھەبىت، بەلكو لەبەر ئەو ھى بوو كە مەمانەيان بەو ھەبوو كە بارىكى ناياساى باشترە بۆ كۆمەلەكە و دەيان بوپىت لە ئەركەكانى سەرشانىان، بەو ھى زۆرىك لەبەر بەستە ياساىيەكان بەردەمىيان دەپن.

ئەو باو ھەپە پەگى داكوتتاو جىگىر بوو، ئەو لىبوردەيەيى كە سادات پىشانى دەدا لەگەل كۆمەلەكە، لەگەل ھاتنى (حوسنى موبارەك) گەيشتە پىگەى ئاوا بوونى خۇى، كاتىك حوسنى موبارەك سەرەتاي دەستەلاتەكەى بە چاوپىكەوتنى ھەموو سەركرەدەكانى ھىزە جىاوازەكانى مىسر دەستى پىكرە لە كۆشكى كۆمارى جگە لە ئىخوانەكان نەبىت.

بەو پەيامەش، جەختی لەسەر ئەوێ کردەوێ که پێگەی یاسای بۆ ئەوان خەونیکی درێژخایەنە، سەرکردەکانی کۆمەڵە جەختیان لەسەر پێکخستنی نەینێ کردەوێ، بە هیوای ئەوێکی نوێ که هیچ کێشەیهکی پێکەتە نەبێت بۆ ئەوێ بچێتە نێو دەرگا یاساییەکانەوێ.

لەو ماوەیەدا ستراتیژیەتی کۆمەڵە که پازێ بوو بە چوونە نێو گەمە ی سیاسیهوێ، بەبێ هیچ پابەند بوونێک بە بنەماکانیهوێ، هەلۆیستی خۆی لە بیرۆکە ی حزبیدا لەوێدا کورت کردەوێ که هەماهەنگی بێت لەگەڵ ئەو حزبانە ی که لە گۆرەپانەکاندا هەن وەک (حزبی وەفد ١٩٨٤) یان هاوپەیمانیکردن لە باشترین حالەدا لەگەڵ (العمل والاحرار ١٩٨٧) ز بەبێ هیچ جۆرە مەرجێک لەگەڵیاندا.

ئێخوان بە دەست ئەنقەست یان نا، کاری خۆی کورتکردەوێ لە بنیادنانی پێکخستنیکی بەهێزی ئاسنین لە دەرەوێ یاسای پێکخراو پارتە سیاسیهکان، و توانی بێتە بریکاری بەدەستەینانی پرۆژەیهکی ئیسلامی بۆ گۆرانکاری.

وردهکاری لایەنی پرۆژەکه یان زۆر لە یەکدی جیا نەدەکرایەوێ، بەقەد ئەوێندە ی که جیا دەکرایەوێ بە تێکۆشان و وردهکاری تەواو، کە ئێرەییان پێدەبرا لەسەر پاهێنانی زیرەکانە ی ئەو پێکخراوەو گەشەپێدانی تواناکانی، خۆی وەک دەوڵەتێک پیشان دەدا تەنانەت لە وردی دابەشکردنی یەکه ئیداریەکانیشدا، کە گەشت بووێ ئاستی شێوازی دابشکردنی یەکه ئیداریەکانی دەوڵەت، نوێینگە ی پابەری گشتی هاوشانی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بوو، ئەنجومەنی شورا کارەکانی پەرلەمانی ئەنجام دەدا، نوێینگەکانی کۆمەڵە که پارێزگاگان بوون، ناوچەکانی هاوتای بازەنی سنورە ئیداریەکان و بازەنەکانی هەلبژاردن بوون، بە شێوەیهک که کۆمەڵە که دەوڵەتێک بوو، بەلام بەبێ سوپا و دام و دەزگای ئاسایشی.

پێکخراوە که چووێ نێو سەرجهم وردهکاری و جومگەو دامەزراوەکانی کۆمەڵگەو دەوڵەتی میسریهوێ، بێجگە لە کەرتی سوپا و پۆلیس و دەزگا سیادیەکان، که سەرکردایەتی کۆمەڵە که وەک هێڵێکی سور پێوێ پابەند بوو، لە بەر چاوی پوونیان لە

بەرەنگار بونە ۋە يەككى دورودرىژدا كەلەگەل پۇتەكەي جمال عبدالناصردا ھەيان بوو ، كەئەۋەش ديارترىن ھۆكارەكانى خويىناۋى بوونى ئەۋ پۇتەكە بوو، كاتىك ھەۋلى پىشەكەش كىرىدىغان لەدام ۋە دەرگاكانى جى بەجىكرىندا ، كە دۋاى پوۋدانى شۆرش خزا بونە ناۋى، كە دەرگا لەۋ پىگەيەۋە كودەتايەكى ھەلگەپراۋە ئەنجام بەن.

گرىنگىرىن ۋە ديارترىن ەقلى ئىخوان موسلىمىن برىتى بوو لە (پروژەي جى نشىنكرىن) كە گرىنگىرىن ەقلى ۋە سەركرىدەكانى كۆمەلەكە لە پىزى دوۋەم ۋە سىيەمىدا (نەۋەي ھەفتاكان ۋە ھەشتاكان) كارىيان تىدا دەرگا، پروژەكە برىتى بوو لە دوۋبارە بنىادنانەۋە پىكخستىنەۋەي كۆمەلەكە لە پوى ئىدارى ۋە پىكخستىنى پەيكەرەۋ دامەزراۋە جىاۋازەكانى، بە پىگەيەكى ئىجگار وورد ، ۋە دانانى ھەنگاۋ پلانى پىكخراۋ بۇ دەستگىرىن بەسەر دەرگاى دەۋلەت ۋە دەرگىرىن دەستەلات بە شىۋەيەكى ئاشتىيانە . دىكىۋمىنتەكانى ئەۋ پروژەيە لە سالى (۱۹۹۲)ز ئاشكرا كران كە لەسەر سىدى كۆمپىوتەرەكانى كۆمپانىي (سل سبىل) دۆزغانەۋە، لە پۇژگارەدا بونە گرىنگىرىن ناۋنىشان ۋە ياس ۋە خواسى ئەۋ كۆمەلەيە . بە ئاشكرا بوونى ئەۋ بەلگانە، ھىزى ئەۋ كۆمەلەيە بۇ دەۋلەت ئاشكرا بوو كە زىاتىر نىزىك بوۋوبونەۋە لە دەۋلەتى ھاۋتا، دەۋلەتتىك كە بە ھىچ شىۋەيەك كەم ۋە كوپى ۋە خاۋبونەۋەي تىدا بەدى نەدەرگا.

كۆمەلەكە كۆتاي ھىنا بە بنىادنان ۋە دامەزىراندنى پىكخستىنكى زەبەلاح كە مەزىندە دەرگا ئەندامەكانى لە نىۋان (۱۰۰-۵۰۰) ھەزارا ئەندامى كارادا بىت، كە ئابوبونەۋەي مانگانەيان دەدات ۋە لە ئوسرە ئىخوانىيەكاندا پىكخراۋبون (ئوسرە بچوكتىرىن يەكەي پىكخستىنەۋە ھەفتانە ۋانە خويىندىيان ھەيە) ئەمە سەرەپاى بازىنەي پىشتىۋان ۋە لايەنگران ۋە دۆستانىيان، كە ژمارەيان بە چەندىن جار لە ژمارەي ئەندامانى پىكخستىيان زىاتىر بوون . كە ھەلسەنگاندىيان جىاۋازىۋو بە گويىرەي لايەنى ھەلسەنگىنەرۋ پىگەي سىياسى ۋە ئابدۇلۋىيان، لە ھەموو بارەكاندا ھەلسەنگاندەكە بە نىزىكەي بوو، بە شىۋەيەك كە ژمارەي پاستەقىنەي دەرەنەدەچوۋ، بە تايىبەتى لە ژۇر سايەيى ئەۋ سىياسەتەي بە ئەندامكرىن ۋە زۆر بونە لە بازىنەكانى پىشتىۋانان ۋە ھاۋسۆزانيان، كە بە ھىچ شىۋەيەك لە

توانادا نه بوو هه لسه نگاندينکي وردی ژماره ی پاسته قینه ی ئەندامانیان بکړیت، ته نانه ت له لایه ن ده زگای ئاسایشی میسریشه وه، به لکو له لایه ن ده زگاګانی کومه له که خوشیه وه، که په دی ده کرده وه هر ئاماریکی ناوځوی بکړیت، یان زانیاری له سهر هه رجوره شتیکی نه ینی له و باره یه وه بکړیت، نه گه رچی به نزیك کراویش بیت، ته نانه ت له سهر ئاستی ناوځوی خوشی، نه وه بوو بوویه هیلیکی سور، و نه ده کرا ببه زینریت، نه وه ی هه ولی به زانندی بدایه نه وه به ناپاک نه ژمار ده کرا، به تومه تی ئاشکرا کردنی نه ینیه کانی پیکهستن.

له ژیر نه وه لچوون و ناکوکیه ی نټوان سادات و په وتی ئیسلامی، سادات به یان نامه یه کی به ناوبانگی خوینده وه بۆ گه لی میسری له (۱۴ سیبته مبهری سالی ۱۹۸۱) ز. له گه ل به رده وام بوونی تیکچوونی په یوه ندی نټوان سادات و گروه ئیسلامیه کان و ده رکردنی برپاره کانی ده رباره ی قه ده غه کردنی چالاکیه کانی ژماره یه ک له سه رکده و ئەندامانی نه و پیکهستنه، کرده ی تیرۆرکردنی سادات هات له مانگی (تۆکتۆبه ری سالی ۱۹۸۱) ز له پوانگی نه و بیروباوه په وه که هه یان بوو.

هه رچه نده (خالید ئیسلام بولی) برپاریکی تاک لایه نه ی دابوو بۆ تیرۆرکردنی سادات، به لام برپاره که ی خسته به رده م (علی محمد عبدالسلام فرج) نه ویش به خیرای نه نجومونی شورای بانگه یشتکرد بۆ تاوتویکردنی نه و پرسه.

له مالی (عبدلحمید عبدالسلام) له که ناری (عین شمس) له پۆژه لاتی قاهره خالد ئیسلام بولی پلانه که ی خسته پوو، دوا ی دابینکردنی که سانی ترو هاوکاریکردنی کرد بۆ جی به جیکردنی پلانه که ی، (عبدالسلام فهره ج) یش به لټینی دابینکردنی نه وانه ی پټدا، هه روه ها داوا ی له بالی خټله کی کومه له که کرد به سه رکردایه تی (زه دی) که یارمه تی بده ن به پټدانی چوار بۆمب که پټیان بوو، به لام نه وان دواتر نه و بۆمبانه یان نه نارد.

دوا ی به ده ست هټیانی سه رکه وتن له لایه ن خالیده وه هه ریه که له عبدالحمید عبدالسلام و عه تا تایل حمیده و حسین عباس دوا ی نه وانیش (عبدالسلام فرج)، که هه موویان

پێكه‌وه پلانیان دا‌رشت و هاوکار بوون له‌ کرده‌ی تیرۆرکردنه‌که‌ی ساداتدا. به‌ختی‌رای له‌ یه‌کێك له‌ گه‌ڕه‌که‌کانی (ئه‌سیوت) ئه‌نجومه‌نی شو‌رای با‌لی خێڵه‌کی به‌ سه‌رکردایه‌تی (کرم زه‌دی) کۆبوویه‌وه و پێکه‌وتن له‌سه‌ر به‌رده‌وامیدان به‌ کاری جیهادی له‌ د‌ل‌ی پ‌ژمه‌که‌ی ده‌سته‌لا‌تی میسریدا، ئه‌ویش به‌ ئه‌نجام گرتنی پ‌ینچ ئامانجی ئاسایشی له‌ ئه‌سیوت که‌ بریتی بوون له‌: (به‌رپوه‌به‌رایه‌تی ئاسایشی شاره‌که‌، به‌شی دووی ئه‌و به‌رپوه‌به‌رایه‌تیه‌، ده‌ورییه‌ی لاسکی ده‌زگای لی‌کۆلینه‌وه‌ی ئاسایشی ده‌وله‌ت، ده‌زگای لی‌کۆلینه‌وه‌ی تاوانه‌کان، بنکه‌ی پۆلیسی ئیبراهیم) دواتر پ‌وشتن به‌ره‌و پارێزگا‌کانی پ‌ووی ده‌ریاو به‌ریاکردنی شو‌پشی جه‌ماوه‌ری.

هه‌ریه‌که‌ له‌ (علی شه‌ریف و عاصم عب‌دالم‌اجد) سه‌رکردایه‌تی کرده‌که‌یان ده‌کرد، له‌ کاتژمێری سف‌ری ده‌ست پ‌یکردنی کرده‌که‌دا ده‌ستیانگرت به‌سه‌ر به‌رپوه‌به‌رایه‌تی ئاسایشی شاره‌که‌داو ژماره‌یه‌کی ژۆر سه‌ربازو ئه‌فسه‌ریان ت‌یدا کوشت، هه‌ر له‌ هه‌مان کاتدا ده‌ستیانکرد به‌ ته‌قه‌کردن له‌و ئۆتۆمبیلانه‌ی ئاسایشی ناوه‌ندی که‌ سه‌ربازیان ب‌و گ‌ۆره‌پان و شه‌قامه‌ گ‌شتیه‌کانی شاری ئه‌سیوت ده‌گواسته‌وه، هه‌روه‌ها توانیشیان ده‌ست ب‌گرن به‌سه‌ر بنکه‌ی پۆلیسی ئیبراهیمدا، به‌لام به‌ه‌وی بریندار بوونیان به‌ سه‌ختی بووه‌ ه‌وی شک‌ست ه‌ینانی پ‌لانه‌که‌یان، و به‌ زیندووی ده‌ستگیرکران، هه‌ردوو ئه‌نجامده‌ری کرده‌که‌و (کرم زه‌دی) به‌ فرۆکه‌یه‌کی تایبه‌تی که‌ وه‌زیری ئه‌و کاته‌ی ناوخ‌وی میسر یاوه‌ری ده‌کردن گو‌ی‌زرانه‌وه‌ ب‌و شاری قاهیره‌.

پ‌چرانی په‌یوه‌ندی ن‌یوان کۆمه‌ل‌ی ئیسلامی و کۆمه‌ل‌ی جیهادی، له‌ سا‌لی (١٩٨٣) ز له‌ ن‌یو زیندانه‌کاندا پ‌ویدا، له‌ به‌ر پ‌یداگری هه‌ل‌و‌یستی توندپه‌وی خ‌وی به‌رامبه‌ر ده‌سته‌لا‌تی میس‌ری. له‌ نامه‌یه‌کدا که‌ گو‌فاری (م‌راب‌تون) بلا‌وی کرده‌وه‌ به‌ ناوی وته‌ ب‌یژه‌که‌یه‌وه‌

(د. ناصح ابراهیم) له ژماره ی مانگی یولیوی سالی (۱۹۹۰) ز داوای پټویستی به رهنګاریوونه وهی نه وهی نه و ناوی ده نیت پښمی عهلمانی ده سه لاتدار ده کات، زیاتر پوونی ده کاته وده لیت: نه و که ناله ده ستوری و یاسایانه ی که نه و کاری پیده کات له سر هه ندیک که سی ساده و ساویلکه، هیچ ین جګه له تراویلکه و خه یال و خه له تاندن نه بیت!!

نامه که به وه کوتای پیده هینیت و ده لیت: نه و گومرایانه له نانه وهی ناشوبی نیوان موسلمانان وازنا هینن و له سر کورسی ده بسته لاته که یان نایه نه خواره وه، ته نها به جهنګ نه بیت.

نه و به پوونی ده ستی پیکرد تا سالی (۱۹۹۲) ز کاتیک نیوه ندګیری ژماره یه که له زانایانی قبولګرد بۆ وه ستاندنی نه و توندوتیزیه یی که له نیوان نه و ان و حکومه تی میسریدا هه بوو، به لام بریاری تیورګردنی وه زیری ناوځو (عبدالخلیم موسی) نه و هه ولانه ی شکست پیته ینا.

تیورګردنی (د. علا محی الدین) وته بیژنی فهرمی کومه له که له سالی (۱۹۹۰) ز پالنه ریکی بنه رته ی بوو تا کومه له که به رده وام بیت له سر کرده ی شوړشګیرې و توله سه ندنه وه له دږی دهسته لاتی میسری. ده سپیکی چالاکیه کانیا ن به تیورګردنی (د. رفعت المحجوب) سه روکی نه نجومه نی گه لی نه و کاته ی میسری ده ستیان پیکرد.

ممدوح علی یوسف یه کیک له دیارترین سه رکرده کانی نه و کومه له یه و تومه تباری یه که م له دوسیه یی تیورګردنی (محجوب) دا له وته یه کیدا له هو لی دادگا له یه که م دانیشتنی دادګایی کردنیدا له مانگی یولیوی سالی (۱۹۹۱) گوتی: پټو شوینه حکومه کان ناتوانن دامبرن له پوشتن به ږیګه که یاندا).

كادىرە چەكدارەكانى كۆمەلەكە لە ناوخۆ و سەركردهكانى لەدەرەو، چوونە
 رۆبەرپووبونەوھەيەكى توند لەگەل حكومتى مىسرى لە نۆوان سالانى (۱۹۹۲-۱۹۹۷) ز تا
 شىخەكانى ئەو كۆمەلەيە لە (۵ يۇنيۆى سالى ۱۹۹۷) ز دەست پىشخەريەكى تاك لايەنەى
 ناشتيان دەستپىكرد بە وەستاندى سەرچەم كردهو توندو تىزىھەكانيان لە دەرەو
 ناوھەى ولات، ئەوھى كە مابوويەو لەو دەست پىشخەريەدا تىپەپاندنى لە مپەرى
 سزاكان بوو، جا ئيتەر لەوانە بىت كە ئەوھيان پەد دەكردهو (وھە ئەوھى كە پووداى
 ئەقصرەى بە دواى خۆيدا ھيتا لە سالى ۱۹۹۷) ز يان دام و دەزگاكانى دەولەت كە
 بەردەوام بوون لە گرتنە بەرى پى وشوئى ئاسايشى تايبەت لە دژى ئەندامانيان. تا
 مكرم محمد احمد سەرپەرشتى گفتوگۆ و دىالۆگىكى فراوانى كرد لەگەل سەركردهو
 كادىرەكانى ئەو كۆمەلەيەدا، لەسەر بنەماى نەرمى نواندن و گوڭگرتن بۆ ھەمووان، لە
 ھەنگاويكى ناوھەى دلسۆزانەدا، دواى راستى ئەو چاوپىكەوتنەو ھەزو ئارەزووى
 سەركردهكانى ئەو كۆمەلەيە بۆ چاكردى پەيوەنديھەكانيان لەگەل كۆمەلگادا، ئەوھش
 بوو ھۆى گۆرپى ھەلۆيستى ئەرپى حكومەت پالپشتى دەست پىشخەريەكەى كرد.

ھەندىك كەس سەريان سوپما لە دەست پىكردى ئەو پەيوەنديەى نۆوان دام
 و دەزگاكانى دەولەت و كۆمەلى ئىسلامى، لە كاتىكدا كە دەولەت زۆر بە توندى
 پووبەپووى ئىخوان موسلىم دەبوو، ئەوھش دژ بەيەكەكى دروستكردبوو لە
 ھەلۆيستەكانى دەولەت لە بەرامبەر دۆسيەى پەوتى ئىسلامى لە ولاتدا.

دامەزراوھى ئاسايشى ولات بەو شىوھە ھەلسوكەوتى لەگەل دۆسيەى كۆمەلى
 ئىسلاميدا دەكرد، كە دۆسيەيەكى تەواو ئاسايشە، بۆيە بوو بوو ھۆى دروستكردى
 دوو دليەكى زۆر لەسەر مەسەلەى توندوتىزى كە خراپ بەسەر ئارامى و ئابورى و كەرتى

گهشتیاریدا ده‌شکایه‌وه، له کاتی‌کدا که دۆسیه‌یی ئیخوان موسلمین به پله‌ی یه‌که‌م دۆسیه‌یه‌کی ته‌واو سیاسی بوو.

بە و شىۋەيە ھەرچەندە سەۋك ئەنۋەر سادات، دەرگايەكى فراۋانى كىردەۋە لەبەردەم
بىزۈتنەۋە ئىسلامىيەكانى ۋەك كۆمەللى ئىسلامى و ئىخوان موسلىمىندا، بۇ كاركردن بە
شىۋەي ئاشكراۋ بلاۋكردنەۋەي بانگەۋانزى ئىسلامى و تىپۋانىنى تايىبەتى خۇيان لە
ناوخۇ مىسردا، بەلام پارىزراۋ نەبوۋ لە دژايەتى كىردىيان بۇ دەستەلاتەكەي، نەك ھەر
ئەۋەش بەلكو كۆتايەكەي بە دەستى يەككىك لە توندېرەۋەكانى ئەۋگروپانە بوۋ.

ئەو دەيمەنى ساتى تىرۈركىنى سەرۋىكى كۆچكردو ئەنەر ساداتە لەسەر شاتۇكە ،

لەكاتى ئامەنگ گىرانی بەيۈنەى سەرکەوتنى ئۆكتۈبەرەو !!

سەرۆك ئەنوەر سادات لە كۆتايىيەكانى پيش تيرۆركردنى لەسەر شاتۆكە □ كۆتايىيەكى
پيش بينى نەكراو بۆ سەرۆكىكى سەركەوتوو! !

11-شاو مارکۇس...نەۋەى گەرمۇ نەسەر نەمىرىكىيەكان بىكات

دەيدۇرۇنىت!!

هەر دەستەلاتداریك له جیهاندا، دهكهوێته ههلهیهکی گهورهی میژووویهوه، نهگهر لهو باوهپه‌دا بیټ، نهگهر چی بۆ ماوهیهکی کهمیش بیټ هیژیکێ ده‌ره‌کی ده‌توانیټ ماوهی ده‌سته‌لاته‌که‌ی درێژیکاته‌وه، یان گرنتی مانه‌وه‌ی له ده‌سته‌لاتدا بۆ بکات؟، له‌به‌ر نه‌وه‌ی تاکه گرنتی بریتیه له گهل نه‌که هه‌ر هیژیکێ ده‌ره‌کی تر.

میژوو شاهیده له‌سه‌ر نه‌و هیژانه‌و چۆنیه‌تی فرۆشتنی دۆسته‌کانیان، ته‌نها به‌وه‌ی که‌وا ده‌رکه‌وتوو به‌لای که‌وتندا چوون. له‌به‌ر نه‌وه‌ی به‌ ساده‌ی گه‌رو له‌سه‌ر به‌خشنده‌یه‌کی دۆپاو ناکات، ته‌نانه‌ت نه‌گهر یه‌کیکیش بیټ له هۆکاره‌کانی که‌وتنی، له‌وانه‌شه ته‌نانه‌ت نه‌وه په‌د بکاته‌وه که پیشوازی لی‌بکات له ولاته‌که‌یدا، نه‌گهر بۆ چاره‌سه‌ری پزیشکیش بیټ، له‌به‌ر نه‌وه‌ی نه‌و ده‌یه‌وێت گه‌رو له‌سه‌ر جیگزه‌وه‌که‌ی بکات، و یاریه‌کی نوێ ده‌ست پێیکات.

سه‌ره‌تا شروقه‌ی که‌وتنی نه‌و سه‌رکردانه ده‌که‌ین که دۆست و هاوپه‌یمانی نه‌مریکا بوون، و هه‌ولیان ده‌دا خۆیان به‌و به‌هێز بکه‌ن، یان خۆیان لێ نزیک بکه‌نه‌وه له‌سه‌ر حسابی گه‌له‌کانیان، دواتر به‌ کت وپپی پشتی تێکردن له پێت‌او به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی خۆیدا.

پاشان تێبینی نه‌وه ده‌که‌ین که نه‌و که‌وتن و پشت لێکردنانه‌ی نه‌مریکا له زیاتر له ولاتیك و سه‌رکرده‌یه‌کدا وه‌ده‌ر که‌وتوون، نه‌زموونی ویلايه‌ته یه‌کگرتووکه‌انی نه‌مریکا له کو‌ده‌تاو هه‌لگه‌پانه‌وه به‌سه‌ر دۆست و هاوپه‌یمانه‌کانیدا پێوانه‌یییه، بریتیه له (فریشته بوون) و دواتر (به‌شه‌یتانی بوون).

نه‌و نه‌زموونه ده‌وله‌مه‌نده به‌ ناپاکی کردن و سته‌م له دۆست و هاوپه‌یمانه‌کان و پشت‌کردنه دۆسته‌کانی دوا‌ی داکشان و که‌م بوونه‌وه‌ی ده‌سته‌لات و هیژیان له‌به‌رده‌م

هیزه به ره‌لستکاره‌کانیان، یان له حاله‌تی دهرکه‌وتنی جیگره‌وه‌ی ئیسلامیدا، وازی لیده‌هینان له به‌رژه‌وه‌ندی جیگره‌وه‌یه‌کی تر له هاوپه‌یمانه‌کانی له ولاتانی جیهانی ئیسلامیدا.

ئوه‌ی ئه‌م‌پۆ له پاکستان ده‌گوزهریت، بواری کردۆته‌وه بۆ هه‌ندیک بیرۆکه‌و سه‌ره‌رشتیکردنی ئاینده‌ی ولات و ناوچه‌که، له ژێر سایه‌یی ئه‌و ئه‌زمونه‌ی پیشووی پاکستان خۆی. پێگه‌کان گۆپاون له نێوان شیوازه‌کانی دیموکراسی و کوده‌تای سه‌ربازی و شۆڕشی جه‌ماوهری، به‌لام له راستیدا هیچ جیاوازیه‌کیان نیه‌و دواچار ویلایه‌ته‌یه‌ک‌گرتووه‌کانی ئەمریکا بۆ په‌حمانه‌ پشت‌ده‌کاته‌ دۆست و هاوپه‌یمانه‌کانی له کاتی که‌وتنی باریان.

بۆ نمونه ئه‌زمونی شای ئێران (محمد په‌زا شای په‌هله‌وی) کاتیک که‌ پشتی تیکرد زه‌ویه‌ک نه‌بوو تیایدا به‌وێته‌وه‌و شوێنیک نه‌بوو گۆره‌که‌ی له خۆ بگریت له سالی (۱۹۷۹)ز، یان ئه‌زمونی (فریدیناند مارکۆس)ی فلیپینی، کاتیک ویلایه‌ته‌یه‌ک‌گرتووه‌کانی ئەمریکا پێداگریبوو له‌سه‌ر به‌جێهێشتنی کۆشکی کۆماری به‌ خۆی و مال و مندال و سه‌رجه‌می ئه‌و خشل و زێڕو زیو شته‌ گران به‌هایانه‌ی که‌ کۆی کردبوونه‌وه له‌ ماوه‌ی فه‌رمان په‌وایتی خۆیدا، تا ئەمریکا هاوپه‌یمانی ببه‌ستیت له‌گه‌ڵ دۆژمن و نه‌یاره‌کی به‌ناوی (کورازون ئه‌کینۆ) له سالی (۱۹۸۶)ز.

محمد په‌زا شا له‌ دڵسۆزترین هاوپه‌یمانه‌کانی ئەمریکا بوو، به‌لام ئه‌وه‌ی په‌دی کرده‌وه پیشوای لیبکات، کاتیک شۆڕشه‌که‌ی خومه‌ینی له‌ دژی به‌رپا بوو، بۆیه‌ سه‌رۆک ئه‌نوه‌ر سادات وه‌ک هه‌لوێستیکێ مۆیی پیشوای لیکردو هه‌ر له‌وێش مایه‌وه‌ تا کۆچی دوا کرد. هه‌روه‌ها ئه‌زمونی (په‌نه‌ما) که‌ یه‌که‌یه‌کی کۆماندۆی ئەمریکی سه‌رۆکی په‌نه‌ما (مانویل نوریکا) یان له سالی (۱۹۸۹)ز فراند، که‌ پێشتر سه‌ربازیکێ دڵسۆزی ده‌زگای هه‌والگری ناوه‌ندی ئەمریکی بوو له‌ کشوه‌ری ئەمریکای لاتینی.

ھەروەھا ئەزمۇۋىنى پاكىستان، كاتىك شۆپشىكى جەماۋەرى لە دژى سەزۇكى ولات (زولفەقار ەلى بۆتۇ) باوكى (بىنەزىر بۆتۇ) دروست بوو لە سالى (۱۹۷۷) ز ھەمان شت دووبارە بوو ەو.

لېرەدا شىرۆفەى سى نمۇنەى گرەوى دۇراو دەكەين لەسەر ئەمىرىكەكان :يەكەميان تاييەتە بە محمد پەزا شاي پەھلەوى لە ئىران، دووەميان برىتيە لە دىكتاتورى فليپىنى (فەردىناند ماركۇس) و سىنەمىشيان (ئىدوارد)ى سەزۇكى ولاتى جورجىايە .

لە تاران، بەديارى كراوى لە كۆشكى نياوەرانى ئىمپراتورى شاي ئىرانى محمد پەزا شاي پەھلەوى و ميوانەكەى سەزۇكى ئەمىرىكا (جىمى كارتەر) ئاھەنگيان دەگىراو كاسى مەييان ئالۇگۇر دەكرد، بە بۆنەى ئاھەنگى شەوى سەرى سالى زايىنيەو ە لە (۲۱ دىسمبەرى سالى ۱۹۷۷) ز، كاتىك كارتەر سەزۇكى ئەمىرىكا جامىك مەى بەرزكردەو ەك سلاوئىك بۇ ميوانداریکردنى ئىمپراتورى ئىرانى گوتى:خاوەن شكۆ شاي ئىران پىرۆزبايت لىدەكەم، بۇ ئەو ەى كە توانىووتە پارىزگارى لە شانشىنەكەت بكەيت ەك دەريايەكى ھىمىن و ئارام، لەو جىھانەى كە پىر بوو لە شەپۇل وزيانى بەھىزو جياواز.

دواى (دە) مانگ لەو قسە دلخۆشكەرە بۇ شاي فارسەكان، لە ئاھەنگىكى ترى شاھانەيدا، كە بە بۆنەى سەرى سالى زايىنيەو پىكخرابوو لەئىمپراتورىەتى فارسى ئىرانيدا، بەديارى كراوى لە مانگى (ئۆكتۆبەرى سالى ۱۹۷۸) ز لە ھەمان ئەو كۆشكەدا شاي ئىرانى محمد پەزا شا پىشوازىكرد لە نىردەى تاييەتى سەزۇكى ئەمىرىكى بەرپىز(ژەنەپال ھايىز) و بەرپىز (وليم سوليوان) بالۆيزى ئەمىرىكا لە تاران ، ئەم دووانە نامەيەكى ئىدارەى ئەمىركايان ھەلگرت بوو بۇ خاوەن شكۆ شاي ئىران كە ولات بەجى بھىلت.

بەو شىو ەى محمد پەزا شاي پەھلەوى ئىرانى بەجى ھىشت، ەك كەسنىك كە خوى پادەستى ئىدارەى ئەمىرىكى كرىبىت، و لە دەرەو ەى ولات پاشماو ەى تەمەنى بەسەربىرد، مرد بەبى ئەو ەى ئەمىرىكا ھىچ جۆرە يارمەتيەكى پىشكەش بكات، تەنانەت يارمەتى مەروىش.

ئەو ئەزمۇنە سیاسىيە خراپە، بە درىژاى مېژوو دەمىنېتەو، وەكوخراپترىن دياردەيەك بۆ ئەو تىگەيشتنە مړوئى و ئەخلاقيەيى فەرھەنگى سياسى داگيركارى پوژئاواى بەگشتى و ئەمريكا بە تاييەتى. تىگەيشتن و چەمکانىك كە پوانىنى سياسى پوژئاواى بەرجەستە دەكەن و پېوژدە ستراتىژيە سياسىيەكانى پوژئاواى لەسەر بنياد دەنرېن. چەمکانىك كە قالب دراوى ماددى گەراى وشكن و نەپووح و نە گيانيان تىدايە. ... ئەمانە چەمکانىك نە لەف باى زانستى سياسى پوژئاواى. ... ئەو چەمکانە جەخت لەسەر ئەو دەكەنەو كە: لە عورفى سياسى پوژئاوايدا پره‌نسىپى دۆستايەتى ھەميشەى و دوژمنايەتى بەردەوام بوونيان نىيە، بەلكو پره‌نسىپى بەرژەوهندى ھەميشەى لە گۆراندایە بە گۆيرەى بارودۆخەكان. جارېك ئەو بەرژەوهندى لەگەل پوژمەكاندايە، جارى واش ھەيە لەگەل گەلەكاندايە !!

بە گۆيرەى ئەو بەرژەوهنديانە، پەيوەندىەكان تىكەدەن و ھاوپەيمانيەتيەكان بنياد دەننن لەگەل و لە دژى لايەنەكان و ھاوسەنگى ھىزەكان لە ھەر گەمەيەكى سياسى و پارچەيەكى گۆى ئەم زەويەوھەركاتىك لە كاتەكانى ئەم جىھانەدا بىت. ..

لێرەدا كەمىك دەوەستىن لەسەر ئەو كاتەى مېژووى نزيكى ئىران، مېژوويەك كە چىروكى بنيادنانى ئىمپراتورىيەتيك و ھەرەسھىننى دەگىپتەو لە ژىر فشارى چەمك و تىگەيشتنى بەرژەوهندىەكانى داگيركارو، لە چوارچىوہى ئەو پره‌نسىپە سياسىيە ناتەواویدا... بۆيە پىويستە لەم پوژگارەى ئەمپروماندا وەك نەتەوہى عەرەبى پەندو نامۆزگارى گەورە وەربگرين لەو چىروكەى دەستەلاتدارانى ئىرانى.

بەبى گومان ھەميشە ئىران زەويەكى بەپيت بوو بۆ تاقىکردنەوہى سياسەتەكانى بەرىتانىا و ئەمريكا، بۆيە شتىكى سەيرنەيە كە بەرىتانىيەكان (پەزا شاى پەلەو)ى باوكيان لەسەر كورسى دەستەلات لادا و دوريان خستەو بۆ دەرەوہى ولات لە سالى (١٩٤٢)ز، ئەمريكەكانىش ھەمان كاريان كرد لەگەل (محمد پەزا شاى) كورد لە سالى (١٩٧٨)ز دوريان خستەو بۆ دەرەوہى ولات، بە ھەمان پىگەى بەرىتانىيەكان يان بەپىگەيەكى تر، كە ھىچ جياوازيەك ناكات لە پىگەكاندا، بەلكو گرنگ ئامانجەكانى ئەوانە كە برىتيە لە

به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی خۆیان، له هه‌ردوو حاڵه‌ته‌که‌دا ئامانجه‌که جوامێرانه نه‌بوو، یان په‌یوه‌ندی به به‌رژه‌وه‌ندی نیشتمانیه‌وه نه‌بوو، به قه‌د ئه‌وه‌ی که په‌یوه‌نده به به‌رژه‌وه‌ندی داگیرکه‌رانه‌وه هه‌بوو، له سه‌رجه‌م قۆناغه جیاوازه‌کانی ململانی ی نیوده‌وله‌تی و هه‌ریمایه‌تیه‌کاندا.

به درێژای ماوه‌ی ئه‌و میژووه‌ی که ئامازهمان پێدا، په‌گه‌زه سه‌ره‌کیه‌کانی پالپشتی و یارمه‌تیه ده‌ره‌کیه‌کانی ئه‌و ئه‌زمونه داگیرکاریه له‌سه‌ر زه‌وی ئێران، خۆی ده‌بینیتیه‌وه له مل که‌چ پێکردنی ئێرا ده‌ی ئێرانی بۆ ئێرا ده‌ی داگیرکه‌رله‌لایه‌ک، وه به بارمه‌ گرتنی ئێرا ده‌ی گه‌لی ئێرانی، بۆ هه‌مان ئێرا ده‌ی داگیرکاری له‌لایه‌کی تره‌وه. ..

به پشت به‌ستن به‌و په‌گه‌زه ناو‌خۆییانه، په‌یوه‌ندی و هاوپه‌یمانیه‌تیه‌کان له ولاتی ئێراندا خۆی بنیادناوه، بۆیه داگیرکاری به‌ریتانی و دواتریش ئه‌مریکی توانییویه‌تی ئیداره‌ی گه‌مهی سیاسی و دابه‌شکردنی پۆله‌کان بکات و که‌لێنه‌کان دروست بکات و په‌یوه‌ندی و هاو‌کیشه‌کان بجوڵینیت به‌ نه‌یتی و ئاشکرا، له‌گه‌ڵ سه‌رجه‌م لایه‌نه‌کانی ململانیکه، به‌ گوێره‌ی ئارزووه‌کانی خۆی. ...

به‌و پێگه‌یه‌ش داگیرکه‌ر توانییویه‌تی، درێژه به‌ده‌سته‌لاتی خۆی بدات و سه‌رکه‌وتوو بیت له جێ به‌جێکردنی چه‌سپاندنی به‌رژه‌وه‌ندیه‌کان. ... له کاتی‌که‌دا که پزێم و گه‌لی ئێران سه‌رجه‌م هه‌له‌کانی گۆپانکاری له‌ده‌ستدا بۆ گۆپانکاری له پزێمی حکومی ئێرانیداو، شکستی هێنا له جێ به‌جێکردنی به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی ئێراندا.

له ماوه‌ی فه‌رمانپه‌وايه‌تی (محمد مصدق) دا (ایت الله کاشانی) نه‌ی توانی سه‌رکه‌وتن به‌ده‌ست به‌یئیت و ببیته سه‌رۆکی په‌رله‌مانی ئێرانی. سه‌رکه‌وتنه‌که بۆ (مصدق) بوو که خاوه‌نی دیدگایه‌کی لیبرالی بوو، بۆ ئه‌وه‌ی له‌و کاته‌دا په‌رله‌مان ئاراسته‌یه‌کی لیبرالی وه‌ربگیریت، ئه‌وه‌ش ئامازیه‌کی گرنگ ده‌به‌خشیت له مه‌ر ئه‌و که‌لێنه‌ی که له‌نیوان شیوازی پۆشنه‌یری جه‌ماوه‌ری که شوێنکه‌وته‌ی دامه‌زراوه ئایینییه‌کان بوو، له‌گه‌ڵ ئاراسته‌ی فه‌رمی ولات، که ته‌ماعی هه‌بوو بۆ بنیادنانی ده‌وله‌تیکی دامه‌زراوه‌ی لیبرالی.

دواتر ده‌بینین کاتیک حکومه‌ته‌که‌ی مصدق به کوده‌تایه‌کی سهریازی پوختنرا که (کیم روزفلت)ی پیاوی هه‌والگری نه‌مریکی پښکیخت بوو له سالی (۱۹۵۳)ز، سهرجه‌م که‌سایه‌تیه لیبراله‌کانی ده‌ولت درانه دادگا سهریازیه‌کان.

ئو که‌لینه‌ی که‌له نیتوان گه‌لی ئیرانی به‌وجۆره پۆشنیرییه و ، ده‌سته‌لانداریانی ئیرانی‌ده‌بوو، که‌هه‌ولی ده‌دا سود له‌سهرجه‌م نه‌زمونه جیاوازه‌کانی په‌وتی سیاسی ئیرانی وه‌ریگریت، به‌به‌شداری پښکردنیان له‌حکومه‌ته‌یه‌که‌له‌دای یه‌که‌کاندا،بووه‌هۆی یارمه‌تیدان و درېژده‌دان به‌بوونی داگیرکەر له‌ئیراندا، له‌سەر ئو شپۆوازه‌ی که‌له‌سهرده‌می فرمان‌په‌وایه‌تی ئیمپراتوریه‌تی شاهه‌نشاهیدا هه‌بوو.

له‌و ماوه‌هه‌ستیاره‌ی میژووی ئیراندا، له‌گه‌ل به‌ریزبونه‌وه‌ی داواکاریه‌کانی به‌جی هیشتنی ئیران له‌لایه‌ن شاهه‌، ئینجا شای ئیران زانی دای نه‌وه‌ی کارله‌کار ترازابوو، که‌بووه‌ته‌قوریانی پیلانگێریه‌کی گه‌ره، قوریانی جم و جۆل و ده‌ست تپوه‌ردانی هاوکاری هاوپه‌یمانه‌کانی (نه‌نگلۆ — نه‌مریکی) له‌گه‌ل پۆله‌کانی گه‌له‌که‌یدا....له‌و نپوه‌نده‌دا ته‌نها یه‌که‌هیوا مابوو که‌خۆی و ته‌ختی شاهانه‌که‌ی پی‌پزگار بکات، که‌ئه‌ویش بریتی بوو له‌که‌یاندنی به‌ره‌ی نیشتمانی به‌ده‌سته‌لات، واته‌پاده‌ستکردنی نه‌نجومه‌نی وه‌زیران به‌پیاوایی (محمد مصدق)، له‌و چوارچێوه‌یه‌شدا (شاپور بختیار) هات که‌سهرکه‌شی کرد به‌سهرکه‌شیه‌کی چاره‌نوس سازه‌وه، به‌پازی بوون به‌وه‌رگرتنی سه‌رکایه‌تی نه‌نجومه‌نی وه‌زیران.

به‌لام، سه‌ره‌پای هه‌موو ئو شتانه‌ی که‌له‌نیتوان ئو شادا هه‌بوون، له‌نیه‌تی باش بۆ بنیادنانی شانشینیکی ده‌ستوری، به‌لام بریاری نه‌مریکاو به‌ریتانیا پوون بوو بۆ پوختاندنی سیسته‌می پاشایه‌تی له‌ئیران و ده‌ستیانکردبوو به‌جی به‌جیکردنی....به‌و شپۆه‌یه‌هاوپه‌یمانه‌ نه‌مریکیه‌که‌ده‌ستیکرد به‌به‌ده‌رکردنی چه‌ند فره‌مانیک بۆ دۆسته ئیرانیه‌که‌ی، به‌مه‌به‌ستی به‌جی هیشتنی ولات، بۆ هه‌ر شوینیک که‌خۆی هه‌لی ده‌بژێریت.

به‌لام نه‌وه‌ی که جی‌گای سه‌رسوپمانیه‌کی زۆره، نه‌وانه‌ی که شای ئێران خزمه‌تی کردن هر له‌یه‌که‌م پۆژی وه‌رگرتنی ده‌سته‌لانه‌که‌یه‌وه له سالی (۱۹۴۲) ز له‌سه‌ر حسابی به‌رژه‌وه‌ندی بالای ولات و گه‌له‌که‌ی، پێگه‌یان نه‌دا که مافی به‌نابه‌ری سیاسی وه‌ریگریته نه له ئه‌مریکا و نه له به‌ریتانیا و نه له فهره‌نساش، کاتیکیش که مرد، نه‌ی توانی ته‌نانه‌ت پارچه زه‌ویه‌ک به هێنده‌ی پووبه‌ری گۆره‌که‌ی له زیدی خۆیدا به‌ده‌ست به‌یئیت، تا جه‌سته‌که‌ی تیدا بنێژریت.

ده‌کریت نه‌و وینه تاریکه هه‌ندیک شتی لیوه وه‌ریگرین، به‌وه‌ی که مملانی ناوچه‌ی و نیوده‌وله‌تیه‌کان له‌یه‌ک بچن و، ئاماژه‌کان له شوین و کاتی ترو له‌کاتی بوونی قه‌یرانی تردا دوباره بینه‌وه.

نموونه‌ی ئێران دیارترین و نزیکترین له واقعی جوگرافی و میژووی و کۆمه‌لایه‌تی ئیمه‌وه، بانگمان ده‌کات بۆ تیروانین و خوێندنه‌وه‌ی نه‌و ده‌ره‌نجام و په‌ندانه‌ی که ده‌توانین بیکه‌ین، وه‌ک نه‌و کۆمه‌لگایه‌یی که ده‌که‌وێته هه‌مان بارودۆخی داگیرکاری ترسناکه‌وه، بۆ پرگاریبون هاوپه‌یمانی و دۆستایه‌تی له‌گه‌ڵ نه‌و لایه‌نانه‌ی که خاوه‌نی تیگه‌یشتنی هاوبه‌ش و دۆستایه‌تی نین، ته‌نها له چوارچێوه‌ی به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانیاندا نه‌بیته.

هه‌رچی تایبه‌ته به هاوپه‌یمانیکی تری ویلايه‌ته یه‌کگرتوه‌کانی ئه‌مریکا که بریتیه له سه‌رۆکی فلیپین (فرديناند مارکۆس) نه‌وه کاره‌که زۆر له‌وه جیاوازیه که شای ئێرانی پێ پۆشت. له وانه‌یه له ورده‌کاریه‌که‌دا جیاوازی هه‌بیته، به‌لام سیناریۆکه هه‌ر هه‌مان سیناریۆ بوو!!

دوای دوو خولی سه‌رۆکایه‌تی پتیویست بوو مارکۆس بپوات و ده‌سته‌لات پاده‌ستی سه‌رۆکی نوێ بکات، به‌لام جیهانی سه‌رسامکرد به نه‌جامدانی کووده‌تا به‌سه‌ر ده‌ستورو هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌ی په‌رله‌مان و پاگه‌یاندنی حوکمی سه‌ریازی و گۆڕینی سیسته‌ی ولات به پزیمیکی دیکتاتۆریانه بۆ ماوه‌ی (۲۲) سالی په‌به‌ق، سالانیکی پر له سته‌م و زۆرداری تالانکردن و گه‌نده‌لی.

سالى (۱۹۶۵) ز ماركۇس وەك سەزۇك كۆمار ھەلېزىردا، لە سالى (۱۹۷۲) ز حوكۇمى سەربازى پاگەياند و ئازادى پۇژنامەگەرى ھەلۋەشاندەو. ھەرچى دەربارەى گەشەى ئابورىيەو ھەيە، ئەو بە پارەى قەرزى بىيانى دەكراو ژمارەيەكى تۇرىش لەو قەرزانەى خستىبوو سەز ژمارە حسابى تاييەتى خۇى.

ماركۇس لە مانگى يەنايەرى سالى (۱۹۷۳) ز دەستورىكى نوئى پاگەياند و خۇى كەردە سەزۇكى ولات، ھەرچى ھاسەرەكەشى بوو (ئىمىلدا) لە سالى (۱۹۷۸) ز دەستەلاتىكى فراوانى بەدەست ھىنا، و بوو سەربەشتىارى پلاندانان و گەشەپىدانى ولات، دواى ئەمەش گەندەلى سىياسى زىادى كەردو ولاتى تەنيەو.

لە سالى (۱۹۸۱) ز دەستەلاتى سەربازى ھەلگرت، بەلام ماركۇس ھەر دەستەلاتىكى گەورەى مايەو پارىزگارى لىكرد، لە ژىر سايەى ياساى (ئاناساى) دا گە دەيگوت ولات پىويستى پىي ھەيە، بۇ دژايەتى كەردنى موسلمان و شىوعىەكان، لە مانگى يونىوى ھەمان سالىدا جارىكى تەربۇ ماوەى شەش سالى تەربە سەزۇكى ولات ھەلېزىردايەو.

لە سالى (۱۹۸۳) ز سەركەردەى ديارى ئۇپۇزىونى (بىنجىنۇ ئەكىنۇ) لى لە نىو ھىزىكى تۇرى حوكۇمىدا، لە نىو فرۇكەخانەى نىودەولگەتى (مانىلا) دا تىرۇر كەرد، ئەو ش بوو ھۇى ھەلگىرسانى ئاگىزىكى تۇرى خۇپىشاندان، كە داواى دەستەلەكاركىشانەو ماركۇسيان دەكرد.

پوداوەكەى مانىلا دەيان ھەزار كەسى خستە سەز شەقامەكان، بۇ ناشتنى تەرمەكەى سىناتۇر(ئەكىنۇ). بە خىراى پىوپەسى ناشتنەكەى گۇپا بە خۇپىشاندانىكى بەرفراوان، جەماوەرى تۇپە بۇ يەكەمجار دروشمى پوخانى ماركۇس و پۇژمە فاشىستىكەيان بەزكەردەو، جەماوەرى خۇپىشاندەر دلتىابوون لە بەرپىسارىەتى ماركۇس لە كەردەى تىرۇر كەردەكە.

ئەو يەكەم پوداوى تىرۇرى سىياسى نەبوو بەرامبەر ئۇپۇزىون ئەنجام بەرپىت لەو ولاتەدا لەلەيەنە دەستەلاتدارانەو، ھەر لەو ساتەو لە سالى (۱۹۷۲) ز كاتىك ماركۇس پەلەمان و پارتە سىياسىەكانى ھەلۋەشاندەو و حوكۇمى سەربازى چەسپاند، و

قەدەغە كىردى ھاتۇچۇى لە مانىللى پايتەخت راگە ياند، پۇژ بە پۇژ كىردەكانى لە ناوېردىنى سەرانى ئۇپۇزىۋىن لە پەرەسەندىدا بوو.

پاپۇرتەكانى دەزگاكانى ئاسايش، كوژرانى ئەو قوربانىانەيان دەدايە پال پووداوى لابلە، يان دەياخستە پال دەرتەنجامى ململانى و ئاكۇكە ئاۋچەيىەكانى نىۋان بىنەمالەكان.

بەلام تىرۇركىردى (ئەكىنۇ) لە پۇژى نىۋەپۇژ لە بەردەم كامىراى وىنەگران و پۇژنامەنوسان و ژمارەيەك لە لايەنگرىدا بوو، كە پۇشت بوونە فرۇكەخانە تا پىشۋاى لىبەكەن لە پۇژى گەپانەۋەيدا بۇ نىشتىمان... بۇيە دەزگاكانى ئاسايش و پۇلىس تواناى ئەۋەيان نەبوو پاستىيەكە بشارنەۋە، بۇيە دەنگى پىكخراۋەكانى مافى مۇۋ لە ناوخۇ و دەرەۋەى ولات بە خىراى بەرز بوۋيەۋە، بۇ ئەنجامدانى لىكۇلىنەۋەيەكى خىراو ورد لە پوداوى تىرۇركىردەكە، لەۋ نىۋەشدا پەنجەى تۆمەت بۇ لايەنگرانى سەۋك ماركۇس درىژ دەكرا لە ھىزە چەكدارەكان. ئەمەش بوۋە ھۇى ئەۋەى كە كۇنگرىسى ئەمىرىكى داۋاى لىكۇلىنەۋەيەكى خىراو سەربەخۇ بكات... بە تايىبەتى ئەكىنۇ ۋەك سەۋكى ئۇپۇزىۋىنى فلىپپىنى لە كۇنگرىسى ئەمىرىكى مىۋاندارى كرابوو، بۇ گۇيگرتن لە زانىنى پاى ئەۋ لە ئايندەى پەيۋەندىەكانى فلىپپىن و ويلايەتە يەكگرتۋەكانى ئەمىرىكا. ئەمىرىكىەكان نىگەران بوون بەرامبەر بىنكە سەزىازىەكانيان لە فلىپپىن، لە كاتى ئەگەرى كەۋتنى ماركۇس و دەستگرتنى شىۋەيەكان بەسەر دەستەلاند... بۇيە ئەمىرىكىەكان بەدۋاى جىگىرەۋەيەكدا دەگەپان، دۋاى ئەۋەى بىرپارىاندا كە ماركۇسى ھاۋپەيىمانى مېژۋويان بفرۇشن.

ئەمانەى خۋارەۋە كورتىكراۋەى خالە بىنەپرتىەكانى گوتارەكەى (ئەكىنۇ) يە كە لەبەردەم كۇنگرىسى ئەمىرىكىدا خۇيىندىەۋە، كە تيايدا ھىرشىكىردە سەر (ماركۇس)ى ھاۋپەيىمانەكەى ئەمىرىكاۋ ھەموو ئەۋ تاۋانانەى كە ئەمىرىكا سودى

لیوهرگرت بوون، دوی ئه‌وه‌ی که واشنتون بریاریدا هاوپه‌یما نه‌که‌ی بفرۆشیت و
(نه‌کینۆ) وه‌ک جیگره‌وه‌یه‌کی ئاماده‌ بکات :

- فلیپین به‌ قه‌یرانیکی سیاسی و ئابوری مه‌ترسیداردا تیپه‌ر ده‌بیّت. ... سه‌رکوته‌کردنی
ئه‌منی، هه‌لسوکه‌وتی زاله‌ به‌ سه‌ر مامه‌له‌کردن له‌ گه‌ل ئۆپۆزیۆنی نیشتمانییدا.

- گه‌نده‌لی بلاویوه‌ته‌وه‌و گه‌یشته‌ به‌رزترین پله‌ی سه‌رکردایه‌تی له‌ ولاتدا.

- خراپ ئیداره‌دان له‌ ئابوری و سیاسه‌تدا، له‌ گه‌ل سه‌رکوته‌کردنی ئه‌منی، بووه‌ته
هۆی ئه‌وه‌ی که پال به‌ فلیپینیه‌کانه‌وه‌ بنیّت به‌روه‌ ئۆپۆزیۆن بوون بپۆن، به‌تایبه‌تی
ئۆپۆزیۆنی چه‌کداری.

- حکومه‌ت به‌ شیوه‌یه‌کی خراپ، له‌ چوارچیوه‌یه‌کی فراواندا سوپا به‌کارده‌هێنیت، له
سه‌رکێشی سه‌ریازی دۆپادا به‌کاری ده‌هێنیت دژی چه‌کداره‌ توندپه‌وه‌ شیوعیه‌کان، که
ده‌ستیان به‌ سه‌ر سی‌یه‌کی زه‌ویه‌کانی باکووری فلیپیندا گرتوه‌، هه‌روه‌ها له‌ دژی
موسلمانه‌کان که ده‌ستیان به‌ سه‌ر ناوچه‌کانی باشوری ولاتدا گرتوه‌، ئه‌و یاخی بوونه
فراوانه‌ به‌و شیوه‌یه‌ پووی نه‌ده‌دا، ئه‌گه‌ر تیپوانینیکی سیاسی پاست له‌ ده‌ست نه‌چوايه
بۆ ئه‌و پزیمه‌ ده‌سته‌لاتداره‌ سه‌مه‌کاره‌ی که شه‌ریعه‌تی له‌ده‌سته‌داوه‌.

ئه‌کینۆ گوتاره‌که‌ی به‌و راستیه‌ کوتای پێهینا که مارکۆس به‌ هه‌لسوکه‌وته‌ که‌له
په‌قیه‌که‌ی دروستیکرد، به‌ داخستنی ده‌رگا له‌ سه‌ر گراسته‌وه‌ی ئاشتیانه‌ی ده‌سته‌لات.
..گوته‌ی ئه‌و به‌وه‌ یاخی بووه‌ که :ده‌سته‌لاتیکی فراوانی هه‌یه‌و ده‌ستی گرتوه‌ به‌ سه‌ر
ده‌سته‌لاته‌کانی یاسادانان و پاگه‌یاندن و مامه‌له‌ به‌ به‌شیکی زۆری سامانی ولاته‌وه
ده‌کات. ..که‌ هه‌موو ئه‌مانه‌ پالېشتیه‌کی زۆری سه‌ریازی و سیاسی ده‌کریّت، له‌لایه‌ن
ویلايه‌ته‌یه‌که‌گرتوه‌وه‌کانی ئه‌مریکاوه‌.

مارکۆس ئیستا نزیک بووه‌ته‌وه‌ له‌ ته‌مه‌نی هه‌فتا سالی، و به‌ده‌ست نه‌خۆشی
ترسناکه‌وه‌ ده‌نالێنیت، ئه‌وه‌ی ده‌سته‌لاتی راسته‌قینه‌ی به‌ده‌سته‌وه‌یه‌ هاوسه‌ره‌که‌ی

(ئیمیلدا) و ژماره‌یه‌ک سهرکرده‌ی سهربازی و تیمیکی ته‌کنۆکراتی لایه‌نگری بئه‌مالی (مارکۆس)ن. .. ململاتییه‌کی شاراووش سه‌زی هه‌لداوه له نیتوانیادا له‌سه‌ر جیگره‌وه‌ی ماکۆس.... سوپاش سه‌رکه‌وتوو بووه له ده‌ستگرتن به‌سه‌ر ده‌سته‌لاند، تا ولات به‌ره‌و توندوتیژی و بی‌سه‌رویه‌ری زیاتر به‌ریت.

ئه‌کینۆ وای ده‌بینیت که تاکه جیگره‌وه‌ی هه‌موو ئه‌مانه بریتیه له: مصاله‌حه‌ی نیشتمانی، که سهرکرده‌کانی بزوتنه‌وه‌ی به‌ره‌ه‌ل‌سکاری میانپه‌و له مانگی (یونیۆی سالی ۱۹۸۳)ز له‌سه‌ر پره‌نسپ و هه‌نگاوه‌کانی ریکه‌وت بوون. که دواتر هه‌ولیاندا لای سهرکرده‌کانی ئۆپۆزیۆنی چه‌کدار، هه‌لیکی کۆتای بدن به‌ پرۆسه‌ی دیموکراسی و داوایان له مارکۆس کرد که لیبورنی گشتی ده‌ریکات، بۆ سه‌رجه‌م یاخی بووه سیاسیه‌کان و یاسای باری ئاتاسای و سه‌رجه‌م ئه‌و یاساو پۆشوینه تاییه‌تانه لابه‌ریت و واز له فشارخستنه‌ سه‌ر پارتیه‌ سیاسیه‌کان به‌یئت و ده‌ستپوه‌ردانی سهربازی له کاروباری مه‌ده‌نیدا بوه‌ستینیت.

ئه‌کینۆ دلنایای خۆی پیشاندا، که ئه‌گه‌ر پزیم له‌سه‌ر ئه‌و هه‌لوێسته تونده‌ی به‌رده‌وام بیت، ئه‌وه شوپش ئاینده‌ی مه‌حال نیه‌و بابه‌که‌شی قورس ده‌بیت.... شوپش به‌ خوین و قوربانی و کاره‌سات نه‌بیت دروست نابیت، له‌و کاته‌شدا سه‌رکه‌وتوو تیک شکاو نیه، به‌ لکو هه‌مووان تیکشکاون له نیشتمانیکێ تیکشکاودا.

ئه‌کینۆ هه‌چ مهبه‌ره‌ی نه‌ده‌بینی بۆ بانگه‌وازه‌که‌یی و بۆ جی به‌جیکردنی پرۆژه‌ی مصاله‌حه‌ی نیشتمانی و پارێکردنی مارکۆس به‌ وازه‌ینان له ده‌سته‌لات بۆ حکومه‌تیکێ هاوپه‌یمانی نیشتمانی، که سه‌ره‌رشتی هه‌لبژاردنیکێ ئازاد بکات. له به‌رامبه‌ردا مارکۆس و ده‌ست و په‌یوه‌نده‌که‌ی دیدگایه‌کی تریان هه‌بوو بۆ چاکسازی و مه‌صاله‌حه‌ی نیشتمانی، که بریتی بوو له کوشتنی په‌یامبه‌ره‌که‌ پیش ئه‌وه‌ی ده‌ست بکات به‌ پاگه‌یاندنی په‌یامه‌که‌ی. .. بۆیه به‌و شیوه‌یه‌ دایانه به‌رده‌ست پزێی گولله‌و کوشتیان، کاتیک له فڕۆکه‌که‌ دابه‌زی له فڕۆکه‌خانه‌ی ماندیلا.

له لیکۆلینه وه سهره تاییه کان ئه وه پوون بوویه وه که (۲) له ئه فسه رانی هه والگری سهریه ژهنه پال (فابیان) له بۆسه دا بوون بۆی له فرۆکه خانه که دا، ئه وانه له کاتی هات وهاوارو شپه زه ی پوداوه که دا پاش ته قه کردنه که و کوژرانی (ئه کینق) به ته وای دیار نه مابوون و شاردرابوونه وه.

مارکۆس به خیرای داداگایه کی تاییه تی دروستکرد بۆ لیکۆلینه وه، لیکۆلینه وه کان لیژنه ی یه که م و هیزه چه کداره کانی بی تاوانکرد له پشتنی خوینی ئه کینق و خسته یه سهر که سیکی ناتاواو له رووی ده رونه یه وه (عه قلیه وه) که سهر به بزوتنه وه چه پره وی شیوعی بوو.

له مانگی فه برایه ری سالی (۱۹۸۶) ز مارکۆس سهرکه وتنی خۆی به سهر (کورازون ئه کینق) ی بیوه ژنی سهر کرده ی کوژرای ئۆپۆزیۆن راگه یاند، له هه لبژاردنه کانی سهرۆکایه تی ولاتدا، دای هه لمه تیکی هه لبژاردنی گهرم له نیوانیاندا، دای ئه مه ده نگۆی ئه وه بلاو بوویه وه که گویا مارکۆس ساخته کاریه کی زۆری کردوه، بۆیه مارکۆس له به رامبه ر ئه مه دا باری نااسای له ولاتدا راگه یاند، پرکه به ره که شی خاتوو (کورازون) په نای برده به ر هیزی گهل و بووه هۆی پاکردنی مارکۆس له ولات له به روار ی (۲۴) فه برایه ری سالی (۱۹۸۶) ز، دای ئه مه ویلایه ته یه کگرتوه کانی ئه مریکا وژماره یه کی زۆریش له ده وله تانی تر، دانیان به وه دانا که خاتوو (کورازون) سهرۆک کۆماری شه رعی فلیپینه، به بی ئه وه ی نه پرس به مارکۆسی دۆستیان و نه که سیی تریش بکه ن.

+ هه مان شتی ش پویدا له گهل سهرۆکی جۆرجیا (یه کیک له کۆماره کانی یه کیتی سۆفییه تی پێشوو). ئیدوارد شیفاردنادزه سهرۆکی جۆرجیا خه ونی ده بینی به وه ی که بجیتته نیو په یمانی باکووری ئه تله سی و، بۆ ئه وه مه به سته سهردانی واشنتۆنی کرد و بۆخۆی داوای بوونی سهریازی ئه مریکی کرد له ولاته کهیدا، ههر بۆخۆشی یه کیک بوو له وانه ی که پشکی هه بوو له گهل سهرۆکی سۆفییه تی (میخائیل) له به ریه ک

ھەلۋە شاندىنە ۋەى ئىمپىراتۋىيەتى سۆڧىيەتى لەسەر حسابى ئەمىرىكىيەكان، لە ژۆر دروشمى ئازادى و دىموكراسى.

ئىدوارد بۆخۇى پېگەيدا بە تىمىكى ئەمىرىكى، كە پىكھات بوون لە دەيان شارەزى سەربازى ئەمىرىكى، بۆ سەردانىكىردنى ولاتەكەى، بۆ تاوتۇيىكىردن و باسكىردنى كىردنە ۋەى بىنكەى پراھىتئانى سەربازى، ۋەك پەردەيەك بۆ كىردنە ۋەى بىنكەى سەربازە ئەمىرىكى ھەمىشەى لەسەر خاكى ولاتەكەى.

دواتر پوداۋەكانى كۆمارى جۆرجيا ھاتن كە ناسران بە شۆپشى گولەكان و كۆتاييان ھىئا بە دەستەلاتى ھاۋپەيمانەكەى ويلايەتە يەكگرتۋەكانى ئەمىرىكا(ئىدوارد) ۋھاۋپەيمانىكى نوئى جىگەى گرتەۋە بەناۋى (مىخائىل ساكاشۋىلى)،ۋاشىنتۆن دانى پىداناۋ ئىدواردى كۆنە دۆست و ھاۋپەيمانى فروشت، دۋاى ئەۋەى كە زانى مىخائىل دەتوانىت ھەمان پۆلى بۆ بگىرپىت.

ئۆپۆزىۋنى دىموكراتى لە جۆرجيا ۋانەيەكى قولى بە گەلانى جىيەئانى سىئەم و پارىتە سىياسىيەكانىدا،كاتىك سەرۆك ئىدواردى ناچار بەدەست لەكاركىشانەۋەو شارىش لەسەر دەستەلاتىكرد، بەبى پڑانى يەك دلۆپ خوئىن و تالانكىردنى دامەزراۋەيەكى گشتى و تاييەتى.

ھەردو دەزگاي ئاسايش و سەربازى لايەنگىريەكى تەۋاويان بۆ گەل تۆماركىرد، بە ھەلۋىستى بىللايەئيان، سەرەپاى داۋاكاريەكانى سەرۆك ئىدوارد بە يارمەتىدان و دەستى ۋەردانىان.

سەركىدەكان لە ولاتە دىموكراتىيەكاندا دىن و دەپۇن، بەلام ئەۋەى كە دەمىننىتەۋە گەل، كە تاكە سەرچاۋەى دەستەلاتە.سەرۆك ئىدوارد لە كۆتاي پېگەكەدا ناچاربوو بە تەۋاۋەتى ملىدات بۆ داۋاكارى و خواستەكانى گەل، ۋەك سوكارىقۇ لە ئىندۇنىسىياۋ، ماركۆس لە فلىپپىن و، محمد پەزا شا لە ئىران و نۆرىكى تر لە دەستەلاتدارانى دونيا كە گەلەكانىيان ناچار بە پۇشتىنايان كىردن ؟ !

پادشای ئێران و کارتر و پاشا حسین کۆتا چاپێکه‌وتنی فهرمی له‌گه‌ڵ سه‌رۆکی
ئه‌مه‌ریکی پیش رووخانی شا !!

کارته‌ر و هاوسه‌ره‌که‌ی روزالین و شا و هاوسه‌ره‌که‌ی له‌ واشنتۆن

شا و هاوسه ره که ی شابانۆ نه یان
زانسی که گره و کردن له سه ر
نه مه ریکه کان دۆپانه !!

شوڤشی ئیرانی شای تیک
شکاند , هاوپه یمانه
نه مه ریکه کانێ نه یان توانی
رزگاری بکه ن !!

12- صدام حسین و داگیرکردنی کوهیت... حساباتی هه ئه و کۆتاییه کی

نه هه مه تیار!!

صدام حسین به هاتنی ئەمریکەکان و داگیرکردنی بغداد لە ساڵی (٢٠٠٣) ز کۆتای ئەهات، بەلکو ئەو به شیۆهێ کردەوی لە داگیرکردنی کویتی دراوسێیدا کەوت، هەموو ئەو شتانەوی کە لە نێوان ئەو دوو پوداوەدا گوزەران، تەنها کردەوی درێژکردنەوێ کۆتای ئەو بوون.

کاتیکی صدام فەرمانیدا بە جولانی هیژەکانی، دواي جەنگیکی وێرانکەر لە گەڵ ئێراندا، بە ئاراستەي کویت یەکیکی لە گەورەترین هەلەکانی ئەنجامدا لە ژيانیدا. صدام حسین و پزۆم و دەستەلاتەکەي، سەرجه میان کەوتن و خوشی لە سێدارە درا، لەسەر دەستی هاوپەیمانە کۆنەکانی (ئەمریکەکان)، هەموو ئەمانە دەکرا بەسەریدا تیپەرپیت، ئەگەر نەکەوتایەتە هەلە میژوویە گەورەکەوێ کە داگیرکردنی کویتی دراوسێي بوو.

قوناغی شیوانی راستەقینەي، یارمەتی دەرپوو لە دروستکردنی پزۆمیکي دوزمنکاری کە لە خەیاڵیکی گەورەي دوزمنکاریدا دەژیا، کە وای بۆ دەچوو لە چوارچێوێ دەستگرتنی بەسەر کویتدا، تەنها گەپانیکی سەربازی خێرایە. دەلێن: نزیکەي بیست و پینج سال لە مەوێر کاتیکی هیژەکانی عێراق چوونە نێو کویت، بوو هۆی دروست بوونی گرکانیک کە لە جیهانی عەرەبیدا تەقیەو.

سوپای ئەمریکی و هاوپەیمانە پزۆرئاواییەکانی دەستیانکرد بە جولە بەرەو ناوچەي کەنداو، وەک ئامادەکاریەکی بۆ پزگاکردنی کوهیت، ئەمەش بە شیۆهێ کرداری لە سەرەتاکانی ساڵی (١٩٩١) ز پویدا، لە و کردەي ئازادکردنەدا (٩٠) هەزار سەربازی عێراقی بە دیل گیران و پاشماوەکانی تری سوپای عێراقیش گەپانەو، یاخود کوژران لە گەورەترین هەلەتی سەربازیدا کە گزی زهوی بە خۆیەوێ بینیی بیتی لە میژووی خویدا.

(۲) مانگی اغستس گه وره ترین نه هامة تی عه ره ب بوو، پاش نه هامة تی سالی (۱۹۴۸)ز، نه هامة تی سالی (۱۹۶۷)ز، نه هامة تی داگیرکردنی لوینان له سالی (۱۹۸۲)ز. له و پۆژه دا هه موو هیواکانی یه کیتی عه ره بی له ناوچوون، جیهانی عه ره بی دابه ش بوو به سه ز ده وله تی (له گه ل) و ده وله تی (دژ)، کۆ یارمه تی صدام ده دات له دوژمنکاریه که ی له دژی کویت و، کۆ له دژی ده وه ستیته وه و ئه وه په د ده کاته وه که پیلانه شه یتانیه که ی جۆ به جۆ بکات، هه روه ها له شوینه واره خراپه کانی تری ئه و داگیرکاریه، په یدا بوونی سه ربارزو سوپای ئه مریکی بوو له ناوچه ی پۆژه لاتی ناوه راستدابه شیوه یه کی چر.

کاتی که هه ریه که له ئێران و عێراق کۆتای هاتنی شه پریان به شیوه یه کی فه رمی راگه یاند، که بۆ ماوه ی هه شت سال درێژه ی کیشا بوو، به لام له راستیدا بۆ گه لی عێراق جهنگ به شیوه ی راسته قینه ی خۆی کۆتای نه هات بوو، ته نانه ت دوا ی گه رانه وه ی پۆله کانیشی له به ره کانی جهنگ، جهنگ بوو بوویه تارمایه ک که ژیا نی عێراقیه کانی به سه رجه م ورده کاریه کانی وه راوده نا، له گه ل لێدانی ده وه لکه کانی ده ست پێکردنیدا، چه ند نه وه یه ک له و گه له پێگه یشتن، نه وه یه ک که هاوچه رخی جهنگه که بوو له و کاته ی که ده ستی پێکرد ئه وان له قۆناغی مندالیدا بوون و چوونه قۆناغی لایه تیه وه، به هۆی درێژه کیشانی ماوه ی جهنگه که وه، جهنگێک که هه زاران له و نه وه یه یی خسته نیو گوپه وه دوا ی ئه وه ی که ته مه نیان گه یشته ئاستی ئه وه ی که بانگ بکری ن بۆ خزمه تی سه ربازی، نه وه یه ک که له گه ل له دایک بوونی جهنگدا ئه وانیش له دایک بوون و گه یشته ئاستی هه سته کردن به هه واله کانی جهنگ، ئه وه له بیر نا کریت که سه دان هه زار که س له وانیش، به هه تیوی و بی باوکی چاویان به ژیا ن هه لته ئنا، دوا ی ئه وه ی باوکیان له به ره کانی جهنگدا تیاچوو بوون، له بهر ئه مانه خه لکی باوه رپیان نه ده کرد که جهنگ بۆ ئه وان کۆتای هاتبیت هه رچه نه د پۆله کانیشیان له به ره کانی جهنگ گه رانه وه !!

به لام له راستیدا، خه لکی نه یده زانی که وه ستانی جهنگه که ش ته نها بۆ ماوه ی چه ند هه ناسه دانیکه، نه ک بۆ بوونی کاتی پتیویست بۆ بنیادنا نه وه ی ئه وه ی که جهنگ وێرانی

كردبوو، له‌و وێرانكاریه‌یی كه‌ جه‌نگ نابووێه‌وه‌ له‌ ژێرخانی ئابووری و ده‌رونی تاکی عێراقیدا.

جاریکی تر سه‌ر له‌نوی ده‌هۆلی جه‌نگی تر لێدرایه‌وه‌، ئه‌م جاره‌یان كه‌س چاوه‌پێی ئه‌وی نه‌ده‌کرد و به‌ دلی هه‌یج عه‌ره‌ب و موسلمانێكدا نه‌ده‌هات، كێ گومانی ده‌کرد كه‌ عێراق كویتی هاوێ و دۆست و دراوسێی داگیركات، كه‌ له‌ خۆشترین و شه‌خه‌ترین كاته‌كاندا له‌گه‌ڵ عێراق و عێراقیه‌كاندا بوه‌.

له‌ (٢ اغستسی ساڵی ١٩٩٠) ز كاره‌ساته‌كه‌ پویدا، ئه‌مجاره‌یان نه‌ك ته‌نها له‌سه‌ر عێراقیه‌كان به‌ ته‌نها، به‌لگه‌ له‌سه‌ر هه‌موو عه‌ره‌ب و موسلمانان و تواناكانی ئومه‌ت و ناوچه‌ی پۆژه‌لاتی ناوه‌پاستیش به‌ ته‌واوی.

پۆژێك پێش ئه‌وه‌، بالۆیزی ئه‌مریکی له‌ بغداد ئه‌و ته‌له‌یه‌یی نایه‌وه‌ كه‌ صدام حسینی تێكه‌وت، به‌ قۆستنه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی كه‌ صدامی پێناسرابوو له‌ هه‌له‌شه‌ی و هه‌له‌په‌رستی و ته‌ماعاری.

چاوپێكه‌وتنی كۆتای ئه‌و و صدام حسین زه‌نگی هه‌واڵێکی خراپ و شومی لێدا، به‌ باسکردن له‌ نرخێ نه‌وت و كێلگه‌ی نه‌وتی پومێله‌. بالۆیزی ئه‌مریکا ژیرانه‌ پالی پێوه‌نا بۆ به‌قه‌یراناوی كردنی بارۆدۆخه‌كه‌، له‌ نێو ئه‌و دراوانه‌ی كه‌ ئاماده‌ی كردبوو بۆ ئه‌نجامدانی هه‌له‌و سه‌ركه‌شه‌یه‌کی بێ عه‌قلانه‌ بۆ سه‌رینه‌وه‌ی ده‌وله‌ت له‌ نه‌خشه‌ی جوگرافی و سیاسیدا، دوا‌ی دوو ساڵ له‌ كۆتای هاتنی جه‌نگی بێ ئه‌نجام كه‌ هه‌شت ساڵی په‌ه‌قی خایاند بوو.

به‌م شیوه‌یه‌ صدام حسین دوا‌ی هه‌فته‌ ساڵ گورزێکی كوشنده‌ی كێشا به‌ یه‌كێتی عه‌ره‌بییدا، كه‌ خۆی دروشمه‌كه‌ی به‌رز كردبووێه‌وه‌، كاتێك كویتی داگیرکرد، نه‌ك گورزێکی كوشنده‌ به‌لگه‌ كوشتی، كوشتی به‌ داگیرکردنی كویت، به‌لگه‌ له‌به‌ریه‌ك هه‌لیوه‌شاند هه‌، ئه‌وه‌ش بووێ ناوینیشانی فراوان دوا‌ی پوداوه‌كانی (٢) مانگی اغستسی ساڵی (١٩٩٠) ز، ولاتی دوو پووبار بووێ وێستگه‌ی یه‌كه‌م بۆ ئه‌زموونکردن و تاقیکردنه‌وه‌ی ده‌وله‌تی تانیفی و خێله‌کی و دواكه‌وتوو له‌سه‌ر شیوازی و نه‌فامی و نه‌زانی كۆن.

تا ئەندازەى ئەو هەلە کارەساتبارە دەرڤەین کە صدام حسین ئەنجامیدا، بە داگیرکردنى کویت کە بە ھۆیەو دوا بزماری لە تابوتى ژيانى خۆیدا و بوو ھۆى پوخاندنى پزیمەکەى لەلایەن ھاوپەیمانە کۆنەکەپەو (ئەمریکەکان)، دواى ئەو ھۆى کە جەنگیان لەدژی بەرپاکردو توانیان دەستگیری بکەن و پاشداداگیرکردنى لە سێدارەشى بدەن.

تا ئەو ھەمان بە تەواوى بۆ پوون بێتەو، پێویستە بوەستین لەسەر ئەو بارودۆخەو دیاردانەى کە پێش ھێرشەکەى صدام ھەبوون، بۆ ھێرشکردنە سەر دەوڵەتێک کە گریمان عەرەب و موسلمان و دوستەو ئەندامە لە کۆمکاری عەرەبیدا، کە ئەوانە بەسەن بۆ ناشەرعى بوونی ئەو تاوانەى گەرەپەیی صدام، ئەگەر چاویش بپۆشین لە ھەموو ئەو شتانەى تر!!

بە گەرانیو بۆ ماو ھۆى پێش جەنگەکە، دەبینین صدام حسین عێراقى لە جەنگێکى وێرانکەر لەگەڵ ئێرانى دراوستیدا دەرھێنا، کە بە ھۆیەو گەلانى عێراقى لە بنەو ھەژاندو تیکیدان، بە بارودۆخێکى ئابورى زۆر خراپ، کە سەرچەم یەدەکى دراوى نەختینەى و زێرى ولاتى بە ھەدەردا کە زیاتر لە (٣٦) ملیار دۆلار دەبوو، لەگەڵ ھەموو داھاتى نەوت لە ماو ھۆى جەنگەکەدا کە بە بەھای (٢٠) ملیار دۆلارى سالانە مەژندە دەکرا، لەسەروى ھەموو ئەمانەشەو عێراق بە قەرزیکی ئیجگار زۆرەو لە جەنگەکە ھاتە دەرەو، قەرزی ھەریەکە لە ولاتانى (کویت، سعودیە، فەرەنسا، یەکیتى سۆڤیەتى پێشوو، بەرازیل)، و چەند دەوڵەتێکى تریش کە کۆى قەرزەکانى لە (٩٠) ملیار دۆلارى ئەمریکى تێپەرى کرد بوو. عێراق پابەند بوو بە دانى سودێکى زۆرى بە شیک لەو قەرزانە کە دەگەشتە نزیکەى (٣٠٪) ئەو قەرزانە، بە بەھای (٧) ملیار دۆلارى سالانە، ئەمە سەرەپای داواکاری ئێران بە دانى قەرەبووى جەنگى، دواى ئەو ھۆى کە لیژنەپەکی تایبەتى سەر بە نەتەو ھەگرتوو ھەکانى بریاریدا کە عێراق دەستدریژی کردۆتە سەر ئێران، ئێرانیش لە پای ئەو دەستدریژیو ھە زیانەکانى جەنگى داواى (١٦٠) ملیار دۆلارى قەرەبووى دەکرد.

به‌و شیۆه‌یه ئه‌و قه‌رزانه باریکی گرانیان دروستکرد له‌سه‌ر شانی ئابوری عێراق، و بووه‌ هۆی ئه‌وه‌ی که زۆرینه‌ی پڕۆژه‌کانی په‌ره‌پێدانی ولات بوه‌ستێنرێن، ئه‌مه‌ سه‌ره‌پای ئه‌و تیچونه‌ی که تۆژه‌نکردنه‌وه‌و بنیادنانه‌وه‌ی ژێرخانی ئابوری عێراق ده‌یخواست، ئه‌و ژێرخانه‌ی که جه‌نگ وێرانی کردبوو.

+ پاپۆرتیه‌کانی دوا‌ی جه‌نگه‌که کۆک بوون له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که باری ئابوری عێراق به‌م شیۆه‌یه‌یی خواره‌وه‌ بووه‌:

- باری ئابوری هه‌لگری مژده‌یه‌کی خۆش نه‌بوو، به‌ده‌کی دراوی قورس له‌ سالی (١٩٨٨) گه‌یشته‌ بووه (٢٥) ملیار دۆلار. ژێرخانی ئابوری عێراق له‌ ساله‌کانی هه‌فتاکاندا گه‌شه‌ی کردبوو، و دواتر باریکی ئابوری خراپ جێگه‌ی گرتوه‌ و تیچونیکی خراپ سه‌رجه‌م به‌شه‌کانی ولاتی گرتوه‌، بارودۆخی ئابوری پۆژ به‌ پۆژ له‌ خراپه‌وه‌ به‌ره‌و خراپ‌تر ده‌گۆرا له‌ ده‌رئه‌نجامی سیاسه‌ته‌ شکست خواردووه‌کانی صدام حسێندا.

وه‌ك هه‌لیك بۆ ده‌رچوون له‌و قه‌یرانه ئابورییه‌ی که ولاتی پێدا تیپه‌پده‌بو و له‌ ژێر پۆشنای ئه‌وه‌ی که ده‌زانرێت له‌ که‌سایه‌تی ئه‌و ده‌گه‌ینه‌ ئه‌م پاستیه‌ی خواره‌وه‌:

عێراق پاش جه‌نگی ئێران خاوه‌نی هێزیکی زۆر بوو، به‌لام له‌ هه‌مان کاتدا به‌ده‌ست ئابورییه‌کی پوخوا و قه‌رزێکی زۆر قورسه‌وه‌ ده‌ینالاند، دراوسێکانیشی ولاتانیکی لاواز بوون له‌ پووی سه‌ربازیه‌وه‌، به‌لام ده‌وله‌مه‌ند به‌ مال و سامان، سامانه‌که‌یان خاوه‌ن ده‌سته‌لاته‌کانی توشی سه‌رکه‌شی کرد، به‌ تایبه‌تی ولاتیکی وه‌ك عێراق، که پزیمتیکی دیکتاتۆری فه‌رمانه‌وايه‌تی ده‌کرد به‌ سه‌رکردایه‌تی صدام حسێنی دیکتاتۆر.

ئه‌و پیاوه‌ توشی سه‌رکه‌شی و له‌خۆبایی بوونیکی ئیجگار گه‌وره‌ بوو بوو که سنوری بۆ نه‌بوو. دوا‌ی ته‌واو بوونی جه‌نگه‌که‌ی له‌ گه‌ڵ ئێران و بوونی سوپایه‌کی بی‌ شومار و جبه‌خانه‌یه‌کی زۆری چه‌کی کلاسیکی و کارگه‌ی چه‌کی پێشکه‌وتوو، به‌لام له‌ هه‌مانکاتدا نه‌بوونی پاره‌و سامان بۆ دانه‌وه‌ی قه‌رزه‌کانی و ئه‌وه‌ی که جه‌نگ وێرانی کردبوو له‌ ژێرخانی ئابوری ولات و درێژه‌دان به‌ سوپاکه‌ی و پرچه‌ککردنی به‌رده‌وامی و ئه‌و

پارانەى كە پتيويست بوون بۆ دەستپيكردنه وهى پرۆژهكانى گەشەپيدانى ولات كە لە ماوهى جەنگە كە دا وهستينرابوون.

بەبى گومان ئەو بارە ئابوريە سەختەى كە صدام حسين دروستى كردبوو، لە دەرئەنجامى هەلەشەو هەلچوونەكانى بۆ جيبەجپيكردى پلانەكانى ئيمپرياليزمى جيهانى، بە دروستكردى جەنگ لەگەڵ ئيران، كەوا گومانى دەبرد چەند هەفتەىك، يان چەند مانگيەك دەخايەنيت لە دريژترين ماوهيدا، بەلام ئيمپرياليزمى جيهانى دەيويست چەند ساليك بخايەنيت و بەردەوام جەنگى پيپيەكن، بۆيە جاريك يارمەتى صداميان دەدات، جاريكيش يارمەتى ئيران.

ئەو راستيش (هنرى كيسنجر) جەختى لەسەر دەكاتەو لە ياداشتەكانيدا كاتيەك باس لەو جەنگە دەكات و دەلالت: (ئيمە دەمانويست چەند دەكرت ئەو جەنگە دريژيەكەىنەو، و كەس بەسەر كەوتوى تيايدا دەرئەچيت) بەو شيوەىش لەسەر ويلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمريكا پتيويست بوو كە يارمەتى هەردوولای جەنگەكە بدات، تا ئاگرى جەنگەكە بەردەوام بپت لە نۆوانياندا، كە بوو هۆى گيان لە دەستدانى نيو مليۆن كەس لە باشترين گەنجەكانى عيراق و پەيداىبوونى دەيان هەزار بيۆهژن و مردنى سەدان هەزار مندالى عيراقى و سوتانى دلى دايك و باوكيان.

بە هۆى ئەو بارودۆخە ئابوريە سەختەو كە جەنگى عيراق - ئيران هۆكارى دروستكردەكەى بوو، واى لە صدام حسين كرد بىر لە بەدەست هينانى مال و داراى نوێ بکاتەو بۆ قەرەبووکردنەوهى زيانەكانى عيراق لە جەنگەكەدا، بە هەموو عەقلىيەتيكى نەزانی خۆشپەيوە بىرى لە پرۆژهى داگرکردنى کوهيت و خستنه پال عيراقى کردەو. واگومانى دەبرد كە بەو دوو ئامانجى گەرە دەستەبەر دەكات: يەكەمیان دەستگرتن بەسەر پرۆژهىكى زۆرى سامانى نەوت، ئامانجى دووهميش برىتى بوو لە دەستخستنى پوبەريكى فراوانى كەنداو كە دەتوانيت لە پيگەيهو بە ئاسانى نەوتەكەى هاناردەى دەرەو بکات، ئەمە سەرەپاى فراوان بوونى پيگەكانى بازرگانى عيراق لە و پيگەيهو.

به‌و شیوه‌یه صدام حسین ده‌ستیکرد به دروستکردنی ناکۆکی و کێشه له‌گه‌ڵ حکومه‌تی کویتی و تۆمه‌تباریکرد به کارکردن بۆ دابه‌زاندنی نرخ‌ی نه‌وت له پێگه‌ی به‌ره‌مه‌ینانی نه‌وتی زیاتره‌وه، که بوه‌ته هۆی زیان‌گه‌یاندنێکی گه‌وره به ئابوری عێراق که خۆی له‌ بنه‌په‌تدا توشی ئیفلجی و داته‌پین بوو. هه‌روه‌ها دوا‌ی له حکومه‌تی کویتی کرد که له قه‌رزه‌کانی سه‌ر عێراق خۆش بی‌ت که زیاتر له (١٠) ملیار دۆلاری ئه‌مریکی ده‌بوون، له به‌رامبه‌ردا حکومه‌تی کویتی ئه‌و تۆمه‌تانه‌ی په‌دکرده‌وه و ئه‌وه‌شی په‌دکرده‌وه که له قه‌رزه‌کانی خۆی خۆش بی‌ت و داوا‌ی دیاریکردنی سنووری نێوان هه‌ردوو ده‌وله‌تی له حکومه‌تی عێراقی کرد.

په‌یوه‌ندیه‌کانی نێوان عێراق و کویت پێچکه‌یه‌کی مه‌ترسیداریان وه‌رگرت، کویت سوڕبوو له‌سه‌ر هه‌لۆیسته‌کانی خۆی، صدامیش فشاره‌کانی به‌رده‌وام بوون و زیادیشی کردن به هه‌ره‌شه‌کانی، له چوارچێوه‌ی پلانیکی تاوانکاری بۆ ده‌ستگرتن به‌سه‌ر سه‌روه‌ت و سامانی کویت له پێگه‌ی هێزی سه‌ریازییه‌وه.

هه‌ریه‌که له له ولاتی شانشینی عه‌ره‌بی سه‌عودی و ئه‌رده‌ن هه‌ولێ نێوه‌ندگیراندا له نێوان هه‌ردوو لایاندا، به‌لام ئه‌و هه‌ولانه هیچ جۆره به‌ره‌مه‌نێکیان نه‌بوو، به‌ئێ‌كو به پێچه‌وانه‌وه شتی نوێ ده‌رخست ده‌رباره‌ی پووداوه‌کان. صدام باسی له پارێزگاریکردنی خۆی کرد له ناوچه‌ی که‌نداو به‌جنگی له‌گه‌ڵ ئێراندا به‌ درێژای هه‌شت سال و ئه‌و باجه گه‌وره‌ی که دابوو له‌و پێناوه‌دا، به‌لام کویت ئه‌وه‌ی په‌دکرده‌وه و پرایگه‌یاند که ئه‌و یارمه‌تی عێراقی داوه له جه‌نگه‌که‌یدا، به‌ شیوه‌یه‌ك که پاش چهند هه‌فته‌یه‌ك له ده‌ستپێکردنی جه‌نگه‌که قه‌رزێکی (٥) ملیار دۆلاری داوه‌تی، هه‌روه‌ها له‌سه‌ر حسابی عێراقی پۆژانه (١٢٥) هه‌زار به‌رمیل نه‌وتی هه‌ناردی بازپه‌ره‌کانی جیهان کردوه، وه‌ك وه‌فایه‌ك بۆ پابه‌ندبوونه دارایه‌کانی عێراق که له‌گه‌ڵ ده‌وله‌ته‌کانی تردا به‌لێنی له‌سه‌ر هه‌بوو، به‌مه‌به‌ستی پرچه‌که‌کردنی.

له‌به‌رامبه‌ردا صدام حسین وه‌لامی دایه‌وه‌و گوتی: ئه‌و داراییانه که باسیان ده‌کات که‌مت‌رن له تێچوووه‌کانی جه‌نگ، ئه‌و قه‌رزه، قه‌رزه له‌سه‌رمان پێویسته بیده‌ینه‌وه، عێراق

سەدان ملیار دۆلارو سەدان هەزار گیانی پۆلەکانی لە دەستداوە لە پێناو بەرگریکردن لە
کەنداو!

کویت وەلامی دایەو بەوێی کە ئەویش بەھامان شیۆه ناگری جەنگەکی بەرکەوتوو
و دامەزراوە نەوتیەکانی و کەشتیە نەوت گویزەرەوێکانی توشی بۆردومانی جەنگە
بوونەتەو، بۆیە ناچار بوو پارێزەر لە دەوڵەتەکانی تر بکڕێت بۆ تێپەراندنی نەوت
گویزەرەوێکانی. عێراق وەلامی دایەو کویتی تۆمەتبارکرد بەوێی کە پەزنامەند نەبوو
لەسەر ئاسانکاری لە هەردوو دورگە (بوری، بوبیان) ئەگەر ئەو ئاسانکایەیی بکردایە
ئەو عێراق ھەرلەکاتیکی زوووە (فاوی) پزگار دەکرد. لە بەرامبەردا کویت وەلامی
دایەو و پایگەیاندا: ئەگەر ئەو ئاسانکاریانەم بکردایە بۆ عێراق، ئەو دەستی بەسەردا
دەگرتن و پەدی دەکردەو کە لییان بکشیتهو، صدام کاتیکی ئەو قسە بەیست پای
گەیاندا کە ئەو دوو دورگە عێراقین، دەستەلاتدارانی کویت بە خیرای وەلامی ئەو قسە
ترسناکانە صدامیان دایەو و پایانگەیاندا: کە پزیمی عێراقی بەو قسانە پەردە
لەسەر نیازەکانی خۆی لادایەو و ئاشکرایە کە چاوی بپوێتە داگیرکردنی کویت.

بەو شیۆهێ زمانێ دەستەلاتدارانی هەردوولا لە دژی یەکتەر پەردە سەندو گەیشته
ئاستیک کە پێی دەلێن ئاستی نا ئومیدی. عێراق دەستەلاتدارانی کویتی تۆمەتبار دەکرد
بە قۆستەوێ سەرقال بوونی عێراق بە جەنگەو بۆ چوونە نیو خاکی عێراقی و
گۆرپانکاری سنووری و دزینی نەوتی عێراق لە کێلگە نەوتی رومێلە باشور بە بەهای
زیاتر لە (۲۰۰۰) ملیۆن دۆلاری ئەمریکی.

کویت لە بەرامبەر ئەو تۆمەتانە عێراق پایگەیاندا کە عێراق بۆخۆی ئەو پەد
دەکاتەو کە ھێلی سنووری نیوانیان دیاری بکڕێت، لەبەر ئەوێ چاوی بپوێتە کویت.
بۆیە ئەو تۆمەتانە دەستەلاتدارانی عێراق بە بەزاندنی سنووری دزینی نەوتی عێراقی ھیچ
بنەمایەکی پاستیان نیە.

لە پاستىدا ھەمىشە عىراق خۆى دىيوەتەوۋە لەمەسەلەى دىيارىكىردنى سنورى نىوان ھەردوو ولات، بە بيان و جۆراو جۆر، بۆيە بە ئاشكراو بە ھەرچاۋەوۋە چاۋى بېيوەتە كوئىت و جموجلە سەريازىيەكانى لە نزيك سنورەكانى كوئىت دەست پىكردوۋە.

ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكاش بە ئارامگرتنىكى نۆرەوۋە تەماشاي سەرکەشەيەكانى صدامى دەکرد، ئامۆزگارى بالۆيزى ولاتەكەى كرد كە چاۋپىكەوتن لەگەل صدامدا سازىدات، ئامانج لە چاۋپىكەوتنەكەش، راگەياندىنى ئەوۋە بوو كە ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكا نيازى نىيە دەست وەربىداتە ئاكوئىيە ناوخۆيىيەكانى عەرەبەوۋە، پىيوستە دەستەلاندارانى عەرەب خۆيان كىشەكانى خۆيان چارەسەر بكن، ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكا دەيويست بەو ھەلۆيستەى، ئامازەيەك بە صدام حسين بگەيەنئىت كە دەستى كراۋەيە لە چۆنيەتى مامەلەكردن لەگەل كوئىتدا.

بالۆيزى ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكا لە عىراق (كلاسبى) بۆ ئەو مەبەستە داۋاي چاۋپىكەتنى كرد لەگەل سەرۆكى عىراق صدام حسين، لە پۆژى دواتردا رەزامەندى لەسەر درا، واتە لە (۲۵ يوليۋى سالى ۱۹۹۰).

صدام حسين دەيويست، پىش ئەوۋەى ھەر ھەنگاۋىك بنئىت بۆداگىركردنى كوئىت پەيامىك بە سەرۆكى ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكا بگەيەنئىت، دەيوەيست بە (بۆش) رابگەيەنئىت كە عىراق نيازى نىيە زيان بە بەرژەۋەندىيەكانى ئەمريكا بگەيەنئىت لە كەنداۋدا، بە تاييەتى بەرژەۋەندىيە نەوتىيەكانى، تا لە رىگەى ئەو پەيامەۋە بىلايەنى ئەمريكا گرتنى بكات !!

چاۋپىكەتنەكە ئەنجامدرا، سەرەتا صدام حسين دەستىكرد بە قسەكانى، بە خستە پىيوى گەشەسەندنى پەيوەندىيەكانى نىوان عىراق و ويلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكا، كە لە بەرۋارى (۵ يۆنيۋى سالى ۱۹۶۷) ز پچرپىنرابوون بە ھۆى لىكەتەكانى جەنگى ئەو سالاۋە، تا گەرەنەۋەى لە سالى (۱۹۸۰) ز پىش دەسپىكردنى دەستدرىژيەكەى بۆ سەر ئىيران بە چەند مانگىگ.

صدام حسین له میانه‌ی قسه‌کانیدا له‌گه‌ل بالۆیزه‌که‌ی ئه‌مریکا که نزیکه‌ی (٤٥) خوله‌کیان خایاند، هه‌ولیدا کار له‌سه‌ر پوونکردنه‌وه‌ی هه‌لۆیستی عێراق بکات به‌رامبه‌ر ویلایه‌ته‌یه‌کگرتوه‌کانی ئه‌مریکا، داوای دروستکردنی په‌یوه‌نده‌یه‌کی نوێ ی کرد له‌سه‌ر بنه‌مای هاوکاری و متمانیه‌ی دوولایه‌نه و به‌رژه‌وه‌ندی هاوبه‌ش.

ئهمه‌ جگه‌ له‌وه‌ی که قسه‌ی ده‌رباره‌ی جه‌نگه‌که‌ی کرد له‌گه‌ل ئێران، و یادی ئه‌مریکه‌یه‌کانی خسته‌وه، که کاتی خۆی عێراق به‌رامبه‌ر ئێران وه‌ستاوته‌وه، ئه‌گه‌ر عێراق نه‌بووایه ئه‌وا ویلایه‌ته‌یه‌کگرتوه‌کانی ئه‌مریکا نه‌ی ده‌توانی به‌ر به‌ ده‌سته‌لانداری ئێران بگریت، له‌ توانایدا نه‌بوو ده‌یان هه‌زار کوژاو پیشکه‌ش بکات له‌و پێگه‌یه‌دا، به‌لام عێراق توانی ده‌یان جار زیاتر له‌و ژماره‌یه‌ قوریانی پیشکه‌ش بکات بۆ پارێزگاریکردن له‌ به‌رژه‌وه‌نده‌یه‌کانی ئه‌مریکا. زمانی حاڵی صدام حسین به‌ بالۆیزی ئه‌مریکای ده‌گوت، ئایا نه‌تان بینی هه‌شت سال به‌ نوینه‌رایه‌تی ئیوه‌ جه‌نگاین له‌ پێناو خزمه‌تکردنی به‌رژه‌وه‌نده‌یه‌کانی ئیوه. له‌و پێناوه‌دا گیانی نیو ملیۆن عێراقی کرده‌ قوریانی، نرخ‌ی مۆۆ لای ئه‌و دیکتاتۆره‌ وه‌حشیه‌، یه‌کسان بوو به‌ هیچ!!

داوای خسته‌په‌وه‌ی په‌یوه‌نده‌یه‌کانی ئێوان ئه‌مریکاو عێراق، صدام حسین گواستیه‌وه بۆ قسه‌کردن ده‌رباره‌ی بارودۆخی ئابوری عێراق داوای جه‌نگی ئێران- عێراق و گوتی: ئه‌مۆ عێراق پووبه‌په‌وه‌ی جه‌نگی ئابوری ده‌بیته‌وه، هه‌ندیک ده‌وله‌ت هۆکاری ئه‌و جه‌نگه‌ن و ده‌ستدریژیان کردۆته‌ سه‌ر پشکی عێراق و بازاریه‌کانی جیهانیان نقوم کردوه له‌ نه‌وت، به‌ شیوه‌یه‌ک بۆته‌ هۆی دابه‌زینی نرخه‌که‌ی و عێراقیش به‌و هۆیه‌وه زیاتر له‌ (٧) ملیار دۆلار سالانه‌ زیانی به‌رکه‌وتوه، له‌ کاتێکدا که زۆرتین پیویستی پێی هه‌بووه، بۆ دووباره‌ بنیادنانه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی که جه‌نگ تێکی داووه‌ و بۆ بوژاندنه‌وه‌ی پرۆژه‌کانی په‌ره‌پێدان که له‌ کاتی جه‌نگدا وه‌ستێنرابوون، وه‌ له‌کۆتاییدا بۆ دانه‌وه‌ی ئه‌و قه‌رزانه‌ی که له‌سه‌ر عێراق که‌له‌که‌ بوون و سووده‌که‌شیان، که سالانه‌ به‌هاکه‌ی ده‌گاته‌ نزیکه‌ی (٧) ملیار دۆلاری ئه‌مریکی، بۆیه‌ ناكریت عێراق پازی بیت به‌و بارودۆخه‌، چونکه ئه‌وان ئامانجیان سه‌رشۆپکردنی گه‌لی عێراقه‌.

صدام بۆخۆى ئەوھى لە بېركردبوو كە خۆى ھۆكازى سەرشۆپكردى گەلى عىراقە، ھەر لە كاتى ھاتنى بۆ سەركورسى دەستەلات بە كودەتاي سەربازى و تاوھكو دامەزراندنى پزىمىكى دىكتاتورى وبەركردنى ھەموو ئەو جەنگانەى كە گەلى عىراقى تىوھگلان تىاياندا.

پاشان صدام چووھ سەر مەسەلەى سنور، و بۆ بالۆيزەكەى روونكردەوھ كە كوئىت سەرقال بوونى عىراقى بە جەنگى ئىرانەوھ قۆستوھتەوھ و سنوزەكانى فراوانكردوھ بەرپووى خاكى عىراقىدا و ھەستاوھ بە دزىنى نەوتى كىلگەى پومىلەى باشور و نەوتى بە بەھای (٢٤٠٠) ملوون دۆلار فرۆشتوھ. صدام درىژەى بە قسەكانىداو گوتى: مافەكانى خۆمان بەبى گومان وەردەگرىنەوھ، ئىتر سبەى بىت، يان دواى مانگىگ، يان دواى چەند مانگىكى تر، ئىمە سازش لەسەر ھىچكام لەو مافانەى خۆمان ناكەين.

پاش ئەم قسانە صدام چووھ سەر ھەولەكانى بۆ دلنیاكردەوھى ئەمريكا دەريارەى بەرژەوھەندىە نەوتىەكانى لە كەنداو گوتى: ئىمە بە تەواوى لەسەر سوربوونى وىلايەتە يەكگرتوھەكانى ئەمريكا تىدەگەين، بۆ بەردەوام بوونى ناردنى نەوت، وھ بۆ بەرۆشى ئەو لەسەر بوونى پەيوھەندى دۆستانە لە ناوچەكەدا و فراوانى پووبەرى بەرژەوھەندىە ھاوبەشەكانى لە بوارە جۆريەجۆرەكاندا، بەلام لە ھەولەكانى ھاندانى ھەندىك لايەن بۆ زيانگەياندن بە ئىمە تىناگەين.

لە كۆتايدا صدام قسەكانى بە ناردنى سلاو بۆ سەرۆك بوش كۆتاي پىھىناو تكاى كرد كە قسەكانى وەك خۆبى وبە خودى سەرۆك بۆش خۆى بىگەيەننەتە.

دواى ئەوھى كە صدام حسين قسەكانى تەواو كرد، ئىنجا پۆلە بالۆيز (كلاسبى) دەستى پىكرد، كە سەرەتا سوپاسى سەرۆكى كرد بۆ ئەو چاپىكەوتنەو، وەباسى سوربوونى وىلايەتە يەكگرتوھەكانى ئەمريكا كرد بۆ دۆستايەتى لەگەل عىراق و پەرەپىدانى پەيوھەندىەكانى لەگەلدا، لەسەرچەم بوارەكاندا، دواتر ئەوھشى بۆ زياد كردوو گوتى: بەپرز سەرۆك پىگەم بدە كە باس لە دوو خالى سەرەكى بكەم كە لە قسەكانى بەپرزتاندا ھەبوون: خالى يەكەم دەريارەى بابەتى جەنگى ئابورى كە باستكرد، دەمەوئەت

به ناوی حکومه ته که مه وه بلّیم که سه رۆک بوش ناچیتته جهنگیکی ئابوریه وه له دژی عێراق، به لکو ده مانه ویت په یوه ندیه کی باش هه بیته له نێوان هه ردوو ولاتدا، به لام له هه مان کاتدا ویلایه ته په کگرتووه کانی ئه مریکا نایه ویت نه وت نرخیکی به رزی هه بیته، دهیه ویت جیگیری له نرخی نه وتدا هه بیته، هه ر زیانێک که به ر بازارێ نه وت و نرخی که ی بکه ویت، کاریگه ری زۆری ده بیته، نه ک ته نه ا له سه ر ئابوری ئییه به ته نه ا، به لکو له سه ر ئابوری سه رجه م ولاتانی تریش به گشتی. بۆ ئه م قسه یه صدام وه لامی دایه وه گووتی: نرخی (۲۵) دۆلار بۆ هه ر به رمیلێک زۆره ؟

دوای ئه مه بالۆیز چوو هه ر خالی دووه م، که دێرێکی درێژی داگیرکرد له چاپێکه وتنه که داو باسی له ناکۆکیه کانی عه ره ب کردوو گووتی: نه و شتانه ی که ئاراسته ی ئییه ت کرد، ئه وه ئییه نامانه ویت رای خۆمان له باره یه وه بخه یه پوو، ئه وه په یوه ندی به ویلایه ته په کگرتووه کانی ئه مریکا وه نیه، ئییه هیواخوازین که چاره سه ری ناکۆکیه کانی خۆتان، به رێگه یه کی گونجاو چاره سه ر بکه ن، ئییه نیازمان نیه ده ست وه ربده یه نه و کێشه یه وه.

بالۆیز ده یویست به و قسه یه به صدام بلّیت که ئازاده له چۆنیه تی هه لسوکه وت کردن به رامبه ر ئه و قه یرانه له گه ل کویتدا، بۆیه واتیکه یشت که ئه مریکا له به رده میدا گلۆپی سه وزی هه لکردوو بۆ جی به جیکردنی سه رکه شه که ی.

صدام حسین له و بپوایه دا بوو که قسه کانی بالۆیز (کلاسی) کارتی سه وزن بۆ داگیرکردنی کویت، به وه ش که وته ناو ئه و ته له یه وه که ویلایه ته په کگرتووه کانی بۆی نابوویه وه، بۆ لێدانی گورزێکی کوشنده له هینز چه که کۆکۆژه کانی، که له کاتی جهنگه که ی له گه ل ئێراندا دهستی که وت بوون.

له کاتژمێره سه ره تایه کانی به ره به یانی پۆژی (۲ اغستسی سالی ۱۹۹۰) هیزه کانی عێراق ده ستیانکرد به جوله وه به ره و شاری (کویت) ی پایته ختی ولاتی کویت کشان، له کاتی که فڕۆکه کانی هیزی ئاسمانی سوپای عێراق به سه ر ئاسمانی شاره که دا ده سوپانه وه، له و کاته دا هیزیکی تاییه تی سوپای په ره شوتی عێراقی دابه زینه نێو

فرۆكه‌خانه‌ی شاره‌كه‌وه‌و ده‌ستیان به‌سه‌ریدا گرت، ده‌نگی ته‌قینه‌وه له زۆربه‌ی شوینه جیاوازه‌كانی شاره‌كه ده‌بیسترا، فرۆكه جه‌نگیه‌كانی عێراق زۆر به وردی بۆردومانی شوینه هه‌ستیاریه‌كانیان ده‌كرد له شاره‌كه‌دا، دواچار هیزه‌كانی عێراق توانیان له ماوه‌یه‌کی زۆر كه‌مدا بگه‌نه ته‌واوی شاره‌كه‌و داگیری بکه‌ن.

داوی ئه‌مه میری كوه‌یت زۆر به‌خێرای داوای یارمه‌تی له ویلایه‌ته یه‌كگرتوه‌كانی ئه‌مریکا و نه‌ته‌وه یه‌كگرتوه‌كان كرد، بۆ ده‌ركردنی هیزه عێراقیه‌كان له كوێت و گه‌رانه‌وه‌ی ده‌سته‌لاتی شه‌رعی بۆ ولاته‌كه‌ی..

له به‌رامبه‌ردا پزیمی عێراق، له به‌یانی هه‌مان پوژدا پایگه‌یاند، كه كوده‌تایه‌کی سه‌ربازی پویداوه له كوه‌یت!! له لایه‌ن ژماره‌یه‌ك ئه‌فسه‌ری گه‌نجه‌وه به‌سه‌ر خێزانی ده‌سته‌لاتداریه‌تی كوه‌یت، له پێگه‌ی راڤیۆ و ته‌له‌فزیۆنی فه‌رمی ولاته‌وه پایگه‌یاند، كه سه‌ركرده‌كانی كوده‌تاكه داوای یارمه‌تیان له عێراق كردوه بۆ به‌رگریكردن له ده‌ستیۆه‌ردنی بیانی، عێراقیش چوو به‌ده‌م داواكه‌یانه‌وه‌و هیزه سه‌ربازی په‌وانه‌ی كوێت كردوه، ئه‌و هیزانه هه‌فته‌یه‌ك یان چه‌ند هه‌فته‌یه‌ك ده‌مێننه‌وه، كاتیك بارودۆخه‌كه ئارام بۆوه و جێگیربوو ده‌كشینه‌وه.

ئه‌مه جگه له‌وه‌ی وه‌ك ئاماده‌كاریه‌ك بۆ پودانی هه‌ر حاڵه‌تیکی له ناكاو حكومه‌تی عێراقی هێڵی ئاسمانی فرۆكه‌وانی مه‌ده‌نی عێراقی داخست و گه‌شتكردنی بۆ ده‌ره‌وه‌ی ولات قه‌ده‌غه‌كرد و سه‌رجه‌م سنوره‌كانی ولاتیشی داخست.

له پاستیدا پرۆپاگه‌نده‌كانی ده‌سته‌لاتدارانی عێراق بریتی بوون له پێژه‌یه‌کی گه‌وره‌ی گه‌وجی و گێلایه‌تی، چونكه هیزه‌كانی عێراق ماوه‌یه‌ك له‌وه‌و پێش له‌سه‌ر سنوره‌كانی كوه‌یت مۆلێاندابوو چاره‌پێی یه‌رمانیان ده‌كرد و جگه له‌وه‌ش هه‌په‌شه‌كانی ده‌سته‌لاتدارانی عێراق هه‌موو پوژێك له‌سه‌ر یه‌ك درێژه‌یان هه‌بوو، هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی كه ده‌رباره‌ی پودانی كوده‌تای سه‌ربازی ده‌یگوتن ته‌نها هات و هاوارو قسه‌ی پرۆپوچ بوون، چونكه ئه‌و ئه‌فسه‌رانه‌ی كه ئه‌و باسی ده‌كردن ئه‌صله‌ن هه‌ر له بنه‌په‌ندا بوونیان نه‌بوو و

ئەو جۆرە درۆیانە نەدەچوو بە مێشکی کەسدا، نە لە عێراق و نە لە کورەیت و نە لە هیچ شوێنێکی تری ئەم جیهانەدا.

صدامە حسین نە ی دەتوانی هەلسەنگاندنێکی راست و دروست بۆ کاروبارەکان بکات، بەوەش خۆی خستە نێو هەلە گەرەکهو و پای کیشایە خالێک کە گەرانهوێ نەبوو. صدام حسین سوکایەتی بەو گۆرپانکاریانە دەکرد کە لە سەر ئاستی جیهاندا پویاندابوو، دواى هەرەسەپنەنانی بلۆکی سۆسیالیستی و سەرەتای لەبەر یەك هەلۆەشاندنەوێ یەکیتهی سۆفیەت و دەرکەوتنی ئەمریکا وەك تاکە زلهێزی گەرەوێ جیهانی بێ پکابەر.

صدام حسین، سەرکەشی و مل هورپەکە ی لە ژمارە ی سەربازەکانی و چەکە کلاسیکی و کۆکۆزیەکانی لە جۆری کیمیایی و بایۆلۆجی و فایرۆسی، و موشەکە دورهاوێژەکانی وەرەدەگرت، ئەمە سەرەپای هەلە چوپەرەکانی بۆ دەستخستنی بۆمبێ ناوێکی.

صدام وای دەزانی کە لەتوانایدا هە یە پروپەپووی ویلیەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکاو هاوپەیمانە پۆژناواییەکانی بێیتەو، کە بەرژەوێندی گەرەیان هەبوو لە کەنداو، نامادەبوون هەموو شتێک لە پێناو پارێزگاری کردن لەو بەرژەوێندیانەیان بکەن، تەنانەت ئەگەر بە چەکی ناوێکیش بوا یە. کارەکە گەیشتە ئەوێ کە صدام حسین لەبەر دەم زوومی کامێراکاندا گالته بە هێزی ویلیەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکاو تەکنۆلۆژیا پیشکەوتووەکە ی بکات و بلیت: فڕۆکە ی شەبەح کە بەو هەپەشەمان لێدەکەن، نامان ترسینیت، ئەو فڕۆکە یە شوانێکی ئاژەل دەتوانیت بە چەکی (پرنەو) بیخاتە خوارەو؟! صدام ئەوێشی خستە سەر و گووتی: ئێمە زۆر بە دڵنایەوێ متمانەمان بە سەرکەوتن هە یە، ئەگەر جەنگە کە دروست بوو، ئێمە سوپای ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی تێکدەشکێنین و سەربازەکانیان دەنێرینەوێ ولاتەکانیان.

صدام حسین بەو عەقڵیەتەوێ بیری دەکردهو، کە خۆی بە سەرکرده ی پێویست دەزانی و وایبیری دەکردهو کە گەلی عەرەب پیش ئەو سەرکرده ی لەو جۆرە ی بە خۆوێ نەدیوێ.

سەرکەشى و مل ھوپپەكەى گەيشتبووە ئاستىك، تەناتەت نىزىكتىن دۆستەكانى خۆشى سەرسامكردبوو. لە مەسەلەى داگىركردنى كۈەيتدا كە پلانى ھەبوو بۆ داگىركردنى، پىويست بوو پايۇزۇ پاگۈرپىنەو ھەبىت لەگەل يەككىتى سۆفەتدا، كە پەيمانى دۆستايەتى و ھاوكارى ستراتىژيان پىكەو ھەبوو، بەلام نەى كرد، بۆيە بە ەقلى كەسدا نەدەھات، كە ولاتىكى بچوكى وەك عىراق تەحەداى پۆژئاوا بكات، ئەگەر پالېشتىكى گەورەى وەك يەككىتى سۆفەتى نەبىت، بەلام بە ھۆى سەرەكەشەكەپەو ەدام تووشى سەرسوپمان بوو، كاتىك بىنى يەككىتى سۆفەت دۆى سەرەكەشەكەپەتى و پالېشتى ناكات، بەلكو داواى كىشانەو ەى بە پەلەى لىدەكات لە كۈەيت و پالېشتى ھەموو جۆرە بىرارىكى ئەنجومەنى ئاسايشى نۆدەولەتى دەكات كە لە دۆى پۆژىمەكەى ەدام دەرىى بكات.

لە جياتى ئەو ەى ەدام حسىن، چا و بە حساباتى تايىبەتى خۆيدا بخشىنەتتەو، و كارەكە ھەلسەنگىنەت پىش ئەو ەى كار لە كار بىرازىت، كەچى قەيرانەكەى زياتر و زياتر قول كەردەو ە و داواكارى نوئى خستەپوو، بە پەيوەستكردنى مەسەلەى داگىركردنى كۈەيت بە كىشەكانى پۆژەلاتى ناو ەراست، داواى كىشانەو ەى ئىسرائىلى دەكرد لە زەو ە داگىركراو ەكانى ەرەبدا، وە پاشەكشەى سوپاى سورى لە لوبنان، زياتر لەمەش چوو داواى دابەشكردنى داھاتى نەوتى كرد بەسەر ولاتە ەرەبىيە ھەزارەكاندا، ئەم قسانە لە بنەپەتدا، قسەرى راست بوون، بەلام ئەو مەبەستى شتىكى پوچ بوو لە كردنپان.

ئەگەر ەدام گىرگە بە بەرژەو ەندىەكانى گەلى ەرەب بدايە، ئەو گىرگە بە گەلەكەى خۆيدەدا لە پىش ھەموو شتىكەو، لە باتى ئەو ە ئاستى گوزەرانى گەلەكەى خۆى دابەزانو لە شەپىكەو ە گلاند، بەبى بىانوىەك لەگەل دراوسىكەيدا ولاتى ئىران بەبى ئەو ەى ھىچ جۆرە بەرژەو ەندىەكى لە دروستكردنى ئەو شەپەدا ھەبىت، و ماو ەى ھەشت سال درىژەى كىشاو گەلى عىراق، بە ھۆى ئەو شەپەو ە نقوم بوو لە خوینداو عىراقى لە سەوزايىەكى تەپو جوانەو ە ھىنايە سەر وشكانىەكى پەق و تەق و خستىە ژىربارى

قهریزیکی ئیجگار زۆری ولاتانهوه، سه‌رجه‌م یه‌ده‌کی خه‌زینه‌ی ولاتی له‌ناویرد، و ئابوری ولاتی توشی دا‌پمانیکی ته‌واو کرد.

له‌ جیاتی ئه‌وه‌ی صدام حسین هه‌ولتی چاک‌کردنی بارودۆخی خراپی ئابوری ولات بدات، له‌ پێگه‌ی وازه‌ینانی له‌ جه‌نگ و سیاسه‌تی خۆ پ‌رچه‌ککردن، و به‌ هه‌ده‌ردانی سامانی ولات، که‌چی پ‌ویکرده‌ په‌نا‌بردنه‌ داگیرکردنی کوه‌یت، به‌وه‌ش عێراقی خسته‌ نێو قه‌یرانیکی نوێوه‌ که‌ به‌ سه‌دان جار زیارت له‌ قه‌یرانی ئێران گه‌وره‌ تر بوو، هه‌یج حسابیکی بۆ ئه‌وه‌ نه‌کرد که‌ به‌و سه‌ره‌که‌شیه‌ی عێراق ده‌باته‌ نێو قه‌یرانیکه‌وه‌ که‌ ئه‌و سه‌ره‌که‌ی دیار نه‌بێت.

هه‌مووان ئه‌و پ‌رسیاره‌ له‌ خۆیان ده‌که‌ن: که‌ صدام حسین چۆن وێرای ته‌حه‌دای وێلايه‌ته‌ یه‌ک‌گرتوه‌کانی ئه‌مریکا بکات؟ ئایا لێره‌ که‌مترین گومان هه‌یه‌ له‌وه‌ی که‌ صدام حسین سه‌ره‌کردایه‌تی عێراق ده‌کات له‌ جه‌نگیکی د‌ر‌پ‌اودا؟

له‌و پ‌ۆژگارانه‌دا، خه‌لکی پ‌رسیاریان ده‌کرد ده‌ریاره‌ی نه‌ینی هه‌ل‌وێستی صدام له‌ وباره‌یه‌وه‌، له‌ هه‌له‌سه‌نگاندنی خۆشیاندا گه‌یشته‌ بوونه‌ دوو شت: یان ئه‌وه‌تا صدام تووشی ئه‌وه‌ بووه‌ که‌ جنۆکه‌ ده‌ستی لێ‌وه‌شاندووه‌، وای لێ‌کردووه‌ که‌ خۆی به‌وه‌ بزانیته‌ ده‌توانیته‌ سوپای پ‌ۆژئاوا بشکێنێت، یان گه‌یشته‌ بووه‌ ئه‌و باوه‌ری که‌ وێلايه‌ته‌ یه‌ک‌گرتوه‌کانی ئه‌مریکا، کار ئاسانی بۆ ده‌کات بۆ ئه‌وه‌ی سه‌ره‌که‌شیه‌کی جی به‌جی بکات، له‌ کاتی چاوپێکه‌تنه‌که‌ی با‌ل‌وێزی ئه‌مریکا له‌ عێراق له‌گه‌ڵ صدام حسیندا، وه‌ک قه‌ره‌بوو‌کردنه‌وه‌یه‌ک بۆئێوه‌ زیانانه‌ی که‌ له‌ جه‌نگی ئێراندا به‌ری که‌وت بوون، ئه‌وه‌شی که‌ ئه‌مریکا ده‌یکات له‌ ئاماده‌کاری جه‌نگی، هه‌یج نیه‌ و وه‌ک گێژه‌لوکه‌ی ناو فنجانه‌ وه‌ه‌ایه‌ و ده‌پوات و هه‌یج کاریگه‌ریه‌کی نابێت، وه‌ ته‌له‌یه‌ک نیه‌ که‌ وێلايه‌ته‌ یه‌ک‌گرتوه‌کانی ئه‌مریکا نابێته‌وه‌ تا عێراقی تێکه‌وێت، تا له‌و پێگه‌یه‌وه‌ گوریزی کوشنده‌ی لێ‌بدات و توانای سه‌ربازی و ئابوری عێراق تێک بشکێنێت و عێراق بۆ ده‌یان سال بۆ دواوه‌ بگێرێته‌وه‌.

بەو شىۋەيە ھەرچەندە چەكى عىراق بەۋە نەناسرابو، كە دژى عەرەب بەكارھىتئرا بىت و بچىتە جەنگەۋە لە دژى براكانى، ۋەك چۆن صدام خۆى بە لىنىدا بو، دواى دەست پىكردى جەنگى پاگەياندن لەگەل كۈەيتدا، بە تايىبەتى كاتىك كە دەرگاكانى چارەسەرى ئاشتىيان بە كراۋەى مابوونەۋە، بە ھۆى نىۋەندىگىرى دۆستەكانى، ۋەك شانشىنى عەرەبى سەۋدى و مىسر و ئەردەنەۋە، كەچى ئەو دىناى سەرسامكرد بە ھىرشە دوزمىنكارىيەكەى بۆ سەر كۈەيت بە سەدان ھەزار سەرياز و زياتر لە (۳) ھەزار ئۆتۆمبىلى سەريازى و دەبابە، ۋەك تەحەدايەك بۆ ھەموان. پزىمى عىراقى (۱۲۰) گەۋرە ئەفسەرى عىراقى لە سىدارەدا، بە ھۆى پەدكردنەۋەى بەشدارىكردىيان لەو دوزمىنكارىيەدا لە وانەش(لىۋا روكن نازم عمر توفيق، عميد عامر على سعدون، عميدروكن حسين على سليمان، عقيد سعدون وصفى كاميل، عقيد يحيى مراد صفوان)

+كۆمەلەك ھۆكار ھەبوون بۆ ئەۋەى كە صدام حسين ئەو دەستدريژە ۋەحشىانەيە بىكاتە سەر ولاتىكى خاۋەن قەۋارە و، سەرۋەرى تەۋاۋ، ولاتىكى ناسراۋ بە پىكەۋە ژيانى ئاشتىيانەى پۆلەكانى، چ لەسەر ئاستى ناوخۆ يان لەگەل سەرجم ولاتانى عەرەبى و ئىسلامى، كە گرنگترىن ئەو ھۆكارانەى برىتىن لە مانەى لای خوارەۋە :

-صدام لە دەرئەنجامى سىروشتى دەستەلاتخۋازى و حالەتى خۆبەگەۋرە زانىنى ئەو ھەۋەسە دىردانەى كە ھەى بو، لە ماۋەيەكى دورددا تەماعى ھەبوو كە پاسەۋانى ناۋچەكە بەدەست بەيىت و بىيىتە پۆلىسىكى لىھاتو، بۆ پارىزگارىكردن لە ئاسايشى كەنداۋ، بۆ تىركردنى ئارەزوۋەكانى لە خۆش ويستنى دەستەلات و پلەپايە دەستگرتنى بەسەر گەۋرەترىن بەش لە ولاتانى عەرەبى و قراۋانكردنى دەستەلات و ھىزو گەۋرەى خۆى بەسەر كۈەيت و دەۋلەتانى ترى ناۋچەكە بۆ بەرژەۋەندى تايىبەتى خۆى.

-تالانكردنى سەرۋەت و سامانى كۈەيت، ئەو دەۋلەتەى كە جىگەى ئىرەى بولوى پزىمەكەى صدام، لەسەر ئەو خۆشگوزەرانى و ئاشتى و گونجانى دەستەلات و شەقامەى كە ھەبوو لەو ولاتەدا، ئەمە جگە لە نەبوونى ھىچ كىشەكى ئابورى و ھىچ جۆرە كىشەيەكى تىرىش، كە ئەو ولاتەى تەۋاۋ خۆشگوزەرانكرد بو.

— بۆ تۆلە سەندنەوہ لە دەولەتە عەرەبیەکان لە ناوچەکەدا، بە بەردەوام بوونی لەسەر بیروباوەرپەکە، کە گواپە ھەشت سال جەنگاوە و بەرگری لیکردوون و ولاتەکانی پاراستوون، لە درێژبوونەوہی شۆرشێ ئیسلامی ئێران بۆ ولاتەکانیان، کە لەو جەنگە کردوویەتی لە پێناو ئەواندا، خۆینی دەیان ھزار عێراقی پڑاوە، بۆیە ئەو سەرکەشە بەغداد (صدام حسێن) وای دەبینی، کە لەسەر ولاتانی کەنداو بە تاییەتی کۆھیت پێویستە کە نرخیکی گەورە بدات، وەک پاداشتی پارێزگاری لیکردنی، یان پاراستنی لە دۆژمنکاریەکانی ئێران. صدام حسێن وای دەبینی کە مافی خۆیەتی ھەموو مولک و مال و سامانی ولاتی کۆھیت تالان بکات، بۆیە سوپای عێراقی لە کاتی داگیرکردنە کدا ھەستا بە تالانکردنی مولکە گوازاوہەکانی کۆھیت، کە بە بەھای زیاتر لە (٦٠) ملیار دۆلار مەزندە دەکران، ئەمە جگە لە ئۆتۆمبیل و شوینە بازەرگانیەکان و بازارە جیاوازیەکانی زێر، کە کۆی گشتی بەھای ھەموویان دەگەشتیە زیاتر لە (٢٠٠) ملیار دۆلاری ئەمریکی.

— ناردنە دەرەوہی قەیرانە ناوخۆییەکان و کیشە کەلەکە بووہەکان، کە بوو بوونە ھەرەشە بۆ سەر دەستەلاتەکە صدام حسێن لە بەغداد، بۆ ولاتانی دراوسێی عێراق، تا پزێمەکە لە ناوچۆدا بە جیگیر بھێنیتەوہو دوور بیت لە مەترسیە چاوەپوان کراوہەکان. ھەرەھا بۆ ئەوہی کە لە ناوچۆی عێراقدا پزێمەکە بە ناشتی و ھێمنی بژین دۆربیت لە ھەر پوداویکی نەخاوازاو. صدام نەیدەتوانی بژیت، تەنھا لە بارودۆخ و کەشیکی ناجیگیر و ناسروشتیدا نەبیت، ئەو ھێمنی و ئاسایش و پزیزگرتنی لە مافەکانی مەوۆفی نەدەویست.

— ھۆکاری ئابوری، بە شێوەیەک کاتیەک لە جەنگە ستەمکاریەکی لەگەڵ ئێرامی دراوسێیدا ھاتە دەرەوہ، بە دەستی بەتال ھاتە دەرەوہ، و برسێتی تەنگی بە گەلی عێراق ھەلچنی. بۆ بەدەستھێنانی داھات و چارەسەری ھالەتی ھەرەسھێناو خنکاوی ئابوری ولات، کە پزێمەکە بەدەستیوہ دەینالاند دواي تەواو بوونی جەنگەکە لەگەڵ ئێراندا. وەک ھەولێک بۆ پزگاریوون لە چارەنوسیکی پوختنەری نادیار، و بیکاری و ژمارەییەکی گەورە ھەلئاوسان و قەرزە کەلەکە بووہەکانی سەری کە بە ملیارەھا دۆلار

مەزىندە دەكران، صدام كۈھىتى داگىركرد، لەو بارەيەو ە تازىق عىزىز بۆخۇى دانى بەو پاستىيەدا نا لە ۋەلامى رەخنەكانى ۋەزىرى دەرەو ەى شانشىنى عەرەبى سەودى لە بارەى داگىركردنى كۈھىتە گۈوتى: (ئابورى عىراق گەيشتېوۋە قۇناغىكى زۆر خراپ، ھىچ بىزاردەو پىگەيەكى تر لە بەردە مماندا نەبوو).

صدام پىگەى دەرۋونى بەكار دەھىنا، بۆ ئامادەكردنى پاي گشتى عىراق بۆ پاساۋ دانەو ەى ھىرشەكەى بۆ سەر كۈھىت، تەنھا پۆژىك پىش ھىرشەكەى بۆ سەر كۈھىت تەلەفزىۋنى عىراقى تەنھا لەو پۆژەدا بىست جار ئەم دەستەۋازىيە دووبارە دەكردەو ە: (ئەى عىراقىيە بەشەرەفەكان، ئەو ەى كە توشى بوون لە برسەيتى ۋە ھەژارى، لە كاتى جەنگ ۋە دۋاى جەنگىش، ھەموو ھۆكارەكەى دەستەلاتدارانى كۈھىت بوون).

- صدام واى دەبىنى كە مافى خۆيەتى ھەركارىك ئەنجامبەت، كە يارمەتى جى بەجىكردنى ئامانجە دۈژمنكارىيە فراۋانخۋازىيەكانى بەت، لەبەر ئەو ە پازى نەبوو بە حكۈمكردنى (۱۸)مىليۇن كەس لە چوارچىۋەى سنورىكى دىارىكراۋدا، بەلكو صدام چاۋى لە فراۋانكردنى جوگرافىيى پۆژىمەكەى بوو، تا بىتتە پالەۋانى نەتەو ەى عەرەب ۋە نەوتى كەندۋاى بەدەستەو ە بىت، بەلكو كلىلەكەى بەدەستەو ە بىت ۋە سەركرەپەيتى نەتەو ەى عەرەب بىكات، بە شىۋەيەك كە لە ئاستىكى دىارىكراۋدا نەو ەستىت.

سروشتى صدام برىتى بوو لە ناپاكى ۋە شكاندى پەيمان ۋە بەلئىنەكان لەگەل دراۋسىكانىدا، ھىچ شتىك بەرگرى لئىنەدەكر لە جى بەجىكردنى ەزە شەيتانىيەكانى، ئەمە سەرەپاى ەزەكانى بۆ وروژاندنى قەيران ۋە جولاندنى، بە شىۋەيەك كە خزمەتى دەرختىنى بەت ۋەك كەستىكى كارىگەر ۋەستىار لە ناۋچەكەدا.

دەتۋانن بلىنن وىلايەتە يەكگرتۋەكانى ئەمريكاي ئەو ەى بە شىۋىنىدا دەگەرا دۆزىيەو ە، بە داگىركردنى كۈھىت لەلايەن صدامەو ە، چۈنگە بە ھۆى ئەو داگىركردنەو ە ھەلىكى بۆ ھاتە پىش تا ھىزو فېۋكە شەرەكەكانى بخاتە كار ۋە كەندۋا پىپكات لە كەشتىيە جەنگىيەكانى، بە ھاۋكارى لەگەل ھاۋپەيمانە پۆژىئاۋايىيەكانى، سەرەپاى لىدانى گورزىكى كوشندە لە عىراق، بە بەكارھىتەنى سەرچەم ئامىرە سەريازىيەكانى بەردەستى ۋە

نۆیترىن بەرھەمھێنراوەکانى کارگەکانى تەکنۆلۆژیای سەربازى، بۆ گەياندى نۆرتىن ئەوەى کە دەکرێت لە تێکدانى ژێرخانى ئابورى سەربازە عێراق و گەياندى نۆرتىن ئازار بە گەلى عێراق، و سەپاندنى گەمارۆى ئابورى بە سەرىدا، بە مەبەستى برسى کردن و سەرشۆپکردن و خالى کردنەوێ عێراق لە کادىر و زاناو پەسپۆرپە جىاوازیەکان و گەپاندنەوێ بۆ پەنجا سال لەوێ و پێش.

صدام حسین، سوپا و گەل و نیشتمانەکەى لە جەنگێکەوێ گەلاند، کە پێشتر دەرئەنجامەکەى یەکلای کرابووێوە لە بەرژەوێندى ویلايەتە یەگەرتووێکانى ئەمریکا و ھاوێپەیمانە پۆژئاواییەکانى، بە پێداگری کردنى مانەوێ لە کۆمەیتدا.

کارەکە دەستى پێکرد وەک ئەوێ کە صدام بێوێت کارەساتێک بە سەر گەل و نیشتمانەکەیدا بھێنێت، هێچ کەسێک گومانى لە نەبوونى توانای صدام نەدەکرد بۆ خۆپاگى لە بەردەم گەورەترین دەوڵەتى ئیمپریالى جیھانىدا، بەو توانایى کە هەى بوو لە ھەلۆشیئەرتىن و وێرانکەرتىن جۆرەکانى چەک لە سەر ئاستى جیھاندا.

کارەساتەکە پویدا، کە ھەمووان پێشبینیان دەکرد، گەلى عێراقیش سەرلە نوێ باجێکى قورسى دا، بەوێ، لە خوێنى سەدان ھەزار لە گەنج و لاوێکانى و وێران بوونى نۆرتىن ژێرخانى ئابورى و سەربازى عێراق و سەرشۆپبوونى سوپا و گەلەکەى.

ئەو دەرئەنجامەى جەنگ بوو ھۆى گرتیبەردانى ئاگرى پق و توپەى بەرامبەر پزێم و سەرکردەکەى صدام حسین، لەلایەن ئەو سەربازانەوێ کە لە کۆمەیت پاشەکشەیان دەکرد، لە ژێر بارانى ئەو بۆمبانەى کە فرۆکە ئەمریکەکان بە سەریاندا دەباراندن، بە خستەوێ نۆرتىن زیانى مۆیى لە نۆ پیزەکانیاندا. ئەو توپەییە گەورەییە سەربازە عێراقیەکان، زەنگى تەقینەوێەک بوو، کە دواتر پزێم و سەرکردەى لەناوێرد، کە ھۆکارى راستەوخۆى ئەو کارەساتە بوو کە بە سەر گەلانى عێراقدا ھات، بەلام سەرەپای ھەموو ئەو نەھامەتیانەش لەو قۆناغەدالە دەستەلاندە ما، بەوێ و بەرپرسىاریەتى ھەموو دەرئەنجامەکانى جەنگەکەى کۆتە سەرشان.

ئه‌وه‌ی که بێ هیوای سه‌ربازه گه‌راوه‌کانی له‌ جه‌نگ زیاتر کرد، ئه‌وه‌بوو که هه‌یزه‌کانی هاو‌په‌یمانان، پڕۆیه‌که‌ی صدامیان نه‌پوخاند، هه‌رچه‌ندی جه‌ماوه‌ری گه‌ل جولاو پا‌په‌پینی نه‌نجامدا بۆ پوخاندنی ئه‌و پڕۆیه‌ی که هۆکاری سه‌رجه‌م نه‌هامه‌تی و مه‌ینه‌تیه‌کانی عێراق و گه‌له‌که‌ی بوو.

ئه‌وه‌ی که جینگه‌ی سه‌رسوڕمانه له‌ باره‌ی نه‌هێنه‌کانی خۆ ئاماده‌کردنی پڕۆیه‌که‌ی صدام بۆ داگیرکردنی کوه‌یت، ئه‌وه‌بوو که صدام فه‌رمانی کردبوو به‌ سه‌رکرده سه‌ربازیه‌کان، که ئه‌و هه‌وا‌له له‌ نێو سه‌ربازه‌کاندا بلاویکه‌نه‌وه که گوا‌یا بۆ ئه‌و ئاماده‌کاری ده‌که‌ین و مه‌شق ده‌که‌ین که پڕۆسه‌ی ئازادکردنی قودس نه‌نجامده‌ین؟!

دوایی هه‌مان شت لای صدامه‌وه پویدا، له‌ چوارچێوه‌ی بازرگانه‌کی خوپێوه‌گرتوو به‌ دۆسیه‌یه‌ی فه‌له‌ستینه‌وه، که دوا‌ی داگیرکردنی کوه‌یت ده‌رکه‌وت، کاتێک به‌لێنی به‌ فه‌له‌ستینه‌کاندا به‌ شێک له‌ داها‌تی نه‌وتی فرو‌ش‌رای کوه‌یتیان بداتی، له‌وانه‌شه هه‌لۆیستی سه‌رۆکی قه‌واره‌ی فه‌له‌ستینی (یاسر عه‌ره‌فات) له‌پشتگیری کردنی له‌ صدام له‌ دۆسیه‌یی داگیرکردنی کوه‌یتدا ئه‌و هه‌وا‌له پش‌تراست بکاته‌وه.

گوتاریکی گرنگی (محمد مه‌شات)ی بالۆیزی حکومه‌تی عێراقی هه‌یه له‌ واشنتۆن، که له‌ کاتی داگیرکردنی کوه‌یتدا بلاوی کرده‌وه، گرنگی ئه‌و گوتاره له‌وه‌دایه که باس له‌ دوو پاستی گرنگ ده‌کات: یه‌که‌میان له‌مه‌ر گۆپانی پای به‌رپرسا‌کانی صدام له‌ به‌رگریکردن لێ ی دوا‌ی پوخانی، دووه‌میش هه‌ندێک نه‌هێنی ماوه‌ی داگیرکردنی کوه‌یت و لایه‌نه په‌یوه‌ندیده‌ره‌کان ئاشکرا ده‌کات.

د. محمد مه‌شات بالۆیزی صدام بوو له‌ واشنتۆن له‌ ماوه‌ی جه‌نگی داگیرکردنی کوه‌یتدا، ئه‌و زۆر به‌ توندی به‌رگری له‌ داگیرکردنی کوه‌یت ده‌کرد له‌لایه‌ن پڕۆیه‌که‌ی صدامه‌وه و له‌ سه‌ر شاشه‌ی ته‌له‌فزیۆنه‌کان ستایشی صدامی ده‌کرد. محمد مه‌شات دوا‌ی جه‌نگی کویت خانه‌نشین بوو، له‌ ولاتی که‌نه‌دا نیشته‌جێ بوو، پاشان ئاماژه‌کان گه‌رانه‌وه سه‌ری دوا‌ی بلاو‌کردنه‌وه‌ی گوتاره‌که‌ی له‌ پۆژنامه‌ی (شرق الاوسط) و جینیودان به‌ صدام

و تۆمه تبارکردنی به کری گرتوه پیاوی ئیسرائیل. ئەمەى خوارەوێش دەقى گوتارە که محمد مەشاته که له پۆژنامەى شەرق ئەوسەت بلایکێردەوێ :

له و کاره زۆر خەفەتبارو ناپەهەتانه ئەوێه، که چینیکی گەورەى عەرەب، له ناو ئەوانەشدا هەندیک یەکەى بەرگریکاری فەلەستینی دەبینی، که تا ئیستاش له و باوەپەدان که صدام حسین، کار بۆ دۆسیەى فەلەستینی دەکات و گرنگی به خێرو ئاسودەى عەرەب و یەکیتی ئەو گەلە دەدات، بەلام له راستیدا صدام دۆسیەى فەلەستینی بەکار دەهێنێت وەک بانگەشەیکى سوک و نەزم، که له پشتیوێه خەزەتى ئیسرائیلی پێیکات.

هەرچی دەربارەى سیاسەتى نەتەوێ عەرەبى هەیه، ئەوێه باس له یەکیتی و هەماهەنگی عەرەبى دەکات، بەلام له راستی کرداری و مەیدانیاد، کار لەسەر دورخستەوێ عێراق دەکات له بەرنامە و پێیازی یەگرتووی عەرەبى، خەزەتى بەرژەوێهەکانى ئەمریکا دەکات، ئیتەر بەو جەنگەى بێت که لەگەڵ ئێراندا سازیدا به هاندانى ئەمریکا، یان به داگیرکردنی کوهیت بێت، که بەهۆیوێه کەشتیە جەنگیەکانى ئەمریکا و سوپاکەى توانیان به شیوێهیکى فراوان بێنە ناوێه، نەک تەنها بۆ کەنداوێ عەرەبى، بەلکو سوپای ئەمریکا هەموو دەوڵەتانى ناوچەکەى به تەواوێ داپۆشی. بەلێ ئەو پوداوانە بەلگەى پەيوەستن بە کارەکانیوێه، نەک هەلۆیستە سەرزارەکیەکانى.

بەبێ گومان دەیسەلمێنین بۆ ئەوانەى که تا ئیستا چاوەکانیان پەردەى لەسەرە، و ئەوانەى که بەرژەوێهەندى تایبەتیاى نیه لەگەڵ پۆژمەکییدا، یان خۆیان نەداوێ بەدەست بەرتیلەکانیوێه، که صدام حسین گەورەترین خەزەتکاری ئەمریکا و ئیسرائیلە له ناوچەکەدا، بەلێ ئەو پوداوا بەلگانەى که هەمن و کۆمکردوونەتەوێ له میانەى کارەکەدا، دەریدەخەن به شیوێهیک که هیچ گومانێکی تێدا نەبێت، که صدام حسین و بریارو پێنمایەکانى له دواجاردا دەچنەوێ خانەى خەزەتى بەرژەوێهەکانى ئەمریکا و ئیسرائیلەوێ.

+ ئەو كارۈكردەوانەى ھىدام ھىسەن كە پەيۋەستەن بە دۆسىيەى ھەلەستەن و نىشتەمانى ەەرەبىيەۋە:

- ھىدام ھىسەن بە شان و بالى دۆسىيەى ھەلەستەنيدا ھەلەدەدا بە قسە، نەك بە كىردار، بەلكو بە پىچەۋانەۋە كىردەۋەۋە سىياسەتەكانى دژى مافى گەلى ھەلەستەننى بوون. ۋەرن با پىكەۋە ئەۋ شتەنە بىخەنە پوۋ كە پاش بەروارى (۱۷ يوليۋى سالى ۱۹۷۹) ز ۋەرگىرنى دەستەلاتى عىراقى ئەنجامىداون لەۋ پوۋەۋە :

۱- يەكەم كارىك كە كىردى بىرىتى بوۋ لە تىرۈركىرنى (ئەحمەد ھىسن بىكر) بە پىدانى مادەى (ئەنسۇلەن) ى زىاتىر لە پىگەى دەرزيەۋە، كە ئەۋ بۆ خۆى بە دەست نەخۆشى شەكرەۋە دەينالاند، بەلام كە بە پىژەيەكى زىاتىر پىيدا، بوۋە ھۆى مەردنى بە شىۋەيەكى كىت ۋىپى.

۲- ھىدام بە خىراى ژمارەيەكى زۆر لە سەركىردەكانى پارتەكەى خۆى لە سىدارەدا، كە كىردەى لە سىدارەدانەكە ھەريەكە لە (غانم عىبالجلىل، عدنان ھىسەن ھىدەنى، مۇھەمەد عىاش، عىدالھىسەن الشەمرى، مۇھەمەد مۇھەبب) گىرتەۋە، ئەمانە ھەموو ئەندامى قىيادەى قوتىرى جىزى بە عىس بوون، ئەۋان ھەموو پالپىشتى سىياسەتەكانى سەركە (ئەحمەد ھىسن بىكر) يان دەكرد لە پىگەۋ شىۋازى يەككىتى ەەرەبى لە كوتا پۇزگارەكانى سەركەيەتى خۇيدا.

- لە كاتىكدا كە ئەدەبىياتى پارتى بە عىسى، دۆسىيەى ھەلەستەننى بە كۆلەكەى سەركەكى تىكۈشانى ھىزب و بىنەپەتى دۆسىيەى ەەرەبى دانابو، بەلام ھىدام ھىسەن ھەستەنەگى لەگەل ئىراندا ھەلگىساند ۋە ھەشت سال دىژەى پىدا، كە بە ھۆى ئەۋ جەنگەۋە بەشىكى زۆرى ۋەزەۋ تۋانائى گەلى عىراق بە ھەدەردە، لە پوۋى سەربازى و ئابورى و مۇبىيەۋە. بەبى گومان ئەۋ جەنگە بە ھىچ شىۋەيەك لە شىۋەكان لە

به‌رژه‌وه‌ندی دۆسیه‌یی فه‌له‌ستینیدا نه‌بوو، و که‌سیش سود و قازانجی لیوه‌رنه‌گرت ئیسرائیل نه‌بیّت، له‌به‌ر ئه‌وه ئه‌و جه‌نگه تواناو وزه‌ی عێراقی لاواز کرد و به‌هه‌ده‌ریدا، له کاتێکدا ده‌بوايه ئه‌و تواناو وزه‌یه له به‌رژه‌وه‌ندی دۆسیه‌ی فه‌له‌ستیندا به‌ خه‌رج به‌درايه.

- دواى وه‌ستانی جه‌نگی عێراق-ئێرانیش که هه‌شت ساڵی خایاند، صدام حسین کوهیتی داگیرکرد، له جیاتی هه‌ولّدانی بۆ دووباره بنیادنانه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی که جه‌نگ وێرانی کردبوو.

ئه‌گه‌ر باس له ده‌رئه‌نجامی ئه‌و جه‌نگ و ده‌ستدریژی به‌کین بۆ سه‌ر کوهیت، ئه‌وا هه‌مووان ده‌زانن، که ئه‌و جه‌نگه بووه هۆی له‌تکردنی پیزی عه‌ره‌بی و یارمه‌تی ئه‌مریکایدا که جی پێی خۆی قایم بکات له سه‌رجه‌م ولاتانی که‌نداوی عه‌ره‌بییدا، ئه‌مه جگه له‌وه‌ی که وایکرد هه‌ندیک ولاتی عه‌ره‌بی بچنه پال ئه‌مریکا له جه‌نگه‌که‌یداو هیژه‌کانیان شان به‌شانی هیژه پۆژئاوايه‌کان له دژی عێراق بجه‌نگن، بۆ ده‌رکردنی هیژه‌کانی عێراق له کوهیت.

ئه‌وه ئاشکرایه، ئه‌و بریارانه‌ی که له‌لایه‌ن ئه‌نجومه‌نی ئاسایشی نێوده‌وله‌تیه‌وه ده‌رکران بۆ کشانه‌وه‌ی عێراق له کوهیت، نه‌کشانه‌وه‌ی عێراق و پشتگۆی خستنی بریاره‌کانی، وای له ئه‌نجومه‌نی ئاسایشی نێوده‌وله‌تی کرد، که بریاری گه‌مارۆی ئابوری بخاته سه‌ر عێراق، گه‌مارۆیه‌ک که له‌وه‌و پێش وێنه‌ی نه‌بووه، که به‌ پێی ئه‌و بریاره عێراق بۆی نه‌بوو هیچ شتێک هاورده‌و نارده‌نی بکات، له‌وانه‌ش نه‌وت و هاورده‌کردنی هه‌رجۆره‌که‌ره‌سته‌یه‌کی جه‌نگی و ماده‌یه‌کی ئابوری.

- له ماوه‌ی داگیرکردنی کوهیتدا، صدام حسین ته‌نها به تالانکردنی کوهیت و هینانی هه‌موو گه‌نجینه‌کانی زێڕی ئه‌و ولاته‌ پازی نه‌بوو، به‌لکو پوونکردنه‌وه‌یدا به سه‌رجه‌م وه‌زیره‌کان، تا بچنه کوهیت و ئه‌وه‌ی که پێویستیانه بۆ وه‌زاره‌ته‌که‌یان بیهێتن، واته به‌کورتی فه‌رمانی تالانکردنی کوهیتی ده‌رکرد، ئه‌مه سه‌ره‌پای پێگه‌دان به شوێنکه‌وتووانی به‌ بۆ تالانکردنی کۆگا و ماڵه کوهیتییه‌کان.

ھەموو ئەمانە پرويانداو صدامىش بانگەشەى ئەوھى دەکرد كە كۆھىت پارىزگای تۆزدەھەمىنى عىراقە، دواى ئەوھى كە بېرىدا كۆھىت بخاتە سەر عىراق، لىرەدا خويئەر ئەو پىرسىارە دەكات، ئەگەر كۆھىت پارىزگای (۱۹) عىراقە بۆچى بېرى تالانكردى دەركرد بەو شىئوھى؟ لىكدانەوھى لۆژىكى ئەوھى كە صدام نىازى ھەبوو لە كۆھىت پاشەكشە بكات، بەلام نەيكرد تا دواى دەركردى بېرى ئەنجومەنى ئاسايشى نىودەولەتى ژمارە (۶۷۸) (۲۸ تشرىنى دووھى سالى ۱۹۹۰) ز كە ماوھى يەك مانگ و نىو كاتىدا بە عىراق تا لە كۆھىت پاشەكشە بكات، ماوھەكە لە بەروارى (۱۹۹۱/۱/۱۵) كۆتای ھات و صدام پەدى كۆدەوھ پاشەكشە بكات، بۆيە ئەنجومەنى ئاسايش ھەولى بەكارھىنانى ھىزىدا بۆ دەركردى عىراق لە كۆھىت.

صدام حسين لە ماوھى ئەو مانگ و نىوھى كە وەك مۆلت پىدىدا پاشەكشەى نەكرد، سەرەپاى ئامۆزگارىەكانى ھەرىكە لە (يەكئىتى سۆفىيەت و فەرەنساو ئەمىندارى گشتى نەتەوھ يەكگرتووەكان) بە پىئوستى كشانەوھ، تا عىراق پارىزاو بىت لە كارەساتىكى چاوەپوان كراو.

من وەك بالۆيزىك لە واشنتۆن، ئەوھى كە لەسەرم پىئوست بوو، وەك ئەرك و پەرۆشىم بۆ دورخستەوھى عىراق لە نەھامەتىەكانى جەنگ، ئەوھبوو بروسكەيەكم نارد بە پىئوستى پاشەكشەكردن، بەر لە تەواو بوونى ماوھى مۆلتى مانگ و نىوھەكە واتە پىش بەروارى (۱۹۹۱-۱-۱۵) ز، بەلام صدام گوىى بەو جۆرە قسانە نەدەدا.

كاتىك ھەلىكم بۆ پەخسا، لە ميانەى كۆبوونەوھى بالۆيزانى عىراق لە ولاتانى ئەندام لە ئەنجومەنى ئاسايشى نىودەولەتى لەگەل صدام حسين لە كۆتای مانگى ديسەمبەرى سالى (۱۹۹۰) ز نۆد بەروونى پاى خۆم خستە پوو گووتم: ئامانجەكە عىراقە، واتە ويران دەبىت ئەگەر پىش بەروارى (۱۵ يەنایر سالى ۱۹۹۱) نەكشیتەوھ.

صدام حسين توپەى خۆى پشت بەسەرمداو گووتى : (دكتور... ئەگەر ئەمرىكەكان ئەوئىن ھىرش بكەنە سەر عىراق، ئەوھ عىراق لەبەر دەستياندايە... جەنگى (ام المعاريك)

ئەمریکاو پزیمە عەرەبیەکانی لایەنگری ئەمریکا لەناو دەبات و سەرکەوتن بۆ (ام المعاریک)ە، ئەوەش دەبێتە سەرەتای بوژانەو و پاپەڕینی عەرەبی.

دوای ئەوەی صدام گوێی ئەدا بە هیچ جۆرە ئامۆژگاریەک و وریاکردنەوێهەکی دۆستەکانی، هێزەکانی هاوپیەمانان بە فەرمانی ئەمریکاو لە ژێر سەرکردایەتی ئەودا، هەموو شتیکیان لە عێراقدا وێرانکرد، ژێرخانی ئابوری و گەرتی سەربازی و ھۆکارەکانی پەییوەندی کردن و گەياندن، تەنانەت بۆردومانکردنەکە وێستگەکانی پالۆتەکردنی ئاو تۆرەکانی دابەشکردی ئی بەدەر نەبوو، کە بوو ھۆی دزەکردنی ئاوی پیسی ئاو و پۆکان بۆ نیو پوویاری دیجلە.

کاتیەک وێستگەکانی پالۆتەکردنی ئاوی خواردنەو لە ناویران، دانیشتوانی عێراق ناچاربوون، کە پەنا ببەن بەر خواردنەوێ ئاوی پوویاری دیجلە بەبێ پالۆتن، ئەوەش بوو ھۆی بلاو بوونەوێ جۆرەھا نەخۆشی ترسناک لە ناو ھاوڵاتیانی عێراقیدا.

ئەمریکیەکان خۆیان دانیان بەو داناکە عێراقیان گەپاندۆتەو بۆ سەدەکانی ناو و پاست، بە لەناو بردنی سەرچەم ژێرخانە ئابوری و پیشەسازیەکە، واتە لە دەرئەنجامی پەدکردنەوێ کشانەوێ عێراق لە کوهیت لەلایەن صدامەو، لەو ماوەیەیی کە ئەنجومەنی ئاسایش بۆی دیاری کردبوو، بوو ھۆی وێرانکردنی عێراق لە باکور و ھە بۆ باشور. دواتریش گەلی عێراق دوای وەستانی جەنگ، کەوتە بەر گەمارۆیەکی توندی ئابوری، کە تەنھا نەبوو ھۆی ھەزاربوونی گەلانی عێراق، بەلکو بوو ھۆی وێرانکردنی ژێرخانی کۆمەلایەتی و بەھاکانیشی.

لەسەر ئاستی دەرەکیش، دەیان ھەزار فەلەستینی لە ولاتە عەرەبیە جیاواژەکان دەیان نالاند، دوای ئەوەی کە لە کوهیت ئاوارە بوون.

– ئایا ئەوەی جینگە داخ و پەژارە نیە کە صدام حسین کردی، کاتیەک ژمارەیکە موشەکی پوچی ئاراستەیی خاکی ئیسرائیل کرد، ئەو موشەکانەیی کە ھەلگری هیچ جۆرە

ماده‌یه‌کی ته‌قه‌مه‌نی نه‌بوون، و به هه‌یانه‌وه ملیۆنه‌ها دۆلاری ئه‌مریکی دا به ئیسرائیل وه‌ک قهره‌بوویه‌ک بۆ زیانه‌کانی ئه‌و بۆردومه‌انه درۆینه‌یه.

- ناپاکی و ساخته‌ی صدام له به‌رگریکردن له دۆسیه‌ی فه‌له‌ستین، ئه‌و کاته به ته‌واوی بۆم پوون بوویه‌وه که بوومه‌ بالۆیزی عێراق له واشنتۆن له سالی (١٩٨٩)ز. پیش ئه‌وه‌ی بچمه ئه‌مریکا، (تاریق عه‌زیز) که ئه‌و کات وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ی عێراق بوو بانگی کردم و پێنمایه‌کانی صدام حسینی پێی راگه‌یاند و گووتی: پێیویسته نه‌چیت به‌لای کێشه‌ی فه‌له‌ستیندا، به‌ په‌خنه‌ گرتن له ئیسرائیل. هه‌روه‌ها پێی گووتم: که واتاکه‌ی ئه‌وه‌ی ده‌گه‌یاند که شهر به ئیسرائیل نه‌فروشم واته‌ یه‌خه‌ی پێنه‌گرم له‌سه‌ر ئه‌وه کارانه‌ی که ده‌یکات به‌رامبه‌ر فه‌له‌ستینه‌کان، دواتر ئاماژه‌ی به‌وه‌دا که پێنمایه‌یه‌کانی سه‌رۆک صدام حسین بریتین له‌ چاوپۆشی، یان چاوا داخستن له‌ ناست دۆسیه‌یی فه‌له‌ستینی و په‌خنه‌گرتن له ئیسرائیل.

هه‌روه‌ها (نزار حمدون) که ئه‌و کات جیگری وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ی عێراق بوو بانگی کردم و لیستی‌ک ناوی خسته به‌رده‌ستم، که ناوی ژماره‌یه‌ک له‌ کۆنگرێسمانی ئه‌مریکی بوو، داوا‌ی لی‌کردم که پێیویسته گرنگیان پێ‌ده‌م و به‌رده‌وام چاوپێ‌که‌وتنیان له‌گه‌ڵدا سازبکه‌م و په‌یوه‌ندیان له‌گه‌ڵدا پته‌وبکه‌م، له‌گه‌ڵ پێیویستی نزیک نه‌که‌وتنه‌وه له‌ مه‌سه‌له‌ی باسکردنی ئیسرائیل له‌ کاتی چاوپێ‌که‌وتن له‌گه‌ڵیاندا، ئه‌مه‌ جگه‌ له‌وه‌ی که جه‌ختی کرده‌وه له‌سه‌ر دورکه‌وتنه‌وه له‌ هه‌ر جۆره په‌خنه‌یه‌ک له ئیسرائیل له‌و باره‌یه‌وه. دواتر دوا‌ی چه‌ند هه‌فته‌یه‌ک به‌ گه‌یشتم به‌ واشنتۆن بۆم پوون بوویه‌وه که ئه‌و ناوانه‌ی که خستیه به‌رده‌ستم له‌و که‌سانه‌ن که له ئیسرائیله‌وه‌ نزیکن.

- صدام حسین پێ‌ک‌خراوی‌کی نوێ‌ی فه‌له‌ستینی دامه‌زراند به‌ ناوی (به‌ره‌ی ئازادی فه‌له‌ستینی)، ئه‌گه‌ر صدام دڵسۆزی دۆسیه‌یی فه‌له‌ستینی بوايه، ئه‌وه به‌ هه‌موو هی‌زو توانایه‌وه هه‌ولێ یه‌ک‌گرتنی پێ‌ک‌خراوه فه‌له‌ستینه‌کانی ده‌دا، نه‌ک هه‌ستیت به‌ دروستکردنی پێ‌ک‌خراوی‌کی تر وه‌ینه‌ده‌ی تر په‌رتیان بکات، من له‌و باوه‌ر په‌دام که

دروستکردنی به‌ره‌یه‌کی نوێ، واتا پوخاندنی قه‌واره‌ی فه‌له‌ستینی و لاوازکردنی پۆلی بزوتنه‌وه‌ی فتح.

من دانیام که صدام حسین دۆسیه‌یی فه‌له‌ستینی به‌کار ده‌هێتێت، بۆ تێرکردنی له خۆبایی بوونه تایبه‌تیه‌که‌ی و جی به‌جێکردنی تاماعی سه‌رکردایه‌تیه خه‌یالیه‌که‌ی. ئه‌و یارمه‌تیه داراییانه‌ی که صدام پێشکه‌شی هه‌ندێک فه‌له‌ستینی ده‌کات، ئامانج لێیان بنیادنان و دروستکردنی لایه‌نگره بۆخۆی، له نیو پیزی فه‌له‌ستینه‌کان وگه‌لانی ژماره‌یه‌ک ده‌وله‌تی تری عه‌ره‌بی.

له هه‌مان کاتدا صدام حسین بئه‌ماکانی کۆمه‌لگه‌ی عێراقی وێرانکردو سامانی عێراقی به‌هه‌ده‌ردا، بۆ تێرکردنی حه‌زه که‌سیه‌کانی، له بنیادنانی کۆشک و کپینی وێژدان و گه‌ردنی هه‌ندێک عه‌ره‌ب وکه‌سانی بیانی، له پێناو جوانکردنی وێنه‌ی پزێمه‌که‌ی له ده‌ره‌وه‌ی ولات، جا ئیتر که‌سانی پاگه‌یانداکارین، یان که‌سانی سیاسی، له کاتی‌کدا که گه‌لی عێراق به‌ ده‌ست برسیه‌تی و نه‌خۆشیه‌وه ده‌ینالاند، به‌ هۆی ئه‌و گه‌مارۆ ئابوریه‌وه که خرابوویه سه‌ری و صدام به‌کاری ده‌هێنا بۆ زالبوون به‌سه‌ر گه‌ردنی عێراقیه‌کاندا.

– ئایا ئه‌وه لادانیکی گه‌وره نه‌بوو له په‌یڕه‌و پڕۆگرامی حزبی به‌عسدا، که صدام حسین کردی، له کاتی‌کدا که ئه‌و که‌سی په‌که‌م بوو له سه‌رکردایه‌تی پارتیه‌که‌و، وه په‌کێک بوو له ئه‌ندامی سه‌رکردایه‌تی نه‌ته‌وه‌ی، کاتی‌ک که فه‌رمانیدا به‌ سه‌رجه‌م بالۆیزخانه‌کانی عێراق له‌ده‌ره‌وه‌، به‌ پێویستی ده‌رکردنی سه‌رجه‌م کارمه‌ندانێ عه‌ره‌ب و بیانی له بالۆیزخانه‌کاندا و پڕکردنه‌وه‌ی شوێنه‌کانیان به‌ که‌سانی عێراقی. له کاتی‌کدا که زۆرینه‌ی زۆری ئه‌و عه‌ره‌بانه‌ی که له بالۆیزخانه‌کانی عێراقدا کاریان ده‌کرد ئه‌ندامی پارتی به‌عسی عه‌ره‌بی ئیشتراکی بوون.

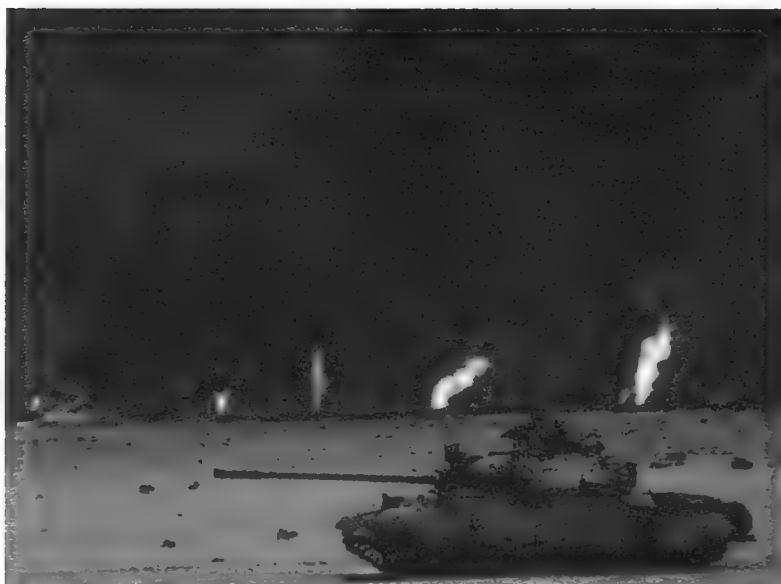
ئه‌و بڕیاره سه‌یره بووه هۆی وه‌ستانی پێژه‌یه‌کی زۆری کاری بالۆیزخانه‌کانی عێراق، چونکه عه‌ره‌به‌کان پۆلی سه‌ره‌کیان هه‌بوو له هه‌لسۆپاندنی کاروباری بالۆیزخانه‌کاندا، ئه‌وان خه‌ریکی وه‌رگێژان و چاپکردن و کاری سکرتێری بوون. ئه‌و بڕیاره بووه هۆی پودانی بێسه‌روبه‌ری و نادروستی له کاری بالۆیزخانه‌کانی عێراقدا، به‌تایبه‌تی ئه‌و

عەرەبانەى كە دەرگان ئەندامى پارتى بەعس بوون و بە باشى زمانى ئەو ولاتانەيان دەزانى كە كاريان تيدا دەكرد، چونكە ئەوان پيشتر پروانامەى زانست يان لەو ولاتانەدا بەدەست ھيتا بوو.

وہزارەتى دەرەوہ سەرجم بالۆيزخانەكانى ئاگاداركردەوہ، كە پريارەكەى سەرۆك صدام حسين لەسەر بنەماى پاك كردنەوہى بالۆيزخانەكان دانراوہ، واتە دەبيت ھەموو ھەمانبەرەكان تيايدا لە چوارچيۆى ئەوانەش كە كارى خزمەتگوزارى دەكەن، وەك شۆفيرو كارگوزارەكان و سەرجمى ئەوانى تريس دەبيت عيراقى بن.

بە پەسەنكردى(خۆمائىكردى)، يان پاكردنەوہى بالۆيزخانەكان، واتە ھەموو ئەو كەسانە بكرىنە عيراقى كە لەو بالۆيزخانەدا كار دەكەن، بەبى وەرگرتنى ھيچ جۆرە ھاوكارىەك لە كەسانى بيانى. ئەو پريارە ئەندامە عەرەبەكانى جزيى بەعسىشى دەگرتهوہ بەبى جياوازى، ئەوہش لادانىكى ترسناك بوو لە بنەما بنەپەتەكانى پارتى بەعسى عەرەبى ئيشتراكى، كە يەكيتى عەرەبى كردبووہ بنەماى يەكەم و سەرەكى پرنسپەكانى كاركردى خۆى.

وہزارەتى دەرەوہى عيراق لىكدانەوہ يەكەى تەواوى بۆ ئەو پيوشويتانە كردوو پايگەياند: كە پووى ئەمنى يەككە لەو ھۆكارانەى كە ئەو پريارەى لەسەر دراوہ. ئەوہش واتاى ئەوہ يە كە صدام و دارودەستەكەى گومانيان ھەبووہ لەوہى كە بەكارھيتانى عەرەب دەبيتە ھۆى دروست بوونى كيشەى ئەمنى لە كارى بالۆيزخانەكاندا. بۆ زانياريش سەرجم بالۆيزخانەكانى ولاتانى عەرەبى و جياھانىش، سەرجميان كەسانى ناوچەى بەكار دەھيتن لە پايكردى كاروبارەكانياندا، جگە لە ولاتى (چين) نەبيت.

سوتاندنی بیر نه‌وته‌کان له‌مه‌ترسیدارترین تاوانه‌کانی صدام بوو له‌کاتی داگیرکردنی
کوهیتدا!!!

هیزه‌کانی هاوپه‌یمانان له‌کاتی چونیان بۆ نێو کوهیت دواى نازادکردنی.

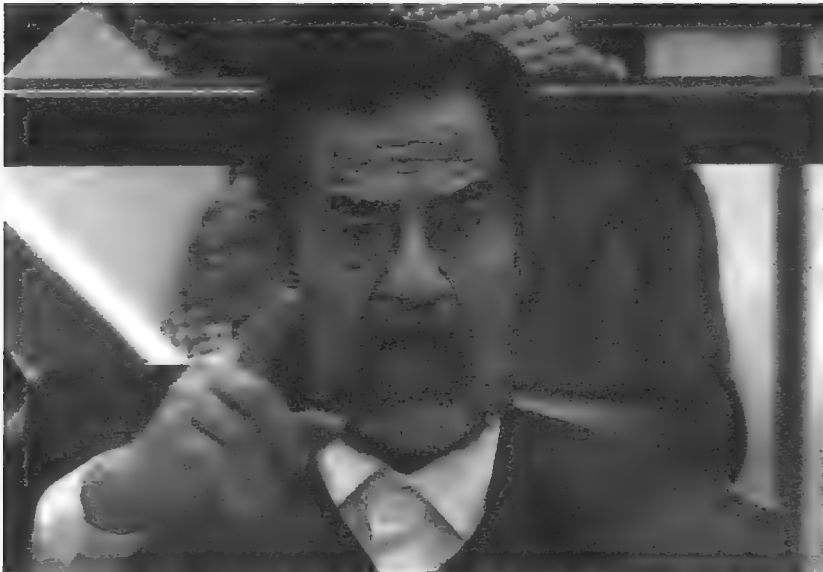

جه‌نگی نه‌مه‌ریکا بۆ سه‌ر عێراق و سه‌ره‌تای مه‌ره‌س هێتانی پزێمه‌که‌ی صدام !!

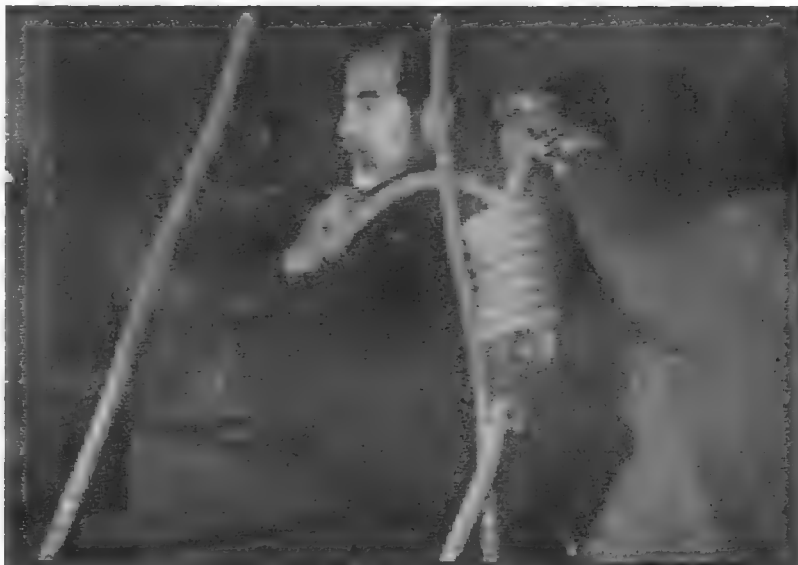
صدام له‌چرکه‌ ساتی ده‌ست گیرکردنی له‌ شه‌شارگه‌یه‌ك كه‌ ناوی (چالێ چال چالۆكه‌) ی

لێتێرا !!

صدام له قهقهه سی تۆمه تباریدا له کاتی دادگایکردنه کهیدا که به له ستیداره دان کوتایی

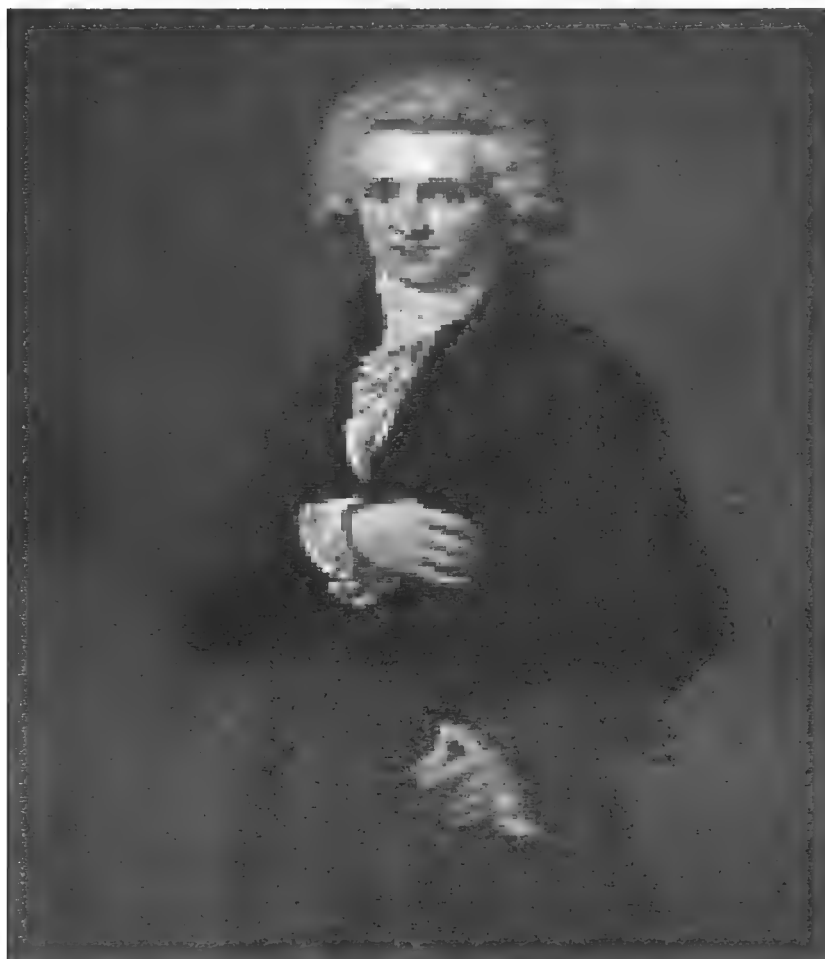
هات !!

ئه وه کوتاییه که ی بوو، که سه ره تا که ی بریتی بوو له بریاری صدام حسین که گه یشته ناستی مه له ی مه زن به داگیرکردنی کوهیت ، ولاتیکی عه ره ب و موسلمان و دوست !!

13- رۇبىسىز.... ھىچ وانەيەك فېرنەبوو

ھەئەيەكى كوشندە ئە سىدارەيدا!!

لەسەردەمی خۆیدا بە بلیمەتییکی کەم وێنە دادەنرا...سەرکردەیی شۆپش بوو لە جۆری
 یەکەم....شۆپشیکی تر نا، بەلکو شۆپشی فەرەنسی، کە فەرەنساو ئەوروپاوە بەلکو
 ھەموو جیھانیشی گۆپی...لەسەر تەختی فەرمانرەواوەتی دانیشت....پێزی
 لێگیرا....گۆپراپەلێ کرا....متمانەیان پێکردو....کاری خۆیان بۆ ئەو بەجێھێشت....
 بەلام گۆرا بە دیکتاتۆریکی خۆین پێژو....ھەلەئە تەمەنی ئەنجامدا..ھەلەئە کە زۆریک
 لە دیکتاتۆرەکانی پێش خۆی و داوی خۆی لەناوێرد، توشی پەتایەکی بوو بەناوی (شییتی
 گەورەیی)پەتایەکی بکوژە، توش بوو کە پال پێوە دەنێت بۆ بەدەستھێنانی دەستەلات
 و لوت بەرزێ لە پێگەی تاوانکاریەو، داوی لێدەکات کە بە جۆریک ھەلسوگەوت بکات کە
 وابزانیت خۆی فەرمانرەواي خاك و خەلکی ولاتەکە یەتی، تاکرەوی دەکات لە
 دەستەلاتیدا، ھەموو ئەو شتانەی بێر دەچیت کە وانا کانی میژوو مرقایەتی فێر دەکەن،
 وا دەزانیت خاوەنی ھەموو شتیکی، بەلام کتوپر بۆی ئاشکرا دەبیت کە ھەموو شتیکی
 لەدەستداوێ تەنانت گەردنی خۆشی.

ئەو سەرکردەیی شۆپشی فەرەنسی بوو پۆبسیبیر، کە گەردنی خۆشی چووێ ژێر
 ھەمان ئەو (مەسقەلە یەو)کە گەردنی ھەزارەھا لە نەیارەکانی پێوە کرد، وە ئەو ھەمان
 ئەو گەلە بوو کە بەرزێ کردەو و خستێ سەر گەردنی خۆی و دواتریش داوای
 گەردنەکەیی کرد، لە ھەمان ئەو گۆرەپانەیی کە وەحشیەت و خۆینی پێژی خۆی تیا
 تاقیکردبوویەو، کاتێک لە پێرەوی سەرەکی شۆپش لایدا!!
 کاتێک کارەکە وێران و خراب بوو، کە سایەتی گۆرا بە تیکەلە یەکی نامۆ لە گومان و دوو
 دلی و دەستەلاتخواز و دوژمنییکی تەواو لە دژی ھەر کەسیک کە جیاواز بووایە

لهگه لیدا، هه میشه له و باوه په دا بوو که به هیچ شیوه یه که هه له ناکات، خوی واده بیینی که سه رچاوه ی یاسایه، وه که هه موو دیکتا توره کانی تری میژووی کۆن و هاوچه رخ.

پۆبسیتر لهگه ل تپه پوونی کاتدا ووته بکوژه که ی خوی ئاشکرا کرد که ده یگوت : (جنگ هه میشه حه زی یه که می حکومه تی به هیژه، نه و حکومه تی که ده یه ویت به هیژ بیت) لیره دا جنگ، مه بهستی جهنگی شوپشی فهره نسی بوو له دژی دوژمنانی شوپشی فهره نسی.

لهگه ل تپه پوونی کاتدا، بۆ هه موو پۆله کانی گه لی فهره نسا ئاشکرا بوو، که له وانه یه سه رجه م فهره نسیه کان دادگای بکرتن له سه ر دهستی پۆبسیتر که خۆیان متمانه یانن پیکردوه، به تۆمه تی نه وه ی که دژی شوپش بن، مه صقه له که جیاوازی نه ده کرد نۆوان که سی نشتیمانپه روه رو ناپاکدا، گه رده نکانی پیکه وه ده هاپی.

ده وتوانن بلیین پۆبسیتر توشی هه ندیک شت هات که له سه ره تادا پووه پووی بوونه وه، خراپترین هه له ی خراپ نه و کات بوو که دهسته لاتی وه رگرت و ژماره یه که هه له ی کوشنده ی نه جامدا، که هیچ پاساوێک نه بوو بۆ نه وه ی دواتر بیانوی بۆ بهیتریته وه، یان به رگری لیبکریت.

پۆبسیتر له سالی (١٧٥٨ز) له ئاراس له دایک بووو و هه ر له ویش گه وره بووه، هیشتا ته مه نی شه ش سالان بووه دایکی مردوه، باوکی دهستی له کار هه لگرتووه و به که سیکی دهستبلاویش ناسراوه، پۆبسیتر که سیک بووه که به ته مه نی لایه تیدا تینه په ریوه، که سیکی زیره ک بووه، له نۆوان هه موو قوتابیه کانی هاوپییدا دیاریکراوه تا گوتاریک بخوینیته وه به بۆنه ی چوونه سه رته ختی پاشا (لویسی شازده) پادشای فهره نسا له سالی (١٧٧٥ز).

له سالی (١٧٨٩ز) پۆبسیتر بوو به پارێزه و نوینه ری چینی سیته م له کۆشکی فیرسای. پۆبسیتر ده م و چاوکی په نگ په پیی و بزکاوی هه بوو، ده ماره کانی دهستی په نگینکی سه وزیان هه بوو، لای خانه خویکه ی (مادام دی ستو) سروشتیکی باشی نه بوو.

كاتىك زىندانى (باستىل) پوخىترا لە شۆرشى فەرەنسيدا، پۆسىبىر بيانوى ھىنايەو ھە بۆ ئەو لە سىدارەدانانەي كە لە كاتى شۆرشدا ئەنجامدران، بەبى دادگاى كرد، ھەك كەسىكى توندپەو ئەو كوشتارانەي بە (دادگاى گەل) ئەژمار كردن.

سەرەتا پۆسىبىر كەسايەتەي كى پادىكالى ھەبوو، دواتر گۆرا بە بوكوژىكى خوین سارد، بە شىوھەيك كە زۆرىنەي ھەرە زۆرى ھاوپى نزيكەكانى خۆي لە سىدارەدا. پۆسىبىر لە سەرەتادا داواي ھەلۆھەشاندنەوھى سزاي لە سىدارەدانى دەكرد، بەلام داواي ئەوھى كە دەستەلاى ھەرگرت، بوو بە يەككە لەو كەسانەي كە زۆرتىن پىداگري لەسەر ئەو سزايە دەكرد، ئەوھش بە گووتنى پستە بەناويانگەكەي كە لە پۆژى لە سىدارەدانى پادشا لويىسى شازدەدا گووتى: (پىتويست لويىس بمرىت، لەبەر ئەوھى گەل بژىت). ئەو پستەيە بە پادشا لويىسى شازدە دەستى پىكرد، بەلام لەسەر ھەموو ئەوانەش تاقىكرايەو ھەكە دژى بۆچوونەكانى پۆسىبىر ھەستانەو، لە ھەزارو دەولەمەندەكان بەبى جياوازي.

بۆ نموونە لە پۆژى (۷دەيسەمبەري سالى ۱۷۹۴) ز ياساي (گومان)ى دەركرد كە پەيوەست بوو بە مل قرتاندن يان كوشتنى خەك لەسەر گومان لىكردنى، ئەو ياسايە تايبەت بوو بەو كەسانەي كە دەستگىر دەكران بە ھۆي (ھەلسوكەوتيان، پەيوەنديان، قەسەيان، نوسينيان)، بەتاواني ئەوھى كە ئەو شتانەيان دژى شۆرپشە.

ئەو ياسايە بە واتاي دانانى شمشىر بوو لەسەر گەردنى ئەندامانى كۆنگرەي نيشتمانى فەرەنسى، بە دەركردنى ئەو ياسايە، پارىژبەندى ياساي لەسەر ئەندامانى كۆنگرە نەھىشت. ئامانچ لە پشت دەركردنى ئەم ياسايەو، لە ناوېردنى ھەر كەسىك بوو كە سەري لە بەرامبەر پرىسبىر بەرز بگردايەتەو، يان پىچەوانەي ئەو بېرى بگردايەتەو؟! لە پاش تىپەپېوونى ھەوت مانگ بەسەر ئەو ياسا تىرۆرىستىدە، بە فەرمى ھوكمى لە سىدارەدان بۆ (۱۶) ھەزار كەس دەرچوو، لە نىويشياندا ئەندامانى پارتى (گېرۆندىەكان) (كە گەورەترىن پارتى لايەنگرى كۆمارى بوون، و يەككە بوون لە گەورەترىن پارتە

سیاسیه‌کانی ماوه‌ی شوپشی فەرهنسی). هه‌روه‌ها (جاک بریسو)ی نه‌یاری پۆبسیتر، که له‌سالی (۱۷۹۱)ز له‌لایه‌ن پۆبسیتره‌وه تۆمه‌تبارکرا به‌هه‌لگیرساندنی جه‌نگ له‌دژی.

هه‌رچه‌نده پۆبسیتر ماوه‌ی (۲) سال فەرمانه‌په‌وايه‌تی فەرهنسای کرد، به‌لام ته‌نها يه‌ک سالی توانی ئه‌و شیوازه دیکتاتۆریه تونده‌ی بسه‌پینیت. فەرهنسا له‌ماوه‌ی فەرمانه‌په‌وايه‌تی ئه‌ودا خراپترین، سه‌رده‌مه‌کانی تیرۆر سه‌رکه‌شی و یاخی بوونی به‌خۆه بینی، له‌سێداره‌دان و به‌مه‌صفه‌له‌کردن له‌و دیمه‌نه‌ خوپۆه‌گرتوانه‌ بوون که پۆژانه‌ دووباره‌ ده‌بوونه، به‌بێ ئه‌وه‌ی بۆ ساتیکیش ویژدانی پۆبسیتر بجولینن.

میژوونوس ه.ج. ویلز ده‌رباره‌ی ئه‌و ده‌لیت: (شوپش که‌وته به‌رده‌ستی سه‌رکرده‌یه‌کی ده‌سته‌لاتخوازی خۆپه‌رست، که بریتی بوو له‌ پۆبسیتر).

پۆبسیتر که‌سیکی جه‌سته‌لاواز و ترسنۆک بوو به‌ فیتره‌ت، هه‌ژاریو له‌ خۆبه‌گه‌وره زانینی خۆی، به‌لام ئه‌و به‌ پشت به‌ستن به‌ شتێک هاته‌ سه‌ر ده‌سته‌لات که پتویسته‌ بۆ به‌هێزبوون، که بریتیه‌ له‌ باوه‌ر. ئه‌و کاری له‌سه‌ر پزگارکردنی سیسته‌می کۆماری ده‌کرد، له‌سه‌ر ئه‌و وێنه‌یه‌یی که خه‌یالی خۆی ده‌یکێشا، وا گومانیشی ده‌برد که هیچ که‌س پزگارکه‌ری نیه‌ ته‌نها خۆی نه‌ییت، دواتر باوه‌رکه‌ی گه‌یشه‌ ئه‌وه‌ی که مانه‌وه‌ی له‌ هوکمه‌دا، پێگه‌ی پزگارکردنی کۆماره‌که‌یه‌تی!!

میژوونوسیکی گه‌وره‌ ده‌لیت: (پۆژه‌کان تێده‌په‌رین، پۆژ له‌ دوا‌ی پۆژ و، هه‌فته‌ له‌ دوا‌ی هه‌فته‌، ئه‌و ئامێره‌ دۆزه‌خیه‌ش (مه‌صفه‌له‌) سه‌ری له‌ دوا‌ی سه‌ر ده‌خوارد، وه‌ک ئه‌وه‌ی زمانحالی پۆبسیتر بلیت ئایا زیاتر هه‌یه‌؟

میژوونوسان جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه‌ ده‌که‌نه‌وه، که ده‌سته‌واژه‌ی (تیرۆر) پێش شوپشی فەرهنسی، به‌ شیوه‌یه‌کی به‌ریلاو به‌کار نه‌هاتوه‌، به‌لام له‌ کاتی پودانی شوپشه‌که‌دا وه‌ک ده‌سته‌واژه‌یه‌کی به‌هێز به‌کارهێنرا، و دواتریش له‌ماوه‌ی فەرمانه‌په‌وايه‌تی ئه‌و حکومه‌ته‌ی که به‌ سه‌رده‌می (تیرۆر) ناسرا.

پۆبسیتر و هاوڕێکانی وایانده‌بینی که تیرۆر ناوێشانی سه‌ریه‌زنی و گه‌وره‌یه‌یه، پۆبسیتر له‌ به‌رده‌م لیژنه‌ی ته‌ندروستی که سه‌ر به‌ (دادگای ترس) بوو ده‌یگوت:

(پېئويستە ئامانجى يەكەم لە سياسەتەكەماندا بىرىتى بىت لە پېنماى كىردنى گەل بە لۆژىك و دۆلەتەى كىردنى بە تىرۆر، تىرۆر شتىك نىە زىاتر لە دادپەرورەى خىراىى توندى بېبەزەبىانە، بۆيە ناونىشانى سەربەرزى بىرىتىە لە، لەناوبىردنى دوزمىنانى ئازادى بە تىرۆر).

+ پۆبسىپىر ژمارەيەك تۆمەتى نوئ و ناوازەى داھىنا بۆ لە سىدارەدانى نەيارەكانى لەوانەش:

- دۆلەتەى نىشىتمان پەرورەى بە جىئۆ قسەى ناشىرىن.
- بىلۆكرىدەنەوەى گىيانى نا ئومىدى لای ھاولاتيان.
- برەوپىدان و جوانكرىدى ھەوالى ناراست.
- پىشىلىكرىدى پەوشتەكان.
- خراپكرىدى وىژدانى گشتى.
- شىواندن و چەواشەكارى، بىتاوانى و پاكى شۆپشگىپى و لەمپەر خستەنە بەردەم تواناو لىھاتووئەكانى حكومەت.

لە پىناو جى بەجىكرىدى خىراى پىوشوئىنە ياساىيەكان، ياساىەكى دەركىر بە نەھىشتىنى، پارىزەرە بەرگىركىن لە خۆ و بانگىردن و ئامادەبوونى ھەر شاھىدىك. دواى ئەمە ھەمىشە ھوكمەكان دووان لەمانە بوون يان مردن، يان بىتاوانى، بۆيە زۆرىنەى دادگايى كىردەكان بە واتاى مردن دەھاتن، لەگەل ھاتنى سەرەتاكانى سالى (۱۷۹۳)ز پىژەى جى بەجىكرىدى ھوكمە لە سىدارەدان پۆژانە بۆ (۳۰)كەس بەرز بووئەو.

لەلايەكى تىرىشەو، سوپاى فەرەنسەى بە شىئوەى كاتى سەرکەوتوو بوو لە پاراستنى سنورەكانى فەرەنساو ھەندىك سەرکەوتنى مەيدانى بەدەست ھىنا بوو لە دورخستەنەوەى مەترسىەكانى سەر سىستەمى كۆمارى، بۆيە ژمارەيەك لە كۆمارى خوازەكان، پايانگەياندا، كە چىتر ئەو ياساو پىوشوئىن و دادگا سەرکوتكارانە پىويستيان نەماو، لىرەدا جارىكى تر پۆبسىپىر دەركەوتەو و وتەيەكى ترى لەو بارەيەو پراگەياندا گووتى: ھەر كەسىك لە دۆى

ئەو پۈشۈيۈنەنەبىت كە گىراونەتە بەر، ئەو دەۋرمنى شۆپشەو، لە ناخى خۇيدا دەۋرمنايەتى شاردۆتەو.

بۇ ئەو مەبەستەش دەستىكرد بە ھەلمەتتىكى لىكۆلىنەو دەستىگىركردنى نوئ، بۇ زانىنى ئەو شتەي كە لە دلى خەلكىدا ھەيە، بەو ھەش مومارەسەي زيارتى ترس و تۆقاندنى كرد، ھەمووان بە (بوونەو ھەي گەورە) بانگيان دەكرد، كە خۇي ئەو نازناو ھەي بۇخۇي داھىنا بوو، بەلام لە پشتەو ھەسەر ئەو كارو كردهوانەي كە دەيكرد گالئەيان پىدەكرد. لە پۆزى (۲۶ يوليۆى سالى ۱۷۹۴) ز پۆسىيىر گوتارىكى خويىندەو، تىايدا جەختى لەسەر پۆسىيىتى لەسەر پابەند بوون بە شتە باشەكان و پەپەيى كىردىيان دەكردەو، بەلام لە ميانەي گوتارەكەيدا، ژمارەيك لە ئامادەبووان بە ھەماسەو ھوتافيان كىشاو گوتيان (بۇ مەسەلە ئەي دەۋرمنى شۆپش).

لە پۆزى دواتردا، دەستكرا بە پەخنە گرتن لە پۆسىيىر، و نەيارەكانى باسيان لە دەستىيىزىيەكانى پۆسىيىر كىرد بۇ بىنەما پىرۆتۆكۆلىيەكان، لەبەر ئەو ھەي بەناوى كۆمەلى سەركىدايەتيەو قەسەي نەكردو، بەلكو تەنھا بە ناوى خۇيەو قەسەي كىردو، كە ئەو ھەش واتاي ئەو ھەي كە لە ناو دلىدا دىكتاتۆرىكى تەواو بوونى ھەي. لەپاش ئەمە زۆرىك لە خەلكى ترسيان نەما، بەو ھەي كە شويىنگەتنيان بۇ پۆسىيىر، يان لەگەلبوونى و چوونە ژۆرسەركىدايەتى ئەو، نايان پارىزىت لە دەرھاويشتە ھەو سبازيەكانى ئەو، بۇيە ھەر كەسەك لەوانە كە ھوتافى دەكىشاو پرىسييىرى تۆمەتبار دەكرد دەيان كەس پالېشتيان لىدەكرد، لە بەختى باشى ئەو ھوتاف كىشانەش پۆسىيىر لە گوتارەكەيدا تۆمەتى ناپاكى دابوونە پال، كە سزاكەي راستەخۇ كوشتن بوو. پاش ئەو ھەي كە پۆسىيىر ئەم دىمەنەنەي بىنى، ھىچ قەسەيەكى بۇ نەمايەو تەبەرەچى ئامادەبووانى پىدەتەو ھەي زامانى ھات بەيەكداو توشى دلاپاوكىي و نا ئارامىيەكى زۆر بوو، بۇ يەكەمجار ھەستى بەترس كىرد، بەتاييەتى لەو كاتەدا يەكەك لە ئامادەبووان بە دەنگى بەرز ھاواري كىرد: (تەماشاكەن: خويىنى دانتۆن، ھەناسەي لى بىرپو ھەشەكانى لى قەدەغەكردو ھەي بىيانلىت)!

دوای ئەمە نەیارەكانى بەخىراى لە دژى جولان، چونكە دەیانزانى ئەگەر يەكئەگر و كۆنەبنەو و ھاوپەيمانیەتى نەبەستن بە خىراى، ئەو وە مردن و لە سىدارەدانىيان مسۆگەرە و سەرچەمیان لە سىدارە دەدات.

پیداگرى دەستەلاتدارانى سەردەمى تۆقاندن لە فەرەنسا، لە ژێر سەرکردایەتى پۆبسیبىردا سەيرو نامۆ بوو، ھەموویان پێككەوت بوون لەسەر ھەوەس و ئارەزوو پەشەكەيان. يەكێك لەو كەسانەى كە ھۆكمدرا بوو بە ھەلواسين، پێش ئەوێ كە لە سىدارە بدريت خەنجەريكى لە خۆ دا، ھۆكۆ كۆشت بوو، بەلام جەلادى قەسابخانەكانى سەردەمى تۆقاندن لە فەرەنسا، پايانگەياندا كە ئەوان ھەلخەلەتاندنى دادپەرەرى پەد دەكەنەو، بۆ جى بەجێكردنى قەسەكەشيان ھەستان جەستەى مردووى ئەو كەسەيان بە مردووى خستە بەردەم مەصفەلەكە و سەريان لە لاشەى جیاكردەو.

شۆپش دەستىكرد بە خواردنەوێ خۆى، دوای قەلاچۆكردنى دۆژمنەكانى، ئيتەر ھىچ لەبەردەم حەزى خويندەى نەمايەو، تەنھا لەناوېردنى دۆست و ھاوپەيمانەكان نەبیت، ئيتەر ھەكەسێك كە مەترىن دژايەتى بۆ پۆبسیبىر نیشان بدایە، تۆمەتبار دەكرا بە پەكخستنى كۆمار، سزاكەشى لە سىدارەدان بوو (مەصفەلە).

بۆ نمونە كاتێك كە گەورەترین پالەوانى شۆپشى فەرەنسى (جۆرج دانقون) ھەولیدا كە كۆتايى بە سەردەمى توندوتیژى و تۆقاندن بەپنیت و، ئەو ھەموو لە سىدارەدانانە پاڤگريت، دەستگیركراو بۆرە بەردەم مەصفەلە ولەگەل خوشیدا سەرچەم ئەندامانى خیزانەكەشى لە سىدارە دران بە مندالى شيرەخۆرەشەو، لە ترس ئەوێ نەو و لە كاتى گەورەبوونیاندا شۆپش بەرپاڤكەنەو لە دژى بكۆژانى باوانیان، لە پڕۆسەى لە سىدارەدانەكەشدا، لە بچوكەو بۆ گەرە دەستیان پێكرد، تا ئەوانەى كە تەمەنيان گەورەترە، ئەو دیمەنە دلەژێنانە ببينن، دواتریش خۆيان دەبرانە بەر مردنى ھەپەرەمەكى كە خويندە پێژە فەرەنسىيەكانى سەردەمى تۆقاندن دايان ھێنابوو.

پۆبسیبىرى گەورەترین خويندەى، بەكەسێكى سالار و سەنگین بانگەدەكرا، زۆر بە توندى دەستیان پێوگرت بوو، بە شێوێك كە ھىچ جۆرە سازشێكىيان لەسەر نەدەكرد،

ئەوانى تىرى بە شىۋەيەك سوك و پىسواكردىبوو، خۆشى لەو باۋەپەدا بوو كە نۆزدرەوى سۆزى خودايىيە بۆ چاككردنى فەرەنسا، مەصفەلەش تاكە ئامرازی سەرەكە بۆ جى بەجىكردنى ئەو چاكسازىيە، ئەو ھەستى خۆى لەدەستداىبوو، واى دەزانى كە خۆى نۆینەرايەتى ئەو پەپى چاكە دەكات، بۆيە دەستىكرد بە لەناو بردنى ئەو كەسانەى كە پەرەيان بەو فكرانە دەدا، كە دژى بىركردنەۋەى پۆبسىپىر بوون و سەرەجەمىانى ئاردە بەردەم مەصفەلەكانى مل پەپاندن.

لێرەدا ەك دەلێن: (بازنەكە لەسەر ستمكار دەسوپتەۋە) واتە بە مانایەكى تر ئەو بازنەيەيى كە لەسەر نەيارەكانى دەسوپتەۋەى بە يەك بە يەك سەرەيان دىت و دەكەوتتە سەريان، پۆژىكىش ھەر دىت سەرەى ئەويش بىت و بكەوتتە سەرى . بۆيە دەبينى ئەو پۆبسىپىر بوو كە بىرايە بەردەم مەصفەلە و لە سىدارەياندا، لە ميانەى سەركۆنەكردنى لەلایەن لێژنەى سۆپىندخۆرانەۋە، ھەر ئەو لێژنەيەش بوو دواتر، فەرمانى مردنى بۆ پۆبسىپىر دەرکۆرد.

كەوتنى پۆبسىپىر لەو كاتەۋە دەستى پىكرد، كە ھاوپىكانىشى ترسيان لىنىشت پۆژىك ئەوانىش بباتە بەردەم مەصفەلە. بۆيە پىلاننىكان لە دژى پۆبسىپىر يارىدەدەرەكانى دارپشت، لەسەر ھەمان پىگەى خۆى و ھەريەكە لە (باراس) و (تاليان) سەرپەرستى ئەو پىلانەيان كرد.

ئەوان ھەر دووكيان لە پىاوانى شۆپش بوون و، ترسيان لەو ھەبووكە پۆبسىپىر ھەمان ئەو كارەى كە لەگەڵ ھاوپىكانياندا كردى لەگەڵ ئەمانىشدا بىكات، بۆيە بىپارىياندا خۆيان پزگارەكەن لەو دىكتاتۆرە....

بۆ ئەو مەبەستە، ھەر يەكە لە پۆبسىپىر و گرنگىترى ھاۋەلەكانى دەستگىركران لە ديارترىنى ئەوانەش: (كىتۆن، سان جوست) ئەم دووانە خويانگرت بوو بە خوين پشتنەۋە و خرابەكارىەكى ئىجگار زۆريان نابوويەۋە لە فەرەنسا، ئەمە شان بەشانى (۱۵) خوينپىژى تر، كە لە ديارترىن و باشترىن ھاۋكارەكانى پۆبسىپىر بوون، ئەمانە سەرەجەمىان

له ژوریکدا به ند کران، که سیش داوای به زه ی وسۆزی بۆ نه ده کردن، نه و سۆزو به زه ییه ی که خۆیان هه زاران که سیان لی بییه ش کردبوو.

پۆبسیبیر ویستی خۆی بکوژیت، به لām ههوله که ی شکستی هینا، کاتیك یه کیک له پاسه وانه کان لیتی راپه پری و نهو چه که ی لیسهند، که له گه لّ خۆی مه لیکرت بوو، هه رچه نده له کاتی هه ولدانه کهیدا، فیشه کیک بهر شه ویلگه ی کهوت بوو بهو هۆیه وه خوینیکی زۆری له بهر پۆشت بوو، به شیوه یه ک که هه موو دهم و چاری و جله کانی له خوین هه لکیشرا بوون، نه مه سه ره رای هه لته کینی شه ویلگه ی.

پۆبسیپۆر حەقدە کەس لە نزیکترین هاوڕێکەنی برانە بەردەم صەمقەلە، هەمان ئێو
 ئامێرەکی کە گیانی هەزارەها لە هاوڵاتیانی فەرەنسای پێ کێشراو بو بە فەرمانی ئێوان.

دیمه‌نی له سیداره‌دانی پۆبسیبێر مشت و مێ ئامیز بوو، کاتێک سه‌ریانخست بۆ سه‌ر قادرمه‌ی تایبه‌تی مه‌صقه‌له‌که‌، ئه‌و قادرمه‌یه‌ که‌وزا له‌ خوێنی له‌به‌ر پۆیی و شه‌ویلگه‌ی ئه‌و، که‌ پێشتر له‌ کاتی ده‌ستگیرکردنه‌که‌یدا خۆی برینداری کردبوو، شه‌ویلگه‌ی پارچه‌یه‌ک قوماشی پێچه‌ری پێوه‌ بوو، له‌و کاته‌دا جه‌لادی له‌ سیداره‌دانه‌که‌ وای گومانی ده‌کرد که‌ ئه‌و له‌ فافه‌ له‌مپه‌ر بۆ کاره‌که‌ی دروستده‌کات، بۆیه‌ زۆر به‌ توندی پێچه‌ره‌که‌ی به‌ شه‌ویلگه‌یه‌وه‌ کرده‌وه‌، له‌گه‌ڵ کردنه‌وه‌وه‌شی پۆبسیبێر هاواریکی زۆر به‌ رزی کرد، که‌ تا مه‌صقه‌له‌که‌ نه‌درایه‌ سه‌ر گه‌ردنیداو کپی نه‌کرده‌وه‌ بێده‌نگ نه‌بوویه‌وه‌، ئه‌و بێده‌نگ بوونه‌ی که‌ ملیۆنه‌ها هاوالاتی فه‌ره‌نسی ئاواتیان ده‌خواست چه‌ند سالتیک له‌وه‌و پیش ئه‌وه‌ رویدا بایه‌.

ئىتر ھەمووان ھەناسەيەكيان ھەلگىشا بە مردنى پۆيسبىر و ھەقدە ھاوہ لەكەى، زۆريك گرەويان لەسەر ئەو دەکرد كە بە مردنى پۆيسبىر بۆ ھەتا ھەتايە خويندەى كۆتاي ديت و ئارامى دەگەيشتەو ھە بۆ ھەرسا بۆ بنيادنەو ھەى ئەو شتانەى كە ويران بوو بوون، گرەو ھەكيان پاست دەرچوو، چونكە پيشتەر بە مردنى ھەريەكە لە (مارا، ھيسبىر، دانقون) پيپەو ھەى خويندەى پشتەر لە ولاندا پانەگيرا بوو، بەلام بە مردنى پۆيسبىر سەرچەمى ئەو شتانە ھەستەنران.

ئامارەكان بە شێوەیەکی گشتی جیاوازی لەمەڕ پاستی قوریانیەكانی شۆرشى
 فەرەنسى، و ماوەى سەردەمى تۆقاندن (فەرمانپەرەوایەتى پۆیسبێر و ھاوڕێكانى) بە
 تاییەتى، بەلام نزیکترین خەمڵاندن ئاماژە بە مردنى نیو ملیۆن کەس دەکات، کە بە
 خوێنى خۆیان خاکی ولاتیان شۆرد و بوونە ئاگاداریەك و وریاکەرەووەیەك لە وولاتەدا، لە
 درێ پەیدابون و ئەگەرى سەرھەڵدانى ھەر دیکتاتۆریكى تر. تەنانت فەرەنسیەكان بوونە
 زۆرترین ئەو گەلانی کە لە دیکتاتۆریەت بترسن و، دەستەڵاتدارانى ولاتیان ھان ئەدا تا
 ماف بە گەلەکانیان ببەخشن، لە ئازادى و پادەربێرنى سەرەست و...

دواى کابوسی سەردەمى تۆقاندن، قسەکردن لەسەر کوژرانى سەرکردەكانى شۆرش
 یەك لە دواى یەك بوویە باس و خواسى خەلکی و ئەو گووتەییە سەلماند کە دەلێت: شۆرش
 ھەمیشە پۆلەكانى خۆى دەخواتەو!!

پۆیسبێریش لە ھەمان ئەو کاسەییە چەشت، کە زۆرێك لە نەیارەكانى تیاپاندا چەشت،
 تۆمەتى ناپاکی گەورەى درایە پال، و ھاوکار و پشتیوانەكانى لە دەورى بلاویان لێکرد و
 بەجێیان ھێشت بۆ چارەنوسیكى حەتمى. نەھامەتیەكانى گەلى فەرەنسا كۆتاییان ھات،
 بە كۆتای ھاتنى دەستەڵاتە خوێڕێژەكەى ئەو، و گیانى ھیوا جاریكى تر گەڕاپەو، بۆ
 دوو بارە بنیادنەنەوێ کۆمەلگەى ئازاد و براپەروەرى، دواى تاریكى شەوێكى
 درێژى سەردەمى تۆقاندن.

ئەوێ کە جێگەى سەرسۆرمانە ئەوێ کە، پۆیسبێر تا كۆتای تەمەنیشى دەیگوت
 : ھیچ کەس لەوانەى کە لە سەردەمى تۆقاندندا کوژاون بێتاوان نەبوون، کاتیکیش
 مەسقەلەكە لە گەردنى نزیك بوویەو، بە چاویكى پیاپازێو، سەرى بەرزکردەو و
 تەماشایەکی کۆمارەكەى کرد، ئەو کۆمارەى کە پێداگری لەسەر ئەو دەکرد کە گوايا
 لەسەر بنەمای (خاوینى) و (چاکە) بنیادی ناو.

ھەموو ئەو خۆینتەى کە ئەو کەسە ھۆکاریو بۆ پرشتنیان، لەگەڵ خۆیاندا كۆتای
 ئەویان ھەلگرت بوو، ئەوان بەبێ گومان زەنگى ئاگادارکەرەو بوون، بۆ ھەموو ئەوانەى

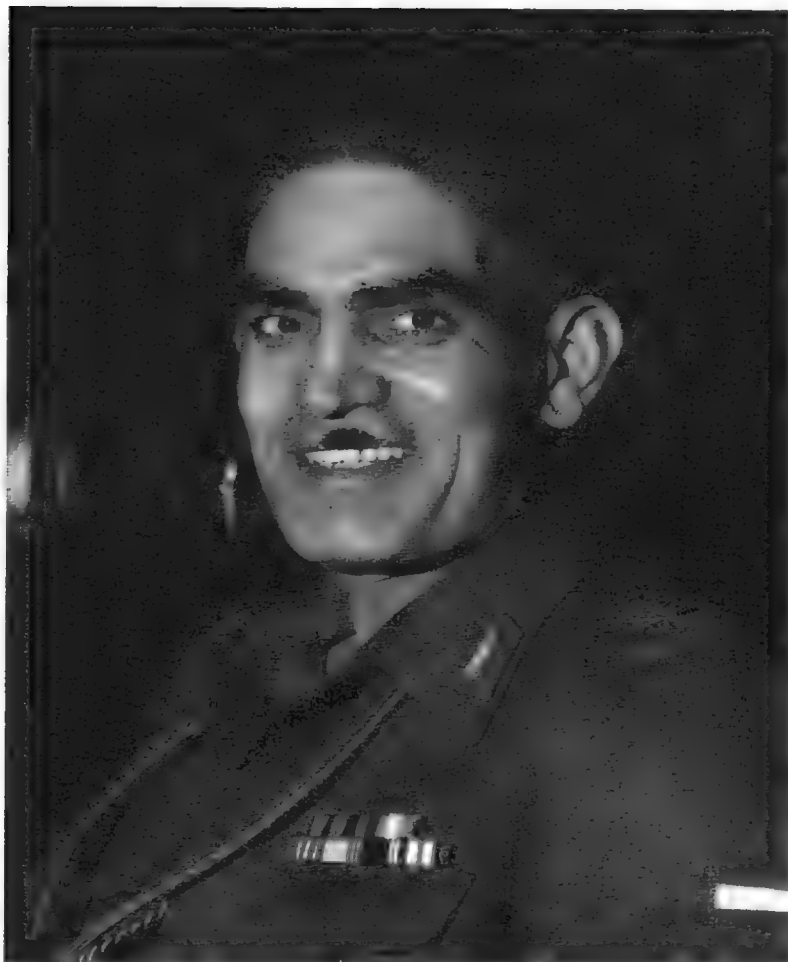
كە دەستەلات و شان و شكۆي خۇيان بەتاوان بەرز دەكەنەوہ و ھەلەي گەورە
ئەجامدەدەن و وادەزانن لەسەرپاستىن.

پۇبىسىڭىز پارىزەر بوو، و توانى دەستەلاتى خۇي بسەپىنى، ھەمىشە وەك
شۆپشگىڭىزەكانى تر، سوربوو لەسەر بىرۇبۇچوونە فەلسەفەكانى خۇي، كە بەشىك بوون
لە ھۆكارەكانى ھەلگىرسانى شۆپشى فەرەنسى، و لە ھەرىكە لە فەيلەسوف و
بىريارەگەورەكانى وەك (جان جاك پۇسۇ، فۇلتىر، دىدرو، مۇنتىسكىو) وەرى گرتىبوون،
بەلام دواتر نكولى لەو پرەنسىپانەكرد، و لەگەل دروست بوونى شۆپشى فەرەنسىش گۇرا
بە دىكتاتورىكى خوينىڭ، كە نرخەي ھەرەسەيتان و تياچوونى برىتى بوو لە سەر و
گيانى خۇي بوو.

ئەو چارەنووسی دەیان ھەزار لەقوریانیەکانی رۆنسیر بوون ، کە دەیان بردنە
بەردەم مەقەستەکە ، پێش ئەوێ خوشی ھەمان چارەنووسی ھەبێت!!

14- قاسم و به کر و لیلندی.... هه مان هه ئه و هه مان چاره نوس !!

له زۆرترین ئەو ھەلە كوشندانهی كه میژوی كوده تا سەریازیەكان له جیهاندا به خۆیانەوه بینووه، بریتی بوون له پشت بهستنی سەركردهی كوده تاكان، له كاتی گەشتنیان به دهستەلات به هاویه شهكانیان له كوده تاكه دا و دانانیان له پۆسته گرنه و ههستیاره كانی ولاتدا، پێدانی دهسته لاتیك كه تووشی له خۆبای بوونیان بكات و دواتر بیهته هۆی له ناوبردنی ئەوان، ئەوه ئەو ھەلە مەزنهیه كه له زۆریك له ولاتاندا به درێژای میژوو پویداوه، له عێراق به سەر عبدالكریم قاسم و ئەحمەد حسن بكر و له ولاتی چیلیش به سەر سیلفادۆر لینییدا هات.

به نسبته عبدالكریم قاسم، كۆمەڵێك ھۆكاری ناوخوا و ناوچهی پۆلیان ههبوو، له دروستكردنی باریكی گونجاو بۆ له ناوبردنی. میژوو نوسان وایده بینن كه ھۆكاره ناوخوایهكان بریتی بوون له: بێ سەرویهری له كردار و تاكهرووی قاسم، وه ئەوه لانهی كه ئەنجامیدان به له سێداره دانی نیشتمان پهروه رهكان، ئەو كرده وه توندوتیژیانهی كه میلیشیا شوعیه كانی هاوپهیمانی ئەنجامیاندا، ناكۆکی له گەڵ عبدالسلام عارف كه هه میشه له ژێر مانه وهی به زۆر پاریگرت بوو، ئەمانه هه موو ھۆكاری ناوخوا گرنه بوو، به لām ھۆكاری ناوچهیش هه بوون كه پۆلیان هه بوو، وهك ئیمپریالیستی جیهانی به هۆی دهر كردنی یاسای ژماره (۸۰ سالی ۱۹۶۱) ز كه له بهرژه وهندی كۆمپانیا قورخكاره كانی نه وتدا نه بوو.

عبدالكریم قاسم بینای وهزارهتی به جیهیشت به رهو ھۆلی (گەل) له نزیک بینای وهزارهت له شهویکی تاریکدا، كه هه ریه كه له فازیل عباس مه داوی سه رۆکی دادگای بالای سەریازی تاییهت، و عمید روكن ته ها شیخ ئەحمەد به رێوه بهری جوله سەریازیەكان، و

قاسم جه نابی سكرتیری پۆژنامه وانی عبدالكریم قاسم، و ملازم كنعان حداد هاوپی یه تیان ده كرد.

له وێ له باره گای پادیۆ په یوه ندی به عبدالسلام عارفه وه كردو له ته له فۆنه كهیدا داوای لێكرد كه پێگهی بدات ولات به جیبهیلێت، یان

دادگایه کی دادپهروه رانه بكریت، به لām عبدالسلام عارف له وه لāmدا داوای لێكرد خۆی بدات به دهسته وه، و پایگه یاند كه ئه وه په یوه ندی پاسته وخۆی به وه كوده تايه وه نیه، بۆ دادگایی كردنه كه شی قسه له گه ل سهركرده كانی كوده تاكه دا ده كات.

سهرجه م به لگه نامه و دیکۆمینه ته كان له وه باره یه وه، له چاوپێكه و تنه پۆژنامه وانیه كان و دانیشه ته كان و دیداری به رپر سه كان، ئاماژه به وه ده كه ن كه كوشتن و له سیداره دانی عبدالكریم قاسم سه رۆك كۆماری پیشووی عێراق، له كوده تاكه ی (۷ فبرایه ری سالی ۱۹۶۳) ز به بریاری سهركردایه تی بالی توندپه وی ناو پارته ی به عس بووه، ئه وه ش له میانه ی دادگایكردنیکی خیرای، له پۆژێك له داوای كوده تاكه له هۆلی (كه ل) نزیک وه زاره تی به رگری، كه باره گای كاركردی قاسم بوو له پیش تر دا، هه رچه نده عبدالسلام عارف ئاگاداری رێكخستنی ئه وه دادگایه نه بوو تا ئه وه كاته ی كه دهستی كرد به كاره كانی بۆ دادگایكردی قاسم. كاتیك كه گواستیان وه بۆ بینای پادیۆ و ته له فزیۆنی عێراقی، عبدالسلام عارف چاوی كه وت به سهركرده كانی حزبی به عس وه كه هه ولێك بۆ نیوه ندگیری تا قاسم له سیداره نه دهن.

به لگه نامه سه ربه خۆ و بێلایه نه كان، ئاماژه به وه ده كه ن، كه عارف داوای له سهركرده كانی حزبی به عس كردوه، بۆ ئه وه ی چاوی به قاسم بكه ویت، ئه وانیش پێگه یاند وه، له كاتی چاوپێكه و تنه كا دا سه ركۆنه یه کی زۆری قاسمی كردوه و په خنه ی زۆری لێگرتوه له سه ره له سوكه وته تا كپه ویه كانی و ده رچوونی له كۆده نگه ی ئه فسه ره ئازادی خوازه كان، دروستكردی تۆمه ت بۆ عبدالسلام عارف به هه ولی ئه نه جامدانی كوده تاو، دواتر به هۆیه وه دادگایكردن و زیندانی كردی.

هر ئه‌و به‌لگه‌نامانه ئاماژه به‌وه ده‌كهن، كه دواى ئه‌و مشت و مېه‌ی كه له‌نیوان قاسم و عارفدا پویداوه، عارف داواى له‌سهركرده‌كانى به‌عس كردووه، كه قاسم له‌سیداره نه‌ده‌ن و به‌زیندانی كردن وازی لێبھێنن، به‌لام ئه‌و داوایه‌ی پهد كراوه‌ته‌وه، له‌ده‌رئه‌نجامی کاریگه‌ری ئه‌و پهد كردنه‌وه‌یه‌ش، سه‌ره‌تاكانی پېشه‌ی ئه‌و ناكوکیه‌ی نیوان عبدالسلام عارف و به‌عسیه‌كان دروست بووه، كه دواى پوداوه‌كانی گاردی نیشتمانی كه (علی صالح السعدی) سه‌ركردایه‌تی كرد، زیاتر گه‌وره‌و بووه و تیكچووه، دواجلریش بووه‌ته‌هۆی ئه‌وه‌ی كه عارف كوده‌تایه‌کی ناوخۆی له‌دژیان به‌رپا بكات كه‌ناوی لێنابوو كوده‌تای پاستكرده‌وه له (۱۸ نۆفهمبه‌ری ساڵی ۱۹۶۳)ز.

زۆرینه‌ی ئه‌و گه‌وره ئه‌فسه‌رانه‌ی كه به‌شداریانكرد له‌گه‌ڵ قاسمدا له‌جی به‌جێكردنی كوده‌تاكه‌ی (۱۴ ته‌موزی ساڵی ۱۹۵۸)ز، به‌لگو، ته‌نانه‌ت سه‌رۆك عبدالكریم قاسم خۆشی به‌گه‌وره‌ پیاوانی سه‌ر به‌ پژی می پاشایه‌تی ئه‌ژمار ده‌كران، بۆ نمونه عبدالسلام عرف، به‌كه‌سیكی سه‌ر به‌ (رفیق عارف)ی سه‌رۆك ئه‌ركانی سوپا داده‌نرا، ناجی تالیب یه‌كێك بوو له‌كه‌سه‌ نزیکه‌كانی ملیك فیصلی دووهم له‌كوشکی پاشایه‌تی، ئه‌مه‌ سه‌ره‌پای دووان سیانیك له‌و گه‌وره ئه‌فسه‌رانه‌ی كه به‌شداریانكردبوو له‌ كوده‌تاكه‌دا و ه‌صی (عبداله) یان كوشت بوو و به‌شه‌قامه‌كانی بغدای پایته‌ختدا رایانكی‌شابوو به‌ شوین ئۆتۆمبیلدا، به‌كه‌سانی دۆستی نزیک و ه‌صی ئه‌ژمار ده‌كران، له‌وه‌ش زیاتر یه‌كێك له‌وانه هه‌موو هه‌فته‌یه‌ك دوو شه‌و یان سێ شه‌وی له‌گه‌ڵ و ه‌صی (عبداله) دا به‌سه‌ر ده‌برد. بۆیه ئه‌و كار هه‌حشیانه‌یه‌ شتیکی سه‌یرو نامۆ نه‌بوو، كه ئه‌و كۆمه‌له‌یه‌ له‌ به‌رواری (۸ فبزییه‌ری ساڵی ۱۹۶۳)ز ئه‌نجامیاندا به‌رامبه‌ر سه‌رۆك عبدالكریم قاسم، چونكه پێشتر ئه‌و كار زۆر له‌وه هه‌حشیانه‌ ترو خۆیناوی تر ئه‌نجامدرا بوو له‌ به‌ره‌به‌یانی پۆژی (۱۴ ته‌موزه ساڵی ۱۹۵۸)ز له‌لایه‌ن قاسم و داروده‌سته‌كه‌یه‌وه، له‌ به‌رامبه‌ر بئه‌ماله‌و خێزانی پاشایه‌تییدا.

پاکیه‌تی سه‌رۆك قاسم و هه‌سته‌ نیشتمان په‌روه‌ریه‌كه‌یان قۆسته‌وه، به‌پازیکردنی بۆ چوونه‌ نیو جولا نه‌وه‌یه‌ك به‌ناوی (جولا نه‌وه‌ی ئه‌فسه‌ره ئازادیخوازه‌كان)، كه هه‌موو

دراوه میژوویه کان ئاماژە بەو دەکەن، کە عبدالکریم قاسم نە کەسی یەکەم بوو لە وجولانەووەیدا، نە ئەندامێکی بنەرەتیش بوو.

عبدالکریم قاسم وانەی جەنگی خویند بوو، و پاهینانیش لەسەر کردبوو لە بەرهەکانی جەنگ لە فەلەستین و چەند ناوچەیەکی تریش، بۆیە ئەوەندە کەسیکی سەربازی پووت بوو، نیو ئەوەندە کەسیکی سیاسی نەبوو تا پۆستیکی گەورە وەک سەرۆک کۆمار بەدەستەو بەگرییت.

بەکوورتی و دور لە بۆچوونی هەندیک نوسەر، کە دەیانەوێت پووداوەکان لە چوارچێوە میژوویهکەیان جیا بکەنەوە، تاوانی (۸ فەبرایەری ساڵی ۱۹۶۲) ز دەرنەنجامێکی ئاسای بوو بۆ ئەو تاوانانەی کە لە شۆپشی (۱۴ تەموزی ساڵی ۱۹۵۷) ز پویاندا.

کێشەی تاوانبار بریتییە لە چۆنیەتی جێ بەجێکردنی تاوانی یەکەمی، بە هۆی بوونی لە مەڕێکی دەروونی، کە سروشتی مەژۆ دور دەخاتەو لە ئەنجامدانی هەڕکاریکی خراپ و ناشیرین لە یەکەمجاریدا، بەلام دواي ئەوەی کە ئەنجامیداو ئەو لەمەڕە دەروونیەیی تێکشکاند، کە لە بەردەمیدا وەستا بوو، ئەو کات مەسەلەی ئەنجامدانی تاوانێکی تر دەبێتە وەک خواردنەوێ ئاو و زۆر ئاسایی دەبێت بەلایەو، ئەو وەک بەسەر هاوێلانێ سەرۆکدا جێ بەجێ بوو، ئەوانەي کە هەستان بە کوشتنی خانەوادەي پادشاهیي لە عێراق لە گەورەو تا منداڵیان بە پێگەيەکی وەحشیانە لە بەرواری (۱۴ تەموزی ساڵی ۱۹۵۸) ز، نەیان دەتوانی خۆیان بوێن لە کوشتنی تاکە کەسێک، بە هەمان پێگەي وەحشیانە لە بەرواری (۸ شوباتی ساڵی ۱۹۶۲) ز. تاوانبارەکان هەمان تاوانبار بوون، پالئەرە کەشیان هەمان پالئەر بوون، ئیتەر سەیرو نامۆي ئەو تاوانە لە کویدا؟ !

بەلام بە هەر جۆرێک بێت، دور لە پەخنەکانمان لە سەرۆک، دەتوانین بڵێین ئەو شکستی هینا، دواي ئەوەي بەرەنگاری کودەتایەکان بوو، کە ئامانجیان گەشتن بوو بە دەستەلات بە هەر جۆر و پێگەيەک بێت، تەنانەت ئەگەر لەسەر حسابی سەدان گیانی هاوڵاتیانی عێراقیش بێت، کە دواي ئەوەو دواتریش پزۆنران، لە جەنگە خوێناویەکانی عێراقدا، کە هەرکەسەو ئەوی تری دەکوشت لەسەر ناکۆکی و جیاوازی

بىر كىردنە ۋە يان لەگەل ئەۋى تىردا، لە جىياتى دانىشتىن لە سەر مېزى كىفتوگۇ زىمانى لۇژىك و عەقل، كە مۇۋەلە بوۋنە ۋە رەكانى تىر جىيادە كاتە ۋە.

عىراقىيە كان بوۋنە تە دوو بە شە ۋە، لە باسى سەۋك كۇمارى عىراق (عبدالكرىم قاسم) بە شىكىيان بە كە سىكى خاۋەن نۇرتىن دادىپەرۋەرى و پاكى و پاستگۇيى دەزانن، لە نىۋان دەستەلاندەرە ھاۋچەر خەكانى عىراقدا، ھەرۋەھا بە كە سىكى دىلسۇز و باۋكى ھەزاران و سەركىردەى بەر جەستى شۇپشى دەزانن، ھەندىكى تىرىش لە خەلكى واى دەبىنن كە ئەۋا خۇى پىشانداۋە كە گوايا ئەۋ سەركىردەى باۋكى پۇجى شۇپشەۋ پىلان داپىژەرەيتى، كە ئەمەش واى لىكرىدوۋە بەرەۋ دىكتاتورىيەت و تاكىرەۋى بەرپىت و خۇى بە تاكە سەركىردەى ناۋزەندى بىكات و سەرجەم دەستەلاندەكان لە دەستى خۇى كۇبكاتەۋە و دەستەلاندەكانى ئەنجومەنى سەرۋەرى پەك بىخات و ھەلپىزاردنى پۇستى سەۋك كۇمار بە ھەلۋاسراۋى بېيلىتەۋەۋ دامەزىراندنى ئەنجومەنى نىشتىمانى بۇ سەركىرداىە تىكرىدنى شۇپش ھەلۋە شىنپىتەۋە، ھەرۋەك چۇن پىشتر ھەردوۋ ئەنجومەنى پىران و نوپنەرانى سەردەمى پادشاىەتى ھەلۋە شاندىۋىيەۋە. بەمەش ھىچ بۋارىكى نەھىشتەۋە بۇ ھەلپىزاردنى پەرلەمانىكى نوئى و سەرجەم پارتەكانى ھەلۋە شاندىۋەۋ و پۇژنامەكانى پەك خىست، و گۇرپنى بە ژمارەيەكى دىيارىكرۋى پۇژنامەى سەر بە دەۋلەت.

دۋاتىر دەۋرۋىيە رەكەى، وريايى خۇيان ۋەرگىرت لە كى بىركى كىردن لەگەلپدا، تەنانەت ھاۋپى نىزىكەكانى لە چەكداران و ئەندامانى پىكخراۋى ئەفسەرە ئازادىخۋازەكان، ئەۋانەى كە پارىژراۋ نەبوون لە گىرتن و لىكۇلپنەۋە وسوكاىەتى و تۆمەت داتاشىن بۇيان، ھەرۋەك چۇن تۆمەتى بۇ نەيارەكانى دروستدەكرد، كە گوايا لايەنگىرى پارتىك يان لايەنىك دەكەن لەسەر حسابى لايەنىكى تر، ھەرچەندە ئەندام نەبوون لە ھىچ پارت و پىكخراۋىكى سىياسى، يان كىردنەۋەى بۋار لەبەردەم مىلىشياكانى پارتى شىۋەيەكان، كە بەشدارىۋون لە دەستەلاندە لەگەلپدالە سالى (۱۹۵۹) و يەۋە، بە ئەنجامدانى كىردەى توندو تىژى لە ھەردوۋ پارىژگاي مۋىصل و كىركوك، پاش دروست بوۋنى ياخى بۋنىكى سەربازى چەكدارى كە عەقىد (عبدالرحمن شەۋاف) سەركىرداىەتى دەكرد.

له دهرنه نجامی شه و ده زۆریك له وانهی كه گومانیان لیده كرا، له كهسانی بێتاوان و نیشتمانیان په روه و كه سایه تی نیشتمانی و سهركردهی شوږشی (مارسی سالی ۱۹۴۱) ز سهروك وه زیرانی پېشوی عیراق (رهشید عالی گیلانی) و (عمید نازم ته به قچهلی) و هاوسه ره كانیان پاپیچی بهردهم دادگای شوږشكران، كه دواتر به دادگای (مه هداوی) ناسرا، زۆریك له وانهی كه دهستگیركرايیون، دواتر رایانگه یاند كه شهوان شه شكه نجه دراوان و سوکایه تیان پیکراوه و دهستدریژیان کراوه ته سهر.

هه رچی ده رباره ی خوی و خزم و لایه نگرانی خوی هه یه، شه وه پکه به ره کانی تۆمه تباری ده کهن، به باوه پېویون به په وشتی ستالینی له فه رمان په وایه تی ولاندا، کاتیك كه ده یگوت: پېویسته له سه ره فیه رمان په وای ولات خاوه نی هېچ نه ییت، له بهر شه وهی شه و به شیکه له ده ولت و بۆ خویی و خیزانی خه رجه دکات به بی بوونی هېچ جوړه مولکداریه تیه کی تاییه ت، شه وهش پښگی کرده وه له بهردهم براکهیدا به ناوی (حامد قاسم) كه شه وه بقوزیتته وه له بهر شه وهندی خۆیدا، له کاتیكدا كه شه و خاوه نی دهسته لاتیکی فراوان بوو. شه و پېشتر كه سیکی ساده بوو لای بازرگانیک له (الخصیری)، دواتر به هوی شه و باره وه كه نامار شه مان پيدا توانی سامانیکی زۆر کۆبکاته وه كه به ملیونه ها مه زنده ده کرا، به سه ره پزه شتی کردنی له سه ره دابه شکردنی زهوی چاکسازی کشتوکالی به سه ره جوتیاراندا، له گهل پارێزهری تۆمار (عبدالکریم حاج)، دواتر شه ده ولته مه ند بوونه ی له ژیر بازرگانیدا شارده وه له (بیروت)، دوی دهستگیرکردن و په وانه کردنی بۆ بهردهم دادگای به رایي (په صافه) كه حوکمی دوو سال زیندانی به سه ردا سه پاند، دوی دوو سال نازاد کرا، پاش شه و به دوو سال وهك یه کیک له گه وره بازرگانان و سه رمایه دارانی عیراق ده رکوت، به شیوه یهك كه سالی (۱۹۶۹) ز خوی کاندید کرد بۆ پۆستی جیگری ژووری بازرگانی بغداد.

هه روه ها قاسم پارچه زهوی نیشته جی بوونی، بی به رامبه ر دابه شه کرد به سه ره كه سه نزیکه کانی خۆیدا، له شه ندامانی خیزانه که ی خوی له براو خوشکه کانی و سه رکرده کانی سوپاکه ی، له گه ره کی (زهیتونه)، كه تائیتستاش له و گه ره كه راقیه دا نیشته جین، شه مه

جگه له دابه‌شکردنی پۆسته‌کان به‌سه‌ر که‌سه نزیکه‌کانی خۆیدا، بۆ نمونه کوپری خاله‌که‌ی (مقدم فازیل عباس الهداوی) پله‌ی عه‌قیدی پێدرا و کرا به‌ سه‌روکی دادگای شۆپش.

هه‌روه‌ها نه‌یاره تۆمه‌تباریان ده‌کرد به‌ تێکدانی دیمۆگرافیا‌یی به‌غدا‌ی پایته‌خت، به‌ که‌مارۆدانی به‌ کۆمه‌لگای نیشته‌جێ بوون له‌ خێڵه‌ شروگیه‌کان له‌سه‌ر حسابی دانیش‌توانی ئه‌صلی به‌غداد، بۆ نمونه له‌ به‌ری په‌صافه‌ گه‌ره‌که‌کانی (ئه‌مین، فه‌زیلیه‌، عوبیدی، شه‌ماعیه‌، سه‌وره‌، حوسینییه‌)، له‌ به‌ری که‌رخیش هه‌ر یه‌که‌ له‌ گه‌ره‌که‌کانی (ئه‌بو ده‌شیر، ده‌باشه‌، شوعله‌، حوریه‌، ئیسکان، ده‌ور السود) زۆر گه‌ره‌که‌ تریشی دروستکرد، که‌ زۆرینه‌ی دانیش‌توانه‌که‌یان، له‌ کۆچه‌ره‌کانی گونده‌کانی باشوری عێراق بوون، و هه‌ریه‌که‌یان له‌سه‌ر هۆکاریکی جیاواز کۆچی کردبوو، هه‌یان بوو له‌سه‌ر سته‌می ده‌ره‌به‌گه‌کان و هه‌ندیکیان له‌سه‌ر تۆمه‌تی خێڵه‌کی و هه‌شیان بوو له‌ ده‌ستی دادگا‌کان هه‌ڵهات بوو. ئه‌مانه‌ نیشته‌جێ کران له‌ ناوچه‌یه‌ک که‌ ناسرا به‌ (پشتی به‌نداوه‌که‌). که‌ به‌نداویکی خاکی بوو به‌ به‌رزێ (۱۰-۱۲)م، کاتی خۆی له‌لایه‌ن والی به‌غداد (تازم پاشا)وه‌ له‌سه‌ره‌تا‌کانی سه‌ده‌ی بیست بنیادنرابوو، بۆ پاراستنی به‌غداد له‌ لافاوی هه‌ردوو پو‌باری (دیجله‌ و دیا‌له‌)، که‌ له‌ سنوره‌کانی که‌ناری ئه‌عه‌زمیه‌ له‌ با‌کوری به‌غداد ده‌ستی پێده‌کرد و درێژ ده‌بوویه‌وه‌ تا ناوچه‌ی (رستمیه‌) له‌سه‌ر پو‌وباری دیا‌له‌ له‌ باشوری به‌غداد.

گرنگ‌ترین نه‌یاره‌کانی له‌ ناوخۆی ولات بریتی بوون له‌ (حه‌وزه‌ی علمی نه‌جه‌ف) به‌ هۆی نزیک بوونه‌وه‌ی له‌ په‌وتی شیوعی و به‌ره‌ی سۆشیالیستی و دورخستنه‌وه‌ی عێراق له‌ ولاتانی عه‌ره‌بی و ئیسلامی. گرنگ‌ترین هه‌لۆیستیک که‌ هه‌وزه‌ی علمی نه‌جه‌ف له‌ به‌رامبه‌ریدا نواندی بریتی بوو له‌ هه‌لۆیسته‌کانی له‌ دژایه‌تی کردنی یاسای چاکسازی کشتوکالی و یاسای باری که‌سیتی، هه‌ر له‌و پوانگه‌یه‌شه‌وه‌ بوو له‌ گه‌ل پودانی کو‌ده‌تا‌که‌ی سا‌لی ۱۹۶۳ز له‌ دژی قاسم بروسکه‌ی پی‌رۆز و پالپشتی بۆ سه‌هرانی کو‌ده‌تا‌که‌ نارد.

كوردەكانى عىراقىش تۆمەتباريان دەكرد بە ياريكردن بە دۆسيەيى كوردىەو. لە ساڵى (١٩٥٨) لەگەڵ ڤاگەياندىنى سىستەمى كۆمارى لە عىراق و كۆتاي هاتنى پادشايەتى، عبدالكرىم قاسم داواى لە سەرگەردەي كوردى (ملا مستەفا بارزانى) كرد كە بگەڕێتەو عىراق، ئەو كاتەي كە ئەو چەند سالتىك لەو و پېش ئاوارەي يەكيتى سۆڤيەت بوو بوو، داواى هەرەس هيتانى كۆمارىكى كوردى كورت ماو، كە كوردەكانى ئىران دروستيان كردبوو، و بارزانى لەو كۆمارەدا پۆستى وەزىرى بەرگرى پېسپېردابوو، بەلام ئەو كۆمارە داواى يازدە مانگ هەرەسى هيتابوو، كاتىك كە حكومەتى ئىرانى هيرشى كردبوو سەرى، پاش كشانەو هى هيزەكانى يەكيتى سۆڤيەت لە زەويهەكانى ئىران، كە لە كاتى جەنگى جيهانى دووهمدا داگرى كرد بوون.

بارزانى لەو كاتەدا، زياتر لە هيتلى ماركسيەو نزيك بوو، دەستىكرد بە دانوسان و هەندىك مافى نەتەو هى بۆ كوردەكان دەستەبەر بوو، بەلام خواستەكانى بارزانى و چەشتنى تامى ئەزموونى كۆمارى كوردى لە مهاباد، واى لىكردبوو كە خەون بە ئەزمونىكى لەو جۆرەو بيبينيت لە عىراقدا، بەلام ئەو حەزەي نەهاتە دى، لەبەر ئەو هى كە عبدالكرىم قاسم نيازى شتىكى لەو جۆرەي نەبوو، ئەو هەش بوو هۆي هەلگىرسانەو هى ناكۆكى لە نيوان هەردوو لادا. دوا جايش قاسم هەلمەتتىكى سەربازى كردە سەر سەنگەرەكانى (مەلا مستەفا) لە ساڵى (١٩٦١)ز، لە دەرھاويشتەكانى ئەو پەلامارەش، كوردەكان تۆمەتباريان كرد، كە توشى جەوسانەو بوون و خيلە عەرەبەكانى حەويجەو موصللى داو بە گزياندا، كە بوو تە هۆي پودانى پووداوى نەخوازو لە پشتنى خوئين لە نيوان ئەو دوو پيڤكەتە كۆمەلايەتيەي عىراقدا.

هەرچى دەربارەي ئەوانەشە كە زۆرترين پەيوەنديان بە عبدالكرىم قاسمەو هەبوونەو بريتى بوون لە كەسە نزيكەكانى خۆي لە پىزى سوپاو، هەندىك كەسايەتى شيوعى، لايەنگرانى تريس دابەش بوو بوون، بە گوێرەي دەستكەوت و هەلوێستە نيشتمانىەكانى، بەو شتوہە هەندىك لە جوتيارەكانى باشور پەيوەنديان پتوہى هەبوو، و لە پىزى ئەودا وەستا بوون، ئەوانە زىادە پۆيان دەكردلە پياھەلدا نيدا، تا ئاستى

ئەفسانە، كە لە پۇژنامەكانى ئەو كاتەدا بىلاياندەكردەو. لەو قسە ئەفسانەيانەش، ھەندىكىان دەيانگووت وینەى سەرۆكىان لەسەر ھىلكەى مرىشك بىنيو، ھەندىكى تر بىلايانكردەو كە گوايا وینەى سەرۆكىان لە نىو مانگدا بەدى كردو، ئەم جۆرە قسانە مانەو لە نىو دەستەلاتدارەكاندا ئالوگۇرپان پىدەكرا، ئەوانەى كە سوديان لە دەستەلاتەكەى وەردەگرت، ھەندىكى تر لەو ھەش زياتر زىادەپۇيان دەكرد لە دروستكردنى ئەفسانە و ھىنانەو ھى قسەى ناواقەى، دەريارەى ژياننامەى سەرۆك كۆمارى پىشووئى عىراق عبدالكرىم قاسم.

پەيوەندىە دەرەكەكانى عىراق لە سەردەمى قاسمدا بەو ناسرابوون، كە دابراون لە جىھانى عەرەبى و دووركەوتوونەتەو لە پۇژئاواو نزيك كەوتوونەتەو لە بلۆكى پۇژھەلاتى و شۆسىيالىستى، بە ھۆى كاريگەرى شيوعىەكان بەسەر ناوەندى بىپار لە سەرەتاي حكومەتەكەى قاسمدا، كاتىك پىكەوتنامەى بەرگى ھاوبەشى ستراتىژى لەگەل بلۆكى پۇژھەلاتىدا واژوكرد. سەراپاي پەيوەندىەكانىشى لەگەل سەرركردە عەرەبەكاندا، برىتى بوون لە بى سەر بەرەبى و جىاوازى و ئاكۆكى، كە ھەندىك جار دەگەيشتە ئاستى برىنداركردى يەكدى.

مەترسىدارترىن بىپارىك كە عبدالكرىم قاسم داى لەسەر ئاستى سىياسەتى جىھانى عەرەبى برىتى بوو لە ھەلەو ھەلەو شاندەو ھەى ئەندامىەتى عىراق لە كۆمارى عەرەبى، بەھۆى باوہپنەبوونى بە ھەر لىك نزيك بوونەيەك، يان يەكگرتنىك، يان ھەر پۇژھەيەكى يەكگرتنى عەرەبى، ئەو بىپارە ش عىراقى خستە نىو دابراپنىكى تەواو ھەى، بە شىوہەيك كە تەنھا پەيوەندى لەگەل ولاتى ئىيران و دەولەتە شيوعىەكانى سەر بە يەكىتى سۆڧىەت ھەبو.

پەيوەندىەكانى لەگەل بەرىتانيا، بە شىوہەيەكى ئاشكراو پاگەياندن تىكچوو خراب بوون، بەلام خانەى تىكىۆمىنىتى بەرىتاني پەردەى لەسەر ھەندىك بەلگەنامە لادا، كە ئاماژە بە بوونى جۆرىك لە ھەماھەنگى دەكەن، بۆ پارىزگاركردن لە بەرژەو ھەندىەكانى بەرىتانيا لە عىراق و ناوچەكەدا، لە وانەش خۆمالىنەكردنى كىلگە نەوتىەكان، كە لەو ماوہەدا دەنگى داواكارى خۆمالىكردن يان بەرز بوو بووہو، دواى ئەو ھەى (موصدق)

كىلگە نەوتىيەكانى ئىرانى خۇمالىكىرد بوو، لە مىسرىش تۆكەندى (سوئىس) خۇمالى كرابوو.

هەمان ئەو ھەلەيەيى كە عبدالكرىم قاسم كرىدى، گەپايەو ھە جارىكى تر سەرۆكى عىراق (ئەحمەد حسن بىكر) ىش ئەنجامىدايەو، كاتىك صدام حسينى كرىدە جىگىرى خۇى و دەستەلاتىكى فراوانى پىدا، تا ئاستى سازش كرىن لە ھەندىك لە دەستەلاتەكانى خۇى وەك سەرۆك كۆمار بۆ ئەو، بەبى ئەو ى بزانىت كە ئەو كەسەى كە كرىدوويە تيە ھاويەشى دەستەلاتەكەى كۆتاي ژيانى سياسى ئەوى ھەلگرتوو.

ليوا ئەحمەد حسن بەكر بوويە سەرۆك كۆمارى عىراق، خەلكى پارىزگاي تكرىت بوو، و لە كەسە نزيكەكانى صدام بوو، ئەو كات صدام حسين تەمەنى تەنھا (۳۱) سال بوو، ھەردووكيان پىكەو ھە كاريان كرىدو بوونە ھىزى دەستپۇشتووى يەكەم لە نيو پارتى بەعسا، بەلام صدام توانى گروەكە بباتەو ھە دواجار (بىكر) ىش بەلاوە بنىت.

صدام حسين بە سيفەتى جىگىرى سەرۆك كۆمار، دەولەتتىكى لە نيو دەولەتى عىراقىدا بنيادنا، بە دامەزراندنى دەزگايەكى ئاسايشى توند، كە پاستەخۇ لە خۇيەو ھەرمانى ھەردەگرت. صدام توانى جى پى ى خۇى قايم بكات لە دەستەلاتدا، لە پىگەى دانانى كەسە نزيكەكانى خۇى و ھاويەيمانەكانى، لە پۇستە گرنگ و بالاكانى حكومت و شوپنە گرنگە بازىرگانيەكان و ناوەندەكانى كاردا.

لە سالى (۱۹۷۸) ز لايەنگرى بۆ ھەر پارتىكى ئۆپۆزىون بە تاوان ھەژمار دەكرا، سىزاكەشى لە ياساى عىراقىدا لە سىدارەدان بوو، بۆ سالى ئايندە واتە لە سالى (۱۹۷۹) ز صدام سەرۆك كۆمارى عىراقى (ئەحمەد حسن بەكر) ى ناچار كرىد واز لە دەستەلات بەپىنىت لە بەرژەو ھەندى خۇيدا. صدام حسين لە ميانەى گەشتنى بە دەسەلات، دەيان كەسى لە پكەبەر و سەركردەكانى حزبى بەعسى لە سىدارەدا.

ھەر لە يەكەم پۆزى ئەنجامدانى كودەتاكەيان، بەو شىو ھە دەستىكر بە دەستەلاتەكانى، وەك ئەو ى كە سەرۆكى فعلى ولات بىت، سەرەپاي بوونى ئەحمەد حسن بىكر لە لوتكەى دەستەلاتى عىراقىدا، پۆز بە پۆز پۆلى لە ھەرمانيەوايەتى ولاتدا

زیاتر و گه‌وره‌تر ده‌بوو، به تاییه‌تی ده‌ستگرتنی به‌سەر ده‌زگای ئاسایش و سهربازی ولات، وه‌ك نه‌وه‌ی كه‌ صدام خۆی پلانی دانا بی‌ت وهرگرتنی ده‌سته‌لات له‌ عێراقدا. تا پۆژی (۱۷ یولیوی سالی ۱۹۷۹) زگه‌لی عێراق تووشی سهرسوهرمان بوو، به‌ پاگه‌یاندنی ده‌سته‌لەكاركێشانه‌وه‌ی سه‌رۆك ئه‌حمەد حسن بکرو، وهرگرتنی ده‌سته‌لاتی حزب و حکومه‌ت له‌ لایه‌ن (صدام حسین)ه‌ وه‌. به‌لام چۆن و بۆچی نه‌و ده‌سته‌لاته‌ گۆی‌زایه‌وه‌ له‌ بکرة و بۆ صدام؟ نه‌وه‌ به‌لگه‌ هه‌یه‌ كه‌ ئاماژه‌ به‌وه‌ ده‌کات، نه‌و کوده‌تایه‌ پلانه‌که‌ی له‌ فهرمانگه‌ی ناوه‌ندی هه‌والگری ئه‌مریکه‌وه‌ داڕێژراوه‌.

نه‌و کوده‌تایه‌ کۆمه‌لیک ئامانجی گرنگی له‌ پشته‌وه‌ هه‌بوو، که‌ سه‌رجه‌میان ده‌چوونه‌ خانه‌ی خزمه‌تی به‌رژه‌وه‌نده‌یکانی ئه‌مریکاوه‌، له‌وانه‌ شکست پێهێنانی هه‌ر جۆره‌ لیکنزیک بوونه‌وه‌یه‌کی نێوان سووریاو عێراق، و به‌رگریکردن له‌ هه‌ر جۆرێک له‌ جۆره‌کانی یه‌کێتی نێوانیان، وه‌ تیکدانی نه‌و نه‌و هه‌ولانه‌ی که‌ سه‌رۆك به‌کر له‌ کۆتا پۆژه‌کانی ته‌مه‌نیدا دابوو بۆ به‌ده‌سته‌هێنان و جێ به‌جێکردنی په‌یمانی کاری نه‌ته‌وه‌ی هاوبه‌ش له‌ نێوان عێراق و سووریا، که‌ بوو بووه‌ هۆی دروست بوونی نیگه‌رانی و ده‌له‌ پاوکییه‌کی زۆر بۆ ئه‌مریکاو ئیسرائیل، له‌ پوانگه‌ی دروستکردنی مه‌ترسی بۆ سه‌ر ئاسایشی نه‌ته‌وه‌ی ئیسرائیل.

به‌لام له‌ راستیدا نه‌و کوده‌تایه‌ ته‌نها به‌ پلانی ده‌زگای ئاسایشی نه‌ته‌وه‌ی ئه‌مریکا به‌پێوه‌ نه‌چوو، به‌لکه‌ یاریده‌ده‌ریشی له‌ عێراقدا هه‌بوو، نه‌وه‌ش له‌ میانه‌ی قسه‌کانی یاریده‌ده‌ری وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ی ئه‌مریکا که‌ له‌ بغداد کردنی، له‌ کاتی گفتوگۆیه‌کی دوو درێژی له‌گه‌ڵ سه‌رۆك ئه‌حمەد حسن بکرة له‌ باره‌گای تاییه‌تی خۆی له‌ کۆشکی کۆماری، دوا‌ی ته‌واو بوونی کۆبوونه‌وه‌که‌یان، شانه‌ ئه‌مریکه‌که‌ به‌ ده‌م و چاویکی گه‌ڕه‌وه‌ هاتنه‌ ده‌ره‌وه‌، دیاریبوو که‌ ده‌لخۆش نه‌بوون به‌ ده‌ره‌ته‌نجامی کۆبوونه‌وه‌که‌، دواتر هه‌ر هه‌مان شانه‌ چوونه‌ نوسینگه‌ی تاییه‌تی جێگری سه‌رۆك کۆماری عێراق (صدام حسین) و چاویان به‌ صدام حسین که‌وت، پاش ته‌واو بوونی کۆبوونه‌وه‌که‌یان، به‌ ده‌لخۆشی و پێکه‌نینه‌وه‌

هاتنه دهره وه، وهك ئه وهی كه بلیت شتیکی باشیان دهستكه وتبیت و زور شادمان و دلخوش بن پیی.

ئه وهی كه له دوو كۆبونه وهیه پویدا، به نهینیهك له نهینیهكان مایه وه، به لام ئه و قسانه ی كه دهرباره ی ئه و دوو كۆبونه وهیه دهكرین، ئاماژه به وه دهكهن كه ئه و مشت و مپو گفتوگوانه ی كه هه بوون له سه ر دوو خالی بنه پته ی بوون :

یه كه میان: دهرباره ی په ره سه ندنی په یوه ندیه كانی نیوان سواریا و عیراق و کاریگه ری ئه و په یوه ندیانه له سه ر كۆی گشتی بارودۆخه كه له ناوچه كه داو ئیسرا ئیل به تایبه تی. دوو هه میش: دهرباره ی بارودۆخی ئێران بوو، داوی رووخانی دهسته لاتی شای ئێران و وه رگرتنی دهسته لات، له لایه ن خومه ی نیه وه، وه ئه و مه ترسیانه ی كه ئه و پژی مه نوپیه دروستی دهكات له سه ر بارودۆخی ناوچه ی كه نداو پتیو یستی به ره نگاریبونه وه ی ئه و مه ترسیانه.

ده لێن شانده ئه مریكه كه هه ولیداوه بۆ هاندانی دهسته لاتدارانی عیراق، بۆ ئه نجامدانی چه ند کاریك له دژی دهسته لاتدارانی ئێران، له نیو ئه و کارانه شدا دهستیه وردانی سه ربازی. به لام سه رۆك به كر پازی نه بووه به پیشنیاری شانده ئه مریكه كه، به تایبه تی كه بكر خۆی كه سیکی سه ربازی بووه و به ته وای زانیویه تی كه جهنگ جگه له ناره حه تی و کاره سات و نه هامة تی و وێرانکردنی ئابوری ولات هه چی تر به داوی خۆیدا ناهینیت، بۆیه شانده ئه مریكه كه به ده م وچاوی گرژه وه له كۆبونه وه كه ی له گه ل سه رۆك به كرنا هاتۆته دهره وه، به پێچه وانه ی چاوپێكه و تنه كه یان له گه ل صدام حسیندا كه به دلخوشیه وه هاتوونه ته دهره وه. بۆیه وا ده رئه كه ویت كه صدام حسین هه موو ئاماده یه کی خۆی نیشاندا بێت بۆ ئه وه ی ئه و پۆله بگێریت كه ئه مریكه كان داوی لێده كه ن، له تێكدانی په یوه ندیه كانی نیوان سواریا و عیراق و به رپا كردنی جهنگ له دژی دهسته لاتدارانی نوێ ی ئێران.

پاش ماوه یه کی كه م له و چاوپێكه و تنه، سه رۆك ئه حمه د حسن بكر به هێزی چهك له لایه ن صدام حسین و هاوکاره كانیه وه، ناچار به ده ست له كار كێشانه وه كرا. صدام

ھىسەن لە و چرەكە ساتە بە دواو ھە سەرچەم دەستەلاتەكانى حزب و ھۆكۈمەتى لە ولاتدا بە دەستەو ھە گرت، و دەستەلاتى پەھەى خۆى بە سەر سەرچەم تواناكانى عىراقدا سەپاند، دواى لە ناوېردنى نەيارەكانى، سەرەتا لە ئەندامانى پارتەكەى خۆشەو ھەستى پېكرد بە پاكتاو كړدى جەستەبىيان بە شىو ھەكەى دېرندە، دواترېش كەوتە نېزەى ھەموو كەسايەتە سىياسەكانى سەرگۆرەپانى سىياسى عىراق، و سەرچەمىيانى پاكتاو كړد.

دەزگا سەرگوتەكەرەكانى ناھىرېن ترېن كړدەو ھەى تۆقاندنيان بەكارھېتە، لە بەرامبەر كەسانى نېشتيمان پەرور و شو ھەكان و ئىسلامىەكانى نەتەو ھەبىەكان و دېموكراتخوازەكان. ئەمە سەرەپاى ئەو تۆقاندنەى كە لە بەرامبەر گەلى كورد بەكارى ھېتەو، زېندانەكانى لى پېكردى و توندترېن و ناپرەكە ترېن جۆرەكانى ئەشكەنجەدانى جەستەى و دەرورونى لەگەلدا بەكارھېتان و ژمارەكەى زۆرى لە ژېر ئەشكەنجەدا لى كوشتن.

+ ھەر چەندە ھەندىك جىاوازى پوخسارى ھەبە لە نىوان عبدالكرېم قاسم و ئەحمەد ھىسن بەكر لەلايەك و سەرۆكى دېموكراتى ولاتى چىللى (سىلفادۆر لىلېندى)، بەلام ئەوېش بە جۆرېك لە جۆرەكان ھەمان ھەلەى ئەمانى دووبارە كړدەو ھە:

چېرۆكى لىلېندى برىتە لە چېرۆكى خەبات و تېكۆشان، ژيانى ئەو پىاو ھە پرە لە تېكۆشان، لە پېتاو ئازادى و دېموكراسى و دادى كۆمەلايەتى لە ولاتەكەى خۆى و ھەموو جىھاندا... بەلام گەرە ترېن ھەلەيەك كە كړدى و خۆشى و ولاتەكەشى باجېكى زۆريان لە سەردا، برىتى بوو لە و متمانە بى پاساو ھەى كە ھەى بوو بە ژەنەرالە سەرسەختەكەى.

ھەموو بەلگەكان ئاماژە بەو ھەكەن، كە ھېچ پادەيەك نەبوو بۆ تەماعەكانى، و ھېچ سنورېكېش بۆ چاوتېرېنە سەرسەختەكەى نەبوو، و ئامادە بوو ھەموو شتېك بكات و ھاوېەمانى لەگەل ھەر كەسېكدا بېەستېت، تەنانەت ئەگەر دوزمىنى ولاتەكەشى بېت وەك وىلايەتە يەكگرتو ھەكانى ئەمريكا!

بۆيە دەبينىن سەركردەى ئەمريكاي لاتىنى و پياوى گەورەو مرؤف دۆست و سەرۆكى
 چىللى (سلفادور) گيانى خۆيدا وەك باجىك لە بەرامبەر ئەو متمانە لە پادەبەدەرەى كە
 ھەى بوو بە ژەنەرالەكانى سوپاكەى، بە تايبەتى ژەنەرال(ئوجىستو بينوشينە) ى
 وەزىرى بەرگرى.

+ ئېستار ئۆدۈم ۋە چىرۆكە ناسۇرىيەى كە تا ئېستا جىھان شتى لەو
شىۋەيەيى بە خۆرۈ نەدىۋە :

سلفادۆر لىندى لە (۲۶ يۈنىۋى سالى ۱۹۰۸) ز لە (فالبارايىشۇ) لە كەنارى زەرياي
ھىمەن لە باۋكىكى پارىزەر و دايكىك بە ناۋى (لاۋرا گوسنسى ئورپىيى) لە دايك بوۋە. دواتر
چۈۋەتە قوتابخانەى (ئىدواردۇ باترا) لەۋىۋ وردە وردە دەرگەۋتۈۋە بە ھۆى پەۋشتە
باشەكانىەۋە، لەو سالانەدا (خوان دىمارشى) ناسىيەۋە، كە يەكىك بوۋە لە
بەرھەلستكارانى دەستەلانى ولاتەكەى و بىنەپرەتتىكى ئىتالى ھەبوۋە و كاريگەر بوۋە بە
بىروباۋەرە سەرەتايىيەكانى ماركس.

سالى (۱۹۲۶) ز چۈۋەتە زانكۆى(چىللى)، كە يەكىكە لە كۆنترىن و بەناۋيانگترىن
زانكۆكانى ئەمريكاي لاتىنى بۇ خويندىنى پزىشكى. لە سالى (۱۹۳۰) ز بوۋەتە جىگىرى
يەكىتى قوتايىيانى چىللى و بەشدارىكردۈۋە لە خەبات و تىكۆشان لە دىۋى دىكتاتورى
چىللى (ئىيانس).

لە سالى (۱۹۳۲) دەستى لە خويندىنەكەى ھەلگرتۈۋە، گەپاۋەتەۋە بۇ (فالبابا) تا
لەۋىۋ نىزىك بىت لە باۋكىيەۋە كە نەخۇش بوۋە، لە ھەمان كاتدا تىزىكى ئامادەكردۈۋە لەو
كاتەدا بە ناۋنىشانى (تەندروستى عەقلى و تاۋان).

لە مانگى يۈنىۋى سالى (۱۹۳۲) ز كۆمارىكى سۆسىيالىستى بە سەركرىايەتى (مار
مارۇك گروۋ) لە چىللى پاگەيەنرا دۋاي ئەزمونىكى سۆسىيالىستى نەيتى. حكۈمەتى نۆى
دەستىكرد بە دەستگىركردنى كەسانى پىشكەۋتوخۋاز، لە نىۋ ئەۋانەشدا (سلفادۆر
لىندى)، بە شىۋەيەك كاتىك لە زىنداندا بوۋ باۋكى كۆچى دۋايكرد، بۆيە ھەر لەۋىۋ
سويندى خۋارد كە بە درىژاى تەمەنى خەبات بكات لە پىتئاۋ ئازادى لە ولاتەكەيدا.

لە سالى (۱۹۳۳) ز بىروانامەى پزىشكى بەدەست ھىئا و دۋاي چەند ھەۋلدىناتىك ۋەك
پزىشك لە نەخۇشخانەكانى ولاتدا دامەزرا، لە (۱۹) مانگى نىسانى ھەمان سالدا
بەشدارىكرد لە دامەزراندنى (پارتى سۆسىيالىستى چىللى)

له سالی (۱۹۳۶) ز به شداریکرد له دامه‌زاندنی به‌ره‌یه‌ك به‌ناوی (به‌ره‌ی جه‌ماوه‌ری) و سه‌ركردایه‌تی به‌ره‌كه‌شی له ناوچه‌ی (فالبارایشۆ) گرتنه‌ده‌ست، هاوړیکانیشی له پارتی سۆسیالیسی چیللی وه‌ك یاریده‌ده‌ری ئه‌مینداری گشتی پارتیه‌كه هه‌لیانێژاد.

له سالی (۱۹۳۸) به‌ره‌ی جه‌ماوه‌ری (بیدرو ئه‌گیرى) كاندید كرد بۆ پۆستی سه‌ركایه‌تی. كۆمار، له‌و هه‌لێژاردنه‌دا لێندى بوو به به‌رپرسی یه‌كه‌مى هه‌لمه‌تى بانگه‌شه‌ی هه‌لێژاردنه‌كانى (ئه‌گیرى) له ناوچه‌ی (فالبارا یشو).

سالی (۱۹۴۲) ز بوو به ئه‌مینداری گشتی پارتی سۆسیالیستی چیللی، دواتر له سالی (۱۹۴۵) ز وه‌ك ئه‌ندامى ئه‌نجومه‌نى پیران هه‌لێژێردرا له ناوچه‌ی (فالیدیفا) و ده‌ورووبه‌ری له باشورى ولات. سالی (۱۹۵۲) ز به‌ره‌ی جه‌ماوه‌ری كاندیدیان كرد بۆ پۆستی سه‌ركایه‌تی كۆمار، و توانی نزیكه‌ی (۵۲) هه‌زار ده‌نگ به‌ده‌ست به‌یئیت.

له پړوى چالاكیشه‌وه له ئه‌نجومه‌نى پیران به هاویه‌شى له‌گه‌ڵ هاوړی‌ی خه‌باتی (ئه‌لیاس لافیرتى) پڕۆژه یاسای خۆم‌الیکردنى (مس‌)یان پێشكه‌ش كرد به‌و ئه‌نجومه‌نه‌ كرد. تا سالی (۱۹۵۳) ز جارێكى تر به ئه‌ندامى ئه‌نجومه‌نى پیران هه‌لێژێردرایه‌وه له ناوچه‌ی (ئه‌نتۆ فاگاستا و تاراباكا) له باکورى ولات.

له سالی (۱۹۵۷) ز هه‌ر یه‌كه له (پارتی سۆسیالیستی جه‌ماوه‌ری، و سۆسیالیستی چیللی، و پارتی شیوعى چیللی) یه‌کیان گرتوو (به‌ره‌ی خه‌باتی جه‌ماوه‌)یان پێكه‌یتنا و (لێند)یان كاندید كرد بۆ پۆستی سه‌ركایه‌تی كۆمارى چیللی.

دواى ئه‌وه‌ی له هه‌لێژاردنه‌كانى سه‌ركایه‌تی كۆماردا شكستی هێنا له به‌رامبه‌ر (خورجی ئه‌لیساندرى) پاسترهبو، هه‌ستا سه‌ردانێكى (هاقانای) پایته‌ختى كوبای كرد، بۆ زانینى قوناغه‌كانى شوێشى كوبى، و توانی چاوپێكه‌وتنى درێژ له‌گه‌ڵ هه‌ر یه‌كه له (فیدل كاسترۆ، گیفارا) دا ساز بکات.

تا سالی (۱۹۶۳) ز جارێكى تر (به‌ره‌ی خه‌باتی جه‌ماوه‌ری) كاندیدیان كرده‌وه بۆ هه‌لێژاردنه‌كانى سه‌ركایه‌تی كۆمارى چیللی و توانی نزیكه‌ی یه‌ك ملیۆن ده‌نگ به‌ده‌ست به‌یئیت، به‌لام هه‌ر شكستی هێنا له‌به‌رامبه‌ر پالێوراوى پارتی دیموکراتى مه‌سیحى

(ئىدواردۇ فرای مونتالبا). تا سالى (۱۹۶۶) زى توانى سەركەۋىت بۇ پۇستى سەركەپەتى
ئەنجومەنى پىرانى چىللى.

سالى (۱۹۶۸) سەردانى كۇرياي باكور و قىتنامى دىموكراسى كىرد و لەگەل (ھۆشمىنە)
كۆبۈيەۋە، دواتر سەردانى ھەرىكە لە ولاتانى (كەمبۇدىا و لاوس) كىرد. تا دىجار لە
سالى (۱۹۷۰) زى ئەۋ سى پارتەي پىشتەر كە ئامازەمان پىدان، جارىكى تر كىردىانەۋە بە
كاندىدى خۇيان بۇ پۇستى سەركەپەتى چىللى و توانى بە پىژدەپەكى كەم سەركەۋىت
بەدەست بەيىتتە لە بەرامبەر پەكە بەرەكەيدا.

+ كاتىك لىندى مەمانەپەكى زۇرى بە زەنەپال (ئوگستۇ بىنوشىە) كىرد باجىكى
زۇرىدا !!

لە تۇفەمبەرى سالى (۱۹۷۰) زى سەركەدە سۇسىالىستى (سىلفادۇر لىندى) كەشتە
سەركەپەتى ولاتى چىللى لە ھەلېژاردىكى ئازاد و راستەخۇدا، ئەمە بۇ ئەمىرىكا جىگە
سەرسۇرمان نەبو، چۈنكە لە و كاتەدا ئەمىرىكا لىتىنى بە ماۋە سۇسىالىستى خۇيى و
دوژمناپەتى سەرمایەدارىدا تىدەپەپى، بە پادەپەك زۇرىك لە (قەشەكان) كار و پىشە
كەنيسەكانىان بە جىيەپىشت و پويانكردە بە شدارىكردن لە شۇپشەكان و ھاندان لە دۇ
گەندەلى دەستەلاتدارانى سەرمایەدار، ئەۋانە كە ئەمىرىكا لىيان پازى بو. ھەروەھا جگە
لەۋە كە ئەم پوداۋە، لە ماۋە درىژبونەۋە سىستەمى سۇسىالىستى و جەنگى
ساردى نىۋان ھەردوۋ بىلۈكى سەرمایەدارى و سۇسىالىستىدا بو.

لىندى بوۋە پىزىشكى ھەزارەكان، سىياسەتەكانى ئازايانە بوون بۇ لىدانى
بەرزەۋەندىەكانى ئىمپىراتۇرىيەتى ئەمىرىكى لە چىللى، بە ۋەستانى لە پال ھەزارەكان و
لاپەنگى بە شىۋەپەكى ئاشكرا بۇ سىستەمى سۇسىالىستى، بۇيە وىلاپەتە
پەكگرتۈۋەكانى ئەمىرىكا بىريارىدا كە (لىندى) بە مەترسەپەكى گەۋرە ئەۋمار بىكات لەسەر
بەرزەۋەندىەكانى خۇي، بەلام نەيدەتوانى تانە و گومان بخاتە سەر شەرىپەتى

دەستەلاتەكەى، لە بەرئەوهى لە ھەلبژاردنىكى دروست و پاستدا سەرکەوتنى بە دەست ھێنا بوو.

بۆيە ئەو ئىمپراتورىيەتە زەبەلاحە بپاریدا پووی ناشیرینی خۆی دەربخات و پێگەیهکی تر بگرتتە بەر بۆ دۆژمناپەتی کردنی للیندی و خەونی گەلی چیللی و گەلانی ھەژاری جیھان لە گۆر بنیت . پیاوی ھەلبژێردراوی ئەوانیش بۆ ئەو کارە بریتی بوو لە ژەنەپال (ئۆگستۆ بینوشینە)، سەرکردەى سوپا، کە توانی بە فەرمانی ئەمریکا دەست بەسەر دەستەلاتدا بگرت لە چیللی لە بەرواری (۱۱ سیپتەمبەری ساڵی ۱۹۷۳)ز ، کاتێک بە دەبابەکانی کۆشکی کۆماری گەمارۆداو داوای لە سەرۆک کۆماری شەری ئەو ولاتە کرد خۆی بدات بە دەستەوہ. بەلام للیندی پەدی کردەوہ، کە واز لە دەستەلات بەنیت و سوربوو لەسەر شەری بوونی خۆی لە دەستەلاتدا، لە دەرئەنجامی ئەوێدا جەلادەکانی (بینوشیە) ھەلیان کوتایە سەر کۆشکی کۆماری و کوشتیان.

بینوشیە سەردەمی دەستەلاتی دیکتاتۆری خۆی بە کوشتنی سەرۆکیکی خۆشەویستی گەل دەست پێکرد، داوی ئەوہ ماوہی سەرۆکایەتیەكەى (۲۷) سال درژەى کیشا، وەك نینۆکیکی پیسی ئەمریکا لە ناوچەكەد و دۆژمنی یەكەم بۆ سەرچەم بپاریان و نوسەران و ئازادیخوازانی ئەمریکای لاتینی.

لە سەردەمی فەرمانپەرەوایەتی خۆیدا ژەنەپال (تورخۆس)ی تیرۆرکرد، کە کەسایەتیەکی ولاتی (پەنەما)بوو، لە مپەرێک بوو لەبەردەم دەستەلاتی پەهای ئەمریکەکان بەسەر کانال و ناوچەکانی ئەو ولاتەدا.

لەگەڵ ھەریەكە لە (نوریجا)ی فەرمانپەرەوای (پەنەما)، (پافاییل لیونداس)و فەرمانپەرەوای (دومنیکان) خراپترین و ناشیرین ترین پووی دیکتاتۆریەکانی شوینکەوتەى ئەمریکایان نیشاندا لە ناوچەكەدا.

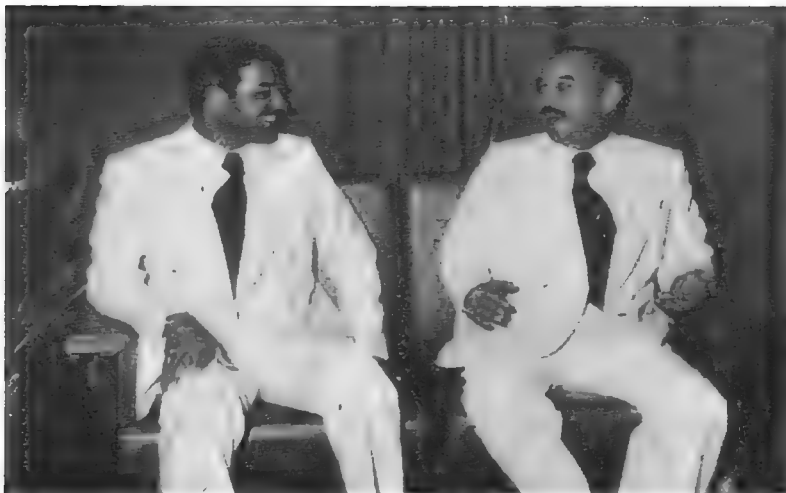
بینوشیە کوتایبەكەى لە ھیچ کان لەوانەى نەکرد، ئەوہك (نوریجا) کوتای ھات کاتێک کە لەلایەن ئەمریکەکانەوہ تۆمەتبارکرات بە بازگانی ماددەى ھۆشبەر و گرتیان و خستیانە زیندانەوہ، نە بە کوژاویش کوتای ھات کە لەلایەن گەلەكەیهوہ بکوژیت وەك

(ليونىداس)، سەرەپاي چەند ھەولتيكى تېرۇركردىنىشى، بەلكو لەسەر دەنستى گەلەكى خۆى كۇتايان پتھينا، كاتيك ناچارىان كرد واز لە دەستەلات بھينيت، سەرەپاي بە ھىزى پزىمە سەربازىيەكەشى، بەو شىۋەيەش كۇتاي ھات بە (۲۷) سال لە خنكانى ئازادىيەكان و سەرنگون بوون يەككە لە خراپترين ديكتاتورەكانى جىھان.

لە بەيانى پۇژى (۳ ديسەمبەرى سالى ۲۰۰۶) ز راگەيەنرا كە بينوشىيە توشى (دەلە كوتى) بوو، ئەمە دواى ئەوھى چەند پۇژىك لە وەوپىش خرابوويە ژىرمانەوى بە زۆر، لە پۇژى (۴ ديسەمبەرى سالى ۲۰۰۶) ز دادگاي پىداچوونەوھى چىللى بىرارىدا بە ھەلگرتنى سزاي مانەوھى بەزۆرى لەسەرى، لە (۱۰ ديسەمبەرى سالى ۲۰۰۶) ز بينوشىيە بە ھۆى توند بوونى نەخۇشەيەوھ پەوانەى يەككە لە نەخۇشخانەكانى ولات كراو، لەوى خرايە ژىر چاودىرى وردى تەندروستىيەوھ، دواچار لە ھەمان پۇژدا و بە ھۆى لە كاركەوتنى دليەوھ گيانى لە دەستدا.

عبدالکریم قاسم دوائی کردی تیور کردنه که ی !!

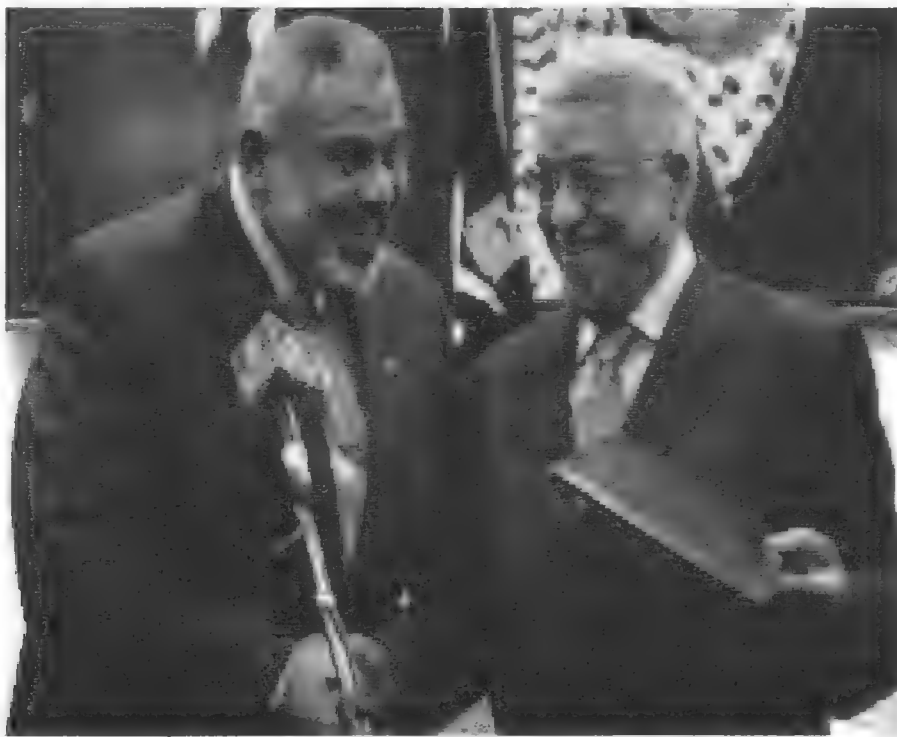

احمد حسن بکر و صدام حسین پیش نهوه ی به کر باجی متمانه یه کی بی پاسا و بدات

به صدام حسین !!

15-عباس و هه نیه.....

نه هامه تی گه رانه وهی دۆسیه که بۆ دواوه !!

له میژووی بزوتنه‌وهی پژاړیخواری گهلاندا، هه‌لای کاره‌ساتبار پوویانداوه، که خوی بینپوه‌ته‌وه له ململانی ی ناوخوای ئو بزوتنه‌وانه‌له‌سەر ده‌سته‌لات، که دواچار بوو‌ته هوئی ئازاوه‌و دوو به‌ره‌کی دابه‌ش بوون و په‌رت بوونیان، سه‌رجه‌م ئو شتانه‌شی له‌بار بردوون که به‌ درېژای میژووی خه‌باتیان به‌ده‌ستیان هی‌ناوه، بوونه‌ته نیچیریکی ئاسان بۆ دوژمنانیان.

له میژوودا نمونه‌ی زۆر له‌م جوړه بزوتنه‌وانه هه‌یه، که هه‌لای گه‌وره‌یان نه‌نجامداوه، به‌لام به‌ نه‌ندازه‌ی ئو هه‌لانه‌ نا که بزوتنه‌وه‌ی پژاړیخواری فه‌له‌ستینی نه‌نجامیداون له‌م سالانه‌ی دوایدا، له هه‌لای کوشنده که پیشه‌یان ده‌گه‌ریتنه‌وه بۆ سه‌ره‌لدانی ململانی ی ده‌سته‌لات له‌نیوان بزوتنه‌وه‌ی فتح به‌سه‌رکردایه‌تی (محمود عباس) و بزوتنه‌وه‌ی حماس به‌ سه‌رکردایه‌تی (ئیسماعیل هه‌نیه).

ئوه پوون و ئاشکرایه که ململانی ی لایه‌نگرانی هه‌ردوو بزوتنه‌وه‌ی فتح و حماس له پیناو به‌رنامه‌یه‌کی سیاسی نیه که په‌یوه‌ندی به‌ ئازادکردنی زه‌ویه داگیرکراوه‌کان و دامه‌زراوه‌کانی ده‌وله‌ته‌وه هه‌بی‌ت، به‌لکو ململانی ی ده‌سته‌لات و جه‌نگی ده‌ست به‌سه‌ردا گرتنیه‌تی، جه‌نگ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی کامیان حوکی مه‌تری‌ک له‌و زه‌ویانه بکات که سوپای ئیسرائیل له غه‌ززه تیایدا پاشه‌کشه‌ی کردووه، یان چه‌ند کیلۆمه‌تری‌ک له‌زه‌ویه‌کانی که‌ناری پوژئاوای فه‌له‌ستینی.

ململانی ی فتح و حماس له‌ر ده‌سته‌لات له فه‌له‌ستین له‌و کاته‌وه ده‌ستپیکرد، که بزوتنه‌وه‌ی حماس له هه‌لبژاردنه په‌رله‌مانیه‌کی سه‌ره‌تای سالی (۲۰۰۶) ز سه‌رکه‌وتنی به‌ده‌سته‌هینا. نه‌نجامدانی هه‌لبژاردنیکی په‌رله‌مانی ئازاد و شه‌فاف و پاک، ده‌ستکه‌وتیکی

گه وړه د دهسته لاتی فهله ستینی بوو، و نمونه یه کی شارستانی و مه دهنی له په یوه ندی هیژو پوه ته جیاوازه کانی هیژه فهله ستینه کاند.

به لām نهو شادی و سرکه و تنه ی گه لی فهله ستینی ته واو نه بوو، کاتیک گه رمای جیاوازی و ناکوکیه کان دهستیپکرد، له نیوان دوو لای سره کی مملانیکه دا: لایه ک که هستی ده کرد شتیکی له دهست چوه که هی خوی بووه و پیویسته به زوترین کات و هری بگریته وه که بزوتنه وهی (فتح) بوو، لایه کی تر که هستی ده کرد سرکه و توو بووه له به دهسته ینانی متعانه ی خه لکی و پیویسته دهسته لاته کان به خیرای وه ربگریت که بزوتنه وهی (حماس) بوو.

فتح پاریزگاری له دهستپوشتووی خوی ده کرد به سر پیکراوی نازادی فهله ستینی و پوستی سره و کایه تی ولاندا، هره که چون به شیوه یه کی کردای پاریزگاری له دهسته لاتی خوی به سر ده زگای ناسایش و خزمه تی شارستانیدا ده کرد، له کاتیکدا که حماس دهسته لاتی هریه که له نهجومه نی یاسادانان و سره و کایه تی حکومتی فهله ستینی به دهسته وه گرت.

هر دوولا چونه مملانی وه له سر دهسته لات، به لām هردوو لا زهره رمند بوون تیایدا و، گه لی فهله ستینیشیان تووشی نه هامة تی کرد له گه ل خویاندا، له کاتیکدا هر یه که له نه مریکه کان و ئیسرائیل هه ولی نانه وهی ناکوکی زیاتر و سرخستنی لایه ک به سر لایه کی تریاندا ده دا.

له یه که م ساتی گیشتنی حماس به دهسته لات، مملانی له سر دهسته لات دهستی پیکرد، که هریه که یان بؤ خوی ده ویست، تا دهسته لاتیکی زوری هه بیټ به سر جله وی کاره کاند.

نیشانه سره تاییه کانی نهو ناکوکیه، له دامه زرانندی ژماره یه ک فرمانبرو پرکردنه وهی بوشاییه کان ده رکه وت له دامه زراوه ی سره و کایه تی فهله ستیندا که به دهست بزوتنه وهی (فتح) وه بوو، نه مه جگه له له و شتانه ی که له کوپونه وی کوتای نهجومه نی یاساداناندا بوویاندا، که بزوتنه وهی فتح زورینه ی پیکده هیئا و بالاده ست بوو تیایدا، کاتیک له و

كۆپۈنەنە كۆتايىپەدا كۆمەللىك بېرىپار و پاسپاردەي پەسەند كىرد كە بە گۆيرەي ئەو بېرىپار و ياسا و پاسپاردانە دەستەلاتەكانى سەرۆكايەتى فەلەستىنى فراوانتر كىرد، پاش ئەمە كۆپۈنەنەي كىردەنەي خولى نوئ (زىيان)ى ئەنجۈمەنى ياساداناي بەدوادا ھات، ھەر لەو دانىشتندا كۈتلەي پەرلەمانى بىزۈتنەوئى حماس، كە زۆرىنەي ئەنجۈمەنەكەيان پىككەھىئا، سەرچەم ئەو بېرىپار و پاسپاردانەيان ھەلۋەشانەوئە، كە لە كۆتا دانىشتنى خولى پىشۋودا پەسەندىچ كرابوون لەلايەن ئەندام پەرلەمانەكانى بىزۈتنەوئى(فتح)وئە.

بەلام لە راستىدا ململانلىكانى نىوان فتح و حماس لەسەر ئاپوونى ياساكان دروست نەبوون، ياساكان پوون و ئاشكرابوون لە دىيارىكىردنى دەستەلاتەكانى ھەردو دامەزراوئەي سەرۆكايەتى فەلەستىن و ھۆكۈمەتدا، بەلكو لەسەر ئەو پوويدا كە پىشتەر ئەو دوو پۆستە لەلايەن بىزۈتنەوئى فتح خۆيەوئە بەرپۆئەدەبران، بەلام ئىستا پاش سەرەكەوتنى بىزۈتنەوئى حماس سەرۆكايەتى ھۆكۈمەت بەدەست ئەوئەوئەيە و كىشەي دىيارىكىردنى دەستەلاتەكان ھەيە لە نىوان دامەزراوئەي سەرۆكايەتى فەلەستىن و ھۆكۈمەتدا، كە ھەر يەكەيان بەدەست يەككىيانەوئەيە. ئەبو مازن و بىزۈتنەوئى فتح ھەوليانەدا بۆ مانەوئەي تاكرەوئى دەستەلاتى خۆيان لە پۆستەكاندا، جا ئىتر لە پىگەي دامەزراوندى فەرمانبەر، يان بەخشىنى ھەندىك پۆستى ھۆكۈمى بە ھەندىك كەسايەتى بە شىۋازى جىياۋان، يان تەنانتە بە مانگرتن و ياخى بوونى مەدەنىش بىت.

دواتر ململانلىكە گۆيزرايەوئە بۆ ۋەزارەتى دەرەوئە نوپنەرايەتى دەرەوئەي ۋلات، لە كاتلىكا كە ياساى فەلەستىنى ۋەك ھەمووان، كارەكانى سەرۆكى ئەنجۈمەنى ۋەزىرانى كورت دەكرەوئە لە كاروبارى ناوئۇدا، ۋ دەستەلاتى گەرەي دەبەخشىيە سەرۆكايەتى فەلەستىنى، بە تايىبەتى لە بوارى پەيوەندىيە دەرەكەكاندا.

ململانلىكە لە مەپ ۋەزارەتى دەرەوئە لەسەر دوو ئاست بوو :يەكەميان ناوئۇيى بوو پەيوەندى بە سەرپەرشتىكىردن ھەبوو لەسەر كاروبارى ۋەزارەت و فەرمانبەرانى ۋەزارەت و كارى دىپلۇماسى، دووئەمىش لەسەر ئاستى نوپنەرايەتى و بەشدارىيەكانى دەرەوئە بوو، كە لە چەند بۆنەيەكدا بە دىاركەوت، يەكەميان لە كۆپۈنەنەي ۋەزىرانى دەرەوئەي

ولاتیانی بیلیان له (کوالامپور) له کوتاییه کانی مانگی مایوی سالی (۲۰۰۶) ز که پیکدادان و رووبه پووبوونه وهی نیوان (زه ها) و سه روکی بازنه ی سیاسه تی ریخراوی نازادی فهله ستینی (فاروق قدومی) به خۆوه بینی، ئەمه شان به شانی ناکۆکیه کانیان له سه ر نوینه رایه تی کردنی فهله ستین له کۆبوونه وه کانی کۆمکاری عه ره بی.

مملانیکه زیاتر ترسناک بوو له بواری ئاسایش و وه زاره تی ناوخۆدا، که ته وه ره ی سه ره کی ناکۆکیه کانی دهسته لات بوو له نیوان هه ردوو لادا، سه روک محمود عباس و هاوکاره کانی هه میشه بیانویان ده دۆزیه وه، بۆ کیشانه وه ی دهسته لات ه کانیان، یان وازه ینان له دهسته لاتیان، که به پێی یاسا و عورفیش له دهسته لات ه کانی وه زاره تی ناوخۆ بوون، وه ک بهرپر سیاریه تی پاراستنی ئاسایشی ناوخۆ، و به پێوه بردنی خه نده ق تونه یل و خاله سنوریه کان، ئەمه سه ره پای مملانی له سه ر دامه زرانندی کارمه ندانی ئاسایش و ده رباره ی بابته ی هیزی جی به جیکردن که وه زاره تی ناوخۆی سه ر به بزوتنه وه ی حماس دایمه زراند بوون، له رووی دامه زراندن و کار و ئەو نا په خه تی و له مپه رانه ی ده هاتنه پێگه ی، وه ئەو مشت و مپه یاسایه یی که له سه ری دروستی بوو بوو، هه روه ها ده رباره ی پلامی ئەمنی که وه زیری ناوخۆ (هانی قواسمی) له حکومه تی یه کیتی نیشتمانی پیشکه شی کرد بوو، دوا ی پێکه وتنامه ی (مکه)، وه ئەو له مپه رانه ی به رده می که به بی جی به جیکردن هیشت بوویه وه، وای له (هان) ی کرد ده ستله کار بکیشیته وه، له به رامبه ر هه سترکردنی به وه ی که هه موو دهسته لات ه کان به ده ست به پێوه به ری گشتی ئاسایشی ناوخۆ (ره شید ئەبو شباک) ه وه ن، ئەو هه یج جو ره دهسته لاتیک ی، نه، ته نها ئەوانه نه بیته که له پێگه ی ئەوه وه نه بیته، به گو یزه ی ئەوه ی که خۆی له نامه ی ده ستله کار کیشانه وه که یدا نویسیویه تی.

هه رچی ده رباره ی هه لۆیستی هه ریه که له سه روکایه تی فهله ستینی که به ده ست بزوتنه وه ی فتحه وه بوو، و حکومه تی فهله ستینی که بزوتنه وه ی حماس به پێوه ی ده برد، ده رباره ی یه که کانی به رگری و چه که کانیان ئەوه جیاوازیه کی زۆری له سه ر هه بوو، سه ره پای پێکه وتنی هه ردوولایان له سه ر کوتای پێهینانی بی سه رو به ره ی هه لگرتنی

چەك، كە بوو بوو ھۆى دروست بوونى كېشەى ئەمنى، بەلام لەگەل ئەو شەدا ھەردوو لايان لە مەملەتتەىكى بەردەوامدا بوون، لەسەر چۆنىەتى نەھىشتىنى ئەو بى سەرۆبەرە. عباس پىداگىرى دەكرد لەسەر ھەلەو شاندەو ھى مىلىشياكان و داماللىنى سەرچەم چەكەكانيان، بە شىو ھەك چەك تەنھا بە دەست دەزگای ئاسایشى فەلەستىنەو ھىت، لە بەرامبەردا حماس پەدى دەكردەو ھەك چەك دابىت و، داواى دەكرد كە جىاوانى بکرىت لە نىوان چەكى خۆى و چەكى بى سەرۆبەرەدا، كە بوو بوو ھۆى تىكەدانى بارى ئاسایشى ولات.

دواتر داواكارى عباس ھات بۆ ھەلباردى پىشەوختە، ئەو بابەتە زۆرترین مشت و مېرى وروژاند لەسەر مەملەتتى دەستەلات، لەبەر ئەو ھەلباردى پەلەمانى پىش وەختە، چەكەك بوو بە دەست محمود عباس و تىمەكەو ھەك بزوئەو ھى حماسى پى دەترسىنرا. پاشان پەرسىارىك ھاتە ئاراو ھەك ئايا سەرك مافى ئەو ھەيە داواى ھەلباردى پىش وەختە ئەنجومەنى ياسادانان بکات؟ كە ئەو ھەش بە دىو ھەكى تىرىدا بە واتاى ھەلەو شاندەو ئەو ئەنجومەنە دەھات كە حماس بالادەست بوو تىايدا، بەلام دواجار كۆتا ھات بەو ھەك پەسپۆرانی بواری ياسا پايانگەيان دەرك و ئەو دەستەلاتى نىە كە داواىەكى لەو جۆرە پىشەكەش بکات.

پاشان عباس ئامازەى بە بلاوكرەو ھى ھىزى نۆدەولەتى كرد و دواكەى تايىبەتكر بە (غەزە)، ئەو ھەنگاوشى لە چوارچىو ھى ئەو مەملەتتە دەھا كە ھى بوو لەگەل بزوئەو ھى حماس، ھەك ھەولەك بوو بۆ تىكەشكانى دەستەلاتى ئەو بەسەر كەرتى غەزەدا، بە ھاوکارى و يارمەتى ھىزە بىانى.

سەركە محمود عباس بۆ ئەو مەبەستە (سى) مەرسومى سەركاىەتى دەركرد لە مانگى يونىو سالى (۲۰۰۷) ز ھەك وەلامەك بۆ دەستگرتنى بزوئەو ھى حماس بەسەر كەرتى غەزەدا، كە پىكەھاتن لە: دەستەلەكار كىشانەو ھى ھىكۆمەتى يەكپىزى نىشتەمانى بە سەركاىەتى (ئىسماعىل ھەنىە)، پاكەياندى بارى ئاساسى، دروستكردى ھىكۆمەتەك بە سەركاىەتى (سلام فیان).

دهرکردنی ئەم مه‌پسومانه به خێرای مشت و مړیځی نۆری ناپه‌وه، به‌تاییه‌تی مه‌رسومی دامه‌زاندی حکومت، که له یاسی بنه‌په‌تی فه‌له‌ستینیدا شتیځی تیدا نه‌بوو له‌سه‌ر دروستکردنی حکومت له‌کاتی نا‌ناسایدا، لیږده‌دا که‌س نه‌ده‌گه‌پایه‌وه بۆ نه‌وی که کۆ سکالای هه‌یه له مه‌پ‌پاگه‌یاندنی باری نا‌ناسای، ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر نه‌و پاگه‌یاندنه‌ش نا شه‌رعی بوايه، له کاتیځدا نه‌و حاله‌ته نایاساییه پوچه‌ل ده‌بوویه‌وه نه‌گه‌ر نه‌نجومه‌نی یاسا دانان په‌سه‌ندی نه‌کردایه، به‌لام کێشه‌و قه‌یرانی حکومتی شه‌رعی له‌نیوان هه‌ردوو لادا به‌هه‌ل‌واسراوی مابووویه‌وه، واته له‌نیوان (هه‌نی) و (فه‌یان)دا، هه‌رچه‌نده نه‌وه‌ی که زیاتر ده‌رده‌که‌وت له‌به‌رژه‌وه‌ندی (هه‌نیه‌)دا ده‌شکایه‌وه، وه‌ک حکومتی کاربه‌پێکه‌ر، تا نه‌و کاته‌ی هه‌ر حکومتیځی تر متمانه‌ی نه‌نجومه‌نی یاسادانان وه‌رگیریت.

له ژێر پۆشنای نه‌و هه‌موو شته‌دا، مملاتیځه له ژێر په‌رده‌ی ده‌سته‌لات و ناوه‌ندی دروستکردنی بێ‌یادا به‌ناشکرا ته‌قیه‌وه، له‌گه‌ل بوونی دوو حکومتدا که هه‌ر یه‌که‌یان به جیا بێ‌یاری ده‌رده‌کرد و قه‌رمانبه‌ری داده‌مه‌زاند و له کاره‌کان دووری ده‌خستنه‌وه، و سه‌ره‌په‌رشتی ده‌زگایی ئاسایشی له‌ناوچه‌که‌ی خۆیدا ده‌کرد، نه‌مه جگه له‌وه‌ی که بووه هۆی دروست بوونی که‌رت بونیځی گه‌وره له‌نیوان هه‌ردوو به‌شی فه‌له‌ستینی (که‌ناری پۆژئاواو که‌رتی غه‌ززه‌)دا.

مملانی فتح و حماس گه‌وره بوو گه‌یشه‌ نیو نوسراوه‌کانی نه‌ته‌وه یه‌کگرتوه‌کان، له‌و کاته‌ی که نێرده‌ی تاییه‌تی فه‌له‌ستینی پڕۆژه یاساپه‌کی پێشکه‌ش کرد و بزوتنه‌وه‌ی حماسی به‌میلیشیای چه‌کدای ده‌ره‌وه‌ی یاسا له‌قه‌له‌مدا، وه‌ داوا‌ی کردبوو که بارودۆخه‌که‌ بگه‌پێته‌وه بۆ پێش نه‌و کاته‌ی که حماس ده‌سته‌لاتی له‌و که‌رته‌دا به‌ده‌سته‌وه بوو.

مه‌سه‌له‌ی بانگکردنی خولی نوێ ی نه‌نجومه‌نی یاسادانان بۆ دانیشتنی خولی دووه‌می له‌سالی (٢٠٠٧)ز، به‌پێوه‌چوونی هه‌لبژاردنی ده‌سته‌ی نوێ ی مه‌کته‌بی سیاسی، بابته‌ی داواکردنی هه‌لبژاردنی پێش وه‌خته‌ی نه‌نجومه‌نی یاسادانان، هه‌موو نه‌مانه له‌سه‌ر بنه‌مای پێگه‌ پێدانی نه‌نجومه‌نی ناوه‌ندی رێکخراوی ئازادی فه‌له‌ستینی بوون. نه‌مه سه‌ره‌پای

خستنه پووی برپار و موماره‌سه‌ی ده‌سته‌لات، که خۆی ده‌بینیه‌وه له کاری ئیداری و دامه‌زراوه‌کانی سه‌ر به هه‌ردوو حکومه‌ته‌که‌ی مه‌تیه و فیا‌ز که هه‌ردووکیان به‌شیان تێدا هه‌بوو، ئه‌و برپارانه‌ی که تایبته‌ بوون به ده‌زگا‌کانی ئاسایش و ده‌سته‌لاتی جی به‌جێکردن هه‌ردوولا به جیا برپاریان له‌سه‌ر ده‌رده‌کرد، هه‌روه‌ها ئه‌و شتانه‌ی که په‌یوه‌ندیان به تونێله‌کان و په‌که‌کانی به‌رگری و چه‌که‌کانیا‌نه‌وه هه‌بوو هه‌ر به‌و شیوه‌یه بوو برپار و بۆ چوونه‌کان جیا‌وا‌زی‌بوون له‌سه‌ریان، محمود عباس بۆخۆی له مانگی یونیوی سالی (٢٠٠٧)ز له کاتی سه‌ردانی کردنیدا بۆ فه‌ره‌نسا داوای هێزی ناشتی پارێزی نێوده‌وله‌تی کردبوو بۆ که‌رتی غه‌ززه‌و که‌ناری پوژئاوا.

به هۆی هه‌موو ئه‌و پودا‌وانه‌وه که پویاندا، کۆپه‌پانی فه‌له‌ستینی پژانی خوینی فه‌له‌ستینی به‌ده‌ستی فه‌له‌ستینی به‌خۆه‌ بینی، و بزوتنه‌وه‌ی پزگاریخو‌ازی ئه‌و ولاته‌شی ده‌یان سال به‌ره‌و دواوه‌ برده‌وه !!

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌و گرژیه‌ سه‌ریازییه‌ی دوا‌ی که له نێوان هه‌ردوو بزوتنه‌وه‌ی فتح و حماسدا پویدا ئاسای نه‌بوو، و په‌که‌م هه‌نگاو بوو بۆ چوونه نێو جه‌نگی ناوخۆیه‌وه، دوا‌ی ئه‌وه‌ی سه‌د که‌س له چه‌کدارانی هه‌ردوولا کوژران.

لێره‌دا پێویسته ئه‌و په‌یامانه‌ی جه‌نگی ناوخۆ بېشکنین، که هه‌ر لایه‌کیان ئاراسته‌ی لاکه‌ی تری ده‌کرد، له کاتی ئالۆز بوونی کرژیه‌کانی نێوانیان، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌و په‌یامانه‌ لێکه‌وته‌و مه‌ترسی ئایینده‌بیان هه‌بوو بوونه هۆی پشتنی خوین:

په‌که‌م په‌یامی گشتی له‌ده‌ره‌نه‌جامی په‌رچه‌کرداری هه‌ردوولا دا ده‌رکه‌وت: هه‌ردوولا سه‌لمان‌دی‌ان که جه‌نگه‌که‌یان له‌سه‌ر ده‌سته‌لاته له جیاتی ئازادکردنی زه‌ویه داگیرکراوه‌کان، واته بزوتنه‌وه‌ی فتح به هه‌موو توانایه‌وه هه‌ولێده‌دا بگه‌رێته‌وه سه‌ر ده‌سته‌لات، ئه‌گه‌ر ته‌نانه‌ت به هاوکاری سه‌ریازی ئه‌مریکی و ئیس‌رائیلیش بێت، بۆ دورخستنه‌وه‌ی حماس له ده‌سته‌لات. ئه‌زموونی بزوتنه‌وه‌ی حماسیش له به‌شداریکردن له هه‌لبژاردنه‌کانی له ده‌سته‌لاتدا بانه‌په‌تی و دروست بوو، دواتر گرنگیدان به پاراستنی شتیکی خراپ بوو بۆ بزوتنه‌وه‌که، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی جه‌نگی له‌سه‌ر ده‌سته‌لاتیکی خه‌یالی

دهکرد و دهترسا لهوہی که نه‌گەر وازی لیبه‌ئیت به تایبه‌تی وه‌زاره‌تی ناوخۆ، بزوتنه‌وه‌ی فتح نه‌وه بقوزیته‌وهو به‌کاری به‌ئیت بۆدژایه‌تی کردنی و ته‌نگ پێهه‌لچینی. په‌یامی دووهم گرنگه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی که گرژی سه‌ربازی له نێوان هه‌ر دوولادا له‌مپه‌ره‌کانی عه‌قلانیه‌تی تیکشکانه‌ بوو. حاله‌تی دا‌پراوی له نێوان هه‌ردوو تیمی ململانێکه‌دا چه‌سپانه‌ بوو: به‌ شیوه‌یه‌ک دامه‌زراوه‌کانی حکومه‌ت به‌ده‌ست بزوتنه‌وه‌ی حماسه‌وه بوون و، دامه‌زراوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی فه‌له‌ستینیش به‌ده‌ست (نه‌بو مانن) و بزوتنه‌وه‌ی فتحه‌وه بوون. نه‌وه ئاماژه‌یه‌کی مه‌ترسیداریوو، له‌به‌ر نه‌وه‌ی دیارده‌کانی جه‌نگی ناوخۆی هه‌ردوو به‌ره‌که‌ی دیاریده‌کرد، که هه‌ر یه‌که له ئیسرائیل و ئه‌مریکه‌کان خۆی یان پێدا ده‌کرد، به‌ پاده‌یه‌ک که ئیسرائیل قسه‌ی له‌سه‌ر دواخستنی په‌رچه‌کرداری تۆله‌ کرده‌ی (نیلان)ی ده‌کرد، تا نه‌جامدانی هه‌ر جو‌ره هێرشێکی ئیسرائیلی نه‌بیته هۆی دروست بوونی له‌مپه‌ر له‌یه‌رده‌م جه‌نگی ناوخۆی فه‌له‌ستینی و نه‌بیته‌وه هۆی جارێکی تر به‌گهرتیه‌وه‌ی فتح و حماس له‌ دژی داگیرکاری ئیسرائیلی.

جی‌گه‌ربوونی حاله‌تی جیا‌بوونه‌وه‌ی دا‌پران له نێوان هه‌ردوو لادا په‌رسیار به‌ دوا‌ی خۆیدا ده‌هێنێت: که‌ ئایا ده‌وله‌تی فه‌له‌ستینی دا‌به‌شده‌بی‌ت بۆ که‌رتی غه‌ززه‌ی سه‌ر به‌حماس و که‌ناری پو‌ژئاوا‌ی سه‌ربه‌ فتح، به‌ تایبه‌تی دوا‌ی پو‌ودانی هێرش تۆله‌سێنهری دوولایه‌نه بۆ سه‌ر ناوه‌ندو کۆمه‌لگانه‌ی هه‌ردوو لا له‌ که‌رتی غه‌ززه‌و که‌ناری پو‌ژئاوا، له‌لایه‌ن ده‌سته‌یه‌کی دو‌ژمن و ناحه‌ز، که له‌کرده‌ی نه‌و کۆچ پێ‌کردنه‌ به‌زۆره‌ ده‌چوو که له‌ عێراقدا هه‌بوو بۆ گۆڕینی شو‌ینه‌کانی نی‌شته‌جێ بوون له‌ نێوان سو‌ننه و شیعه‌کاندا.

په‌یامی سێهه‌می فریاکه‌وتن: به‌ کۆتای هاتنی قسه‌ی پاراوه‌و سۆزداری و گواستنه‌وه بۆ جه‌نگی ناوخۆی فه‌له‌ستینی له نێوان هه‌ردوو بزوتنه‌وه‌ی فتح و حماس، یان له نێوان یه‌که‌کانی به‌رگریدا. گواستنه‌وه‌ی نه‌و سۆزداریه‌ بۆ جه‌نگی ناوخۆ پێ‌شتر شتێکی بێ‌نراو بوو، له‌به‌ر نه‌وه‌ی یه‌که‌کانی به‌رگری پێ‌شترسور بوون له‌سه‌ر نه‌چوونه‌ نی‌و ده‌سته‌لات و

زیاتر جه‌ختیان له مه‌سه‌له‌ی به‌رپه‌رچدانه‌وه‌ی داگیرکه‌ر و ئازادکردنی زه‌ویه داگیرکراوه‌کان ده‌کرده‌وه، به‌لام ئیستا هاوکیشه‌که جیاوازه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که گه‌وره‌ترین یه‌که‌ی به‌رگری نقوم بووه له کیشه‌ی ده‌سته‌لاتدا، به‌و شیوه‌یه‌ش توشی گه‌وره‌ترین سه‌رسامی بووه، له‌نیوان ده‌ستگرتن به‌ده‌سته‌لاته‌وه به‌په‌نگه‌نه‌دان به‌فتح به‌تیپه‌پاندنی په‌که‌وتنامه‌کان به‌ناوی فه‌له‌ستینه‌وه که پهبوون له‌سازشی گه‌وره، وه له‌نیوان ده‌ستگرتن به‌ده‌سته‌لاته‌وه به‌به‌رده‌وامیدان به‌که‌مارۆی نیوده‌وله‌تی و جه‌نگی ناوخۆیی.

مه‌ترسی ئه‌م په‌یامی کوتای له‌وه‌دا بوو که جه‌نگی ینابری سالی (٢٠٠٧)ز ئه‌وه‌ی سه‌لماند که پیز بۆ خوینی تاکی فه‌له‌ستینی له‌ناوخۆدا نه‌ماوه، و بارودۆخی فه‌له‌ستین چاکتر نه‌یه له‌بارودۆخی عێراق و لوبنان و چه‌ندین ده‌وله‌تی تر که پیزی خوینی تیدا نه‌ماوه له‌ناوخۆی خۆیاندا. ئه‌و چه‌که‌ی له‌جه‌نگی نیوان فتح و حماسدا به‌کار هینرا، له‌به‌رده‌م داگیرکه‌ری ئیسرائیلیدا به‌کار نه‌هینرا به‌دریژای ئه‌و شه‌په‌ی که له‌گه‌ل ئه‌ودا هه‌یان بوو.

په‌ره‌سه‌ندنه سه‌ربازیه‌کان دواي سه‌ردانه‌که‌ی وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ی ئه‌مریکا (کۆندا لیزا پاپس) بۆ ناوچه‌که‌و گۆنکه‌ری (دافۆس) ده‌ستیی پینکرد، کاتیك گۆبوننه‌وه‌ی محمود عباس و شمعۆن پیریزی سه‌رۆکی ئیسرائیل و دوو به‌رپرسی ئه‌مریکی لیکه‌وته‌وه، که باس له‌یارمه‌تیدانی سه‌رۆکایه‌تی فه‌له‌ستینی کرا له‌سه‌ر حسابی حکومه‌ته‌که‌ی حماس، له‌په‌نگه‌ پیدانی (١٠٠) ملیۆن دۆلاری ئه‌مریکی له‌لایه‌ن ئیسرائيله‌وه بۆ عباس و، هه‌ندیک یارمه‌تی سنورداری سه‌رۆکی ئه‌مریکا بۆ سه‌رۆکایه‌تی فه‌له‌ستینی، که ئه‌وه‌ش داده‌نرا به‌جۆرێك له‌ده‌ستگرتنی خیرای سه‌رۆکایه‌تی فه‌له‌ستینی که به‌ده‌ست فته‌وه بوو به‌سه‌ر

دەولەت و دورخستنه‌وهی حماس لە ھاوکیشتەیه، بە شێوەیەك كه تانك و دەبابەکانی سەرۆکایەتی فەلەستینی جولەیان پێکرا بۆ پووبەپووبوونەوهی بزوتنە‌وهی حماس، لە کاتی‌کدا ئەو تانك و دەبابانە پێشتر هیچ جۆرە جولە‌یه‌کیان پێنە‌کرا بوو تەنانەت بۆ پووبەپووبوونە‌وهی داگیرکاری ئیسرائیلیش.

هەریە‌که‌یان ئەوی تری تۆمەتبار دە‌کرد بە گری گرتە‌ی دەرە‌کی، هەریە‌که‌یان نیەت و مەرامە‌کانی ئەوی تری لە خانە‌ی ناپاکی دوژمنە دەرە‌کیە‌کان دادە‌نا. حماس ئەو کردە‌وانە‌ی که هەندێك له هیزه ئەمنیە‌کانی سەر بە سەرۆکایەتی فەلەستینی ئەنجامیان دە‌دا، بە تایبەتی ئاسایشی پاراستن و هیزە‌کانی سەر بە (محمد دحلان)، بە بە‌شێك له پیلانی ئیسرائیل و ئەمریکیە‌کانی دە‌زانی بۆ لە‌ناوبردنی خۆی، و دە‌یگوت: هێرش‌کردن سەر لۆریه باره‌لگرە‌کانی تایبەت بە سەرۆکایەتی بە مە‌بە‌ستی دە‌ست بە‌سە‌ردا گرتنی ئەو چە‌کانە بوو که‌ی پێیان بوو، بۆ ئە‌وه‌ی بێ‌گوازنە‌وه بۆ سەرۆکایەتی فەلەستینی و ئە‌ویش بە‌کاریان بە‌یئتیت بۆ لێ‌دانی حماس لە ئایندە‌دا، هەرچە‌ندە حماس راستی ئەو قسانە‌ی نە‌سە‌لماند و هیچ وێنە‌یه‌کی ئەو چە‌کانە‌شی بلا‌ونه‌کرده‌وه که باسی لێ‌وه دە‌کردن.

فتحیش حماسی تۆمەتبار دە‌کرد که جی‌ی بە‌جێ‌که‌ری پیلانی ئێ‌رانه، وه‌ی‌رش‌که‌ی خۆی بۆ سەر زانکۆی ئیسلامی و سوتاندنی نو‌سینگە و بینا‌کانی بە‌وه پاساو دە‌دا‌یه‌وه که گرایا بوو تە‌م‌لگە‌یه‌ك بۆ مە‌شق پێ‌دانی توند‌پەرە‌وه‌کان، جە‌ختی لە‌سەر ئە‌وه‌ کردە‌وه که ئەو شوێنە هەشت پ‌س‌پ‌ۆ‌ر و شارە‌زای سە‌ربازی ئێ‌رانی لێ‌بوو، بە‌لام دە‌ستە‌وسان بوو له سە‌لماندنی ئە‌وه و نە‌شی توانی بە‌لێ‌نه‌کانی بە‌رێ‌ته سەر بە پێ‌شاندانی وێنە‌ی ئەو شارە‌زا

ئىرانىيانە، كە ئەصلەن بوونيان و ويئەگرتنيان زۆر ئەستەم بوو، بە ھۆى بوونى ئەو گەمارۆ توندەى سەر كەرتى غەززە.

لە نىۆ ئەو ھەموو ھات و ھاوار و سەرە تاكانى دەر كەرتنى جەنگى ناوخۆى، كوزانە ھەى ئاگرى ئەو جەنگە ناوخۆيە ناپەرەت بوو، بە تايبەتى بوونى كوزاۋ بربندار لە پىزى ھەردوۋ لادا. شەمە لە كاتىكدا كە يەكەكانى تىرى بەرگرى ۋەك (جىھاد و سەراياكانى قودس) كرده و چالاكى سەربازيان لە نىۆ زەۋيەكانى ئىسرائىلدا ئەنجام دەدا، بە مەبەستى گەياندىنى پەيامىكى پاستەوخۆ بە ھەردوۋ لاي ناكۆك، بە ۋەى كە كىشەى گرنگ برىتتە لە داگر كەرى ئىسرائىل و پىۋىستە لولەى تەنەنگەكان پويەپوى ئەو بىكرىنە ۋە. لە وانەشە مەبەستى چالاكىەكانى يەكەكانى بەرگرى تىكەلگەردنى دۆسيەكان و دروستكردنى لەمپەر بوو بىت لەبەردەم پلانى لەناوبردىنى حكومەتەكەى حماس، بۆ ئەۋەى پەرچە كەرداى سەربازى ئىسرائىل بۆ سەر ھەموۋان بىت و بە ۋەى شەۋە ئەو كات ھالەتى تۈرە بوونى فەلەستىنى گشتگىر دەبىت و ۋەلامدانە ۋەكە گشتى دەبىت بۆ سەر ئىسرائىل، بەلام ئەۋە پويىنەدا، ۋەلامدانە ۋەى ئىسرائىل دواكەوت، بە مەبەستى بەدەستەينانى ئامانجىكى گرنگتر، كە برىتى بوو لە دروست بوون و درىزە كىشەى جەنگى ناوخۆى فەلەستىنەكان.

لە نىۆ ئەو ھات و ھاوار و كەشە نا ئارامەدا، سەرە تاكانى دەستپىشخەرىەكى بە ھىزى شانشىنى عەرەبىستانى سەۋدى دەر كەوت، بۆ كۆكردنە ۋەى ھەردوۋ لاي ناكۆك لە شارى (مەككە) پىرۆز، تا بە شكوم كەشكى روحيان بۆ دروست بىت و ئەو جەنگە خويئايەى نىوانيان پابگرن. دەستپىشخەرىەكە بە شىۋەى كاتى توانى خوين پاشتن پابگرىت، بەلام دابەشبوون بە خىراى گەپايە ۋە مەملەتلىكان لە سەر دەستەلات تا پۆزگارى ئەمرۆشمان

دریژه یان هه یه. به و شیوه یه ش کی برکی و ململانی ی نیوان هه ردوو بزوتنه وهی حماس و فتح که دوو بزوتنه وهی سه ره کی فهله ستینی یوون، به ته واوه تی دیمه نی سیاسی فهله ستینی داپوشی، له سه ره حسابی کی برکی کردن له دژی ئیسرائیل و سیاسه ته کانی له زهویه داگیرکراوه کاندای.

ئەبومازىن و ھەنىيە ... ھەردوگىيان ھىزەكانىيان پې چەك دەكرد بۇ رووبەپووبونەوھى ئەوئى
 تر , لەجىياتى رووبەپووبونەوھى ھىزەكانى اسرائىل لەبەرامبەريان وەستا بوون !!

جهنگی فهلهستینی له درژی فهلهستینی !!

قوریانی فهلهستینی به گوللهی فهلهستینی !!

16- لویسی نۆھەم.... لە خۆبایی بوون نھینی نەھامەتیه که !!

لویسی تۆیه می پادشای فره‌نسا پایگه‌یاند، که خۆی سه‌رکردایه‌تی هه‌لمه‌تیکه‌ی
 گه‌وره‌ی خاچ دروشمه‌کان ده‌کات، بۆ گه‌پاندنه‌وه‌ی شان و شکۆ و شه‌ره‌فی خاچ
 دروشمه‌کان که له‌ شاری (منصوره‌)ی ولاتی میسر له‌ ده‌ستیان دابوو، نه‌و باش ده‌یزانی
 که به‌ ده‌ستگرتنی به‌سه‌ر می‌صردا سه‌رجه‌م ئامانجه‌کانی تری دینه‌ دی، به‌و شیوه‌یه‌ش
 لویس سوربوو له‌سه‌ر نه‌نجامدانی هه‌لمه‌ته‌که‌ی.

ئه‌مه‌ یه‌کیکه‌له‌و ووته‌ به‌ناویانگانه‌ی لویس که له‌ نامه‌که‌یدا بۆ نجم الدین نه‌یوبی
 نوسوه‌ پێش نه‌نجامدانی هه‌لمه‌ته‌که‌ی: (ئیمه‌ به‌نده‌کان ده‌کوژین، و ده‌چینه‌ نێو
 ولاته‌کانه‌وه‌ و زه‌ویه‌کان له‌ خراپه‌و گه‌نده‌لی پاکده‌که‌ینه‌وه‌، نه‌گه‌ر بیته‌ و له‌به‌رامبه‌رماندا
 بوه‌ستنه‌وه‌، نه‌وه‌ ده‌تانکه‌ینه‌ په‌ندی زه‌مانه‌وه‌، ده‌ست و په‌یوه‌نده‌که‌ت به‌ دیل ده‌گرین
 و هات و هاوار و قه‌یره‌قیرتان لێبه‌رز ده‌که‌ینه‌وه‌، و ره‌حم به‌ شکۆدارو بی شکۆتان
 ناکه‌ین.)

نجم الدین نه‌یوب وه‌لامی ده‌داته‌وه‌ و ده‌لێت: (هه‌په‌شه‌مان لێده‌که‌یت و
 ده‌مانترسێتیت به‌ سوپاو سه‌رباز و نه‌سپ و پیاوه‌کانت، نازانیت ئیمه‌ خاوه‌نی که‌سانی
 له‌ناویه‌ر و سه‌روه‌یه‌کانی شمشیرین، نه‌مانداوه‌ به‌سه‌ر هه‌یج گه‌لێکدا تا نه‌مان پوخاندبێت
 و، هه‌یج سه‌رکه‌ش و یاخیه‌کیش لێمان یاخی نه‌بووه‌ ئیلا تیکمان شکاندوو، نه‌گه‌ر
 نامه‌که‌م گه‌یشه‌ ده‌ستت نه‌وه‌ ئیمه‌ له‌ بۆسه‌دان بۆتان، هه‌ر له‌و نامه‌یه‌شیدا دوو ئایه‌تی
 قورئانی پیرۆزیشی تیدا نوسی بوو که‌ بریتی بوون له‌ سه‌ره‌تای سوره‌تی (النحل) (اتی
 امرالله فلا تستعجلوه‌ سبحنه‌ وتعلی عما یشرکون) کۆتای سوره‌تی (ص) (ان هو الا ذکر
 للعلمین، ولتعلنن بابه‌ بعد حین).

به لām لویسی تۆهم هه‌له‌ی ته‌مه‌نی خۆی نه‌نجامدا، کاتیك بیری له نه‌نجامدانی هه‌له‌مه‌تیکی خاچ دروشمه‌كان كرده‌وه بۆ سه‌ر موسلمانان، و هه‌یج وانه‌یه‌کی له میژووی هه‌له‌مه‌ته‌كاني تری پيشووی خاچ دروشمه‌كان وه‌رنه‌گرت، كه به خراپترین شیوه تيك شكابوون و وه‌ده‌رنرابوون، سه‌ره‌پای نه‌وه‌ی كه هه‌یزه‌كانیشیان كۆكراوه‌ی هه‌یزی چه‌ندین ولات بوون!

پادشا لویسی تۆهم له پاريسي پایته‌خت كۆبوونه‌وه‌یه‌کی گشتی ريكخست له پاییزی ساڵی (١٢٤٥)ز كه تیايدا گه‌وره‌ پیاوانی شانشینه‌كه‌ی و پیاوانی كه‌نيسه و ژماره‌یه‌کی زۆر له ميره‌كاني فه‌ره‌نساو پیاوماقولاڤی تیدا ئاماده‌بوو. له‌وه‌ كۆبوونه‌وه‌یه‌دا په‌یمان و به‌ئیننامه وه‌رگه‌را له‌وانه‌ی كه ئاره‌زووی به‌شداریكردنیا هه‌بوو له‌وه‌له‌مه‌ته‌دا، له پيش هه‌مووشیا نه‌وه‌ بۆخۆی ده‌ستی پيكردوو ناوی خۆی تۆماركرد بۆ نه‌وه‌له‌مه‌ته‌ كه بریاربوو بیکاته سه‌ر جیهانی ئیسلامی، پاشان به‌ دواي خۆیدا ميره‌كان يه‌ك به‌يه‌ك ناوی خۆیان تۆماركرد و ئاماده‌ی خۆیان نیشاندا.

ئاماده‌كاریه‌كان له فه‌ره‌نسا ده‌ستیان پيكرد، بۆ ئاماده‌كردنی پیداوایسته‌كاني هه‌له‌مه‌ته‌كه‌ به‌ شیوه‌یه‌کی خه‌را، فه‌ره‌نسیه‌كان دلایان گه‌رم بوو بۆ سه‌ركه‌وتن و یاوه‌ریكردنی نه‌وه‌كه‌شتیه‌یی كه پادشا لویسی تۆهم به‌پێی كردبوو، خۆبه‌خشه‌كان له سه‌رجه‌م شوینه‌كاني فه‌ره‌نساوه‌ ده‌هاتن و پۆڤ به‌پۆڤ ژماره‌یان پتر ده‌بوو.

لویسی تۆهم ده‌ستیکرد به‌ ئاماده‌كردنی مال و دارای پێویست بۆ ريكخستنی هه‌له‌مه‌ته‌كه‌ی، و پالپشتی كردنی به‌ خۆراك و چه‌ك و ته‌قه‌مه‌نی، له‌وه‌ باج و به‌خشینه‌ی كه میر و پیاوماقولاڤ و گه‌وره‌ باززگانه‌كاني نه‌وروپا پيشكه‌شیان ده‌كرد.

هه‌له‌مه‌ته‌ پێویستی به‌ كه‌شتیگه‌لیکی به‌ هه‌یزه‌بوو، بۆ گواستنه‌وه‌ی سه‌رباز و چه‌ك و ته‌قه‌مه‌نیه‌كاني جه‌نگه‌كه‌ له‌ رێگه‌ی ده‌ریاییه‌وه‌، كه‌رتی ده‌ریاوانی فه‌ره‌نسیش له‌وه‌ كاته‌دا خاوه‌نی كه‌شتی پێویست نه‌بوو بۆ نه‌وه‌ گواستنه‌وه‌یه‌، بۆیه‌ لویسی تۆهم ناچار بوو ژماره‌یه‌ك كه‌شتی له‌ هه‌ردوو دوورگه‌ی (جه‌نه‌وه‌ و مارسیلیا) به‌كری بگریت، دواي نه‌وه‌ی كه‌ (بندقیه) په‌دی كرده‌وه‌ كه‌شتی بداتی بۆ نه‌وه‌ مه‌به‌سته‌، نه‌وه‌ش له‌ پوانگه‌ی

ئەو پەيۋەندىيە دۆستانەى كە ھەى بوو لەگەل ھەردوو ناوچەى (شام و مىصر) كە دەبوو ھۆى تىكچوونى بەرژەۋەندىيە بازىرگانىيە كانى بىندقىيە لەگەل ئەو دوو شوئىنەدا.

لويسى تۆھم ئامادەى خۆى ۋەرگرت، بۇ دابىنىكرىنى خۆراك و چەك و تەقەمەنى پىئويست بۇ ھەلمەتەكەى، و كۆمەللىك لە پىاۋانى خۆى ئاردا دەورگەى (قېرىس) بە دوو سال پىش دەست پىكرىنى ئەنجامدانى ھەلمەتەكەى، بۇ كېرىنى ئەو پىداۋىستىيانەى كە ھەلمەتەكە دەيخۋازىت، بۇ ئەۋەى ئەو شوئىنە ئامادەبىت بۇ پىشۋازىكرىن لەو سوپايىيەى كە بېپارە بە و شوئىنەدا تىپەپىت بەرەو پۆژھەلات و داگىركىرىنى ناوچەكانى مىسر.

لويسى تۆھم لە (۱۲ اغستسى سالى ۱۲۴۸) ز لە پارىسەۋە بەرپىكەۋتى، دۋاى ئەۋەى كە بەرپىكەۋتنەكەى بۇ ماۋەى نىزىكى (۲) سال دۋا كەۋت، بە ھۆى ئامادەكارىيەكانى دابىنىكرىنى پىداۋىستىيەكانى ھەلمەتەكەۋە. لە (۲۵) ھەمان مانگدا فەۋجى يەكەمى ھەلمەتەكە بەندەرى (يەجورى) باشورى فەرەنسۋە بەجىھىشت بەرەو دورگەى (قېرىس)، دۋاترىش فەۋجى دوۋەم بەندەرى (مىرسىلىيى) بەجى ھىشت، تا پەيۋەندى بىكات بە فەۋجى يەكەمەۋە لە دورگەى قېرىس. سوپاكەى لويس پىش ئەۋەى ھىچ جۆرە جۈۋلەيەك بىكات ھەشت مانگ لە دورگەى (قېرىس) مايەۋە دۋاى ئەۋەى لە سالى (۱۲۴۸) گەبىشت بوۋنە ئەو دورگەيە، لە ميانەى ئەو ماۋەيەدا كە لەۋى مانەۋە پاي لويس و ئەۋانەى كە لەگەلىدا بوۋن لەسەر ئەۋە جىگىر. بوو كە پىئويستە ئەۋان دەست بەسەر مىسردا بگىرن، بە ھۆى ئەو پۆلە زىندۋەى كە ھەى بوو بۇ لىدانى موسلمانان لە شام، ھەر ۋەك چۈن دەستگىرن بەسەر (دىمىيات) لە مىسر ھەلىكىان دەداتى بۇ قۆستىنەۋەى سازشكرىن لەسەر (قدس)، لە حالەتلىكدا ئەگەر سولتان (نجم الدين ئەيۋب) فەرمانپەرۋاى مىصر مەرجى ئاگرىبەست و پىكەۋتن بىخاتە بوو.

له ماوهی مانهوهی له قبرس پادشای فره‌نسا لویسی تۆهم پیشوازیکرد له نیردهیه‌کی تاییه‌تی مه‌غۆله‌کان، نیرده‌که پیشنیاری به‌شداریکردنی مه‌غۆله‌کانیان له له داپنینی قدس و فه‌له‌ستینی له‌ده‌ست میصریه‌کان خسته به‌رده‌م لویسی تۆیه‌م، و ئاره‌زووی خۆیان بۆ دروستکردنی هاوپه‌یمانیه‌تی له دژی موسلمان‌ه‌کان نیشاندا، پادشای فره‌نسا پیشوازیکرد له‌و ده‌ست پیشخه‌ریه‌و له‌گه‌ڵ نیرده‌ی مه‌غۆله‌کاندا شانیدی‌کی فره‌می نارد بۆ دانوسان له‌و باره‌یه‌وه، هه‌رچه‌نده دواتر ئه‌و ده‌ست پیشخه‌ریه نه‌چوه بواری جی بوجیکردنه‌وه.

سولتان (صالح ئه‌یوب) زانیاری ته‌واوی پێگه‌یشت له‌سه‌ر ته‌واوی وهرده‌کاریه‌کانی هه‌لمه‌ته‌که‌ی لویسی تۆیه‌م کاتیک که له شام بوو، له پێگه‌ی (فردریک ی دووم) ئیمپراتۆری ئه‌لمانیا، که ئه‌و بۆ خۆی زانیاری ته‌واو و وردی هه‌بوو له‌سه‌ر پرۆژه‌ی هه‌لمه‌ته‌که‌، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئیمپراتۆر په‌یوه‌نده‌یه‌کی باشی هه‌بوو له‌گه‌ڵ صالح ئه‌یوبی فره‌مانپه‌وا‌ی میسر، نیرده‌یه‌کی تاییه‌تی نارد له‌وای به‌جلوبه‌رگی بازرگانیه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی نه‌ناسریته‌وه تا ئاگاداریی بکاته‌وه له ته‌واوی وهرده‌کاریه‌کانی هه‌لمه‌ته‌که‌ی خاچ دروشمه‌کان.

سولتان ئه‌یوب زۆر به‌خێرای ده‌ستیکرد به‌جوله‌سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی که نه‌خۆشیش بوو، دیمه‌شقی به‌جێهێشت و گه‌یشته (ئه‌شموم ته‌ناج) که ئیستا به (ئه‌شمون رومان) ناسراوه له ناوه‌ندی (دکرنس) سه‌ربه‌پاریزگای (ده‌قلیه) له میسر، له به‌رواری (١٨) مایۆی ساڵی (١٢٤٩)ز، و ئه‌و شارۆچکه‌ بچوکه‌ی کرده سه‌ریازگه‌ی سه‌ره‌کی و ناوه‌ندی کرده ده‌ریایه‌کان.

سولتان دەستىكرد بە ئامادەكارىھەكانى بۆ پووبەپووبونەۋەى دوزمەن، و كارى لەسەر پارىزبەندى ئەو شارە دەكرەۋە، بە ھۆى ئەۋەى كە دەيزانى ئەو شارە ئامانجى سەرەكى ھەلمەتەكانى پىشوو ترى خاچ دروشمەكان بوو لە پابردوودا، بە خۆراك و چەك ئامادەى كرد و بەلئىندا بە خىلى (بنى كنانە) كە خىلىكى بەناوبانگ بوون بە ئازابەتى و نەبەردى بەۋەى كە شارەكە بپارىزىت، سوپايەكىشى بەسەركردايەتى (ئەمىر فخرالدين يوسف ى كوپى شىخ موقەدەمى العساكر) لە پووى وشكانى پۆژئاۋاۋە نارد بۆ (دميات) تا بەرامبەر خاچ دروشمەكانەۋە بوو سىتتەۋە لە كاتى گەشتىيان بە كەنارائوۋەكانى مىصر، تا بواريان نەدەن دابەزە كەنارائوۋەكانى مىصر، بۆ ئەو مەبەستە ئەو ھىزە بە پووى شارەكەدا سەنگەريان گرت و پووبارى (نيل) يان خستە نىۋان خۆيان و ئەوانەۋە.

لە بەرەبەيانى پۆژى ھەينى (۴ يوليۋى سالى ۱۲۴۹) ز ھەلمەتى خاچ دروشمەكان گەشتە كەنارائوۋەكانى مىصر، و دابەزىنە وشكانى، لە پىش ھەمووشيانەۋە پادشاى فەرەنسا لويىسى تۆيەم، پىش ئەۋەى دابەزە وشكانى ھەندىك پووبەپووبونەۋە لە نىۋان ئەوان مۇسلمانەكاندا پوويدا تا نەھىلن دابەزە وشكانىەكانى مىصر، بەلام دواجا توانيان دابەزە وشكانىەكان، پاش ئەۋەى ئەمىر (فخرالدين) پاشەكشەى كرد بە سوپاكەى و پووبارى نىلى تىپەپاند بەرەو (دميات) و ئەۋىشى بەجىھىشت بەرەو سەربازگەى (ئەشموم تەناح).

كاتىك دانىشتوانى (دميات) سوپاكەيان بىنى پاشەكشەى كرد، ترس و دلە پاكى دايگرتن و دەستيانكرد بە ھەلھاتن بە ژن و مندال و پىريانەۋە، مال و گەنجىنەكانى خۆيان بەجىھىشت كە پىپوون لە گەم و ئارد و خۆراكى پۆژانە، ئەۋە سەرەپاى بەجى ھىشتىنى ئەو چەكە قورسانەى كە سوپاكە لە دەرئەنجامى پاشەكشىدا بەجى ھىشت بوون. خاچ پەرستەكان توشى سەرسام بوون ھاتن كاتىك بىنيان دەرۋازەكانى شارەكە

کراوهن و شه قامه کانی چۆن کەسیان تیدا نابینریت، ترسان له وهی که ئه و فیلێک بیت، و ماوه یه ک مانه وه نه چوونه نێو شاره که وه، تا دلتیا بوونه وه له وهی که چۆله و که سی تیدا نیه، پاشان به بی جهنگ چوونه ناو شاره که وه. پاشان پووداوه کان به دواى ئه مه دا هاتن و جیهاد و تیکۆشان له دلی موسلمانانه کاندای گری گرت، و کاره که به تیکشکانیکی خرابی هه لته تی خاچ دروشمه کان کۆتای هات.

صالح ئه یوب فه رمانپه وای میصر ئه و کاته ی که هه لته تی خاچ دروشمه کان گه یشته شاری (دمیات) ی میصر خۆی له شام بوو، کاتیک به هه واته که ی زانی به خیرای به ره و میصر گه راپه وه، به لام له پێگه دا کۆچی دواى کرد و (شجر الدری) هاوسه ری هه وائی مردنه که ی شارده وه نه یگه یانده (توران شای) کوپی صالح ئه یوب، بۆ خۆی سه ره په رشتی جولا نه وه یه کی به رگری کرد و، په زامه ندی ده ریپی له سه ر ئه و پلانه ی که (زاهیر بیبرس) دای نابوو، به پیتی ئه و پلانه (بیبرس) هه موو هیزه کانی میصری له نێو شاری (منصوریه) دا هه شاردا، و فه رمانیکرد به قه ده غه کردنی هاتوچۆ و خه لکی منصوریه ی پابه ند کرد که له ماله کانی خۆیان بمیننه وه و نه یه نه ده ره وه به فه رمانی ئه و نه بیت، ئه مه جگه له وهی که فه رمانیدا به سه ربازه میصریه ئه یوبیه کان که له بۆسه کانیی خۆیاندا بمیننه وه تا ئه و کاته ی ئه و فه رمانیان پیده کات.

پاشان خاچ دروشمه کان به سه رکردایه تی (روبرت ونت ئه رتوا) له نیوه پۆی ئه و پۆژه دا چوونه شاری (المنصوره) له به ره ی پۆه لاتی شاره که وه، بینیان شاره که هه یج جۆره به رگریه کی تیدا نیه، پۆبرت وا گومانی برد که سوپا و خه لکی شاره که راپانکردوه و شاره که یان به جی هیشته وه، دواى بینیی ئه وه ی که له سه ربازگه ی (جه دیله) روویدا بوو (گوندیکی نزیکى شاری منصوریه بوو له سه ر پێگای دمیات، خاچ دروشمه کان به چه ند پۆژیک پیش ئه وه ده ستیان به سه ردا گرت بوو) هیوایه کی به هیزیان هه بوو بۆ به ده سه ته پتانی سه رکه وتن له ماوه یه کی نزیکدا.

سواره خاچ په رسته کان به ئه سه په کانیانه وه به کۆلان و شه قامه کاندای بلاو بوونه وه، وه ک ناماده کاریه ک بۆ پۆشتنی (پۆبرت) بۆ کۆشکی سولتانی له ئه و په ر شاری منصوریه، بۆ

خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دانى ته‌واوه‌تى و داننان به‌سه‌رکه‌وتنى يه‌کجاره‌کى خاچ دروشمه‌کان. به‌لام له پاستیدا رۆبێرت له خشته برابوو، له و کاته‌ى که خه‌ریک بوو نزیك ده‌که‌وته‌وه له کۆشکى سولتانی، فه‌رمان له سه‌رکرده‌ (بیبیریس) وه ده‌رچوو که فه‌رمانده‌ى سه‌ریه‌کانى گه‌مارۆدانى ده‌کرد، به‌ لێدانى هێزه‌کانى (رۆبێرت) و توانى ژماره‌یه‌کى ئیجگار زۆریان لى بکوژیت، له و ژماره زۆره ئه‌سپ سوارانه‌ى که به‌شاره‌که‌دا بلابوو بوونه‌وه، دواى ئه‌مانیش له هه‌موو لایه‌که‌وه هێرشیان کرده سه‌ر (رۆبێرت) و هاوڕێکانى له نزیك کۆشکى سولتانی، له ده‌رئه‌نجامدا رۆبێرت و سه‌دان که‌س له خاچ دروشمه‌کان هه‌لهاتن به ئومیدی پزگار بوونیان. لێره‌دا پۆلى خه‌لکى شارى منصوریه ده‌دره‌وشیته‌وه، که به‌شداریه‌کى کارایانکرد له هێرشکره سه‌ر خاچ دروشمه‌کان له ناوێردنیان، به هه‌رچه‌ک که به‌ده‌ستیانوه بوو لێیان ده‌دان و پاویان ده‌نان.

رۆبێرت په‌ناى برده به‌ر خانوویه‌ک له نزیك کۆشکى سولتانی، له‌وى خۆى هه‌شاردا به ئومیدی دۆزینه‌وه‌ى پێگه چاره‌یه‌ک بۆ پاکردنى... به‌لام خه‌لکى منصوریه نه‌وه‌ستان و هێرشیان کرده سه‌ر خانووه‌که‌و ده‌ریان هێناو کوشتیان، سه‌رچاوه‌ مێژوویه‌کان باس له‌وه ده‌که‌ن که ژماره‌ى کوژراوانى خاچ دروشمه‌کان له شارى منصوریه نزیکه‌ى هه‌زار کوژراو بووه، له کاتی‌که‌دا هه‌ندێک سه‌رچاوه‌ى تر باس له کوژرانى هه‌زار و پینچ سه‌د که‌س له خاچ دروشمه‌کان ده‌که‌ن.

+ سه‌ره‌تای گۆتای

پاشان توران شا گه‌یشته و، سه‌رکرده‌یه‌تى سوپای عه‌ره‌بى گرته ده‌ست. کرده سه‌ربازیه‌کانى به ده‌ستگرتن به‌سه‌ر سه‌رجه‌م ئه‌و شتانه‌ى که خۆراک و زه‌خیره‌یان ده‌گواسته‌وه بۆ فه‌ره‌نسیه‌کان ده‌ست پێکرد، به‌و شیوه‌یه‌ش له‌مبه‌رى دروستکرد بۆ

گەشتنی یارمەتی بە فەرەنسیەکان، و ناچار بە شکانی کردن دواى ئەوێ چەك و تەقەمەنى خۆراکی پێویستیان نەما تا بەرگری لە خۆیان بکەن، و بەرگریکارانی عەرەب هێرشیان کردە سەریان تا کۆتا خالەکانی سنور پراویاننان، لە کاتی پاشەکشەشیاندا جەنگێکی یەکلاکەرەو لە نێوانیاندا پویدا.

ژمارەى کۆژاوانى خاچ دروشمەکان لەو جەنگەدا وەك چۆن میژوونوسان باسیدەکەن، گەشتە نزیکەى (۳۰) ھەزار کەس و بوونە پەند و وانە یەکی میژووی بۆ ھەركەسیکی سەركەشی یاخی بوو لە پاش ئەوان.

+ سەرئەنجامى ستەمكارو ملھور

جەنگىكى يەكلاكرەو ھە (مىت النصارى) (منىہ النصر) نزيك شرمساح، پرويدا، ئەو شارۆچكە يەيى كە بە بەناوى (منىہ ئەبى عبالله) ناسراو، لەو جەنگەدا سەرەتاكانى سەرگەوتنىكى نزيك دەرگەوتن، كاتىك لويىسى تۆھم گەيشتە ئەو باوھەرى كە ھىچ ئومىدىك بۆ سەرگەوتنى پاشماوھى سوپاكەى نەماو، ئەو سوپاييەى كە دەبيىنى لە بەردەمىدا پادەكەن و لىيان دەكوژىت، بۆيەپىشنىارى خۆبەدستەوھەدانى خستە بەردەم ھەريەكە لە (توشى رشيد الدين، ئەمىر فخرالدين القمى) داواى پارىزگارى بۆ خۆيى و دەست و پەيوھەندەكەى دەورويەرى كرد، بە تاييەتى سەرباز و كەسە نزيكەكانى خۆي، ئەوانىش وەلاميان دايەو ھەزامەنديان لەسەرپىشنىارەكەى دەريپى، ھەرچەندە ژمارەيك لە ھەرەنسەيكەكان خۆيان نەدا بەدەستەوھە لەسەر دەستى نىشتيمان پەروھەكانى مىصركوژان.

لويىسى تۆھم بە كۆتاييەكى ئازار بەخش خۆيدا بەدەستەوھە، گوازرايەو بۆ مالى (ئىبراھىمى كوپى لوقمان) قازى شارى المنصور، لەوئى بەندكراو چاوەپىئى ئەوھى دەكرد كە چى بەرامبەر دەكەن. پاشان دەورويەرى پىركرا لە ئەفسەرى خاچ دروشمى دىل كراوى ھەرەنسى و بەرىتانى، ئەمە جگە لەوھى سەربازگەيەكيشان لە دەرەوھى شار بۆ پاشماوھى سەرباز و پىرندارەكانى تىرى سوپاكەى لويىسى تۆيەم دروست كرد.

بۆلە سەرگەوتوھەكانى دەھقليە مەرجى بەدەستەوھەدانى (دميات) و دورخستەوھى ئەو ھەلمەتە ستەمكارىيە لەسەر ناوچەكەيان دانا، پىش ئازادكرنى پادشا ھەر گەورە بەرپرسىكى تىرى دىل كراو، ئەمە جگە لە دانى پارەيەكى نۆر پارەيەكى نۆر لەبەرامبەر ئازادكرنى پاشاو گەورە ئەفسەرانى تردا، بۆيە ھىچ شتىك لەبەردەم پاشادا نەمايەو،

تهنها مل که چ بوون نه بیټ بۆ ویست و خواستی سرکه وتوان، بۆیه خوویی و پاشماوهی تری سهزبازهکانی ناچار بهدانی پارهیهکی زۆر کران که بهدهیان ملیۆن (فرهنگ)ی فره‌نسی مه‌زنده ده‌کرا له بهرامبه‌ر ئازادکردنیاندا.

میسریه‌کان لویسی تۆه‌میان له مائی (ئیب‌راهمی کوپی لوقمان) دا به‌ند کرد، به‌نده‌یه‌کیان کرده پاسه‌وانی، له‌و کاته‌دا عورف و عاده‌ت وه‌ها بوو، کاتی‌ک سرکرده‌و پاشاکان به‌ دیل ده‌گیران، زیندانی نه‌ده‌کران، به‌لکو له‌ شوینیکی تایبه‌ت داده‌نران و گه‌وره‌ ئه‌فسه‌ران چاودێریان ده‌کردن، به‌لام لویسی تۆه‌م له‌ و خانووه‌ زیندانی کرا بوو، به‌نده‌یه‌کیان کردبووه‌ پاسه‌وانی بۆ زیاتر سوککردن و پيسواکردنی، لویس هه‌ستی به‌ تالی و ناخۆشی ئه‌و چاره‌نوسه‌ ده‌کرد، له‌ کاتی جه‌نگه‌شه‌دا منداڵیکی بوو ناوی لینا (تربستان) که به‌ واتای (له‌ دایک بوونی خه‌م و په‌ژاره‌) ده‌هات، له‌و کاته‌ به‌دواشه‌وه‌ هه‌ندیک جار میژوونوسان ناوی لویسی تۆه‌میان به‌ پادشای خه‌م و په‌ژاره‌ ناوده‌برد.

17- ئەبو عبدالله الاحمر.... ئە دەستدانی كورسى

دەستەلات و كۆتاي خەون!

میژووی دهوله‌تی ئیسلامی له ئەندەلوس، دادەنریت بە درێژترین و بە پیت ترین تەمەنی دهوله‌تی ئیسلامی، که پەند و ئامۆزگاری وانه و سودی لیۆەر بگرین. دهوله‌تی ئیسلامی له ئەندەلوس نزیکەی هەشت سەدە درێژەی کیشا، له وه‌له کوشندانە‌ی که که موسڵمانان کردیان له میژوودا و نه‌هامەتی و پەشیمانی به‌ دوای خۆیدا هینا و ئەندەلوسی پێ چۆلکردن، بریتی بوو له‌ پێگە‌دانیان به‌ ئاژاوه و دووبەرەکی و دابەش بوون و دروستکردنی درز و بۆشای له‌ نێو پیزه‌کانیاندا، به‌ شتیه‌یه‌ک کۆمه‌لی موسڵمانانی پەرتکرد و له‌ ناوی بردن.

که‌وتن و پووخانی ئەندەلوس دادەنریت به‌ دەرئەنجامی ئەو حالە‌ی که‌ عەرەبه‌کان له‌وئ هەیان بوو، له‌ دوو بە‌ره‌کی و ناکۆکی نێوان پادشا و خێله‌کان، ئەو بارودۆخه‌ش نه‌وه‌ستا تا گە‌یشتە ئاستی دابەش بوون، به‌لکو ئەوه‌شی تیپه‌پاند و گە‌یشتە ئاستی په‌نابردنی هەندیک خێل بۆ خاچ دروشمه‌کان و به‌ کاره‌ینانیان دچی ئەوانی تر، به‌ ئامانجی فراوانکردنی ده‌سته‌لاتیان. ...ئەوه ئەو هه‌له‌ مه‌زنه‌ بوو که هه‌موو شتیکی له‌گه‌ل خۆیدا له‌ناویرد!!

که‌وتن و پووخانی (غرناته) پوداویکی کت و پڕ و له‌ خۆوه نه‌بوو، به‌لکو دەرئەنجامی به‌ره‌می سالانیک له‌ بێ ئاگایی و به‌زینی موسڵمانه‌کانی ئەندەلوس بوو. تا شارەزای ئەو نه‌گه‌یه‌یه‌ بێن که به‌سه‌ر موسڵمانانی ئەندەلوسدا هات، گرنگه‌ ئاگاداری ته‌واوی چۆنیه‌تی چوونی عەرەبه‌کان بێن بۆ ئەوئ، هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه‌ تا کۆتای، وه‌ چۆن کاره‌کان به‌پێوه ده‌چوون، تا کۆتای هات به‌و کاره‌ساته‌.

میژووی دهوله‌تی ئیسلامی له‌ ئەندەلوس دادەنریت به‌ درێژترین و بە پیت ترین تەمەنی دهوله‌تی ئیسلامی که پەند و ئامۆزگاری و وانه و سودی لیۆه‌ریگرین، دهوله‌تی

ئىسلامى لە ئىندەلوس نىزىكى ھەشت سەدە درىژەى كىشا، لە ميانەى ئەو ھەشت سەدەيدا ئىندەلوس بە چەند قۇناغىكى جياوازدا تىپەپىو، لە نىوان بەھىزى و لاوازى و يەكىتى و پەرت بووندا.

پووخانى دەولەتى ئىسلامى لە ئىندەلوس، شىتىكى كت و پىر نەبوو بۆ ئەو تەمەنە درىژەى خۆى، دەتوانىن ژيانى دەولەتى ئىسلامى لە ئىندەلوس دابەش بکەين بەسەر (۱۰) قۇناغدا، ھەر قۇناغىكىش ھۆكارى تايپەتى خۆى ھەبوو، كە كارىگەرى تەواوى بەسەر درىژى تەمەنى ئەو دەولەتەو بەجى دەھىشت، ھەر قۇناغەشى سىماو تايپەتەندى خۆى ھەبوو كە لە خوارەو بە درىژر ئاماژەيان پىدەكەين :

+قۇناغى يەكەم :قۇناغى فەتەح كەردن لە سالى ۹۲كۆچى تا سالى ۱۳۸كۆچى.

ئەندەلوس سالى (۹۲)كۆچى لەسەر دەستى پالەوانە فەتەكەرە سەرەتايپەكانى وەك (موساى كورى نصير، تارىقى كورى زىاد،عبدالعزيزى كورى موسى) فەتەح كرا، دواى جەنگىكى زۆر لەگەل ئىسپانىيەكاندا فەتەكرا،بەو شىوہەش لەو كاتە بەدواوہ ئەندەلوس بوو بە ويلايەتتىكى ئىسلامى سەر بەدەولەت و ئومەى ئىسلامى و ژمارەيەكى زۆر خىلى عەرەب لەگەل سوپاى موسلماناندا چوونە ئەو ولاتە، لەم قۇناغەدا لەگەل ئەو ماوہ كورتەى كە ھەى بوو (۲۳) والى فەرمانرەوايەتى ئەو ويلايەتەيان كەردووە، واتە ھەر دوو سال واليەك، ئەم ماوہە بە ماوہى تىكچوون و نا ئارامى ناسراوہ و بە چەند كارىكىش پىناسە دەكرىت و دەناسرىتەو لەوانە :

۱-دەستگرتنى عەرەبەكان بە پۆستە بالاگانەو، واى لە خىلە بەبەرەكان كەرد كە بەشىكى زۆرى سوپاى فەتەكەريان پىكدەھىنا، ھەست بە جۆرىك لە بىزاي بکەن لەو بارودۆخە، بە تايپەتى كاتىك ھەستيان بە جۆرىك لە جياكارى كەرد كە لەبەرەمبەريان دەكرا، ئەمە جگە لە ھەستى دەمارگىرى عەرەبى لە بەرامبەر ئەوان.

۲-بلاۋبۇنەۋەي فېكرەي خەۋارىج، ئەۋانەي كە لە پۆژھەلاتەۋە پايانكردبۇۋو پۆژئاۋالە ژۆر ژۆر و فشارەكانى دەۋلەتى ئومەۋى، لە نموونەي سەركرده گەرەكانيان (مەلب كورى ئەبى صفەر) و (قتىبەي كورى مسلم) بۇون. چوونى خەۋارىجەكان بۆ ولاتى (مەغرىب) ھۆكارىك بوو بۆ بلاۋبۇنەۋەي جۆرىك لەتەنگ و چەلەمەي تاييەت، بە تاييەتى ئەو فېكرەيە بە دەمە چوونىكى ژۆرى ھەبوو لە نىۋ خىلە بەرپەپەكاندا و ۋاي لىكردن شۆرشىك بەرپا بكن لە ژۆر سەركردايەتى كەسايەتەكى بەرپەرى بەناۋبانگ بەناۋى (ميسرە). ئەو تەنگ و چەلەمانەي كە بەرپەرەكانى مەغرىب دروستيانكرد، ۋاي لە بەرپەرەكانى ئەندەلۇسىش كرد كە ئەۋانىش شۆرشىك بەرپا بكن، ئازاۋە ولاتى ئەندەلۇسى گرتەۋە جەنگيان لە دژى مۇسلمانەكان بەرپاكرد، ئەۋەش بوۋە ھۆي پاشەكشىي مۇسلمانەكان لە باكورى ئەندەلۇس لە سنورى پوۋيارى (تاجە)، ئەمەش واپكرد ھەموو ئەو زەۋيانە ۋەك دەستكەۋتىكى سارد بەجىبھىلن بۆ خاج دروشمەكان.

۳-ھەلگىرسانى دەمارگىرى خىلەكى نەفامى لە نىۋان قەيسەكانى عەرەبى شام و (المچرىە) عەرەبەكانى حىجاز و يەمەن، بە ھۆي پق و قىنى كۆن و شۆپشەكانى پۆژى ئازادى سالى (۶۳) كۆچى، پۆژگارى (يزىدى كۆپى معاۋىە) كاتىك سوپاى شام ھىرشىكرده سەر شارى (مەدىنە) ژمارەيەكى ژۆر لە دانىشتوانى ئەو شارەي كۈشت، سەرەپاى ھەۋلىكى ژۆر بۆ چاككردنەۋەي ئەو درزە، بەلام پۆژ بە پۆژ زياتر گەرە دەبوو، و ھەزو ئارەزوۋەكان زال دەبوون بەسەر عەقلەكاندا بە تاييەتى لاي سەركردهكان. كە بەو ھۆيەۋە روۋبەرىكى ژۆر لە زەۋىەكانى باكورى ئەندەلۇس لە كىس چوون، بە ھۆي سەرقال بوونى مۇسلمانەكان بە شەركردن و ملەلامى نىۋان خۆيانەۋە.

قۇناغى دووم:دروست بوونى دەولەتى ئومەوى و سەردەمى گەشانەوہ سالى

۱۳۸ك-۲۳۸كزچى :

لەم قۇناغەدا ئەندەلوس يەككى گرت لەژىر يەك سەركردايەتى و، يەك سەركردەشى ھەبوو بەناوى (عبدالرحن كورى معاويه كورى هشام كورى عبدالملك كورى مروان)ناسراو بە (عبدالرحن داخل) يان (صقر القريش) يان (ابو الجعفر المنصور). عبدالرحمن داخل توانى سەرلە نوئ دەولەتى ئومەوى بنياد بنيتەوہ لە ولاتى ئەندەلوس. ئەم پياوہ لەسەر جەم دامەزىنەرانى تىرى دەولەتە ئىسلامىيەكان لە مېژوودا جياوازە، ئەندەلوسى بىردە سەر شىوازىكى نامۆ جياواز، بە خۆپاگرى و ئارامى و ئىرادەى خۆى و پشتىوانى خودا، توانى بەردى بناغەى گەرەتەرىن دەولەتى ئىسلامى نوئ بنياد بنيت. عبدالرحمن داخل توانى چەند كارىكى گرنگ ئەنجامىدات بۆ پارىزگار يىكردن لەو دەولەتە ئىسلامىيەكى كە بنيادى نابوو لە وانەش:

۱-لەناوېردن و نەھىشتنى ئەو دەمارگىرىيە خىلەكەى كە لەننېوان قيس و المچرىيەدا ھەبوو و سەركوتكردى شۆپشەكانيان.

۲-بەرەنگارىبوونەوہى ھەولەكانى عباسىيەكان بۆ دووبارە گەپاندنەوہى ئەندەلوس بۆ سەر خەلافەتەكەيان.

۳-سەركوتكردىن و بەرپەرچدانەوہى ھەولەكانى فەرەنسىيەكان و ئىسپانىيەكان بۆ ھېرشكردنە سەر ئەندەلوس، بە تاييەتى ئەوہى كە (شارلمان)ى پادشاي فەرەنسا كردى، بە يارمەتى بوونى ھەندىك ناپاك لە نىو پىزى موسلماناندا لە نمونەى (سليمانى كورى يقزان الكلبى) والى بەرشەلۆنە، كە ھەلىكى باشيدا بەدەستەوہ تا بتوانن ھېرش بكنەنە سەر موسلمانان.

۴-سالى(۱۷۰)ك عبدالرحمن داخل دەستىكىرد بە قۇناغى ئارامى و بنيادنان و .
گەشانەو پېشكەوتن، مزگەوتى (قوتوبەى) لەو ماوہىەدا بنيادنا، كە تا ئىستاش
بىناكەى ماوہتەو، بەلام گۇراوہ بە كلىسا.

كوردەكەى بە ناوى (مېشام) كە دواى خۇى لە سالى (۱۷۳ - ۱۸۰)ك دەستەلاتى
وەرگرت، توانى شوين پىي باوكى وەرگىرت لە شىواى حوكم كردندا، كە سىكى
پىاوپاچاك و تىگەىشتو فەقىە بوو، لە ماوہى فەرمانپەوايەتى ئودا مەزەبى (امام
المالك)بە شىپوہىكى فراوان لە ئەندەلوس بىلابوويەو. بەلام دواى ئەم كوردەكەى
دەستەلاتى وەرگرت، كە كەسىك بوو زىاترەزى بە ژيانى پابواردن و خۇشى و وەرزش و
پاوكردن بوو، لە دەوربەرىدا كۆمەلىك خەلگى خۇبەگەرەزان و خۇسەپىن دروست بوون،
كە وايان لىكرد بىيىتە كەسىكى سەركەش و توند و پەق و گوینەدەر بە كاروبارى خەلگى.
لەبەر ئەوہ چەند شۆپشەك لە دژى بەرپابوون، بەناوبانگىرىنيان شۆپشى (الرىچ) بوو لە
(۱۳ رەمەزانى سالى ۲۰۲) كۆچى كە فوقەھاكان سەركردايەتيان دەكرد لەوانەش(يەحياى
كورى يەحيايى لەيسى) بەو شىپوہىش موسلمانان بە ئازاوہى نىوخۇى خۇيانەوہ
خەرىك بوون و دوژمنە سەركەكەى خۇيان كە خاچ دروشمەكان بوون لە بىر كىرەبوو،
بۆيە خاچ دروشمەكان توانيان چەند سەركەوتنىك بەدەست بەيىنن و دەست بەسەر
دەروازەى گەرەى بەرشەلۆندەدا بگرن، كە پاش ئەوہ بوو بە دىركىك لە پال دەولەت
ئىسلامى ئەندەلوسدا. دواى ئەمىش كوردەكەى (عبدالرحمن) دەستەلاتى وەرگرت، لە
سەرەتاي فەرمانپەوايەتى خۇيدا، خۇشگوزەرانى و پابواردن بالى كىشا بەسەر گەلى
ئەندەلوسدا،كە ئەوہش خۇيى لە خۇيدا خراپكەرى گەلانەوہ و،دەبىيىتە ھوى جىاواى و
ناكۆكى لە نىوانياندا، ئەمە جگە لەوہى ئەو خۇشگوزەرانى موسلمانانە بوو ھوى ئەوہى
كە مەسىحىەكانى ئەندەلوس(اهل الزمە)،لە دژى موسلمانەكان شۆپش بەرپا بگەن كە
ناسرا بوو بە شۆپشى(المستعريين)، ھەرچەندە سەردەمى (عبدالرحن) بەسەردەمى
خۇشگوزەرانى و بەھرەمەندى ناسرا، بەلام لەگەل ئەوہشدا لەو سەردەمەدا ھىچ جۆرە
دەمارگىرەكى زىاتر و لايەنگىرەكى لە دژى مەسىحىەكان بەخۇوہ نەدىوہ.

قۇناغى سېتەم: سەردەمى نوشتى يەكەم لە سالى ۲۳۸ كۈچى - ۳۰۰ كۈچى:

لەو ماوئەيەدا سى كەسايەتى يەك لە دواى يەك حوكم و فەرمانپەرەوايەتى ئەندەلوسيان كىردۈۈ، كە برىتى بوون لە (محمدى كورى عبدالرحمن لە سالى ۲۳۸ - ۲۷۳ كۈچى، مونزىرى كورى محمد لە سالى ۲۷۳ - ۲۷۵ كۈچى، عبدالله كورى محمد لە سالى ۲۷۵ ك - ۳۰۰ كۈچى).

ئەم ماوئەيە بە سەردەمى زۆرى ئازاۋەو شلۇقى و پاشاگەردانى و زۆرى دەرچوون لە دەستەلاتى ناۋەندى ناسراۋە، عەرەب بوو بە چەند دەۋلەتتۈچكە يەك لە نىۋ دەۋلەتى دايكدا. گىرگىزىيان دەۋلەتى (بنى حجاج) بوو لە ئىشبيلىيە كە پۇلەكانى خىلى (لخمى) يەمەنى دروستيانكرد، لە نىۋ ئەۋانیشدا (ئىبراھىمى كورى حجاج) لەسەر شىۋازى دەۋلەتى ئومەوى ھەر لە دىزىنى كۆشكى مىرنشېنەكەۋە تا دىۋەخان و دەست وپەيۈەند و پاسەۋان و سوپاكەى. ھەر لەو سەردەمەدا بەرىەرەكانى ئەندەلوسىش خۇيان دارپنى لە فەرمانبەرداى دەستەلاتدارانى بىنەمالەى ئومەوى، و سەرىەخۇ بوونى خۇيان پاگەياند لە وىلايەتەكانى پۇژئاۋاۋ باشورى پىرتوگال، لە بەناۋيانگىزىن ئەو خىلە بەرىەرەرانەش كە دەۋلەتتىكى گەۋرەيان دروستكرد برىتى بوو لە خىلى (زى النون) بە سەركردايەتى گەۋرەى ئەو بىنەمالەيە (موسى) كە كەسىكى خراپ و شەپانگىز بوو، پىزى موسلمانانى تىكدا و ئازاۋەيەكى گەۋرەى نايەۋە لە ئەندەلوس. پاشان ئەو ئازاۋە ناۋخۇيىيە پىگەى خۇشكرد بۇ بەرىپابوونى شۇپشىكى مەزن كە بە شۇپشى (لەدايك بوۋان) ناسرا، ئەۋانەى كە لە سەردەمى دەۋلەتى ئىسلامى لە ئەندەلوس لە دايك بوو بوون، بەلام بىنەپەتتىكى ئىسپانى و مەسىحيان ھەبوو، ئەۋان لە ژىر سايەى دەۋلەتى ئىسلامىدا گەۋرە بوو بوون و گەشەيان كىردبوو، تا ھەلىكىان بۇ ھەلگەۋت و شۇپشىكى گەۋرە و توندىان بەرىپاكرد، كە سىكى بىپاۋەپى خراپى گەۋرە بەناۋى (عمرى كوپى حفصون) سەركردايەتى دەكردن، ئەم كەسە لە ئاينى پىرۋزى ئىسلام ھەلگەپاۋىيەۋە، توانى بووى لە دايك بوانى

(۳۰) سالى پېشوو لە دەورى خۆى كۆيكاتەو و لە دژى موسلمانان شەريان پېيكات لە ناوچەكانى (قوتوبە و ھەوزەكانى دەوروپەرى ئەو ناوچەيە).

قۇناغى چوارەم: گەپانەوھى ھىز و پاگەياندىنى خەلافەت ۳۰۰ كۆچى - ۲۸۶ كۆچى:

لەم قۇناغەدا تەنھا دوو كەس ھەرمانپەرەوايەتيان كەردووە، يەكەميان (عبدالرحمن الناصر) كە بەھىزترين و باشترين كەسك بوو كە ھەرمانپەرەوايەتى ئەندەلوسى كەردبىت، ھەر لە سەردەمى (عبدالرحمن داخەل) وە. بۆ ماوھى نيو سەدە ھەرمانپەرەوايەتى كەردووە، لە ميانەى ئەو ماوھەدا دەستەلات و ھىزى دەولەتى ئىسلامى لە ئەندەلوس گەپاندۆتەو و بەسەر مەترسيەكانى ناوخۆدا سەركەوتووە كە خۆيان دەبىنيەو لە مېرئىشە سەربەخۆكان و مېرە تەماع كارەكانيان، سەرچەميانى گەپاندەو ژیئ سايەيى دەولەتى دايك، پاشان شۆپشە خراپەكەى (ابن حفصونى) لەناو برد پاش زنجيرەيەك جەنگى توند لەگەلدا. ھەرەھا شىۋازى ترساندن و ھاندانى بەكارھىنا بۆ زال بوون بەسەر سەركە خىلە ھەرەبەكان و دەمارگىريە خىلەكەكاندا. مەترسيە ھەرەكەكانىش خۆيان دەبىنيەو لە مەترسى دوزمىنكارى مەسحىيەكان لە باكورى ولات، ناصر ھىزىكى ئىجگار گەرەى ئامادەكرد بۆ پوپەپوپونەوھى ھەموو ھەولە فراوانخووزيەكانى ئىسپانىيەكان، ھەر لەسالى (۳۰۵ - ۳۳۹) كۆچى بەرەنگاريان بوويەو تەتوانى سەرچەميان مل كەچ بكات، جارىك بە ھاوپەيمانى جارىكەش بە ناچارى و بەزۆر.

عبدالرحمن ناصر، يەكەم كەس بوو كە خۆى وەك خەلىفەى شەرىعى موسلمانان پاگەياند لە ئەندەلوس، ئەوھش ھۆكارىك بوو بۆ دروست بوونى دەولەتى (عەبىدى فاتمى) لە مەغرىب و دەستەلاتدارەكانى ئەوى ناوى خەلافەت لە خۆيان بنين و تەماعيان بۆ دروست بىت بۆ دەستگرتن بەسەر جىھانى ئىسلاميدا بە ئەندەلوسىشەو. لەو كاتەدا خەلافەتى عباسى بە ھالەتى مەملانى لەسەر دەستەلات و ئەوپەرى لاوازى خۆيدا تىدەپەرى، بەھوى دەستگرتنى توركەكان بەسەر دەستەلاتدا لە ناوخواى خەلافەتەكەدا.

بۆیه عبدالرحمن ناصر له رهمه زانی سالی (٣١٦) کۆچی خۆی به خلیفه ی موسلمانان راگه یاند. گرنه گرتین ئه و کاره شارستانی و بیناسازییه یی که له دوا ی خۆی به جیی هیشته ووه بریتیه له بنیادنانی شاری (الزهرا) له سالی (٣٢٥) کۆچی.

دوا ی خۆی کۆره که ی دهسته لاتی وه رگرت که به (المستنصر) ناسرا، که سیک بوو زانست و زانیاری زۆر خو شده و یست، بوو بوویه میراتگری دهوله تیکی به هیزی پایه جیگری سه رده می باوکی، بۆیه خۆی ته رخانکرد بۆ زانست و خو یندنه وه ی کتیب، کتیبیکی زۆری له سه ر ناوچه کانی جیهاندا کړی و زانیانی ده ناردا به شو ین کړینی ئه و کتیبانه داو له شاری (قوتوبه) دا ی ده نان، به شیوه یه که ئه و شو ینه ی گۆپی بوو به شو ینی رونا کبیری و ناوه ندیکی زانستی گه و ره ی جیهانی، له ماوه ی فه رمان په وایه تی خو یدا کتیبخانه یه کی دروستکرد که نزیکه ی (٤٠٠) هه زار (مجلد) کتیبی تیدا بوو، که بو خۆی گرنه گرتین کتیبه کای ناو کتیبخانه که ی خو یند بوویه وه.

قوناغی پینجه م : سه رده می دهوله تی عامری سالی ٣٦٦ کۆچی - ٣٩٩ کۆچی سه رده می زیڕین:

دوا ی مردنی (حکم ی کوری عبدالرحمن) تاکه کۆره که ی هیشام ناسراو به (المؤید) دهسته لاتی وه رگرت، ئه و ته مه نی که م بوو شایسته ی وه رگرتنی ئه و پۆسته گرنه نه بوو، ئه وه ش بووه هۆی ده رکه وتنی که سانی شو یشگی پۆ ئه وانه ی چاویان بپی بووه کورسی دهسته لات له سه رده می (ناصر و مستنسر) دا، دوا یان خست بوو بۆ سه رده می فه رمان په وایه تی (موئیه د) بۆ ئه نجامدانی کۆده تاو هه لگه رانه وه به سه ریدا، له ده رئه نجامی ئه و گۆرانکاریانه ش که سیک له نۆو گۆره پانی پووداوه کاندای له نۆو چینه جیاوازه کانی گه لی ئه نده لوسدا ده رکه وت به ناوی (محمدی کوری ئه بی عامر) ناسراو به (منصور) که له پیزی گه و ره ترین که سایه تیه کانی گه لی ئه نده لوس ئه ژمار ده کریت،

دەرکەوتنى ئەو رەھمەتلىكى خۇداى و پىزگارکەرىك بوو لەلايەن پەرۋەردىگار ھە نىزدىر اېو
بۇ ئومەتى ئىسلامى، ئەم كەسايەتتە ژمارەيەكى زۆر كارى گىرنگى ئەنجامدا بۇ
سەرخستنى دەولەتى ئىسلامى لە ئەندەلوس لەوانەش:

۱- شىكىست پىئەننى ھەوللى كودەتا كىرن بەسەر خەلىفەى مىرد مندا (موئەيد) و،
دەستگىرتن بەسەر دەستەلاتدا، پاش ئەوھى كە زانى خەلىفە دەستەوسانە لە
بەپىئوھە بىردنى ئەو پۆستە گىرنگە.

۲- گەندەللى ئىدارى لەناوېرد كە لە دىوانەكانى ولاتدا پەرەى سەند بوو، ھەستا ھەموو
ئەو ھەزىرانەى لەكارەكانىيان دورخستەوھ كە تىۋەگلابوون لە گەندەللىدا، زال بوو بەسەر
دىاردەكانى لادان دووپووى و خرابەكارى كە لە ولاتدا بلاۋبوو بوونەوھ.

۳- دووبارە پىكخستەوھى سوپا، بە شىۋەيەك كە بتوانىت زال بىت بەسەر
دەمارگىرى خىللەكىدا.

۴- لە گەورەترىن كارەكانى منتەصور ھەلمەتە جىھادىەكانى بوو، كە توانى زىاتر لە
(۵۲) جەنگ بەسەر كەوتووى ئەنجامبەدات، لە ھەلمەتەكانىدا پەپەرەوھى لە سىياسەتى
توند و بى سۆز و مېھرەبانى دەكرد، بە شىۋەيەك بۇ ماوھەيەكى دىژ كە نىزىكەى نىو
سەدە دەبوو شان و شكۆى خاچ دروشمەكانى تىك شكاند بوو.

پاراستنى ئىسلامى لە دلى ئەندەلوسىيەكاندا زىندو كىردەوھ و بە خۆشى و شادىەوھ
ژيانىان دەبىردە سەر، ئەندەلوس لەسەردەمى منصورى كورى ئەبى عامردا
گەيشتەئەوپەرى ھىزى خۆى، بە پاستى ماوھى فەرمانپەرەوايەتى ئەو، سەردەمى ئالتونى
ئەندەلوس بوو.

بە مردنى ئەو سەرکەوتن و گەشەسەندنى ئەندەلوسىيە پۆشت و جارىكى تر ئەندەلوس
جەنگى دەمارگىرى يەخەى پىگىرتەوھ، كە ھۆكارى يەكەم بوو بر پووخانى ئەندەلوس،
دەولەتى دايك پەرت پەرت بوو بۇ چەند دەولەتچەكەيەكى بچوك، كە ھەر يەكەك لەو
دەولەتە بچوكانە كەسىكى ستەمكار و بەرژەوھەندى خواز سەرۆكايەتى دەكرد، كە گۆى

ی به هیچ نهددا، تهنه به رژه وهندی خۆی و خیزانه که ی نه بیّت، به م شیوه یه ش ریگه کرایه وه له به رده م خراپترین و مه ترسیدارترین قوناغ له میژووی نه ده لوسدا.

قوناغی شه شه م: پووخانی خه لافه تی ئومه وی سالی ۳۹۹ کۆچی - ۴۲۲ کۆچی :

له ماوه ی ئه م کاته ناهه مواره دا، ژماره یه ک له خه لیفه ئومه وه یه کان ده سه لاتیان وه رگرت، که ژماره یان له کۆی هه موو ئه و که سانه ی که ده سه لاتیان وه رگرت بوو له میژووی دامه زراندنی ده ولّه تی ئیسلامیه وه له نه ده لوس زیاتر بوو، شان و شکۆی خه لافه ت نه ماو جارێکی تر ولات دابه ش و په رت په رت بوو، و ده مارگیری و خێلچیه تی زیاتر له وه ی که پیشتەر هه بوو ده رکه وته وه، بۆ یه که م جار فکری پشت به ستن و داوی هاوکاریکردن له مه سیحیه ئیسه پانیه کان سه ریه لدا، نه وه ش ئه و هه له زیڕینه بوو که موسلمانانه کان به ده سستی خۆیان به خشیانه مه سیحیه کان.

به مردنی (المعتمد بالله) له سالی (۴۲۲) کۆچی وه زیڕه که ی (محمدی کوری جهور) کۆتای و پووخانی خه لافه تی ئومه وی له نه ده لوس راگه یاند، به هۆی نه بوونی که سێک که شیاوی وه رگرتنی ئه و پۆسته بالایه بیّت، داوی نه وه ش کۆمه لێک له وه زیڕه کان ولاتیان به رپۆه ده برد له سه ر شیوازی نیمچه کۆماری. به کۆتای هاتنی خه لافه ت به شیوه ی فهرمی ولات دابه ش بوو به سه ر چه ند ده ولّه تیکی بچووکدا، هه ر میرێک سه ریه خۆی هه رێمه که ی خۆی راگه یاند و خۆی به پادشای ئه و ناوچه یه ناساند، به و شیوه یه ش نه ده لوس چووه تونیلێکی تاریکه وه، که داوی ئه و بۆ هه تا هه تایه لێی ده رنه هاته وه.

قۇناغى ھەوتەم: سەردەمى پادىشاى خىلەكان سالى ۴۲۲كۈچە - ۴۸۳كۈچى :

تەنھا ئوۋە نەبوو خەلافەتى ئومەوى بېروختىت، بەلكو دەۋلەتى داىكىش دابەش بوو بەسەر چەند دەۋلەتۈچكەيەكى بچوكدا، ھەرىكە لە نەتەۋەكانى عەرەب و بەرىبەر و صەقالىبەكانىش دابەش بوون، لە ماۋەى ئو سەردەمەدا كە دەمارگىرىەكى زۆر بالى كىشابوو بەسەر ولاتدا نىزىكەى (۲۵) خىزانى سەرىبەخۇ ھوكمى ولاتيان دەكرد.

لە بەناوبانگىرىن پادىشاى خىلەكان :

۱- دەۋلەتى بنى جهور كە لە ناۋچەى قىرتوبە و دەۋروۋىەرى فەرمانپەرۋاىەتى دەكرد.

۲- دەۋلەتى بنى عباد لە ئىشبىلىيە.

۳- دەۋلەتى بنى ئەفتەس لە بەتلىوس.

۴- دەۋلەتى بنى نون لە تولەيتىلە.

۵- دەۋلەتى بنى جمود لە مالىقەو جەزىرە.

۶- دەۋلەتى بنى ھود لە سەرەقستە.

۷- دەۋلەتى بنى سناد لە غىراتە.

۸- دەۋلەتى فتىانى صەقالىبە لە ناۋچەى پۆژمەلاتى لە مرسىيە، دانىيە، بىلنسىيە.

ئەم سەردەمە بە چەند سىفەتتەك ناسراۋە، كە بوونە ھۆى لادان و برىنىكى قوليان لە جەستەى گەلى ئەندەلوسدا دروستكرد، بە شىۋەيەك دۋاى نەمانى ئو ماۋەيەش ئو برىنانە سارىژنەبوون و شوئىنيان ھەر ماىەۋە، لە و تايىيەتمەندىانە:

۱- ھالەتتەكى خۆشگوزەرانى زۆر و بە فېرۋدانىكى گەندەلكارانە، كە كارىگەرى خۆى بەجىيەشت لە سەر سەرجەم چىن و توۋژە جىاۋازەكانى كۆمەلگەى ئەندەلوسى، لە گەۋرەۋە تا بچوك، لە دەۋلەتمەندەۋە تا ھەژار، كارىكردە سەر لاۋازىۋونى ھىزى ئەندەلوس.

۲- شەپکردنی دەولەتە بچووکەکان لە نێوان خۆیاندا، بەرپابوونی جەنگی دژوار لە نێوان لە نێوان موسڵماناندا، هەندیکیان لە دژی هەندیکێ تریان لەسەر دەستکەوتی ماددی دنیای کەلای پەرەردگار بە هێندە میشتیک ئەرزش و بەهایان نیە.

۳- بلاویوونەوێ کردەوێ ناشیرین و خراپ بە جۆرەها شیوە، وەك خواردنەوێ مەیی و دەرکەوتنی ئافەرەتان بە پووتی و، دیاردەیی دزیکردن کە شیوەی باندی مافیایی وەرگرت بوو.

۴- فراوان بوونی بابەتی پشت بەستن و یارمەتی وەرگرتن لە مەسیحیە ئیسپانیەکان لە پاکوری ئەندەلوس، بە ھۆی زۆری شەپو کوشتار لە نێوان موسڵمانەکان خۆیاندا، ھەر لایەنێکی شەپکەر، یارمەتی لە میرنشینێکی مەسیحی وەرەگرت لە بەرامبەر سازشکردن لە بەشیک لە مولکەکانی، کە لە پاستیدا مولکی ئەو نەبوون، بەلکو مولکی ھەموو موسڵمانان بوون بە گشتی، ئەمە جگە لە دانی بپەر پارەییکی زۆر، ھەموو ئەمانە لە پێناو شکست پێھێنانی برا موسڵمانەکانی لە ئەندەلوس.

پادشای خیلەکان لە پاستیدا پاشا گەلیکی لاواز بوون، لە ھەموو روویەکەو، لاواز بوون لە پووی ئایینی و نیشتمان پەرەریو، ھەوێس و ئارەزووی تایبەتی خۆیان زال بوو بەسەر کردەوێکانیاندا تا ئەرپەری سنور، لە سەرخۆشی خۆیاندا نیشتمان و ئایینەکیان لە بیر کردبوو، لەوێش زیاتر شکۆ و پێزی خۆیان لە بیر کردبوو، سەرەپای ھەموو ئەمانەش لە گەڵ گەڵەکانی خۆیاندا زۆر پەق و ستەمکار و دیکتاتۆر بوون.

قوناغی هه‌شتم: سه‌رده‌می مورا‌بتین سالی ٤٨٤ کۆچی - ٥٢٩ کۆچی:

حاله‌تیکی ناجی‌گیری زۆر خراپ دروست بوو بوو له ئه‌نده‌لوس، ئه‌مه جگه له گه‌نده‌لیه به‌ربلاوه‌ی که له نێو سه‌رجه‌م چین وتویژه‌کانی گه‌لی ئه‌نده‌لوسیدا بلاو بوو بوویه‌وه له ژێر سایه‌یی فه‌رمانریشه‌وایه‌تی پادشای خێله‌کاندا، بۆیه پزگارکردنی ئه‌نده‌لوس به‌خه‌لکی خۆیی نه‌ده‌کرا، به‌تایبه‌تی به‌وه‌یه‌یی که دروست بوو بوو. پاش ئه‌مه داگیرکردنی شاری (توله‌یتیله‌)ی کۆن هات وه‌ک هه‌وره‌ بروسکه‌یه‌ک بۆ گه‌لی ئه‌نده‌لوسی، به‌هه‌موویه‌وه به‌گه‌ل و فه‌رمانپه‌واوه. ئه‌م شاره له‌لایه‌ن پاشایه‌کی خاچ دروشمه‌وه به‌ناوی (ئه‌لفوسۆی شه‌شه‌م) که فه‌رمانپه‌وا‌ی (قشاله‌) بوو له (١ مانگی صفری سالی ٤٧٨) کۆچی ده‌ستی به‌سه‌ردا گیرا.

له هه‌مان ئه‌و کاته‌ی که ئه‌نده‌لوس خراپه‌ترین قوناغه‌کانی خۆیی و گه‌نده‌لترین سه‌رده‌مه‌کانی ده‌گوزهراند، له ولاتی مغریب خێله به‌ریه‌ره‌کان ده‌وله‌تیکی نوێیان دروست کرد به‌ناوی ده‌وله‌تی (مرا‌بتین)، وه‌ک هه‌موو ده‌وله‌تیکی نوێ له‌سه‌ره‌تا‌دا به‌هێز و گه‌نج بوو، و پیس نه‌بوو بوو به‌جۆره‌کانی پابواردن و ستم و پال لێدانه‌وه، که هۆکاری سه‌ره‌کی ماندوکردنی ده‌وله‌تن. ئه‌صل و بنه‌مای کۆکردنه‌وه و دروستکردنی ئه‌و ده‌وله‌ته جیه‌ادکردن بوو له رێگای خوا‌داو بلاوکردنه‌وه‌ی ئایینی ئیسلام بوو، که سێک سه‌رکردایه‌تی ده‌کرد که سه‌رجه‌م سیفه‌ته باشه‌کانی سه‌رکرده‌یه‌کی چاکی تێدا بوو به‌ ناوی (یوسفی کوری تاشفین).

له کاتی داگیرکردنی (توله‌یتیله‌) له‌لایه‌ن خاچ دروشمه‌کانه‌وه، پادشای خێله‌کان، له ژێر فشاری گه‌له‌کانیان و له ترسی قه‌یکردنیان له‌لایه‌ن خاچ دروشمه‌کانه‌وه، ناچار بوون ئاگاداریه‌ک بده‌نه یوسفی کوری تاشفین و دا‌وای پزگارکردنی ئه‌نده‌لوسی لێبکه‌ن. یوسف وه‌لامی دانه‌وه‌و خۆیی و سوپا مه‌زنه‌که‌ی که زۆرینه‌یان له خێله به‌ریه‌ره‌کانی مغریب بوون، گه‌یشته‌نه ئه‌نده‌لوس و توانیان له جه‌نگی (زلاقه‌) له ١٣ مانگی ره‌جه‌بی هه‌مان ئه‌و

ساله دا سهرکه وتنیکى گهره به سهر خاچ دروشمه كاندا تۆمار بكن، ئه و سهركه وتنه ى كه پوخانى ئه نده لوسى بۆ ماوه ى چوار سده دواخست.

يوسفى كورى تاشفين نيازى نه بوو له ئه نده لوس بيمىننه وه. دواى به ده ست هينانى سهركه وتنیکى سهرشوپكر به سهر خاچ دروشمه كان له جهنگى (زلاقه) دا گه پايه وه مغريب، به لام دواى ئه وه ى كه راستى پادشای خياله كانى بۆ ئاشكرا بوو له چۆنيه تى ئه و گه نده لى و لادان و دوركه وتنه وه يان له ئايين و، ئه و داواكارى به زۆره ى خه لكى بۆ پاراستنيان له ده ست دريژى خاچ دروشمه كان و پزگار كردنيان له ده ست سته م و خراپه ى پاشاكانيان، بپياريدا بگه رپته وه بۆ ئه نده لوس، توانى كۆتاي به ده سته لاتى پادشای خياله كان به يمينت و، جاريكى تر سهرجه م ولاتى ئه نده لوس يه ك بخاته وه له ژير ئالاي ده وله تى مورابتيندا.

دواى يوسفى كورى تاشفين كوره كه ى به ناوى (على) ده سته لاتى وه رگرت، ئه م كه سيكى چاكخواز و خواناس بوو، سهرقالي خودا په رستى بوو به شه و شه ونويژى ده كرد و به پۆيش به پۆشو بوو، ئه وه ش واى كرد كه گهره به رپرسانى كۆنى سهرده مى فه رمانه واپه تى پادشای خياله كان جاريكى تر ده ست بگرنه وه به سهر ده سته لاتدا و ده ست بده نه وه شته خراپ و قه ده غه كراوه كان ولات توشى خراپه كارى و گه نده ليه كان بگه نه وه، ئه مه ش كاريكرده سهر (على كورى يوسف) و له خوادا په رستى دورى خسته وه و هه مان خووى ئه وانى گرت، سهرئه نجام ئه وه ش پيگه ى خۆشكرد بۆ دروست بوونى شۆپشيكي ناوخۆى له ولاتى (مغريب) دا كه كه سيك سهركرديه تى ده كرد به ناوى (محمدي كورى تومرت) ناوى خۆينا بوو (مهدي چاوه پوانكراو). ئه م شۆپشه په ره ى سه ند و شوپن كه وتوانى زۆربوون و بزوتنه وه كه ى (تومرت) يان فراوان كرد، تا دواجار توانى ده وله تى مورابتين له مغريب بپوخينت، به پوخانى له وى شتيكى سروشتى ده بيت كه له ئه نده لوسيش هه مان ئه و ده سته لاته بپوخيت.

قۇناغى تۆمەم: سەردەمى مۇھىدىن سالى ۵۳۹ كۈچى - ۶۲۰ كۈچى :

مۇھىدەكان بىرىتى بوون لە شوپىنكە وتوانى بزوتنە وەكەى (محمىدى كورى تومرت)، كە بانگە شەى (مەدى چاۋە پوانكراۋ)ى دە كرد بۇ خۆى، ئەمانە توانيان دەۋلەتى مورابىتىن بېوخىنن پاش ئەۋەى كە خۆى لاۋاز بوو بوو. ناۋى خۆيان نابوو (الموحدون) لە بېۋايى خۆيانەۋە كە گوايا بېۋادارى پاستن و خودا بە تاك و تەنھا دەزانن و لەسەر يەكتاپەرستىيەكى پاست و دروستن، بەلام لە پاستىدا بېۋىۋاۋەپىكى لادەريان ھەبوو، بېۋىۋاۋەپىان تىكەلەيەك بوو لە (اعتزال و جمھىيە) سىفەتەكانى خودايان پەد دەكردەۋە، بۆيە دەتوانىن بلىتىن گومراترىن كۆمەلە بوون لە پۈۋى بېۋىۋاۋەپەۋە، بەلام توانيان سوارى ھۆكارەكانى سەركەۋتن و ھىز و توانا بىن و سەركەۋتنى گەرە بەدەست بېتىن.

خەلگى ئەندەلوس كە لەسەر بېۋىۋاۋەپى سەلەفى صالح بوون، بە ئاسانى ئەۋ بېۋىۋاۋەپە داھىتراۋەيان ۋەرنەگرت، بۆيە مۇھىدىنەكان زۆرىنەى ئەۋ كاتەى كە لە ئەندەلوس مانەۋە، بە جەنگ كرىن لەگەل شوپىنكە وتوانى مرابىتىنەكان و ناچار كرىن ناكۆكەكانيان بەسەر برد بۇ پازى بوون بە بېۋىۋاۋەپە داھىتراۋەكەيان، بەلام لەگەل ئەۋەشدا توانيان لە جەنگى (ئاراك)دا سەركەۋن بەسەر خاچ دروشمەكاندا، بە شىۋەيەك كە يادى جەنگى (زلاقە)ى ۋەبىر خەلگى ھىنايەۋە.

خەلگى خاۋەن بېۋىۋاۋەپە خراپ ھەرچەندە ئالايان بەرز بىت. و شان و شىۋىيان بە ھىزبىت، بەلام ھەر بەخىراى ماندوۋ دەبن و لە ناۋدەچن، بۆيە دەبىنن خاچ دروشمەكان لە جەنگىدا بەناۋى جەنگى (تۆلە) لە سالى (۶۰۹) كۈچى بەسەرياندا سەركەۋتن و يەك لە دۋاى يەك بىنكەۋ بارەگاكانيان ھەرەسى ھىتاۋ كۆتاي بەدەستەلايان ھات لە مغرىب و ئەندەلوس، دۋاى ئەمەش مىرەكانى ئەندەلوس جەنگ لە نىۋانىندا دروست بوۋىۋەۋە، ھەندىكىيان لە دۇى ھەندىكى تريان داۋاى يارمەتيان لە خاچ دروشمەكان دەكرد و پەنايان

بۆ دەبردن تا هاوکاریان بکەن لە دژی یەکتەری، تا کار گەیشته ئەوێ هەندیکیان لە
ئاینی پەرۆزی ئیسلام هەلبەگەرێتەو، لە پێناو بە دەستپێنانی سەرکەوتنی دونیای.

قوناغی دەیهەم: دەوڵەتی بنی الاحمر (شانشین غرناطە) سالی ۶۲۰ کۆچی - ۸۹۷ کۆچی :

دوای هەره سەپێنانی سولتانه موحیدەکان لە ئەندەلوس لە سالی (۶۲۰) ک خاچ
دروشمەکان یەک لە دوای یەک توانیان دەست بگرن بەسەر بنکەو شارە دێرینەکانی
ئەندەلوسدا وەک (ئیشبیلیە سالی ۶۴۶ک، بتلیوس سالی ۶۲۶ک، بلنسیە سالی ۶۳۶ک،
بیاسە سالی ۶۲۵ک، جیان سالی ۶۴۴ک، قەلای جابر سالی ۶۴۵ک، شاتبە سالی ۶۴۷ک،
قەرتوبە سالی ۶۳۳ک، قەرتاجینە سالی ۶۴۰ک، مەرسیە سالی ۶۴۱ک، میورقە سالی ۶۳۰ک)
بەو شیوەیە لە ماوەی سێ سالددا دەوڵەتی ئیسلامی لە ئەندەلوس زۆرینەی بنکەو شارە
گرنگەکانی لە دەستداو کەوتنە ژێر دەستەلاتی خاچ دروشمە نەیارەکانیانەو.

دوای ئەو پەرت بوونەیی کە بەسەر دەوڵەتی ئیسلامی ئەندەلوسدا هات، دەوڵەتە کە
تەنها لە ناوچەی باشوری ولاتدا مایەو، ئەویش بە دیاری کراوی لە شانشین
(غرناطە)، ژمارە یەک لە سەرکردە موسلمانەکان بیریان لەوێ کردەووە کە چۆن بوونی
سیمای ئیسلامی لە ئەندەلوسدا بپارێزن، بە تاییبەتی لە شانشین غرناطە، دواچار
سەرکەوتوو بوون و شانشین غرناطە مایەو بەرگەی گرت و مەیدانخواری کرد، لە
بەرامبەر فشارە بەردەوامەکانی ئیسپانیەکان، خۆپاگری شانشین غرناطەش بۆ ئەو ماوە
درێژە دەگەرێتەو بۆ هەندیک هۆکار لەوانە:

۱- بوونی سەرکردایەتیەکی بەهێزی پتەو لە پاشاکانی بنەمألەیی (بنی حمەر)، لەسەروی
هەمووشیانەو (محمەدی کوری یوسفی النصری) ناسراو بە (ابن حمەر) کە پەچەڵەکی لە

بنه‌په‌تدا ده‌گه‌پایه‌وه بۆ یه‌كێك له هه‌وه‌لانی پێغه‌مبه‌ر(د.خ) له پش‌تیوانان به‌ناوی (سعدی کوری عباده).

محمدی کوری یوسف یه‌که‌م ه‌س بوو که شانشینی غرنا‌ته‌ی دامه‌زراندا، پاشایه‌تیش هه‌ر له ده‌سته‌لانی ئه‌و بنه‌ماله‌یه‌دا مایه‌وه تا پووخانی یه‌کجاری شانشینه‌که. سه‌رکرده سه‌ره‌تاییه‌کانی له ئاستی به‌رپرسیاریه‌تیدا بوون و توانیان شانشینه‌که بگه‌یه‌ننه ئه‌وپه‌پی هی‌ز و توانای خۆی، تا سه‌رده‌می (محمدی پێنجه‌م) له سا‌لی (٧٦٣) ک دوا‌ی مردنی ئه‌و، ئه‌وانه‌ی به دوا‌ی ئه‌ودا هاتن له هه‌مانی ئه‌و ئاسته‌دا نه‌بوون، بۆیه شانشینه‌که پۆ‌ژ به‌پۆ‌ژ به‌ره‌و پووخان و هه‌لدێر هه‌نگاوی ده‌هاویش‌ت.

٢- په‌یوه‌ندی کردن و په‌نا‌بردنی زۆرێک له موس‌لمانانی ئه‌نده‌لوس به‌و شانشینه‌وه، که نوێنه‌رایه‌تی (دار الاسلام) ی ده‌کرد له‌و کاته‌دا، دوا‌ی ئه‌وه‌ی سه‌رجه‌م شاره‌کانی تری ئه‌نده‌لوس که‌وتنه ده‌ست خا‌ج دروشمه‌کان. ئه‌وانه‌ی که پۆ‌شت بوونه ئه‌و شانشینی غرنا‌ته ئه‌وان بوون که بێ‌زاربوون و پ‌قیان له خا‌ج دروشمه‌کان ده‌بوویه‌وه، له زانا‌و ئه‌دی‌ب و پیشه‌وه‌ر و جوتیار و خاوه‌ن پیشه‌به‌و پسپۆ‌ریه جیا‌وا‌زان‌ه‌یان توانیان غرنا‌ته بنیاد بنێ‌ن و تۆ‌ژه‌نی بگه‌نه‌وه، به شێ‌وه‌یه‌ک که یه‌ک بست زه‌وی غرنا‌ته نه‌ما‌بوو که به‌کار نه‌هێ‌نرابێ‌ت و سو‌دی لی‌وه‌رنه‌گیرا بێ‌ت، تا ژماره‌ی موس‌لمانان له‌و شانشینه‌دا گه‌یشه شه‌ش ملیۆن که‌س، که ئه‌وه‌ش ژماره‌یه‌کی ئی‌جگار زۆ‌ر بوو.

٣- هاوکاری پاشاکانی ده‌وله‌تی مه‌غریبی عه‌ره‌بی بۆ برا موس‌لمانه‌کانیان، به تایبه‌تی پاشاکانی (حفصیین) و پاشاکانی (بنی مرین)، ئه‌مانه هه‌ر دووکیان میراتگری ده‌سته‌لانی ده‌وله‌تی موه‌حدین بوون له ولاتی مغریب، به تایبه‌تی پاشاکانی (بنی مرین) که زۆ‌رت‌رین یارمه‌تی سه‌ربازی و سو‌پاییان ده‌نارد بۆ سه‌رخستنی موس‌لمانه‌کانی ئه‌نده‌لوس، به تایبه‌تی له‌و کاتانه‌ی که خا‌ج دروشمه‌کان فشاره‌کانیان توند‌تر ده‌کرد له‌سه‌ر شانشینی غرنا‌ته.

٤- حا‌له‌تی ململانی ی ناو‌خۆی و ئه‌و له‌به‌ر یه‌ک هه‌له‌وشانه‌ی که با‌لی کیشابوو به‌سه‌ر میرنشینه مه‌سیحیه ئیسپانیه‌کاندا له‌و ماوه‌یه‌دا، به شێ‌وه‌یه‌ک که دابه‌ش بوون با‌لی

کیشابوو به سەر شانیشینی (قشتاله) که گه وره ترین شانیشینی مه سیحی ئیسپانی بوو، و چووبوو مملانییه کی خویناویه وه له گه ل شانیشینی (لیون و ئه راگون) دا، ئه وه ش یارمه تی شانیشینی غرناته پدا که پایه کانی دهسته لاتی خوی جیگیر بکات و بنه ماکانی به میز بکات و خویی یه کلای بکاته وه بۆ تۆنه نکرده وه و بنیادنانی غرناته، ته نانه ت هه ندیک جاریش بۆ فراوانخواری له دهره وه ی سنوره کانی خوی.

بارودۆخی شانیشینی غرناته بۆ ماوه یه کی درێژ به چه سپاوی و جیگیری مایه وه، تا ئه و هۆکارانه ی که بوونه هۆی دروست بوون ئه و شانیشینه و به میزبوونی، یه ک له دوا ی یه ک نه مان چوون، پاشاکانی بنه ماله (بنی مرین) ی مغریبی وازیان له سه رخستنی موسلمانانی ئه نده لوس هیئا، به هۆی خه ریک بوونیان به کیشه کانی خویانه وه که له دهره وه ی ولاتی خویان هیژشده کرایه سه ریان، هه روه ها خاچ دروشمه کانیش ئالای خویان یه کخست و هه ردوو شانیشینی (قشتاله و لیون) له ژێر یه ک ئالادا یه کیانگرت، دوا ی ئه وه ی که (فردیناند) ی پادشای (لیون و ئه راگون) ژیا نی هاوسه رگری له گه ل (ئیزابیلا) ی شاژنی شانیشینی (قشتاله) پیکه یئا، هاوپه یما هیه تیه کی به میزیان له دژی موسلمانانه کان پاگه یاند، له هه مان کاتدا پادشاکانی ئه و سه رده می بنه ماله ی بنی حمر له ئاستی مه ترسیه کانی ئه و قوناغه دا نه بوون و سه رقالی مملانی ناوخوییه کانی خویان بوون له سه ر دهسته لات و پاشایه تی، ئه مه جگه له وه ی که ژیا نی پاواردن و خوشگوزهرانی له نیو گه لی شانیشینی غرناته دا بلاویو بوویه وه، و خه ریکی کاری خراپه و ناجۆر بوون و خراپه کاری سه راپا ولاتی داگرت بوو، هه موو ئه مانه ئاگادارکرده وه ی پیش وه ختی کوتای و پوو خانی شانیشینی غرناته بوون.

موسلمانانه کان به سوپای خاچ دروشمه کان، له خه وی بی ئاگای و ئازاریه خشی خویان هه ستان، کاتی ک شیو و دهشت و دۆلیان لی پرکردن له سه رباز، موسلمانان شه ریکی قورسیانکرد بۆ به رگری له بوونی قه واره ی قویان، به لام هاوار بۆ گه لیک که هه موو هۆکاره کانی سه رکه وتنی له ده ستداییت، بۆیه ده بینین له (۲۱ مانگی محرم سالی

٨٩٧) كۆچى غرناته وهك دواهمه‌مین قه‌لاى ئىسلام له ئهنده‌لوس پوخاو كۆتای به ده‌سته‌لاى مۆسلمانان هات له‌و ولاته‌.

ئهبو عبدالله كۆتا پادشای غرناته، په‌یماننامه‌ی خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دانى له‌گه‌ل خاچ دروشمه‌كاندا واژۆكرد كه (٦٧) به‌ندى له‌ خۆگرت بوو، له‌وانه‌ش دانیابوونى مۆسلمانه‌كان له‌ ئایین و بیروباوه‌پ و ئازادى و مال و سامانیانى، به‌لام هه‌یچ به‌كێك له‌ به‌نده‌كانى ئهو پێگه‌وتنامه‌یه‌ جى به‌جینه‌كران،

دواچار ئهبو عبدالله ی پادشای غرناته، به‌ قه‌دپاڵى چپای (ریحان) ه‌ وه‌ستاو به‌ ده‌م گریان‌وه‌ کللی شانشینه‌كه‌ی دایه‌ ده‌ست فرديناند و ئیزابیلای هاوسه‌رى، ئوم عائیشه‌ وته‌یه‌كى به‌ ناویانگی له‌و باره‌یه‌وه‌ هه‌یه‌و ده‌لێت : (وهك ئافره‌ت بگری، به‌سه‌ر ولاته‌ له‌ده‌ست چوه‌كه‌تدا، ئهو ولاته‌ی نه‌توانی وهك پیاو پارێزگاری لى بکه‌یت).

ئهو‌ه‌ی ماوه‌ كه‌ بیلێن ئهو‌ه‌یه‌ كه‌ نه‌هامه‌تى ئهنده‌لوس، له‌ ژيان و واقعى مۆسلماناندا دووباره‌ ده‌بیته‌وه‌ و پۆژ له‌ دواى پۆژ ئهو ناهامه‌تیان به‌رده‌وامیان ده‌بیّت له‌ فه‌له‌ستین و ئه‌فغانستان و ئیریتریا و فلیپین و عێراق چه‌ندین ولاتى ترى ئیسلامی، مادام دابه‌ش بوون و په‌رت په‌رت بوون درێژه‌ی هه‌بیّت !!

غرناتہی جوان پیش روو خانہ !!

شانشینی غرناتہ، کہ کوتاہی زنجیرہی بہنی تہ حمہر و کوتاہی سہردہمی ئیسلامی لہ
تہندہ لوس نشان دہدات !!

18-شہ جہرہ دور.....خواستی دہروونی کاتیک گہ یشتہ دستہ لات!!

هەندىك جار دونيا بە دەم كەسىك چ پياو بىت يان ئافرەت پىدە كەنىت، و لە بارىكە وە دەىياتە بارىكى تر. . . لە وەنە شە پىكە نىنە كەشى بۆ پتر بكات و زياتر و زياتر سەرى بخت. . . تا بىگە يەنىتە لوتكەى دەستە لات لە ولاتەكەى خۆيدا بە شىۋە يەكى پىشېىنى نەكراو، بە لە بەرچا وگرتنى ئەو سەرە تا سادە و ئاسايىيەى كە هەى بوو.

يان لە وەنە يە پۆزگار بە ەرە سىياسىيەكەى ئاشكرا بكات لە دەستە لاتدا كەلاى شاراوە بوو، ئىتر چ ئافرەت بىت يان پياو و بە تافىكرەنە وە يەكى باش تافىقى بكاتە وە، كە بتوانىت توانا و لىھاتووى و دانای خۆى پىشان بەت، بە لام سەرە پراى هەموو ئەمانە، ئەو كەسە لە يەك چركە ساتدا، لاوازى خۆى لە بىردەكات و شوپىنى خواستە دەروونىيەكانى دەكە وىت و، ئەو شە دەبىتە ھۆى لە دەستدانى كورسى دەستە لاتەكەى، لە وەش زياتر لە وەنە يە بە مردىكى شەرشۆپكەر بە سەرىدا بىشكىتە وە، كە بە ھىچ جورىك لە خەيالىدا نەبوو و حسابىشى بۆ نەكردوو. . . ئەو ئەو شتە بوو كە بە سەر شارنى ولاتى مىصر شەجەرە دوپدا ھات، ئەو چىرۆكەى كە تا ئىستاش خەلكى باسىدەكات!!

شەجەرە دوپ يەكەم ئافرەت بوو كە توانىو يەتى فەرمانپەر واپەتى ولاتى موسلمانان بكات و سەر كىردا يەتى بكات لە ناپەرەجە ترين كاتەكاندا. پاسترىن پىناسە يەك كە بۆ ئەو ئافرەتەى بكەين، ئەو يە كە بوترىت كە ئەو ئافرەتتىكى ئاسنىن بوو، ئەو كە نىزەكەى كە توانى بە خۆپاگرى و ژىرى و دانای و پىداگرى خۆى بگاتە سەر كورسى دەستە لات لە ولاتى مىصردا.

شەجەرە دوپ يەكەك بوو لە كە نىزەكەكانى ملك نجم الدين كە كاتى خۆى كپى بووى، مېژوونوسان پراى جىاوازيان ھە يە لە سەر ديارىكردى پەرگە زنامەى ئەو، ھەندىك دەلەين توركە و ھەندىكى ترىان دەلەين پەرگەزى جەرگەس يان پۆمانىيە، بە لام ھەر جورىك

بیټ نه و نافرته وهك كه نيزه كه كانی تر نه بووه ، بهلكو كه سیټکی زیرهك و تیځه یشتوو بووه، توانای نوسین و خویندنه وهی هه بووه و گورانیشی گووتوه، له گه ل نه وه شدا خاوه نی جوانیه کی زؤر بووه.

ملك نجم الدين سارسام بوو پټی و كړی، و ناوی لیتا (شه جهره دوپ)، له وانی تر جیای كرده وه و له لای خوی شویننکی شیاوی بۆ دابینكرد، به شیوه یهك كه مافی خویی بوو كه تاكه خاوه نی دل و عقل و پراویرو بۆچوونی پاشا بیټ و، دواجاریش بیټه هاویه شی شهرعی دایکی كوپه كه ی.

نهمیر نجم الدين به فرمانی باوکی نیردرا بوو بۆ قه لای (کیفا) بۆ نه وهی بیټه والی نه و ناوچه یه و فرمانپه وایه تی نه و قه لایه بکات (قه لای کیفا یه كټك بوو له قه لاكانی پوه لاتی نیسلامی و بده كه و ته سنوری تركستان)، دواي پوشتنی هه والی له قاهره ی پایته خته وه پیځه یشت كه باوکی (پادشا كامیل) برا بچوكه كه ی نه بابكری ناسراو به (پادشای دادپه روه) كړدوه به جیگره وهی خوی له جیاتی نه م، له بهر نه وهی دایکی (پادشا نه بابكر) له دلی باوکیه وه نزیکتر بوو تا دایکی (نجم الدين). بۆیه نجم الدين له هه نځاوه كه ی باوکی توپه و نارپه حهت بوو، له بهر نه وهی براكه ی كه سیټکی هه له شه و بئ عقل بوو، ده وله تیش له هه موو لایه كه وه له مه ترسیدابوو و چاوی دوزمنانی خاچ دروشمه كان و مه غوله كانی له سهر بوو، له بهر نه م هویانه نجم الدين سویندی خوارد كه نابیت خه لافهت له دواي باوکی بۆ كه س بیټ جگه له خوی نه بیټ،

چونكه كه سیټکی پیځه یشتوو تر له براكه ی و شایسته تر بوو بۆ نه و پوسته .

له و كاته دا شه جهره دوپ باشتړین هاوسه ریه تی بۆ هاوسه ركه ی نیشانداو هه سستا پالېشتی كرد و هانیدا له سهر نه و كاره ی، یارمه تی هاوسه ركه یدا بۆ سه ندنه وهی مافه داگیركراوه كه ی خوی، له و ماوه یه شدا كوپیټکی بوو نایان لیتا (خلیل).

نجم الدين له گه ل هاوسه ر و مندا له كه یاندا به ره و قاهره به رپكه و تن، نه وانه ی كه یاوه ریان ده كردن ته نها پیكده هاتن له ژماره یه كه كه م سهریاز كه به ده یان سهریاز مه زنده ده كران، و ژماره یه کی كه م له مه مالیكه كان له سهروی هه مووشیانه وه (بیپرس،

ئه‌ییک، قلاوون، ئاق تایی)، له‌ پێگه‌یاندا له‌ کاتی گه‌شتنایان به‌ خاکی ئه‌رده‌ن سوپای ملک (ناصر داوود) که‌ کوپی مامی نجم الدین بوو والی میرنشینی (که‌رک و شه‌ویه‌ک) بوو، دای به‌سه‌ریانداو ده‌ستگیری کردن و له‌ قه‌لای (که‌رک) زیندانی کردن، پاشان هه‌والی نارد بۆ ملک (عادل) و هه‌والی ئه‌و ده‌ستگیرکردنه‌ی پێداو، له‌ به‌رامبه‌ردا داوای والیه‌تی ناوچه‌کانی شامی لێکرد، به‌ندکردنایان له‌و قه‌لایه‌دا ماوه‌ی حه‌وت مانگی پێچوو، له‌و ماوه‌یه‌دا شه‌جهره‌ دوپی هاوسه‌ری هه‌ولێکی زۆریدا بۆ ئارامکردنه‌وه‌ی هاوسه‌ره‌که‌ی و دروستکردنی گه‌شبینیه‌کی ئومێد به‌خش له‌ دڵیدا.

له‌ گه‌ل درێژه‌کێشانی ماوه‌ی به‌ندکردنایان، نجم الدین به‌ هاوکاری هاوسه‌ره‌که‌ی (شه‌جهره‌ دوپی) پلانێکیاندا، به‌ پێکه‌وتنی هاوسه‌ره‌که‌ی له‌ گه‌ل نه‌یاره‌کانی (ملک ناصر) به‌ ئازادکردنی نجم الدین بۆ وه‌رگرتنی ده‌ستلآت له‌ میصر و له‌ به‌رامبه‌ردا فه‌رمانپه‌ویه‌تی شام و نیوه‌ی خه‌راجیان بدات. پاشان ملک نجم الدین صالح هاوسه‌ره‌که‌ی (شه‌جهره‌ دوپی) نارد به‌ره‌و قاهره‌ و ئه‌ویش توانی براکه‌ی (ملک عادل) تیکبشکێنێت و له‌ قه‌لای (صلاحه‌دین) زیندانی بکات، به‌و شێوه‌یه‌ش شه‌جهره‌ دوپی گه‌یشته‌ مه‌رامی خۆی، کاتێک کاتێک له‌ گه‌ل هاوسه‌ره‌که‌یدا ده‌سته‌لاتیان دابه‌شکرد.

ده‌لێن کاتی خۆی که‌ پادشای فه‌ره‌نسا (لویسی نۆه‌م) نه‌خۆش که‌وتوو، نه‌زری کردوو، ئه‌گه‌ر بی‌ت و چاک بی‌ته‌وه‌ ئه‌وا هێرش ده‌کاته‌ سه‌ر موسلمانه‌کانی میصر، دواتر چاک بووه‌ته‌وه‌ و وه‌ک وه‌فایه‌ک بۆ جی‌ به‌جێکردنی به‌لێنه‌که‌ی هێرشی بۆ سه‌ر ولاتی میصر ده‌ست پێکردوه‌، به‌ پێکه‌وت کاتی ئه‌نجامدانی ئه‌و هێرشه‌ هاوکاتی ده‌رکه‌وتنی شه‌جهره‌ دوپی بووه‌، وه‌ک که‌سایه‌تیه‌کی سیاسیی له‌ میصردا. لویسی نۆه‌م پادشای فه‌ره‌نسا سوپایه‌کی ئاماده‌کرد و له‌ پێگه‌ی ده‌ریاوه‌ له‌ سالی (١٢٤٩) ز هێرشیکرده‌ سه‌ر میصر، له‌و کاته‌دا نجم الدین صالح نه‌خۆش بوو، هه‌رچه‌نده‌ ئاماده‌ی خۆی نیشاندا بوو بۆ به‌رپه‌رچدانه‌وه‌ی ئه‌و هێرشه‌ی فه‌ره‌نسیه‌کان، شاری منصوره‌ی کرده‌ ناوه‌ندی سه‌رکردایه‌تی گشتی و میر (فخر الدین) ی کرده‌ به‌رپرسی ئه‌و ناوه‌نده‌، له‌و کاته‌ی که‌ هاوسه‌ره‌که‌ی شه‌جهره‌ دوپی بۆخۆی هه‌زیکرد به‌و شێوازه‌ بی‌ت، شه‌جهره‌ دوپی سه‌لماندی

بۆ ھاوسەرەکی که له توانایدا ههیه پویه پووی نارهحه تیه کان بیهته وه، سویندی خوارد
بۆ ھاوسەرەکی که خاچ دروشمه کان له ناو ده بات له کاتی گهشتن و دابه زینیان له
زهویه کانی میصر.

دانای و ژیری شه جهره دوپ کاتیک ده رکهوت، که هه والی مردنی ھاوسەرەکی نجم
الدین صالح ی شارده وه، له بهر چهند هۆکارێک له وانه تا نه بیهته هۆی پوودانی دلە پاوکی و
شپزه ی له ولاتدا، به تایبه تی له نێو پیزه کانی سوپادا، تا بتواتنیت پویه پووی دوژمن
بیهته وه، ههروه ها تا نه بیهته هۆی ئه وهی که میره کانی بنه مالهی ئه یوبی و مه مالیکه کان
چاوپهرنه تهختی پاشایه تی ولات.

بارودۆخ له کۆشکی پاشایه تیدا وه ک خۆی بهرده وام بوو، تا ئه و کاته ی که شه جهره
دوپ تییینی ئه وهی کرد که له وانه یه هه والی مردنی ھاوسەرەکی ئاشکرا بیت وله هه مان
کاتیشدا دوژمن له لیواری شکاندا بوو، بۆیه هه ستا کوپی ھاوسەرەکی (توران
شا) بانگکرد و فرمانیدا به پیاوانی ده ولت و سوپای ولات سویندی دلسۆزی بۆ بخۆن، و
له میمه بری مزگه وته کانه وه بانگه وازی بۆ کرد و کردیه دهسته لاتداری میصر.

به لام ئه مه هه مووی له بهر ئه وه بوو، که دهسته لات له دهستی خۆیدا به مینیتته وه و، خۆی
چۆنی پینخۆشه به و شیوازه بیجولێ نیت، ئه وه ش نیشانه ی زیره کی و دانای ئه و بوو.

پیش ئه وهی توران شا بگاته به ره کانی جهنگ، شه جهره دوپ له گه ل سهرکرده کانی
مه مالیک و ئه و هیزه ی له وی بوو، پلانیکی سه ریازیان دا پشت بۆ به ره نگاریبونه وهی خاچ
دروشمه کان، خۆی سه ره پرشتی جی به جیکردنی پلانه کی گرته ده ست و، هه ر بۆخۆشی
چاودیری پیره وی به پیره چوونی جهنگه کی ده کرد له شاری منصوریه ی میصر، له زۆری
په رۆشی شه جهره دوپ بۆ پاراستنی شاره که، بووه هۆی ئه وهی که خه لکی شاره که

هاوکاری سهربازه‌كان بکه‌ن و هتیرشی دوژمنه‌كان به‌رپه‌رچ بده‌نه‌وه و سهربکه‌ون به‌سهر خاچ دروشمه‌كاندا له سالی (۱۲۵۰)ز.

فرمانپه‌واپه‌تی (توران شا) زیاتر له دوومانگ درێژه‌ی نه‌کیشا، به‌هۆی گه‌نده‌لی مله‌وپیه‌وه پیاوانی ده‌ولت له ده‌سته‌لات دوریان خسته‌وه، داوای سامانه‌کی باوکیان لیکرد، به‌وده‌ش وازیان لینه‌هیتا مه‌مالیکه‌كان شته‌که‌یان زیاتر وروژاند، تا بووه هۆی توپه‌بوونی خه‌لکی زیاتر و له‌سه‌رده‌ستی (بیبرسن) کوژا، به‌کوژانی ئه‌ویش، ئیتیر مه‌مووان له‌میسردا یه‌ك ده‌نگ بوون له‌سهر ئه‌وه‌ی که شه‌جهره دوپ ده‌سته‌لاتی میسر وه‌ریگریت.

سه‌رده‌می فرمانپه‌واپه‌تی شه‌جهره دوپ له‌میسردا گه‌ش و پووناك بوو، له‌و ماوه‌یه‌دا تواناو به‌هه‌ره‌كاني خۆی له‌ بواری فرمانپه‌واپه‌تیدا وه‌ده‌رخست، هه‌ژاران به‌ چاكه‌خوازیه‌كاني به‌هه‌ره‌دار بوون. ئه‌و شازنیکی عاقل و ژیر بوو، شاره‌زایه‌کی ته‌واوی هه‌بوو له‌سهر لایه‌نی ده‌روونی گه‌لی میسر و داواکاریه‌كانیان، حکومه‌که‌ی دیکتاتۆریانه نه‌بوو، هه‌چ کاریکی نه‌نجام نه‌ده‌دا تا ئه‌نجومه‌نی شو‌رای کۆنه‌کردایه‌ته‌وه، هه‌چ جۆره‌ بریاریکیشی ده‌رنه‌ده‌کرد تا پای پاویژکار و وه‌زیره‌كاني وه‌رنه‌گرتایه‌ له‌سه‌ری. له‌ ماوه‌ی فرمانپه‌واپه‌تی خۆیدا ئاشتی و ئارامی له‌ ولاتی میسریدا بلاوکرده‌وه، و ژماره‌یه‌کی زۆر له‌ شاعیر و وێژه‌وانی. میصری ده‌رکه‌وتن له‌ نمونه‌ی ئه‌وانه‌ش (بها الدین زه‌یر، جمال الدین کوری مه‌تروح، فخر الدینی کوری شیخ).

شه‌جهره دوپ له‌ ماوه‌ی فرمانپه‌واپه‌تی خۆیدا چه‌ند نازناویکی جیاوازی هه‌بوو له‌ وانه (شازنی پارێزه‌ری ئیسلام) (شازنی دایکی خلیل) (شازن شه‌جهره دوپ دایکی خه‌لیلی موسته‌عه‌می) وه‌ك ئاماژه‌یه‌ك به‌ ناوی خه‌لیفه (المستعصم)ی خه‌لیفه‌ی

عباسیه‌کان، له ترسی ئه‌وهی نه‌بادا دان به ده‌سته‌لاته‌که‌یدا نه‌نیت، به‌لام هه‌موو پۆژانی هه‌ینیەك له گوتاری پۆژانی هه‌ینی مزگه‌وته‌کاندا ناوی ده‌هینرا، و بپیاره‌کان به‌ناوی ئه‌وه‌وه ده‌رده‌چوون له ولاتدا، ناویشی له‌سه‌ر دره‌م و دیناره‌کانی ولاته‌که‌ی نه‌خشینرا. عباسیه‌کان به‌وه دلخۆش نه‌بوون که ئافره‌تێك ته‌ختی پاشایه‌تی میصر به‌پۆه‌به‌ریت، ئه‌وه‌ش بووه‌ هۆی سه‌ره‌ل‌دانی ناکۆکیه‌کی زۆر له‌ نێوان میر و سه‌رکرده‌کان له‌ میصر و شام، بۆ نه‌مانی ئه‌و قسه‌و باسانه‌ش که له‌سه‌ری ده‌کران شه‌جه‌ره دوو هه‌ستا ژیا‌نی هاوسه‌رگیری له‌گه‌ڵ یه‌کێک له‌ سه‌رکرده‌ بالاکانی سوپادی ولاته‌که‌ی پیکه‌یتا به‌ناوی (میر عز الدین ئییک)، به‌وه‌ش قسه‌ی خه‌لکی و نا‌ره‌زایه‌تی عباسیه‌کانی له‌سه‌ر نه‌ما. به‌لام پیش ئه‌وه‌ی که ژیا‌نی هاوسه‌رگیری له‌گه‌ڵ میر عز الدین پیکه‌یتیت مه‌رجی ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر دانابوو که ده‌بی‌ت واز له‌ کوپه‌که‌ی به‌ناوی (المنصور علی) به‌یتیت، تا دوا‌ی خۆی ده‌سته‌لات نه‌گوزریته‌وه‌ بۆ ئه‌و، نازناوێکی‌شی بۆ هاوسه‌ره‌ نوێکه‌ی دانا به‌ناوی (ملك المعز).

پۆژگار تێپه‌ری و سه‌رجه‌م کاروباره‌کانی میصر له‌ ناو‌خۆ و ده‌ره‌وه‌ی ولات که‌وته‌ ده‌ست هاوسه‌ره‌که‌ی (ملك المعز)، پاشان بۆی ده‌رکه‌وت که هاوسه‌ره‌که‌ی نیا‌زی وایه‌ که کچی (ملك بدر الدین لو لو) ی فه‌رمانه‌ره‌ی موصل بخوا‌زیت، به‌وه‌ش په‌یوه‌ندی نێوان شه‌جه‌ره‌ دوو و ئه‌وه‌که‌سه‌ی که متمانه‌ی پیکرد تیکچوو، خه‌ریک بوو عه‌قلی له‌ده‌ست بدات به‌ هۆی توندی پق و ئیره‌بیه‌وه، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌شی زانی بوو که هاوسه‌ره‌که‌ی نیا‌زی وه‌هایه‌ له‌ کۆشکی (قلعه) دوری بخاته‌وه‌ بۆ (دار الوزن) وه‌ك ئاماده‌کاریه‌ك بۆ پیشوا‌زیکردن له‌ بوکی نوی.

شه‌جهره دوپ نۆز توڤه‌بوو له پوانگه‌ی مه‌ست و گه‌وره‌ی خۆیه‌وه، به تایبه‌تی دوا‌ی نه‌وه‌ی که بۆی ده‌رکه‌وت ده‌یه‌و‌یت وازی لی‌به‌ی‌ن‌یت، بۆیه پۆڤێك هاوسه‌ره‌که‌ی بانگ کرد و نۆز به‌گه‌رمی پێشوازی لی‌کرد، وه‌ك نه‌وه‌ی که هیچ له نۆوانیاندا‌ت پو‌وینه‌دا بی‌ت، تا مه‌ستی به دل‌نای کردو پۆشته گه‌رماوه‌که‌وه، له‌و کاته‌دا پینچ له پیاوه به‌هێزه‌کانی شه‌جهره دوپ هێرشیا‌نکرده سه‌ری و کوشتیان، دوا‌ی نه‌مه‌ش وه‌ها بلا‌وی کرده‌وه که گوایا (ملك المعن) به شی‌وه‌یه‌کی كت و پپ کۆچی دوا‌ی کردووه، به‌لام خه‌لکی به شی‌وه‌یه‌کی گشتی باوه‌ریان به‌و قسه‌یه نه‌ده‌کرد.

دوا‌ی نه‌م پوداوه شه‌جهره دوپ هه‌ولیدا یه‌کێك له ميره‌کانی مه‌مالیک له‌سه‌ر کورسی ده‌سته‌لات دابنی تا پارێزگاری له خۆی بکات، به‌لام هه‌وله‌که‌ی شکستی هینا، په‌نای برده به تاوه‌ری الاحمر له قه‌لاکه له سالی (١٢٥٧)ز، به‌لام به‌و هه‌نگاوه‌ش پزگاری نه‌بوو، له‌لایه‌ن نه‌و میر و سه‌رکردانه‌وه که لایه‌نگری هاوسه‌ره کۆژاوه‌که‌ی بوون ده‌ستگیرکرا و خرایه زیندانی تاکه که‌سیه‌وه و به‌جۆره‌ها شی‌وه نه‌شکه‌نجه درا. پاشان (دایکی علی) هاوسه‌ری یه‌که‌می می‌رده کۆژاوه‌که‌ی ده‌ست تێوه‌ردانی کرد و کوره‌که‌ی (علی) هاندا له تۆله‌ی کۆژانی باوکیدا بیکۆژیت‌وه. هه‌ندێك سه‌رچاوه‌ی تری می‌ژووی باس له‌وه ده‌که‌ن که شه‌جهره دوپ له‌سه‌ر ده‌ستی ژماره‌یه‌ك له که‌نیزه‌که‌کان کۆژاوه، که به پێلا‌وی دارین لی‌یانداوه تا گیانی ده‌رچووه. به‌و شی‌وه‌یه ده‌بینین شه‌جهره دوپ به‌ پیز و شکۆه ژیاو ده‌سته‌لاتی وه‌رگرت، به‌لام مرد به‌ مردنێکی مل که‌چ و پيسواو سه‌رشۆر.

تا ئیستاش ژیا‌ننامه‌ی شه‌جهره دوپ ده‌گێڕیت‌وه، و زۆرێك له ئافره‌تان هیواخوازن یه‌کێك بن له‌وانه‌ی که خۆیان به‌هێز بکه‌ن به‌ که‌سایه‌تی نه‌و، له‌به‌ر به‌هێزی و زیره‌کی و لی‌هاتووی و نه‌و توانا سه‌رسوپه‌ینه‌ره‌ی که هه‌ی بوو بۆ فه‌رمانپه‌وايه‌تی کردن.

میژوو به زیندوی ده مینیتته وه له باسکردنیدا، باسکردنی ئه و خزمه تگوزاریانه ی که پیشکەشی موسلمانان و میصریه کانی کرد، به لام ئیره ییه که ی له گه وره ی شکوی خۆیدا، هۆکاریک بوو که وای لیکرد ئه و تاوانه ئه نجامبدات، که له ئه و په پری لوتکه و به ناوبانگیدا خستیه خواره وه و له ناوی برد.

19-زین العابدین بن علی..کاره ساتی تیگه یشتن دواى به سه رچوونى

کات

له هه‌له‌کانی سیاسیه گه‌وره‌کان ئه‌وه‌یه که بریاری گونجاو له کاتی پێویستدا ناده‌ن، هه‌ندێک که‌سی سیاسی هه‌له‌ی کوشنده ئه‌نجامده‌ده‌ن، کاتێک گه‌روی خۆیان زیاتر له‌سه‌ر ئه‌و گۆرپانکاریه‌کان ده‌که‌ن که پشت ده‌به‌ستن به‌ هیواخوازی، له‌وه‌ته‌ی که پشت به‌ گۆرپانکاریه‌ واقعه‌یه‌کان به‌ه‌ستن. له‌وانه‌یه‌ باشت‌ترین نمونه‌که‌ نمونه‌یه‌که‌ زیندومان بداتی بۆ که‌سیکی سیاسی، کاتێک ماوه‌که‌ی دواکه‌وت و قوناغه‌که‌ی تێپه‌راند، بریتی بێت له‌ سه‌رۆکی تونس (زین العابدین بن علی) که‌ شۆڕشیکی جه‌ماوه‌ری ناچار به‌پاک‌ردنی کرد، دوا‌ی ئه‌وه‌ی له‌ مانگی یولیوی سا‌لی (٢٠١٢) ز تۆمه‌تبارکرا به‌ کوشتنی خۆپیشانده‌ران، دوا‌ی ئه‌وه‌ی که‌ پاشیکرد به‌ زیندانی هه‌تا‌هه‌تای حوکم درا.

هه‌له‌ی گه‌وره‌ی بن علی ئه‌وه‌بوو که ئاماده‌ی خۆی نیشاندابوو، بۆ وه‌لام‌دانه‌وه‌ی داواکاریه‌کانی جه‌ماوه‌ری پاپه‌ری و، به‌لام دوا‌ی ئه‌وه‌ی کاتی به‌سه‌ر چوو بوو. باشت‌ترین شتێک که ئه‌و هه‌له‌ گه‌وره‌یه‌ به‌رجه‌سته بکات بریتی یه‌ له‌ وه‌سته‌واژه‌ به‌ناویانگه‌ی بن علی خۆی که‌ پیش پوخانی له‌ وتاره‌ کاره‌ساتباره‌که‌یدا به‌کاری هێنا، ده‌سته‌واژه‌ی (لێتان تێده‌گه‌م)

لێتان تێده‌گه‌م، ده‌سته‌واژه‌یه‌که‌ له‌وانه‌یه‌ بۆ تێپه‌راندنی قوناغێک باش بێت، به‌لام پیش ئه‌وه‌ی کار له‌کار ترازابیت و له‌ ژێر کۆنترۆڵدا ده‌رچوو بێت، به‌لام کاتێک له‌ ده‌می سه‌رۆکی تونسیه‌ ده‌رچوو هیچ ده‌نگدانه‌وه‌یه‌کی له‌ شه‌قامی تونسیدا لێنه‌که‌وته‌وه‌، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌و کاته‌دا که‌س ئه‌و سه‌رۆکه‌ هه‌له‌تێنه‌ره‌ی به‌ راستگۆ نه‌ده‌زانی، که‌ گوتاریکی له‌ کۆشکی سه‌رۆکایه‌تی ولاته‌وه‌ له‌ ڕینگه‌ی په‌خشی ته‌له‌فزیۆنیه‌وه‌ بلاک‌کرده‌وه‌. ..هه‌رکه‌سیک ئه‌و ئیواره‌یه‌ بن علی ببینیایه‌ که‌ گوتاری بۆ گه‌لی تونسیدا، ئه‌و سه‌رۆکیکی ده‌بینی له‌ کۆتای ده‌سته‌لا‌تیدا، سه‌رۆکیکی شه‌ژاو و تکاکار به‌

چاكه خوازى، وهك ئه وهى كه ئه وشتانهى پيشتر ئه وهى كردييت، وهكه ئه وهى به زمان حالى خوى بلّيت (لام مه دهن. ... دمه ویت لاسایى ژه نه پال ديگول بكه مه وه، كه به فره نسبه كانى گوت بوو لیتان تیده گم، پيش ئه وهى كه كوشكى ئیلیزای به جی بهیلت).

گوتاره كهى بن على هيج جوره كاريگه ريه كى نه بوو نهى توانى شه قام هيور بكا ته وه، به لكو خويشاندهران په ياميان بۆ ئه وه بوو.

ژه نه پال چله وى كاره كانى له ده سداوه و له توانايدا نه بوو كاروباره كان كونترول بكات، بۆيه ده ستىكرد به كۆمه لتيك سازش، كه پيشرويان كرد به ره و خيرا كوتاي هاتنى خوى، له وانهش ده ستله كار كيشانه وهى حكومت و هه لباردنې په رله مانى له ماوهى شه ش مانگدا و پاگه ياندنى بارى نااساى له ولاتدا.

ژه نه پال بن على وهك هه موو ژه نه پاله كانى تر، ئه وانهى كه ده زانن كوتاييان نزىكه له گوتاره كهيدا وهك كه سىكى مروژ دوست و پريزگري مافه كانى مروژ خوى نيشان ده دا و ده يگوت: خه مبارم به و بارهى كه تونس تتي كه وتوو، داواى له هه مووان كرد خزمه تى تونس بكه ن و بنيادى بنين، هه روه ها پاىگه ياند نارپه حه ته به پژانى خوينى پۆله كانى، وهك ئه وهى كه خوى به رپرس نه بيت له پژانى ئه و خوينه. ... و داواى دروستكردنى ليژنه يه كى ليكۆلینه وهى سه ربه خوى كرد له باره يه وه... دواجاريش ئه وهى ئاشكرا كرد كه ده سته واژهى نه فرينى (سه رۆك به دريژاى ته مه ن) كه سه رۆكى پيشوى ولات بورقيبه به كارى هينا، شايسه تى تونس نيه و، برپاريدا وازى لي به ينييت.

هه ركه سيك ئاگاي ئه و گوتارهى سه رۆكى تونس بوايه، به بى ئه وهى ئاگادارى گوزه ران و بارودۆخى تونس بوايه، له وانهى بيگوتايه، سه رۆك پاستده كات و ئوميدىكى بۆ دروست بوايه، به لام له پاستيدا ئه وه بۆ كه سىكى بيتاگا، نهك بۆ پۆله كانتى تونس، چونكه شته كه به و شيوازه نه بوو.

ئه و گوتاره هه مان ئه و شته بوو كه له سالى (١٩٨٧) ز له كاتى كوده تاكهى به سه ر سه رۆكه كهى خويدا (به رقيبه) خوينديه وه، هه ما قسه و هه مان ئه و به لّين و ناوه پۆكه،

بەلام بە تىپەربۇنى كات نەگۇرپان و نەپىشكەوتنىشيان بەسەردا ھات و نە جى بەجىش كران، ئەوھى لەو نىۋەندەدا گۇرا سەزۆك خۇى بوو.

بن ەلى پىش پوخانى پۇيمەكەى (لېتان تىدەگەم... لېتان تىدەگەم) ى پاگەياندا، كاتىك لە گوتارەكەى پۇى پىنج شەممەى بەروارى (۱۳ ىنابىرى سالى ۲۰۱۱) ز ئەو دەستەواژەيەى دوپارە كىردەو، لە سەرەتاكانى پەرەسەندى خۇپىشاندا نە جەماوهرىەكان و زىادىبۇنى كىردەو تىكدەرەنەكان و تىكچۇنى بارى ئەمنىدا. لېتان تىدەگەم دەستەواژەيەك بوو پىۋىست بوو بن ەلى لەسەرەتاكانى وەرگىرتى دەستەلاتەكەيەو بىگوتايە.

لېتان تىدەگەم واتە: تىگەيشتن لە پىداۋىستىەكانى خەلك، وەك فرەى سىياسى راستەقىنەو ئازادى پۇژنامەگەرى و دەستاۋدەستكىرنى ئاشتىانەى دەستەلات و مافى دەستخستنى ەلى كارى يەكسان و ژيانىكى ئابرومەندانەو پىزگىرتن لە مافەكانى مۇف و ئازادى خۇپىشاندا نە ھەرشىتەك بەيۋەندى بە كار و چالاكى سىياسىيەو ەبىت.

لېتان تىدەگەم... بوو بە چەمكىكى لى تىگەيشتراۋ، بەلام دواى (۲۳) سال لە دواكەوتن، پىۋىست بوو ئەو چەمكە بىۋايە بە دروشمىكى نەتەوھى، دواى ئەوھى جىھان گۇرا بە گۇندىكى بچوك و فتىلەى پوداۋەكانى شۇپشى تونسى لە سەرچەمە شار و شارۋچكەكاندا ەلگىرسان و لە پىگەى تۇرەكۇمەلەيەتەكانى وەك فەيس بوك و تويتەر و يوتىوبەو سەرچەمە ھۆكارەكانى تىرى ئەلكىرۇنيەو بىلوكرانەو، بە شىۋەيەك وەك ئەوھى كە پوداۋەكان لەبەردەم چاۋى ەموو جىھاندا پوۋىدەن.

دەستەواژەى لېتان تىدەگەم، وىستگەى كۇتايىيە لەتەمەنى ئەو پۇيمەى كە رەدى دەكاتەو و پىگەرە لەبەردەم پاۋ پاى جىاۋازدا. لەبەر ئەو لە مېژۋى مۇقاپەتى و شۇپشە جەماوهرىەكاندا، كەس نەبوو بىتوانىت ئەو شەپۇلە مۇيانە پابگىت لە پاپەريون لەبەرامبەر ستم و دەستىرىژى و جەور و خراپەكارىدا، بۇيە دىمەنى ھاولاتيان و گەنجانى تونسى لە پۇژگارى ئەمۇدا دواى بەسەرچۇنى كات، نەدەكرا بوەستىنرىت لە سنورى بەلئىندا.

ویستی خەلکی گۆرانیکی پێشەیی بوو، ئەوەش پەيامێکی پوون و ئاشکرا بوو، بەلام پێچەوانەو ناکۆک بوو لەگەڵ تیگەیشتن و حەزەکانی سەرۆک زین العابدین بن علی، کە زیاتر لە دوو دەیه فەرمانڕەوایەتی تونس دەکرد.

تونس لە ماوەی فەرمانڕەوایەتی ئەودا، جەور و ستم و بێدەنگ کردنی دەنگەکانی بەخۆوە بینی، ئەمە جگە لە پאוەدوونانی بانگەشەکارانی مافەکانی مرۆڤ و داخستنی بواریەکانی دەربیرینی پای ئازاد لە پۆژنامەو هێڵەکانی ئینەتەرنییت و ھۆکارەکانی تری پاگەیانندی ئازاد، ھەروەھا پەد کردنەوێ فرەیی سەندیکای و کپ کردنەوێ ھەموو ئەو دەنگانەیی کە دژ و نەیارێ دەنگی بن علی بوون. دیمەنی ئەو پووداوانەیی کە لە تونس پویاندا، دەرئەنجامی سالانێک لەو ناپەحەتی و ئازارە بوون کە نوسەران و شاعیران و پۆژنامەنوسان و ئازادیخوازان چەشتیان، بە جۆرەھا پێگە و شیوازی جیاوازی، بە پادەییە کە تونس لە بێکردنەوێ پای گشتی پۆژناو و عەرەبیدا بە سیستەمییکی پۆلیسی و دەستەلاتییکی دیکتاتۆر ناسرا بوو، کە چاوی خۆی لە ئاست ئەو ھەموو راستیانە لە سەر ئاستی گۆرەپانەکەدا داخست بوو.

بۆیە دەستەواژەیی لیتان تێدەگەم پێویستی بە زیاتر تیگەیشتنی قول ھەیە، بۆ ئەو کەلانی کە لەسەر ھەمان پێگەیی گەلی تونسێ شوێش بەرپا دەکەن.

ئەو کاتەیی کە بن علی خەریک بوو گوتارەکی کۆتای پێ بەپێنیت، جاریکی تر سەرلەنوێ شەقامەکانی تونس پڕبوونەوێ لە خۆپیشاندر، میلیشیایەکانی پزیمەکی بن علیش دەستیانکرد بە تەقەکردن و ژمارەییکی زیاتر خۆپیشاندریان کوشت. لەو شتە کت و پڕ و لە ناکاوانەیی کە لە پایتەختدا پویاندا بریتی بوو لە شکانی قەدەغەکردنی ھاتوچۆ، و دەرچوونی خەلکی بۆ خۆپیشانندان و مانەویان تا بەرەبەیان و نزیک بوونەویان لە کۆشکی و کۆماری و وەزارەتی ناوخوا، و ھوتاف کێشانیان لە دژی سەرۆک بە پۆشتنی لە ولات و پزگارکردنی سەرچەم گیراوە سیاسییەکان.

خۆپیشانندانێ شەوانە بەرەو کۆشکی سەرۆکایەتی (قوتاجین) پۆشتن، و پاسەوانەکانی سەرۆکایەتی پووبەپویان بوونەوێ، خۆپیشاندران لە شەقامەکاندا مانەوێ و پاشەکشیان

نەكرد، و چەند گروپىك لەوان ھىرشىيان كرده سەر مالى خانىمى بەكەمى ئەو ولاتە (لەيلا تەرابلوسى).

لە كاترۇمىر شەشى ئىوارەي پۆزى ھەينى تونس لاپەرەكانى ماوھى فەرمانپەرۋاھىتى زىن العابدین ى پىچاھىو، بە فرىنى فرۆكەكەيى و نەگەرەنەوھى بۆ فرۆكەخانەي (قوتاجىنە). سەرۆك كاروبارى سەرۆكايەتى ولاتى بە كاتى داھ دەست سەرۆكى ئەنجومەنى وەزىرانى ولات (مەھمەد غەنوشى)، كە گومانىكى زۆر ھەبوو لەسەر دەستورى بوونى ئەو كارەي، ئەمە جگە لەوھى كە سەرۆك ولاتى لە بارى ئائىلىدا بەجى ھىشت و پادەستى سوپاي ولاتى كرد.

سىنارىيى گەشتكردى سەرۆك بۆ تاراوگە لە چەند كاترۇمىرى كەمى دواي گەشتەكەي بلۆ بووھە، لە نىوھەپۆي ھەمان ئەو پۆزەدا دەستكرا بە جى بەجىكردى، كاتىك بەلانى كەمەوھ (۱۶) كەس بە گوللەي ھىزە ئەمنىەكان لە شارى تونسى پايتەختى ولاتدا كوژدان. ھەرچەندە سەرۆك لە گوتارىكىدا بەلئىنى بە كاراكردى فرەي و دابىنكردى دىموكراسى و وەلامدانەوھى زۆرىنەي داواكارىەكانى خۆپىشاندەرانى دابوو، بەلام پەرەسەندەكان لەوھە خىراتر بوون، چونكە بن على دەستى ھىزە ئەمنىەكانى والاكردبوو لە تەقەكردىن لە خۆپىشاندەرانى نارازى. پڑانى خويىن لەناو جەرگەي تونسى پايتەختدا، ھەلى كۆتاي بوو، بۆ گەرەنەوھى متمانە بە بەلئىنەكانى سەرۆك، كە ژمارەيەكى زۆر خۆپىشاندەر بوونە قورىانى لە ميانەي جەنگىكى قورس لە نزيك بىناي وەزارەتى ناوخۆي حكومەتەكەي بن على. ھىزە ئەمنىەكان پەنايان برددە بەر بەكاھىنانى گازى فرمىسك پىژ، بۆ بلۆھ پىكردىن و دورخستەوھى خۆپىشاندەران، پاش ئەمە بارودۆخەكە زياتر داپماو شىپزەبوو، گەيشتە ئاستى تەقەكردىن پاستەخۆ لە خۆپىشاندەران، لەگەل ئەوھەشدا خۆپىشاندەران ھىرشىيانكرده سەر ژمارەيەك لە مالى دەستەلااتدارانى تونس، لە ھەمان ئەو شەوھەدا سوپا گەشتى ئاسمانى ولاتى لە پىگەي فرۆكەخانەكانەوھە پاگرت و، ھەموو ئەو پىگايانەي داخست لەبەرە فرۆكەخانەي پايتەخت دەپۆشتن.

بن علی جەنگی کۆتای دەست پێکرد بۆ مانەوێ لە دەستەڵاتدا، لە پوبەپوبونەوێکی خۆیناوی لەبەردەم بینای وەزارەتی ناوڤۆ لە شەقامی بۆرقیبە، تەنھا بە گەشتی ژمارەییکی زۆری خۆپیشاندەر بۆ بەردەم وەزارەتی ناوڤۆ، رووداویکی میژووی پویدا و سەرۆک گروەکی دۆڕاند کە لە سەر پۆلیس و هیژە ئەمنیەکان کردبووی، بەوێ کە بتوانن جەڤی کارەکان لە تونسێ پایتەختدا بخەنەو دەستی خۆی.

لە بەرەبەینی ئەو پۆژەدا خۆپیشاندانی ئاشتیان گۆرا بۆ پوبەپوبونەوێکی خۆیناوی، کاتێک پۆلیس هیژشیکردە سەر هەزاران کەس لە خۆپیشاندەران کە مامۆستایان و پارێزەران و چالاکانی بواری سەندیکای پێبەرایەتیان دەکردن، و بۆمبێ فرمیسک پێژی بەکارهێنا بۆ بلاوێ پێکردنیان و دەیان کۆژا و بریندارێ لێکەوتەو.

دروست بوونی ئەو جەنگ لەبەردەم وەزارەت، سوپا و سوپا و لایەنە پەییەندیاردەکانی دەستەڵاتی ولاتی گەیانە ئەو باوەرە، کە توند و تیژی و پەنابردنە بەر هیژ و نەبوونی هیچ جۆرە ئاسۆییکی سیاسی، ولات بەرەو کوشتارگەییکی خۆیناوی دەبات، بە تاییەتی هەموو ئەو سازشەنە کە کرابوون نەبوو بوونە هۆی هیژکردنەوێ هەست و دل و دەروونی گرکرتووی خۆپیشاندەرە تونسێکان.

بانگەوازی یەکییتی گشتی کار بۆ خۆپیشاندان لە ناوجەرگی تونسێ پایتەختدا، ئاگادارکردنەوێکی تر بوو بۆ مەترسیەکانی فراوان بوونی ناپەرەزایەتیەکان، هەر چەندە سەرکردەکانی ئەو یەکیتییە لەسەرەتای پوبەپوبونەوێکاندا بێلایەن بوون، بەلام دواچار نەیان توانی لەژێر فشاری بنکەیی جەماوەری خۆیان پابگرن، کە هەر لە سەرەتاوە بەسەرەخۆیانە بەشداریان لە ناپەرەزایەتی و خۆپیشاندانەکاندا کردبوو.

بەلام بەردەوام بوونی ناپەرەزایەتیەکان و خۆپیشاندان و خەبات و تیکۆشان، هیندەیی دلخۆشی لایەنە سیاسییە ئۆپۆزیۆنەکانی ولاتی دەرخیست، بە قەد ئەو خراپەکاریەکانی دەستەڵاتدارەنی تونسێ دەرەخیست، دواي نزیکەیی مانگێک لە گرێتیبەردانی

(محمەد بوعزىزى) لە جەستەى خۆى وەك كارىكى خۆكوژى بۆ دەرپرېنى ناپەزايەتپەكانى خۆى.

پېش ھەفتەيەك لە پووخانى پزىمەكەى بن على، ھىچ پۆژىك تىنەدەپەپى بەبى ئامازەيەك بۆ كۆتاي ھاتنى پزىمەكەى، پاشەكشى يەك لەدواى يەكەكانە وەك تۆپەلىك بەفريان لىكردبوو، پۆژ بە دواى پۆژ دەتوايەو، ھىندە ترسى لىنىشت بوو لە توانايدا نەمابوو ئىدارەى پوپەپويونەوەكان بكات لەگەل خۆپيشاندەراند.

لە نيو ئەو ئامازە ديارانەى كە خىراى پووخانى پزىمەكەى دەرەدەخست، برىتى بوون لە گواستەوہى مالى گشتى و تايبەتى بۆ دەرەوہى ولات. ھەندىك سەرچاوہى تونسى لە پاريسەوہ ئامازەيان بەوہ دەکرد كە دەستەلاتداران و كەسانى نزيك لەوان، دەستيانكردوہ بە پۆشوپنەكانى گواستەوہى مال و دارايەكەيان بۆ دەرەوہى ولات. راپەرپىن و خۆپيشاندانەكانى تونس، وايان لە ويلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمريكا و ژمارەيەك دەولەتى ترى ئەوروپى كرد، كە گەشتيار و كارمەندانى بالۆيزخانەكانيان لەو ولاتە پزگار كەن، ھەريەكە لە ئەلمانيا و بەريتانياش كە ھاولاتيانى خۆيان كە بە گەشت لەوئى بوون و پشوەكانى خۆيان لەوئى بەسەر دەبرد لە ناوچەى (حمامات و سوسە) پزگار كرد، دواى ئەوہى ژمارەيەك كۆمەلگەى گەشتيارى لەو دوو شارە كەوتنە بەر ھىرش و سوتىنران.

پەرچەكردارى نۆدەولەتى تارادەيەك نامۆ ناديار بوو، ويلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمريكا و فەرەنسا دوو دۆستى نزيكى پزىمەكەى بن على بوون، تەنھا ئەوہەندەيان لەسەر روداوہكان گوت كە نىگەرەنن لە بەكارھىنانى ھىژ بەشپوہيەكى زياد، و نەيان توانى سواری شەپۆلى شەقامى تونسى ببن، كە وشەى سەرەتا و كۆتاي بەدەست بوو، بۆ نوسينەوہى شۆرپىك كە جىھانى عەرەبى لەوہو پېش شتى لەو جۆرەى بەخۆوہ نەدى بوو. ھەرچى ويلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمريكا بوو، بە شپوہيەكى لاوہكى لە ھەلوستەكە تىگەيشت بوو، كۆشكى سېى لە بەياننامەيەكدا دواى ھەلھاتنى بن على رايگەياند كە گەلى تونس مافى تايبەتى خۆى ھەيە لە ديارىكردنى سەرکردەكانى.

تونس سەردەمیکی نوئی ی له میژووی سیاسی خۆیدا دەست پێکرد، و لاپەرەکانی (۲۳) سال دەستەلاتی دیکتاتۆری زین العابدینی پێچایەو، دواي پاکردنی له ولات له ژێر کاریگەری فشار و شوێش و ناپەرەزایەتیە جەماوەریەکان، دواي خۆی سوپا و دەستە ئەهلیەکان بەرپرسیاریەتی پاراستنی هاوڵاتیانی تونسیان گرتە ئەستۆ، ئەو هاوڵاتیانە ی که له شهوێکی ترس و بیمدا دەژیان، بە هۆی بلاوێوونەوهی کردەوهی تالان و بێۆ و خراپەکاری و تیکدان و ئاژاوە گێپی، لەو چوارچێوەیەدا سوپا رایگەیاندا که سەدان کەسی له گەورە بەرپرسیانی پۆلیسی ولاتی دەستگیر کردووه که دەستیان لەو تالان و ئاژاوە گێپیەدا هەبووه.

ئەنجومەنی دەستۆری تونسی ئەو مشت و مێرانە یە کلاکردەوه، که هەبوون لەسەر یاسای بوونی وەرگرتنی دەستەلاتی سەرۆکایەتی ولات له پاش بن علی، له لایەن سەرۆک وەزیرانی ماوه تەواو بوەوه. سەرۆکی ئەنجومەنی نوێنەران (محمد فواد المبرع) وەك سەرۆکی کاتی ولات دیاریکرد، بە مەرجی ئەوهی که له ماوهی شەست پۆژدا هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی ولات ئەنجام بدریت.

محمد فواد سوێندی یاسای خوارد و، جەختی لەسەر ئەوه کردەوه که بەرژەوهندی بالای ولات دروستکردنی حکومەتیکی نیشتمانی دەخوازیت، و بۆ ئەو مەبەستە داواي له وەزیری یەکەمی ماوه بەسەر چوو کرد که کابینە ی ئەو وەزارەتە پێکبەینیت، ئەویش پاش پاسپاردنی له لایەن سەرۆکی کاتی ولاتەوه بە تەنها پۆژێک رایگەیاندا هەڵدەدات بۆ دروستکردنی حکومەتیکی پزگاری نیشتمانی، که سەرچەم سەرکردەکانی ئۆپۆزیۆنی پێشوو ولات بەشداری تیدا بکەن، بە بزوتنەوهی نەهزی ئیسلامیشەوه.

سەرەپای بوونی باری ئاناسای گشتی و قەدەغەکردنی هاتو چۆ بە شەوان لەسەر تا سەری ولاتدا، بە لأم تونسیەکان شوانیکی پێ ترس و بیمیان بەپێ دەکرد، بە هۆی بلاوێوونەوهی کاری خراپەکاری و تالان و بێۆ و دزی که باندە چەکدارەکان ئەنجامیان دەدان له پایتەخت و شارەکانی تری وەك (قەیرەوان و قەفصیه)، پاشتر دەرکەوت که ئەو باندە چەکدارانە له لایەنگرانی دەستەلاتداری پێشوو ولات و ژمارەیهك بەرپرسی

ده‌زگا ئه‌منیه‌كاني ولاتن، پاش ئه‌وه‌ی سوپای ولات ده‌یان كه‌سی لێده‌ست گیرکردبوون به‌ تۆمه‌تی به‌شداریکردنیان له‌ کرده‌وه‌ی دزی و تالان و خراپه‌کاری و ئاژاوه‌ نانه‌وه‌.

گه‌شته‌که‌ی بن علی سه‌رۆکی هه‌له‌اتوی تونس (شه‌ش) کاتژمێری خایاند تا فرۆکه‌که‌ی له‌ فرۆکه‌خانه‌ی نیوده‌وله‌تی (جده‌ه‌ی ولاتی شانیشینی عه‌ره‌بستانی سعودی نیشه‌وه‌، پاش ئه‌وه‌ی كه‌ فه‌ره‌نسا په‌دی کردبووه‌ پێشوازی له‌ خۆیی خانه‌واده‌که‌ی بکات. بن علی له‌ ژێر فشارێکی زۆری جه‌ماوه‌ریدا پۆشت، وه‌ك به‌رجه‌سته‌کردنی وته‌ی شاعیری به‌ناوبانگی تونسێ ابی القاسم الشابی كه‌ ده‌لێت: (اژ الشعب یوما اراد الحياه).

كه‌س پێش بینی ئه‌وه‌ی نه‌ده‌کرد، كه‌ ئه‌و (ژه‌نه‌پال بن علی)یه‌ی كه‌ له‌ سالی (١٩٨٧)ز به‌ ده‌ستی ئاگر و ئاسن فه‌رمانپه‌روایه‌تی تونس ده‌کرد، به‌و شیوه‌ سه‌رشۆپ و ریسوايه‌ پابکات.

کاتژمێره‌كاني کۆتای پا‌کردنه‌که‌ی بن علی دیاره‌كاني کۆتای هاتنی پۆتیه‌که‌ی به‌ ئاشکرا پێوه‌ دیار بوو. لێتان تێده‌گه‌م وشه‌یه‌کی نه‌پینی گرنگ بوو له‌ پوداوی شۆپشه‌ عه‌ره‌بیه‌کاندا، له‌ تونس‌ه‌وه‌ ده‌ستی پێ‌کرد و له‌ میصر به‌رده‌وامی هه‌بوو.

سه‌رۆکی له‌سه‌ر کارلادراوی تونسێ زین العابدین بن علی، لێتان تێده‌گه‌می گووت، به‌لام دره‌نگانێك لێی تێگه‌یشت. موباره‌ك و پۆتیه‌که‌ی له‌ میصر ده‌یانگوت ئێمه‌ تونس نین، به‌لام کاتێك تێگه‌یشتن کات نه‌ما‌بوو بۆ ئه‌وانیش، قه‌زانیش له‌ لیبیا تێی نه‌گه‌یشت، کاتێك تێگه‌یشت گوشتیان. پۆتیه‌ دیکتاتۆره‌كاني تێك شکاند، ئه‌و پۆتیه‌مانه‌ی كه‌ کاتێك تێگه‌یشتن له‌ واتای چه‌مکه‌ كه‌ کات نه‌ما‌بوو به‌سه‌ر چوو بوو، بن علی له‌ تونس هه‌له‌ات، موباره‌ك له‌ میصر وازی له‌ ده‌سته‌لات هێنا، قه‌زافی له‌ لیبیا کوژرا، علی عبدالله صالح له‌ یه‌مه‌ن، هه‌ولیدا یاری له‌گه‌ڵ وشه‌که‌دا بکات، به‌لام دوا‌جار تێگه‌یشت و وازی له‌ ده‌سته‌لات هێنا.

ئهمه‌ ته‌نها خراپ تێگه‌یشتن نه‌بوو، به‌لكو خراپیی به‌ریوه‌بردن و نیه‌ت و سه‌ركو‌تکرن و ده‌ستگیرکردنیش بوو، ئهمه‌ جگه‌ له‌ تێکه‌ڵکردنی ده‌سته‌لاتی ولات و خواسته‌

گه‌نده‌له‌کانی خۆیان و تالان و دزی پیکخراو ساخته‌کردنی هه‌لبژاردنه‌کان. ئه‌گه‌ر دیکتاتۆره‌کان تییگه‌یشتنایه، ئه‌گه‌ری هه‌بوو نۆر شت بگه‌رپایه وه گه‌لانی عه‌ره‌ب ژیا‌نیان به‌و شیوازه نه‌بوایه.

بن علی ده‌یگوت من لیتان تیده‌گه‌م، واته لیتان تیده‌گه‌م! بن علی دیکتاتۆر به‌و شیویه قسه‌ی ده‌کرد بۆ گه‌له‌که‌ی، دوا‌ی ئه‌وه‌ی مه‌له‌کردنه‌که‌ی به‌ پێچه‌وانه‌ی ته‌وژمی ئاوه‌که‌ی لی‌هات و گه‌رانه‌وه‌ی بۆ نه‌بوو، دوا‌ی ئه‌وه‌ی که‌ بینی پرسوا‌کردنی گه‌ل و تۆمه‌تبارکردنیان به‌وه‌ی که‌ له‌ نێو پیزی خۆپیشانده‌راندا ژماره‌یه‌ک پیس و گلا‌و هه‌ن و ترساندنیا‌ن به‌ تیرۆریست سودی نیه، بینی هه‌موو ئه‌مانه‌ شتانیکی به‌سه‌ر چوون و ئیستا دادی ناده‌ن و پزگاری نا‌که‌ن.

بن علی دوا‌ی چه‌ندین سا‌ل له‌ سته‌م و دیکتاتۆریه‌ت به‌سه‌ر گه‌ل و برسی کردن و سو‌کایه‌تی کردن به‌ شکۆیان، گه‌رپایه‌وه و داوا‌ی لی‌بوردرنی له‌گه‌له‌که‌ی کرد، وه‌ک ئه‌وه‌ی به‌ درێژای ئه‌و چه‌ند سا‌له‌ بێ عه‌قل بوو بی‌ت و له‌ گه‌له‌که‌ی تینه‌گه‌یشت بی‌ت، ده‌ست و په‌یوه‌نده‌که‌ی هه‌لیانخه‌له‌تاند بی‌ت و درۆیان له‌گه‌لدا کرد بی‌ت. وه‌ک ئه‌وه‌ی ئیستا به‌ هۆش خۆی هات بی‌ته‌وه دوا‌ی تۆشینی مه‌ی، و له‌وه‌ تییگه‌یشت بی‌ت که‌ پێویسته‌ پێز له‌ شکۆی گه‌له‌که‌ی بگریت. بۆیه به‌لێنیدا به‌ لی‌پرسینه‌وه له‌وانه‌ی که‌ هه‌لیانخه‌له‌تاندوه و درۆیان له‌گه‌ل کردوه به‌ درێژای ئه‌و چه‌ندین سا‌له‌.

له‌و ماوه‌یه‌دا سه‌رۆک سی‌ جار له‌سه‌ر شاشه‌کانی ته‌له‌فزیۆن ده‌رکه‌وت:

له‌ جاری یه‌که‌مدا به‌ هه‌رپه‌شه‌کردن ده‌رکه‌وت، و هه‌ولیدا جیاوازی بخاته‌ نێوان خۆسوتاندنی (محمد بو‌ عزیز) و ئه‌و گه‌نجه‌ نا‌پازه‌ بی‌کارانه‌ی که‌ له‌ شه‌قامه‌کانی شاره‌ جیاوازه‌کانی تونسدا نا‌په‌زایه‌تیا‌ن ده‌رده‌بپی، و هه‌رپه‌شه‌ی لی‌پێچینه‌وه و سزادانی لی‌کردن، هه‌ر له‌ هه‌مان کاتی ده‌رکه‌وتنی ئه‌و یه‌که‌م جاریدا سه‌رکۆنه‌ی که‌نالی جه‌زیره‌ی قه‌ته‌ری کردوو تۆمه‌تباریکرد به‌ ووتنی شتی نا‌پاست بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی درۆ. ئه‌مه‌ جگه‌ له‌وه‌ی هه‌ستا به‌ ئه‌نجامدانی گۆرانا‌کاری وه‌زاری و سه‌ره‌تاش به‌ گۆرپینی وه‌زیره‌کانی په‌یوه‌ندی و ئابوری و ژماره‌یه‌ک پارێزگاره‌کانی شاره‌کان ده‌ستی پیکرد، له‌

نېو ئەو پارىژگايرانەشدا پارىژگارنى شارى (صىدە بوزىد) ۋەك ئەۋەى بىيەۋىت جەنگەكە لەگەل ھۆكارەكانى راگەياندىندا بەرپۆۋە بىيات، بە تايىبەتى كەئالى جەزىرە، ئەمە بەبى ئەۋەى ھىچ جۆرە حسابىك بۆ تۆرە كۆمەلەيەتەكانى ۋەك فەيسبوك و تۆرەكانى تر، و گەرپانەۋەى خويىندكاران بكات بۆناۋەندەكانى خويىندىن پاش بەسەربردىنى پشۋى نىۋەى ۋەزى خويىندىيان، بە شىۋەيەك كە كاتىك ئەو خويىندكارانە گەرپانەۋە بۆ ناۋەندەكانى خويىندىنى خۇيان، پىكدادان و پوبەپوبونەۋەكان لەگەل ھىزە ئەمىنەكاندا پەرەيان سەند و زىادىيان كرد بە تايىبەتى لە شارى تونسسى پايتەختى ولاتدا.

لە جارى دوۋەمدا جارىكى تر بن على دەرگەۋتەۋە بۆ تۆمەتباركردىنى ئەۋانەى كە خۆى ناۋى دەبىردن بە كۆمەلەيەكى كەم. بەلئىنى خەيالى راگەياندى بە خستىنە سەركارى (سى سەد) ھەزار بىكار لە ماۋەى دوو سالدا، رىگەى بە خۇيدا كە لە كەئالىكى سەربەخۆى ولاتەكەيەۋە دەرگەۋىت كە خاۋەندارىيەتەكەى دەگەرپايەۋە بۆ (الھاشمىى الحامدى) يەككە لە سەركردەكانى پىشۋى بزوئەۋەى نەھزەى ئىسلامى تونسسى. ئەمە جگە لەۋەى كە رىگەيدا بە ۋەزىرەكانى حكومەتەكەى بەتايىبەتى (سمير العبيدى) ۋەزىرى لاۋان، بە دەرگەۋتىنى لەسەر شاشەى كەئالى ئاسمانى جىزىرەى قەتەرى، ۋەزىرى خويىندىنى بالا (بشير التكارى) ۋەزىرى گەشەپىدان و ھاۋكارى نۆۋدەۋلەتى(نورى الجوينى)، لايەنگران و دىئۆزانى پزىمەكەى، ئەۋانەى كە ناۋى خۇيان نابوۋ چالاكى كۆمەللى مەدەنى لە ديارترىن ئەو كەسانەش(برھان بىسىس)، ۋە سەركردەكانى ئۆپۆزىۋىنى ولاتەكەى ئەۋانەيان كە بەلايەنگرى خۆى ناسرابوون ۋەك (مونزىر سابىت) ئەمىندارى گشتى پارتى كۆمەلەيەتى و ئازادىخۋازى چەپرەۋ.

لە جارى سىيەم و كۆتايدا، بن على بە شىپزىيەكى زۆرە ۋە دەرگەۋت، ھەۋلىدا تونسسىيەكان بە گوتارە ھەرپەمەكىيەكەى پازى بكات، كە تىكەلەيەك بوو لە شىۋەزارى بازارى و زمانى ستانداردى عەرەبى، بەلام ئەۋانەى كە گوتارەكەيان بۆ تۆماركردىبوو، لە بىريان چوۋ بوو كە مۇنتازى بكن، يان نەيانزانى بوو مۇنتازىكى باشى بكن، بۆيە

ئەوانەنى كە شارەزايان لە بوارى مۆنتاژ و پاگەياندا ھەبوو، بە خىراى زانيان كە ئەو گوتارەى تۆماركراو ھە بە پاستەخۆى پيشكەشى ناكات.

كاتىك ويستى لاساى (شارل ديگول) بكاتەو ھە ھەوتنەو ھە دەستەواژەى (لېتتان تېدەگەم)، ھەولېدا قوربانى بە دەست و پەيوەندەكەى دەوربەرى بدات لە پېناو خۆيدا، بە تايبەتى ھەزىرى پاگەياندن (عبدالوھاب عبداللە) و پراويزكارى تايبەتى خۆى (عبدالعزيز كورى چياو). پاگەياندا كە ھەزىرى ناوخۆ (رفيق الجاج قاسم) دەگورپت بە (ئەحمەد فريە).

ھەر لە ھەركەوتنى جارى سېھميدا بەلئىنى ئازادى و ھەلگرتنى كۆت و بەندەكانيدا لەسەر ئەنتەرنېت و، پريزگرتن لە دەستور و خۆ ھەلئەبژاردنەو ھە بۆ ھەلئەبژاردنەكانى سەرۆكايەتى سالى (٢٠١٤) ز. ھەروەھا بەلئىندا بە دابىنكردنى ھەلى كار و دابەزاندنى شەمەكە بنەپەتەكانى ھەك ئارد و شەكر و تەماتە و نان. دۆست و پەيوەندەكانى تۆمەتباركرد بە ھەى كە ھەلەيان ئەنجامداو ھە فەرمانىكرد بە بەكارنەھيئەتى چەك تەنھا لە كاتى بەرگریدا نەبىت، ھە بەلئىندا بە دروستكردنى دوو لىژنە بۆ لىكۆلئەو ھەى لە پووداوەكان و بەرتيل و گەندەلى، ھەك ھەولئىك بۆ پاكىشەنى سۆزى خەلكى و مانەو ھەى لە دەستەلاتدات تا سالى (٢٠١٤) ز.

بەلام لەبەرەبەيانى پۆزى ھەينەو ھەخۆپيشاندەرە تونسبەكان پڑانەو ھە سەر شەقامەكانى پايتەخت، لە بەردەم ھەزارەتى ناوخۆ كۆبوونەو ھە داواى پۆشتنى سەرۆكيان كرد. لە ھەرئەنجامى ئەو گۆرپانكارىانەدا ھەزىرى ھەرەو ھە پاگەياندا كە ھەكرىت ھەكومەتئىكى ھەوپەيمانى دروست بكريت، بەلام ئەمەش دادى نەدا، پاشان سەرۆك ھەكومەتى ھەلۆەشانەو ھە داواى ئەنجامدانى ھەلئەبژاردنى پيشبۆختەى كرد لە داوى شەش مانگ، بەلام خۆپيشاندان و ناپەزايەتەكان بەردەواميان ھەبوو تا ئەو كاتەى ژەنەرال بن على سەرۆك و ژمارەيەك لە ئەندامانى خيژانەكەى ھەلھاتن و ولاتيان بەجى ھيشت.

بن على لە بەرەبەيانى پۆڭى (۷ ئۆفەمبەرى سالى ۱۹۸۷) ز گەيشتە دەستەلات، بە بەلگەنامەيەكى پزىشكى كە بى تۈنەي سەرۆكى پېشۋى تۈنس (بۇرقىبەي) دەسەلماند لە بەپۆەبىردىنى ولاتدا، لە وكتەدا جگە لە بانگەشەي پېزىگرتنى لە دەستور ئەۋەشى پاگەياند. (كە لە دۋاي ئەم پۆڭەۋە، بۈر نىيە بۇ دەستەلات بە درىژاي تەمەن) بەلئىندا بە دروستكردنى دەۋلەتى ياسا و دامەزراۋەي، بەلام سەرچەم ئەۋ بەلئىنانە بە جىگىر بۈۋى دەستەلاتكەي كۆتايان ھات. ئەۋ پياۋە گرتنى ھەموو شتىكى كىرەبۈۋ بۇ خۇي، تەنەت ئايندەي خۇشى، ھەموو ولاتى پەنگ پېزىگرت بە پەنگى مۇر، ئەۋ پەنگى كە خۇي ھەزى لى بۈۋ، پەنگى تەلەفزيۇنى ولات و ستۈنى پردەكانىشى كۆپى بە پەنگى مۇر، بە جۆرىك تۈنسىيەكان لە پەنگى سۈرى ولاتكەيان دەترسان، كە نەۋەك و لەگەل ھەزەكانى سەرۆكدا نەگونجىت. شۈيئەكەوتۈۋانى پېش بېكىيان دەكرد لە پازىكردنى ھەزەۋارەزۈۋەكانى سەرۆك و يارىكردن بە دەستورى ولات. وئىنەكانى لەسەر شۈيئەكانى ولاتدا بلاۋكرانەۋە، ۋەك ھەۋلىك بۇ شاردنەۋەي گەندەلپەكانى بنەمالەكەي.

گەندەلى لەسەرچەم جۈمگە سەرەكەكانى ولاتدا بلاۋبۈۋىۋە، بنەمالەي فەرمانپەرۋا دەستى گرت بەسەر ھەموو تۈۋانكانى گەل و گىرنگىرتىن كەرتەكانى ۋەبەرھىنانى ولاتدا ۋەك:كەرتى زەۋىي و بىناسازى و يازرگانى ئۆتۈمبىل و گەشت وگوزار و پاگەياندن. ھەۋلىدا گەل ھۆگر بىكات بە خۈگرتن بە تۆپى پېۋە، كە بەتەۋاۋەتى زال بۈۋ بۈۋ بەسەر قەسەي بەرنامە تەلەفزيۇنىيەكان و قەسەي شەقامدا، بەلام لەمەشدا سەرەكەۋتۈۋەيتۈۋى شەقامى پى پابگىرت.

ئەۋ پياۋەي كە بەلئىنى دەستاۋ دەستكردنى ئاشتىيانەي دەستەلاتىدا بۈۋ، دەۋىيىست تا كۆتاي تەمەنى لە دەستەلاتدا بىمىنىتەۋە، ئەگەر بە پىشتى خۈيى ھاۋلايتيانىش بىت، بەلام ئەۋ پاپەپىن و خۇپىشاندانەي كە دۋاي خۇسوتاندنى (بۇ ھەزىن) ھەموو شارەكانى ولاتى گىرتەۋە، ئەۋ خەيالەي بن على لەبەر يەك ھەلۋەشانەۋە.

زىن العابدىن بن على بە بەلگەنامەيەكى پزىشكى ھاتە سەر دەستەلات كە دەيسەلماند سەرۆك بۇرقىبە ناتۈۋانئىت كاروبارەكانى ولات بەپۆە بىبات، ئەۋ بە زەبىر و زەنگ و چىنگى

ئاسنین بۆ ماوهی (۲۳) سال دەستەلاتی خۆی سەپاند، بەلام دواچار ناچارکرا بە فرۆکەیهکی سەربازی لەگەڵ خیزان و کەسە نزیکەکانیدا لەبەردەم ئیرادەیی گەلدا پابکات، دواي دروست بوونی خۆپیشاندانێک کە سەرجهەم ولاتی گرتهوهو بۆ ماوهی یەک مانگ درێژەیی کیشا.

لە پۆژگاری بەرپابوونی ناپەزایەتی خۆپیشاندانەکانی گەلی تونسا، لە شاشەکانی تەلەفزیۆنەو دوو دیمەنی تەواو جیاوازان بینی، دیمەنێک کە سەربازێکی تونسی نیشان دەدا لە کاتی هێرشکردنە سەر ھاوڵاتیەکی خۆپیشاندەر لە گۆرەپانی گشتی بەردەم وەزارەتی ناوخۆی ولات لە گەرمەي ناپەزایەتیەکانی ھاوڵاتیاندا، دیمەنێکی ھاوڵاتیەکی تونسی پیشاندەدا، کە چەپکە گۆلێکی جوانی بەدەستەو بوو لەسەر بۆنیتی ئۆتۆمبیلێکی سەربازی دای دەنا لە نزیک پەیکەری ئیبن خلدون لە گۆرەپانی ئازادی، ئەو دیاریەک بوو بۆ نیشاندانی خۆشەویستی لە نێوان ھاوڵاتیانی ئاسای و سەربازدا لەو شۆرشە سەرسۆڕەییەتەرەي تونسا.

بەو شیوەیە تونسیەکانی چیرۆکی پالەوانی خۆیان نوسیوە لە پیزی نەمرەکاندا، شۆرش بە ھەموو پێوەرەکان مایەو وەک ئەزمونێکی ناوازە، کە بەپاستی شایستەي ئەوێە لیکۆلینەو شیکردنەوێ زیاتری لەسەر بکری. گومانیشی تیدا نیە بۆ نەوکانی داھاتوو سەرجهەم ئازادیخوازانی دونیاش، وەک سەرچاوەیەکی ئومێد بەخش دەمیننیتەو بۆ بەرەنگاربوونەوێ دیکتاتۆری و ستەم و جەورو زۆرداری.

20- نه فرینی به پشتاویشتکردنی دهسته لات... بزماریک که موبارهک نه

تابووتی خویدا!!!

له (۲۵) یناير گه لی میصر به یه کده نگ گوتی :نا بۆ به پشتاوپشتکردنی دهستلآت،
تا مبارهك نه بیته تاكه جیگره وهی خوی و بژاردهی کوتای بۆ گه!

په دکردنه وهی به پشتاوپشتکردنی دهستلآت، یه کیك له هۆکاره سه ره کیه کانی
دروست یوونی شۆپشی یناير بوو، دواي ئه وهی بابه تی به پشتاوپشتکردنی دهستلآت بۆ
پژیمی فه رمانپه وای میصر بوو بوویه بابه تی ژیان یان مردن. ئه وهی که پوون بوو
بوویه وه، ئه وه بوو مبارهك له ئاماده کاریدا بوو، تا شتیك له و باره یه وه بکات، ته نانه ت
ئه گهر به توندکردنی ملیونه ها هاو لاتی میصری نه یاری بیروکی به پشتاوپشتکردنی
دهسته لاتیش بیته له سوچی زیندانه کاند!

تا ئه وهی مبارهك نۆر به پوونی دهستیگرد به موراوه غه کردن له گۆره پانی
ئه مریکیدا، به ئامانجی به دهسته تهنانی پیروزیای و پالپشتی ئه مریکی بۆ پڕۆژه که ی و
دهست به سه رداگرتنی دهسته لآت بۆ کوپه که ی.

شۆپش هات بۆ ئه وهی میصریه کان پاییگه یه نن، که ئه وان دواي ئه و پۆژه پازی نابن
که دهسته لاتدارانی ولاته که یان چی دیکه، وهك ئامیریکی بیگیان هه لسوکه وتیان له گه لدا
بکه ن، شۆپشی ۲۵ یناير کوتای هینا به سه رده میکی درێژ له حوکی تاکپه وی و
نۆرداری و ژێرده سه ته ی.

شۆپشی میصر، سه رجه م چین و توێژه کانی به شداریان تیدا کردوو، سه رکه وتنی
به دهسته تهنانا له جی به جیگردنی ئامانچ و داواکاریه کانی، دهستی پیکرد به وازه تهنانی
مبارهك له دهسته لآت و درێژه ی کیشا به دانانی خالی کوتای بۆ سه رده می هه لبژاردن و
پاپرسیه ساخته کان و دانانی دهستوریکی نوێ که گونجاو بیته له گه ل گیانی سه ده ی
بیست و یه کدا، سه ره پای هه موو ئه مانه ش شۆپش دۆسیه ی به پشتاوپشتکردنی

دهسته لاتی له میصردا بۆ ماوه یه کی نادیار داخست. کۆتای هینا به ئەصله که (حوسنی موبارهك) خۆیی و، جیگره وه که ی (جمال موبارهك) ی کۆپی.

ئەوهی که ئەمە ی خیراتر کرد هەلبژاردنه کانی سالی (۲۰۱۰) ز بوون، ده‌بینین به‌پێوه‌چوونی هەلبژاردنه‌کان به‌ره‌و ئەو ئامانجه‌ بوون، به‌شیوه‌یه‌ك که سه‌رجه‌م جۆر و شیۆزه‌کانی ساخته‌کای تیدا به‌کاره‌یترا، که میصر له‌وه‌و پێش شتی وای به‌خۆوه نه‌دی بوو، هه‌مووشی بۆ به‌ده‌سته‌یتانی یه‌ك ئامانج، ئەویش دروستکردنی په‌رله‌مانیکی ئاماده‌کراو که پرلای دایکیك بگێرێت، بۆ ئەوهی له‌سه‌رده‌ستی ئەو سه‌رۆکی داهاتووی میصر (جمال موبارهك) له‌ دایک بێت.

مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی په‌رله‌مان کۆکردنه‌وه‌ی موبارهك و کۆپه‌که‌ی بوو له‌سه‌ر یه‌ك ئامانج ئەویش له‌ ئامیژگرته‌ی پزیمیکی نوێ ی موبارهکی بوو له‌ میصردا، هه‌رچه‌نده موبارهك بیرى مانه‌وه‌ی ده‌کرد له‌ پۆسته‌که‌ی به‌ شیوه‌ی هه‌تا هه‌تای و خۆ پالۆتنی به‌ شیوه‌یه‌کی فه‌خری بۆ هەلبژاردنه‌کانی داهاتووی میصر، به‌لام پیرگیش نه‌ده‌بوو له‌ خۆپالۆتنی جمالی کۆپی گواستنه‌وه‌ی ده‌سته‌لات بۆی، ئەوه‌ش به‌و مانایه‌ ده‌هات که هه‌ردوو پالۆتراو به‌ گوێزه‌ی سیناریۆکه که چانسی سه‌ره‌که‌وته‌نی سه‌د له‌ سه‌دیان هه‌یه بریتین له‌ موبارهکی باوک و جمالی کۆپی، ئەگه‌ر موبارهکی باوکیش ته‌مه‌نی درێژه‌ی بکێشایه‌، تا کاتی هەلبژاردنه‌کانی داهاتوو، که به‌ ئاشکرا شوینه‌واری نه‌خۆشی و به‌سالا‌چوونی پێوه‌ دیار بوو، ئەوا پازی ده‌بوو به‌ سازشکردن له‌ سه‌رۆکایه‌تی میصر و پێگه‌ی ده‌دا به‌ پارتی نیشتمانی دیموکراسی ده‌سته‌لاتدار که‌سیکی نر جگه‌ له‌خۆی بۆ پۆستی سه‌رۆکایه‌تی میصر کاندید بکه‌ن، له‌به‌ر ملیۆنه‌ها هۆکاریش ئەو کاندیده جگه‌ له‌ جمال موبارهکی کۆپی که‌سی تر نه‌ده‌بوو.

سه‌ره‌پای بانگه‌شه‌ی جمال بۆ خۆیی به‌نبی‌ پاگه‌یاندنێکی پوون و ئاشکرا، که گوايا نوینه‌رایه‌تی نه‌وه‌ی گه‌نج ده‌کات و، هیوایه‌که بۆ نوێ کردنه‌وه‌ی خوێنی پارتی نیشتیمانی ده‌سته‌لاتدار، به‌لام له‌ راستیدا فه‌کره‌ی نوێ ی حزب، هه‌مان شیوه‌ی فه‌کره‌ی کۆنی حزب بوو، ته‌نها له‌یه‌ك شتدا نه‌بێت، ئەویش ئەوه‌بوو که فه‌کره‌ی نوێ له‌سه‌ر زمانێ

جمال موباره‌كه‌وه ده‌رده‌چوو، له كاتێكدا فكره‌ی كۆن له‌سه‌ر زمانی موباره‌كی باوكه‌وه ده‌رچوو بوو. ئه‌وه‌ش ته‌نها جیاوازی گه‌وره‌ بوو له‌ نێوان سه‌رۆکی پارتی نیشتمانی ده‌سته‌لاتدا و خاوه‌نی فكری كۆن حوسنی موباره‌ك، له‌گه‌ڵ سه‌رۆکی لیژنه‌ی سیاسه‌تی حزب و خاوه‌نی فكره‌ی نوێ جمال موباره‌كی كۆپی. جگه‌ له‌مه‌ فكره‌ی نوێ، كه‌ له‌وانه‌شه‌ به‌ هۆكاری بۆ ماوه‌ی بی‌ت، به‌ هیچ شتیه‌یه‌ك پازیکردنی پای گشتی و وه‌لامدانه‌وه‌ی داواكاریه‌كانی خه‌لكی له‌ پێشینه‌ی كاره‌كانیدا نه‌بوون.

شتێکی پوون بوو، كه‌ فكره‌ی نوێ وه‌ك فكره‌ی كۆن، له‌ توانایدا نه‌بوو ته‌نها بۆ ماوه‌ی پۆزیکیش واز له‌ یاسای باری نا‌ئاسای به‌ی‌تی‌ت، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی هیچ ده‌سته‌لاتی‌کی دیکتاتۆری واز له‌ ئامرازه‌كانی سه‌ركوتکردنی خۆی نا‌هێ‌تی‌ت كه‌ له‌ به‌رده‌ستیدان، به‌ هۆی به‌رزکردنه‌وه‌ی ئاستی داواكاریه‌كانی گه‌ل به‌ هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی یاسای باری ته‌نگه‌تاوی له‌ ولاتدا.

پارتی نیشتمانی كۆن به‌ درێژای ماوه‌ی فه‌رمانه‌روایه‌تی خۆی، دامه‌زراوه‌ یاسایی و جێ به‌جێكاره‌كانی بۆ خۆی زه‌وتكردبوو، خاوه‌نی پارتی نیشتمانی نوێش، ده‌زگاکانی پاگه‌یانندی ولاتی بۆخۆی قۆرخكردبوو، به‌ شتیه‌یه‌ك كه‌ شاشه‌ی كه‌ناڵه‌ ئاسمانی و ته‌له‌فزیۆنه‌ ناوچه‌یه‌كان وینه‌ی سه‌رۆکی لیژنه‌ی سیاسه‌تی پارتی نیشتمانیان لێ‌نه‌ده‌ب‌را، كه‌ له‌ میانه‌ی ده‌ركه‌وتنه‌كانیدا وانه‌ی فكری نوێ حزبی فی‌ری ئه‌ندامان و بینه‌ران ده‌كرد.

بیرکردنه‌وه‌ی نوێ ی پارتی نیشتمانی، وه‌ك هه‌مان بیرکردنه‌وه‌ی كۆن له‌ به‌رژه‌وه‌ندی پیاوانی كاردا بوو، هیچ گرنگیه‌کی به‌ به‌رژه‌وه‌ندیه‌كانی زۆرینه‌ی گه‌لی هه‌ژاری می‌صر نه‌ده‌دا. هه‌ندێك ده‌لێ‌ین ئه‌گه‌ر وا پ‌ریار بی‌ت جیاوازیه‌ك هه‌بی‌ت له‌ نێوان بیرکردنه‌وه‌ی كۆنی حوسنی موباره‌ك و، بیرکردنه‌وه‌ی نوێ ی جمالی كۆپیدا ئه‌وه‌ جیاوازیه‌کی زۆر ساده‌و كه‌مه‌و بریتیه‌ له‌وه‌ی كه‌ بیرکردنه‌وه‌ كۆن وای ده‌بینی می‌صر بی‌وه‌ژنی پارتی

نيشتمانى موبارهكهو، بپرکردنهوهى نویش وای دهبینیت كه مصر بیوهژنى سهروكى لیژنهى سیاسهتهکانى پارتى نیستامنى جمال موبارهكه.

سهروك كۆمارهكانى پیشتزی میصر، پلان و بهرنامهیان نهبوو بۆ بهشتاوپشتکردنى دهستهلاتهكەیان، هەرچەندە زۆر به توندی دهستیان به دهستهلاتهوه گرت بوو تا مردن یان کوشتن یان دهركردنیان به زهبرى هیز، بهلام موبارهك پلانى ههبوو بۆ ئهواره.

به پشتاوپشتکردنى دهستهلاتى میصرى بابەتیكى نهینى مالبهرى (ویکلیکس)ی ئهمریکى بوو، كه دواى ماوهیهك له لادانى موبارهك و کوپهكهى بلاوى کردنهوه، له بهلگهنامهیهكى نهینیدا باس لهو لهمپهر و ناپههتیانه دهکات كه دینه ریگهى حوسنى موبارهك بۆ پازیکردنى سوپا، بۆ ئهوهى پازیان بکات، تا کوپهكهى بکات به میراتگری دهستهلاتهكهى له پاش خۆی. ئهوبروسكه بهلگهنامهیه، جهخت لهسهر ئهوه دهکاتهوه كه لهوانهیه ئهواره به پرژیهیهكى دیاریکراو ئاسان بیّت، له حالهتى پودانى وازهینانى حوسنى موبارهك له دهستهلات تا ئهوکاتهى خۆی له ژياندا بیّت و نهمرد بیّت، لهبهر ئهوهى ئهواره دهبیته هۆى ئیحراج بوونی دامهزراوهى سهریازی میصرى كه بپرۆكهى میراتگری پهد دهکاتهوه، له وانهیه ناچار به بیدهنگیان بکات ئهگەر به نا بهدلیش بیّت، بهلام ئهگەر موبارهك وهصیهت بکات بۆ ئهوهى کوپهكهى له پاش خۆی دهستهلاتى میصر وهبرگیریت، ئهوه كەس پابهند نابیّت بهو پاسپاردیهوه، له پوانگهى ئهوهوه كه زۆرینهى سهركرده بالاکانى سوپا ئهوجۆره گواستنهوهى میراتگری دهستهلات پهد دهگهکتهوه، لهسهروى ههموشیانهوه به گوێرهى ئهم بهلگهنامه نهینیه ئهمریکیه كه مالبهرى (ویکلیکس)ی ئهمریکى بلاوکردۆتهوه، وهزیری بهرگری (موشیر محمد حسین

گىنگاۋى) ۋ سەرۆكى دەزگاي ھەۋالگىرى مىصرى (لىۋا عمر سلىمان). ئەم دوۋانە تەنانتە لە كاتى زىندوۋىيەتى حوسنى موبارەك خۆشيدا دەتۈانن لە دژى ئەو كارە بوەستىنەۋە. بەلگەنامەيەكى نەيتى ئەمىرىكى كەلە بالۆيزخانەى ئەمىرىكى لە قاھىرە دەرچوۋە لە بەروارى (۳ ئەپرىلى سالى ۲۰۰۶) ز. باس لە ھۆكارە يارىدەدەرەكانى پىگە خۆشكردن دەكات، لە بەردەم جمال موبارەكى كوردا تا شويتى باۋكى بگىرتەۋە لە دەستەلاتدا، ئەمە جگە لە ئاماژەدان بە لەمپەرەكانى بەردەم ئەو گواستىنەۋەى دەستەلاتە. ئەمەى خوارەۋەش دەقى ئەو بەلگەنامەكەيە:

بەرۋار: ۲-۴-۲۰۰۶

بالۆيزخانە لە قاھىرە

نەيتى

بۇ نۆردراۋ: ۋەزارەتى دەرەۋە لە واشىنتۆن

بابەت: جمال موبارەك: كردهۋەكان لە وشەكان بەھىزترن

نوسىن ۋ ئامادەكردى: ستۋارت جونز جىگىرى سەرۆكى نۆردە

كردەنەۋەى بابەت:

كىشەى جىگىرى سەرۆكايەتى لە مىصر، گەرمترىن كىشەى ناوخۆيى دىمەنى سىياسى مىصرە، بە پىچەۋانەى ئەۋانەى پىشخۆى، سەرۆك موبارەك جىگىرى بۇ خۆى دىيارىنەكردوۋە. سەرۆك موبارەك كەماۋەى خولى پىنچەمى سەرۆكايەتەكەى لە مانگى (سىبىتەمبەرى سالى ۲۰۰۵) ز دەست پىكردوۋە، لە مانگى مايۆ تەمەنى (۷۸) سال تىدەپەپىنىت، ھەرچەندە بە ھىزەۋ تەندروستىەكى باشى ھەيە، بەلام تەمەن تىدەپەپىت ۋ درەنگ يا زوۋ كۆتاي بە ژيان دەھىتتت.

پېشېبىنيەكان وەھان كە موبارەك برەو بەوہ دەدات كە كۆپرەكەى (جمال موبارەك (جېڭەى بگريتهوہ لە دەستەلاتدا، ئەو بىرۆكەيەش لە سالى (٢٠٠٢) ز زيادى كردوہ، كاتىك كۆپرە بچوكەكەى (جمال) گەيشتە ناوہندى سەرۆكايەتى لە پارتى نىشتمانى ديموكراسى دەستەلاتدار.

هەلوئىست لەسەرگۆرەپان:

هەريەكە لە جمال و حوسنى موبارەكى باوكى بەبەردەوامى ئەوہ پەد دەكەنەوہ كە هېچ جۆرە سىنارىيۆيەكى ميراڭگرى ھەييت بۆ بەپشتاوپشتكردنى دەستەلات لە مىسردا، بەلام كردەوہكانى جمال و حوسنى موبارەكى باوكى و ئەوانەى دەورووبەريان لە قسەكانيان گرينگەرن، وەك چۆن ژمارەيەكى زۆر مىصرى پيمان دەلێن: ئەوان ديمەنەكە لە گۆرەپانەدەكەدا ئامادە دەكەن بۆ پيشوازيكردن لە چوونە سەردەستەلاتى موبارەكى كۆپ.

لە ھاوینی سالى (٢٠٠٤) ز، و كۆتای سالى (٢٠٠٥) ز سەرۆك گۆرپانكارى وەزارى ئەنجامدا، بە گۆيرەى ئەو گۆرپانكارى وەزارىانە، زۆرينە كەسە كۆنەكانى پارتى فەرمانرەوا لابران، ژمارەيەك گەنجى تەكنۆكرات شوپيان گرتەوہ، كە زۆرينەيان پەيوەندى راستەوخۆيان ئاراستەوخۆيان بە جمال موبارەكى ھەيە.

لە سەرەتای سالى (٢٠٠٦) ز گۆرپانكارى لە پارتى دەستەلاتدارى مىسرىدا پوویدا، كە بە گۆيرەى ئەو گۆرپانكارىانە جمال موبارەك پۆستى يارىدەدەرى ئەمىندارى گشتى حزبى وەرگرت، كە ئەو پۆستە ھاوتای پۆستەكەى (زەكەريا عەزمى) سەرۆكى ديوانى سەرۆكايەتى كۆمار و پۆستەكەى (مفید شهاب) ى سەرۆكى ئەنجومەنى وەزيران بوو. ئەمە جگە لەوہى كە ئەو گۆرپانكارى حزبىانە ژمارەيەك لە كەسايەتى و دۆستە نزيكەكانى جماليان برەدە نيۆ پۆستە گرينگەكانى حزبەوہ، كاتىك ژمارەيەك لە بەرپرسى كۆنى حزب گۆرپانيان بەسەردا ھات وەك (كمال شازەل) ى ناويانگ خراپ.

جېڭىربوون :

مارەكردنى خەدىجە جمالى خانىمى يەكەمى داماتوۋى كۆمەلگاي مىصرى لە تەمەنى (۲۴) سالىدا، لە پوۋى بىرۈچۈنى پاي گشتى خەلگەۋە، ۋەك ھەنگاۋىكى تر بەرەۋ سەرۋكايەتى لىكدرابەۋە. لە ۋ كۆمەلگايەى كە پىاۋان لە خوار تەمەنى سى سالىۋە ۋىانى ھاۋسەرگىرى پىكەدەھىنن جمال تىايدا تەمەنى گەيشتۈۋوۋە سەروى چل سال و ۋىانى ھاۋسەرگىرى پىكەنەھىنا بو، بەلام ئەۋ ۋنھىنانەى جمال ۋەك ئەۋان دەيانگوت، بە ئامانجى بەدەست ھىنانى فراۋان بوونى جەماۋەرى خۆى بوو لە نىۋ كۆمەلگەى مىصرىدا.

ھىچ ئامانجىكى تىرى نەبوو :

لە (۲۸) مانگى مارس، جمال موبارەك بە ياۋەرى زومى كامىراكان، سەردانى گەرەككىكى ھەزار نشىنى كرد، كە دەكەۋتە پۆژئاۋى ناۋەپاستى قاھىرەى پايتەختەۋە، جمال موبارەك لەگەل ۋەزىرى نىشتەجى كردن و يەككە لە دۆستەكانى بەناۋى (ئەحمەد المغربى) شىرتى پىۋژەيەكى نوى نىشتەجى بوونى پچراند، كە بە يارمەتى (دامەزراۋەى گەنجانى ئايندە) دروستكرايوون و بە نرخىكى ھەرزان دەدرانە ئەۋ كەسانەى كە ھەزار بوون. ئەۋ كۆمەلەيە لە سالى (۱۹۹۹) ز دامەزرا بوو ئامانجى يارمەتىدان و پىركردنەۋەى پىداۋىستىيەكانى گەنجانى ھەزار بوو.

زۆرىنەى چاۋدىرانى سىياسى لەۋ باۋەپرەدان، كە ئەۋ دامەزراۋەيە ۋەك دەروازەيەك بەكاردەھىنرەت بۆ ئەۋەى جمال لىيەۋە بچىتە گۆرەپانى سىياسى ۋلات. لە كاتى كىردنەۋەى پىۋژەكە جمال بە يەككە لە پۆژنامەنوسەكانى گووت كە ياۋەرى دەكرد) ھاۋىن تەنھا بۆ يارمەتى و خزمەت، ھىچ ئامانجىكى ترمان نىە). لە ھەمان پۆژدا جمال لە يەككە لە پىۋگرامە گىتوگۆيەكانى كەنالى يەكى مىصرىدا دەرەكەۋت، كە نالەكە بە درىژاى ئەۋ پۆژە ھەتا ئىۋارەۋ پەخشكردنى بەرنامەكە، ئاگادارى بۆ ئەۋ بەرنامەيە دەكرد، لەبەر گرنگى پىدانىشى جارىكى تر لە (۲۹) مارسدا دووبارەى كىردەۋە. جمال لە قسەكانىدا جەختى دەكردەۋە لەسەر كارەكانى خۆى بۆ نوپىكردنەۋەى گەنجانى پارتى

نیشتیمانی و پهره‌پیدانی چاکسازی و بیرى نوئى جىزب، نه‌وه‌شى په‌دکرده‌وه که خوى دور بگریت له شه‌قامى گشتى خه‌لک و جه‌ختى له‌سه‌ر نه‌وه کرده‌وه که حه‌ز ده‌کات دابه‌زیتته نیتو شه‌قام و گوئ له داواکاریه‌کانى خه‌لکى بگریت، نه‌وه‌شى دووپات کرده‌وه که به شیوه‌ی خولى سهردانى پارێزگا جیاوازه‌کانى میصر ده‌کات. به‌لام زیاتر باسى له خوى و بره‌ودانى به‌خوى نه‌کرد، تا خه‌لکى هه‌لسوکه‌وته‌کانى به هه‌له لیکنه‌ده‌نه‌وه.

له‌م دوايانه‌دا تیبینى نه‌وه‌مان کردووه، که جمال له گه‌شته‌کانى ده‌ره‌وه‌ی قاهره‌ی پایته‌ختدا شوینى باوکى گرتۆته‌وه، به تایبه‌تى له پێپه‌ه‌سمى پچراندنى شریتى کردنه‌وه‌ی فروکه‌خانه‌ی (جوبى) له شه‌ره‌م شه‌یخ، نه‌و پووداو‌ه‌ش گرنگیه‌کى زۆرى پیدارا، به شیوه‌یه‌ک که جمال وه‌ک سه‌رۆکى ده‌وله‌ت ده‌رده‌که‌وت.

به‌رده‌که‌ی وه‌شاند :

ده‌رباره‌ی هه‌وله‌کانى بۆ گه‌شتنى به پۆستى سه‌رۆکایه‌تى ولات، جمال موباره‌ک بۆ به‌رنامه‌ی (تیک شۆ) که له به‌روارى (٢٨) مارسدا په‌خشکرا گوتى :پوونه وه‌ک پوونى هه‌تاو، که من هه‌چ نه‌یتیکم نیه بۆ وه‌رگرتنى پۆستى سه‌رۆکایه‌تى ولات، من نیستا هه‌موو هه‌وله‌کانم چپکردۆته‌وه بۆ پهره‌پیدانى چاکسازی و خه‌زمه‌تگوزاریه کۆمه‌لایه‌تیه‌کان. به‌ره‌هه‌ستکاری لیبرالى (سعدالدین ئیبراهیم) که بۆ یه‌کێک له پۆژنامه پۆژئاواییه‌کان قسه ده‌کات ده‌لێت: نه‌و ئاماده‌کاری ده‌کات بۆ نه‌وه‌ی خوى بنوینى، نه‌گه‌ر به‌پاستى گرنگى به وه‌رگرتنى پۆستى سه‌رۆکایه‌تى ولات ناداد، نه‌ی بۆچى نه‌و هه‌موو هه‌وله به‌خه‌رج ده‌دات؟)

پاویژکاری پێشوو سهرۆک ناصر و نوسه‌رى دیارى میصرى (محمد حسنین هیکل) له ستونى تایبه‌تى خوى له یه‌کێک له پۆژنامه سه‌ربه‌خۆکاندا، نه‌یارى خوى بۆ جێنشینی جمال موباره‌ک ده‌بپه‌یوه‌وه ده‌لێت : (بیرۆکه‌ی جێنشینکردنى جمال له شوینى باوکى، دژه له‌گه‌ڵ پهره‌نسییه‌کانى کۆمارى میصردا). عبداللطیف قنذیل سهرنوسه‌رى هه‌فته‌نامه‌ی عه‌ره‌بى ناصرى و، یه‌کێک له دامه‌زێنه‌رانى بزوتنه‌وه‌ی (کیفایه‌ی

بەرھەلستكار، ئەويش يەككىگە لە سەرەكيترين بەر ھەلستكارانى جولانەوھەكانى جمال. قندىل زنجىرەيەك سەر ووتاي ورسكەرى نووسى لە دژى پلانى بەرزكردنەوھى جمال موبارەك بۆ سەر كورسى دەستەلات، و جەختى لەسەر پەدكردنەوھى پاى گشتى جىھانى كردهوھ لە دژى ئەو بىرۆكەيە. بۆيە ھەندىك لەو باوھەپەدان كە پووداى پفاندەكەي لە سالى (۲۰۰۴) و لىدان و ئەشكەنجەدانى لەلايەن گروپىكى نەناسراوى بەلئەجىيەوھ، پەيوھەندى راستەخۆي بەو جۆرە نووسىنانەوھ ھەبووھ.

بىريارى لىيېرالى (وسام غزالي) كە لەم دوايىيانەدا وازى لە پارتى نىشتمانى دىموكراسى دەستەلاتدار ھىناوھ، پىتى گووتىن: ئەو توشى نا ئومىدى بووھ لەوھى كە چاكسازى بكرىت لە نىو پارتى نىشتىمانىدا، بە شىوھەيەك كە لەو باوھەپەدا بوو، ئەوھى كە ھەيە تەنھا برىتيە لە كردهى ئاماژەكردن بە چالاكيە سياسىيەكانى جمال موبارەك و ھىچى تر.

لە (۲۳) مارس پۆژنامەي سەريەخۆي (دەستور) لە گۆشەيەكى نوئوھ ھىرشىكرە سەر جمال موبارەك، كاتىك ئەو پۆژنامەيە لە سەرچاوھەيەكى باوھەپىيكراوھەوھ بلاوى كردهوھ، كە كۆمەلەي داراي مىصر بۆ ئالوگۆپ و رىكخستىن (ھىرمس) پىگەي خۆشكردوھ بۆ ئەوھى كە پوويدا لە دابەزىنى بۆرەي قاهىرە و ئەسكەندەريە لە بەرژەوھەندى خاوەن پشكەكانى كۆمپانىيەكە و ھاوكارەكانىيان، لەسەر حسابى و بەرھەينەرە بچوكەكان.

لە كاتىكدا ئەگەر بزەنن جمال موبارەك ئەندامى ئەنجومەنى بەرپۆھەبردنى ئەو كۆمپانىيەيە.

بوارى كراوھ :

لەگەل پەخنى خاوەن پاكانى مىصر و، زياد بوونى دژايەتى جەماوھرى (كە لە پىگەي پەيوھەندىەكانمانەوھ پىمان دەگات) بۆ بىرۆكەي ئەگەرى بەدەستەوھ گرتنى دەستەلات لەلايەن جمال موبارەك لە دواي باوكى، ژمارەيەكى نۆر كەم كى بركى كەر سەرەكى و ديار ھەيە لەسەر پۆستى سەرۆكايەتى مىصر، پۆستى جىگري سەرۆكيش تا ئىستا

خالیو پرنه کراوه ته وه، سهره پای پیتشینیه کانی پیشوو، که ده گوترا له وانه یه سه رۆک دواى هه لېژاردنه کانی سالى (۲۰۰۵) ز جیگر بۆخوی دیاری بکات.

له پاییزی سالى راپردوودا، ته نها (۱۰) کى برکى که ره هه بوون بۆ پۆستى سه رۆکایه تی میصر له گه ل حوسنى موباره کدا. (ئیمه ن نور) له پله ی دووهم ده هات، به لام له که ش و هه وایه کى نادیار و گوماناویدا، کورسیه په رله مانیه که ی له ده ستداو، دواتر تۆمه تبارکرا به ساخته کارى و به حوت سال زیندانى کردن سزا درا. له پله ی سییه مدا (نعمان جمعه) ی پالتیروای حزبی وه فد ده هات، ئه میش به تۆمه تی کوشتن ده ستگیرکرا و خرایه زیندانه وه، سه رجه م پالتیرواوه کانی تریش که مابوونه وه که سایه تی لاوه کى بوون و کاریگه ریان زۆریان له سه رگۆره پانتکه نه بوو.

ئىستا ده توانین بلین هیچ که سایه تیه کى میصرى نیه که خاوه نى پێگه یه کى نیشتمانى و سیاسى بیّت، که بتوانیّت به جۆرێک له جۆره کان کى برکى له سه ر پۆستى سه رۆکایه تی میصر بکات، جگه له یه ک که س نه بیّت که ئه گه رى کى برکى کردنى هه یه که ئه ویش (عمر سلیمان) ه، که خاوه نى ده سه لاتیکی گه وره ی له دانانى سیاسه تی ئاشایشى نه ته وه ی، و جیگه ی متمانه ی ته وای حوسنى موباره که. که پیتشینى ئه وه ده کریت عمر سلیمان ببیته جیگرى سه رۆکى ئیستای میصر حوسنى موباره ک، ئه وه ش به شتیه یه کى پوون و ئاشکرا ده رکه وت، له میانه ی سه ردانه نیه وندگیریه کى بۆ هه ریه که له ئیسرائیل و زه ویه فه له ستینیه کان، که پومالێکی ئیجگار گه وره ی سه ردانه که ی کرا له لایه ن ده زگاکانى پاگه یاندنى میصریه وه.

ئه گه ریکی تری جیاوازیش هه یه، که بریتیه له ئه میندارى گشتى کۆمکارى ولاتانى عه ره بى (عه مرو موسى)، که خاوه نى جه ماوه ریکی زۆره و له ده زگاکانى پاگه یاندنى میصریه وه پومالێکی زۆرى چالاکیه کانی ده کریت، هاوسه نگیه کى ته وایشى هه یه له شه قامى میصریدا و به پالنه وانی گه وره ته ماشای ده که ن له به رامبه ر کیشه عه ره بیه کاند. به لام عه مرو موسى هیچ جۆره نیه ت و ئاماژه یه کى نیه بۆ چاوتی برینى سه رۆکایه تی میصرى، هیچ جۆره سه کۆیه کى دامه زراوه یشى نیه تا لێیه وه بۆی بچیت،

بەلام ئەگەرى ئەو ھەيە كە (ەمرو موسى) بۆ ماوھى (۵) سالى تر، پۆستى ئەمىندارەتى كۆمكارى ەرەبى ەربىگىتەو. شتىكى لەو جۆرە ھەيە، بەلام ھىچ جۆرە نامازەيەك نىە بۆ نىەتى چوونە نىو دىمەنى سىياسى ناوخۆيەو.

ھەموو شتىك لە خىزاندايە :

سىياسەتى ناوخۆى خىزانەكە بە تايىبەتى دەربارەى جىنشىنى جمال نا پوونە، كوپى گەرە (علا) ناسراو بە بەرژەو ەندىە بازىگانىەكانى (كە زۆرىك لە خەلكى تۆمەتبارى دەكەن بە گەندەلى و ھەلپەرسىتى و دەست بەسەردا گرتن) و زۆر دەرنەكەوتو، پىشتىرىش ھىچ جۆرە ئارەزوويەكى لىدەرنەكەوتو بۆ چوونە نىو ژيانى سىياسىيەو، علا جارىكيان بە دەگمەن لە شاشەى تەلەفىزىونى حكومىيەو دەركەوت، لە كاتى يارى جامى نەتەو ەكانى ئەفرىقا لە مانگى (فبراىر)، كاتىك لەسەر كورسى يارىگاي قاھىرە دانىشتبوو دلخۆش و شاد بوو بەسەر كەوتنى مىصر بەسەر ساحل عاجدا بە دوو گۆل بەرامبەر بە گۆلىك.

سەرۆك وريايەكى زۆر نىشان دەدات و ھىچ جۆرە پالېستىيەكى ئاشكرا بۆ جمالى كوپى نىشان نادات، بەلكو زۆر بەدەگمەن وىنەشى لەگەل دەگرىت. لە چەند بۆنەيەكدا بە تۆپەييەو ئەو ەى پەد كرىدۆتەو كە ھىچ جۆرە پلاننىك ھەيىت لە ئارادا بۆ بەپشتاوپشتكردى دەستەلات لە بەرژەو ەندى كوپرەكەيدا. لە كاتىكدا ھەندىك لەو بېروايەدان سەرۆك دوو دلە دەربارەى ئايندەى سىياسى جمالى كوپى، بۆيە نەو ەستايەو لەبەردەم رىگەى سەرەكەوتنى جمالى كوپى و ھاويما ەكانى لە پارتى نىشتىمانى دىموكراسداو، لەمپەرىشى بۆخۆى دروست نەكرد بۆ ئەو ەى كە زياتر لە پاگەياندەنەكانەو دەربىكەوئىت، بەلكو سەرۆك جارىكى تر سەرلەنوئى گۆپانكارى لە ەزىرەكانى حكومەتەكەيدا كرد و بالى كۆنى حىزى كوپى بە چەند گەنجىكى تەكنۆكرات كە پەيوەندى راستەخۆيان بە جمالەو ەيە.

ھەر چەندە بەلگەيەكى پۈۈن نىيە، بەلام راي گىشتى قاھىرە گە يىشتۈتە ئەو باۋەپرى كە خانمى يەكەمى مىصر (سۆزان موبارەك) زۆر بەتۈندى لە پشت سەرخستنى جمالى كۈپىيەتى. بە پىچەوانەى سەۋك خانمى يەكەم وىنەكى زۆر دەگرىت لەگەل جمالى كۈپى لە بۇنە گىشتىەكانى تايىبەت بە بۋارە كۆمەلەيەتەكان.

ھەندىك دەللىن ھىز و دەستەلانى ئەو دوو كىلىلى سەرەكى گەشەسەندنى دەستەلانى جمان لە پۈۈى سياسىيەۋە. لە ژمارەيەك سەرچاۋەى دىارىكرۈيشەۋە پىمانگە يىشتۈۋە كە ھەر ئەو پىكرىبۈۋە لەۋەى كە حوسنى موبارەك جىگرىك بۇ خۋى دىارى بكات.

دروستكرىنى چۈرچىۋەيەكى ياساى :

ياساى ھەللىزاردنەكان لەگەل ھەمواركردنە دەستۈريەكە سالى. (۲۰۰۵) ز جارىكى تر لە ماددەى (۷۶) دەستۈردا پىكرخاىيەۋە، ئىستا پارتى نىشتىمانى دىموكراسى دەستەلاندەر كە جمال و ھاۋكارەكانى دەستىان بەسەردا گرتۈۋە، پارىزگارى لە كىلىلى سەۋكايەتى دەكەن. لە نىۋ بىست پارتى رىگە پىدراۋى ياساى مىصرىدا، تەنھا پارتى دىموكراتى نىشتىمانى ھاۋتاي ئەو مەرجانەيە كە لە ھەمواركراۋە دەستۈريەكەدا ھاتۈن، بە تايىبەتى ئەۋەى كە تايىبەتە بە پاللىۋراۋ بۇ پۈستى سەۋكايەتى.

ياسايەك بە گۈپرەى ھەمواركراۋە دەستۈريەكە دەرچۈۋە، كە ھەر پارتىك بۇ ئەۋەى كە بتوانىت پاللىۋراۋى ھەبىت بۇ پۈستى سەۋكايەتى مىصر، پىۋىستە رىژەى (%۵) كورسەيەكانى ھەردوۋ ئەنجومەنى شورا و گەلى مىصرى ھەبىت. بە نىسبەت كەسانى سەربەخۋشەۋە، مەرجەكان زياتر قورسكراۋن، بە شىۋەيەك ھەر كەسك بىيەۋىت خۋى كاندىد بكات بۇ پۈستى سەۋكايەتى مىصر پىۋىستە (۶۵) ئەندام لە ئەنجومەنى گەل و (۲۵) ئەندام لە ئەنجومەنى شورا و (۱۰) كەس لە ئەندامانى ئەنجومەنە خۋجىيەكانى پارىزگاكان لە (۱۴) پارىزگاي جىاۋاز لە كۆى (۲۶) پارىزگاي مىصر پىشتىۋانى لىبەكەن.

دامەزراۋەى سەربازى بەردى كەوتن و سەرسەمدان :

دامەزراۋەى سەربازى بەردى كەوتن و سەرسەمدانى بىنەپەتتە لەبەردەم ھەولەكانى دانانى جمال مەبارەك ۋەك سەروكى مىصر. ھەموو ئو سەروكانەى كە فەرماننەوايەتى مىصرىيان كىردوو، بە دريژاى ماۋەى سىستەمى كۆمارى لە مىصر لە سالى (۱۹۵۲) ز بە دواۋە، سەرچەمىيان لە دامەزراۋەى سەربازىيە ۋە ھاتوون. بە شىۋەيەك ئو دامەزراۋەيە پارىژەرى ھوكمى سەروك بوو. ...

جمال موبارەك ۋەك ئەفسەرى سوپا خزمەتى سەربازى نەكىردوو (نازانىت كە ئايا خزمەتى سەربازى كىردوو يان نا، تەننەت لە نوسراۋە فەرمىەكانى دەولەتلىشدا، كاتى خزمەتى سەربازى ئوئى تىدا نىيە) بە پىچەوانەى باوكىيە ۋە ناتوانىت پالپشتى دامەزراۋى سەربازى گرەنتى بكات. ئو زانىارىيانە ھەمىشە لەپىگەى پەيوەندىەكانمانە ۋە پىمان دەگات. ئوئان لە ۋى بىروايەدان كە (عمر سلیمان) كە پىشىنەيەكى سەربازە ھەيە، بە شىۋەيەكى بەھىز دەردەكەۋىت لە بەردەم ھەر جۆرە سىنارىيۆيەك بۆ جىنشىنكىردنى جمال لە شوئىنى باوكى. بۆچونىكى تىرىش ھەيە دەللىت: ھەندىك لە سەرانى دامەزراۋەى سەربازى بە كت و پىرى دەردەپەن ۋەك كى بىركى كە لەسەر پۆستى سەروكايەتى مىصر، بەلام ئو ۋە ئاشكرايە كە ۋەزىرى بەرگرى (محمد گنگاۋى) ھىچ چاۋتىپىرىنىكى سىياسى نىيە بۆ ئو پۆستە.

روته :

پیشکەوتنی جمال موبارەك له پارتی نیشتیماڤی دەستەلاتدار و، هەولەکانی بۆ ناساندنی خۆی وەك دۆستی گەل و سەرکردایەتی کردنی بۆ چاکسازی نیشتیماڤی و بیری نوێ ی حزب، هەموو ئەمان بەلگەن بۆ تەماعە سیاسییەکانی و، نەگۆلی لێکردنی هیچ واتایەکی نیە. سەرەپای نەیارەکی زۆری جەماوەری بۆ شوێنگرتنەوێ باوکی و ئەگەری بوونی لەمەپەری زۆر له بەردەمیدا، بەلام وا دەردەكەوێت كە پێگە لەبەردەم جمالدا كراوێه بەرەو سەرۆکایەتی.

جمال و دۆسته نزیکەکانی، له ئەندام پەرلەمان و ئەندامی دیاری پارتی نیشتیماڤی (ئەحمەد غز) و هەردوو وەزیری چاکسازی و ئابوری (رشید محمد رشید، یوسف بتروس غالی)، وا دەردەكەوێت كە ئارەزوویان بۆ چاکسازی و چاککردنی ژێرخانی ئابوری ولات، بۆ پیشکەشکردنی خزمەتگوزاری بەرچاوه بە خەلکی، تا لەو پێگەیهوه بنکە ی جەماوەری جمال موبارەك فراوان بکەن.

ویکلیکس

بروسکەیهکی تری دیپلۆماسی ئەمریکی، كە پێگە ی ویکلیکس دزە ی پێکدرووه، له نێو سەد بروسکە ی نەینی ئەمریکی له میصردا، ئەوه ئاشکرا دەکات كە سەرکردایەتی پارتی دەستەلاتدار بێزارن لە وێنە پالەوانیەیی كە (علا) ی برا گەرە ی پێدەرکەوت، دوا ی یاریەکە ی جەزائیر له خولی پالۆتنی جامی جیهانی ئەو دواوەدا، بەوه لێکدراوهوه كە ئەوه دوژمن و نە یاری بالانسی جمال موبارەكە.

بالتۆیزخانە ی ئەمریکا له قاهرە، له بەلگەنامەیهکدا كە میژوووهکە ی دەگەرێتەوه بۆ مانگی نۆفەمبەری ساڵی (٢٠٠٩) ز ئاماژە بەو دەکات كە پارتی نیشتیماڤی دەستەلاتدار بپارێداوه بە دەستپێکردنی هەلمەتیکە پاگە یاندنی گەرەو بەرفراوان، بۆ گەراندنەوێ وێنە ی جمال موبارەك بەشیوێهەکی بەهێز، دوا ی ئەوه ی كە پارتە بینوویەتی كە (علا)

لای میصریه‌کان باشترو شایسته‌تره و زۆرتیش باسیده‌کن. به‌لگه‌نامه‌که پوونی ده‌کاته‌وه، که ئه‌وه‌لمه‌ته چروپه‌ی پارتی نیشتمانی ئامانجه‌لی ی بره‌ودانه به پۆلی سه‌رکرده‌ییانه، که مه‌به‌ستیانه ئه‌وه پۆله جمال موباره‌ک بیگی‌پیت، هه‌ر به‌پی ی به‌رنامه‌کانی ئه‌وه‌لمه‌ته، ده‌بی‌ت جمال گوتاریک پیشکه‌ش بکات و، تیایدا باس له به‌رنامه‌ی چاودی‌ری ته‌ندروستی بکات، که به‌گرنه‌ترین خه‌می میصریه‌کان ئه‌ژمار ده‌کریت. به کورتی دوا‌ی هه‌موو ئه‌وه شتانه‌ی که له‌وه‌شه‌دا باسکران، ده‌توانین ب‌لێین مه‌ترسیدارتین ده‌رئه‌نجامیک بۆ سته‌م و دیکتاتۆری سیاسی حوسنی موباره‌ک بریتی بوو له‌لاوازی به‌شداری سیاسی، به‌شیوه‌یه‌ک که میصریه‌کان که‌وت بوونه‌ حاله‌تی دا‌پ‌ران و گۆشه‌گیری سیاسی، پارتی سیاسی‌یه‌کان زۆرینه یان بوو بوونه پارتی بی‌جه‌ماوه‌ری.

وه‌ک چۆن به‌رده‌وام بوون له‌سه‌ر ساخته‌کاری هه‌لبژاردنه‌کان و یاریکردن به‌ ده‌رئه‌نجامه‌کانیه‌وه، وای کردبوو که پ‌ژ‌ه‌یه‌کی زۆری ده‌نگه‌ران به‌شداری پ‌ر‌ۆ‌سه‌کانی هه‌لبژاردن نه‌که‌ن، له‌پوانگه‌ی ئه‌وه‌وه که ده‌نگه‌کانیان هیچ به‌هایه‌کیان نیه و، ده‌رئه‌نجامه‌کانی هه‌لبژاردن پ‌ی‌ش‌تر یه‌کلای بووه‌ته‌وه، ئیتر ئه‌مان به‌شداری بکه‌ن یان نه‌یکه‌ن، ئه‌مه‌ش بووه‌ هۆی لاوازی به‌شداری کردنی ها‌ول‌اتیان له‌ پ‌ر‌ۆ‌سه‌کانی هه‌لبژاردندا. ئه‌م با‌وه‌ر‌ه‌ش زیاتر په‌ری سه‌ند، دوا‌ی هه‌له‌وه‌شانه‌وه‌ی رۆلی دادگا‌کان له‌سه‌ر په‌ر‌شتی کردنی هه‌لبژاردنه‌کاندا، به‌پ‌ی‌ی هه‌موارکردنه‌ ده‌ست‌وریه‌کانی سالی (٢٠٠٧)ز. دوا‌ی ئه‌میش هه‌لبژاردنه‌کانی نوێ کردنه‌وه‌ی نیوه‌ی ئه‌نجومه‌نی شورا‌ی میصری به‌دوادا هات له‌ سالی (٢٠١٠)ز بۆ جه‌خت کردنه‌وه به‌شیوه‌یه‌کی پ‌ون و ئاشکرا له‌سه‌ر ئه‌وه‌ پ‌اس‌تی‌ه. هه‌روه‌ها بزوتنه‌وه‌ی سیاسی نوێ سه‌ره‌پای ئه‌وه پۆله گرنه‌گی که ده‌یگی‌پا له‌ جوله‌ی سیاسی میصریدا، به‌لام ئه‌میش به‌ته‌نها له‌ حاله‌تی جولانه‌وه‌یه‌کی نوخبه‌وه‌ی قه‌تیسما.

یه‌کێک له‌وه‌رئه‌نجامانه‌ی تری سیاسه‌ته‌که‌ی موباره‌ک بریتی بووه له‌وه‌ پۆله‌ی که هه‌ی بوو له‌ دیارنه‌بوون و لاوازنه‌بوونی پ‌اس‌ت‌گ‌زی گوتاری سیاسی فه‌رمی ولات، له‌به‌ر بوونی که‌ل‌ی‌نیکی گه‌وره له‌ نیوان کردار و گوفتار. بۆ نمونه کاتیک گه‌وره به‌رپ‌ر‌سان و نوسه‌رانی سه‌ربه‌ ده‌سته‌لات، جه‌ختیان له‌سه‌ر ئه‌وه ده‌کرده‌وه که له‌ میصر له‌ ماوه‌ی

فەرمانپەرۋايەتى موبارەكدا لە گەشاۋەتەين ماۋەى ئازايى و ديموكراسى خۆيدا ژياۋە،
 ۋەك ئەۋەى كە بىلەيت باس لە مىصرىكى تەركەن، ئەۋ مىصرەى نا كە خەلكى مىصر
 دەيناسى و تيايدا دەژيا. ۋە كاتەك گوتارى سىياسى فەرمى جەختى دەكرەۋە لەسەر
 چاۋدەيرەكردنى ھەژاران و ئەوانەى كە داھاتيان ديارىكراۋە و دانانيان لە پەيشىنەى
 كارەكانى حكومەت و حزبدا، ۋە ئەۋ جياۋازىە زۆرەى بوارى ئابورى و كۆمەلەيەتى كە
 مىصر بەخۆيەۋە دەيىنى، ھىچ جۆرە پاستىەكى بۆ ئەۋ جۆرە قسانە نەدەھىشتەۋە.

21- قه زافی و خویه هیزکردنی به دهرهوه. . کاتیک جادوه که

هه لده که ریته وه به سه ر جادوو که ره که دااا!

هەندىك جار، هەندىك دەستەلاتدار وا گومان دەبەن كە خۆبەھىزكردن بەدەرەو،
لەوانەيە گرتنى مانەو و بەردەوام بوونيان لەسەر كورسىيەكانيان بۆ بكات.

لێرەدا دەستەلاتداران پشت دەبەستن بە ھىزى دەرەكى بۆ ئەوێ ناوخۆى پى
سەركوت بكەن، بەبى ئەوێ كۆمەلگەى نۆدەولەتى لىپچىنەوھيان لە بەرامبەردا
بكات. ئەو كۆمەلگەيەيى كە ئەمريكا چۆن بىھەيت ئاوا دەيجولنەيت، دەيجولنەيت بۆ
سزادانى ئەوانەي كە خۆى مەبەستىيەتى و دورىشى دەخاتەو لەسەر ئەو
دەستەلاتدارانەي كە ناھەيت توشى لىپرسىنەو و دادگايكردنە بېن.

لەوانەيە ئەو جۆرە دەستەلاتدارانە نەزان، كە خۆبەھىزكردن بە دەرەو ھەتا
سەرنە، لەكاتى پودانى پێژەيەكى ديارىكراو لە توپەي و شۆپى گەلەكانيان ئەو
دەستەلاتەش پۆل و كاريگەري نامەيت، دەستەلاتدارەكە توشى وەستانى سىياسى و
پەرگەمى دادپەرەي دەكات و پاشماوێ تەمەنى لە سوچى زىندان بەسەر دەبات، يان
لەو شۆپە جەماوەرەدا گيان لە دەستەدات و دەكوژيەت !!

قەزافى نموونەيەكى رەھاي ئەو جۆرە دەستەلاتدارەنە بوو كە خۆيان بە ھىز دەكرد بە
دەرەو، لە ھەلەيەكى كارەساتبارى دوو بارە بۆوێ مێژوو. باجىكى نۆر گەورەي
لەسەردا كاتىك شۆپى لە دژى بەرپابوو، و دەرەو ھىچ سودىكى بۆ نەبوو، لە
چالاكىيەكى ھىزە چەكدارە شۆپىگتەرەكاندا بە بەرچاوى ھەموو دونياو لە ديمەنىكە
لەياد نەكراو كۆژا.

بەلێ دياردەيەكى مەترسیدار، لەم ماوانەي دوايدا ژيانى گشتى عەرەبى گرتەو.
دياردەيەكى نىگەتيف و خراپ، كە نۆر لايەنى جياوازي ژيانى گرتەو و لە ژيەر
چەپۆكەكانيدا ژمارەيەك دەستەلاتدارى لەناوێرد، كە برىتى بوو لە خۆبەھىزكردن بە

دەرەو، یان خۆبه‌هیزکردن و پشت به‌ستن به‌لایه‌نی بیانی، که له هه‌موو حاله‌ته‌کاندا چه‌زو ئاره‌زووه ئه‌مریکی-ئیسرائیلی، یان ئه‌وروپی-ئیسرائیلی له‌گه‌لدا بوو.

هه‌ندیک ده‌سته‌لاتدار (که قه‌زافیش نمونه‌یه‌ک بوو له‌و جۆره) وا ده‌زانن به‌ لایه‌نگریان بۆ ئه‌مریکا و وه‌لامدانه‌وه‌ی داواکاریه‌کانی و جی به‌جێکردنی ئاماچه‌کانی لیڤه و له‌وئ، وه‌ک ئه‌وه‌ی لیبیای سه‌رده‌می قه‌زافی کردی، ده‌بێته‌ هۆی ئه‌وه‌ی که له‌ شه‌پ و خراپه و هێزی ئه‌مریکا پارێزراوین، مادام له‌ باوه‌شی گه‌رمی ئه‌مریکادا دانیشتون.

ژماره‌یه‌ک له‌ ده‌سته‌لاتداران که‌وتنه‌ ئه‌و هه‌له‌ مه‌زنه‌وه، له‌سه‌روی هه‌مووشیانه‌وه صدام حسینی دیکتاتۆری عێراق، که خاوبوونه‌وه‌ی له‌ باوه‌شی ئه‌مریکیدا گه‌یشته‌بۆوه ئاستی سیخوپی و به‌کری گرتی بۆی، تا ئه‌و کاته‌ی که ئه‌مریکا بینی به‌رژه‌وه‌ندی له‌وه‌دا نه‌ماوه، له‌ سه‌رده‌سته‌لات لایداو ده‌ستگیریکرد و له‌ سێداره‌یدا، به‌ چاوپۆشی له‌ هه‌موو ئه‌و باج و قوربانیه‌ی که دابووی بۆ پارێکردنی ئه‌مریکا.

قه‌زافیش هه‌ر به‌هه‌مان شیوه‌ کاله‌کی ئه‌مریکی له‌ سکی دانابوو، دلتیابوو له‌ پازی بوونی ئه‌مریکی. قه‌زافی به‌ شیوه‌یه‌کی کت وپڕ له‌ لێدانی قه‌وانی دژایه‌تی کردنی ئه‌مریکا، گۆڤا به‌ گوێپایه‌لیکی ته‌واوی ئه‌مریکا، پاشان بوو به‌ کری گرتیه‌کی نمونه‌ی بۆی، دواي ئه‌مه‌ گه‌یشته‌ ئه‌و باوه‌په‌ی که کاره‌که‌ کوتای هاتوو و ده‌ستیکرد به‌ گه‌و کردن له‌سه‌ر دهره‌وه له‌سه‌ر حسابی سه‌رکوتکردنی ناوخۆی. تووشی به‌لاو نه‌هامه‌تیه‌کی گه‌وره‌ بوویه‌وه، که‌وته‌ قوناغیکی پێشکه‌وتووی شیت بوونی گه‌وره‌، له‌مه‌شدا مال و داراییه‌که‌ی یارمه‌تیدا، که‌ پراگه‌یانندی عه‌ره‌بی و پۆژئاوای لی پڕکردبوو.

قه‌زافی ناوی خۆی نابوو پادشای پادشاکان، سولتانی سولتانه‌کان، میری میره‌کان، شیخی شیخه‌کان، سه‌رۆکی سه‌رکرده‌کانی ئه‌فریقا، خاوه‌نی شوپشی سه‌وز و کتییی سه‌وز و جل و به‌رگی سه‌وزی لیبی و دروشمی نه‌خشه‌ی سه‌وزی ئه‌فریقی و سه‌رۆکی شوپشی پزگارکه‌ری سه‌وز. له‌ لیبیا هیچ سیفه‌ت و نازناویکی سولتانی ناما، تا به‌معه‌مه‌ر قه‌زافیه‌وه نه‌ لکینریت، بوو بووه‌ پاله‌وانی جیگه‌ی پێکه‌نینی خه‌لکی پۆژه‌لات و پۆژئاوای عه‌ره‌ب و عه‌جه‌م (واته‌خه‌لکانی نا عه‌ره‌ب).

و ەك ھەموو جاران گەلانى ەرەب سەلماندىان كە پەد كرنەو ە نى ەق وىست و ئىرادەيان، بەو ەى كە پۈتمەكەى قەزافى زياتر لە چل سال درىژەى كىشا بە ھەموو گەورەى شىتى و سەركەشى خۆيەو ە پوخىنرا، لە بەھىزترىن شۆپشى ەرەبىدا، كە لە (تونس)و ە دەستى پىكر و ەك ئاگرى ناو پووش بە جىھانى ەرەبىدا بلۆبويەو ە. لە دەرئەنجامدا پۈتمەكەى قەزافى روخىنراو لەلايەن شۆپشىگىرپانەو ە كوزرا، ئەو شۆپشىگىرپانەى كە توانيان ەردوو كورەكەشى سىف الاسلام و ساعدى دەستگىر بكن.

كەس لەو باو ەدانەبوو و پىششىنى ئەو ەى نە دەكر كە سەروكى لىبىا بەو ئاسانى ەكەوئىت، دواى گوتارە بەناويانگەكەى (كۆلان، كۆلان). دواجار دواى شەش مانگ لە گرتن و بەردەى شۆپشىگىرپان دىكتاتورەكەى لىبىا كەوت و، گىيانى خۆى وەك باجىكدا بۆ تاوانەكانى. وەك ھەموو چىروكى دىكتاتورەكانى تر، چىروكى قەزافىش كۆتاي ەات. كۆتايىيەكەى زۆر جىاواز نەبوو لە كۆتاي دىكتاتورەكانى ترى ھاوشىو ەى خۆى وەك : (شاوشىسكۆزى دىكتاتورى رۆما، مىلۆسوفچى خوين مژى بەلقان، صدام حسين لە عىراق، بن على لە تونس، حوسنى موبارەك لە مىصر، على عبدالله صالح لە يەمەن).

قەزافى پىش چل و ئەو ەندە سال كودەتايەكى سەربازى لە لىبىا ئەنجامدا، دواى ئەو ە ئىترەيچ جۆرە ھەلىكى بە گەلەكەى نەدا تا گوزارشت لە پاو بىروبوچونى خۆى بكات، ھەستا لىژنە جەماو ەريەكانى دروستكر دو پايگەياندا كە ئەو سەروك نى ەلكو سەركردەى شۆپشە، لە ژىر ئەو پەردەيەدا گەلەكەى خۆى سەركوتكر و سوكاىەتى پىكر.

ھەندىك تيۆرەكەيان بۆ دروستكر و، زۆرىكىش لە پاگەيانداكارانى سەردەمى چەوسانەو ە دەست بەسەرى لە سەرجەم ولاتانى ەرەبىدا پىشتگىريان لىكر. ھەمووان لەسەر سفرەكەيان دەخوارد و ستايشى تيۆرەكەيان دەكر، ھاوكىشەكەش برىتى بوو لە پارە بەرامبەر پالپىشتى و لايەنگرى.

كۆمەلە خەلكىك لەسەر ھەموو سفرەيەكى ئامادەبوون و لە مال و پارەى گەلى لىبىايان دەخوارد و ستايشى تيۆرەكەيان دەكر. بى ئاگا بوون لە ستەمكارىيەكەى و پاىان دەبوارد بە دىنارەكانى.

قەزافی ھەریە کە لە ولاتەکانی ئەمریکا و بریتانیا و فەرەنسای نەتەوە یە کەرتووەکانی تۆمەتبار دەکرد بەوێی کە چاویان بپوێتە مال و سامانی ولاتەکەیی، بەلام کاتێک بوو ھاوپەیمان و دۆستیان، ھەلۆیستی گۆرا و لەبەرانبەر ئەو دۆستایەتیەدا سازشی کرد لە بەشێک لە سامانی ولاتەکەیی بۆیان.

خۆی بەھێزکرد بەلایەنی دەرەکی و خۆپاراستن پێی، بۆ ھەر جۆرە دوژمن کاریەک لە دژی گەل، سیاسەتییکی گەژانە و چاوتیپرینیکی بۆ عەقلانە و بە ئاگابونیکی سەرشۆرانیە و بەھایەکی نزمیشە، لە کۆتای ھەموو ئەو سزایانەیی کە بەدای ئەو جۆرە کردەوانەدا دین، گەورەن بە پلەیی ناپاکی گەورە، یان پلەییەکی بەرز لە پێسوایوون و سوکی و تاوان.

بە درێژای میژووی مەوقایەتی، ئەو سەلمینراوە کە لە مەسەلەیی خۆبەھێزکردن بەدەرەو، کەسی خۆبەھێزکەر هیچی دەست نەکەوتوو، بەلکو یەکەم کەسێک کە توشی پێسوای و سەرشۆپی دەبێت، لە دەرئەنجامی دەستپوێردانی بیانی، ھەر ئەو کەسە خۆیەتی کە داوی یارمەتی سەرخستنی لەلایەنی دەرەکی کردووە.

چیرۆک زۆرە لەو بارەییەو بێخەینە پوو، بەلام لەبەر نەبوونی بوار لەو نوسینەدا ناتوانین بیانخەینە پوو. کورتی قسە ئەوێ کە کۆتای خۆبەھێزکردن بەلایەنی دەرەکی خێر و چاکە لەگەڵ خۆیدا ناھێنێت و ناشتواننێت شەپ و خراپەش دوور بخاتەو، بەلکو نەھامەتی و ئێش و ئازار بەرھەم دەھێنێت، وەک ئەوێ کە بەسەر قەزافیدا ھات.

سەیرە قەزافی لەو تێنەگەیشت کە خۆبەھێزکردن بەدەرەو، وەک چەکیکی دوو سەرە وەھایە، دەکرێت لە دژی بەکاربھێنرێتەو. کاتێک دەرەو بێنی قەزافی دەستەلاتی لەدەستداو و ناتوانێت جاریکی تر جەلوی کارەکان بگەڕێنێتەو ژێر دەستی خۆی، ئیتر راستەوخۆ بە شوێن جێگرەویدا گەڕا، ئەو جێگرەوێش گەلی لیبیا خۆی بوو.

دای ئەوێ شۆرشی گەلی لیبیا گەیشتە پێگەییەکی داخراو، و قەزافیش بە شێتی و سەرکەشیەکەیی خۆی پێداگری دەکرد لەسەر دەستگرتن بە دەستەلات و بەردەوامیدان

بە تاوان و قەسابخانەكانى لە دژى گەلەكەى خۆى، كە دابەش بوو بوو بەسەر دوو بەشدا، پوژئاوا و پوژھەلات، بە شىۋەيەك ناوچەكانى پوژھەلاتى لىبىيا ئۆپۆزىۋى دەستى بەسەردا گرت بوو شارى (بنغازى) كرىدبوو بىنكەو پايتەختى خۆى بۆ پېشپەوى كرىن بەرەو پوژئاواى ژىر دەستەلاتى قەزافى. قەزافىش ناوچەكانى پوژئاوا و شارى (تەرابلوس) پايتەختى لە ژىر دەستەلاتدا مابوويەو، بە تايىبەتى (باب العزىزىيە) ى كرىدبوو بارەگەى دەستەلات و سوپاكەى بە ئاراستەى پوشتن بەرەو پوژھەلات، بەمەبەستى لەناوېردى تەواوى ئۆپۆزىۋى ولتەكەى، تەنانت ئەگەر بەو كارەشى تەواوى گەلى لىبىياى لەناو بچوايە.

لەگەل بەردەوامى قەزافى بۆ لەناوېردن و سەرىپىنى گەلەكەى و سازش نەكردنى لەسەر دەستەلات. ئۆپۆزىۋى لىبىي ھىچى لەبەردەمدا نەمايەو و ناچار بوو پەنا بۆ كۆمەلگەى نۆ دەولەتى بەرىت و داواى يارمەتى لە كۆمەلگەى نۆدەولەتى كرى، دەست تۆەردان بكەن، ئەگەر بە دروستكردنى قەلغانى دژە قىرپىش بىت لەسەر فرۆكە جەنگ كەرەكانى قەزانى.

پوژئاوايەكان بەخىراى دەست تۆەردانىان نەكرد. بارودۆخەكەيان بە ھەلواسراوى وازلېھىنا، و بە شىۋەيەكى خىرا وەلامى داواكارىەكانى ئۆپۆزىۋى لىبىيا يان نەدايەو. تا بەتەواوى كارەكە گەيشت و پېر بوو، كارەكە گەيشتە ئاستىكى مەترسىدارى تەواو بە نىسبەت گەلى لىبىياو. داواى ئەمە دەستپىشخەرى يەكەمى كۆمكارى عەرەبى ھات، كە داواى لە ئەنجومەنى ئاسايشى نۆدەولەتى كرى، ئاسمانى دژە فېرېن بسەپىنىت بەسەر پوژمەكەى قەزافىدا، بە پىشت بەستن بە داواكارى ئۆپۆزىۋى لىبىي و ئەنجومەنە كاتىەكەى.

بەلام وەلامدانەو نۆ دەولەتى جى بەجى نەبوو، وىلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمريكا و ولتە پوژئاوايەكان دوايان خست، نە ئەزانرا ئايا پالەرى نەو ھەلۆستەيان چىە؟ ئايا ئەو ھەلۆستەيان لە پىتاو زياتر خراپ بوونى بارودۆخەكەو پوچوونى زياترى شكستى ئۆپۆزىۋى لىبىي و كۆمكارى و عەرەبى و گەلى لىبىيا بوو، كە وايان دەبىنى دەستەوسانى

پۆژئاوا ویلایه ته یه کگرتوو هکانی نه مریکا له سه رخستنی گه لی لیبی، پیلانیکه بۆ فراوانکردن و کردنه وهی بوار له بهردهم قه زافیدا بۆ نه وهی بهردهوام بیت له گوشتاره که ی و پیشکه وتنی به ره و ناوچه هکانی پۆژه لاتی ژیر دهسته لاتی ئۆپۆزیۆن، یان نه وواختنه له پینا و پیگه یشتنی ته وای پووداوه که دایه، به و پییه ش که شه که گونجاو له بار ده بیت بۆ دهست تیوه ردان به بی وروژانی پای گشتی عه رب و گه لانی پۆژئاوا خویان، به تایبه تی دهست تیوه ردانی نه و جاره له سه ر داواکاری کۆمکاری عه ربی ئۆپۆزیۆنی لیبیا خۆی بوو.

دواچار یارمه تیه ئاسمانیه هکانی په یمانی باکوری نه تله سی گه یشتن، به لام له راستیدا نه و یارمه تیه هیه نه بوو، جگه له هۆکاری نه بیت بۆ به یزکردنی دهستی شوپشگێره کان بۆ لیدانی دۆژمه دیکتاتۆره که یان، که پای گه یاند بوو نه گه ر گه ل سه رشۆپنه کات بۆ ویست و ئاروزوه هکانی نه وه ولاتی لیبیا تیکده دات. نه و ئاماده بوو بۆ نه و ویسته ی خۆی ژماره ی دانیشتیوانی لیبیا له شه ش ملیۆنه وه که م بکاته وه بۆ دوو ملیۆن به کوشتن و ده ربه ده رکردن و بیسه ر و شوین کردنیان.

په یمانی باکوری نه تله سی و پۆژئاوا، ستراتیژی تایبه تی خویان هه یه. یارمه تیه کانیا ن بۆ گه لی لیبیا له خۆشه ویستی نه وانه وه نه بوو بۆ نه و گه له، به لکو له پوانگه ی هزی نه وانه وه بوو بۆ چینه وه ی زۆرتیرین نه وه ی که ده کریت له دهستکه وت و ئیمتیازات، به به شداری کردنیان له بردنی مال و دارای لیبیا، له پیگه ی کۆمپانیاکانی ولاته کانیا نه وه بۆ دوو باره بنیادنا نه وه ی لیبیا دوا ی نه وه ی که وێران کرابوو.

خوينەرى خۆشەويست، لەم كتيپەدا ئاشنا دەبیت، بە

زۆرتىن ئەو ھەلە مېژوويناھى كە لە جياھانى ساياسەتدا ئەنجامداون، لەلایەن كەسانى ساياسيەود، ئەو كەسانەى كە ھىچ بىريان لىنە كەردنەتەوود تا بەسەريدا نەكەوتوون، لە روانگەى تېروانىتيان بۆ شارەزاي و ئەزموون و وانەى مېژوو، لە وەرگرتنى ئەزموون لە ھەلەكانى ئەوانەى پيش خۇيان.

بۆ نمونە لەم كتيپەدا ئەو ھەلە بەرجەستەكراون كە ھەريەكە لە ئيمپراتورى فەرەنسى (ناپليۇن بۇناپورت) و سەرکردەى ئەلمانى (ئەدولف ھيتلەر) و، ئيمپراتورى ژاپۇنى (ھىرو ھيتو)، و ھەر دوو سەرکردەى ئەمەريكى (ليندۇن جۇنسۇن) و (ريچارد نيكسۇن)، ئەنجاميانداون، لە پيش ئەوانيشەوود ئەو ھەلەكانى كە ھەريەكە لە سازنى ميسر (شەجەرە دور) و، پادشاى فەرەنسا (لويىس ئۆيەم) و كۇتا پادشاى موسلمانەكانى غرناثە (عبدالله بن بىنى الاحمر) ئەنجاميانداون.

ھەروەھا لەم كتيپەدا ئەو ھەلە گەورانە دەبينىن كە گەلان ئەنجاميانداون، وەك ئەو ھەلە گەورەيەى كە گەل ئەمەريكى ئەنجاميدا بە ھەلپژاردنى (جۆرج بوشى كور) بە سەرۆكى ئەمەريكا، يان ئەو لادانە گەورەيەى كە زۆرينەى سەرکردەكانى شۆرش لە جياھانى سايەستەدا كەرديان، بە بەكارھيتانى ئەووى كە پىنى دىگوتريت شەرعيتى شۆرشگىزى بە خرابترين شۆو، بۆ گەرنى كەردنى مانەوديان لەسەر كورسى دەستەلاتى ولاتەكانيان بۆ ھەتا ھەتايە. ھەروەھا نمونەى سەرکردەيەكى تەرى وەك سەرۆكى عىراق (صدام حسين)، كە بە بىرارە ھەلەكانى وەك داگير كەردنى ولاتى كوديتى دراوستى، تىكەدان و ويرانكەردن و مردنى بە دواى خۇيدا ھيتا، بۆ گەلى عىراق و گەلانى دراوستى، و گيانى خۇى لە باجى ئەو ھەلەيەدا لەدەستدا، لەم كتيپەدا ياس دەكەين. ئەمە جگە لەووى ياس لەو ھەلە گەورانە دەكەين كە سەرکردەكان بەرامبەر بە خۇيان ئەنجاميانداود، بە بەجىھىشتنى چارنوسى خۇيان لە دەستى ھەندىك كەسى ناياكى دەورەيەرى خۇيان، و پىدانى پۇستى گەنگ و ھەستيار بەو كەسانە، كە دواجا بوووتە ھوى ئەووى ئەو كەسانە لە دۇيان ھەلپگەرتنەوود و لە ناويان بەرن و لە سىنارىيان بەدن، وەك سەرۆكى ولاتى چىللى سىلفادۇر لىندى و، ھەردوو سەرۆكى عىراقى عبدالكرىم قاسم و ئەحمەد حسن بەكر.

ھەروەھا لەم كتيپەدا نمونەى ئەو سەرکردانە ياسدەكەين، كە گرەويان لەسەر ھاوپەيمانى ئەمەريكەكان كەردوو، لە جياتى ئەووى گرەو لەسەر گەلەكانى خۇيان بکەن. بۆ ئەم كارەشيان باجىكى گەورەيانداود، بەلام دواى ئەووى كە كار لەكار ترازاو، ئىنجا تىگەپشتوون كە ئەووى گرەو لەسەر ئەمەريكەكان، يان ھەر ولاتىكى تەرى دەركى بكات بۆ گەرنى كەردنى مانەوود و درىزدەدان بە دەستەلاتەكەى دەيدۇرئىت، لە نمونەى ئەوانەش محمد رەزاي شاى ئىران و سەرۆكى فليپپىنى فريناندۇ ماركۇس. ھەروەھا ئەو ھەلەكانى كە دوو سەرۆكى تەرى ولاتانى عەربىي ئەنجامياندا ئەنور سادات سەرۆكى ميسر و حبيب بورقىيەى سەرۆكى تونس. وە ئەو ھەلەكانى كە ھەر دوو سەرکردەى بزووتنەووى نىشتيمانى قەلەستىنى سەرۆكى بزووتنەووى فتح محمود عباس و سەرۆكى حكومەتەكەى حماس ئىسماعيل ھەنيە ئەنجامياندا بە جوونە نيو ملەلانى و پىكەدان و جەنگ لەسەر دەستەلات، لە جياتى ھەولەدانيان بۆ دروستكەردنى دەولەتى سەريەخۇى قەلەستىنى و بەرەنگارىبوونەووى ئىسرائىل.

ھەموو ئەو كەسايەتيانەى نيو ئەم كتيپە ھەلگەرى نازناوى زىرەكن، بەلام بە ئەنجامدانى يەك ھەلەى گەورە، ھەموو ئەووى كە ھەيان بوو لە دەستيانداود، يان ھەموو ئەو شەتى لە مېژوو ناويانگ كە ھەيان بوو سەريانەتەوود.

نوسەر

لەبلاوكرامكانى خانەى چاپ و پەخشى پىنما

نرخ (۱۲۰۰۰) دینار